

പ്രസ്താവന

ആധുനികലോകത്തിലെ മഹാകവികളിൽ അഭിനീതനായ രവീന്ദ്രനാഥടാഗ്ദരിന്റെ ആഖ്യാനകൃതികളിൽ പ്രഥമസ്ഥാനത്തെ അർഹിക്കുന്നതാണ് ഇതിന്റെ മുഖ്യകൃതി. അത് നിയം നമ്മുടെ ഭാഷയിൽ തർജ്ജിമയെഴുതുന്ന പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ലെങ്കിൽ അതിൽപരമൊരപമാനം കൈരളിക്കുണ്ടാകാറില്ല. ഈ വിചാരമാണ്, മുഖ്യകൃതിയുടെ പകർപ്പവകാശമുള്ളവർ നിയമനുകൂലമായ പ്രതിഫലം കൊടുത്തും ഈ ഗ്രന്ഥം പ്രസിദ്ധീകരിക്കാൻ എന്നെ പ്രേരിപ്പിച്ചത്. പ്രസ്താവനയിൽ പറയാതെ അതിൽ പല സംഗതികളും അവതാരികയിൽ യഥാർത്ഥമായി വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു.

അതിനാൽ അടുത്ത എന്റെ കർതവ്യം ഈ ഗ്രന്ഥത്തെ നയിക്കുന്ന സഹായിച്ചിട്ടുള്ള മാന്യന്മാരോട് നന്ദി പ്രകടിപ്പിക്കുക മാത്രമാണ്. അഭിഭാഷകലോകത്തിലെ നാമപ്രധാന സാഹിത്യരത്നങ്ങളിലും ശ്രീമാൻ പി. കെ. നാരായണപിള്ള അവർകൾക്കുള്ള അഭിനീതനും അനപലപനീയമത്രെ. കൃത്യാനുബന്ധമല്ലാത്ത നിമിത്തമേ പല സമയമില്ലാത്ത പരാക്രമവിക്രമമായ ആ സാഹിത്യമഹിമയുണ്ടാകൂ, അല്ല നേരത്തെ വിശദത്തിനിടയിൽ ഈ ഗ്രന്ഥം പരിശോധിച്ചു സ്പഷ്ടമാക്കുക പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടുള്ളതായാണെന്ന് അവതാരിക എഴുതിത്തന്നത് ഈയുള്ളവനെ അനുഗ്രഹിക്കുവാനും കാര്യബദ്ധമായതോർത്തോടും നിസ്സഹായനായ ആ മഹാനുഭാവത്തോട് എനിക്കു തോന്നുന്ന നന്ദി വാചാമരോധമത്രെ. കൈയുടെ വാത്സല്യസന്താനമായ ആ പ്രസ്താവനയ്ക്കു കീഴെ ഈ ആരോഗ്യവും പ്രദാനമെന്താൻ ഞാൻ സർവ്വേശ്വരൻ പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ഈ സംരംഭത്തിൽ പി. കെ. നാരായണപിള്ള അവർകൾക്കു കൈകൊണ്ടു കൊടുത്തതെ എന്നെ സഹായിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ദേഹമാണ്, എന്റെ വന്ദ്യഗുരുഭൂതനായ ശ്രീമാൻ സ്വാമിപ്പിള്ള കെ.പരമേശ്വരൻപിള്ള അവർകൾ എം.എ. കോളേജിൽ സാഹിത്യ മഹർഷിയെപ്പോലും

മുന്നിട്ടുനില്ക്കുന്ന ഈ വിദ്യാഭ്യാസന്റെ സഹകരണവും, പ്രോത്സാഹനവും ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഈ കൃതി ഒരിക്കലും സൂര്യപ്രകാശം കാണുകയില്ലായിരുന്നുതന്നെ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിക്ഷണകൊണ്ടും, പ്രവർത്തനകൊണ്ടും എന്റെ അസംസ്കൃതമായ ജ്ഞാന യുവഹൃദയത്തിനുള്ള വിവർത്തനം, ഒരു നൂതനസരണിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിന്, എന്നെ സജ്ജമാക്കിയിരിക്കുന്നു. ആ പുണ്യപുരുഷനോട് എന്നിങ്ങനെയൊന്നു അഭ്യർത്ഥനയായ ഭക്തിയും, കൃതജ്ഞതയും അർപ്പിക്കേണ്ടതത്രെ. പണ്ഡിതകേസരിയായ ഈ മാധ്വാനി കൈരളിയുടെ കണത്തിലെ ജാലപ്രസാദമായ ഭ്രഷണമായി ചിരകാലം കടന്നതിന് സർവ്വകർതാവ് അനുഗ്രഹിക്കണേ, ഏതാ 'പ്രമാണം' ഈയുള്ളവന്റെ ആത്മാർത്ഥമായ പ്രാർത്ഥന

അടുത്തതായി, ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്നും അച്ചടിച്ച പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതിന്നും മറ്റും എന്നെ സഹായിച്ചിട്ടുള്ള എന്റെ പല മിത്രങ്ങളോടും ഞാൻ അത്യന്തം കൃതജ്ഞതയുള്ളവനായിരിക്കുന്നു. ഈ ഗ്രന്ഥം യഥാകാലം ഭംഗിയായി അച്ചടിച്ചുതന്നതിന് കൃത്യനിർവ്വഹണത്തിലും, ഭാഷാപോഷണത്തിലും ബലശ്രദ്ധയായ 'കമലാലയ' പ്രസ്സുകാരോടും എനിക്കുള്ള നിവ്യാജമായ നന്മയെ ഇവിടെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

പരിഭാഷകൻ.

അവതാരിക.

അഭിനവസാഹിത്യലോകത്തിൽ അകളങ്കരാകാസുധാ
രനായി വിലസുന്ന ഡാക്ടർ രവീന്ദ്രനാഥടാഗ്രിനാൽ
നിർമ്മിതമായ 'കേരളഭംഗം' (The Wreck) എന്ന ആഖ്യാ
നിക സുപ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. അത് കേരളഭാഷയിലേയ്ക്കു
വിവർത്തനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതാണ് ഈ പ്രബന്ധം. മുഖകൃതിയു
ടെ ഭാഷ പരി നിതമല്ലാത്ത കേരളീയർക്ക് ഈ വിവർത്തനം ഒരു
ഗ്രഹമായിരിയ്ക്കുമെന്നു നിസ്തർക്കമായി പറയാവുന്നതാണ്.
മതിനൊരവ ഈർ വേണമെന്ന് ഈ വിവർത്തനത്തിന്റെ
ഗ്രന്ഥകാരൻ നിന്നു പ്രസ്താവിക്കുന്നതിന്റെ ഒരുചിത്രം ഇനിയും
എനിക്ക് വ്യക്തമാം. രവീന്ദ്രനാഥടാഗ്രിന്റെ പ്രബ
ന്ധങ്ങൾക്ക് അവതാരിക വേണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നതു
കുറവും സാഹസമാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഈ ഗ്രന്ഥത്തി
ന്റെ മുഖകൃതിയുടെ മാഹാത്മ്യം വിചാരിക്കുമ്പോൾ അവ
താരികയില്ലാതെയിരിക്കുന്നതു സമചിതമായിരിക്കും. ഭാഷാ
ന്തരത്തിൽ അവതാരിക വേണമോയെന്നാണു പിന്നെ
വിചാരിച്ചുനോക്കേണ്ടത്. അവിടേയും അവതാരികകൊണ്ടു
ള്ള പ്രയോജനം വളരെ ഗണ്യമായിരിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.
പ്രകൃതിയേയും ഭാഷാന്തരത്തേയും താരതമ്യം ചെയ്ത്, നിരൂ
പണരൂപേണ കേരളീയർക്ക് ഈ കൃതി പരിചയപ്പെടുത്തേ
ണ്ട കാര്യം ഉണ്ടെന്നു പറയാവുന്നതല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ
പ്രകൃതി വായിക്കുവാൻ വേണ്ട ഇംഗ്ലീഷ് മാധ്യമധിത്യ
മുളവരോടു ഭാഷാന്തരത്തിന്റെ ഗുണപ്രതിഷേധങ്ങളെ
റിസ്കരിക്കുന്നതാവശ്യമാകുന്നു. കേരളഭാഷ മാത്രം അറിയാ
ന്നവരോടു മുഖഗ്രന്ഥവും ഇതുമായി ഗുണഭോഷവിവേചനം
ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു വിശേഷാൽ ഒരു പ്രയോജനവുമില്ല. ഇങ്ങ
നെ നോക്കുമ്പോൾ ഈ കൃതിക്ക് അവതാരികയുടെ ആവശ്യം
ശ്രേഷ്ഠമായി കാണുന്നില്ല.

ഈ സ്ഥിതിയിൽ അവതാരികകൊണ്ടു വല്ലതും പ്രയോ
ജനം ഉണ്ടെങ്കിൽ ഇദംപ്രഥമമായി സാഹിത്യമണ്ഡലത്തിൽ
ജീവിക്കുവാൻ തുടങ്ങുന്ന ഈ ഗ്രന്ഥകാരനെ നിവീശിക്കുമായി
പ്രോത്സാഹനസമക്ഷം രംഗപ്രവേശം ചെയ്യുവാൻ അതുപകരിക്ക

മെന്തെന്നുതന്നെ തോന്നുന്നുള്ളു. മഹാസമുദ്രംപോലെ, സാഹിത്യമണ്ഡലം പ്രവിവിധ്യകളായ ഗ്രന്ഥകാരന്മാർ ശങ്കാകരമെന്നു ചുവടു പ്രസ്താവിക്കുകയുണ്ടു് എന്നിങ്ങു തോന്നിയിട്ടുണ്ടു്. കൃതഹസ്തന്മാരായ സാഹിത്യകാരന്മാർ കൂസലില്ലാതെ സഞ്ചരിക്കുന്നിടത്തു നിർമ്മയമായി പ്രവേശിക്കുവാൻ അഭിനവോദമത്തിൽ ഗ്രന്ഥകാരന്മാർ സാമാന്യമായി സംഭവിക്കുന്നതു അപരിചിതന്മാർ സമുദ്രത്തിൽ ആദ്യമായി ഇറങ്ങുന്നതിലുള്ള ശങ്കപോലെയാകുന്നു. സമുദ്രസഞ്ചാരം കര പാടിയിട്ടുണ്ടാകയാൽ, ആദ്യം ശങ്ക തോന്നുന്നവർക്കു് അതു് ഉല്ലാസകൃത്മായ് തോന്നുന്നതാണു്. അതുകൊണ്ടു് ഈ ഗ്രന്ഥകാരന്മാർ അലവമായ ഈ പുറപ്പാടിൽ തോന്നിയേക്കാവുന്ന സങ്കേചത്തെ പരിഹരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി പ്രസ്തുത കൃതിയെക്കുറിച്ചു സ്വല്പ പരയാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു.

ഈ കൃതി കാശർ മഹാകവിയുടെ ഒരു പ്രബന്ധത്തിന്റെ തർജ്ജിമയാകയാൽ ഭാഷാന്തരംകൊണ്ടു വല്ല ഫാനി നോട്ടിയിന്നാൽ തന്നെയും അതു കേരളഭാഷയ്ക്കു് അസാമാന്യമാകുവാനു സമ്പാദ്യമായിരിക്കുമെന്നുള്ളതു നിർമ്മയമാണു്. ഭാഷാവിഷയമായ ഭാഗത്തിന്നു് സാഹിത്യത്തിൽ ഗണ്യതയുണ്ടെന്നു് ലും ആശയങ്ങളുടെ വിശേഷവും പാത്രരചനയും വർണ്ണനാപടവവും, ഭാഷാഭേദംകൊണ്ടു ഫാനി തട്ടാതെ സാഹിത്യസാരം ശബ്ദമാകുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള സാരാംശങ്ങൾ ഈ കൃതിയിൽ അത്യന്തമായി പ്രതിഫലിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തീർച്ചപറയാവുന്നതാണു്. ഈ ഭാഷാന്തരം മിക്കവാറും ഞാൻ വായിച്ചുകേട്ടിട്ടുള്ളതും ചില ഭിഷകിൽ അസ്വരസമായിത്തോന്നിയ ഭാഗങ്ങൾ ഭേദപ്പെടുത്തുന്നതിന്നു ഗ്രന്ഥകാരനെ ഉപദേശിച്ചിട്ടുള്ളതുമാകുന്നു മുഖകൃതിയിലെ ശൈലിയുടെ കോമളിമാവു് ഒരു പ്രത്യേകതയെന്നുയാണു്. അത്രമാത്രം സൗകൃഷ്ടം ഈ തർജ്ജിമയ്ക്കും ഭാഷാവിഷയമായുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതു് അലങ്കാരവാക്യമായിരിക്കുമെങ്കിലും പ്രതിപാദ്യമായ സംഗതികളെ അർത്ഥപ്രകാശിപ്പിച്ചു. ഗുതിസുഭാവമായ ഭാഷയിൽ ഗ്രന്ഥകാരൻ പ്രകാശിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു പറയുന്നതിന്നു ഞാൻ മടിക്കുന്നില്ല. മുഖകൃത കേരളഭാഷയിലേക്കു് വിവർത്തനം ചെയ്തവൻ ഗ്രന്ഥകാരനായ അഭിനിവേശം പ്രത്യേകം പ്രസ്താവയോഗ്യമാണു്. ഇ

പകർപ്പവകാശമുള്ളവക്ക് ഗണ്യമായ പ്രതിഫലംകൊടുക്കാനുമാകും വാങ്ങിയാണ് ഈ തജ്ജിമ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചത്. സാഹിത്യാഭിരുചിയുള്ള കേരളീയർ ഈ കൃതിയെ ധ്യാനസാഹിപ്പിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ അതു കേവലം അധഃപതനമാകുമെന്നു ഭയം.

രമേശ്വരവർമ്മവിനു ഹോമനളിനിയെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിനിവേശവും, കമലയെ പരിത്യജിക്കുവാനുള്ള വൈമുഖ്യവും—ഈ ഔദ്യോഗികാരാധനയ്ക്കു മദ്ധ്യേ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും വലിതായി നായകൻ അനുഭവിക്കുന്ന മനോവൈഷമ്യങ്ങളും, അക്കുറിയുടെ ഈർപ്പുകളും, കഥയുടെ ചരമാലട്ടങ്ങളിൽ കമലയിൽ കാണുന്ന സൈന്യസമുദായവും എല്ലാംകൂടി ചേർത്ത് അതിമനോഹരമായ ഒരു ചിത്രം പാരായണം ചെയ്യുന്ന സിങ്കളനങ്ങൾക്കു ലഭിക്കുന്നതാണ്. ആപാദമുഡസരസമായ ഈ പ്രബന്ധത്തിന്റെ തുണയ്ക്കുള്ള ഹൃസ്വമായ ഈ അധ്യായത്തിൽ വിശദീകരിക്കുവാൻ ചെയ്യുന്ന യത്നംകൊണ്ട് അല്പിതങ്ങളായിപ്പോകുമെന്നു ഭയന്ന് അതിനായിട്ടുള്ളതില്ല. പ്രസ്തുത തുണയ്ക്കും ആപാദനംകൊണ്ടു പാരായണം ചെയ്യുന്നവർക്കുതന്നെ ബോദ്ധ്യപ്പെടുമെന്നുള്ളതാകുന്നു. അതിവിസ്തരം കഥാപ്രവേശനത്തിന് അനുചിതമാണെന്നു വിചാരിച്ച് ആ ഭാഗം ഇവിടെ വിരമിപ്പിക്കുന്നു. ഇനി വല്ലതും പറയാനുണ്ടെങ്കിൽ അത് ഈ കൃതി എനിക്കു സമർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടുള്ള കൃതജ്ഞതയും ഇതിനു പ്രതിരൂപമായുള്ളതായി പരിവർത്തിക്കപ്പെടുമെന്നുള്ള നിർവ്യാജമായ പ്രാർത്ഥനയുമാകുന്നു. ശ്രദ്ധേ.

എന്ന്,

പി. കെ. നാരായണപിള്ള.

ശ്രീമാൻ, പി. കെ. നാരായണപ്പിള്ള
 അദ്ധ്യക്ഷൻ ബി. എ., ബി. എ. 30.

സമുപ്തം

പ്രസിദ്ധിതനായ : ഭരമുത്തപ്പാറി
പറമ്പുകലാശാല
1907

പി. കെ. നാരായണപിള്ള

അദ്ധ്യക്ഷൻ

മലയാളഭാഷാസാഹിത്യത്തിന്റെ അഭ്യർത്ഥന

ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നിരന്തരമായ

പരിശ്രമത്തിന്റെ സ്മരകയായി

അദ്ദേഹത്തിന്റെ

പുതപ്പാലത്തിൽ

എന്റെ ഈ പ്രമുഖത

സന്തോഷം സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

അന്നബോബുവിന്റെ പുത്രനായ യോഗേന്ദ്രൻ
ശന്റെ സഹപാഠിയായിരുന്നു. അദ്ദേഹവരും അടുത്തടുത്ത
വീടുകളിലാണ് താമസിച്ചിരുന്നത്. അന്നബോബു ബ്രഹ്മ
സമാജത്തിലെ ഒരു അംഗമായിരുന്നു. യോഗേന്ദ്രന്റെ ഒരു
സപുത്രിയായ മേമനളിനി അക്കുട്ടിനെ മാർച്ചുമാസത്തിലെ
ഇന്റർമീഡിയറ്റ് പരീക്ഷയ്ക്ക് കൂട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. രമേശൻ
സാധാരണയായി ഇവരെ സന്ദർശിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഏല്പാ
ടിവസവും ചായകുടിസമയം അയാൾ അവിടെ ഫാജനടങ്ങാ
റിരിക്കും. എന്നാൽ ചായ മാത്രമല്ല, ചായക്കൂടെ അക്കുട്ടാക
യും. എന്നെന്നാൽ മറ്റു പലപ്പോഴും രമേശനെ അവിടെ
മാക്കിരുന്നു.

കന്നമയ്യോരം

കുറുവന്നാൽ ഹേമനളിനി, കാർമുഖംപോലെ
 പനംകുലപോലെ ഇളയുനം, തരംഗപരമ്പര
 ഹരമാവുമിരുന്ന അവളുടെ പുരിവാർകൃന്തല
 യുണക്കിക്കൊണ്ടും, പുസ്തകം വായിച്ചുകൊണ്ടും
 ചത്തുക പതിവായിരുന്നു. മമേശനം അയാളു
 1 മടുപ്പായി ഏകാകിയായി വായിച്ചുകൊ
 ധാരണമത്രെ. അവിടം ഏകാന്തപരന്നി
 ചിച്ച് ഒരു സ്ഥലമായിരുന്നു. ആ ഏകാന്ത
 ഭൂത ഇളംപിത്തം ചിലപ്പോൾ പ
 ിന്റെ കാരണവും ഏകദേശം ഊർവ്വമേ.

പിന്നാലത്തെ പുറം ഇരുളടത്തം ഇതുവരെ യാതൊരു
 സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ടാകാത്തതല്ല. അന്നഭയാബ്ജ മൗനമവല
 മിച്ചിരുന്നതിൽ ത. കത്തായ സമാധാനമുണ്ടായിരുന്നു. അതേ
 ധാര, ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ഉന്നത വിദ്യാഭ്യാസാത്മകം പോയിരുന്ന ഒരു
 യുവസ്ത്രധരിതനെ അദ്ദേഹം താത്പര്യമായി കിട്ടിയതുകൊള്ളാമെന്നുള്ള
 ആഗ്രഹത്തോടു കൂടി അവളുടെ പ്രത്യാഗമനവും പ്രതീക്ഷിച്ചി
 രിക്കുകയായിരുന്നു.

ഒരുദി- വസം കൈകണേരും അന്നഭയാബ്ജവിന്റെ ഗൃഹ
 ത്തിൽ അദ്ദേഹവും, ടീകളും, കൂട്ടുകാരുംകൂടി സംസാരിച്ചു
 കസിയ്ക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ സൗകര്യമായ ഒരു
 വിവരം അവിടെ അറിയപ്പെട്ടു. ചെറുപ്പക്കാരനായ അക്ഷതി
 ചി- ശീക്ഷാവിരുദ്ധത്തിൽ വളരെ വിരുതനല്ലായിരുന്നുവെങ്കിലും
 ന്നാവും പകലുചിരുന്ന ബുദ്ധിമുട്ടി പഠിക്കുന്ന വിദ്യാർത്ഥികളെ
 ക്കാൾ കൂടുതലായി ചാഴ്ന്നുകിടക്കുന്ന അയാൾക്ക് ആത്മീയുണ്ടാ
 യിരുന്നു. അതിനാൽ ഹേമനളിനിയുടെ സൽക്കാരശാലയിൽ
 അയാളേയും കൂടുകൂടെ കിടന്നും, പുതുമുഖങ്ങളെ ബുദ്ധിശക്തി
 ഒരു ചെറുപ്പംപോലെയാണെന്നും, മുൻപുയില്ലെങ്കിൽതന്നെയും
 അത് കേൾക്കുവാനും കാര്യമായ ഒരു യുദ്ധമാണെന്നും അയാൾ
 വാദിച്ചു. സ്ത്രീകളുടെ ധീരത്വംകുറിയെന്നും അയാൾ പൂർത്തിയാക്കി.
 അവരുടെ ബുദ്ധി ഒരു പേനാക്കത്തിൽ തുല്യമാണെന്നും
 തുകൊണ്ട് സാക്ഷാത്കാരമായ യാതൊന്നുംതന്നെ സാധ്യമാ
 യാൾ ഉണ്ടെന്നും വോദിച്ചു.

ഭരമനളിനി അക്ഷതീയുടെ വാദം മെന്തായി കേട്ടു കൊണ്ടിരുന്നു. അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ സഹോദരൻ യോഗേശ്വരൻ അമ്പലാലിനടുക്കു ചുറ്റിക്കുതിയ അപല പിള്ളവാൻ തുടങ്ങി. അതു കേട്ടപ്പോൾ രമേശൻ വാക്കോലാഹലത്തിനാൽപ്പെട്ടു. അയാൾ സ്ത്രീവ്രാതകത്തപ്പറ്റി യുള്ള സ്തുതിഗീതങ്ങൾ ഗാനം ചെയ്യാനാങ്ങിച്ചു.

ഉദാഹരണകമായ ആ വിവാമമല്ലെ രമേശൻ രണ്ടു പു ചായ ഉള്ളിവാക്കിക്കിടന്നു. അപ്പോൾ ഭൃത്യൻ ഒരു 'തു കൊണ്ടു വന്നു' അയാളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. അതിൽ അയാളുടെ അപ്പന്റെ കൈയക്ഷരത്തിൽ രമേശന്റെ മേൽ വിവാസം എഴുതിയിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ ആകപ്പാടെ 'ഒന്നു നാളി വാമെവാശാരിച്ചിട്ടു' പോകണമെന്നതെന്തെന്നോ, ക്ഷണാൽ അയാളുടെ എതിരോടുകൂടി അതിന് സാമനിച്ചിട്ടു. 'തന്റെ പിതാവു വന്ന്' അയാളെ കാണുന്നില്ലെന്നുവെന്ന പറഞ്ഞ് രമേശൻ അവരെ സമാധാനപ്പെടുത്തി.

"രമേശവാണുവിന്റെ അടുത്തെ ഒരു കല്ല് ചായ കുടിഞ്ഞാൻ ക്ഷണിക്കണം" എന്ന് ഭരമനളിനി യോഗേശ്വരനോടാവശ്യപ്പെട്ടു.

രമേശൻ: -- "വേണ്ട ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കലേയ്ക്കു പോകുന്നതാണ് നല്ലത്."

അപ്പനായിട്ട് ഉള്ളിൽ സന്തോഷമുണ്ടായി. "ആ മാന്യ വൃദ്ധൻ ഇവിടെനിന്നുതൊന്നും കഴിക്കുകയില്ല" എന്ന് അയാൾ, അന്നുതൊന്നും ഒരു ഇപ്പറമ്പുമാലംഗമാണെന്നും രമേശന്റെ അല്പം വൈകിയതായ ഒരു വിദ്യാഭ്യാസമുള്ള സംഗതികളെ ചൂണ്ടി സംസാരിച്ചു."

രമേശൻ പിതാവായ വൃദ്ധോദനനോടു പുത്രൻ സ്വാഗതമരുളിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു. "രമേശ! നാളെ രാവിലെയുള്ള തീവണ്ടിയിൽ വീ എന്റെ കൂടെ വീട്ടിലേക്ക് പോകണം."

രമേശൻ തല മോടിഞ്ഞു. "എന്തെങ്കിലും അത്യാവശ്യമുണ്ടോ?" എന്ന് അയാൾ ഒടുവിൽ ചോദിച്ചു.

വൃദ്ധോദനൻ: -- "വിശേഷിച്ചൊന്നുമില്ല."

അദ്ധ്യായം ൨.

കരമശൻ വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ അവിടെ വൃദ്ധമോഹന ബാബു അയാൾക്കൊരു വധുവിനെ തിരഞ്ഞെടുത്തിരിക്കുന്ന തായറിരുന്നു. വിവാഹദിവസവും നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ചെറുപ്പത്തിൽ വൃദ്ധമോഹനൻ ചില വരദിനു കഷ്ടതകളനുഭവി ക്കേണ്ടി വന്നു. ആ കഷ്ടാവസ്ഥയിൽ സഹായിച്ചത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചെറുപ്പസ്നേഹിതനായ ഈശ്വരബാവനാണ്. ചിലപ്പോൾ ഒരു വശീലായിരുന്നു. ഈശ്വരബാവവിനു വായസ്സു ധികമായില്ല; അതിനുമുമ്പേതരം മരിച്ചുപോയി. മരിച്ചു പോയ അദ്ദേഹത്തിനു കടം മാത്രമേ സമ്പാദ്യമായുള്ളായിരുന്നുള്ളൂ. തനിച്ചിത്തം വീശവയും ഏക സന്താനമായ പത്നിയും അപ്പുനീക്കിത്തമായ സുകുടരയിലകപ്പെട്ടു. ഈ ഈശ്വരബാവ വിന്റെ മകളായാണ് വൃദ്ധമോഹനൻ തന്റെ മകൾ വധു വാടി തിരഞ്ഞെടുത്തത്. കരമശന്റെ അഭ്യന്തരകാഷ്ടികളായ ചില സ്നേഹിതന്മാർ യാഥിക വിത്യാപയാണെന്നും മറ്റും പല തടസ്സങ്ങളും പറ്റപ്പെട്ടുവിച്ചു. ഇത്തരം വിമർശനങ്ങൾക്കെല്ലാം വൃദ്ധമോഹനൻ ഒക്കറ്റാ സമധാനമെടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നുള്ളൂ. “എന്തിക്കിതാനും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ഒരു ചെപ്പുത്തിന്റേയോ ചിത്രശലഭത്തിന്റേയോ ഗുണം അതിന്റെ ഭംഗി കണ്ടു നില്ക്കു വിച്ചുകൊള്ളണം. എന്നാൽ ഒരു മനുഷ്യന്റെ ഗുണവും നിറവുമാവി താക്കതാരു ഖണ്ഡര്യമില്ല. ആ യാഥിക അവളുടെ മാതാവിനെപ്പോലെ ഗുണവതിയായ ഒരു പണിയായിത്തീരുന്ന പക്ഷം കരമശൻ ഭാഗ്യവാനാകട്ടെ.”

അടുത്ത നടക്കപ്പാൻ പോകുന്ന വിവാഹത്തെപ്പറ്റി നാട്ടിലെ വിവാഹത്താൽ കാരാണ ജപ്പിമുഖൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ കരമശന്റെ മനോഹൃഥമെപ്പറ്റിക്കൊണ്ടു പറയുക. അയാളെക്കുറിച്ചുള്ളതെല്ലാം നന്നെ സമയം പോയി. ഇതിൽ നിന്നും രക്ഷപ്പെട്ടവൻ പല വഴികളും ആലോചിച്ചു. എന്നാൽ ഒന്നും പ്രായോഗികമാക്കിത്തന്നിരുന്നില്ല. ഒടുവിൽ ഒരു ദിവസം കൈയ്യുരുവയായിച്ച് അപ്പുനോ പാഞ്ഞു: “അപ്പോ! എന്തിമേ” ആ പെൺകുട്ടിയെ നിറമൊരു ചെപ്പുവൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഞാൻ വേറെയൊരു യാദനിക്കുമോ” അവരെ

ചെല്ലുയാനി സ്വപ്നകുടിലകൾക്കൊക്കെ വാദാനം ചെയ്തു പോയി."

വൃദ്ധ:—"പാടില്ല. ന്യായമായ രീതിയിൽ വാദാനം ചെയ്തു കഴിക്കേണ്ടതാണ്."

രമ്യ:—"ഇല്ല."

വൃദ്ധ:—"ഈ കുട്ടിയുടെ ബന്ധുക്കളോട് നീ അതിനെപ്പറ്റി സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ടോ? അതെല്ലാം തീർച്ചപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞോ?"

രമ്യ:—"പരമേശ്വരൻ പറയുകയാണെങ്കിൽ ഞാൻ അവരോട് തിടനക്കുറിച്ചിട്ടുവരെ സംസാരിച്ചിട്ടില്ല. എന്നാൽ—"

വൃദ്ധ:—"അ! പറഞ്ഞിട്ടില്ലാ! വളരെ നല്ലതു്. നീ അവരോടൊന്നും പറഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത സ്ഥിതിക്ക് കുറച്ചുകൂടി അടങ്ങിയിരിക്കുക."

അപ്പോൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രമ്യയുടെ ഉച്ചത്തിൽ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞതു്: ഞാൻ പോകാൻ കുട്ടിയെ കണ്ടുപോന്നു കഴിഞ്ഞുവെന്നതിൽ ഒരു വലിയ അപമാനം അവളോടു ചെയ്തയാനി തീർക്കും."

"നീ നിന്റെ അപ്പന്റെ ആത്മ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുപോകും അത് അതിനെക്കാൾ കഠിനമായ ഒരു പാപം ചെയ്തയാനി തീക്കും—" എന്നു ഇദ്ദേഹത്തിനോടു കൂടി വൃദ്ധനോടൊന്നിച്ച് വന്നിട്ടു.

പിന്നീടൊന്നും പറയുന്നതിന് രമ്യയുടെ മുമ്പാകെ വന്നിട്ടില്ല. വിവാഹത്തെ നിരോധിക്കത്തക്കവണ്ണം ആകെ സ്തംഭിതനായതുകൊണ്ടും സംഭവമുണ്ടായാൽ കൊള്ളാമെന്നു കൂടി ചൊല്ലാൻ തുടങ്ങിയിട്ടു. എങ്കിലൊന്നായിട്ടും കണ്ടുപോന്ന ദിവസം കഴിഞ്ഞുകഴിയാൻ മതിയെന്നായിരുന്നു ദിനമുറയെ ഉറപ്പിച്ചു അവളുടെ ജ്ഞാനിയാനം.

ഒരു വിട്ടുവെക്കരുതാത്ത ഗുണമുള്ളവനായി വന്നിട്ടിരുന്നു. നീക്കംകൊണ്ടു അതിനെ ചെന്നു പറയുവാൻ നിവൃത്തിയുണ്ടായിരുന്നെന്നുള്ളു. ആദ്യമായി വന്നിരിക്കുന്നതിൽ പൊകുകയാണെങ്കിൽ തന്നെ അവിടെ ചെന്നുവെക്കുവാൻ മുമ്പു നാലു ദിവസം വേണ്ടി വെക്കേണ്ടതല്ല. വരണം വന്നുവെക്കുന്നതും പരിവാരസമേതം

കല്യാണഭിവൃദ്ധതിന് ഒരു വാരം മുമ്പെ വെളിച്ചത്തിലേക്കു
 യാത്രതിരിച്ചു. കാസ്തൂരിമാണിത്തനും കാരം പിശുരമാണി
 മായിത്തന്നെ ശ്രീമലയാളത്തിലെത്തുന്നതിന് മുമ്പെ ഭിവൃദ്ധി
 തന്നെ അവർക്ക് വേണ്ടിവന്നിട്ടു. ഇത്ര നേരത്തെ അവിടെയെ
 ത്തിയതിന് വേറെതെ കാരണം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. വെളിച്ചത്തെ
 ജനയിച്ചിട്ടുള്ള അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി മേലേക്ക് ശോചനീയമാ
 യിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് പ്രശ്നമാണെന്ന് അവർക്കു തീർന്നു
 ഗ്രാമത്തിലേക്ക് കൂടിക്കാണുകയായി സമയമായി താമസിപ്പി
 ക്കണമെന്നും അതിനെ തന്റെ സ്നേഹിതൻ താമിരെ കവയ്ക്കി
 ട്ടുള്ള സഹായത്തിന് കൃതജ്ഞത വ്യക്തിപ്പിക്കണമെന്നും നിശ്ച
 യിച്ചു. ഇതുവരെ അവർ താമിന് അതൊരു ബാധപ്പെട്ടില്ലാതി
 തന്നതിനാൽ അവരെ ഉദാഹരിക്കാനായ ആ മനുഷ്യൻ തന്റെ
 അഭിമാനം ചർച്ചിച്ചിട്ടില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നല്ല ഗ്രാമത്തി
 ലും താമിപ്പുള്ള ബന്ധം വ്യക്തമായ സംഭവിക്കുമായിരിക്കണം.
 അതുകൊണ്ട് വൃജമാധവൻ അടുത്തത്തിന്റെ ഉദ്ദേശം
 അവരെ അറിയിച്ചു. താമിന് ചുട്ടിരുന്നെങ്കിൽ താമിരിക്കാം;
 മായാമിതനായ ജാമാതാവിന്റെ ജനനീധനം അവിടെ
 ഫണം ചെയ്യാം. ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ച് അവർ അഭ്യന്തരം
 സന്തോഷിച്ചു. “വാനാകുകയും എന്തുവേണമെന്നിലും പാറയ്ക്കും.
 എന്റെ വാസം എന്റെ പുത്രിയോടും അവളുടെ ഭർതാ
 യോടും കൂടിക്കാണാം” എന്നു പറഞ്ഞ് ആ സംഭവത്തിൽ
 അവസാനിപ്പിച്ചു.

ബോക്കിപ്പള്ള ദിവാസം അവസാനമായിക്കൊള്ളൂ ഇപ്പോൾ കുറേ ശീപ്പിക്കുവാൻ അടുത്തുവെന്ന് വിനീതമായിട്ടു.

[illegible]

അടുത്തകിടം രാവിന്റെ വലുപ്പം, ദിനങ്ങൾ, മറ്റു സ്ത്രീകളും ഈ വലിയ വള്ളത്തിലും, ചുറ്റും മറ്റൊന്നിലും, ഉന്നമനമായ വള്ളത്തിൽ രണ്ടരനും യുവകുടുംബത്തിനുമായും

പോലെ വള്ളത്തിൽ കുത്തിയിട്ട് കീഴ്പോട്ടു കൊണ്ടു പോയി. ഒരു നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ അതിവേഗമായി സിംഗിൾവികർ പ്രതലത്തിൽനിന്നു തിരോധനം ചെയ്തു.

— 10 —

അദ്ധ്യായം ൩.

മുക്കുവാട്ടിന്റെ വിചര്യയുടെ ശോകാലോകനാവശ്യം കൊണ്ടുണ്ടായ നാലു മാറ്റം പരന്നു. ഒരു വള്ളംകെട്ടു, ഒരോരുതാകളെ നീക്കിയവരും കാണാനുണ്ടായിരുന്നു! ധൃമാഗ്രസ്തനായ ഒരുവന്റെ മരണശേഷം അവൻ മുട്ടിക്കൊന്ന അനന്തമായ ശാന്തതപോലെ ശാന്തി കരയില്ലാ വെള്ളത്തിലും ഒരു പോലെ വ്യാപിച്ചു.

൩. രമേശൻ പ്രകൃത്യാണോ! കണ്ണുതുറന്നപ്പോൾ ഒരു സൈകതദ്വീപിന്റെ കരയിലാണു് താൻ കിടക്കുന്നതെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രാത്രിയിലെ മയക്കുസംഭവങ്ങൾ ഒരു ജ്യാനകാലപാപ്തംപോലെ അയാളുടെ സ്മൃതിപഥത്തിൽ കാരോണാണാണായി പാഞ്ഞുവന്നി; അയാൾ മാടിയെഴുന്നേറ്റു, അർദ്ധചിതാവിനും സ്നേഹിതന്മാർക്കും ഏതാണു സംഭവിച്ചുണ്ടെന്നറിയാനുള്ള ആവേശത്തോടു കൂടി നാലുപാളം നോക്കി. ഏതാണു് കണ്ണുതുറന്നിടത്തേക്കും കൈന്റെ മലമ്പ്രതലത്തേപ്പോലും കിടന്നില്ല. എല്ലാം വിപഥലം. ആ മനുഷ്യന്റെ കരയിൽനിന്നു് അയാൾ ശ്ലീതിയിൽ അവരോടെനേർപെട്ടു തിരിച്ചു. പക്ഷെ ഹൃദയമൊന്നുണ്ടായില്ല. വെള്ളപ്പുളയുന്നിറമോൾ, അഗ്നിമിഥിയുടെ പോഷകനാഴിയായ പരുന്തയുടെ രണ്ടു കാലുകൾക്കു് മദ്ധ്യേ മിടന്നിരുന്ന ആ പച്ചിനത്തെ അരവിന്ദി മുക്കു വെറുതുകൾക്കുളയ്ക്കു കരോദനാഷ്ടിയെങ്ങെന്നപോലെ ആശ്വേഷം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. മീപിന്റെ കര വശം മുഴുവൻ അയാൾ തിരഞ്ഞുനടന്നു. അനന്തരം കോറക്കരയിൽ തിരയുവാൻ ആരംഭിച്ചു. അല്ലെങ്കൽ ഒരു പുറത്തു വസ്ത്രപോലെ ഏതോ കിടക്കുന്നതായി തോന്നി. അയാൾ അങ്ങോട്ടു കി. ഒരു വെട്ടുവിത

മോചിപ്പിച്ചു. വിവാഹമണ്ഡപത്തിലെ ലൗകികമായ ചടങ്ങുകളെക്കാൾ ഏതുതരം ഭൗതികവും കൈനികവുമായ ക്രിയകൾ മൂലം അവൾ അയാളുടെ സഹധർമ്മിണിയാക്കിത്തീർന്നിരിക്കുന്നുണ്ട് അയാൾ വിചാരിച്ചു. റിമാനസപത്രാപിതായ ആ പരാശ്വരീതന്നെ അയാൾക്കു നൽകിയിട്ടുള്ള ഒരു “തളിരിളം കിളിപ്പൂത്തത്തലമല്ലെ അവൾ ഏത്ത്” അയാൾ ബലമായി ശ്വസിച്ചു.

വാടിത്തളർന്നിരുന്ന ആ കുന്ദകയ്ക്കു കൂലേണ പൂണ്ണബോധമുണ്ടായി. തന്റെ സമീപം ഒരു യുവാവിനെക്കണ്ട് അയാൾ ഷാകിതമുണ്ടെന്നറിയുണ്ട് മാറിമറിയുകയെന്നിരുന്ന വസ്ത്രം ശരിയാക്കുന്നു. മുട്ടപകർക്കുകയും മുമ്പും മറച്ചു.

അയാൾ പതുക്കെ അവളോടു ചോദിച്ചു. “നിന്റെ വളത്തിലുണ്ടായിരുന്ന മറ്റുള്ളവയെക്കുറസംഭവിച്ചു?” അയാൾപകം അമർത്തിക്കൊണ്ട് അവൾ നിരോധരൂപത്തിൽ തലകുലക്കി.

അതാത്മരൂപി അനന്തര അന്വേഷിച്ചു ചരണത്തുവരെ നിറക്കിവിരഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കാമോ? ഏത്ത് അയാൾ തുടർന്നു ചോദിച്ചു.

അവൾ പറിയനായും മെഴുത്തായിരുന്നതെല്ലാം. എന്നാലവളുടെ വിരോധമായ ശരീര പാക്കുകളാക്കാൾ പ്രസ്ഫുടമായി അന്തർത്തത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു.

“എങ്ങനെ ഏകാക്കീയാടി ഉപരിക വിട്ടിട്ട് ചോകത്തേ!” അവളുടെ മെഴുത്തുമനമായ അർപ്പണയെക്കാണത്തക്ക ഒരു യാത്രയെ മനസ്സിലാക്കി മടങ്ങുകട്ടികാലമെ ഒരുപക്ഷെ ആ രൂപിയിൽ കീഴടക്കാനും യാതൊരുതന്നെ കണ്ടില്ല. കൂട്ടുകാരെക്കുറ ചോദിച്ചു അയാളോടുകൂടി വിവിധ. എന്നാൽ പ്രത്യുത്തരമായില്ല.

ഇതുമെല്ലാം നിശ്ചയിച്ചെന്ന കണ്ട് അയാൾ വീണ്ടും ഉപവിഷ്ണനായി. ആ പൊക്കിട്ടി ശ്രമിച്ചാലുപരിയാക്കുമായ അവളുടെ സുന്ദരവർണമെന്ന കാര്യവുമെന്തെന്നോ ചോദിപ്പിച്ചു. അവളുടെ ഹൃദയസ്വഭാവം നാശിനമണിയിൽ കെന്റഡുലമകിടാനുള്ളവയെന്ന ഒരുതരം കൈക്കൊള്ളാത്ത. സമാധാനപരമായ വാക്കുകൾ നിശ്ചിതമാക്കത്തക്കതല്ലെന്നത് ഏതോ ഒരു ശിക്ഷിതയാളോടുകൂടാക്കിപ്പോയി. അയാളോടു ചോദി

അന്ന് അമ്പര അവളുടെ ആനന്ദശിരസ്സിനേയും മംഗിയുള്ള ഗർഭത്തെയും സ്തംഭങ്ങളെയും മനം മറം തലോടി. അവളുടെ ബിംബാധാരത്തിൽക്കൂടി റില അസ്സൽപ്പോക്കിപ്പകര അന്തർ ക്ഷത്തിൽ ലീനമായി. അവൾ തടുത്തുനില്ക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു. കണ്ണീർപ്പഴ കരകറിയത്താഴുകി മമേശന്റെ കണ്ണുകളും നീർ ധാരകളിലെയും. ആ മൺമുത്തത്തിലിരല അവരുടെ ചെറു ജീവിതം ശോകസന്താപമുറക്കിയും ഏതുയും ധന്യമാത്ര!

അയാൾക്കുമാറി, ശോകപരവശമായി, അങ്ങോട്ടുതോള തമ്മിയിരുന്ന ആ മംഗലചിഹ്നം സമയംപോയതറിഞ്ഞില്ല അതിനിടയിൽ ചന്ദ്രനും മറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. തടസ്സിൽ കൂട് ആ വിജനപ്രദേശം മുഖസംഭവങ്ങൾക്കൊണ്ടു കലുഷമായ ഒരു സ്വപ്നംപോലെ കണ്ടു. വിസ്തീർന്നുമാത്ര ആ മൺമുത്തമേയും അന്ധകാരമേമായ അമംഗളവേളയിൽ ഒരു പ്രേതത്തെപ്പോലെയും പ്രത്യക്ഷമായി. നാമകരണങ്ങളുടെ മങ്ങിയ വെളിച്ചത്തിൽ കരഞ്ഞ പൂജികളുള്ള ഒരു റാമ്പിൻപടംപോലെ നല്ല അങ്ങിങ്ങായി നില്ക്കുന്നവരെപ്പോലെ. കമാരിയുടെ കാമൽ കണ്ടുവളികളെ മമേശൻ സ്വപ്നാസ്മര്യകൾക്കൊണ്ടു ഗ്രഹിച്ച് സാവധാനം അയാളുടെ അടുത്തേയ്ക്കു കരേന്ദ്രി നീക്കിയിരുന്നതി. അവൾ വിസ്മയം പ്രകടിപ്പിച്ചില്ല. മനഃപ്രജ്വലിപ്പിക്കു സാന്നിദ്ധ്യമൊന്നുമില്ലാത്ത അപ്പോൾ അവൾ ആഗ്രഹിച്ചു. മേയം അവളുടെ മകറല്ലാവികാരങ്ങളേയ്ക്കുപരമിച്ചു കളഞ്ഞു. ആ യുവാവിന്റെ ശീശ്യസ്വന്തം ചെയ്യുകൊണ്ടിരുന്ന വക്ഷസ്സിൽ അവളുടെ ശരീരമുദസിയപ്പോൾ ഉല്പന്നമായ മമേശ്ശാ അവൾക്കുചേർന്നുവന്നുവെന്ന് വെളി പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള സമ്പർക്കമില്ലായിരുന്നു. അവിശ്വാസമേയും പ്രകാശത അവളെ വലയംചെയ്തിരുന്നു അയാളുടെ കൈകൾ കണ്ടതിൽ അവൾ ചുരുങ്ങുകയായിരുന്നു.

പ്രേതനക്ഷത്രമുണ്ണിച്ച്. പൂർവ്വംബര അനുഗ്രഹംപോലിരുന്നതായി. മമേശൻ അന്ധനായിത്തീർന്നുവെങ്കിലും അതൊന്നും കിടന്നു. വേതോഹതിയായ ആ വായുവും അയാളുടെ സ്തംഭംപരി ശീർഷം ചേർത്ത് അടുത്തുതന്നെ കിടന്നുറങ്ങി. ചിത്രമൊന്നവിന്റെ വെളിയിൽ അവരുടെ നന്മനോല്ലാസങ്ങളെ

വിട്ടുതരി. കണ്ടുപോയ ഉണൺചിടത്തെടുത്തോരൂ. കൺനിമിഷം അവർ പചിതന്മാവങ്ങളെ ഉപയോത്തുന്നതിനായി വീകണണം ചെയ്തു. തങ്ങൾ നിസ്സഹായമാണെന്നും വീട്ടിൽനിന്ന് വളരെ ദൂരെയാണെന്നുപോഴെന്നും ഉള്ള വിചാരം അവരുടെ മനസ്സിൽ പെട്ടെത്തുക.

—(൧)—

അദ്ധ്യായം ൪.

മീൻവള്ളങ്ങളിലെ വെള്ളപ്പാകൾ നദിയിൽ കൂട്ടുകൂട്ടമായി കണ്ടുതുടങ്ങിയിട്ടയിരിക്കുമായില്ല. രമേശൻ വള്ളക്കാരിലൊരാളെ വിളിച്ചു വീട്ടിലേയ്ക്കുള്ള യാത്രയ്ക്കായി ഒരു വള്ളം സജ്ജീകരിക്കുവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു യാത്ര തിരിയുന്നതിനു മുമ്പ് അയാളുടെ നിർദ്ദേശവാനുസാരം സഹചാരികളുടെ അനുമതിയോടെ വേണ്ട എല്ലാകാര്യം ചെയ്തു.

വീട്ടിലെത്തുന്നതിനു മുമ്പേ പോലീസുകാർ തന്റെ പിതാവിന്റെയും ശ്വേതാവിന്റെയും മറ്റു പലരുടെയും ജഡശരീരങ്ങൾ കണ്ടെടുത്തതായി രമേശനറിഞ്ഞു. വള്ളക്കാരിൽ ചിലർ ജീവനോടെ കരപാറിയിരുന്നു. ഓക്കിയുള്ള വരെല്ലാം ആ ആചൽഗൽക്കത്തിലാണുപോയിത്തന്നതെന്നു തീർച്ചയാക്കി.

രമേശന്റെ ചാതാമുറി വീട്ടിലുണ്ടായിരുന്നു. അവർ വല്ലാഹത്തിൽ പോയിത്തന്നില്ല. ഒസ്സഹമായ വ്യസനത്തോടും വിചാപത്തോടുംകൂടിയാണ് അവർ പൊതുനേയും വല്ലാഹിനേയും സ്വീകരിച്ചത്. വിചാപാശോഷത്തിനു പരികൊണ്ടിരുന്ന എല്ലാ ഗ്രാമങ്ങളിൽനിന്നും ഭീനാക്രന്ദനം വായുമണ്ഡലത്തിലേയ്ക്കുയർന്നു. മംഗളസൂചകമായ വാദ്യഘോഷങ്ങളോ, ആർപ്പവിളികളോ ഏങ്ങുമേ കേൾക്കാനുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആത്മവധുവരമാകെ പീടനമകൊടുക്കുവാനൊരുക്കിയില്ല. യഥാർത്ഥത്തിൽ അവളെ എല്ലാവരും വെറുത്തു.

പിതാവിന്റെ ചമേളിയകളെല്ലാമവസാനിച്ചാലുടൻ ഓര്യാസമേതും അവിടം വിടണമെന്നു രമേശൻ നിശ്ചയിച്ചു എന്നാൽ അല്ലെന്റെ ഇടപാടു തീർത്തതിനു മേലേ അയാൾ

കവിതകളിൽനിന്നു കുന്നതിനുപോലും നിവൃത്തിയുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഈ ആപ്തസംഭവംമൂലം അയാളുടെ കർമ്മബത്തിൽ വിധവകളായിത്തീരാനിടയായ സ്ത്രീകൾ തീർന്നുവത്ര പോകുന്നതിന് ഭർതൃശന്റെ അനുവാദമാവശ്യപ്പെട്ടു. അവരുടെ യാത്രയ്ക്കു വേണ്ട സൗകര്യങ്ങൾ സജ്ജമാക്കുന്നതിലും അയാൾ ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടിയിരുന്നു.

വിശുദ്ധവേളയിൽ അയാൾ തന്റെ നവോദയമായ പതിയെപ്പററി ഒന്നുതന്നെ ചിന്തിച്ചാക്കിയിരുന്നില്ല. അവർ ഒരു വെറും കുട്ടിയല്ലാകുന്നു. വിവാഹത്തിനു വേണ്ട പ്രായം അതികൂർച്ചമില്ലെന്നതായി അയാൾക്കു തോന്നി. അക്കാലത്തു തന്നെ ആ ഗ്രാമത്തിലെ ധൂലുകൾ അവളെ അധീഷ്ഠിപ്പിച്ചു കയ്യും നിന്ദിക്കുകയും ചെയ്തുവെന്ന് അവർക്കുവെല്ലുമാറിയിരുന്നതിനാൽ ഇക്കഴിയപ്പോൾ, യുവാവായ ആ ഡി. ഏ. കോമസ് അയാളുടെ ഗുണമസമുച്ചയങ്ങളിൽനിന്നും താക്കൊരു സഹായവും ലഭിച്ചില്ല. ഇങ്ങനെയൊരു സംഗതിക്കിറങ്ങിപ്പുറപ്പെടേണ്ടതിന്നുവെന്നു ചൊരുമായ വചനം താൾ അയാളെ ഉൽബോധിപ്പിച്ചു.

എങ്കിലും അതിശയനീയമെന്നു തോന്നത്തക്കവണ്ണം, ആ കമാരിമുതലുള്ള അയാളുടെ മേൽക്കൂട്ടം ക്രമേണ ദൃഢീകൃതമായി. വിദ്യാസമ്പന്നമായ അയാളുടെ മനസ്സിനപ്പോലും അവളുടെ പൗരകാര്യത്തെ വെല്ലുനീക്കത്തിനുള്ള ശ്രമനിയമങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

ഭർതൃശന്റെ മനോനയനങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ അവർക്കു ഉറപ്പുള്ള ഒരു കവിയിലെ സഹധർമ്മിണിയായി കണ്ടു. അവരുടെ സ്വപ്നസുഖലോലുപങ്ങളായ ലോകനന്ദങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽക്കൂടി അവളുടെ പല സ്ഥിതിഗതികളും—യുവാക്കളെക്കൊണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന ചോരവൃദ്ധുവായും, അയാളുടെ ചേമനീദാനമായും, സമ്പത്തിലോ പണ്ഡിതമോരതപോലോ പങ്കുകൊള്ളുന്ന ഉത്തമമോക്ഷമോലയും, അതുപോലെയെ സ്വന്തമാക്കിയുള്ള മറ്റൊരാളും—സിനിമാപടങ്ങൾ പോലെ പ്രാജ്ഞപോയി. ഒരു ചിത്രകാരൻ ഒരു സമ്പന്നചിത്രകത്തെയും, ഒരു കവി ഒരു പരിപൂർണ്ണമായ കാവ്യത്തെയും സമർപ്പിക്കുകയും അനന്തരം ഏതെങ്കിലും സംഭവമായിട്ട് ഗ്രാമീയരും സ്മൃതിക്കുകയും

ചെല്ലുന്നതും അതുപോലെ അഭിമാനം അതാളുടെ സമീപസ്ഥനായ ജ്യോതിന് ഈ ഓഡീഷൻ വേദത്തെ മാനസാന്തരത്തിനോടും, അതാത്പര്യപരമായി പാസാക്കിയിരുന്നതും സമീപസ്ഥന്റെ സമരപര്യായമായതും കണ്ടതിലെന്തൊന്നാണെന്ന് വ്യക്തമാക്കുക?

— 30 —

910 EL 000. (3).

[illegible][illegible]

“സുശീല, നീ ഇനിക്കിങ്ങനെ തവകെട്ടിയിരിക്കുന്നത്
വിഭജനമാകുന്നില്ല.”

மாவட்ட எழுத்தகம் செயலாற்றுகின்றதென்றால், ரிசர்வ் கமிஷன் நிர்வாகியுட்கும் ஒருபுறம் குடியிலிருந்து வந்தவர்களை பரிசீலனை செய்து கொண்டு வருமா?

രമേശൻ വിദ്യയത്തൊടുപിടി അവളെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അവളുടെ ചോദ്യത്തിന്റെ സാരമെന്തെന്നാരംഭമേ മനസ്സിലായില്ല. അവൾ തുടർന്ന് “എന്റെ പേരു മാറിയാലും ഭാര്യമാർക്കായിട്ടു, മേശയവയ്യരുടെ ഞാൻ നിർഭാഗ്യയാണോ, ജീവിതം മുഴുവൻ ഞാൻ ഭാഗ്യവീരതയെന്നായിരിക്കുമെന്നുള്ളതിനും സംശയമില്ല.”

രമേശന്റെ മുഖം വിവർണ്ണമായി. നെഞ്ചു വടവടാ അടിച്ചു. എവിടെയൊരു ഭയങ്കരമായ തൊറു പറ്റിയിട്ടു കിടക്കുന്നതാ ബോധം അയാളുടെ ഉള്ളിലുടിച്ചു.

പക്ഷിമർദ്ദ കഥയ്ക്കു മുഴുവൻ നീ നിർഭാഗ്യരായിത്തന്നെന്നു പറഞ്ഞതെന്തുതുകൊണ്ടാണത്?” എന്ന് അയാൾ ഉദ്ദേശത്തോടുപിടി ചോദിച്ചു.

സുശീല:—പ്രൊപ്പർ എന്റെ ജനനത്തിനു മുമ്പേ നിർദ്ദാശനമായി. ഞാൻ ജനിച്ചപ്പോൾ, ബാധം കഴിയുന്നതിനു മുമ്പ് അന്ത്യം മരിച്ചു. ഫിസീക്സ് ഞാൻ എന്റെ മാതാളന്റെ കൂടെത്താമസിച്ചു. അവിടെ ഞാൻ സമിച്ച കണ്ണുതെന്തെന്നും പഠയാണിട്ടു. കൈലിപ്പസം നിങ്ങൾ അവിടെ വെച്ച് എല്ലാ വിധാധാരകളെയുംകൊള്ളാമെന്നു സമ്മതിച്ചുവെന്നു ഞാൻ കേട്ടു. രണ്ടു ദിനം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിവാഹവും നടന്നു. ബാക്കിയുള്ള സംഗതികളൊക്കെ നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ.”

രമേശൻ നിസ്സാരയെന്നായി തലതിന്നായിലേയ്ക്കു ചാഞ്ഞു. ലഭ്യമാകയും കഴിഞ്ഞിരുന്നതൊന്നിലും നിലവാരങ്ങൾക്കെളിഞ്ഞിരുന്നില്ല. വേറെയെന്തെങ്കിലും ചോദിച്ചുപോൻ അയാൾ ഭയപ്പെട്ടു. താൻ കേട്ടത് മായക്കൊ, സ്വപ്നമൊ എന്നെങ്കുടിയ്ക്കുന്നിച്ച് അതു മറക്കുവാൻ തുടങ്ങി. രീലും കാരൻ സമീപമുള്ള ചെടികളേയും, ഇലകളേയ്ക്കു മിടിക്കി ചൊല്ലു വീശി. ഉണർന്നിരുന്ന ചെറുകോക്കിലും ഇടവിടാതെ കൂടനുംകൊണ്ടിരുന്നതും, സമീപമുള്ള നദിയിൽനിന്നും വരുന്നതൊക്കെ ചാട്ടം കേട്ടു. രമേശൻ അതുതന്നെയായി കണ്ണുമടച്ചുകിടക്കുന്നതുകൊണ്ട് അവൾ തട്ടി നിശ്ചിതയായാണു് “ഉറങ്ങുന്നോ?” എന്നു ചോദിച്ചു.

“ഇല്ല” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു നാമന്റെ ഇളകാഞ്ഞിരുന്നു. ക്രമേണ അവിടെ ഉറക്കമായി. അതാൾ എഴുന്നേറ്റിന് അവിടെ നല്ലപോലെ നോക്കി. എന്താൽ അവളുടെ ലലഹലകത്തിൽ വിധിവിധിതമായ ഒരു കണ്ണുത്തിന്റെ തൊട്ടു ചിഹ്നവും കണ്ടില്ല. ആവൽക്കാരമായ വിധിയെ ന മോഹനസുകമാൽക്കു ചോപനം ചെയ്തിരിക്കുന്നതെന്തിനയാണാലോ?

—:0:—

അദ്ധ്യായം ൩.

ഈ ലളിതകേമളമായ തരണിതന്റെ ഭാസ്ത്രയല്ലെന്ന് മരണ മനസ്സിലായി. എന്നാൽ അവളുടെ ജ്ഞാനം പേരും ക്ഷമയും, അവളെ വിവാഹം ചെയ്യാനാക്കുന്നതിനായി ന് ജീപ്പിച്ചിട്ടായിരുന്നു. ഒരിക്കൽ അതാൾ അവളോടു നേരമാക്കുന്ന മട്ടിൽ ഇങ്ങിനെ ചോദിച്ചു: “കല്യാണസമയം നെ ആലോചിക്കുമ്പോൾ നിനക്കെന്തുതോന്നി?”

“ഞാൻ അങ്ങനെയൊന്നില്ല. ആ സമയം മുഴുവനും അധ്വാനിക്കാൻ നിന്നതും.”

തമേ:—“നീ എന്റെ പേരുപോലും കേട്ടില്ല?”

മലിക്:—“ഇല്ല. കേട്ടില്ല. ഞാൻ വിവാഹത്തിനു മുമ്പ് ഒരിക്കൽ മാത്രം അങ്ങനെയൊന്നി കേട്ടു. എന്നാൽ എന്റെ മാതാപിതാക്കൾക്കിടയിലേക്കു തള്ളിപ്പറത്തുകൊടുവാൻ വൃതികൂട്ടിയതുകൊണ്ട് അങ്ങയുടെ പേരു പിന്നീടൊരിക്കലും പറഞ്ഞുകേട്ടില്ല.”

തമേ:—“ആഹാ! അതിനിടയ്ക്കാണ് ചോദിച്ചുകൊള്ളുക! നിനക്ക് വായിക്കുവാൻ കഴിയാത്തതായിരുന്നെന്ന് എനോടാക്കോ പറഞ്ഞു. ഞാൻ കടലാസ്സും പേനയും അതാൽ നിന്റെ പേരെഴുതാമോ?”

“അ! എന്തിനൊക്കുന്നതാ. നിങ്ങൾ ചോദിച്ചാൽ അതല്ലേ?”
“നീ നിന്നുണ്ടാവാത്തതിൽ മറ്റൊരാൾ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു” അതാൽ നി.”

“ശ്രീമതി കുമാരദേവി.”

கதை:—“இனி மிகைந்த அன்புடன் உன்னை நான் நினைக்கிறேன்.”

“ശ്രീയുക്തതരളി ചന്ദനം ചന്ദനമാർഗ്ഗം” എന്നു
 അവൾ ചിന്തയുണ്ടായിട്ട് “തൊഴുതൊഴുതിലും തെളെ
 ഴുതിയോ?” എന്നു ചോദിച്ചു.

மருது: - “இது, விவரம் காத்தில்தான் பெண்புலியெழுந்தான்.”

[illegible]

ഇതാ! കല്ലോലമാലകളുടെ ശബ്ദമായിരുന്നു ഒരു മഹാ സമുദ്രം അന്ധാര്യമേ ഭൂമിയിൽ അന്ധമായില്ലെന്നു വീണ്ടുകിടക്കുന്നു അതെങ്ങനെയായാണ് അന്ധരും അന്ധനായവരെയും? അന്ധരും അതിനെപ്പറ്റി വിചിന്തനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയും ചെയ്തു. "എന്തിനായിട്ടായിരിക്കുമായിട്ടുണ്ട്", "എന്തിനായിട്ടാണ് അവരും കണ്ടുപിടിച്ചുവെക്കുന്നതിനായിട്ടുണ്ട്. അവളെ അവളുടെയും സ്വീകരിക്കുകയോ? അവളുടെ അമ്മാവന്റെ മുമ്പാകെയും വെച്ചു അവളെയും മറ്റും. അവൾ ഇതുവരെ ഒരു അന്ധപുരുഷന്റെ ഭാര്യയെന്ന നിലയിൽ വസിച്ചിരുന്നതായാ നന്നായിത്തന്നെ അവളുടെ ചാർട്ടറാൽ അവളെപ്പറ്റിയുള്ള വിചാരിച്ചോ? അവളെയെങ്ങനെയോ സ്വീകരിക്കും? അവൾക്ക് ഒരു തുണയും ആരും നൽകുകയില്ല. ആരും തുണയില്ലാതെ അവൾ വീണ്ടും കഷ്ടപ്പെടേണ്ടിവരും. അവളുടെ ഭർത്താവ് ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടെങ്കിൽ തന്നെയും അവളെ സ്വീകരിക്കുകയെന്ന കാര്യം നന്നായില്ല. ഏതായാലും അവളെ ബാഹ്യമായിരിക്കുകയാണെങ്കിൽ അത് അവളെ ഒരു മഹാസമുദ്രത്തിൽനിന്നു തള്ളുന്നതിന് തുല്യമായിരിക്കും. ഒരു ഭാര്യയുടെ നിലയിലല്ലാതെ അവളെക്കൂടെ താമസിപ്പിക്കുവാനും നിവൃത്തിയില്ല. മേൽനോട്ടം വിട്ടുകൊടുക്കുവാനും പാടില്ല. വാഗ്ദാനങ്ങൾ കടന്നൊഴുത്തു പ്രണയച്ചെത്താൻ മാർത്തി, പക്ഷ്യന്മാരും മറ്റും കൊണ്ടുവരിച്ചത് ആ മഹാസമുദ്രത്തിന്റെ ഭാവിയിലെ ഭാര്യയായ അന്ധരും ഒടുവിൽ ചിത്രീകരിച്ചു.

പക്ഷേ ഈ അധിപതിയുടെ ഇഷ്ടം അനുസരിച്ചാണ് ഈ
 തീരുമാനമെടുക്കുന്നത്. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് നിയമം അനുസരിച്ച് അതാണ്.

അയാളെ പ്രത്യേകം സൂക്ഷിക്കുന്നത്? അവിടെയെങ്ങെങ്കിലും ഒരു പ്രതിവിധി കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ സാധിച്ചേക്കാം. അതന്നു സരിച്ച് യെരീവസം അയാൾ കരളത്തലയ്ക്കൊക്കെ കൽക്കട്ടയിലേക്കു യാത്രയായി. ഭാരതത്തിനുള്ള വീട്ടിൽനിന്നു വളരെക്കൂടെ ഒരു കെട്ടിടംവാടകയെടുത്തു താമസസ്ഥാനംമിട്ടു.

കൽക്കട്ടയിലെ ഉന്നതങ്ങളായ രാജ്യവർദ്ധ്യങ്ങളേയും സ്വർഗ്ഗലാരിലായങ്ങളേയും, വലിയ വലിയ പണ്ടകക്കാലകളേയും കണ്ടപ്പോൾ കരളത്തലയുടെ ഹൃദയത്തിലൊതുങ്ങിയിരുന്ന അദ്വൈതഭാഷം വികസിച്ചതായി. അവർ അവിടെയെത്തിയപ്പോൾ വൈകുന്നേരം അയാൾ വാതായനത്തിനുസമീപം ചെന്നിരുന്നു. ജനങ്ങളിൽനിന്നു നിരന്തരമായ ഗമനാഗമനം അയാൾക്കൊക്കുമ്പോൾ അയാൾക്കായിരുന്നു അവർക്കിടയിൽ കൽക്കട്ടക്കാരനായ ഒരു ഭൃത്യ ഉണ്ടായിരുന്നു. കൽക്കട്ടയിലെ സ്ഥിതിഗതികൾ ഇവർക്കു ജനനാമതലേ നല്ല പരിചയമാണ്. പണ്ടത്തതിലടച്ചിരുന്ന ആ കൊച്ചുകിട്ടിയുടെ അദ്വൈതംകണ്ട് അവർക്കു ഈ അറണമണ്ണ് ഒരു സ്ത്രീ തന്നെയാൽ പിറുപിറുത്തു. “ഇതു വളരെ കണ്ടുനോക്കാനിവിടെ വിശേഷം മെന്താണുള്ളത്? കഴിക്കാൻ പറ്റിയും ഭാവിച്ചിട്ടില്ല. നേരെ പാതിര കഴിഞ്ഞു” എന്ന് അവർ അക്ഷമയായി പറഞ്ഞു.

ഈ സ്ത്രീ പകൽ മുഴുവൻ അവിടെ താമസിക്കും. അതിനുകാര്യം അവരുടെ വീട്ടിലേക്കു പോകും.

“ഇനിമേൽ ഞാൻ കരളത്തലയ്ക്കൊക്കെപ്പോയി ഒരു മുറിയിൽ ഉറങ്ങുകയില്ല” എന്നു മേലേൻ തീർപ്പാക്കി. “എന്നാൽ യാതൊരു പരിചയവുമില്ലാത്ത ഒരു സ്വരം ഇതു വാഗ്ദാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നുവോ” എങ്കിലും അവിടെ രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നത്?”

അതൊഴം കഴിഞ്ഞു വേലക്കാലി ചെന്നി. മേലേൻ കരളത്തലയെ യെരീവയിൽ കാണിച്ചുകൊടുത്തിട്ടു പറഞ്ഞു. “നീ പോയിക്കിടന്നപ്പോൾ ഞാൻ കരളത്തലയെ ഇവിടെ വരാം”

അയാൾ ഒരു പുറത്തു തുറന്ന വാതിലിൽ നിൽക്കുന്നു. കർമ്മാധിപനായ ഒരു വേലക്കാരൻ ഉറക്കി.

അപ്പോഴത്തെ രാത്രി അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞു. അടുത്ത രാത്രിയും ഈ വിദ്യതന്നെ പരീക്ഷിച്ചു. ചുഴ് അന്നു വളരെ അസന്തുഷ്ടനായിരുന്നു. അയാൾ കിടക്കത്തുനിന്നൊഴുക്കു പുറത്തുപോയി നിൽക്കു വിരിച്ചുവെക്കുകയും വളരെനേരം പലതും ചിന്തിച്ചു; കറുത്തുനേരം തന്നത്താൻ ചീശി; ഒടുവിൽ പലതിലാകഴിഞ്ഞുപോകു നിദ്രാവശമെന്നായി.

വെളിച്ചം കലയ്ക്കുന്ന രണ്ടാം മണിയോടുകൂടി അയാൾ തെല്ലൊന്നും താൽ കിടന്നുവെട്ടു കിടക്കുന്നതെന്നും, തന്നെ അങ്ങോട്ടു മിട്ടുനന്നാക്കേണ്ടതും അയാൾക്കു തനസ്സിലായി. അവന്റെ അടുത്തുവെട്ടു നീക്കിക്കിടന്നി മൂലം അതിൽ ഇങ്ങിനെ മണ്ണുപ്പു: ഹെമീല! പൊതിക്കിത്തന്നു. ഏതെന്നു ചീശിയതു മതി, "ശ്രീമദ്" അവളെ ഭയം പരത്തുകയും, അവൾ മേലേക്കു കൈത്തടത്തിൽ അമർപ്പിച്ചു" സൂച ചതുരത്തി.

രണ്ടാം ഭാഗത്തെത്തന്നെ, വിസ്മയപരമായതായി ചാടിക്കളഞ്ഞു. കല അയാളുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ മേൽ അവൾ ഉപയോഗമാവുകയായി. നിദ്രപൂർവ്വമായിത്തന്നെ ആ പെൺകുട്ടിയെ അയാൾ സൂക്ഷ്മാവലോകനം ചെയ്തു. അയാളുടെ കണ്ണു രണ്ടും ഹിതം, പുണ്യവിശ്വാസത്തോടുകൂടി അല്ലെങ്കൾ പലപ്പോഴും അവളുടെ കൈപറ്റലുകൾ നിഷ്കൃഷ്ടം എങ്ങിനെ മേൽ പെട്ടെന്നും അവൾ രാത്രിയിൽ അയാളുടെ കൈ പെട്ടെന്ന് പെട്ടെന്ന് അയാളെ വീശിയ കഥ രണ്ടാൻ രാത്രി, മുറുപ്പിച്ചിട്ടുവെക്കുന്നു അവളുടെ കൈകൾ അയാൾ അവയുടെ പേർപെടത്തി, ഏഴ്നേരം, മേൽകൈകൾക്കുപിതയായ മിത്തലോനമാലയിൽ അയാളുടെ മണ്ണു പൂർവ്വമായി ചാൽ തുടങ്ങി. ഒടുവിൽ ഒരു തൽക്കാലം കിട്ടുകയും അയാൾ കൈകൾ പിടിച്ചു. പെൺകുട്ടിയെ അയാൾ പഠിക്കുന്ന ഒരു വിദ്യാലയത്തിലുള്ള അയാൾക്കുവേണ്ടി രണ്ടാൻ നിശ്ചയിച്ചു; മറ്റൊരു മണ്ണുവെക്കുന്നതെന്നു അവളോടൊരു പാവയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. കേൾക്കു, നിനക്കു കാലു പഠിക്കുന്നതെന്നാണുവെക്കിയല്ലേ?"

അവൾ അയാളെ നോക്കി; ആ രണ്ടാം സൂക്ഷ്മമായി അവളുടെ ആശയത്തെ സൂക്ഷിച്ചു "നിന്മയെത്തന്നെക്കുറിച്ചിരിക്കുന്നതു?"

രമേശൻ വിദ്യാത്മികളുടെ ആനന്ദജീവിതത്തെയും, വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ടു ലഭിക്കുന്ന അവധിയില്ലാത്ത ഗുണങ്ങളേയും പാഠി സ്മരിപ്പുതും പ്രതിപാദിച്ചു. അവസാനത്തിൽ അവർ പറഞ്ഞു: “ആദ്യ നിജമരുന്ന ഏതൊ പഠിച്ചിരിക്കുക.”

രമേശൻ:—“നീ സ്കൂളിൽ പോയി പഠിക്കണം.”

“എന്നെപ്പോലെത്തന്നെ ഒരു വലിയ പെൺകുട്ടി സ്കൂളിലോ?” എന്നു കമല അഭ്യർത്ഥിക്കുമ്പോൾ ചോദിച്ചു.

കമലയുടെ പ്രായക്കുറവുവരിയുള്ള അവളുടെ ഭാവം കണ്ടു രമേശൻ മനഹസിച്ചു. “നിന്നെക്കാൾ പ്രായമുള്ള പെൺകുട്ടികൾ പള്ളിത്തുറകളിൽ പോകുന്നുണ്ട്.”

കമല പിന്നൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. അടുത്തൊരു ദിവസം തന്നെ അവൾ രമേശനോടുകൂടി ബാല്യകാലത്തുണ്ടായിരുന്ന സ്കൂളിലേക്കു പോയി. അതൊരു വലിയ സ്കൂളായിരുന്നു. കമലയെക്കാൾ പ്രായം കൂടിയവരും കുറഞ്ഞവരുമായ ധാരാളം ബാല്യകാലക്കുട്ടികൾ ഉണ്ടു്.

രമേശൻ ബാല്യകാലസ്കൂളിൽനിന്നു കമലയെ അറിയുകയും ചെയ്തു. “നീ എങ്ങനെ പോകുവാൻ തുടങ്ങുന്നു? ഇവിടെത്തന്നെയാണു് താമസിക്കേണ്ടതു്.”

രമേശൻ:—“നീ എങ്ങനെ പോകുവാൻ തുടങ്ങുന്നു? ഇവിടെത്തന്നെയാണു് താമസിക്കേണ്ടതു്.”

“അങ്ങു ഇവിടെയല്ലേ താമസിക്കുന്നതു്?” എന്നു അവൾ സന്തോഷം ചോദിച്ചു.

രമേശൻ:—“അല്ല, അങ്ങു പോകുകയാണു്.”

“എന്തിന്നു തന്നെ ഇവിടെ താമസിക്കുവാൻ കഴികയില്ല. ഞാനും വരുന്നു” എന്നു പറഞ്ഞു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് അവൾ അയാളുടെ കൈയ്ക്കു കയറുകയും ചെയ്തു.

“കമലേ! കളി അധികമാകരുതു്” എന്നു ശാസിച്ചു കൊണ്ടു് അയാൾ കൈവിട്ടു മടറി.

അയാളുടെ ശാസന ഭക്തു് അവൾ നിശ്ശബ്ദമായി മുഖം പൊത്തിക്കൊണ്ടു നിന്നു. അവളുടെ കരപാലങ്ങളുടെ കാനി

മക്കി, രമേശൻ ഏകയന്യഥയോടുകൂടി അവിടംവിട്ടിറങ്ങി. അയാൾ ഏതായും ചേരത്തിൽ അവിടെനിന്നും പൊയ്ക്കൂടെ. പക്ഷെ ഭീനപരവശവും ചാർക്കോളവുമായ ആ ചെറുതുഞ്ചത്തിന്റെ ഭാവഭേദങ്ങൾ അയാൾക്കെപ്പോഴെങ്കിലും മറക്കുവാൻ കഴിയുമോ?

— (൦) —

അദ്ധ്യായം ൭.

കൽക്കട്ടയിൽ ആലിപുരംകോട്ടയിൽ സന്നതെത്തു പ്രാക്ടിസചെയ്യുന്നതിന് രമേശൻ നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ മുമ്പ് അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്ന മുറ ചുമപ്പും ചുണയും നിശ്ശേഷം നശിപ്പിപ്പിക്കണമെന്നതല്ലെന്ന് ചായാം. ഒരു വടീവിനാരക്കുടത്തിൽ നേരിട്ടേക്കാവുന്ന തട്ടുക്കുളെ ചെമ്പ് മുണ്ടോട്ടു പോകുന്നതിനുള്ള തരംഗം അയാൾക്കിപ്പോഴൊട്ടു കിട്ടാതിരുന്നെങ്കിൽ മുഴുവൻ അങ്ങുണ്ടും മുററിനടക്കും. വടക്കുപാടിത്തൊറൻദിക്കുകയിലേക്ക് ഒരു സമീപപോയെല്ലെത്തന്നെക്കൂടി അയാൾ ആലോചിക്കാതിരുന്നില്ല അക്കിടനയിലിരിക്കെ അന്നുറ പൊണ്ണിന്റെ ഒരു കണ്ണു കിട്ടി.

“നിങ്ങളുടെ പാലീഷയിൽ വിജയിച്ചതൊന്നു ഗവൺമെന്റു കീഴടങ്ങി. എന്നാൽ ആ വൃത്താന്തം നിങ്ങൾക്ക് നിന്നും നേരിട്ടറിവാൻ സാധിക്കാത്തതിൽ അപാരമായ വ്യസനമുണ്ട്. നിങ്ങളെക്കുറിച്ചു കേട്ടിട്ടും, നിങ്ങളുടെ കണ്ണു കിട്ടിയതിനും വളരുന്നൊളായി. നിങ്ങൾ കൽക്കട്ടയ്ക്കു് എന്നു വരുമെന്നും മറ്റുമുള്ള വിവരങ്ങളെല്ലാം ഈ വൃത്താന്തത്തിനനുസരിച്ചിരിക്കുവാൻ അമാന്തിക്കരുത്!”

ഇങ്ങനെയുള്ള ഉപരിപഠനത്തിന് ഒരു യുവമു പോയിട്ടുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, അയാളെ ജാമാതാവാക്കുവാൻ അന്നുറ പൊണ്ണ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നെങ്കിലും, മുമ്പ് പഠനത്തിനുള്ളൊരു എന്നാൽ ആ വിദ്യാൻ നാട്ടിൽ മടങ്ങിറങ്ങി ഒരു കലോരമു, മകളെ വിവാഹം ചെയ്തു. അതിനാൽ അന്നുറ പൊണ്ണിന്റെ ലക്ഷ്യം തെറ്റിപ്പോയി.

തനിക്ക് നേരിട്ട ദുഃഖസംഭവങ്ങൾക്കുശേഷം ഹേമ നളിനിയുമായുള്ള പരിചയവും സ്നേഹവും തുടർന്നുകൊണ്ടു പോകുന്നത് നല്ലതാണോ എന്ന് രമേശൻ ചുരുക്ക ശങ്കിച്ചു. ഏതായാലും തനിക്ക് കമലയോടുള്ള സ്വസ്ഥതെപ്പറ്റി ആരോടും പറയുവാൻ അയാൾ തുനിഞ്ഞില്ല. ഒരു പുഷ്പമൃഗത്തെപ്പോലെ നിരപരാധിയായ ആ ഖ്യാലിക ഓടുകാരനെ അവാഹേട്ടനത്തിന് പാത്രമാക്കേണ്ടതോ എന്ന് അയാൾ ശങ്കിച്ചു. എന്നാൽ ഹേമനളിനിയുമായുള്ള ഒരമൃതീ പുരാതനം സ്ഥാപിക്കണമെന്നാഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ ഈ സംഗതികളെല്ലാം വെളിപ്പെടുത്താതെ ഗത്യന്തരമില്ലതാനും.

ഏതായാലും അന്നഭയോബുവിന് മരുപട്ടി അയയ്ക്കാതിരിക്കുന്നത് കർത്തവ്യമാണെന്നു വിചാരിച്ച് അയാളിങ്ങനെ ചെയ്തതി: —

“നീക്കമുള്ള വസ്തു കാണുവാനെന്തിന്നു തരപ്പെട്ടില്ല. ഭയപ്പെട്ട് അതു കൈമാറണമെന്നുപോകൂ. ഗത്യന്തരമില്ലാത്ത കൃത്യംവരെയൊക്കെപ്പോകാൻ അന്നഭയോടു വരാതിരുന്നതാണ്.” കത്തിൽ അയാളുടെ പുതിയ മേൽവിലാസം ഏഴുനിയിയുന്നില്ല.

ഏഴുഅയ്യപ്പിട്ട് ഏതാനും ദിവസം കഴിഞ്ഞു. സന്നാഹ കിട്ടി. വലിയ ഉടുപ്പം വലിച്ചുവാരി ധരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ കോടത്തിയിൽ ഹാജരായി. ഒരു സാക്ഷാദനത്തിൽ രമേശൻ കോട്ടിൻ നിന്നും വീട്ടിലേയ്ക്കു നടന്നുവരികയായിരുന്നു. പക്ഷതിവഴികഴിഞ്ഞു ക്ഷീണംകൊണ്ട് അയാൾ ഒരു കുതിരവണ്ടി പിടിച്ചു അതിൽ കയറി. അപ്പോൾ അതിപരിചിതമായ ഒരു മധുര യാത്ര അയാളുടെ കർണ്ണപുടങ്ങളിൽ പതിച്ചു. “അല്ലോ! ഇതാ മരുപാട്ടു.”

“ഹേമളി നിളതു” എന്ന് ആ വൃദ്ധൻ ഉച്ചസ്വരത്തിൽ ചിളിച്ചു പറഞ്ഞു. ഉത്തരകണ്ണത്തിൽ ആ വണ്ടി അവരുടെ സമീപമെന്നേ. അന്നഭയോബുവും ഹേമയും ഉദ്യമത്തിൽ പെട്ടെന്ന് മടങ്ങിവരികയായിരുന്നു. അപ്പോഴാണ് ഈ അസാധാരണ സംഭവത്തിനിടയായത്. രമേശൻ സംഭ്രാന്തിയോടുകൂടി മെല്ലോട്ടു ഹോക്കി. ടിഗ് മോഹത്താലെന്താപോലെ ഉഴറുന്ന അയാളുടെ ദണ്ഡുനുള്ളിൽ ഹേമനളിനിയുടെ നിഷ്ഠാപര്യവേഷം

കണ്ടതായ നേതൃരൂപങ്ങളുമായി കൂട്ടിച്ചുട്ടി നാഞ്ഞ, അമ്പര അമ്പരക്കു സുചരിചിതയായ ഹേമനളിനിതന്നെ. അവളുടെ വടനും പണ്ടത്തെപ്പോലെ മരഹാസസുരഭമത്രെ. അയാൾക്ക് വളരെ ഇഷ്ടമായ കീതിയിൽത്തന്നെ അവളുടെ കീഴ്ചകൾ വലികൾ പിന്നിവെച്ചിരുന്നു. ഉഷഭട്ട നീണ്ടു, ചെറുക്കാമരക്കി യോടുകൂടിയ ആ ഓമനക്കൈകളിൽ വിചിത്രപ്പണിയെന്ന മില്ലാത്ത വീതി പരഞ്ഞിരിക്കുന്ന കട്ടിപ്പൊപ്പണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന തെരു കുമനീയമായിരിക്കുന്നു! ഇതെല്ലാംകൂടി കണ്ടപ്പോൾ രമേശൻറെ ഹൃദയം സ്തോഭസമീപമായി. അയാളുടെ തൊണ്ടയെ കട്ടു; രസന സ്തബ്ധമായി.

അന്നദബാബു മെഴുനം ചോദിച്ചു. “അല്ല! ഇതു രമേശ നല്ലേ? നീക്കളെ ഇവിടെ കാണുന്നിടയാകൂ” എന്തു മേന്മ. ഇഴയിടയാതിരിക്കുളളെ എഴുതെത്താനും കാണാറില്ല. അഥവാ വല്ലതും കിട്ടിയാൽ മേൽപിലാസവും കാണുകില്ല. നിങ്ങൾ ദുരസ്ഥലത്തേക്കെത്താനും പോകുന്നുവോ? വിശേഷിച്ചു വല്ലതും ജോലിയുണ്ടോ?”

രമേശൻ:—“ഞാൻ കോടതിയിൽ നിന്നും വരുന്ന വഴി യാണ്.”

“എന്നാൽ ഞങ്ങൾക്കൊന്നിച്ചു വന്ന് അല്ലാ ചായ കുകിക്കരുതേ?”

രമേശൻറെ ഹൃദയം നിറഞ്ഞിരുന്നു; ആലോചനയ്ക്കുതി ലിടമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അയാൾ വണ്ടിയിൽ കയറി; തള്ളി പ്പൊക്കി വരുന്ന വികാരങ്ങളെ കഴിയുന്നത്ര നിയന്ത്രിച്ചിട്ട് ഹേമനളിനിയോടു കലലപ്രശ്നം ചെയ്തു അയാളുടെ ചോദ്യ ജഡോത്തരം പറയാതെ അവൾ ചോദിച്ചു. “നിങ്ങൾ വിജയവാന്റെ ഞങ്ങളെ എന്തുകൊണ്ടറിയിച്ചില്ല?”

രമേശൻ മറുപടിയെന്നാൽ ആലോചിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ട് അയാൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. “ഹേമ നളിനിയും ജയിച്ചുവെന്ന് ഞാൻ ഗസറ്റ് കോപ്പി മനസ്സിലാക്കി.”

പോമനളിനി ചിരിച്ചു. “അപ്പോൾ നിങ്ങളും ഞങ്ങളും മറന്നില്ല. ഞങ്ങളോരോന്നാണിന വകയായി.”

‘‘നീക്കമില്ലാത്ത നൂലിനെയാണ് താമസിക്കുന്നത്?’’ എന്ന് അന്നുമ്പോൾ ചോദിച്ചു.

നമുക്:—പ്രാർത്ഥിച്ചശക്തിയർ."

അന്നു: —“എന്താ നിങ്ങളുടെ പഴയ വീടേപോയിയത്ര?”

ഭരണകർതാ മനുഷ്യർ എന്തായിരിക്കണമെന്നറിയാത്തതു ആഗ്രാമത്തോളമുൾക്കൊണ്ടു നോക്കട്ടെ. ഭരണകർതാ വളരെ വീക്ഷണം സൂക്ഷിക്കേണ്ടതിവന്നിട്ടു, ആ നോട്ടം പലിടേ വ്യക്തമാക്കിത്തന്നെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. പക്ഷേ അക്കാലത്ത് ഇന്ത്യയിലെ ഭരണകർതാക്കളുടെ ശ്രദ്ധയോടൊന്നിച്ച് "എന്ന" അയാൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു, "മുഖ്യ താൻ അറിയിച്ചിട്ടുള്ള പീഠപ്രവേശനത്തിനാൽ കേവലമായിരിക്കണം കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാവുന്നതെന്ന് വിചിത്രമായിട്ടു പറയുന്നത് കേവലമായിരിക്കണം" അയാൾ അറിയാനിട്ടു, "പക്ഷേ" രണ്ടാമത്തേതാണ് അയാളുടെ ആശയം. അയാൾ വിചിത്രമായിട്ടു പറഞ്ഞു, "വിചിത്രമായിട്ടു പറഞ്ഞു കേവലമായിട്ടു പറഞ്ഞു. ഭരണകർതാ വിചിത്രമായിട്ടു പറഞ്ഞു കേവലമായിട്ടു പറഞ്ഞു. ഭരണകർതാ വിചിത്രമായിട്ടു പറഞ്ഞു കേവലമായിട്ടു പറഞ്ഞു."

[illegible]

ഇതു വെറും ഒരു ചർച്ചയല്ലെന്നായിരുന്നു. എന്നാൽ ശരിക്കായ സമാധാനമാണിടുന്നതല്ല. നമ്മളുടെ പൂർവ്വസമുദായത്തിൽനിന്നും ഹിന്ദു വളരെക്കുറവായതായിരുന്നു.

മോമനളിനി തെരുവിൽത്തന്നെ പിന്നെയും നോക്കി കൊണ്ടിരുന്നു. ഏതെങ്കിലും ചോദ്യങ്ങൾ കൊള്ളാമെന്നു വിചാരിച്ച് രജിസർ തല ചൊരിച്ചു. ഒടുവിൽ അയാൾ ചോദിച്ചു: “അതേഗണക്കെടുത്തു വന്നിരുന്നെങ്കിൽ?”

അന്നഭയോദ്ധവാനിതി. യത്നം പരത്തേ. അഥവാ സുഖവാണ്യത്തിനായി സാക്ഷാദഭ്യർത്ഥനയോ ചെയ്തിരിക്കുകയാണു്.³¹

വണ്ടി വീട്ടിലെത്തി, ചവിട്ടിത്തുടങ്ങിയ മുറികളും സാധനങ്ങളും കണ്ടപ്പോൾ അയാൾ പുളകിത്താളമായി. അല്ലെ

“അതെ, അങ്ങനെ തന്നെ” എന്നു പറഞ്ഞു” ആ വൃദ്ധ ചിത്താവു് തല കുലുക്കി.

ആ സമയം അമ്മ പി അവിടെ കയറി നന്ന. കുറച്ചുകാലമായി അന്നഭയാശ്വാസിന്റെ സൽക്കാരശാലയിൽ അയാളൊരിക്കലിടിച്ചാക്കെ ഭേദിയും മുഴക്കിയിരിക്കുകയാണു്. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അതാ രണ്ടേക്കു വന്നിരിക്കുന്നു. അയാളുടെ അപിചാരിതമായ പുനരാഗമനം അമ്മവിടെ” ഒരു നാടകം ഉണ്ടാക്കി. എന്നാലും വിശ്വതീപത്തിനെന്നു കാണിയ്ക്കാനുതെ ഒരു പുണ്യദിനയാഴ്ചക്കു അയാൾ സംസാരിക്കുവാനാരംഭിച്ചു. “അതറിതു്, രണ്ടേക്കാലംവോ? തെങ്ങെളുപ്പിച്ചയ്ക്കാം വിത്തു പാക്കേ മറന്നുകിടത്തു, അല്ലേ?”

രണ്ടേക്കു നിന്മേൽകയറി ഒരു മഴവെടിച്ച്. അമ്മവിത്തുക്കു: നന്നിക്കുക അപ്പൻ വിത്തുക്കു വിടിച്ചു വിടിച്ചു” തടത്തിൽക്കൊണ്ടുപോകുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ വിചാരം വെളിക്കാക്കെ ഇപ്പോൾ വലവും തിടിച്ചൊന്നുപി അന്നവിടെക്കയില്ലെന്നതാൻ വിചാരിച്ചു. എന്നാ നിക്കൽ എങ്ങിനെയെങ്കിലും രണ്ടെപ്പട്ടുവോ?”

കോമ്പു് ഹൃദിക്കാക്കൾ പത്തുന രേമനളിനിയുടെ നോട്ടം കണ്ടപ്പോൾ അമ്മവി സംഭാഷണത്തിന്നു വിരമമിട്ടു. അന്നഭയാശ്വാ:— “അമ്മവി, രണ്ടേക്കൻ അപ്പൻ മരിച്ചു പോയി!”

പെട്ടെന്നുണ്ടായ വൈവർണ്യം ഗോപനംചെയ്യാൻ രണ്ടേക്കു തല കുറിച്ചു. രണ്ടേക്കനെ അസാധുപ്പെടുത്തുന്നതു കണ്ടു് വലിയ കോപം പൂണ്ടു് രേമനളിനി ഇടയ്ക്കു് കയറി പറഞ്ഞു: “രണ്ടേക്കാലം, ഇരപ്പിക്കെ എടുത്ത എന്റെ ചോട്ടാ കണ്ടിട്ടില്ലോ?” സന്നദ്ധരും അയാൾ മേൽ തൂറാൻ ചോട്ടാ വെട്ടിക്കൊടുത്തു. അവർ അതിനെപ്പറ്റി ഒരു വെറിയ വിമർശനം ആരംഭിച്ചു.

ഇതിനിടയിൽ രേമനളിനി പതുക്കെ ചോദിച്ചു: “രണ്ടേക്കാലം വീട്ടിൽ താമസിക്കുകയാണോ അങ്ങനം?”

രണ്ടേക്കു: — “അതെ, തന്നെത്തന്നെ.”

ചോദ: — “എന്നാൽ കഴിയുന്നതും വേദത്തിൽ പണ്ടിവിടെ അടുത്തുപാർത്തിയോ വീട്ടിലേക്കു മാഞ്ഞോ.”

രമ്യ:—“അടുത്ത തിങ്കളാഴ്ചതന്നെ മാറിത്തന്നോ.”

“ഇവിടെ വന്നിട്ടുവേണം ഓടി എറയ്ക്കും” എന്നു നിർദ്ദേശം ചെയ്തിട്ടുണ്ടാകാം എന്നു അവൾ കണ്ണുനീർ കലർത്തിയൊക്കെ പറഞ്ഞു.

രമ്യയുടെ ആനന്ദസാഗരത്തിൽ ആമജ്ജനം ചെയ്തു.

—(൦)—

അദ്ധ്യായം ൮.

പരഞ്ഞതാസരിച്ച് തിങ്കളാഴ്ച തന്നെ രമ്യയുടെ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിലുള്ള താമസം മാറ്റി. രേഖനളിനിമിത്തം തന്റെ അമ്മയുടെയും വിശ്വസ്തതയ്ക്കും തീർത്ത്. അവളുടെ വീട്ടിലെ ഒരുതൊക്കെയോടൊക്കെ തന്നെ അവർ രമ്യയെ വിചാരിച്ചു. അവരോടൊപ്പം ചിങ്ങപ്പാട്ടും അവിടെ അതാൽ സമ്മാനം ചെയ്തു രസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

ഇടവിടാതെയുള്ള വായന കൊണ്ട് രേഖനളിനിമിത്തം ശരീരം തീരെ ശോഷിച്ചു. നല്ല ഭക്ഷണവും വീശിയെടുക്കലുള്ള ആ സാധുക്കളിൽ താഴെ വീണ്ടുപോകുന്നതോടൊപ്പം ചിലർ ഭയപ്പെടാറുണ്ടായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയൊരിക്കലും അവൾ ആരോടും അധികം സംസാരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവൾക്ക് നീണ്ടുനിൽക്കുകയോ എന്നു ശരിയ്ക്ക് അവളുടെ മിത്രങ്ങൾ അവളോടു് അധികം വർത്തമാനം പറയാറുണ്ടായിരുന്നു.

അല്പദിവസംകൊണ്ട് അവളുടെ ആകൃതിയും പ്രകൃതിയും അവസ്ഥയായ ഒരു വിവർത്തനം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതാകുന്നതും പ്രകൃതിയെക്കൊണ്ടുപോലെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അവളുടെ വർത്തമാനം പരിചരിക്കുന്നവർക്കു വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നവർക്കു വെളിച്ചം വരുത്തിയും വിചാരിച്ചു കണ്ണുകളുടെ കേന്ദ്രം വെളിച്ചം കാണിയും വിചാരിച്ചു. ആനന്ദപ്രകൃതിയായി ആ വിശ്വാസം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ, ആലോചനയെ ചെയ്യുന്നതുപോലെ തോന്നി. വിചാരിച്ചു വന്നും ശരിക്കെന്നതോടൊപ്പം ഉണ്ടാകുന്ന ഒരു വിചാരിച്ചിരുന്ന ഒരു കാലമുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ

അവർ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന വസ്തുക്കളും ആഭരണങ്ങളും ധരിച്ചവർക്ക് ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ള കെട്ടിടങ്ങളിലെ സാധനങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള അന്വേഷണങ്ങൾ ആരംഭിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്തെന്നാൽ അവർക്ക് സ.പ്ര.കാർഡ് വ്യവസ്ഥയ്ക്കു കീഴിൽ പാർക്കിംഗ് സ്ഥലം ഉണ്ടായിരുന്നു.

നമുക്കുവേണ്ടി അവസ്ഥയെന്താണ്? പല വലിയ കൃഷിക്കാർ കൊണ്ടു് ശീതവും മനസ്സും ഒന്നുപോലെ ക്ലേശമനുഭവിച്ചു കൊണ്ടിരുന്ന സ്ഥിതി. അക്കാലത്തു് യഥാസ്ഥാനങ്ങളായിരുന്ന പരിഭ്രമങ്ങൾ ക്ഷയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നമ്മുടെ ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ നമ്മുടെ പ്രശ്നവും സാമൂഹികവും ദേശ ദ്രവ്യസ്ഥാനത്തുപറ്റി ചിന്തിക്കുന്നു. അതുപോലെ പരിഭ്രമമായ ഒരു കർമ്മവിതരണപ്രകാരമനുഭവിക്കുന്നതിൽ അവർക്കു് ഗുണമുള്ളതായ നിലയിൽ മനസ്സിലാക്കുവാൻ പറ്റിയിട്ടുണ്ടായിരിക്കുന്നു. എന്തായാലും ഈ ചെറുപ്പക്കാലത്തുണ്ടായ ഒരു അപമാനം ഉത്തരവുണ്ടായിട്ടു് മുമ്പു് ഉണ്ടായിരുന്ന പല അഭിനവോദ്യമങ്ങൾ പ്രവർത്തിച്ചു തുടങ്ങി. ഇപ്പോൾ ചിലതു ഉണ്ടായി വന്നിട്ടു് വിശദീകരിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു പുതിയ പാടവും അവർക്കുണ്ടായിരിക്കുന്നതിന്നു് സാധിച്ചിരിക്കുന്നു. സുഗന്ധമന്ദിരങ്ങളും അക്കാലം അന്നുണ്ടായിരുന്നതായിരുന്നു; എങ്കിലും വസ്ത്രധാരണത്തിൽ അവർക്കു് പുഷ്പങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതായിരുന്നു തീർത്തുപോയത്. ശീതത്തിനും മനസ്സിനും കൂടിച്ചേർന്നു വന്നതായാലും അതിന്നുപോലെയുള്ള ചെറുപ്പക്കാലത്തും പ്രവർത്തിച്ചു് ആ അക്കാലത്തിൽ വിളങ്ങി ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു.

— (U) —

1949-50 000

[illegible]

കോകിലകാകളീകളകളും കേരളക്കരണമീഡ്; എന്നാൽ പുഷ്പ
 ബാണനവിടവും നടനരംഗം തന്നെ. പ്രകൃതിവിലാസമൊന്നു
 മില്ലാത്ത ആ പ്തിവൃത്തനഗരിയിലും അതരം കടന്നുകൂടിയിട്ടു
 ണ്ട്. ചുവന്ന ചകലാസുകൊണ്ടുള്ള ഉണ്ണീലവും വരിപ്പുകൊണ്ടു
 നിർമ്മിച്ച വോളീസുകാക്കളെ കണ്ണിൽ മണ്ണിട്ട്, തിരിച്ചപ്പോകുന്ന
 അനന്തമഹത്തരം ഇരമ്പുപാളയരുകൊണ്ടു മുടിക്കുകൂട്ടിയി
 ള്ളുള ഭാഗമണികൾക്കും ഇടയിൽ ഇളടി, അന്ധകര ലാക്കത്ത
 റാക്കെ ഏഴുവിട്ടുണ ആ അനംഗമേവമൊരു ആക്കത്തറ
 അനന്താവനവെണ്ണാൻ കഴിയും? കലശത്താലാത്തതുമറിയിൽ
 അക്കത്തട്ടുള്ള രണ്ടു വാക്കുകൾ വീഴിലാണു മേമേനോ മേമനളി
 നിജം താമസിച്ചിരുന്നതു്. ചെവക്കം ഒരു വെട്ടിക്കിടപ്പ്; മറ്റു
 വക്കം ഒരു പലവൃത്തനക്കു; ഇതിനു രണ്ടിനുമേലേ അമ്പലക്കു
 വമ്പതികളും. എന്നാൽ അറിയെടയും സുഖിയാലു വീട്ടുന്നതും
 പൂത്തതും പ്രാദേശികം വരുന്നതുമായ പുഷ്പ വാടിയിൽ വിവി
 ിക്കുമൊഴുന്നതപാക്കു അമ്പർ, അമ്പലക്കു മേലാമതും അ
 ന്നോമ്പും പകർന്നു ചിപ്പുകൊണ്ടിടന്നു. തേടിവെള്ളം
 വീണ പാട്ടകളോടുകൂടി വിവിപ്പുകൊണ്ടു മുടിക്കുന്ന ഒരു
 മേയ്ക്കുട്ടത്തായിരുന്നു അവയുടെ വിരുതനയുള്ള സമേളനാഥ
 മ; അവരെ മൊട്ടിട്ടനിൽക്കുന്ന കമലക്കരം ഇടമ്പുവളയുന്ന
 ഒരേ പീതകം ഉന്ന വിമാസിച്ച് അവർ ധ്വസനിച്ചിട്ടു. ഇതി
 ഘടനസുഖമിടുന്നതായ താക്കത്താ കാര്യകനും അയാളുടെപ്രാണ
 പ്രേയസിയുടെ കീഴിലാക്കിക്കൊള്ളത്ത, മേമേൽ മേമനളിനി
 യുടെ കമനപ്പുഴയുടെ ഗളത്തിൽ തലോടിക്കൊണ്ടിരുന്ന
 പ്പോൾ വാക്കിലും നോട്ടത്തിലും പ്രകടിപ്പിച്ചിരുന്ന പ്രേമപാ
 രവശ്വത്തോടുകൂടി തലോലിച്ചിരുന്നില്ലെന്നു തീർത്തുപറയാം.
 ആ മോഹാശയിതു നടുവുവളച്ചു കടത്തു നിവൻ മോഹമെല്ലാം
 നക്കിത്തുടച്ചപ്പോൾ ജന്തുവസ്തുത്തിൽപെട്ടു് ഏറ്റവും മേഗിയുള്ള
 ഒരു ജീവിപ്രേമ അമരണപാലും മേമേൽ തോന്നിക്കിൽ
 ആമെന്തുത്തിരുന്നതവകൊള്ളു?

പരിണയിൽ ഏകാഗ്രവിത്തോഴിരുന്നപ്പോൾ തന്റെ
 വെലയിൽ പ്രകൃതം ഇക്ക പതിപ്പിച്ചവൻ മേമനളിനിക്കു
 സൗകര്യമില്ലാതിരുന്ന. കാര്യനാൾ മുമ്പ് അവളുടെ ഒരു
 പാട്ടായി അക്കാല ഇന്നൽപ്പാട്ടി പെരിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

[illegible]

“ഈയിടെ ഇത്ര പൊതുവെ തയ്യാറാക്കുന്നത്? എന്ന് ഒരു ദിവസം രണ്ടരാം വൈകുന്നിരയോടെ ചോദിച്ചു. വേറെയും വേറെയില്ലാത്തവയ്ക്ക് ഇതൊക്കെ നല്ലതു തന്നെ,” ഇതു കേട്ട് ഒരു മുഖമന്ദാസം തുടിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം തിരികെ കോളേജിലേക്കു പോയി.

അഞ്ചരൂപി ഇതു കേൾക്കുന്നവരികളായി. അയാൾ വെട്ടുതലത്തിൽ വന്നതായ്: “അവളുച്ചാറുപാടേ അഗിട്ടു മൊല്ലാത്ത വേദമൊല്ലാം ഭക്തിമയമായിരിക്ക തീരേ നിസ്സാരമാണു്”. നിമജ്ജിക്കുന്നവരായ നാമകന്മാർ അത്ഭുതമായികളും മഹാകവികളും ആയിരിക്കാം എന്നാൽ ഇങ്ങനെയൊരു വേദവലകളെ നിസ്സാരമാക്കിത്തള്ളിക്കളയുന്നവരുടെപ്പറ്റി മറ്റൊരു കവിയും മഹാനാകയില്ല.”

കമ്മലക്കുന്ന് സിറകൾ പൂർത്തിയായി. അതുകൊണ്ട്
അവയെ അവിടെ വിട്ടുപോകാൻ അനുവദിക്കും.

കേരളത്തിനി നടുത്തുകെട്ടിയിട്ടു പാറണമു: “കർക്കശംചൊല്ലാ, ഏന്തിനാണം” വെറുതെ വാദിക്കണമു്.” അമ്പലം പിന്നെയും കരുളിൽക്കുളങ്ങന്ന തൂലം പെരിയകൊണ്ടിരുന്നു.

ഒരു ചിന്തയും രാഹിഡെ രജേഷ് വാണനൂരിയിൽ കടന്നു ചെന്നപ്പോൾ അവിടെ ചെട്ടികൊണ്ടു മെന്തിങ്ങു വളിക്കുന്ന ഒരു പൂച്ചയും കണ്ടു. മാർട്ടിൻലൂഥറിയ ആ തൂണിയിൽ പാദമുറപ്പിച്ചപ്പോൾ പെട്ടെന്നുകൊണ്ടു വിചിത്രവും മനോഹരവുമായ ചുരുക്കും ലതകളും തൂണിയിടുണ്ടായിരുന്നു. ഒരറ്റത്തു തൂങ്ങിക്കിടന്ന 'ആർ' (R) എന്ന ലിപിയും, മറ്റൊരു അറ്റത്തായി ഒരു സാമർപ്പനവും തിരുത്തലിൽ ചെയ്തിരുന്നു. ഇതാ തന്റെ വേലയാണെന്നും, എഴുതാനു വരികമെന്നാൽ പ്രേരിപ്പിക്കാൻ ആ സ്വപ്നമുപാദാനം ഇതിനു തുനിഞ്ഞതെന്നു

തദ്യവം അടിക്കടി വർദ്ധിക്കുകയും, കാറ്റാമ്പിനീക്കംബങ്ങളുടെ ആഗമനത്തിന് സ്വാഗതമരുളുവാൻ ആകാശവും ഭൂമിയും സംഗീതമലപിക്കുമ്പോൾ മനോഹരവുമു കേൾക്കാനില്ല.

അനന്തരാവധാരായ ചെറുപ്പക്കാർ മലകൾക്കുറ്റു മേന്മാ. നല്ലയിൽനിന്നുമുള്ള തിരക്കുപ്രവാഹം അന്നമലാബുവിനു സ്വതന്ത്രയുണ്ടായിരുന്ന വേദനക്കുട്ട വലിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ രമേശൻറെയും അയാളുടെ സഖിയുടേയും ഉന്മേഷത്തിന് മഴയും കാര്യം ഒരു പ്രതിബന്ധമായിത്തീർന്നു. ഒന്നിനൊന്നിന് വാർഷികം വലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. “എങ്ങിനെയാണിങ്ങനെ മഴപെയ്യുമ്പോൾ അത് വീഴിലേയ്ക്കു പോകുന്നത്?” എന്ന് ചിലപ്പോൾ ഹേമനളിനി ആശങ്കയോടെ ചോദിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു.

“സാമരിയ്ക്ക് ഞാക്കെങ്ങിനെയാണ് പൊയ്ക്കൊള്ളാം” എന്ന് രമേശൻ സങ്കോചത്തോടെ മറുപടിയും പറയും.

“വേണ്ടോ, മഴ നനഞ്ഞു പനി പിടിക്കും. ഇന്നിവിടെ താമസിക്കാം. കയ്യില്ലാത്ത” എന്ന് ഹേമനളിനി നിബന്ധിക്കും.

രമേശന് തന്റെ ആശംഗ്യത്തെപ്പറ്റി വലിയ ഒരു മൊണമില്ലായിരുന്നു. അയാൾക്കു പവിത്രമായിട്ടുള്ളതായി കേട്ടുകേൾവിപോലുമില്ല. അയാളുടെ ദൈവപ്രകൃതി അത്തരമായിരുന്നു. എന്നാലും ചിലപ്പോൾ ഹേമനളിനിയുടെ നിബന്ധത്തിന് വശഗതനാകാറുണ്ടായിരുന്നു. അയാൾ അവളുടെ അനുവാദം കൂടാതെ കൊടിപോലും മുറോട്ടുവയ്ക്കുകയില്ല എന്ന മട്ടായി. അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നത് ഒരു മഹാപരാധമാണെന്നുകൂടി അയാൾ വിചാരിക്കാതിരുന്നില്ല. കാർമോലാപ്രകാരം അന്തരീക്ഷം പതിർന്നുപോകും ഭയാനകമായി തോന്നുമ്പോൾ ഹേമനളിനി അയാളെ അവളുടെ മുറിയിലേയ്ക്കു ലാലുക്കുണങ്ങുന്ന കയ്യിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. തദവസരങ്ങളിൽ അയാളുടെ ഹൃദയപരിസരങ്ങളിലുണ്ടായ സംഭവം ആമാശയത്തിലേയ്ക്കു കടന്നുചെല്ലാതിരുന്നത് ഏതായാലും വലിയ ദാശ്യംതന്നെ.

ഇങ്ങിനെ ആ യുവാക്കൾ വികാരനിർമ്മിതമായ ഒരു പഞ്ചരത്തിനുള്ളിൽ അനുരാഗബലമായി നാലുകൾ കഴിച്ചു കൂട്ടി. എന്നാൽ അതിന്റെ അവസാനഫലമെന്തായിരിക്കുമെന്ന് രാമേശൻ ആലോചിച്ചില്ല. അയാളുടെ ബന്ധങ്ങളും സ്നേഹിതന്മാരും അത്ത് ചിന്തനീയമായ ഒരു വിഷയമായി പരിഗണിച്ചു. രാമേശന്റെ ശ്ലാകപരിചയം അയാളുടെ പാണ്ഡിത്യത്തെക്കുറും സ്തുതനായിരുന്നു. അപാരമായ തന്ത്രരാഗപാരമ്പര്യമെങ്കിൽ അയാൾ ചലനകീകാർത്ത്യങ്ങളെ കലാഞ്ചിതനിഞ്ചു വളരെ മുമ്പീ മുമ്പായാണു കണ്ടത്. അന്നുബാബു സ്വന്തം ആ യുവാവിന്റെ മുമ്പം സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിനൊരു വിവരവും അവിടകനിന്നും ഗ്രഹിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

—(b)—

അദ്ധ്യായം ൧൦.

അക്ഷയിയുടെ ശാഖീരം കളകളുമധ്യമായ കിളിമൊഴിയെന്നാൽ പറയുമായിരുന്നു. എങ്കിലും ഫാർമോണിയത്തോടൊപ്പിച്ച് അയാൾ പാട്ടുപോൾ ആരും ആനന്ദത്തു മരണപ്പഴയിൽ ആരാടുകയെന്ന ചെയ്യുമായിരുന്നു. അന്നുബാബു ഒരു സംഗീതരസികനായിരുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ഇങ്ങാരിക്കലും സമ്മതിച്ചുകൊടുത്തില്ല. പഴയ കീതിയിൽ പാടുന്നതു കേൾക്കാനാണു തനിങ്ങേറെയിഷ്ടമെന്നു ചിലപ്പോൾ ആ വൃദ്ധൻ തട്ടിമുളിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു.

ആരക്കിലും അക്ഷയിയോടൊരു പാട്ടുപാടാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ അദ്ദേഹം ഇടയ്ക്കു മാടിവീഴും. “അക്ഷയി, സിങ്ങേളാരിക്കലും പാടരുത്. എന്തിനാണു് ആ സാധു മനുഷ്യനെ ഇങ്ങനെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നത്?”

“ശരിതന്നെ അന്നുബാബു, സിങ്ങൾ ബുദ്ധിമുട്ടാക്കുകയുണ്ടാകുന്നു. ആരാണിവിടെ ഉപദ്രവിക്കുന്നതെന്നും ആരെയാണു് ഉപദ്രവിക്കുന്നതെന്നുമെ എനിക്കു സംശയമുള്ളു” എന്ന് അക്ഷയി സരസമായി പ്രതിവചിപ്പും.

ഒരു കീഴ്വരം സായംകാലം ആകാശം ഇന്ദ്രവാഹക നിവൃത്തമാകാൻ ആവൃതമായി. അന്നു രാത്രിയിലെ കൂരിരുട്ടു മേയ്ക്കമായിരുന്നു. രാത്രിയുടനീളം മഴയ്ക്കുമാല ശമനവുമില്ല. മഴ കൊണ്ട് അക്ഷയി അന്നു രാത്രി ഹേമനാളിനിയുടെ വസതിയിൽത്തന്നെ താമസിച്ചു. ഹേമനാളിനി അയാളോടൊന്നു പാട്ടു പാടുവാൻ അപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് ഹാർമോണിയമെടുത്തു ശ്രുതിയിട്ടു.

അക്ഷയി വിസമ്മതമൊന്നും പറയാതെ വീണയുടെ തണുപ്പിൽ മീട്ടിമരക്കാഞ്ച് ഒരു ഹിന്ദുസ്ഥാനിഗീതം ആലാപിച്ചു.

ബാലുബാഹിൻ പുരബയിനാ
നീഡനാചിൽ ബീൻസെനീനാ.

ആതാക്കളിൽ ആക്കം ഹിന്ദുസ്ഥാനിയറിയുവാൻ പാടില്ലായിരുന്നു. വാഷുകൻ അപരിചിതമായിരുന്നാലും വികാരങ്ങൾ ഉച്ചമായിരിക്കുമ്പോൾ വിട്ടുമായ ഒരു സുഖനമാത്രം മതിയാകും. ആകപ്പോടെയുള്ള ആശയം പ്രസംഗിച്ചുമായിരുന്നു. ഇരുണ്ട പക്ഷിപ്പാർക്കുകാർമാലക്കൾ ആകാശത്തിൽ കൂടി പറക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു. മധുരങ്ങൾ പീലികൾ പരത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് ചാഞ്ചാടി. വിരഹിമായ ഒരു കാമുകൻ അയാളുടെ പ്രേമധാരത്തൊപ്പാറി ചിന്തിച്ച് തപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അക്ഷയി തന്റെ അവിശിതങ്ങളായ വിചാരങ്ങളെ പാട്ടിൽക്കൂടി പറഞ്ഞു പറയുവാൻ ഉദ്യമിക്കുകയായിരുന്നു. എന്നാൽ അത് അവിടെ സന്നിഹിതമായിരുന്ന രണ്ടു ചെറുപ്പക്കാരുടെ വികാരങ്ങളെ പ്രയോജനപ്പെടുത്തി. സംഗീതസാഗരത്തിലെ രാജാക്കൾക്കൊപ്പം പരക്കിതമായ രണ്ടു ഹൃദയനാളങ്ങൾ മേളിച്ച് ഇപ്പോഴുവരത്തോടുകൂടി സ്വന്തമെല്ലാം നീക്കലായും, അസാധാരണമായും കാണപ്പെട്ട്; ലോകമാസകലം ഇളംചുവപ്പാൻ ഒരു മുക്കൽമഞ്ഞിൽകൂടി പ്രതിബിംബിച്ചു. മനസ്സുഹൃത്തുക്കളെ സ്പർശിച്ചിട്ടുള്ള സർവ്വ വികാരങ്ങളെയും സംഭരിച്ച്, പ്രേമപീഡനപാനം ചെയ്യുന്ന കാമിനീകാമുകന്മാരുടെ മേൽ വർഷിച്ചതുപോലെ തോന്നി. അപാരവും അനവ്യവമായ ആഗ്രഹത്തോടും, വേദനയോടും,

സംഭ്രമത്തോടും, സന്തോഷത്തോടുംകൂടി വികാരവേഗങ്ങൾ ഇരുവറ്റയടമയിലും അടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

മഴ ഇന്നിരം ശമിച്ചിട്ടില്ല; അക്ഷയി പാട്ടും നിറഞ്ഞിരിക്കിട്ടില്ല. “അക്ഷയിബാബു, വേറൊരു പാട്ടുകൂടി പാട്” എന്ന് ഫോമനളിനി പറഞ്ഞുതീരുന്നതിനു മുമ്പേ അയാൾ വേറൊന്നാരംഭിച്ചുകഴിഞ്ഞു. വില്ലുല്ലതികാരമേളിതമായ നീരസ ബലയംപോലെ പാട്ടും ഭീകരമായിരുന്നു. ഏന്നാൽ ഇതിലും ഒരു മനുഷ്യഹൃദയത്തിലുണ്ടാകാറുണ്ടു ആശങ്കയും ലീനമായിരുന്നു.

മാത്രം വളരെ അതികൂലിച്ചപ്പോൾ അക്ഷയി അവരോടു യാത്രാപാഞ്ഞു വീട്ടിലേയ്ക്കു പോയി. മേമേൾ, അത്രുപറഞ്ഞപ്പോൾ ഫോമനളിനിയുടെ കോമളവദനത്തെ സംശീതംകൊണ്ടു നെയ്യ ഒരു നീരാളപ്പട്ടയോടതിൽക്കൂടിയെന്നപോലെ, ഉററുനോക്കി. പുളകോൽമാനാഗദാഗ്രഭായ അവളുടെ ദിവ്യപ്രകാശവും, ആനന്ദബാഹ്യപൂർണ്ണമായ നയനങ്ങൾ മേമേൾ ദർശനമായി കൂട്ടിമുട്ടി. അവ നീമകണത്തിന്റെ സംഗമംബനത്തിൽ ഒരു വൈദ്യുതശക്തിയുടെ ഉഷ്ണപലപ്പവാഹമുണ്ടായി.

അല്പനേരത്തേക്കു മഴയെന്ന ശമിച്ചു. മേമേൾ സ്വന്തമാക്കിയെത്തി. വർണ്ണപാതം വീണ്ടുമാരംഭിച്ചു. അന്നു മാത്രം അയാളുശേഷം ഉറങ്ങിയില്ല. മഴത്തുള്ളികളുടെ ഇടവിടാതെയുള്ള പതനശബ്ദവും ഇരവിച്ചുകൊണ്ടു ഫോമനളിനിയും വളരേനേരം ഒരു കിനാലിലെന്നപോലെ ഇരുന്നുപോയി.

ബാബുബാഹിൻ പുരബയിനാ

നീഡനാബിൻ ബിൻസെയിനാ

എന്ന പല്ലവി വീണ്ടും അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ മുരളി കെക്കുണ്ടായിരുന്നു.

പിറോദിവസം രാവിലെ മേമേൾ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: “ഹാ! ഹാ! ഏറിയൊന്നു പാടാറിയാമാവിരുന്നുവെന്നു വരുകിൽ! എന്റെ മറ്റു സകല യോഗ്യതകളും ഞാൻ ഈ ഒരു കാർദ്യസാഹ്യത്തിനുവേണ്ടി ഉപേക്ഷിക്കാമാറിരുന്നു.” അദ്വൈതം കൊണ്ടു മാത്രം നല്ല ശാഖീനഗ്നനുള്ള ഗാഢകനാഡി ത്തിരുവാൻ എളുപ്പമില്ലെന്ന് അയാൾക്ക് പണ്ടുതന്നെ അറിയാമായിരുന്നു.

എന്തായാലും, എന്തെങ്കിലും സംഗീതയന്ത്രം അഭ്യസിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ അയാൾ ജ്ഞിച്ചു. അന്നമഞ്ജുസ്മവിന്റെ വീട്ടിൽ വെച്ച് പണ്ടൊരിക്കൽ വീണകെട്ടത് കമ്പികൾ മീട്ടിയത് അയാൾ ഓർത്തു. പിന്നെ അയാൾ വീണയോ വീണക്കോലോ കൈകൊണ്ട് കൊട്ടിട്ടോ ചെയ്തില്ല. വിപണികളെപ്പറ്റി അതിന്റെ സ്തുത്യർഹമായ പേരിനെ അയാൾ നിന്ദിച്ചാക്കുവാൻ തുനിഞ്ഞതായാൽ അത് അയാളുടെ മേൽ കൂറമായ ഒരു വിധിക്ക് ഹേതുവാകുമെന്ന് സംഗീതകലാഭൂഷണയായ ദേവി അയാൾക്ക് മുന്നറിവു കൊടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അതിനാൽ അയാൾ തന്റെ ആഗ്രഹത്തെ കേന്ദ്രമുട്ടി പരിമിതമാക്കി. എന്തൊരുമനസ്സിലാക്കെ ഒരു ഹാജമാണിയം വിലയ്ക്കു വാങ്ങി, മുറിയിൽ കൊണ്ടുപോയി, വാതിലടച്ച്, കട്ടകൾ പീടിച്ചുമെത്തി. വീണകെട്ടാകും അഭ്യാസസൗകര്യം ഹാജമാണിയത്തിനാണെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി.

അടുത്ത പ്രാദാദ്യം അയാൾ അന്നമഞ്ജുസ്മവിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ ഹേമനളിനി ഒരു സാഷ്ടതസ്സീതത്തോടു കൂടി അയാൾക്കു ചോദിച്ചു: "ഇന്നുവെ അങ്ങയുടെ മുറിയിൽ ഹാജമാണിയം വായിക്കുന്നതു കേട്ടല്ലോ!"

വാതിലെല്ലാമടച്ച് ഭദ്രമാക്കി മുറിയ്ക്കുകത്തിരുന്നു വായിച്ചാൽ ആരും അറികയില്ലെന്നാണ് രമേശൻ വിചാരിച്ചത്. എന്നാൽ ഇപ്പോഴതാഗമാനത്തിലായി. ഞാൻ ഹാജമാണിയം വായിച്ചത് ഇത്ര വഴക്കുമായി കേട്ട ആളിന്റെ ഭൂതവണ്ണമുദിയും അസാധാരണം തന്നെയെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു. ലജ്ജാമരിക്കുമായി, താൻ തന്നെയാണുപോലെയ്ക്കുക്കുക്കിപ്പറപ്പെട്ടതെന്ന് അയാൾ സമ്മതിച്ചു.

"സാരമില്ല, എന്തിയ്ക്കുനിന്ദാവുന്നതൊക്കെ ഞാൻ പരിപ്ലിയ്ക്കും" എന്ന് ഹേമനളിനി രമേശനെ സമാധാനപ്പെടുത്തി.

തനിയ്ക്കും ഹാജമാണിയം വായനയിൽ ഹെരിയ ഹ്രീപോലും അറിയാൻ പാടില്ലെന്നും, അഥവാ വല്ലതും വായിക്കുമ്പോൾ തന്നെ ശക്തനായിത്തീർന്നാൽ അത് ഗോഷ്ടീജനമായി ചരിഞ്ഞിരിക്കുമെന്നുള്ളതൊന്നും രമേശൻ അവളെ ധരിപ്പിച്ചു. പുരുഷന്മാർക്ക് ഒരു സ്ത്രീയെ, വിശേഷിച്ച് തന്റെ ഹൃദയോപ

ഹാരിയായ ഒരു തരുണിയെ അല്പാപികയാക്കി സ്വീകരിക്കുന്നതിലുള്ള സഹജമായ ലജ്ജയേയും വിനയത്തേയും അത് സ്പഷ്ടിപ്പിച്ചു നോക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഹേമന്തളിനി മിടുമിടുക്കിയായ ഒരു സാഹിത്യ വിദ്യാർത്ഥിനിയെന്നിട്ടും ആ സുകുമാരകലയങ്ങൾ പൂർണ്ണമായും അവയിൽ ഒന്നും തന്നെ അടിച്ചു കയറാൻ അവൾക്കു സാധിച്ചിട്ടില്ല. നീത്താൻ അറിയാൻ പാടില്ലാത്ത ഒരു മനഃശാസ്ത്ര കളത്തിൽ കിടന്ന് കൈയും കാലുമിട്ടിക്കിടന്നത് പലരും കണ്ടിട്ടുണ്ടാവാം. മകരന്ദസംപൂർണ്ണമായ ഒരു വാചിയിലാണ് രമേശൻ നീത്താൻ പഠിയ്ക്കുന്നത്. മഞ്ചി കറച്ചു കഴിയ്ക്കാനിടയാവാൻ അതും കാരണമാകുന്നു. അംഗുലികൾ കൊണ്ടുവരികയെല്ലാം സ്റ്റാമ്പിയ്ക്കണമെന്നും, ഏതെല്ലാം കൂടായാൽ പിടിച്ചുവേർത്തുമാറ്റണമെന്നും അയാൾക്ക് അത്തരം നിശ്ചയവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. കോളേജിന്റെ പാതയ്ക്ക് കൈ കെട്ടിയും ചെല്ലുകയില്ല. ഹാജരാക്കിയ വായിക്കുന്നതിനുള്ള നിസ്സാരനിബന്ധനകളെല്ലാമി അയാൾ ഭാരോണമോണാക്കി തെറ്റിയ്ക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഈശാനും അയാൾ അറിഞ്ഞും കൊണ്ടു ചൊല്ലുന്നതല്ലാതെത്തന്നെ ചിരിച്ചപ്പോൾ ഹേമന്തളിനി സ്വമിക്കവർഗ്ഗമായ ഒരു ആളായിക്കും “ഹൃന്താശ്ചൈവ വേദവേദം” എല്ലാം അബദ്ധമല്ല. “ഉടൻ അയാൾക്ക് പാഠിതം തെറ്റാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ രമേശൻ ഇതിൽക്കൂടി എന്നാൽ അല്പം വ്യർത്ഥം പ്രമാണം തന്നെ നോക്കിട്ടും. ഉള്ളൊന്നയെക്കൊണ്ടൊന്നിടലും സ്വമിക്കാശ്വാഹിയും കാര്യകാര്യവിവക്ഷണമെന്ന രമേശൻ ഒരു പെട്ടെന്നുള്ള പിടയുകയായി. അതുമറിയാതെ, അയാൾ നിരോധിതനാകാതെ നിർവ്വേഗമായി ഒരു ഹാജരാക്കിയതിന്റെ മുന്നിൽനിൽക്കെ, അയാൾ അംഗുലികൾക്കൊണ്ട് സമാധാനം മാഞ്ചാക്കിയുകൊണ്ടിരുന്നു.

അയാൾ തെറ്റി കൈവെച്ചു വേദങ്ങളെ ഹേമന്തളിനി ചിരിക്കും. അയാൾക്കു തന്നത്താൻ ചിരിക്കും, അബദ്ധമായി വായിക്കുന്നതിന് രമേശൻ അസാധാരണമായ ചാടും ഉണ്ടാക്കിത്തന്നു. മലയാള വസ്ത്രങ്ങൾ ഏകദേശം സ്വന്തം വസ്ത്രങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിത്തന്നു. അതുപോലെ അയാൾക്ക് ഗാനം പാടാമെന്നുവരികയെന്നതിലും, ശബ്ദം സ്വതന്ത്രവുമായിത്തന്നെ അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്നു.

വിഷയമായിരുന്നെങ്കിലും, പ്രൊമനീഷ്യനുമായ ഏതെങ്കിലും സ്വർണ്ണമായ ഒരു മാതൃപിതൃസംരക്ഷണത്തിനുള്ള അനുബന്ധപരിപാടി വാഗ്ദാനം ചെയ്തതായിരുന്നു. അദ്ദേഹം നാഷണൽ പാർട്ടിയിലെ ഒരു മെമ്പർമാർ, മൂന്നാമതായിട്ടുള്ള ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് പത്രം 'വിൽഡ്' എന്നൊരു പേരിൽ ഏതെങ്കിലും മാതൃപിതൃസംരക്ഷണപരിപാടിയിൽ 'ചിറ' പൊട്ടിയെന്നൊരു കാര്യം സാക്ഷ്യം വഹിക്കുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം നാഷണൽ പാർട്ടിയിലെ ഒരു മെമ്പർമാർക്ക് നൽകിയ ഒരു അനുബന്ധപരിപാടിയിൽ 'ചിറ' പൊട്ടിയെന്നൊരു കാര്യം സാക്ഷ്യം വഹിക്കുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം നാഷണൽ പാർട്ടിയിലെ ഒരു മെമ്പർമാർക്ക് നൽകിയ ഒരു അനുബന്ധപരിപാടിയിൽ 'ചിറ' പൊട്ടിയെന്നൊരു കാര്യം സാക്ഷ്യം വഹിക്കുകയും ചെയ്തു.

“എന്തിനെ തെറ്റുപിണയുമ്പോഴൊക്കെ ഹേമം ചിരിച്ചു. എന്നാൽ നീയും പഠിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ തെറ്റുപിണയത്തിലിട്ടില്ലെന്നാണിത്?” എന്ന് മന്ത രണ്ടുപ്രാവശ്യം രജനൻ പറഞ്ഞു.

കേരളനളിനി:—“എന്നാൽ ഇത്രയുംതന്നെ തെറ്റുകൾ എനിക്കു
പിണയമായിട്ടുണ്ടോ എന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു.”

ഒന്നുകൊണ്ടും രജമേൻ നിരാശനായില്ല. അയാൾ മിനിറ്റും പവിട്രം സമയംപോക്കി. അന്നാഞ്ചാറ്റു ഒരു സംഗീതരസികനല്ലെന്നു മുമ്പു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. സംഗീതത്തെപ്പറ്റി യാതൊരുജിഹ്വയും പറയുന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിന് രുചിയില്ല; ഏതിലും താൻ ആ കലയിലൊട്ടും മോശമാരെന്നല്ലെന്നുള്ള ഭാവം വേണ്ടതുപോലെ ഉണ്ടുതാനും “സിറക്കിസ്സു മുക്കുതു പൊന്തുകൊള്ളുക. രജമേൻ തെളിഞ്ഞുവരണമേ.”

கேள்வி:—“சாரதா சாமையிப்பு. பகைக் கைத்தொடியைக்கொண்டு
 உலா” இவ்வழிக் கதைக்கொண்டிருக்கிறது.”

അനാദി: — “പ്രാണഭയത്തിൽ നിന്നും വളരെ വളരെ വ്യത്യസ്തപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ‘കാലക്രമംകൊണ്ട്’ രജമന്റെ ഒരു നല്ല ഗാനകനായിത്തീർന്നു; സന്ദർഭമില്ല. സ്വരങ്ങൾ പഠിച്ചു കൂട്ടാതെ പഠിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നാൽ മതി.”

ഇതുപോലെയുള്ള ഒരു അഭിപ്രായത്തിനെതിർവാമില്ല. ആ വ്യക്തികൾക്കെതിരെ ഒരു നിരോധനപ്രസ്താവിക്കുക അതാൽ സിറ്റിബോർഡ് ബഹുമാനപ്പെട്ടവർ അത് പിന്തുടരുകയല്ലാത്ത അഭിപ്രായത്തിന്റെ കരുത്താണിത്.

അദ്ധ്യായം ൧൧.

കൈയ്യവലോകണിന് ക്രിസ്തുതത്വപോലെയും, മുമ്പൽ നോൽ മഹറാഷ്ട്രപോലെയും, മറ്റൊന്നുകൾക്ക് ഭാഗംപോലെയും, ബംഗാളികൾക്ക് നവരാത്രി വളരെ ആസ്വാദ്യമായ ഒരു മഹോത്സവമാണ്. പത്തുദിവസത്തെയും കച്ചേരികളും പള്ളിത്തടങ്ങളും വൃത്തം. വിദേശങ്ങളിൽ പല ജോലിയ്ക്കായി പോയിട്ടുള്ള നാട്ടുകാർ തിട്ടക്കായി വീട്ടിൽ വന്നുവെത്തു. വീട്ടിലും പുറത്തും ആനന്ദമേന്മ.

എല്ലാ ശരത്ക്കാലത്തും അന്നദബാബുവും ഹേമനളിനിയും സുഖവസത്തിനായി ജവലപുരത്തു പോയി കുറച്ചുകാലം താമസിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെത്താമസിക്കുമ്പോൾ അന്നദബാബുവിന്റെ ഭാരതങ്ങളിൽ കറച്ചൊരു ഭേദം കണ്ടുവരാറുണ്ട്. സെപ്തംബർമാസം ആരംഭിച്ചു. 'രമേശ്വരൻ' കാലമുണ്ടു്. അന്നദബാബു യാത്രയ്ക്കു വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ ബലപ്പെട്ടു ചെയ്തുതുടങ്ങി. ഹേമനളിനി പോലാൽ രമേശനെ ഹാർജ്ജോണിയെന്നുവരുന്ന പിന്നെയൊരു പരിചിതം? അതിനാൽ രമേശനും ഗുരുഗതിയായി പഠിച്ചുതുടങ്ങി. ഒരു ദിവസം അവർ രണ്ടുപേരും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഹേമനളിനി പറഞ്ഞു: "രമേശബാബു, അങ്ങ് ഹൃദയവായു കിട്ടുന്ന നല്ല നാട്ടിന്ററുതണുത്തുറയും പോയി കുറച്ചു നാൾ താമസിക്കണം. ഏകദേശം ഹേമപുത്രനിയ്ക്കു് നിശ്ചയമായും ഒരു മഹാമുണ്ടാകാതെയിരിക്കയില്ല. അപ്പോൾ അഭിപ്രായമെന്താണ്?"

മകളുടെ അഭിപ്രായത്തോടു് അന്നദബാബു പൂർണ്ണമായി യോജിച്ചു. "കുറച്ചു നാൾ ഹൃദയവായു ശ്വസിച്ചാൽ അതിന്റെ ഫലമെന്നു വേറെ തന്നെയായിരിക്കും. നല്ല ഹേമവും വിശപ്പുമുണ്ടാകും. സുകുമായി ഭക്ഷണം കഴിയും."

ഹേമ:—"രമേശബാബു, അങ്ങ് നിർമുദയിൽ പോയിട്ടുണ്ടോ?"

രമേശൻ:—"ഇല്ല; പോയിട്ടില്ല."

ഹേമ:—"അവിടെ കാണേണ്ട ഒരു സ്ഥലമാണ്. അല്ലേ, അല്ലേ?"

അന്നു: —അതെ അതെ! ഫോറം, ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ. മരേശനെ ന്നുകൊണ്ട് നമ്മുടെമുമ്പെ വന്നല്ലോ?"

ഈ നവനീണ്ടിനുള്ള തനിയ്ക്കുമാറ്റവും, ആനന്ദവും ഒരപോലെ നാകുമെന്ന് അയാൾ തീർച്ചയാക്കി. അതുകൊണ്ട് അവരുടെ അഭിപ്രായത്തോടു് അയാളും കോപിച്ചു.

അന്റെ ഭാരം വായുവിൽ പൊന്തിപ്പിടക്കുകയാണോ; എന്തപോലും അന്ത മുഴുവൻ അയാൾ ശക്തിച്ചു. ഹൃദയത്തിൽ അടിയ്ക്കുവാൻ പർവ്വതപുഷ്പം സാദൃശ്യത്തെ ശാന്തമാക്കുന്നതിന് അയാൾ മുറിയിൽ കയറി വാതിലടച്ചു് ഹാജ്മാണിയത്തിൽ ട്രഷികൾ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുപ്പായി. എന്നാൽ അയാളുടെ ഹൃദയം അഗ്നാസനീയ്ക്കു പുറം മുകളിൽ പറന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒരു നിമിഷാമുന്മേൽ അന്നു മോമനളിനിയുമാരുണ്ടാകാനുള്ള വിചാരമൊത്തു് അയാൾ ധ്വസനിച്ചു; എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ആശ്വാസഭരിതനായി പണിപ്പെട്ടാൽപ്പോലും സഹിതം അന്നത്തെ വാതിലേക്കു തിരിച്ചുവന്നിരിക്കുന്നു.

അപ്പോഴോരോ വാതിലിൽ മുട്ടി; അയാളുടെ സുഖലോല പശ്ചാത്താപ മിത്തം പെട്ടെന്ന് നിലച്ചു. "മരേശബാബു, നിങ്ങൾ എന്തു ചെയ്യുകയാണു്?" എന്നാലോ ചെളിയിൽനിന്നു പോയിട്ടുണ്ടെന്നും അയാൾ കേട്ടു പരിഭ്രമംകൊണ്ട് മരേശൻ വിവർണ്ണനായി, എഴുന്നേറ്റു് വാതിൽ തുറന്നു. അപ്പോൾ ചെളിയിൽ നിന്നിരുന്ന അമ്മയിൽ ഉള്ളിലേക്കു കടന്നു. അയാൾ പറഞ്ഞുതുടങ്ങി: "നിങ്ങൾക്കു കോടതിയിൽ ജോലിയൊന്നുമില്ലേ?" സർവ്വം, മലിനമായ രാത്രിയിലേക്കു തിരിച്ചു് നിങ്ങൾ രസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതായി കാണുന്നു."

മരേശൻ നിഷ്പ്രഭനായി ഒരു മന്ദമനസ്സായി. "നിങ്ങൾക്കു് വിസമ്മതമൊന്നുമില്ലെങ്കിൽ എനിക്ക് നിങ്ങളോടു് ചില കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു സംസാരിപ്പാൻ കൊള്ളാമെന്നുണ്ട്" എന്ന് അമ്മയിൽ തുടർന്നുപറഞ്ഞു.

എന്തായിരുന്നു പറയാനുള്ളതെന്ന് ഉത്തരപ്പെട്ടുകൊണ്ട് മരേശൻ മെന്തൊരുവാക്കം ചെയ്തു.

അമ്മയിൽ: —"മോമനളിനി മുമ്പെ നോക്കൂ എന്തിനും തള്ളിക്കളയാൻ പാടില്ലാത്ത ഒരു കാര്യമാണെന്ന് നിങ്ങളിൽനിന്നും ധരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം."

രമേശൻ അനശ്വരനായോ പ്രതിജ്ഞയോ ചരപടി കൊണ്ടും പറഞ്ഞിട്ടു. അതരം അഷ്ടമി ഏതാനിനിയും പറയുവാൻ തുടങ്ങുന്നതെന്ന് ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടേയിരുന്നു.

അമ്മയി:—“അന്നഭയവാന്തരികൻറെ സ്വേദിതമെന്ന നിലയിൽ ഞാൻ ഒരു ചോദിച്ചുകൊള്ളട്ടെ! നിങ്ങളും മറ്റുമുള്ളവരായി വലിയ പദ്ധതികളെന്ന് കേൾക്കുന്നു. നിങ്ങളെ രണ്ടുപേരെക്കൊല്ലാതും മരിക്കത്തക്കമില്ലാത്തതും പാട്ടു പാടുന്നു. ഇതിന്റെയെല്ലാംമേൽമേൽമേൽമേൽ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾ ഒരു യുവാവ്; അവരും ഒരു യുവതി.”

അമ്മയുടെ സ്വപ്നവും വാക്കുകളും രമേശനേക്കാൾ അധികമായി. ഏതാനുംമുതലായി വാക്കുകളെക്കൊണ്ടുപതിയെത്തുടങ്ങിയ ശക്തിയോ രമേശന്റെപ്പോഴുണ്ടായിരുന്നില്ല.

അതരം സാമ്പലത്തും ചരപടി പറഞ്ഞു: “എനിക്ക് കൈകൾകൊണ്ടുവെക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ അന്നഭയവാൻ കാര്യമെന്താണെന്ന്?”

അമ്മയി:—“നിങ്ങൾ ഒരു സിംഹമുണ്ടാക്കിയിട്ടു. നിങ്ങളുടെ പിതാവ് മരണപ്പെട്ടതുകൊണ്ടായിരുന്നു. നിങ്ങൾ ഒരു ഇവർക്കുമുള്ളതാകാൻ മരിക്കു വിവാഹം ചെയ്യുമോണ്ടെന്നു അറിയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്” നിങ്ങളുടെ പിതാവിന്റെ അധികരിയായി വാൻ നിങ്ങളെ വീട്ടിൽ കൊണ്ടുപോകുന്നു, നിങ്ങളുടെവിടത്തന്നെ ഒരു വധുവിനെ തിരഞ്ഞെടുക്കുവാനാഗ്രഹിച്ചതുകൊണ്ടായിരിക്കാം.”

ഏതാനും നിമേഷങ്ങൾ അമ്മയിയുടെ മുഖത്തുപോലും നോക്കാൻ കൈയ്ക്കുവെക്കുന്ന രമേശൻ അധ്വാനമായിരുന്നു പോയി.

അമ്മയി തുടർന്നു: “അപ്പോൾ ആകസ്മികമായ മരണം നിങ്ങളെ കൈയ്ക്കുവെക്കുന്ന ഏതാനിലും പ്രവൃത്തികൾ വാൻ നാശനശ്നമാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നാണോ നിങ്ങളുടെ വിചാരം? അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗ്രഹം നിങ്ങൾ—”

രമേശൻ സഹനശ്ചി ആകെ നശിച്ചു. അതരം പറഞ്ഞു: “ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ, അമ്മയിയെപ്പോലും വേറെയൊരാൾ

വിവിധവിഭാഗം

കിലും കർമ്മത്തെപ്പറ്റി നിങ്ങൾക്കെന്നിയ്യുപക്ഷേപം തരുന്നതിനുള്ളതിൽ ഞാനതു ഇരഡിയ്യും. എന്നാൽ എന്റെ അപ്പൻ എന്നാകുന്നുവെങ്കിലും നമ്മുടെ പാറിയുടേ മറ്റു കടം മേലാദിപ്രകാരം സംബന്ധിച്ചും നിങ്ങൾക്കൊന്നും പറഞ്ഞിട്ടു കാര്യമില്ല."

അക്കുയി:—“വളരെ നല്ലതു്. ആ ഭാഗമുപേക്ഷിച്ചേക്കാം. നിങ്ങൾ ഹേമനളിനിയെ വിവാഹം ചെയ്യാനുള്ളതിലുള്ളതോടൊന്നും, നിങ്ങളുടെയിപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി അതിനനുയോജനമെന്നോടൊന്നും അറിവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുള്ളു."

സ്വന്തം ശാന്തശീലനായിരുന്നിട്ടും അക്കുയിയുടെ കൂടെ കൂടെയുള്ള കർമ്മപദ്ധതികൾ സ്വീകരിക്കുവാൻ ശക്തനാകാതെ അയാൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: “അക്കുയിയോട്, നിങ്ങൾ അന്നമോടൊന്നിന്റെ ഒരു സ്നേഹിതനായിരിക്കാം. എന്നാൽ ഇതുപോലെയെന്നോടു സംസാരിക്കുന്നതിൽ നിങ്ങൾക്കുള്ള അനുകൂലമെന്നതിൽ മനസ്സിലാകുന്നില്ല. നമ്മൾ നമ്മിൽ അത്രമാത്രം സൗഹൃദമുണ്ടാണെന്ന് ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. കയ്യു ചെയ്തു് ഈ വിഷയത്തെപ്പറ്റി സംസാരിച്ചതു മതി."

അക്കുയി:—“ഈ വിഷയത്തെപ്പറ്റി സംസാരിച്ചതു മതിയെന്നു പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥമൊന്നാണെന്നതിൽ മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അതുപോലെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കാതെ എന്തും കന്നും സൂക്ഷിച്ചു രസിപ്പിച്ചിരിക്കുവാൻതന്നെ നിങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നുവെന്നാണോ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കേണ്ടതു്. അങ്ങിനെയൊക്കെങ്കിൽ എനിക്കിനി യോന്നം തന്നെ പറയാം. എന്നാൽ അവസാനത്തെപ്പറ്റി ആലോചിക്കാതെ “വെറുതു വെറുതു” എന്നും പറഞ്ഞു തോന്നിയതു ചെയ്യുന്ന ആശാശ്ചര്യത്തികൾക്ക് സമുദായം ഒരു നല്ല നടനമാകട്ടെ. നിങ്ങൾക്കു പല വലിയ കൂട്ടം ശമ്പം ഈ ചിന്തിക്കൽ കണ്ടാണോ. ലോകം നിങ്ങളെപ്പറ്റി പറയുന്നത് നിങ്ങളുടെയൊക്കെയുള്ളതോടൊന്നും ഹേമനളിനിയുടെ അർത്ഥവും പ്രായത്തിലുള്ള ഒരു പെൺകുട്ടിയുമായി കളിച്ചു ചിരിച്ചു രസിപ്പിച്ചിരിക്കു

നന്തിനെന്നാകിൽ ഉത്തരം എണ്ണിക്കെണ്ണി പറയേണ്ടി വരും. അങ്ങനെയൊരു സമാധാനം നിങ്ങളോടാവശ്യപ്പെട്ടവൻ അവകാശമുള്ള ചിലന്ദനാണ്. നിങ്ങളോടു വാത്സല്യവും നിങ്ങൾക്ക് ഭക്തമാനവ്യമുള്ള ചില നല്ല ആളുകൾക്ക് ദുഷ്ടന്മാരെക്കണ്ടെന്നാണ് നിങ്ങളുടെ വിചാരമെങ്കിൽ അതേറ്റവും നല്ലതുതന്നെ. (തന്നത്താണിയാത്തവർ പിന്നത്താണിയിൽ).

രമി:—“നല്ല ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടിയുള്ള നിങ്ങളുടെ ഉപദേശത്തിന് ഞാൻ വളരെ നല്ല ഒരു നന്മിപറയുന്നു. വേണ്ടപ്പോൾ ഞാൻ വേണ്ടതുപോലെ ചെയ്തുകൊള്ളാം. ഞാൻ നിശ്ചയിക്കുന്നതൊക്കെയും അതനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുകയും ചെയ്യും.”

അമ്മയി:—“നിങ്ങളിത്രയുമെങ്കിലും പറഞ്ഞുകേട്ടതിൽ ഏറെ അതിയായ സംഭാഷമുണ്ട്. നിങ്ങളെക്കണ്ടിയിരുന്നെങ്കിൽപ്പോലുമുള്ളതൊന്നും അതനുസരിച്ചു പ്രവൃത്തിയുമാണെന്നു പറഞ്ഞതു തന്നെ വളരെ ആശ്ചര്യജനകമായിരിക്കുന്നു. കുറച്ചുകൂടി നേരത്തെ ഇതിനെപ്പറ്റി ആലോചിച്ചുമായിരുന്നു. ഏതായാലും നിങ്ങളോടിച്ചോളിയിൽ കൂടുതലൊന്നും പറയണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾ പാട്ടുപഠിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ കയറിവന്ന തടസ്സപ്പെടുത്താ നിടയായതിൽ വലിയ സങ്കടമുണ്ട്.” അനന്തരം അയാൾ ഗൃഹത്തിൽ വെളിയിലിറങ്ങിപ്പോയി.

രക്ഷശൻ ഉദയാനന്ദസ്തനാഥി, തലയിൽ കൈയ് വെച്ചുകൊണ്ടു മെത്തയിൽ കുമിട്നുകിടന്നു. മണിക്കൂർ രണ്ടോന്നോരോന്നായി കഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. മണിയെളുപ്പിച്ചു. അയാൾ ബലപ്പെട്ടെഴുന്നേറ്റു. ഒരു മഹാമോഹിനിയിൽകൂടി പ്രയാണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന അയാളുടെ ചിന്താപോതം ഏതൊരു നിശ്ചയപൂർവ്വത്തിലെത്തിക്കൂടിയെന്ന് സർവ്വജ്ഞനായ കൈവരതിൽ മാത്രമേ അറിഞ്ഞുകൂടെ. ഇതിനിടയിൽ അയാളോരു കുറുപ്പും മറന്നില്ല. തന്റെ അയൽക്കാരിയുടെ വീട്ടിൽ ചെന്ന് ചതിവായി ഒരു കപ്പ് ചെല ചെിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു.

ആ കാഴ്ചനിവഹണത്തിനായി അയാൾ അവിടെയെത്തിക്കഴിഞ്ഞു.

വിധിവിചാരം

“മേൽമോശം, നിങ്ങളുടെ നല്ല സുഖമില്ല” എന്ന് അയാളുടെ വിളറി വിളർത്ത മുഖം കണ്ട് ഹേമനളിനി ചോദിച്ചു.

മേൽമോശൻ—“വിശേഷിച്ചൊന്നുമില്ല.”

അന്നമോശവും മനോരമയെ പറയാതിരുന്നില്ല. “ശരിയായ മോശമില്ലാത്തതുകൊണ്ടായിരിക്കാം സുഖക്കേട്.”

ഹേമനളിനി മനസ്സിൽ തുടി അല്പമെന്ന നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “ഇവിടുത്തെ ഗുളിക സേവിച്ചാൽ എല്ലാം സുഖപ്പെടുമെന്നാണ് അല്പമെന്ന വിശ്വാസം. എന്താലത്തുപോയില്ല! അക്കക്കിലും വല്ല സുഖവും കിട്ടിയിട്ടുള്ളതായി കേട്ടുകേൾവിപോലുമില്ല.”

അന്നമോശൻ—“ആരും മീനം വർദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളതായും ഞാൻ കേട്ടിട്ടില്ല. അങ്ങനെയിൽ, ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ള മറ്റു ഗുളികകളെക്കാളും വളരെ മെച്ചമാണെന്നറിയുമ്പോഴെപ്പോഴിട്ടുണ്ട്.”

ഹേമനളിനി—“അല്പമെന്ന വിശ്വാസം ഗുളിക വാങ്ങി സേവിക്കുമ്പോഴും അതു മറ്റൊന്നുമായിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് മെച്ചമാണെന്നു പറഞ്ഞ് അതിന്റെ അജ്ഞാതഗുണങ്ങളെക്കുറിച്ചു വെണ്ണിക്കുന്നതു കേൾക്കാം.”

അന്നമോശൻ—“ഞാൻ പറയുന്നതൊന്നും നിങ്ങളോടും വിശ്വാസിക്കുകയില്ല. എന്റെ ചികിത്സകൊണ്ടു വല്ല ഗുണവുമുണ്ടായെന്ന് അറിയുമ്പോഴും ചൊല്ലുകയല്ല.”

അക്കയെക്കുറിച്ചു അവിടെ സാക്ഷിവിചാരണയായി വിളിച്ചുവരുത്തിയെങ്കിലൊന്നെങ്കിലും കേട്ടു. ഹേമനളിനി ഗുളികയെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരം അവസാനിപ്പിച്ചു. ആ മാത്രയിൽ അക്കയെ, അയാളുടെ സാക്ഷ്യം അനവേശനമായി നൽകുന്നതിന് സന്നദ്ധനായ്, അവിടെ ആവിർഭവിച്ചു. അയാൾ അന്നമോശനുമായി നോക്കിപ്പറഞ്ഞു: “ഈ ഗുളിക കൂടി എന്തിനുവേണ്ടും. അതിന്റെ ഗുണം ഇത്രമാത്രമെന്നു വെണ്ണിക്കുവാൻ എന്നാൽ പ്രയാസം. അതു സേവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു വളരെ വളരെ സുഖമുണ്ട്.”

അന്നമോശൻ വിജയകാഹളം മുഴക്കി.

അദ്ധ്യായം ൧൨.

അക്ഷരയി ഒരു ഇളികകൂടി വാങ്ങി സേവിച്ചു. അനന്തരം ആ രസികാധ്യക്ഷൻ തൽക്കാലം അവിടെനിന്നും പോകുവാൻ ഭാവിച്ചിട്ടില്ലെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ ആസന്നസ്ഥനായി. ഉഭയരീലനായ അനുഭവലാഭ്യന്ദിപ് അക്ഷരയിയെ വലിയ പക്ഷമാക്കിരുന്നു. അക്ഷരയി കൺകോണുകൾക്കൊണ്ടു രമേശനെ കൂടെ കൂടെ പരിവീക്ഷണം ചെയ്തു. ആ നോട്ടം നീരസത്തെയും പരിഹാസത്തെയും ഒരുപോലെ സൂചിപ്പിച്ചു. രമേശൻ മൃഗ്ദ്ധരൂപമായിത്തീർന്നു. ഏകിലം അക്ഷരയി അവളെ അപരാധവീക്ഷണം ചെയ്യുന്നത് അയാൾ കണ്ടു. അത് അയാളുടെ പ്രശാന്തമായ മനോസ്ഥത്തെ ഭേദിച്ചു.

ഒമ്പൽപുരത്തുള്ള യാത്രയെപ്പറ്റി ഭോമനളിനി സന്തോഷത്തോടു കൂടി ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. യാത്രാദിവസം സമീപിച്ചു. രമേശൻ അടുത്തു ചാവുശ്ശെവിടെ ചെല്ലുമ്പോൾ രശ്മികാലം ഏതുവിധം പിന്നിയോഗിക്കുമെന്ന് അയാളുമായി ആലോചിക്കുവാൻ അവൾ നിശ്ചയിച്ചു. തന്റെ മാനസാഭിമാനത്തിലെ ആത്മനഷ്ടജ്വാല മോടി അല്ലെങ്കിൽ, വിജ്ഞാപനങ്ങളിൽ വായിക്കുന്നതിനായി അങ്ങോട്ടു കൊണ്ടു പോകേണ്ട പട്ടികകളെക്കുറിച്ച് ഒരു പട്ടിക തയ്യാറാക്കേണ്ടതെന്നും അവൾ തീരുമാനിച്ചിരുന്നു. അതിനാൽ അനുവിടെ മനരമയെ വരണമെന്ന് അവൾ രമേശനെ മുൻപ്രതി അറിയിച്ചിരുന്നു. ചായകുടിസമയത്തിനു മുമ്പേ അയാൾ വന്നില്ലെങ്കിൽ, അക്ഷരയിയോ മറ്റു വല്ല സമ്പർക്കത്താലോ അവിടെ കടന്നുകൂടി അവളുടെ രാമസ്വസ്ഥ്യാപരതയിൽ വിചിത്രമുണ്ടാകുമോ എന്ന് അവൾ ഭയപ്പെട്ടു.

എന്നാൽ രമേശൻ വിചാരിച്ചിരിക്കാത്തുള്ള വിളംബരം നേരിട്ടു. ഗുഹയെ അന്തർവനങ്ങളാലും അയാളുടെ കോമളവരദനത്തിൽ സന്തോഷമായി കഴിവാകിക്കൊണ്ടിരുന്ന പ്രസന്നതയ്ക്കും ഒരു ഭവനകല്പം സംഭവിച്ചിരുന്നു. ഭോമനളിനിയുടെ പരിചരണനാലും രാകി സന്ദൃശ്യം സമർപ്പം കിട്ടിയപ്പോൾ അവൾ ഒരു പതിഞ്ഞ സമയത്തിൽ പറഞ്ഞു: “കൂടെ രമേശൻ പള്ളെ അമാന്തിച്ചുപോയി, അല്ലേ?”

രജമഞ്ജൻ മനസ്സ് വിദ്വേഷത്തിലെ ചിന്തയോ സഞ്ചരിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നതുപോലെ തോന്നി. ഒരു വിമിഷം അയാൾ നിശ്ശബ്ദമായി നിലകൊണ്ടു. പണയം, അമർച്ചപോലെയായി വളരെ വ്യക്തികൾക്ക് സ്വസ്ത് അന്ധം കട്ടയിൽ മറയ്ക്കി വരുന്നു.

കുമാരിക്കുമേഴിയിട്ട് കീഴി, സുരസംസാരങ്ങൾ മേയ്ക്കു
വെച്ചു മിന്നി, ശുഭവസ്തുക്കളെണിഞ്ഞു, നാലികളണിയിൽ നന്മ
നന്മകളെങ്കും പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, അവയ്ക്കു അയക്കു പ്രതീ
കിച്ചു കൃത്യമായും പൂർവ്വാനിർവ്വഹം നിപുണായി.

രജേശൻ ഇനിയും വണ്ടവേണിയിരുന്നില്ല. പക്ഷെ, അയാളുടെ ചെടികാരം സാവധാനമായതുകൊണ്ടായിരിക്കാമെന്ന് അവർ ആദ്യം സമാധാനപ്പെട്ടു. എന്നാൽ അവളുടെ സങ്കല്പം മിതസ്വഭാവമാണെന്ന് അവർക്കേറെ അനുഭവിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. ജോലിയായി, പിന്നീട് വർഗ്ഗം തുറന്നു. മണിയിലേക്കുപുറകുകൊണ്ട് ജനങ്ങൾ പടിയിൽ അയാളുടെ വരവ് പാർത്തിരുന്നു. എല്ലാത്തിലുമുപരിയായി, വണ്ടവേണിപ്പോൾ അസ്സലാമുലൈക്കായ ഒരു ഭാവം അയാളുടെ മുഖത്തിൽ സ്ഫുരിച്ചു. അതിന്റെ കാരണമെന്താണെന്ന് അയാൾ കെട്ടിടം പറയുന്നതുമാത്രം. നേരത്തെ ഏഴ് മണിയോടെയെത്താൻ വാങ്ങാനാകുന്ന അയാൾ വീട്ടിലേക്കും വിസ്മയിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി.

ഏല്പാവാൻ ചങ്ങകുടിപ്പുതിയന്നതുവരെ അവരും ഒരു റിഡർ അടങ്ങിയിരുന്നവയെന്നുള്ളത്, അക്കാലത്തെ വേദനാ വിപ്ലവമായിരിക്കുന്നതിനുള്ള ഹേതുവകയാണായിരുന്നത് അവർ അതൃപ്തരും ഉൽക്കണ്ഠിതരായി. ആ മുറിയിൽ കേറാനുള്ള ഭേദത്തിൽ കുറെ പുസ്തകങ്ങൾ അടുക്കിവെച്ചിരുന്നു. അക്കത്തുള്ള വെളിയിൽ കൊണ്ടുപോകാനെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ അവരും കവാടത്തിലേയ്ക്കു നടന്നു. മേട്രേൻ, അയാളെ അനുവേശിച്ചിരുന്ന മക്കക്കുടാരിൽനിന്നുമുണർന്ന് ഒരു മാത്രയ്ക്കുള്ളിൽ അവളുടെ സമീപമെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. “ഇതെല്ലാം ഏപിടക്കക്കൊണ്ടുപോകുന്നു? ഇന്നല്ലെങ്കിൽ വെൽപുരത്തേയ്ക്കു പോകരുവാൻ കൊണ്ടുപോകേണ്ട പുസ്തകങ്ങൾ തിരഞ്ഞെടുക്കണമെന്ന നിർദ്ദേശിച്ചിരുന്നു.” ഫോമനളിയുടെ അധരപുടം വിറപെട്ടതായി. വളരെ പഴുതിപ്പെട്ടതിനാലേകദൈ, പ്രകാശമാനമായ അമ്പളുടെ കണ്ണു

അക്ഷൻ ഉടൻ എഴുന്നേറ്റു. “നിങ്ങളുടെ സ്വകാര്യവും പൊതു അർത്ഥവും! ഇതു കറുപ്പു മുൻകൂട്ടി പാലാമാഹിയിക്കല്ലോ” എന്ന് പറഞ്ഞത് അയാൾ നിശ്ശബ്ദിച്ചു.

കാലിച്ചിട്ടിരുന്ന ചെമ്പുപിന്തോലുള്ള അക്ഷൻറെ അടുത്തു രമേശൻ പറഞ്ഞതു കേൾക്കി: “പ്രിയപ്പെട്ട അന്നദേവിയേ, എനിക്ക് നിങ്ങളുടെ ഗൃഹത്തിലുള്ള പരിപൂർണ്ണസ്വത്തുവും നിങ്ങളുടെയെല്ലാവരും എഴുന്നാടു തോന്നിയിട്ടുള്ള ഭൂതപ്രവാസ ലുക്കും ഉൾക്കൊള്ളാൻ എന്റെ മോശ്ശക്കത്തപ്പനനി അൻ സ്വയം പുകഴ്ത്തിപ്പോകുന്നു.”

അന്നദേവിയു:—“ശരി, നിങ്ങളുടെ അടുത്തുകൾ യോഗ്യതയുടേതാവാം. അവന്റെ സമോദയനെന്നവണ്ണമേ നിങ്ങൾക്കു് വെക്കുക പൊദ്ധത്തു. അതു സ്വഭാവ വികസമാണ്.”

രമേശൻ അന്നദേവിയുടെ അപേക്ഷയെ എഴുന്നേറ്റു. എന്നാൽ പക്ഷേപം മുന്നോട്ടു വീക്ഷിച്ചില്ല.

സരണി കരളാലുതി സരളയാ മൃഗമുഖം ആക്ഷവാൻ അന്നദേവിയെ ആരാധിച്ചു. “നിങ്ങളെപ്പോലെയുള്ള ഒരു കട്ടിയെ സ്നേഹിക്കുവാൻ ലഭിച്ച അർത്ഥമു് മോശ്ശക്കത്തപ്പനൻ പുകഴ്ത്തിക്കൊള്ളും.” എന്നിട്ടും രമേശൻ്റെ രസനാഗ്രം ചലിച്ചില്ല.

അന്നദേവിയെ തുടർപറഞ്ഞു: “രമേശാ, വിദ്വത്സംസ്കാര നിങ്ങളുടെയും മോമനളിനിയുടെയും പേരു കൂട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടാടുവാൻ ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഒരു പെൺകുട്ടിക്കു വിവാഹ കാലമാരംഭിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ അവൾ കൂട്ടുകാരെ നിരക്കത്തു ക്ഷണത്തിൽ നന്നാ സ്മരിക്കണമെന്നു് അവർ പുലമ്പുന്നു. താനവരോടിക്കൂടെ പറയാറുണ്ട്: “ഞങ്ങളുടെ രമേശനെ പൂർണ്ണവിശ്വാസമാണ്. അയാൾ ഞങ്ങളുടെ അധ്വാനത്തിന്നു നന്മകൊണ്ടും വട്ടംകൂട്ടുകയില്ല.”

മേ:—“അന്നദേവിയേ, നിങ്ങളുടെ അന്നപ്പനനി സകലതു നീയായ്. ഞാൻ മോമനളിനിക്കു ചേർന്ന ഒരു വരനായിരിക്കണമെന്നു പൂർണ്ണബദ്ധമുണ്ടാക്കിയിൽ—”

അന്നദേവിയു:—“പാലാമുള്ള മതി. ഞാൻ നേരത്തുകൂട്ടി ഇരിക്കുന്നതന്നെ കരുതിയിരുന്നു. നിങ്ങളുടെ അർത്ഥം

മരിച്ചിട്ടുപിന്നെ കാലമായില്ലല്ലോ എന്ന് വിചാരിച്ചാൽ ഇതിനെപ്പറ്റി ഒരു തീരുമാനത്തിനും ഞാനൊക്കുമായിരുന്നതു്. എന്റെ കുട്ടി, ഇനി കാര്യം നടത്താനാക്കിയല്ലോ. പലരും പലതും പറയുമ്പോൾ ഇടക്കിടക്കിട്ടുണ്ട്. വാങ്ങിക്കളയുക സ്വന്തംകൈകളാണെന്നായിരിക്കുമെന്നതി വരുത്തേണ്ട കാലം അതികൃമിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്താ?"

രമ്യ:—“നിങ്ങളുടെയല്ലാമിഷ്ടമാണെന്നിരിക്കിലും ആദ്യമായി മകളുടെ അഭിപ്രായമാണറിഞ്ഞേണ്ടതു്.”

അന്നാ:—“വായുവമാണ്. എന്നാൽ അവളുടെ അഭിപ്രായമെന്താണെന്ന് എനിയ്യുപദേശിക്കുവാൻ കഴിയാം. ഏതായാലും നാളെ രാപിലെ കാര്യമെല്ലാം തീർച്ചപ്പെടുത്തിവേണ്ടതു് ചെയ്യാം.”

രമ്യ:—“ഞാൻ നിങ്ങളെ ഇങ്ങ പതിവിലധികം താമസിപ്പിച്ചു. ഇപ്പോൾത്തന്നെ നീട്ടിയേയ്ക്കു പോകുകയല്ലേ നല്ലതെന്ന് വിചാരിക്കുന്നു.”

അന്നാ:—“ഒരു മിന്നിട്ടുകൂടി. കവർച്ചുപാത്തിലേക്കു പോകുന്നതിനുമുമ്പെ വിവാഹംനടത്തുകയല്ലേ കുറച്ചുകൂടി ഭാഗ്യം.”

രമ്യ:—“അതു വളരെ അടുത്തുപോയില്ലേ?”

അന്നാ:—“അതേ പത്തുദിവസമേയുള്ളു. അടുത്ത രവിനാൾ ഖതിൽത്തന്നെ അടിയന്തിരം നടത്താം. യാത്രയ്ക്കു വേണ്ട കലശം ചെയ്യാൻ പിന്നെ മൂന്നുദിവസംകൂടിയുണ്ട്. അങ്ങിനെ ധൂതികൂട്ടുന്നതു കാര്യം നടത്താനുള്ള പാരവശ്യംകൊണ്ടല്ല. എന്റെ അടുത്തൊഴുതെപ്പറ്റി എനിക്ക് ഹൈന്ദവമേണുതായുണ്ട്.”

രമ്യക്കു് ഏല്പാത്തിനും സ്വന്തത്തന്നെ സമ്മതിച്ചു. അന്നാ ബാബയിന്റെ ഇളികാമൃതത്തിലേക്കു വാങ്ങി, ഉരഗരൂപത്തിലെ പലനാഥനാണു് റ്റിപ്പിച്ച് അയാൾ യാത്ര പുറപ്പെട്ടുപിരിഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം മൗ.

കമലയുടെ സ്ത്രീ പൂട്ടാരായി. എന്നാൽ വെക്കേഷനും അവൾ വിദ്യാലയത്തിൽത്തന്നെ താമസിക്കട്ടെ എന്നു മേജർൻ തീരുമാനിച്ചു. റോഡ് "മിസ്രസ്സിനൊക്കെയും" ആ കാർട്ടത്തെപ്പറ്റി സംസാരിക്കുകയും ചെയ്തു.

വിവാഹകാർട്ടത്തെപ്പറ്റി അന്നുബോബുവുമായി സംസാരിച്ചു. പിരിയത്തിന്റെ പിറേറടിവശം റോഡിലു, മേജർൻ പതിവുള്ള പ്രഭാതസവാരിക്കായി വെളിയിലിറങ്ങി, റോഡിൽക്കൂടി സാവധാനം നടത്തുകയുണ്ടി. അപ്പോഴും അയാൾ പ്രേമകസുമായ ആ ലാവണ്യധാമത്തെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചും കൊണ്ടിരുന്നു. ഭാഗ്യവശമായ കമലയുടെ ചരിത്രത്തെ ഹൈന്ദവത്തിനെയെ വിവരമാണിരുത്തുന്നതെന്നു അറിയിക്കുന്ന മെന്റ് അയാൾ നിശ്ചയിച്ചു. ഹൈന്ദവത്തെ ഏറ്റവും തെറ്റായിത്തന്നെ അറിയുകയും കമലയും ഹൈന്ദവത്തിനെയും സമീകരണമായി കീറിക്കളയുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിട്ട് അവൾക്കു താമസിക്കുകയും ചെയ്താൽ. അവളുടെ സ്വന്തമാളുകളുടെയിടയിൽ അപ്പോൾ താമസിക്കുന്നതായാൽ അവളെപ്പറ്റി അപമാനിക്കുന്നതിനായിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ റിവാജം കഴിഞ്ഞവരുടെ ഏകദേശമായിട്ടുള്ള മാതിരി അവിടെ പ്രാർത്ഥിക്കുകയും എന്തുതന്നെ നീട്ടുകയും ചെയ്തു.

സവാരികഴിഞ്ഞു മടങ്ങിയവയെഴി മേജർൻ അന്നുബോബുവിന്റെ വശത്തിൽ കയറി. അവിടെ മാളികകളിൽ ഒരു മാളിയിനെയെക്കണ്ടു. സാധാരണ ഇങ്ങിനെത്തന്നെ ഒരു നൂറാമതന്നെ ഇവർ തമ്മിൽ സംസാരംഭാവണസമാഹരണത്തിൽ ആരംഭിക്കുമായി, ഒരു കർത്തവ്യത്താലു്. ഇപ്പോൾ ഹൈന്ദവത്തിൽ ലഭിക്കാത്തതായി മൂലം താല്പര്യം. ഗണപതിമൂലങ്ങളായിട്ടുള്ളതായി സാധാരണയായി. പലതരംഗങ്ങളും ചെലിട്ടു. ഇപ്പോഴായിട്ടുള്ള ഒരു പുതുപ്പാലിയിൽക്കൊണ്ടു്, ഇവർ മറ്റൊരു പലതരംഗങ്ങളിൽ നിന്നും പുതിയ പരിസരങ്ങളിൽ കയർക്കുകയായി. മുറവിടിസത്തിന്റെ മാധ്യസ്ഥകൊണ്ടു് അപോലുള്ള കരാനന്ദപ്പള്ളി അവളനുഭവിച്ചു. ഒരു നിമി

ഈ അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞു. ഹോമനളിനി ആനുകൂല്യനയായി അവിടുകൾനിന്നും മരാളത്തറ കണ്ടെത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു പോലെ പലായനം ചെയ്തു.

രമേശൻ അയാളുടെ വശനീതിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. അവിടെച്ചെന്ന് തുറിയിൽ കയറി ഹോമോണിയം വായിക്കുമാറാറുണ്ടായി. ഒരു സ്വപ്നമേ ഇതുവരെ അയാൾ അഭ്യസിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നള്ളു. അതു രമേശാദനേനാ പ്രാവശ്യം ആലപിച്ചു. ഒടുവിൽ നന്നാമുണ്ടിങ്ങു് ഒരു പദ്യപുസ്തകമെന്തു വായിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. എന്നാൽ യാതൊരു കിരീടത്തും അയാളുടെ പ്രണയഗാനാമൃതത്തോളം അസ്വപാദ്യമുണ്ടായി അയാൾക്കു തോന്നിയില്ല.

വായുമണ്ഡലത്തിൽ കോട്ടകൾ കെട്ടിക്കൊണ്ടു് ഭേദമനളിനിയും ആ സുഖഭാരത്തിൽ ഒരു ചുറ്റിനടന്നു. സൂര്യൻ ഗഗനമദ്ധ്യസ്ഥിതനാകുന്നതിനുമുമ്പേ അവർ ഗ്രഹകൃത്യങ്ങളെല്ലാം നിർമ്മിച്ചു. പിന്നീടു് തുറിയിൽ കയറി സൂര്യനും നൂറും കൈയിലെടുത്തു. സ്ഫടികപ്പാത്രംപോലെ നിർമ്മലവും പ്രഭാതരൂപംപോലെ പ്രശാന്തസുന്ദരവുമായ അവളുടെ ഇളമാൻ കണ്ണുകൾ പ്രേമപ്രഭോഭാതിഭക്തിത്താൽ പ്രളീപിച്ചുണ്ടായി. വാഗ്ദർശനം ഭാഗ്യത്തെ അവൾ സ്വയം വാഴ്ത്തി. 'ശക്തിനെപ്പറ്റിയുള്ള സ്മരണ അവളെ ഔപാമേധ്യസ്ഥനാക്കുകയായിത്തീർന്നു.

രമേശൻ കവിതയും ഹോമോണിയവും വീക്ഷിച്ചു് പാതകുടിസമയത്തിനുമുമ്പ് അന്നഭക്ഷണം പിന്നെ ഉപയോഗത്തിൽ ഹാജരാക്കി. അയാൾ സാധാരണ അറുപതെട്ടു വയസാകാതെത്തന്നെയായിരിക്കും അയാൾക്ക് സ്വാമതം പറയുന്നതു്. എന്നാൽ ഇപ്പോഴൊ? ആ തുറിയിൽ ആരുമില്ല. മുകളിലുള്ള തുറിയിലും ഏഴരയും കാണാൻില്ല. ഹോമനളി വിവാതിലടച്ചു് അവളുടെ തുറിയിൽത്തന്നെയിരിക്കുകയായിരുന്ന. അന്നഭക്ഷണം സർക്കാറോട്ടായി ഗുരുസ്വമയത്തന്നെ ഹാജരായി. നാഡിത്തുടിക്കോട്ടുകൂടി രമേശൻ, കവാടത്തിലേയ്ക്കു ദൃഷ്ടികളെ പായിച്ചു.

കാലകിളിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടു; പക്ഷെ അത് അക്ഷയിയാ
യിരുന്നു. അയാൾ വളരെ സന്തോഷം നടിച്ച് രോഗശോഭ
കൾ പ്രകടിപ്പിച്ചു.

അക്ഷയി:—“അല്ല, രോഗശോഭ, ഞാൻ നിങ്ങളുടെ വിളി
മിച്ഛാൻ പോയിട്ടുവരികയാണ്.”

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ രോഗശോഭ അല്പമുറപ്പായതും പ്രശ്നം
പ്രകടിപ്പിച്ചു.

അക്ഷയി വിളിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു. രോഗശോഭ,
ഒന്നും ചെയ്യുകയായില്ല. ഏതെങ്കിലും ഉദ്ദേശ്യത്തോടും നിർദ്ദേശ
മായിരുന്നു. അടുത്തു നടക്കുവാൻ പോകുന്ന നിങ്ങളുടെ
വിവരമെന്തെങ്കിലും അറിയിക്കേണ്ടത് എങ്ങനെയാണെന്ന് കർത്ത
വ്യമല്ലേ?”

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ അന്നമണ്ഡലം പുറംപാടും നോക്കി;
എന്നാൽ ഹൃദയത്തിനുള്ള അറിവ് കണ്ടില്ല. അദ്ദേഹം വളരെ
വിളിച്ചു. എന്നാൽ മറുപടിയൊന്നും കേട്ടില്ല. ഉടൻതന്നെ അ
ദ്ദേഹം, മുക്തിയിലെത്തുവാൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിക്കാൻ തുടങ്ങി.
വെളിപ്പെട്ടു. “ഇതെന്താണ്” എന്നും, നീ ഇനിയും അതേ
അവസാനിപ്പിച്ചിട്ടില്ലേ? ചായ തയ്യാറായി. രോഗശോഭ അക്ഷ
യിയും അഭ്യർത്ഥിച്ചു.”

ഹേമ: — “അല്ല! എനിക്ക് ചായ ഇങ്ങോട്ട് കൊടുത്തു
യോ. ഇതെന്താണ് എനിക്കിതു മുഴുവൻ തത്വം
കണ്ടു.” ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ കവിത
അക്ഷരം അല്ല ഇതിൽ.

അന്ന:—“ഇതു നിന്റെ പേരായുള്ള പതിവാണ്. ആകാ
ശത്തെപ്പോലെ, വളരും കഴിയും വെളിപ്പെടുത്താൻ
പണി തിട്ടുണ്ട്. നീ പരീക്ഷിക്കുക. ചെറുപ്പം വായിച്ച
കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ നിന്റെ കണ്ണാടിയുടെ പുറം
തരിശിനെപ്പോലെ തായി ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. തത്വം
കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ നീ മറ്റൊരാൾ മറന്നുവെക്കുന്ന
അതു പാടില്ല. വെളി. താഴെ വെളി തേയില കടിച്ചു.
ഒരു വിധത്തിൽ അവളെ അദ്ദേഹം ശ്രമിക്കാൻ തുടങ്ങി
അവൾ മുഖം കവിട്ടു” നേരെ തേയിലപ്പാത്രത്തിന്റെ
അടുത്തുവെന്ന് ചായ പകർത്താൻ തുടങ്ങി.

ഇത്രയുൾക്കൊണ്ടിരിക്കട്ടെ, ബാലികാമരത്തിലാണ് പഠിക്കുന്നത്. അവർ ഇന്നലെ വൈകിട്ട് സ്കൂളിൽനിന്നു വന്നപ്പോൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “അമ്മേ! ഡോബ്ബ, നിങ്ങളുടെ സ്നേഹിതൻ രമേശബാബുവിന്റെ ഭാര്യ ഞങ്ങളുടെ സ്കൂളിലാണ് പഠിക്കുന്നത്.”

“അമ്മേ, ലോകത്തിൽ ഒരു രമേശബാബുവെ ഉള്ളോ?”

എന്നു അന്വിക്കുകയ്ക്കു ചോദിച്ചു.

അവൾ തുടങ്ങിയതുകൊണ്ട്: “ആ രമേശബാബു ആരായിരുന്നാലും ഭാര്യയോടു തീരെ ദയയില്ലാത്ത കർമ്മക്കാരാണ്. നല്ലൊരു പെൺകുട്ടികളും പള്ളിയിൽ പൂട്ടിയത് വീട്ടിൽ പോകും. എന്താൽ രമേശബാബു, അയാളുടെ ഭാര്യ കമലയെ, സാമ്പിക്കത്തെന്ന വെക്കേഷനും താമസിപ്പിക്കുവാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നുപോലും. സാധുക്കളേ! കരുണയുഹിക്കരുത്” അവളുടെ കണ്ണിൽ വെള്ളമിട്ടു. ഇതുകേട്ട് ഞാൻ വിചാരിച്ചു: “ഇതു പാടില്ല. ശാശ്വതയെപ്പോലെ മറ്റു കുട്ടികളും തെറ്റിലേറിച്ചിരിക്കാനിടയുണ്ട്.”

അന്നാബാബു ചൊല്ലിയിരിച്ചു. “അമ്മേ! നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയുണ്ടോ?— എന്തോ ഒരു രമേശൻ അയാളുടെ ഭാര്യയെ സ്കൂളിൽ കരയുവാൻ ഉപേക്ഷിച്ചതുകൊണ്ട് നമ്മുടെ രമേശൻ പേരുമാറണമെന്നുണ്ടോ?”

രമേശന്റെ മുഖം ക്ഷീണപാപാധരമായിക്കണ്ടു. അയാൾ മുറിയിൽനിന്നും വെളിയിലിറങ്ങി.

“രമേശബാബു, നിങ്ങളും എങ്ങോട്ടു പോകുന്നു? ഞാൻ പറഞ്ഞതു നിങ്ങളെപ്പോലും മനോവേദനയുണ്ടാക്കിയോ? ഞാൻ നിങ്ങളെ അന്യഥാ ശങ്കിക്കുന്നുവെന്ന് നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നുവോ?” എന്ന് അമ്മേ വിളിച്ചു ചോദിച്ചുകൊണ്ട് രമേശനെ തിടുക്കമായി പിറയുടൻ.

“ഇതൊക്കെ എന്തൊരു കഥയാണെന്ന് ഈശ്വരൻ സാക്ഷിയായി എനിയ്ക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല” എന്ന് അന്നാബാബു മുറുമുറയ്ക്ക. “ദൈവത്തിനെയുടെ കണ്ണു നിറഞ്ഞു” ധാരാളമായി ഒഴുകുന്നതു കണ്ട് അദ്ദേഹം അത്ഭുതത്തോടു കൂടി ചോദിച്ചു: “ഹേമം എന്താണിത്? എന്തിനാണു നീ കരയുന്നത്?”

അന്നുൾ ഗദ്ഗമമെന്നോടു കൂടി പറഞ്ഞു: “അക്ഷയിയോ
ഃപ്രവിശൈകൈഷ്വ” സാദിക്കെട്ടു അപ്പോൾ നമ്മുടെ വീട്ടിൽ വരു
ന്നവരെ ഇങ്ങനെ അപമാനിക്കുന്നത് മര്യാദയോണോ?”

അന്നുൾ:—“അക്ഷയി വെറും ദൈവഭാവമല്ല പറയുകയല്ലി
കുന്നു. അതിനു കാര്യമായി ഗണിക്കുന്നതായി നോക്കൂ?”

ഹേമദ: “ഇത്തരത്തിലുള്ള ദൈവഭാവമേ ദൃസ്താവതെന്നു.”
അനന്തരം അവൾ മുകളിലുള്ള നിയമിതലുള്ള കോമ്പ
ണി കയറിപ്പോയി.

കുടലയ്യയുടെ ഭാരവാഹിനെ കണ്ടുപിടിച്ചല്ലവൻ കൽപ്പാട്ടു
യിൽ വന്നുള്ളതായ ഭാരവാഹി പല തുടങ്ങലും ചെയ്തു. വളരെ
പണിപ്പെട്ട് ദൈവമാർക്കു ഏവിക്കെയെന്നു് അയാൾ കണ്ടു
പിടിച്ചു; അയാളുടെ അഭാവനയെ തുടങ്ങിപ്പോന്നത് ഒരേയത്തു
മയച്ചു.

ഇപ്പോൾ പണ്ടത്തെ സംഗതികൾ നടന്നതിന്റെ അടുത്ത
ദിവസം മരുപടി പിറ്റി. വിവാഹത്തിനു ശേഷം അവളുടെ
ഭർത്താവിനെപ്പറ്റി നാത്താക്കരിവുമ്പിട്ടു് ഏറ്റത്തിൽ ഏറ്റം
കിടിയുന്നു. അവളുടെ ഭർത്താവായ നല്ലനാക്കൻ ഒരു സ്വാമു
രായിരുന്നു. അയാൾ രാസാമത്തിലാണു് പ്രാഗ്വി.സ്തമയ്ക്ക
മൊണ്ടിരുന്നതു്. നല്ലനാക്കന്റെ സ്വദേശം ഏവിക്കെയ
കണു് അയാൾക്കുപിവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

കുടലയ്യയുടെ കാതൻ ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടോ എന്നതെന്ന
കാര്യം സംശയിച്ചു.

അതേ തപാലിൽ അയാൾക്കു വേറെ പല ഏറ്റത്തുകളു
മുണ്ടായിരുന്നു. അടുത്തു നടക്കാനിടയുള്ള അയാളുടെ വിവാ
ഹത്തെ അനുജാദിച്ചുകൊണ്ടു് പല സ്നേഹിതന്മാരും അയാൾ
ക്കടുത്തിരുന്നു. ചിലർ ഒരു സമു കഴിയുന്നതെന്നവയ്യ
പ്പെട്ടു; ചിലർ നേരത്തേക്കു് അവരെ ഈ വിവരം ധരിപ്പി
യ്ക്കാതിരുന്നതിൽ പരിഭവിച്ചു.

കത്തുകൾ വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അന്നമ്മോപ്പ
വിന്റെ ദൃശ്യർ കയറി വന്നു് അയാൾക്കു് ഒരേയത്തുകളൊ
ടത്തു. കൈപ്പട കണ്ടപ്പോൾ അവളുടെ ഏറ്റവും തപരിത
സ്മരണകൾ അതു് ഹേമദനളിനിമുണ്ടെന്നായിരുന്നു. “അവൾ

കേരള സർവ്വകലാശാലയിൽനിന്നു വിദ്യാർത്ഥി. സംസ്ഥാന സർവ്വകലാശാലയിൽ എൻട്രൻസിയിൽനിന്നും ഏതെങ്കിലും കോളേജിൽനിന്നും വിദ്യാർത്ഥി. അയാൾ ഏഴുതു പൊട്ടിച്ചു. അതു വളരെ ചെറുതായിരുന്നു.

കേരള സർവ്വകലാശാലയിൽനിന്നും വിദ്യാർത്ഥി. സംസ്ഥാന സർവ്വകലാശാലയിൽ എൻട്രൻസിയിൽനിന്നും ഏതെങ്കിലും കോളേജിൽനിന്നും വിദ്യാർത്ഥി. അയാൾ ഏഴുതു പൊട്ടിച്ചു. അതു വളരെ ചെറുതായിരുന്നു.

മേൽനോട്ടത്തിൽ അനുഭവിച്ച മനോഭൂമി ഇത്രമാത്രമെന്ന് ആ ചെറു കത്തിൽ നിന്നും ഗ്രഹിക്കുവാൻ പ്രയാസമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അങ്ങനെയൊരു കത്തിൽനിന്നും അത്രയും നയനസമുദായത്തിൽ നിന്നൊഴുകിയ അപ്രകൃതമായൊരു അനുഭവം ഈ എഴുത്തുകാരന്റെ അനുഭവം അയാൾ സംശയിച്ചു. തലേദിവസം വൈകുന്നേരം മുതൽ കാലാവസ്ഥയെക്കുറിച്ചുള്ള അനുഭവ സമാശ്വസിപ്പിക്കുവാൻ അവർ അക്ഷമരായി കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. രാത്രിയിലും രാവിലെയും അവരുടെ ഏതെങ്കിലും ഒരു ശബ്ദമുണ്ടാകാത്തതിനാൽ ഈ ചെറു കത്തെഴുതാൻ ഇതിങ്ങത്താണ്.

തലേദിവസം സായാഹ്നത്തിനുള്ളിൽ തന്റെ വിഷമ സമിതികളെയും കുടുംബത്തെയും മേൽനോട്ടത്തിൽ ധരിപ്പിക്കേണ്ടതാണ് അയാൾ തീർച്ചയാക്കിയിരുന്നു. എന്നാൽ അന്നു നടന്ന സംഭവങ്ങൾ അയാളുടെ ജോലി കാര്യത്തിൽ ഇത്രമാത്രമാണ്.

വാസ്തവം ഈ പറയുന്നതായാൽ ഇതുവരെ അതു ഗോപനം ചെയ്തതിൽ ആകർഷകമായ പഴിക്കും; കൂടാതെ, അയാൾ ജീവിക്കുകയും മരിക്കും. മരിക്കാൻ എന്നു പറയുന്ന വേറെ പല വസ്തുതകളിലും കമലയുടെ അനുഭവം പലർക്കു അറിയാൻ വിധിച്ചിരിക്കാമെന്ന് അയാൾ സമാധാനപ്പെട്ടു. അല്ലെങ്കിൽ അയാൾ ഇത്രയും അകലിയിരിക്കുവാൻ ഇടയില്ല. ഈ സങ്കല്പവും സമാധാനവുമെല്ലാം നേർവഴി തുട

നാമത തൽക്കാലശാന്തിക്കുള്ള മാറ്റമെടുക്കുകയും അംഗീകരിക്കുവാൻ അയാളെ പ്രേരിപ്പിച്ചു.

ഈ ചെട്ടത്തിൽ വേദാഭാഷയ്ക്കു് അതരക്കു കിട്ടി. അതു പൊലിക്കാമൊത്തിലെ ഹെഡ് മിസ്ട്രിസിന്റേതായിരുന്നു. വെക്കേഷനിവിടെ അമസിപ്പോൾ കലയ വിനയത്തിക്കോ. അതു കൊണ്ട് സ്കൂൾക്കുപാഠവികരക്കു് അവയെ വിദ്യാലയം പൂട്ടിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നീടിവിടെ അമസിപ്പിക്കുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ശനിയാഴ്ച പൊലിക്കാമൊക്കെയും. അന്നതന്നെ അമ്പലക്കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പൊക്കയ്ക്കുള്ളതും. ഇതായിരുന്നു ആ കത്തിന്റെ സാരം. കലയ ശനിയാഴ്ച വീട്ടിൽവരും. അയാഴ്ച വിവാഹദിവസവും!

ഈ വിഷയവേളയിൽ അക്കൂടി അവിടെ എത്തി ചെന്നെത്തുടങ്ങി: നരേശബാബു, നിബാളനിക്കു മാപ്പുതരണം. ഞാൻ പറഞ്ഞ കേരവോക്കു റിക്കൾ ഇത്ര ഗൌരവമായി കരുതുമെന്നു സ്വപ്നം നോടി വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. കേരവോക്കിൽ വല്ലതും വാസ്തവമുണ്ടെങ്കിൽ ആളുകൾക്കു് അതു തെളിയിക്കുന്നതു വേണ്ടാം. എന്നാൽ ഇതിൽ ഒരു തപ്പി വാസ്തവം വേണ്ടതു് പിന്നെ ഇങ്ങനെ സംഭവമുണ്ടാകുന്നതു പാർശ്വകമാണു്. അന്നുമ്പോഴു ഏതെന്നു ശാസിച്ചു; ഹേമനളിനി അതിൽപിന്നീടൊക്കെയും എന്തൊക്കെയോടിക്കിട്ടില്ല. ഞാൻ ഇന്നു രാവിലെ അമ്പല കോണുവാൻ പോയിരുന്നു; എട്ടന്ന കണ്ടപ്പോൾ നിബാളനക്കണ്ടു എന്തെന്തെല്ലാമെല്ലാ പലായനം ചെയ്തു. നിജരക്കല്ലാവർക്കു എന്തൊക്കെ വിരോധം എന്തു കൊണ്ടാണോയോ?”

നരേശൻ:—“മോളിത്തിരിക്കുകൊണ്ടിപ്പോൾ നിബാളനക്കു സംസാരിക്കുന്നതിന്നു സൗകര്യമില്ല; ക്ഷമിക്കണം!”

അക്കൂടി:—“ഓ, വിവരമെന്തിനുള്ള കരുക്കൾ! ഞാൻകാൽ മുൻകൂട്ടി വല്ലതും ആവശ്യപ്പെടുന്നതായിരിക്കാം. നിങ്ങൾക്കു സൗകര്യമില്ലേ? കൊള്ളാം, നമസ്കാരം.”

അക്കൂടി പോക മാത്രമു് നരേശൻ അന്നുമ്പോഴു വികൻറു വീട്ടിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. അന്നു നരേശനെ നേരത്തെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരുന്നതു് ഹേമനളിനി ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അവൾ മുറിയിൽ അയാളേയും പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു. തയ്ച്ചു

കൊണ്ടിരുന്ന റേസ് മേപ്പുറത്തു കീടപ്പൂണ്ട്; ഫാർമിംഗും അവർ അടുത്തു വെച്ചിരുന്നു. പതിവായി പാട്ടുപാടുകൾ അവർ മുളിക്കൊണ്ടിരിക്കാതെത്തന്നെ തോന്നുന്ന എന്നാൽ അന്തർാധിയായ ആത്മാവിനാലാത്രം മേൽക്കൂറുവെക്കുന്നവരാകത്തരം മുളിയിരുത്തുണ്ട്. അത് അവർ വിളംബര്യംകൊണ്ടു പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

നമുക്കു മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ ഒരു മങ്ങിയ മനുഷ്യാവസ്ഥ അവളുടെ ശോണാധാരത്തിൽ വിളയാടി. എന്നാൽ “നിന്റെ അച്ഛനെവിടെ?” എന്നു ചോദിച്ചതായാൽ അതു അപ്രത്യക്ഷമാകി.

“അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുറിയിൽ. കാരണമെന്തെന്നു വല്ലതു ചോദിക്കാ? ഡായ കട്ടിപറവാൻ ഇങ്ങോട്ടു വരൂ.”

നമുക്കു:—“ഉടൻ കണ്ടിട്ട് അത്യാവശ്യസംഗതിയുണ്ട്.”

ഫോമ:—“എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുറിയിലേയ്ക്കു വെല്ലണം.”

നമുക്കു അവളെക്കുറിച്ചു നിശ്ചയിച്ചു.

‘അത്യാവശ്യസംഗതി’ അല്ലേ? എല്ലാം അതിന് മീഴ് വന്നുണ്ടെന്നു. പ്രണയംപോലും അതിന്റെ കവാടമാകുന്നതിൽ, അതിന് സമയമാകുന്നുവെന്നു കാണുന്നതിൽക്കൂടം. മനോഹരമായ വസ്ത്രം, ആനന്ദസമൃദ്ധമായ അവളുടെ സംഭാരമാലയിലെ കവാടാധിപനത്തിൽ ഭീഷ്മനിശാസം ചെല്ലും.

ഫാർമിംഗിങ്ങിന്റെ അടുക്കൽനിന്നും കസാല ദൂരെ മാറിയിട്ട് അവർ തെക്കുവാൻ ഇറങ്ങി. അപ്പോൾ അടുത്തായ മറ്റൊരു സ്ത്രീ അവളുടെ ഹൃദയത്തിലേയ്ക്കു കത്തിയിറങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. നമുക്കു മുറിയിൽ ‘അത്യാവശ്യസംഗതി’ തീരുവാൻ കരയുകയും താമസിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു. പ്രേമം യാചിച്ചുകൊണ്ട് അലഞ്ഞുതിരിഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം ൧൪

രമേശൻ അന്നമദ്ധ്യായത്തിന്റെ മറിയൽ കയറി അവിടെ ഒരു ചാരുക്കുസാലയിൽ, അദ്ദേഹം ഒരു വർത്തമാനക്കുടമാസ്യ മുഖത്തോടു ചേർന്നുപിടിച്ച് അർദ്ധനീദ്രയിൽ ലയിച്ചു വിടക്കുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം രണ്ടു മുട്ടിച്ചു. ഉടൻ അദ്ദേഹം തെറ്റി ഉണർന്ന് പത്രം കൈയിലെടുത്തു; വിഷു ചികാര്യമായി കാണു മരിച്ച ആളുകളുടെ വമ്പിച്ച സംഖ്യയെ വലിയ നക്ഷത്രത്തിൽ അച്ചടിച്ചിരുന്ന പൊക്കിരിയിലേയ്ക്ക് ആ ഔവസിന്റെ ഏതായാ അദ്ദേഹം കണ്ടിട്ടു. എന്നാൽ രമേശൻ ഗൗരവത്തോടെ വന്ന കാര്യത്തെപ്പറ്റി പറയുവാൻ തുടങ്ങി.

“കല്യാണം ഏതാനും ദിവസത്തേയ്ക്ക് മാറ്റിവെയ്ക്കണമെന്നു ഞാൻ താല്പര്യപ്പെടുന്നു. മാറ്റിവെയ്ക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്ത ചില സംഗതികളാൽ ഈ തൊഴുതാഴ്ത്ത അടിയന്തിരം നടത്തുവാൻ സൗകര്യമില്ല” പെട്ടെന്നൊരു കരുനാശവും കേട്ടു ചെന്നപോലെ അദ്ദേഹം തെറ്റി. കർമ്മമോനനാൽക്കലെ മരണസംഖ്യ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏകപഥത്തിൽനിന്നും മാഞ്ഞു. രമേശനെ അദ്ദേഹം തുറിച്ചുനോക്കി.

“ഇതിന്റെ അർത്ഥം എന്താണ്? ക്ഷണനഷ്ടമായ ഒട്ടല്ലാം അയച്ചുകഴിഞ്ഞല്ലോ?”

രമേശൻ:—“വിവാഹം കൊഴു കഴിഞ്ഞു നടത്തുവാൻ സൗകര്യമുള്ളവെന്ന വിവരം കാണിച്ചു ഷെനിച്ചിട്ടുള്ളവകെല്ലാം ഇന്നതന്നെ എഴുതണം.”

അന്നമദ്ധ്യായം:—“നീക്കം എന്റെ പ്രാണശാസനങ്ങളെക്കൂടി മറന്നു. ഇതു കോടതിയിലെ വിവാഹത്തോടൊപ്പം. നീക്കങ്ങളെ ഇപ്പോഴൊക്കെ മർദ്ദിക്കുകയും വിശ്വസിക്കാനാണെന്നുമെല്ലാം. നീക്കങ്ങളെ നീക്കിവെയ്ക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്ത ചില സംഗതികൾ എന്താണ്?” കേൾക്കട്ടെ.”

രമേശൻ:—“അതു വളരെ അത്യാവശ്യം. കല്യാണം നീക്കിവെയ്ക്കാതിരിക്കുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല.”

അന്നമദ്ധ്യായം ഒരു മീഷൻപ്രസംഗം വിട്ട് നിവർത്തിക്കുന്ന കോണ്ടി ചൊല്ലു: “വിവാഹമൊഴിക്കുകയും നീക്കിവെയ്ക്കുവാൻ

പാടില്ല. നിങ്ങളുടെ നിരോധം അംഗീകരിക്കണം. ഇഷ്ടപോലെ ചെയ്യുക. ഞങ്ങളും അങ്ങിച്ചിട്ടുള്ളവരെ നിങ്ങളുമാണെന്നു വിവരം ധരിപ്പിച്ചുകൊള്ളണം. ആരെങ്കിലും ഇതിനെ കാരണമെന്നോടു ചോദിച്ചാൽ എന്തിനെന്നു മറുത്തുകൊടുക്കുന്നതോ അത്യാവശ്യസംഗതി ഉണ്ട്. അയാളോടു ചോദിച്ചാൽ എല്ലാം സംഗമ്യമെന്നു പറയും' എന്നു പറഞ്ഞു.

രമേശൻ ഇഷ്ടിക പടുത്തിട്ടുള്ള കുട്ടിമണിയേയും ട്രഷ്ടികളേ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുനിന്നു.

അന്നദയാബു തുടൻ: "മോമനളിനിയെ വിവാഹം ധരിപ്പിച്ചുവോ?"

രമേശൻ:—"ഇല്ല, അവളോടു പറഞ്ഞില്ല."

അന്നദ:—"അവളോടു ഉടൻ പറയണം. നിങ്ങളുടെ രണ്ടുപോലെയും വിവാഹമാണിത്."

രമേശൻ: "നിങ്ങളോടൊപ്പം പറയുന്നതാണു നല്ലതെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു."

അന്നദയാബു "ഹേമം, ഹേമം" എന്ന് ഉറക്കെ വിളിച്ചു.

"എന്താ, അച്ഛാ?" എന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു.

അന്നദയാബു — "അടുത്ത ഞായറാഴ്ച വിവാഹം നടത്തുവാൻ സൗകര്യമില്ലെന്നു രമേശയാബു പറയുന്നു. വേറെ ഏതാ അത്യാവശ്യസംഗതിയുണ്ടുപോയോ."

മോമനളിനിയുടെ മുഖം വിളർത്തു. അവൾ രമേശന്റെ മുഖത്തേയ്ക്കു് അത്യാർക്കണ്ഡത്തോടെ നോക്കി. തൊണ്ടിയോടു കൂടിപ്പിടിച്ച ഒരു കമളന്റെനീനക്കാരം പരിഭ്രാന്തങ്ങളായിരുന്നു അയാളുടെ വീക്ഷണങ്ങൾ.

ഇത്ര വിചിത്രമായി ഈ സംഗതി മോമനളിനിയെ ധരിപ്പിക്കുമെന്നു രമേശൻ കരുതിയിരുന്നില്ല.

ഈ അശുഭസന്ദേശം അവൾക്കു വളരെ മനോരവമെന്നു ഉവാക്കിയിരിക്കുമെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു. വില്ലിൽനിന്നു വിട്ട അമ്പു തിരിച്ചു വലിക്കുവാൻ സാധ്യമല്ലല്ലോ. രമേശൻ ഗത്യാന്തരമില്ലാതെ പ്രയോഗിച്ച ശരം അവളുടെ ഹൃദയനാളത്തെ ചിടാരണാ ചെയ്തുകൊണ്ടു് അയാൾ ഭയപ്പെട്ടു.

മുതുകയായ ആ നിശ്ചയം അദ്ദേഹമായിരുന്നു. അതിന്റെ ശരിയും ശിഥിലീകരിക്കുവാൻ യാതൊരു നിവാരണമുണ്ടാവിരുന്നില്ല. വിവാഹം തീർക്കുവെല്ലാത്തും, എന്നാൽ അതിനനുബന്ധമായ രഹസ്യമെന്താണെന്നു പറയുകയുണ്ടില്ല.

നന്നെ:—“ഹിങ്ങളുടെ മുമ്പാകെയും സമന്തകാര്യം. എന്നാൽ വേണ്ടതെന്തെന്നു നിശ്ചയിക്കുന്ന തീർച്ചയാക്കണം.”

“അല്ല, എന്തിനൊന്നും പറയാനില്ല,” കൊടുംകാറ്റിനു മുമ്പാകെ, “കുറുകെപ്പിടിച്ചു നിൽക്കേണ്ടതാണ്” കൊണ്ടുപിടി പതിയുന്ന ഭിന്നാത്മസ്വരൂപൻ സേവിച്ച രശ്മിപാലമയുള്ള ഒരു മനോഹരതോഷ്ണി അമ്പര മുറിയിൽനിന്നും നില്ക്കുകയുണ്ടായി.

അന്നുദയം പത്തും കൈക്കൊണ്ടിരുന്ന വാതിൽക്കൽ ഭാവത്തിലിരുന്നു, എന്നാൽ അദ്ദേഹം അന്നുദയിച്ച വൃഥാ അല്ല മൊത്തമല്ലായിരുന്നു. “അതെന്തു മിന്നിട്ടു” കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രാജശരണം രാജിയിലായി. അന്നുദം മോചനത്തിനുള്ള ശ്രമം മുറിയിൽ അയാൾ പ്രദർശിപ്പിച്ചു. അവിടെ വാതായനത്തിനു സമീപം പുറമേയുള്ള തെരുവീഥിയെ നോക്കിക്കൊണ്ട് മേമനളിനി നില്ക്കുന്നത് അയാൾ കണ്ടു.

വർഷാലത്തു നദിയിൽക്കൂടിയുള്ള അനന്തപ്രവാഹം പോലെ, അടുത്തുവരുന്ന ഭഗവതാലമോളത്തുള്ള സന്തോഷാതിരോകത്താൽ പ്രസന്നാവതരമായി അവയിലില്ലാതെ ജനങ്ങൾ രാജപാതയിൽ കൂടി പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു.

അവളുടെ ചലനരഹിതമായ കളിയിലുമേനിയിൽ ദൃഷ്ടികൾ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ വാതിൽപ്പടിയിൽ ഇരുന്ന നിന്മപോയി.

ശരണാലസായാസസൂത്രകിരണകുന്ദങ്ങളിൽ സാഗ്രമായി നീരാടിപ്പൊങ്ങിയിരുന്ന അമ്പളകൾ കോമളഗാത്രം ശിശുവും മറക്കത്തക്ക ഒരു വിശുദ്ധത അമ്പളകൾ സ്മരണയിൽ ലിഖിതം ചെയ്തു. ഒരോ പ്രത്യേക ഭാഗവും— മൃഗകുലോൽപ്പന്നങ്ങളുടെ അഭിരുചിയും, പിന്നീട് വെളിപ്പെടുത്തുന്ന വാർത്തയും, കണ്ഡരണിതൻറയും സുന്ദരങ്ങളുടെയും നിസ്സലമായ ഭംഗിയും, കണ്ഠത്തിലണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന മുത്തുമാലയുടെ തെളിത്തെയും, തുടങ്ങുന്നതിൽ നിന്നു മാറിപ്പിടുന്നിരുന്ന ഉത്തമീയത്തിന്റെ

സംഭാവ്യവയും - അയാളുടെ അസ്വസ്ഥതയിൽ അനന്തമായ ഒരു പ്രതിബിംബത്തെ സൃഷ്ടിച്ചു.

സാമ്പ്രദായം അയാൾ അവളെ സമീപിച്ചു. തന്റെ കയ്യുകൾ അവൾ കഴിയില്ല, വീഥിയിലെ ചാഴ്, അവൾ ഉറക്കാനാക്കിക്കൊണ്ടേയിരുന്നു. കൈകൾ സ്വന്തം അയാളുടെ കണ്ണുനാളത്തിൽനിന്നും വിട്ടുപോയി. "ഹേമതേ, ഞാൻ നിന്നോടു കൈയോടുകൂടി ചെന്നുവന്നു."

അയാളുടെ വാക്കുകളിൽ ധൃതമാണിരുന്ന മനോഹരൻ അവളെ ആകർഷിക്കുകയും, അവൾ അയാളുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞുനിന്നു.

മേഘം - "എന്നെ അവിശ്വസിക്കരുതേ! ഏതെങ്കിലും ഒരു അവിശ്വസിക്കുകയില്ലെന്നതോട് പൊതു! ഞാൻ നിന്റെ സ്നേഹം ആർജ്ജവത്തോടെ അർപ്പിക്കുന്നതിനായി ഇരുകൈകളോട് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു." അയാളുടെ മുമ്പെ സ്പർശമായി; കണ്ണു കണ്ണു നിറഞ്ഞു.

ഹേമതളിനി, കാരണത്തോടുകൂടിയതായ അവളുടെ നയനങ്ങൾകൊണ്ട് അയാളെ വീക്ഷിക്കുകയും, അയാളുടെ വൃക്കൾ ഉപരിച്ചു പറ്റിയെടുക്കുകയും കരോവയങ്ങളിൽനിന്നും ഉരുളുന്ന ആ അദ്വൈതം വീണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. അങ്ങനെയൊരു പ്രണയ ബലമായ വ്യവസ്ഥയിലായതും ഇന്നു ജനമിനത്തിൽ അത്രോത്തോടുകൂടിയതായി നിൽക്കുമ്പോൾ അവരുടെ കണ്ണുകൾ കൂട്ടിയിടുന്നു. കൈകൾകൊണ്ടും അവരുടെ സുന്ദരവർണ്ണത്തിൽ നിന്നും നിർത്തിയിട്ടില്ല. എങ്കിലും അതുതപാസനയെന്നുമായ ഒരു അപൂർവ്വാനന്ദം പ്രകടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഒരു തീർത്ഥാടകനായപ്പോൾ മേമേൻ മെന്തെല്ലാ ഭജിച്ചു.

"വിവാഹം മാറ്റിവെച്ചതിനുള്ള കാരണമറിയാമോ?"

ഹേമതളിനി അവ കേൾക്കി. അവൾ അത് അറിയണമെന്നാവശ്യപ്പെട്ടില്ല.

മദ്യോപാസനയ്ക്ക് പതിഞ്ഞാൽ അവ ചായ്ച്ചുവെക്കുന്ന സ്നേഹം ഹേമതളിനി മേമേനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു കണ്ണാടി ആക്കിയിട്ടു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. തന്മൂലം ഉത്തമപ്രഭമായ ഒരു സംഭവം സംഭവിച്ചു. വിവാഹാനന്ദത്തോടു

ധിഷ്ടം പണം ചെലവാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. അതിൽ ഏറെയും വെറുത്ത നഷ്ടപ്പെട്ടേണ്ടി വന്നു. എനിക്ക് ഇങ്ങനെ പണം നിഷേധിക്കുമായി ചെലവിടാൻ വിദ്യുത്തിയില്ല.”

സകല ചെലവും വഹിക്കുവാൻ അൻ തയ്യാറാണെന്ന് രമേശൻ സമ്മതിച്ചു.

അയാൾ കസാലയിൽ നിന്നുഴന്നെഴുന്നേൽക്കുവാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അന്നഭയാശു തുടർന്നു പറഞ്ഞു: “വിവാഹം കഴിഞ്ഞാൽ എവിടെ പ്രാക്റ്റീസ് ചെയ്യണമെന്നാണ് നിങ്ങൾ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്? കൽക്കട്ടയിലല്ലല്ലോ?”

രമേശൻ: - “അല്ല; ഉറനാട്ടിൽ നല്ല സ്ഥലമേതെങ്കിലും തിരഞ്ഞെടുക്കണം.”

അന്ന:—“ഉറനാട്ടിൽ; അതേത്തായാലും കൊള്ളാം. ഇടവാക്കു ഭാഗം ദോഷമില്ല. അവിടുത്തെ പ്രളുതിയും ശീതോഷ്ണാവസ്ഥയും അങ്ങേയ്ക്കില്ല. ഞാൻ ഒരിക്കൽ അവിടെ താമസിക്കുന്നതിനിടയാക്കി. ഇവിടുത്തെതിൽ ഈട്ടി ആഹാരം അവിടെ വച്ചു കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രമേശൻ, അവർ പറയുന്ന ഏകപത്രിയാണ്. ഞങ്ങൾ രണ്ടിരട്ടി പീടിച്ചതാൽ ഒരിക്കലും മനസ്സുചെയ്യാതെക്കിട്ടു. അതു കൊണ്ടാണ് ഞാൻ ആദ്യമായിട്ടായ ഒരു സ്ഥലം തിരഞ്ഞെടുക്കണമെന്നു പറഞ്ഞത്.”

ഇടവായിലുള്ള ചിറപ്പുഞ്ചയിലോ, ഗാർഹകണകളിലോ അഥവാ ഹിമനിബിഡമായ എരുതകിലും ശിശികളെങ്കിലും പോയി താമസിക്കുവാൻ അയാൾ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ സന്നദ്ധനാകുമായിരുന്നു.

“കൊള്ളാം—ഞാൻ ഇടവായിലെ കോടതിയിൽത്തന്നെ പ്രാക്റ്റീസ് തുടങ്ങിക്കളയാം” എന്നു പറഞ്ഞ് രമേശൻ യാത്രയായി.

രമേശൻ പോയിട്ട് ഒരു മിനിട്ടു കഴിഞ്ഞില്ല. അതിനകം അങ്ങയി അവിടെ ഡോക്ടറായി. രമേശൻ വിവാഹദിവസം മാറിയപ്പിരിക്കുന്നുവെന്ന് അയാൾ അന്നഭയാശുവിൽനിന്നും ഗ്രഹിച്ചു.

അക്ഷയി ആശ്ചര്യത്തോടെയ്ക്കി ചോദിച്ചു: “എന്ത്? അങ്ങിനെ വരാൻ താഴിച്ചു. അടുത്ത അധികാരി വേണ്ടതെന്തല്ല നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നത്?”

അന്നു:—“അയാൾക്കിട്ടു മാറ്റിയെടുക്കണമെന്നു തീർത്തില്ല. നഗരവാസികൾ ഇങ്ങനെയൊന്നും ചെയ്യുകയില്ല. നിങ്ങളെപ്പോലെയാളെ പഠിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളത കൊള്ളാമെന്ന് എന്താണു ചെയ്യാൻ പാടിപ്പോുന്നത്?” അക്ഷയി, ഗൗരവഭാവം പുണ്ടു, അയാളുടെ മനസ്സ് തപരിതമായി പ്രവൃത്തിച്ചുതുടങ്ങി.

“ഫോമനളിനിക്ക് ഒരു വാനെ കിട്ടിയെന്നു നിങ്ങളും സമാധാനിക്കുന്നു; സന്തോഷിക്കുന്നു. അതിനാൽ ആ തോട്ടത്തിന്റെ കറങ്ങലോ കറവുകളോ നിങ്ങളുടെ കണ്ണിൽ പെടുന്നില്ല. ആകെ തന്റെ പുത്രിയെ ആജീവനാന്തം ഭാരമേറ്റിക്കൊണ്ട് ഉദ്ദേശിക്കുന്നതോ ആ ഉപജ്ഞയെ സംബന്ധിച്ചു സൂക്ഷ്മവിചാരങ്ങളെല്ലാം അതെങ്ങനെ അതേപരിപ്ലവിക്കണമെന്നോ? വിട്ടുനിൽക്കുന്നതും മനറിവിടണമിട്ടുള്ളതും കൈവെട്ടുവാൻ തന്നെയുണ്ടാകുമ്പോൾ ആയാളെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടികൾ കൊണ്ടു് ആപാപ്യേയും പരിശോധിക്കേണ്ടതാണു്.”

അന്നു:—“രക്ഷയെപ്പോലെയുള്ള ഒരു കട്ടിയെ സഹായിക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയാണെന്നിൽ പിന്നെ എന്തൊരതാണു് ഈ ലോകത്തു വിശ്വസിക്കാവുന്നതു്?”

അക്ഷ:—“വിവാഹം നീക്കിവെച്ചിട്ടുള്ള കാരണമെന്താണെന്നു പറഞ്ഞുവോ?”

അന്നു:—“അവർക്കു താല്പര്യം ഉണ്ടാകാതെ പരസ്പരം: “ഇല്ല. കാരണമൊന്നും ഇല്ലെന്നാൽ പറഞ്ഞില്ല. ഒരു അത്യാവശ്യകാര്യം കൊണ്ടാണെന്നു മാത്രം അയാൾ പറഞ്ഞു.”

അപ്പോൾ അയാളുടെ മുഖത്തിൽ സ്ഫുടിച്ച ഒരു പുഞ്ചിരി യോപനം ചെയ്യുന്നതിനായി അക്ഷയി മുഖം തിരിച്ചു.

അന്നു:—“നിങ്ങളുടെ പുത്രിയോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരിക്കാം,”

അന്നു:—“പക്ഷെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടാം.”

അക്ഷ:—“വിളിച്ചു ചോദിക്കാമല്ലോ.”

“അങ്ങിനെ തന്നെ.” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അന്നു ദബാബു ഹേമനളിനിയെ ഉച്ചത്തിൽ വിളിച്ചു. അവൾ മുറിയിലെത്തി. അക്ഷയിയെ കണ്ടപ്പോൾ, ചിത്തവിരക്ത പുരകിൽ മറഞ്ഞുനിൽക്കുന്നു.

അന്നമ്മ:—“വിവാഹം നീക്കിവെയ്ക്കുവാൻ ഞായ് കാരണം കണ്ടാൽ നിന്നെ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടോ?”

ഹേമനളിനി നിഷേധഭാവത്തിൽ തലകലുക്കി.

അന്നമ്മ:—“നീ, അയാളോടു ചോദിച്ചിട്ടില്ലേ?”

ഹേമ:—“ഇല്ല.”

അന്നമ്മ:—“നല്ല നേരമേവാക്കൂതന്നെ. നിങ്ങളെ രണ്ടുപേരെയും ഒരു കല്ലുപുയിൽത്തന്നെ കെട്ടാം. അയാൾ ഇവിടെ വന്നു പറയുന്നു: ‘എന്നിട’ ഇപ്പോൾ വിവാഹം ചെയ്യാൻ സൗകര്യമില്ല. അങ്ങിനെ തന്നെ ഭേദമാരു വിവാഹം കെട്ട’ എന്നു വീണ്ടും മറുപടി പറയുന്നു. എന്താ പോരേ?”

അക്ഷയി ഹേമനളിനിയുടെ വശം ചേർക്കുകയും പറഞ്ഞു: “ഒരാൾക്ക് തന്റെ ധൈര്യമൊക്കെയും മറ്റൊരാളെ ധരിപ്പിക്കുവാൻ ഇഷ്ടമില്ലെന്നു സൂചിപ്പിക്കുമ്പോൾ അതറിയാത്തവനായൊരിക്കലും മയ്യാടയല്ലല്ലോ. ഇന്നു പറയാവുന്ന സംശയത്തെക്കുറിച്ചുമായിത്തന്നെയിൽ നിങ്ങളോട് അയാൾ നിശ്ചയമായും പറയുമായിത്തന്നെ.”

ഹേമനളിനിയുടെ മുഖം കോപംകൊണ്ടു ചുവന്നു. “ഒത്തൊക്കെയൊന്നും എന്നിങ്ങ കേൾക്കേണ്ട” എന്നു പറഞ്ഞു. അവിടെ ഒരു നിമിഷംശ്രുതി നിൽക്കേതെ അവൾ പൊയ്ക്കുളഞ്ഞു.

അക്ഷയി വിചിന്തനായി. എങ്കിലും ഉള്ളിലുണ്ടായ ഭേദം അടക്കിക്കൊണ്ട് അയാൾ കണ്ട മനോഹസിച്ചു. “ഇതാണ് ലോകസംസാരം. ഉപകാരം ചെയ്യാതെന്നിവെച്ചാൽ ശങ്കാരമാണു പ്രതിഫലം. യഥാർത്ഥസൗഹൃദത്തിന്റെ മാറാട് ഇതുതന്നെയാണിപ്പോഴെന്നുള്ളതു. അതേപ്രകാരമുള്ള സംശയം ഇന്നുപറയേണ്ടതു് എന്റെ കൈവുമായി ഞാൻ പരിഗണിക്കുന്നു. എന്നെ ശങ്കരിക്കുകയോ, വെറുക്കുകയോ, പടിവാതിലിൻ പുറത്തുക്കൊണ്ടു ഇല്ലാത്തപോലെ ചെയ്യുകൊ

മുഖ്യം. നിങ്ങൾ ആചരണീയകളെപ്പറ്റുവാൻ ഇങ്ങോട്ടുവരും ഇവയുമെവൻ ഏങ്ങിനെ അങ്ങിവിടിക്കും? അതുകൊണ്ട് ചാപല്യമാണെന്ന് സ്വയം സമ്മതിക്കുന്നു. യോഗേശ്വരൻ നാളെ ഇവിടെയെത്തും, കഥയെല്ലാം കേട്ടുകഴിഞ്ഞത് അയാൾക്കും ആശങ്കയൊന്നുമില്ലെങ്കിൽ പിന്നെ ഞാൻ ഓരോന്നി ക്ഷായ്ക്കത്തപ്പറ്റി കൈയടക്കം പറയുകയില്ല."

രമേശനെപ്പറ്റി അക്ഷയിക്കുള്ള സംശയമെന്തെല്ലാമാണെന്ന ചോദ്യമുണ്ടുവാൻ ഇതുതന്നെ തക്ക സന്ദർഭമെന്ന് അന്നദയോജ്യ കണ്ടു. എന്നാൽ രഹസ്യമറിയാനാഗ്രഹിക്കുന്നതു് നല്ലതല്ല. അതൊരു കൊടുങ്കാറ്റുപോലെ കേൾക്കേണ്ടിയിരിക്കാം. അതിനാൽ ആ മാനുഷമുഖം അതിനൊക്കുതിച്ചില്ല.

അദ്വൈതത്തിന്റെ വിചാരം പുറമേ ഇങ്ങിനെ പ്രകാശിച്ചു: "നിങ്ങളുടെ സംശയമൊന്നുമില്ലാത്തതാണ്. തെളിയിക്കുന്നതില്ലാതിരിക്കട്ടെ." സ്വയം നിയന്ത്രിക്കുന്നതിന് അക്ഷയി സമർത്ഥനായിരുന്നു. ഏങ്ങിലും തുടർത്തുതക്കതുള്ള പ്രതിരോധശക്തി അയാളുടെ മുമ്പെത്തി നില്ക്കുകയുണ്ടായി.

"ഇങ്ങോട്ടു മോക്കുണ്ണ, അന്നദയോജ്യ, ഞാൻ ഉൾക്കേൾക്കേണ്ടതിന്നു വന്നിരിക്കുകയാണെന്നു നിങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കണം. നിങ്ങളുടെ അവി ജാതാർത്ഥിനോടെന്നിടത്തുണ്ടോ അല്ലെങ്കിൽ വകയുണ്ടെന്നും, ഞാൻ ഒരു നിർവചനമായി പഴിയുവാൻ വട്ടംകൂട്ടുകയാണെന്നും നിങ്ങളുപദിക്കുന്നു. വനിതകളെ ഒഴിവാക്കുന്ന പാഠ്യപുസ്തകങ്ങൾ ഞാൻ വിടുന്നില്ല. കവിതയെപ്പറ്റി അവരുമായി വാദപ്രതിവാദം ചെയ്യാമെന്നും ഞാൻ മിടാനില്ലെന്നില്ല. ഞാനൊരു സാധാരണക്കാരനാണ്. എന്നാൽ എന്റെ കൂട്ടുകാരെ വെറുക്കുവാനെന്തിന് സാമർത്ഥ്യമില്ല. എന്തില്ല രമേശനോളം യോഗ്യതയുള്ളവരില്ലാതെ. എന്നാൽ യോഗ്യതയുണ്ടെന്നു ഞാൻ നൽകുന്നതല്ല. എന്റെ കറുപ്പുള്ളം കറുപ്പുള്ളമെന്നും ഞാൻ നിങ്ങളിൽനിന്നും ശോചനം ചെയ്തിട്ടില്ല. ചെയ്യാവാനില്ലെന്നുമാത്രം. നിവൃത്തിയില്ലെങ്കിൽ ഒരു ചെറുകുറുപ്പു നിങ്ങളോട് യാചിയ്ക്കുവാൻ മടിയുകയില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ കടുപ്പം കളഞ്ഞാ ഞാൻ ഏതെങ്കിലും അനുഭവിയ്ക്കുകയില്ല. ഞാനെന്നോടൊരു ജഡിയ്ക്കുന്നതെന്ന് നിങ്ങൾക്ക് നാളെ മനസ്സിലാക്കും."

അദ്ധ്യായം ൧൩:

കുഞ്ഞല്ലാമയ്യതീർത്ഥപ്പാദ നേരം രാത്രിയായി, അന്ന ന്നരം രജമശൻ ഉറങ്ങുവാൻ കിടന്നു. ഏന്നാൽ അയാൾക്ക് ഉറക്കമൊട്ടുമുണ്ടായില്ല. ഗംഗായമുനാലട്ടമെന്നപോലെ അ യാളിടെ ചിന്തകൾ കണ്ടുവഴിയാഞ്ഞുഴുകി. ഒന്ന് നീർമലമായും മറേറത്ത് മലീമംഗമായുമിരുന്നു. ആ കണ്ടു കവ്യകളും അയാളുടെ സുഷുപ്തിക്ക് പ്രതിബന്ധമായിത്തീർന്നു. അയാൾ കിടക്കയിൽ കറോന്നെ തിരിഞ്ഞും മറഞ്ഞും കിടന്നു. ഒടുവിൽ പതപ്പെടുത്തു മാറ്ററിയിട്ടിട്ടേഴുന്നറ്റ് ജനമിഴ്ശുകി വേളിയിലേയ്ക്കു നോക്കി. കൈവിടൻറെ ഒരരികിലുള്ള ഗ്രഹങ്ങൾ നിഴൽകൊണ്ടൊക്കെ കൂടിയിരുന്നു. മറുവശത്തുള്ള വീടുകൾ കളിർപ്പു മൂന്നിനുമിട ഇവയെക്കണ്ടുപോലെ ശോഭിച്ചുപല അത്തിലുള്ള മിത്തകൾ അയാളെ ആവരണം ചെയ്തു. ഏറ്റുയന്നുത്തിൽ ശല്യമാലപ്രതന്നുകൾകൊണ്ട് തെല്ലുണ്ടാക്കിന ഒരു പട്ടവസ്ത്രം ഈ കയ്യിലുൾലാകത്തെ ആട്ടുപടന്നം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അയാൾ അത് വലിച്ചെടുത്തു് ദൂരെക്കുറിഞ്ഞു അപ്പോൾ അനാഥവും, അനാശ്വവും, അരേപ്യവും, ശാന്തവും, ചരതപ്രപഞ്ചമായ ഭക്തികലോകത്തിലേയ്ക്കു് അവളുടെ ജീവൻ പറന്നെത്തിയതുപോലെ തോന്നി.

ഒരു രാത്രിയിൽ പലേ കാഴ്ചകളും അയാളുടെ മുമ്പിൽ കൂടി പാഞ്ഞുപോയി. ജനനവും മരണവും, അശ്വവും അന്തവും, യത്നവും ശാന്തിയും അപ്പൊഴ്ന്നീയമായ സുരലോകഗാനങ്ങളായിത്തീർന്നു. നീതാത്തശാന്തവും ആദ്യ തപിരീതവുമായ അന്തിയറയ്ക്കുളളിൽനിന്നും നിരന്തരം ഓഹിർത്തമനം ചെയ്യുന്നത് അയാൾ കണ്ടു. അല്ലെങ്കൾ പകലായില്ലാത്ത ആ അനന്തലോകത്തിൽനിന്നും സൂര്യപ്രകാശമാനങ്ങളെ നാശപ്രഭം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന താരാജീവിയിൽ ലാലസിക്കുന്നതും അയാളുടെ ദൃഷ്ടികളിൽപ്പെട്ടു.

രജമശൻ മെല്ലെ മെല്ലെ മട്ടപ്പാദിൽ കയറി, അന്ന രോഗാബ്ധവിടൻറെ വീട്ടിലേയ്ക്കു നോക്കി. സ്വർണ്ണ പ്രാദിപിച്ചിരുന്ന ശാന്തമനം കൊറെ ശബ്ദപോലും ഒങ്ങിച്ചിട്ടു. കൈമുറീ

പ്രഭാപുരം കൊല്ലത്തുണ്ടായിരുന്ന കളിർവാഴകളിൽ തുളസായ
യായ ശുദ്ധി മൂർത്തി വീടുകളുടെ ഭിത്തികളിലും, കുമ്പിളും,
ജനനാശിദ്ധിപ്രദം, മട്ടപ്പാമ്പന്റെ ചുരുപാടും പല ചിത്ര
ങ്ങളും വരച്ചിരുന്നു. അതെത്ര മനോഹരവും ആശ്ചര്യകരകവു
മായ രൂപം! ജനനിബിഡമായ ആ നഗരമേപ്പു അനാഥാലയം
മായ ആ ഗൃഹത്തിൽ കളിമുരയിൽ വിട്ടുപോയിപ്പോയി. നന്ദി
മൂർത്തിയെ അതുളക്കുമ്പോൾ പാർത്തിരുന്നു.

വർഷാക്കാൽ, ചിറ്റാഴ്ചക്കാൽ, പൂർവ്വകാൽ, വിശേ
ഷകാൽ, നാട്ടുകാൽ എന്നു തുടങ്ങി പലതരത്തിൽ അനേകാ
യിര ആളുകൾക്കൊണ്ട് ആ നഗരം നിറഞ്ഞിരുന്നു. മറ്റൊ
രല്ലാവർക്കുമില്ലാത്ത ഒരു സ്വർണ്ണനഗരം ഈ നഗരം മാത്രം
എങ്ങിനെ കിട്ടിപ്പോയി? പൂർവ്വകാൽ ശാസ്താജിസ്തന്റെ മരുമ
വെണ്ണിൽ കിട്ടിപ്പോയില്ല സർവ്വം ആ സ്വർണ്ണനഗരം
യുണ്ടാണിപ്പോ നിന്നുകൊണ്ട് ആശ്ചര്യകരമായ അനേകാപകൃ
ഷ്ടിയിൽ പെട്ടതിൽക്കൂടാതെ സകല ജീവജാലങ്ങളെയും മറ്റൊ
രൊട്ടത്തിൽ അനുജ്ഞാത മറ്റൊരുതരം എടുത്തുകൊണ്ട്
കൊണ്ടിപ്പോ?

നാട്ടി കളിമുരയിലേന്നുവരും അയാൾ മട്ടപ്പാമ്പിൽ
ഉപാസിക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു. അല്ലെങ്കിലും മറ്റൊരു എതിർ
വീടിന്റെ പുറകിൽ മറഞ്ഞു. നാട്ടിന്റെ കയ്യിൽ തീർത്തപ്പ
രണം. അത്രാസമയത്തെ അവളുടെ കാണ്ഡപരിഭാഷണം
കൊണ്ട് ആകാശം മിന്നിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

മറ്റൊരു അംഗത്തും കണ്ണിന്റെയും, ശീതബാധ
യാൽ വിറയുന്ന ആകസ്മികമായ ഒരു ഭീതി അയാളെ
ആശ്വസിപ്പിച്ചു. ഭീതിയുണ്ടാകുന്നതിൽ ഒരു വലിയ യുദ്ധ
ത്തിൽ അയാൾ അടുത്ത ദിവസം തയ്യാറാകേണ്ടി വന്നു. ആശ
ചാസ്യ വകയായ യാതൊരു ഭരണവും ആകാശത്തലത്തിലേങ്ങാ
കുന്നില്ല വിശ്വാസികളുടെയും തുടർ പൂർവ്വകാൽ പാർക്ക
ത്തിൽ ചേർ കലത്തിലില്ല. നാട്ടിന്റെ മാനന്ത അഭേദ്യമായി
രുന്ന ആനാഥാലയം പരിഭാഷണം ചെയ്യുകയുണ്ടായിരുന്ന അസംഖ്യ
യമേധാവി നമ്മളുടെ വിശ്വാസ്യതയോടുകൂടി സൂക്ഷ്മമായി
പരിശോധിച്ചു. മനോഹരമായ മനോഹരമായി. സമ്പത്തിലും

ആപത്തിലും മരുപോലെയ് മനുഷ്യജീവിതം കൂടവിടാതെയുള്ള മനുഷ്യജീവിതം കലാപങ്ങളുടെയും അധീനമാകുന്നു.

ഒരുവശം പരസ്പരമിണിന്റെ അപ്രദീയപ്രഭാവംകൊണ്ടുള്ള പ്രശാന്തത! മറുവശം സാമൂഹികലോകത്തിലെ അന്തമില്ലാത്ത കലഹകോലാഹലങ്ങൾ! എങ്ങിനെ ഇതു രണ്ടും യോജിക്കും? വ്യാകലചിത്തനായിരങ്ങളിലും ഭംഗമുള്ളതായ ഒരു പ്രശ്നത്തെപ്പറ്റി മമേശൻ ചിന്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങി.

വൃഷ്ടിതർക്കത്തിൽ ആദ്യത്തെമില്ലാത്ത വ്യക്തിമുക്തിയിലുള്ള ശാന്തതയുടെ ഒരു പ്രേമഭർത്താ അയാൾക്കു വരിച്ചു. ജീവിതമനുഷ്യജീവിതത്തിലെ പാപപ്രേമപരതയിൽ ഉലഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന ലോകത്തോടു് പ്രേമത്തിനുള്ള ബന്ധം അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്നു. ഏതായിരുന്നു യഥാർത്ഥ ഭർത്താ? ഏതായിരുന്നു മാതാ?

—:—:—

അദ്ധ്യായം ൧൭.

അടുത്തവിവാസം അവിടെ യോഗേശ്വരൻ ഉൾക്കാട്ടിൽ നിന്നും തിരിച്ചുവന്നു. അന്ന് രാത്രിയാഴ്ചയായിരുന്നു. ചിറ്റാഴിയിലെ അടുത്തു് മേറ്റമനപ്പിള്ളിയുടെ വിവാഹം നടത്തപ്പെട്ടു. അയാൾ ഹൃദയത്തോടു് സമീപിച്ചു; എന്നാൽ അടുത്ത നടപടികൾ വിവാഹത്തിന്റെ ചിഹ്നങ്ങളെന്നും അവിടെ കാണാനില്ലായിരുന്നു. ദേവദാസ പത്രങ്ങൾ കൊണ്ടുള്ള തോരണങ്ങളാൽ താളം അലയുകയുണ്ടായില്ല. ചുരുക്കത്തിൽ അദ്ദേഹം അന്നുസമീപത്തെ അയൽപ്പീട്ടു കട്ടിൽനിന്നും തിരിച്ചറിയുന്നതിന്നു വിശേഷവിധിയായി യക്കൊന്നും അവിടെക്കുണ്ടില്ല.

ആക്ഷേപവും വാക്കും, കലാപനാനന്ദം വല്ല സുഖക്കേടും പിടിച്ചെടുത്തു. എന്നാൽ യോഗേശ്വരൻ അടുത്തു്, എന്നാൽ അടുത്തു കടന്നുപോകും അയാളുടെ ഭാരം അന്യമായില്ല. അയാൾക്കവിടെ ഭാരം അന്യമായില്ല. അന്നുവെട്ടു മേശയ്ക്കുള്ളിൽ ഒരു പത്രവും വായിച്ചു.

കൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് വായയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചിട്ടുണ്ട്.

“മോശിക്കിൾ സുഖമല്ലേ?” എന്ന് മുറിയിൽ കടന്ന ഉടൻ അയാൾ ചോദിച്ചു.

അന്നഭയം: — “സുഖമുണ്ടെന്നു.”

യോഹന്നാൻ: — “വിവാഹത്തെക്കുറിച്ചുള്ള വാർത്താമെന്തെല്ലാം?”

അന്നഭയം: — “പിവാഹം ഈ വടനത്തിന്റെ അടുത്ത അമ്പതാഴ്ചയ്ക്കു മുന്നറിവെച്ചിരിക്കുന്നു.”

യോഹന്നാൻ: — “മുന്നറിവെക്കുണ്ടെന്നു കാരണം?”

അന്നഭയം: — “പീനിയുടെ മണ്ണെണ്ണയോടു ചോടിക്കുന്ന അത് കറുത്തുപോയിട്ടില്ല. ഏതോ അത്യാവശ്യകാര്യമുണ്ടെന്ന് രജമൻ പറഞ്ഞു. അതിനാൽ അടുത്ത ആഴ്ചയിലേയ്ക്കു മുന്നറിവെച്ചു.”

യോഹന്നാൻ അന്നഭയംവഴിന്റെ അലക്ഷ്യതയെ ഉള്ളുകൊണ്ട് ശപിച്ച് “അവിവിടെ ഇല്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടു പറിയ അദ്ധ്യക്ഷാണിതെല്ലാം. അത്രയ്ക്കു ക്യാവശ്യകാര്യം അയാൾക്കുണ്ടാണുള്ളതു്? ആരുടേയും വരുതി അന്ധരാണ് കേൾക്കേണ്ട. എണ്ണയെക്കുറിച്ചു കേൾക്കേണ്ടില്ല. അത്യാവശ്യ സംഗതി വല്ലതുമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽത്തന്നെ അപ്പോഴോടു പറയുന്നതിനുള്ള അടുത്തുമുന്നായിരുന്ന? വിവാഹകാര്യം അത്ര നിസ്സാരമായി നിങ്ങളെല്ലാം തള്ളിക്കളയുന്നതായ കാരണമെന്താണെന്നു വ്യക്തമാക്കുന്നില്ല.”

അന്നഭയം: — “രജമനെയും കെട്ടിപ്പോയിട്ടില്ല. നിനക്കു നേരെ കൈയ്ക്ക് അയാളോടു ചോദിയ്ക്കേണ്ടല്ലോ.”

യോഹന്നാൻ ഒരു കപ്പു ചായ കുടിച്ചുകൊണ്ട് അവിടെ നിന്നീടൊട്ടും താമസിക്കാതെ വെളിച്ചിയിറങ്ങി “അവിടെ നില്ക്കൂ. യോഹന്നാൻ. ഇത്ര ബുദ്ധിമുട്ടിനിന്നു പോണം? വീണ്ടും അന്ധരായെ കെട്ടിപ്പിടിക്കല്ലോ” എന്നു അന്നഭയം വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. എന്നാൽ യോഹന്നാൻ, കേൾക്കാൻ പാടില്ലാത്ത മരത്തിലെത്തിയിരുന്നു. അരുവീട്ടിലെ പടിവാതിൽ തള്ളിത്തുറന്ന് അകത്തു പ്രവേശിച്ചു് ആന്ധര ഇഷ്ടമായി ചവുട്ടിക്കൊണ്ട് “രജമോ, രജമോ” എന്നുറക്കെ വിളിച്ചു. അങ്ങനെയും, മുകളിലും, പറമ്പുറ്റിയിലും, മേന്മുറ്റിയിലും മേപ്പുവിള

മെല്ലാം ആയാൾ വൃഥാ തിടഞ്ഞു. ഒടുവിൽ ഭൂതൃക്കന വിളിച്ചു അവന്റെ നടുമുറയ്ക്കൽ എവിടെപ്പോയെന്നു ചോദിച്ചു.

“കുറച്ചുനേരത്തെ വെളിയിൽ പോയി” എന്ന് അവൻ മറുപടി പറഞ്ഞു:

“എപ്പോൾ തിരിച്ചുവരും?”

രമേശൻ ഒരു കെട്ടു വസ്ത്രം കൂടി കൊണ്ടുപോയിട്ടുണ്ടെന്നും, നാലാമ്പു ദിവസത്തേക്ക് തിരിച്ചുവരികയില്ലെന്നും ഭൂതൃൻ അയാളെ അറിയിച്ചു.

അയാൾ എവിടെയാണു പോയെന്നു അവൻ അറിഞ്ഞുകൂടാതിരുന്നു. യോഗേശുൻ ഒരു വിമനഭാവത്തോടുകൂടി തിരിച്ചെപ്പോയി.

“എന്തായി?” എന്ന് അന്നബോബു ചോദിച്ചു.

യോഗേശുൻ: — “കുറേക്കൂടി നന്നെല്ലാമാണു തോന്നാനിടയുള്ളതു്? അങ്ങനെയെ പറ്റിയെ വിവാഹം ചെയ്യുവാനുള്ള മനുഷ്യൻ അയൽവീട്ടിൽ കാമസിക്കുന്നു. എന്നിട്ടും നിങ്ങളാലും അയാളുടെ പ്രവൃത്തികളേയോ സ്ഥിതിഗതികളേയോ പറ്റി ഒന്നുംതന്നെ അന്വേഷിക്കുന്നില്ല.”

അന്നബോബു: — “എന്തിന്? ഇന്നലെ രാത്രികൂടി അയാൾ ഇവിടെ വന്നിരുന്നു.”

യോഗേശുൻ: — “അയാൾ എവിടെപ്പോയെന്നു് നിങ്ങൾക്കു് ആർക്കു അറിഞ്ഞുകൂടാ. അയാളുടെ ഭൂതൃനും അതൊക്കെ വിവരവുമില്ല. ഇതിലെല്ലാം നന്നേതാ കഥസ്യമുണ്ടു്. അല്ലുന്നിടത്താണും വകവെച്ചിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.”

പുത്രന്റെ കർക്കശമായ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ അന്നബോബു എതിർവാദം ആരംഭിക്കുവാൻ സിദ്ധസ്ഥിതനായി.

“ഇതിന്റെയൊക്കെ അർത്ഥമെന്താ?” എന്ന് സന്ദർഭാനുസൃതമായ ഒരു ഗൗരവത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

തലേദിവസം രാത്രി രമേശൻ അന്നബോബുവിനൊക്കെ ഒരു സംസാരിച്ചിരുന്നു. തനിയെ സ്വാഭാവികമായ ചില കാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുവാനുണ്ടെന്നു മുൻകൂട്ടി പറഞ്ഞിരുന്നതു കൊണ്ടു് പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യത്തോടുകൂടി അതിനായി പോകുമെന്ന് അയാൾ ഉദ്ദേശിച്ചു.

തോഗേന്ദ്രൻ:—“ഹേമനളിനിയെവിടെ?”

അന്നഭോഗ്യം:—“ഇന്നു നേരത്തെ ചായ കഴിച്ചിട്ട് അവൾ മുക്കളിലേയ്ക്കു പോയി.”

തോഗേ:—“സാധുക്കളീ! മേലേന്റെ നയവൃത്യാസംകൊണ്ട് അറയ്ക്കു ലക്ഷിച്ച് എന്തൊക്കെയാണു മടിച്ചിരിക്കുകയാണിരിക്കാം?”

അന്നതാഴെ അവളു ആശ്ചര്യപ്പെട്ടിരുന്നതിൽ അവളുടെ വായനമുറിയിലേയ്ക്കു അവൾ തിരിച്ചു. വിശാലമായ ആ അറയിൽ അവൾ തനിയെ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. തോഗേന്ദ്രന്റെ പാദവൃത്യാസം കേട്ടപ്പോൾ ഒരു പുസ്തകം നിവളത്തു വായിക്കുന്ന ഭാവത്തിൽ മുഖിൽ വെച്ചു. അയാൾ അകത്തു കടന്നപ്പോൾ പുസ്തകം താഴെ വെച്ചിട്ട് അവൾ സന്തോഷത്തോടു കൂടി സോദരന് സമാഗതമുണ്ടു്.

ഹേമന:—“അല്ല, മേലേന്ദ്രന്ദ്രോൾ വന്നു? ഏതൊരു മുഖം വാടിയിരിക്കുന്നു?”

തോഗേ:—“ഏകദിന വാടാതിരിക്കും? ഹേമന, ഓരോ ഏറ്റവും അറിഞ്ഞു. എന്തൊരു പുതിയ മനസ്സ് പുണ്യാക്കങ്ങളെ, തോന്നിയിടെ ഇല്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടാണ് ഇങ്ങനെയെല്ലാം സംഭവിച്ചത്. ഹേമന, തോന്നിയിടിക്കയ്ക്കുണ്ടാ മോദിക്കെട്ടു? കല്യാണം വീക്കിവെക്കുന്നുണ്ടെന്നു കാരണമൊന്നും രമേശൻ നിന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ?”

ഹേമനളിനി പരുക്കു. അക്ഷയിയുടേയും തോഗേന്ദ്രന്റേയും അനുവാദസംശയങ്ങൾ കേൾക്കേണ്ടതും കൂടിച്ചേർന്നു വന്ന കോപം അവൾ ഒരുവിധം അടക്കി. വിവാഹം വീക്കിവെക്കുന്നുണ്ടെന്നു കാരണം രമേശൻ അവളോടു പറഞ്ഞില്ലെന്ന് പിന്നെതിയ്ക്കുവാൻ അവൾ തയ്യാറായിരുന്നു. എന്നാൽ ഒരു കള്ളം പറയുന്നതിന് മനസ്സാക്കി അനുവദിച്ചിട്ടില്ല.

ഹേമനളിനി:—“എന്തൊരു പറയുവാൻ അല്പമെങ്കിലും താത്പര്യം വൈകാരികതയും ഇല്ലാതിരുന്നു. പക്ഷെ അത് കേൾക്കേണ്ടതായവയുണ്ടെന്നു് എന്നിങ്ങ തോന്നിയില്ല.”

തോഗേ:—“പാരിശുദ്ധമായ മുക്കളിമാനം! പണ്ടെയുള്ളതാണിത്” എന്ന് ആയാൾ ആത്മഗതം ചെയ്യുകൊണ്ടു്

പറഞ്ഞു. “കൊള്ളാം, ഭയപ്പെടേണ്ട; ഇന്തതന്നെ അയാളുണ്ടാണു പറയിച്ചിട്ടുള്ളതാം.”

ഹേമനളിനി അവളുടെ മടിയിൽ വെച്ചിരിക്കുന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ താളുകൾ ഭയഭരണോത്തരനായി ഭയഭ്രമവും കൂടാതെ മറിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. “എനിക്കു ഭയമൊട്ടുമില്ല, കാരണമറിയാൻ വെറുതെ അദ്ദേഹത്തെ സ്വഭിമുഖീകരിക്കണമെന്ന് എനിക്കാഗ്രഹമുണ്ടില്ല.”

“വീണ്ടും ദുരഭിമാനം!” എന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു. “ഇക്കാര്യത്തിൽ നിനക്കൊട്ടും ആശങ്ക വേണ്ട” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അയാൾ പോകുന്നതിനായി ഏഴുനോറു.

ഹേമനളിനിയും കസലയിൽനിന്നെഴുന്നേറു “ഞാൻതന്നെ കാര്യം പറയുന്നു. ഈ സംഗതിയെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹത്തോടൊന്നും സംസാരിച്ചിട്ടു കാര്യമില്ല. സിങ്ങളുടെ ഇപ്പോഴത്തെ പ്രതിഭാസം വേണമെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി വിചാരിച്ചുകൊള്ളണം. എനിക്കൊരു സംശയമുണ്ടില്ല.” ഇത് വെറും ഭരമിമാനമല്ലെന്ന് യോഗേശ്വർ വിചാരിച്ചു. സഹോദരിയോടുള്ള കഠിനവും സ്നേഹവും അയാളുടെ ശാന്തനാശി ഉള്ളിൽ മങ്ങിപ്പോകുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് അയാൾ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതം ചെയ്തു: “ഈ വിഷയം വിചിത്രമായ ഒരു ലോകപരിവർത്തനമായിട്ടുണ്ടു്. പുസ്തകങ്ങളിൽനിന്ന് ധാരാളം ജ്ഞാനം സമ്പാദിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഫലമെന്താ? പുരുഷന്മാരുടെ മറിയം തിരിവും ഒന്നും അവർക്കുണ്ടാകുക. കാണുന്നതെല്ലാം പൊന്നാണെന്നാണു് അവർ വിചാരിച്ചിരിക്കുന്നതു്.” അനന്തരം അയാൾ അവളുടെ സിഷ്ടകുടുംബത്തെ രമേശന്റെ കൗശലവുമായി അറുതിച്ചു. അയാളോടു് യോഗേശ്വർ കഠിനമായ രോഷം ഉണ്ടായി. ഏതു വിധവും കഠിനം നീക്കിവെയ്ക്കാൻ പ്രേരിപ്പിച്ച കാരണം അറിയണമെന്ന് അയാൾ നിശ്ചയിച്ചു. പോകുന്നതിനായി അയാൾ ഒരിക്കൽക്കൂടി ഏഴുനോറു. ഹേമനളിനിയും പെട്ടെന്ന് ഏഴുനോറു് അയാളുടെ കൈയ്ക്കു കടന്നുപിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

“മേലേക്കുപോയില്ലേ?” ഈ സംഗതിയെക്കുറിച്ച് രമേശും പറയുകയില്ലെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്യുക.

യോഗേശ്വർ:—“ഞാൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം.”

ഭരമനളീനി: - "ആരും മറ്റും നോക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. പോകുന്നതിനു മുമ്പേ വാങ്ങാനും കെട്ടുണ്ടു്."

ഭരമനളീനിയുടെ നിർബന്ധം കേട്ടപ്പോൾ രമേശൻ അവളോടു് എന്തെങ്കിലും സമാധാനം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരിക്കണമെന്ന് അയാൾ തീർച്ചയാക്കി. എന്നാൽ 'അയ്യ' വാസ്തവമായിരിക്കാം എന്ന് യോഗൻ ശയിച്ചു. വല്ല പേരെങ്കിലും പറഞ്ഞു് അവളെ കളിപ്പിക്കുവാൻ വലിയ വിഷമമെന്നു മിക്കല്ല് അയാൾ വിചാരിച്ചു. അതിനാൽ അയാൾ പറഞ്ഞു: "നോക്കൂ, ഭരമം ഇവിടെ ആരെയും സംശയിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ ഒരു പെൺകുട്ടിയെ വിവാഹം ചെയ്തു കൊടുക്കുമ്പോൾ അവളുടെ രക്ഷിതാക്കൾ ഉറപ്പിക്കേണ്ട മില കാര്യങ്ങളുണ്ട്. നിന്നോടു് അയാൾ എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞുകാണും. അതാരെയും അറിയിക്കാതെ നീ ഗോപനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുവാൻ. അതു മതിയാവില്ല. അയാളോടു തക്ക കാരണം ആവശ്യപ്പെടേണ്ടതു് തങ്ങളുടെ കുടുംബം, നിനാടു് അതിചെയ്യാം ഇടപെടേണ്ട കാര്യമില്ല. ഒരിക്കൽ വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുത്തുകഴിഞ്ഞാൽ പിന്നീടധികമൊന്നും അങ്ങനെയൊന്നു പറയാനാണായിരിക്കുകയില്ല."

ഇത്രയും പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു് ഗോമേന്ദ്രൻ നിശ്ചയമായി വെളിയിലിറങ്ങിപ്പോയി.

കാമീനീകാമകന്മാർ അവരുടെ വിവിധഗതികളെ ആവർണചെയ്യുന്നതിനപരോധിക്കുന്ന അംശുകത്തിന്റെ കൈപ്പോലും അവശേഷിച്ചിട്ടില്ല തന്നെ.

രമേശൻ ഭരമനളീനിയുമായുള്ള പ്രണയബന്ധം - അതേ, ആ ഹംസപക്ഷിയിന് ഒരു പ്രത്യേക ഭ്രമണം സൃഷ്ടിക്കുന്നതുവരെ അവരുടെ ആശാകസ്യമർമ്മംകീടയിൽ അടിക്കടി വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമായിരുന്ന ആ ദ്വേഷബന്ധം - ദ്വേഷാദാസദോഹത്താൽ കഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നതും, നിഷ്പ്രഭനായ യുവാക്കന്മാരുടെ അമ്പുകൾക്ക് ലാഭമായിത്തീർന്നിരുന്നു.

കുലാരമാരുടെ െ ആരംഭാരം ഭരമനളീനിയെ തളമിത്തയക്കി. അവൾ സ്നേഹിതന്മാരെയും ബന്ധുക്കളെയും കാണുന്നതിനപോലും മടിച്ച്. യോഗേന്ദ്രൻ പോയ

നിന്നു ശേഷം അവർ ഒരു കസാലയിൽ വീണു. ആ മുറിയുടെ ഏകാന്തതയിൽ ആ ദിവസവും അവർ കഴിച്ചുപൂട്ടി.

വീട്ടിൽ വെച്ചിരിക്കപ്പെട്ട് യോഗേശ്വർ അക്ഷയിയെ കണ്ടു അക്ഷയി ഇങ്ങനെ കരുലപ്രശ്നം ചെയ്തു: “അല്ല, യോഗേശ്വരനെ! വിശപ്പാലമല്ലാമറിഞ്ഞില്ലേ? എന്തു പറയുന്നു?”

യോഗേശ്വർ: — “എന്തു പറയുവാനാണ്! കൂടുതലൊന്നും കൊട്ടി പോയിപ്പോയി നിരപരാധമായ അനാഥന്മാർക്കൊന്നും ഇതുകൊടുക്കേണ്ട കാര്യമില്ല. മേശയ്ക്കു ചുറ്റുമായി ഇന്ന് മാനസശാസ്ത്രതത്വങ്ങൾ ചർച്ചചെയ്ത് തല ചികഞ്ഞു നോക്കുന്നതിനുള്ള സമർത്ഥത ഇത്.”

അക്ഷയി: — “തല ചികഞ്ഞുനോക്കുന്ന പതിവുവന്നിരിക്കില്ലേ” നിങ്ങൾക്കുതന്നെ നന്നായിത്തോന്നുക? അതുപോലെതന്നെ മനുശാസ്ത്രത്തെയും, കവിതയെയും, തത്വജ്ഞാനത്തെയും പഠിപ്പി വല്ലതുമാകെ പഠിപ്പിക്കാൻ ഉദ്ദേശിച്ചുവെന്നുള്ള സാമർത്ഥ്യം എനിക്ക് ഇല്ലേ” ഞാൻ സന്ദിഗ്ധനായി സമർത്ഥനായ ഒരു സാമർത്ഥ്യവും എനിക്ക് ഉള്ളതിൽ അങ്ങനെയൊരു നിഷ്പ്രഭമായ പ്രവൃത്തിയിലാണ്. അതിനതന്നെയാണ് ഞാനിങ്ങോട്ടു വന്നതും.”

യോഗേശ്വർ: — “കൊള്ളാം, ഞാനും പ്രവർത്തിച്ചു. ഞാൻ സന്നദ്ധൻ. മേശയെനവിക്കട്ടേയെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമോ?”

അക്ഷയി: — “അറിയാം.”

യോഗേശ്വർ: — “എവിടെപ്പോയി?”

അക്ഷയി: “അതിനെയും പറയാനുള്ള സമയമായില്ല. ഇന്നു പൂർത്തിയാക്കി അയാളുമായി ഒരു അഭിമുഖസന്ധിക്കായി” സൗകര്യമുണ്ടാക്കിത്തരാം. എന്താ പോകേ?”

യോഗേശ്വർ: — “ഒന്നും തുറന്നു പറയുക! നിങ്ങളെക്കൊല്ലാം ഒരു ചർച്ചയിൽ കോർക്കാം. ഞാൻ കുറച്ചുദിവസം ഇവിടെ നിന്നും മാറിത്താമസിച്ചിരിക്കട്ടെ” എന്തെല്ലാം മനോഹരങ്ങളാണു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നത്. അക്ഷയി, അത്രയും വളരെ ഒളിച്ചുവെക്കുന്നതെ പറയൂ.”

അക്ഷയി: — “നിങ്ങളുടെതന്നെ പാശ്ചാത്യകേന്ദ്രകോളം” എനിക്ക് വളരെ സന്തോഷമുണ്ട്. സംഗതികൾ മറച്ചുവെ

അതിനേതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ ചുട്ട വെള്ളത്തിൽ
 പാകാറിയായത്. നിങ്ങൾക്കു സഹോദരി എന്ന
 തിരിച്ചറയുനോക്കുകപോലും ചെയ്യുന്നില്ല; നിങ്ങളുടെ
 അച്ഛൻ എന്നു മറുപടിയില്ല. അമ്മയൊക്കെയറിഞ്ഞു
 ഒന്നാക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ തീരെ ഇഷ്ടമില്ല എന്നു മട്ടായിരി-
 യ്ക്കുന്നു. ഇത്രത്താൽ നിങ്ങൾ മാത്രമേ ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളൂ.
 നിങ്ങളെയും ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നു. ഏതോട് വാക്കുകൊ-
 ലാമല്ലാത്തതെന്നാണിതും നിങ്ങൾ കല്പിക്കുകയില്ലെന്ന്
 വിശ്വസിക്കുന്നു. ഏതോ വാ, അതോ വേറെ, എന്നാണ്
 നിങ്ങൾക്കു മുദ്രാവാക്യമെന്നായിത്തീർന്നു. എങ്കിലും
 നിങ്ങൾ ഉടൻതന്നെ ഏതും പ്രവർത്തിക്കുവാൻ മടിച്ചി-
 ല്ലാത്ത മനസ്സാണെന്ന്. എന്റെ ശരീരത്തിൽ വെള്ളം
 തീരെ പറ്റാത്തു. നിങ്ങളുടെക്കൈകൾ എന്നാലാവില്ല."

യോഗേശ്വർ: "അങ്ങനെയൊക്കെ, ഈ വസ്തുതകളൊക്കെയെ-
 ഡിനിപ്പിച്ചുമാണിപ്പോ നിങ്ങൾക്കു നോക്കേണ്ടതാ പറയു-
 വാനുണ്ടെന്നായിത്തീർന്നു. നിന്നൊരിക്കലും മറച്ചു
 വെച്ച് വിചാരിച്ചിട്ടില്ല. പക്ഷേ അതും പറയു, വേഗം
 മറക്കട്ടെ. ഇവ."

അമ്മയ്ക്കി: "പക്ഷേ മുൻപാൽ ആദ്യമേതാൽ ഞാൻ പറയുന്ന-
 ത്തിൽ മിക്കവാറും നിങ്ങൾക്കു പുത്തറിയപ്പെടുന്നതാണ്."

— 10 —

അദ്ധ്യായം ൧൮.

മുസ്ലീം ഭാഷാപാഠശാലയിൽ വാക്കുകളും വാക്കുകളിലുള്ള
 ഇഷ്ടാർത്ഥം മേൽക്കൽ വിട്ടുകൊടുത്തിരുന്നില്ല. വാക്കുകളും
 അർത്ഥം അതുകൊണ്ടുണ്ടാകാമെന്നു. പക്ഷേ അപ്പോഴായിട്ടുള്ള
 ചിന്തയ്ക്ക് വലിയ പ്രാധാന്യം കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ഒരു ശാലാശാലി-
 പാലത്തിൽ അതാണു ചാലമേക്കി അർത്ഥം വസിച്ചുവന്നിരുന്ന-
 ത്ത്. സ്കൂളിൽ ചിന്ത വാക്കുവേണ്ടു കരുതപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടും
 അതിനാൽ അർത്ഥം നേരം വെളുത്തപ്പോൾ
 അന്നു അതേയൊരു പാലം, മുറിയെല്ലാം മാർഗ്ഗംവെളിച്ചം

വെടിപ്പാക്കി, ശത്രുവാചകരങ്ങളുടെ സജ്ജമാക്കി, തറയിലെ
 ള്ലാം വിരിപ്പു വിരിച്ചിട്ടു; സംഭാരശാലയിൽ വേണ്ടതെല്ലാം
 ഉൾപ്പെടുത്തി. ഇങ്ങിനെ ഏതാനും മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞു. രാത്രി
 തുടങ്ങിയപ്പോൾ മനസ്സിലായിട്ടുള്ള ചിന്തകൾക്കു
 വശംവദനായി, അയാൾ ഒരു ബാബിനേൽ ചാരിയിരുന്നു.
 അയാൾ ഇടവായിൽ പോയിത്തുടങ്ങി. വടക്കുപടിഞ്ഞാറു
 ദിശയിലുള്ള പൂച്ചിവിശേഷങ്ങളെല്ലാം മിക്കവാറും
 ഒരുപോലെയിരിക്കാം. അതിനാൽ തന്റെ ഭാവി മുമ്പു
 കണ്ടപ്പോൾ മനസ്സിൽ ഒരു ചിന്തയും നമസ്കൃതത്തിന് അ
 യാർക്കു വലിയ പ്രയാസമുണ്ടായില്ല. പട്ടണത്തിന്റെ പ്രാ
 ന്തത്തിൽ, ചാലവൃക്ഷങ്ങൾ വളർന്നിരുന്ന ഭാഗപാതയ്ക്കു
 മീതെയുള്ള ഒരു ബംഗ്ലാവ്; നോഡിക്കത്തിനെ വിസ്തീർന്നു
 മായ ഒരു പാടം; പാടത്തിൽ അങ്ങിങ്ങായി കൂപങ്ങളും വീടും
 തുടങ്ങിയവയെന്നു ധാരണയുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷികളെ
 കൊല്ലുന്ന സൂക്ഷിപ്പുകാരെ മാടങ്ങളും, കാളകൾ
 നിലം നന്നാക്കാൻ കലാശ്യാട്ടുകൾ വെള്ളം വലിക്കുമ്പോൾ
 കേൾക്കുന്ന പുളിപ്പുകൾക്കുള്ള കിരകിരത്തും, പൊടിത
 ടിച്ച പാറിക്കുറുപ്പ്, റബ്ബർപ്പോലുള്ളതെല്ലാം കൊടുപ്പോകുന്ന
 ഒരു ജഡ്കാപണി, വെട്ടു നീടുന്ന വായുമാധവത്തി
 ലെ നിശ്ശബ്ദതയെ ഭയപ്പെടുന്ന വണ്ടിയിലെ മണി
 കളുടെ കണക്കുപറയണം. വെള്ളിയിന്റെ അസഹ്യമായ
 ചുട്ട തടഞ്ഞുനിർത്താൻ പാതികെല്ലാം ബാധിച്ച അക
 ത്തിന്റെ ഹോമളിനി വീട്ടുകാരെയും, ഗുറുകാരെയും കുറി
 ച്ച് കിത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാഴ്ച അയോളുടെ സിരകളെ
 ള്ലംകിട്ടിച്ചു. കമലകുടി അറയുടെയടുത്തുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിൽ
 അനന്തസ്മയമായ ആ പരിതഃസ്ഥിതികളെ ദൃഢീകരിച്ചു തന്നെ!

[illegible]

അപരിമിതമായ ഒരു ഭിക്ഷിൽ കുമ്പ വിഷാദമോഹംകൊണ്ടു
അവനെക്കൊന്നിച്ച് വീട്ടിൽ വാസിച്ചുകൊള്ളും.

നോരം ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും പാതകളിലെ പൊതുക്കുമ്പട്ടു ശ
രിച്ചു. വേലക്കാർ കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. ജോലിക്കാ
നായില്ലാത്തവർ ഉറങ്ങാനൊരുങ്ങി. അടുത്തുവരുന്ന രേഖകൾ
കൊണ്ടും മൂടിയെടുത്ത കാര്യവും കൈമാറ്റം ചെയ്തു. കാര്യം
മനസ്സിലാക്കുകയും ചെയ്തു. ഭാവിയിലെ സുഖശോഭനം പ
ററിയുള്ള തന്റെ ചിന്താസാഗരത്തിൽ ഒരോളംപോലും അ
യാൾ കണ്ടില്ല.

വെളിച്ചത്തോടു കൂടെ രാത്രി അവളെ സ്വപ്നത്തിൽ
നിന്നും ഉണർത്തി. ഒരു വലിയ വാഹനം അയാളുടെ ഗൃഹ
സമീപം വന്നു നിന്നു. അത് കുമ്പ കയറിവന്ന വെളിച്ചത്തെ
ന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. അയാളുടെ നെഞ്ച് പട പടാ
രായിപ്പോയി. എന്തിനെന്നാണു് അവളെ സ്വീകരിക്കേണ്ടതു്?
അവൾക്കു സ്വാഗതം പറയേണ്ടതെന്തിനെ? അവളുടെ വെളി
പൊതുവായുള്ള വിഷയത്തെന്തു്? അയാളുടെ അവൾ എത്ര
നിയമങ്ങൾ പാലിക്കേണ്ടു്? ഇങ്ങനെയൊരു പരമ്പരയെ പ്രയാ
സപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായിരുന്നു. ശാന്തമായി എത്തിയ അവൾ
ആ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു നോക്കിപ്പോയി. അയാളുടെ രണ്ടു കൈകൾ
അവൾ കയ്യിൽ നിന്നിരുന്നു. അവർ വെളിച്ചത്തിൽ നിന്നും അവ
ളുടെ വെളിച്ചം ഇങ്ങനെയൊരു വെളിച്ചം വരുന്നതായി വെളി
പാലിക്കുകയും കുമ്പ അവരെ അനുഗമിച്ചിട്ടു്, അവരെ
നിന്നുകൊണ്ടു.

“കുമ്പ, അകത്തു വരു” എന്ന് രാമൻ അവളെ
പിളർത്തി. വെളിച്ചത്തിലായ അവളെ അകക്കിടക്കയിൽ
അവൾ മുറിയ്ക്കിപ്പോയി. വെളിച്ചത്തിലായ രാമൻ
അവളെ വിളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അയാളെ വിളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രാമൻ
വിളിച്ചു. അയാളുടെ അകത്തുവെക്കുകയും അവളെ
കയ്യിൽനിന്നും എടുത്തും ചാക്കുണ്ടാക്കി പ്രവേശിച്ചു! ഈ
കാര്യവും അവളുടെ ചിന്തകളെക്കുറിച്ചും വെളിച്ചം വെളിച്ചം
അവളുടെ എടുത്ത പാലിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ പിന്നെ
അവളെ വിളിച്ചുവെളിച്ചം. കുമ്പ രാമന്റെ നേരെ നോക്കി

യില്ല; അവളുടെ നേതൃത്വത്തിലുള്ളവർ, പക്ഷെ അതിൽ പങ്കി-
 പ്പിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ അവിടെ നിന്നു. കമലയുടെ ആകൃതി
 അയാളെ അത്ഭുതപരതയ്ക്കുകയായി; തനിക്ക്, അപരിചിത-
 മായ ഒരു തരത്തിലോ അവൾ എന്നുകൂടി ശങ്കിച്ചു. ഇക്ക-
 ഴിപ്പത്തെ ഏതാനും മാസങ്ങൾക്കിടയിൽ അതിശയനീലമായ
 ഒരു വിവർത്തനം അവളിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ആ ഗ്രാമീ-
 ണമാനന്ദയുടെ മുഴപ്പും കൊഴുപ്പും തികഞ്ഞിട്ടില്ലാതിരുന്ന അ-
 ഗമങ്ങൾ പൂർണ്ണവ്യക്തികളായിത്തീർന്നുവെന്നൊരു നോട്ട-
 ത്തിൽ അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. അവളുടെ വശമത്തിന്റെ
 സൗന്ദര്യവും പുരോഗമന വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു; പ്രകാശ-
 മായും നെയ്യും സ്വതന്ത്രവും അനിവാര്യമായായിരുന്നു.

മുറിയിൽ കടന്നതിന്റെ ശേഷം ഇറങ്ങുകയാണ് ജന-
 കളെ നേരെ മുഖം പകർത്തി നിൽക്കുകയോണ്ട് അവൾ നിവർ-
 ന്നിന്നു. അപ്പോൾ ശരീരമാവസ്ഥയുടെ സായംകാലമുദി-
 കൾ അവളുടെ മുഖത്തിൽ പതിച്ചു. അവളുടെ ശിരസ്സ് ആവ-
 രണം ചെയ്തിരുന്നില്ല; ചീകി ചുവപ്പുനാക്കുകയോണ്ട് പിന്നീടൊ-
 ള്ളിയിരുന്ന കാർഷ്വൽ ജാലനത്തോളം വൃത്തിയാക്കുന്നതിനും
 പീതവസ്ത്രത്തിലുള്ള സ്വീയഭാവസ്രവകയോണ്ട് ശരീരത്തെ
 ആശ്വസനം ചെയ്തിരുന്നു.

ഏതാനും നിമിഷങ്ങൾ നിർന്നിമേഷമായി, നിശ്ശബ്ദ-
 നായി രമേശൻ അവളെ ഉറ്റു നോക്കി. കഴിഞ്ഞ ഏതാനും
 മാസങ്ങളായി കമലയുടെ കമനീയാകൃതിയെപ്പറ്റി അദ്ദേഹ-
 മായ ഒരോർമ്മയെ അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ വർദ്ധ-
 മാനമായ കാത്തിയോട് കൂടി ആ മുള്ളുമേനി ഒരു ഭീമാസ്വ-
 പ്തത്തിലെന്നപോലെ അയാളെ ഞെട്ടി ഉണർത്തി. അവ-
 ളുടെ രൂപലാവണ്യത്തെ വെല്ലുവാൻ കഴിവില്ലാതെ അയാൾ
 കഴങ്ങി.

“കമലാ, ഇരിക്കൂ” എന്ന് രമേശൻ നിരോധിച്ചു. ഒരു
 ക്ഷരപോലും പറ്റാതെ അവൾ ഇരുന്നു.

“പറഞ്ഞതെന്തായി” എന്ന് അയാൾ തുടർന്നു.

“നന്നായി” എന്ന് അവൾ തീരെ ഏതാധമായി ഉച്ചരിച്ചു.

എന്താണിതിനി പാരമ്യമെന്നറിയാതെ അയാൾ തല
 ചൊരിച്ചു. അപ്പോൾ ഒരു കാര്യം ഓർമ്മ വന്നു.

“പറച്ചു” അധികദൂരമായി നീ ഒന്നും കഴിച്ചില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ഭക്ഷണം തയ്യാറായിട്ടുണ്ട്. കൊണ്ടുവരാം പറയട്ടെ?”

കമല:—“വേണ്ടോ, ആഹാരം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു പുറത്തു ചുറ്റും.”

രമേശൻ:—“ഒട്ടും കഴിക്കണ്ട! പലഹാരം വേണ്ടെങ്കിൽ പഴയട്ടെടുക്കൂ.”

കമല ഒന്നും പറയാതെ തല കുലുക്കി.

രമേശൻ പിന്നെയും ആ ബാധിക്കുകയുടെ അപരിചയത കോമളമായ വദനത്തെ കണ്ണുനീർക്കൊഴുത്തു വീക്ഷിച്ചു. തലമുറോടുകൂടി വളച്ചുകൊണ്ട് അവൾ ഇംഗ്ലീഷ് റീഡറിലെ പടങ്ങൾ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഒരു സന്ദർഭം വന്നപ്പോൾ അവിടുത്തെ പലതരം പ്രവചിക്കുന്ന മാതൃകകളെക്കുറിച്ച് മനോഹരമായതും; അതിന് പുറകുപോലും പ്രവചിക്കുന്ന സൗന്ദര്യത്തെക്കുറിച്ച് അത് സർഗ്ഗമായിരുന്നു. സുവർണ്ണാലങ്കാരം ഒരു കോടതിയിൽ ഇരിക്കുന്നതോടും വികാരങ്ങളോടും കൂടിയ ഒരു രൂപമായി മാറുന്നു; സൂര്യൻ പ്രാണങ്ങളെ പാലിക്കുന്നതുപോലെ ഈ പെൺകൊടി നൽകുന്നതോടും വായുവിനോടും വെളിച്ചത്തോടും ഏതെങ്കിലും വേണ്ട അപരമായ പുറമുള്ള സകലതിനെയും അവളുടെ സൗന്ദര്യം അതിലേയ്ക്കൊക്കിച്ചു. എന്നാൽ അവൾ അതൊന്നുംതന്നെ അറിയാതെ നിശ്ശബ്ദമായി പുസ്തകത്തിലെ ചിത്രങ്ങളെ സമീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നുവെന്നുള്ളത്.

രമേശൻ വേറെ ഒരു അറയിൽ കയറി ഒരു പാത്രം പഴം കൊണ്ടുവന്ന് അവളുടെ മുൻപിൽ വെച്ചു.

“കമലേ, നിനക്കൊന്നും വേണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ എനിക്ക് വീരപ്പ സാധിക്കുമല്ലോ.” മല്ലിമ്പകുലവളമായ ഒരു പുഞ്ചിരിപ്പുനില്പാൽ അവളുടെ പാടലായത്തിൽ പ്രശ്നം കിട്ടി. ആ ഉത്തരംതന്നെ പ്രശ്നാർക്കങ്ങൾ പ്രഥമോഹനം എന്നപോൽ, അവരുടെയിടയിൽ പുക്കുപോലെ പരന്നു കിടന്ന മുൽമുഖത്തിനെ നശിപ്പിച്ചു. ഒരു കഷണിക്കുള്ളത് പഴങ്ങൾ മുറിക്കുവാൻ രമേശൻ ആരംഭിച്ചു. എന്നാൽ അതിനുള്ള പരിചയം അയാൾക്ക് അഭാവമായിത്തീർന്നു. അയാളുടെ ഉത്സാഹവും, ധൃതിയും, പഴം മുറിക്കുന്നതിനുള്ള പരിശു-

മവും എല്ലാം കൂടി കണ്ടപ്പോൾ കമലയുടെ ഉള്ളിൽ ചിരി കൊള്ളാതെ താനെ പൊട്ടിപ്പറഞ്ഞു ചാടി.

അവളുടെ അത്യാശ്വാസം രമേശനെ നന്നാ രസിപ്പിച്ചു. “പഴം മുറിക്കുവാൻ എനിക്കു വശം പോരാഞ്ഞിട്ട് ആയിരിയ്ക്കും നീ ചിരിക്കുന്നത്. ശരി, നിനക്ക് അതിൽ സാമർത്ഥ്യം ഉണ്ടോ എന്നു നോക്കട്ടെ.”

കമല:—“ഇതു ചെറിയ കത്തികൊണ്ടു് എന്നാൽ പ്രയാസം. വീതി കൂടിയ ഒരു തന്നാൽ മുറിക്കാമായിരുന്നു.”

അവൾ ആവശ്യപ്പെട്ട തരത്തിൽ ഒരു് എടുത്തുകൊണ്ടു വരുവാൻ ഭൂതനേ വിളിച്ചു് അയാൾ പറഞ്ഞു. വലിയ കത്തി കൊണ്ടുവന്നു. കമല അവളുടെ ചെരുപ്പു് ഉൾവെച്ചു. അമ്പനും കത്തി നിവർത്തു് പഴം ഓരോന്നായി പൂളുവാൻ ഇടക്കു. ഓരോ പൂളും വീണ്ടും തുരക്കി. രമേശൻ അങ്ങൊട്ടാം ഒരു പാത്രത്തിൽ സംഭരിച്ചു. “നീയും മറച്ചു തിന്നണം” എന്ന് അയാൾ നിർബന്ധിച്ചു.

കമല:—“എനിയ്ക്കു ണ്ടോ വേണ്ട.”

രമേശൻ:—“എന്നാലെനിയ്ക്കും വേണ്ട.”

കമല അയാളുടെ മുഖത്തിൽ നോക്കി. “നീങ്ങു ആദ്യം തിന്നണം; പിന്നീട് ഞാൻ തിന്നാം.”

രമേശൻ:—“നീ എന്നെ കളിപ്പിയ്ക്കില്ലല്ലോ.”

“ഇല്ല, നിശ്ചയമായുമില്ല” എന്ന് അവൾ നല്ലപോലെ തലകുലുക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു. സന്തോഷത്തോടുകൂടി രമേശൻ ഒരു കഷണമെടുത്തു് വായിലിട്ടു. ആ മാത്രയിൽ രണ്ടുപേർ അവിടെ പ്രത്യക്ഷരായി. യോഗേശ്വരനും അക്ഷയിയും അയാൾക്കെതിരായി വാതിലിനു വെളിയിൽ വന്നുനിന്നു!

അക്ഷയിതാങ്ങ ആദ്യം സംസാരിച്ചതു്. “രമേശബാബു, കളുതിക്കണം. നീക്കുൾ മാത്രമേ ഇവിടെ കാണുകയുള്ളൂവെന്നാൽ ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചതു്.”

യോഗേശ്വരൻ:—“മുന്നറിവുകൊടുക്കാതെ ഇങ്ങിനെ ഇവിടെ കടന്നുവരാൻ പാടില്ലായിരുന്നു. വത്ര നമുക്ക് താഴെ പ്ലോയിരിക്കാം.”

കമല കണ്ണി അഴിയിട്ട് ചാടി ഏഴുനേരം. അവർ രണ്ടുപേരും വഴി അടഞ്ഞുനിന്നിരുന്നു. യോഗേശ്വരൻ ഒരു വശത്തേയ്ക്ക് അല്പം നീങ്ങി വഴികൊടുത്തു. അച്ഛൻ കമലയെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. കമല പരിഭവത്തോടുകൂടി അടുത്ത മുറിയിലേക്ക് ഓടിപ്പോയി.

—(൦)—

അദ്ധ്യായം മൻ.

“കമലേ, എന്താണ് ഈ പെൺകുട്ടി” എന്ന് യോഗേശ്വരൻ സന്തോഷം ചോദിച്ചു.

രമേശൻ:—“എന്റെ ഒരു മിത്രം.”

യോഗേശ്വരൻ:—“ഏതു മാതിരിയിലുള്ള മൈത്രിയാണു്”? നിങ്ങളേക്കാൾ പ്രായത്തുടൽ ഒരു കുട്ടിയല്ല. സ്നേഹമുണ്ടാക്കിയുള്ള ഒരു ബന്ധമല്ലെന്ന് അനുമാനിക്കണം. നിങ്ങളുടെ എല്ലാ ബന്ധങ്ങളുപാറിയും ഇരിക്കാമുൻപ് എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഈ ബാലികയെപ്പറ്റി എന്നോടിയുവരെ നിങ്ങൾ ഒരു വാക്കുപോലും പറയാതിട്ടില്ല.”

അമ്മച്ചി:—“നേരെ പറയൂ. യോഗേശ്വരാ, കാര്യം അയാളുടെ സ്നേഹിതന്മാരിൽ നിന്നും മറച്ചുവെക്കേണ്ട പല സംഗതികളും കണ്ടെക്കാം.”

യോഗേശ്വരൻ:—“രമേശാ, ഇത്ര അങ്ങനെയുള്ള ഒരു രഹസ്യമാണോ?”

രമേശൻ:—“മുഖം കോപാലനമാവി. “അതേ. ഇതൊരു രഹസ്യമാണു്. ഈ പെൺകുട്ടിയെപ്പറ്റി നിങ്ങളുമായി വാദം നടത്തുന്നതിന് ഞാൻ തയ്യാറല്ല.”

യോഗേശ്വരൻ:—“എന്താൽ നിർഭാഗ്യത്താൽ ഈ പെൺകുട്ടിയെക്കുറിച്ച് ഫലത്തിനുമുമ്പെങ്കിലും അങ്ങനെയൊന്നു കിട്ടണം. ഫലമെന്തിനെയെ വിവാഹം ചെയ്യാൻ നിങ്ങൾ ആലോചിച്ചില്ലെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ സ്ഥിതിഗതികളേ

സംബന്ധിച്ചു. ഇങ്ങിനെ ഒരുപോലത്തെയുള്ള ആവശ്യം ഉണ്ടാകുമായിരുന്നില്ല."

മേമേൻ:—"ഇത്രയുംതന്നെ ഞാൻ പറയുന്നു. ഹേമനളിനെയെ നിഷ്കർഷമായ മനസ്സാക്കിയോടുകൂടി വിവാഹംചെയ്യുന്നതിൽ എന്തൊ പ്രതിരോധിയുണ്ടാകുമെന്നും ഈ ലോകത്തിൽ ആരോടും എനിയെന്നും ബന്ധമുണ്ടില്ല."

യോഗേശ്വർ:—"നിങ്ങളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ അങ്ങിനെ ഒരു പ്രതിബന്ധം കാണുന്നില്ലായിരിക്കാം. എന്നാൽ അവളുടെ വീട്ടുകാർക്കും, പ്രദർശനം നേരമറിപ്പാറാക്കേണ്ടുന്നതാണ്. ഞാൻ നിങ്ങളോട് ഇതേ ചോദിക്കുന്നതല്ല. നിങ്ങൾക്ക് ഈ കട്ടിയുമായി ചാർച്ചയുണ്ടെന്നിപ്പോ ഇല്ലെന്നിപ്പോ നിങ്ങൾ ഇവളെ ഇവിടെ എത്തിക്കുമായിട്ടു ചെയ്യുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു?"

മേമേൻ:—"അതിന്റെ കാരണം പറയുകയാണെങ്കിൽ ആരൊന്നും വെളിയിലാകും. കാരണമെന്താണെന്ന് ചോദിക്കാതെ എന്റെ വാക്ക് വിശ്വസിച്ചുകൂടേണ്ട?"

യോഗേശ്വർ:—"ഈ പെൺകുട്ടിയുടെ പേര് കമല എന്നല്ലേ?"

മേമേൻ:—"അതെ."

യോഗേശ്വർ:—"നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയുടെ നിലയിൽ നിങ്ങൾ അവളോടു പെരുമാറിയിട്ടില്ലേ?"

മേമേൻ:—"ഉണ്ട്."

യോഗേശ്വർ:—"ഇനി ഈ ഞാൻ നിങ്ങളെ വിശ്വസിക്കണമെന്നാണോ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്? ഇവൾ നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയല്ലെന്ന് പറയണമെന്നാണോ നിങ്ങൾ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. മറ്റൊരാളോടും അവൾ നിങ്ങളുടെ പത്നിയെന്നെന്നു നിങ്ങൾ തന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. സത്യം പറയണമെന്നോരുമാറ്റമെന്നോരുമായി നിങ്ങളെ ഗണിക്കാമെന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു."

അമ്മിനി:—"സത്യമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരു പ്രഭാവത്താൽ ഇങ്ങിനെ ഒരു ദൃഷ്ടാന്തം കാണുകയില്ലെന്നാണോ നിങ്ങൾ വിവക്ഷിക്കുന്നത്? പരിത്വസ്ഥിതികൾ അസാധാരണമായിരിക്കുമ്പോൾ പരസ്പരം വ്യത്യാസമുള്ള കഥകൾ

നീക്കമുണ്ടാകാതെ പരസ്പരം വന്നുചേർന്നു. ഇതിൽ ഏതെങ്കിലും ഒരു വാസ്തവമായിരിക്കുമെന്നു തീർച്ചയാണു്. പക്ഷെ, നമുക്കു് നിങ്ങളോടു് പാഞ്ഞുതാമിരിക്കാം വാസ്തവം.”

നമു:—“ഞാൻ നിങ്ങളോടു് യാതൊന്നുംതന്നെ പറയാനുള്ളതില്ല. നോക്കൂ ഭാരതനാളിനിയെ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതിൽ ഞാൻ അതിൽ യാതൊരു വഞ്ചനയും പ്രയോഗിക്കുന്നില്ലെന്നു മനസ്സിലാക്കണം. കമലയുടെ കാര്യത്തെപ്പറ്റി നിങ്ങളുമായി സംസാരിക്കാതിരിക്കുന്നതിൽ മതിയായ കാരണങ്ങൾ ഉണ്ടു്. എന്റെ സ്വഭാവത്തെപ്പറ്റി നിങ്ങൾ ഏതുതന്നെ സംശയിച്ചാലും ഞാൻ ഈ രഹസ്യം തുറന്നുപറയുവാൻ നിഷ്ഠയില്ല. അങ്ങനെയൊരു അതു് ഞാൻ ചെയ്യുന്ന ഒരു മഹാപരാധമായിരിക്കും. എന്റെ സുഖത്തെയും കീഴ്തിത്തെയും നോക്കു പരാമർശങ്ങൾ ഒരു കാര്യമായിത്തന്നെയും ഞാനതു പറയാൻ മടിക്കുകയായിരുന്നു. അങ്ങനെയൊക്കെയെന്നതിൽ വേറെരോളുടെ ഭാവി കഷ്ടതയായി തീരാതിരട്ടെ.”

യോഗ:—“നിങ്ങൾ ഭാരതനാളിനിയോടൊക്കെയും പാഞ്ഞു് ഓടണം?”

നമു:—“ഇല്ല. വിവാഹംചെയ്യുകയെന്നതു് അവളോടു് പറയും. അതല്ല. ഇപ്പോൾ അറിയണമെന്നവൾക്കു് ആഗ്രഹമുണ്ടെന്നിപ്പോൾ പറയുന്നതിന്നു വിരോധമില്ല.”

യോഗ:—“ശരി, ഞാൻ കമലയോടു് ചിലതു് ചോദിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.”

നമു:—“കമലയും പാടില്ല. ഞാൻ കുറുക്കാരനാണെന്നു തോന്നുന്ന പക്ഷം എന്റെ മേൽ എന്തു വിധിയെങ്കിലും പ്രസ്താവിക്കുക. അവൾ ചെറു നിപതായിത്തന്നെ. അവളെ വിഷ്ണുവിഷ്ണുവാൻ ഞാൻ അനുവാദിക്കുകയല്ല.”

യോഗ:—“ആരോടും ഒന്നു ചോദിച്ചിട്ടു കാര്യമില്ല. അറിയേണ്ടതെല്ലാം അറിയുകയെന്നതു് നിങ്ങളിൽനിന്നും വേണ്ട കൗതുകവും കിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. ഇനിമേൽ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളെ

മുൻ വീട്ടിൽ കാലപ്പഴക്കം കത്തുകയാണെന്നായി വേണ്ടാത്ത ആക്ഷേപത്തിനും കലാപത്തിനുമൊക്കെ ഇടനാമ്പേക്കുമെന്ന ബാൻ നേരത്തേപറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടേ."

രമേശൻ വിചിന്തനാക്കി. എന്നാൽ നായാടം ഭിന്നം പറഞ്ഞില്ല. യോഗേന്ദ്രൻ ഇടൻ. "എന്നിടലുംകൂടി പറയാനുള്ളത്. പരസ്യമായോ രഹസ്യമായോ നിങ്ങൾ ഖോജനത്തിനിയോടൊത്തൊന്നെ പറകയോ, അവരുകൊഴിഞ്ഞുകയോ ചെയ്യാൻ പാടില്ല. അല്ല, അങ്ങിനെ വല്ലതും പ്രവൃത്തിക്കുകയാണെങ്കിൽ ഈ രഹസ്യം ഞാൻ വെളിച്ചത്താക്കും. ഭാഗ്യനല്ലെന്നിരിക്കെ ചിന്താധാരം നടക്കുന്നതിന്നുതക്കതെല്ലാകൊണ്ടാണെന്ന് ആകുമ്പോഴും ഞങ്ങളോടു ചോദിക്കുകയാണെങ്കിൽ ഞാനതിന്നനുവദിക്കാത്തതല്ലാത്തതല്ല പറഞ്ഞുകൊള്ളാം. പരമാവധി ഞാൻ പറയുകയില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങൾ സൂക്ഷിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ എല്ലാം വെളിവിലാകും. നിങ്ങൾ നിർവൃത്തി കൈമാറിയിട്ടും ഞാനിത്ര അടക്കിയിരിക്കുന്നതെന്താണെന്ന് നിങ്ങൾ അത്ഭുതപ്പെടുത്താം. നിങ്ങളോടടുമെങ്കിലും അനുകൂല എനിക്കുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കരുത്. ഖോജനത്തിനുള്ളതിന്നു സംബന്ധിക്കുന്ന ഒരു കാര്യമാകയാലാണ് ഞാൻ നിങ്ങളെ വെറുക്കുന്നതല്ല. വാക്കുകൾക്കും, പ്രവൃത്തികൾക്കും ഖോജനത്തിനുമായി നിങ്ങളോടടുമെങ്കിലും പരിചയമുണ്ടെന്നു സൂചിപ്പിക്കരുതെന്നാണ് എനിക്കവസാനമായി നിങ്ങളോടു പറയാനുള്ളത്. നിങ്ങളുടെ വാദാനുമാർശങ്ങൾ പ്രയോജനപ്പെടാത്തവയല്ല. ഈ വഞ്ചനയൊഴികൾക്കു ശേഷം നിങ്ങൾക്ക് കനസ്സാക്കിയുണ്ടെന്നു ഞാനെങ്ങനെ വിശ്വസിക്കും? നിങ്ങൾക്ക് നാണവും മൂഢവും കരണവെങ്കിലും ശേഷിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, നിങ്ങളുടെ കപടവേലകൾ പുറത്താക്കരുതെന്നു വിചാരിക്കേണ്ടെങ്കിൽ, ഈ നിരോധത്തിൽനിന്നും അറിഞ്ഞോ അറിയാതെയോ തെറ്റി നടക്കരുത്."

അമ്മയ്ക്കി:— "അങ്ങനെയൊരു അർത്ഥമില്ല. കേൾക്കാൻ എവിടെയെന്നിട്ട് നിങ്ങൾക്കൊട്ടും സൗകര്യമില്ലേ? രോഗമുണ്ടെന്നു മനസ്സാൻ എത്ര ശ്രമനായി ഇതെല്ലാം കേൾക്കുന്നു. നമുക്കിപ്പോൾ തന്നെ പൊയ്ക്കുളയും. സാരമില്ല; രമേശബാബു, ഞങ്ങളിതാ പോകുന്നു." രമേശൻ കൂടെ

ശിരഃപാലെ നിശ്ചലനായിനിന്നു. അയാളുടെ മരവിച്ച അംഗങ്ങൾ ആകസ്മികമായിത്തന്നെ നിന്നും വിട്ടുകൊണ്ടു പോകുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം നോക്കി അദ്ദേഹം നോക്കി അയാളെപ്പറ്റി കോപം ഉണ്ടായിപ്പോകുകയും ചെയ്തു. അയാൾ വിചാരിച്ചു. “എന്താണു് കാരണം? അയാൾക്കു് ഒരു ദാസ്യം ഉണ്ടു്. അവനെ തന്നെ വിട്ടു് പോകുന്നതു് അവിഹിതമാണെന്നു് അയാൾ കരുതു്.

അയാൾ അടുത്ത അറയിലേക്കു് കടന്നു. കമല നാണയം തന്നെയും കൈകൾക്കു് നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. രാമേശ്വർ കാലകിഴക്കും കേട്ടപ്പോൾ ജനവിന്റെ അടുത്തു് ചെല്ലുകയും അവർ നിറഞ്ഞു നോക്കി. രാമേശ്വർ അടുത്തു് ഇരുന്നു.

കമല:—“ഈ വന്നവർ ആരാണ്? ഇന്നു കാലത്തെ അയാൾക്കു് ഒരു പ്രശ്നം ഉണ്ടു്.”

രാമേശ്വർ:—“അയാൾ! നിങ്ങളുടെ പ്രശ്നം വന്നിരിക്കുമോ? ഉള്ളതാണോ?”

കമല:—“അതേ. അയാൾക്കു് നിങ്ങളോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു?”

രാമേശ്വർ:—“നമ്മൾ തമ്മിലുള്ള ബന്ധം എന്താണെന്നു് അവർ എന്തോടു ചോദിച്ചു.”

കമല കൈകൾക്കു് ഒരു കൈയെടുത്തു് അടുത്തിരുന്നു. “എപ്പോഴെല്ലാം” കൈയെടുത്തുകൊണ്ടു് ഒരു കൈയെടുത്തു് സഹജമായ ലക്ഷ്യം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് പഠിച്ചിരുന്നു. എങ്കിലും അവരുടെയൊരു ഒരു സന്തോഷം ഉണ്ടായി അവരുടെ കൈകൾക്കു് ഒരു കൈയെടുത്തു് വർദ്ധിച്ചു.

രാമേശ്വർ തന്നെ: “നമ്മൾ തമ്മിൽ യാതൊരു സംബന്ധവുമില്ലെന്നു് അയാൾക്കു് പറഞ്ഞു.”

ഇത്തരത്തിലുള്ള നമ്മൾക്കു് കൈയെടുത്തു് അയാൾക്കു് അറിയിക്കുന്നു. “കൈയെടുത്തുകൊണ്ടു്” എന്നു് അവർ പറഞ്ഞു.

വായ്പവും മുഴുവൻ കിമലയോടു ചെന്നെങ്കിലും എന്ന് അയാൾ ആലോചിച്ചു.

പെട്ടെന്ന് അയാൾ ഏഴനേരം വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. “ഇതാ ഒരു കഷ്ട പഴയകൊത്തിക്കൊണ്ടുപോയി.” അവർ തിടുക്കമായി അടുത്ത മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവർ കഷ്ടതയെ കാഴ്ചിച്ചിട്ട് പൊതുത്തോടെ പഴമെടുത്തുകൊണ്ടു വന്നു. തട്ടം താഴെ വെച്ചിട്ട് “നീക്കം ഒട്ടം തിന്നുന്നില്ലേ?” എന്ന് അവർ ചോദിച്ചു.

കമലക്കുറു വിരപ്പ് അതിനിടയ്ക്കു് പമ്പ കടന്നു. എന്നാൽ അപേക്ഷാപരമായിത്തന്നെ അറയുടെ പ്രണയമധ്യസ്ഥനായ പ്രല്ലാ അയാളുടെ ഹൃദയത്തെ സ്തംഭിച്ചു. “നീ കൂടി കറച്ചു കഴിയൂ.”

“നിങ്ങൾ ആദ്യമെടുക്കുക” എന്ന് ഭാര്യ ഭർത്താവിനു മുൻപ് കണ്ഠം കേൾക്കുകയെന്നുള്ള കൈനടപടിവിധിയനുസരിച്ച് അവർ പറഞ്ഞു. അതത്ര സാരമാക്കേണ്ട കാര്യമല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും അയാളുടെ സിന്ധുതന്തുക്കൾ തുടിച്ചു നിർപരാധിയായ ആ പെൺകുട്ടിയുടെ വിഭാസി അമ്മയുടെ നന്മകളെ ബാല്യാർത്ഥമാക്കി. സംസാരിച്ചാൽ മരണ പൊക്കിയില്ല. ഉത്തരക്കുണത്തരിൽ സ്വയം ഓരുന്നിട്ടിട്ട് അയാൾ പഴം തിന്നാൻ തുടങ്ങി.

എല്ലാം കഴിച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ വീണ്ടും സംഭാഷണമാരംഭിച്ചു. “ഇന്നു രാത്രിതന്നെ നമുക്കു നാട്ടിലേയ്ക്കു പോകണം.”

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ കിമലയുടെ മുഖം മങ്ങി. “എന്നിങ്ങു നാട്ടിൽ പോകാനിഹിതമില്ല.”

കമലയ്ക്കു:—“സ്ത്രീകളിൽ താമസിച്ചുകൊള്ളാമോ?”

കിമല:—“എന്നിങ്ങു വയ്യ. എന്നെ ഇനിയും സ്ത്രീകളേയ്ക്കു കരുതരുത്. അവിടെ കട്ടികൾ നിങ്ങളുപ്പൊരി പലതും ചോദിച്ചു” എന്നെ ചർച്ചപ്പെടണം.”

കമലയ്ക്കു:—“നീ അവരോടുള്ള പരയോ?”

കിമല:—“അങ്ങനെയും പറയുകയല്ല. എന്താണു് വെക്കേണ്ടതും സ്ത്രീകൾക്കുതന്നെ താമസിപ്പിച്ചിരിക്കേണ്ടതെ

ന്ന് അവരെങ്ങോട്ടു ചോദിച്ചു. ഞാൻ—“ആവാചകൻ മുഴുവൻ പന്തളത്തീക്കരവരയ്ക്ക് സാധിച്ചിട്ടു. പഴയ ചരിത്രങ്ങൾ രാജാക്കന്മാർ അവർക്കു തട്ടിയിരുന്ന ഏകദേശപ്രകാരം ചുരുക്കിയിട്ടു.

രമേശൻ:—“ഞാൻ നിനക്കുതാമല്ലെന്ന് നീ എന്തുതന്നെ അറിയാൻ പറ്റാത്തല്ലോ?” കൺകോണുകൊണ്ട് കമല അമ്മയോടായി അയാളെ വീക്ഷിച്ചു “കളി അധികമായിപ്പോകരുത് എന്ന് അവർ വീണ്ടും പറയുക. താമസമാണെന്നു ചെല്ലേണ്ടതാണ് അയാൾ സ്വയം പ്രശ്നം ചെയ്തു. അയാളുടെ മീനയിൽ മീനമായിത്തുല്യം വെളിച്ചിയിലേക്കിറങ്ങുവാൻ തുടങ്ങിയെന്നു കമല കീഴടക്കം ആ രഹസ്യം. എന്നാൽ അതന്യായം അയാളോടായിരുന്നു. ഒന്നാമതായ പ്രശ്നങ്ങൾകൊണ്ട് അയാളുടെ ഏതൊരു പരിഭ്രാന്തമായി. യോഗ്യൻ മേമനളിനി യോജിക്കുന്നതിനും എന്തു പറഞ്ഞിരിക്കും? ഈ വാർത്തയെ വന്നതിൽ അവളുടെ സ്ഥിതി എന്തായിരിക്കും? എന്തിനൊക്കെയാണ് പാശ്ചാത്യർ അവളെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നത്? മേമനളിനിയുടേയുള്ള അനൗപമവിരഹം എന്തിനെയാണ് സഹിക്കേണ്ടത്? ഇവയ്ക്കു സമാധാനം കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ അയാൾ അശേഷമായിരുന്നു. കമലയുടേയുള്ള അയാളുടെ മെന്റം കൽക്കട്ടയിലെ തന്റെ സ്നേഹിതനാൽ വിരോധിക്കുകയും ഒരുപോലെ ചിന്തനീയമായ ഒരു വിഷയമായി പരിണമിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് അയാളറിഞ്ഞു. കമല അയാളുടെ കാര്യമാണെന്നുള്ള പ്രസ്താവം ഇതിനകം പരന്നിട്ടുള്ള കേൾവിയിൽ ആളിപ്പറഞ്ഞു. ഒരു ദിവസംകൂടി അവളുടേന്നിട്ടുവീടെ വസിക്കുന്ന കാര്യം വളരെ വിഷമം!

അയാൾ എന്തോ ചിന്തിച്ചു വിഷണ്ഡനായിത്തീർന്നു എന്നത് അവൾക്കു മനസ്സിലായി. അവൾ ചിന്താകലമായ അയാളുടെ മുഖത്തു് ഉറങ്ങിക്കിടന്നു.

കമല:—“എന്തിനേകരിച്ചാണ് നിങ്ങൾ ആലോചിച്ചു വെച്ചിട്ടുള്ളത്? വീട്ടിൽപോയി താമസിക്കണമെന്നു

ഒന്നുകിൽ ഞാനും വരാം.”

ആ ബാലികയുടെ ഹിതത്തെ നിരോധിച്ചുണ്ടിവരുന്നതിൽ അധികം കണ്ഠിതമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, അയാൾ വീണ്ടും ഇതിൽ കർതവ്യതാമൂലനായി. അയാളുടെ മനസ്സ് എങ്ങോ തിരിഞ്ഞു കൊണ്ടിരുന്നു. ഭോക്തൃത്തിനത്തരം പരയാക്കൽ കമേഴൻ അവളെ നിന്നിമേഷനായി നോക്കി. കൗതുകമായി സംസാരിച്ചുണ്ടെന്ന് സന്ദർഭമാണെന്നത് കമലയ്ക്കു തോന്നി. അവൾ ചോദിച്ചു: “ഞാൻ സ്ത്രീകളിൽ താമസിക്കുകയല്ലെന്ന് ശരിയല്ലേ” നിങ്ങളുടെ ഏതെങ്കിലും മുണ്ടാകിയോ? വാസ്തവം പറയണം.”

ഇത് മുൻപിലത്തേതിലും പതിനേഴ് അഞ്ചു മുണ്ടുകളുടെ ഏതെങ്കിലും സ്തംഭിച്ചു.

കമേഴൻ:—“എനിക്ക് ശല്യമുണ്ടാക്കിയാലും നിനക്കു സമയമുണ്ടാകാതിരുന്നാൽ മതി.” വളരെ പണിപ്പെട്ട് ചിന്തകൾ നിയന്ത്രിച്ചിട്ട് അയാൾ കമലയുമായി സംഭാഷണം ചെയ്യാനാരംഭിച്ചു.

“അടുത്തു വരു, കമലേ! നീ സ്ത്രീകളിൽ എന്തു പഠിച്ചു?” കമല അവൾ ആത്മീയവഴിയിൽ ഉത്തരമുണ്ടാകാതെത്തന്നെ തുറന്നു കാട്ടാൻ തയ്യാറായിരുന്ന ശ്രീമതി ഉത്തരമുണ്ടാകാതെത്തന്നെ മറുപടിയെ ശാസ്ത്രസിലാസത്തോടു വെച്ചിട്ട് അവൾ അയാളെ വിസ്മയിപ്പിച്ചു. തനിക്ക് തിരിച്ചറിയുന്നതും യാതൊരു വിചിത്രതയുമില്ലാത്തതും അതെങ്ങിനെ സംഭവിക്കുമെന്ന് അയാൾ അവളോടു ചോദിച്ചു. കമലയുടെ നയനങ്ങൾ വികസിച്ചു. “എങ്ങിനെയാണോ? ഞങ്ങളുടെ പുസ്തകത്തിൽ നിന്നും അതിനെക്കുറിച്ച് എല്ലാം ഞങ്ങൾ പഠിച്ചു.” ആശ്ചര്യരസം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് കമേഴൻ ചോദിച്ചു: “ആത്മീയ! അതു നിങ്ങളുടെ പുസ്തകത്തിലുണ്ടോ? പുസ്തകത്തിൽ എന്തു വെച്ചിട്ടുണ്ട്?” കമല കൈകൾ ചാർച്ചി പുസ്തകത്തിൽ വെച്ചു കാണിച്ചു. “അത് അതു വലുതല്ല; അല്പമിട്ടു പുസ്തകമാണ്; പക്ഷെ മതിയുണ്ട്.” ഇവ തമ്മിലുള്ള തെളിവുകളായിരുന്നു; അതിനാൽ അയാൾക്കു സമ്മതിക്കേണ്ടതായില്ല.

അവൾ പഠിച്ചതെല്ലാം വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. പിന്നീട് സതീതദ്വകളേയും, അല്പാപികൾക്കേയും, സമയവിവരപ്പട്ടികയേയും മറ്റും വറുവീ പഠയ്ക്കുവാൻ തുടങ്ങി. രമേശൻ പഠിക്കുന്നതും വിദ്യാഭ്യാസവിതരണ മന്ത്രാലയത്തിൽ കാര്യപ്പെട്ടു. ഏതൊരു അദ്ധ്യായം കൂടുതൽ കഴിഞ്ഞുവെന്നായിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ ചില വാചകങ്ങളുടെ കാര്യം കേൾക്കുവാൻ ചില മുറിവുകളിലും പോയിട്ടുണ്ടെന്നായിരുന്നു.

അതാൻ പറയുന്നതൊന്നും നിങ്ങൾ കേൾക്കുന്നില്ല" എന്നു പൊട്ടുന്ന പഠയ്ക്കുവീട് സമയത്തോടുകൂടി കമല നല്ല നേരം

“വള, വള കമലേ! കേൾക്കുന്നതിനില്ല. എന്തിന് എന്തൊരു കേൾക്കും അതേ ഉള്ളു.”

“സുഖമില്ലേ? എന്തൊരു കാരണം?” എന്നു തിരിച്ചറിയുന്നോക്കിക്കൊണ്ടു് അവൾ ചോദിച്ചു.

രമേശൻ:—“സാക്ഷി. ചിലപ്പോഴൊക്കെ ഇങ്ങനെ വരാറുണ്ട്. നീ പറഞ്ഞതു മുഴുവൻ കേൾക്കട്ടെ.”

അവൾ, താൻ ആർത്തിപ്പെട്ടുള്ള കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് അയാളെ അറിയിക്കുന്നതെന്നുള്ള ആശയത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു: “എന്തൊരു കൂടിക്കാഴ്ചയായിരുന്നു പക്ഷെ കാണുന്നതോ?” രമേശൻ വളരെ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി, ചിലതും കാണിക്കുവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

ഉടൻതന്നെ പട്ടാളം കൊണ്ടുവന്ന തുറന്ന് അയാളുടെ മുൻപിൽ വെച്ചിട്ട് അവൾ തുടങ്ങി: “ഈ രണ്ടു ഗോളങ്ങളും വാസ്തവത്തിൽ ഒന്നാണു്. ഒരു ഉള്ളെ വസ്തുവിന്റെ കണ്ടു വരുന്നതും കൈമാറ്റം കാണാൻ സാധിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്ക് അറിയാമായിരിക്കുമല്ലോ. ഇതിനെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുന്ന അവർ നടിപ്പുകൾക്കു് അയാൾ പറഞ്ഞു: “പരന്ന വസ്തു വാസ്തവത്തിലും അങ്ങനെ തന്നെയാണല്ലോ.”

കമല:—“അതുകൊണ്ടു തന്നെയാണു് ഈ രണ്ടു് അർത്ഥം ഉള്ളതും പ്രത്യേകം രണ്ടു പക്ഷങ്ങളായി കാണിച്ചിരിക്കുന്നതു്.”

ഇങ്ങനെ ഒഴിവുകാലത്തെ ആദ്യദിവസം അവർ കഴിപ്പിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൨൦

യോഗേശ്വരൻ ഇരുപാർക്കുകളോടുകൂടി തിരിച്ചുവരണമെന്നും അമ്മിനെ എല്ലാ സംശയങ്ങളും ഭജനാർത്ഥം ദൃഢീകരിക്കണമെന്നും അന്നഭിഷാഗ്നു സൗന്ദര്യം പ്രാപ്തിയും പുത്രൻ അകത്തു കടന്നപ്പോൾ ഏകയാവേക്കേന്താർക്കുടി അനുദിനം മമല്ലോട്ടു നോക്കി.

“അച്ഛാ! രമേശൻ ഇത്രത്തോളം അതിരുകവിഞ്ഞു പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിൽ അസ്ത്വനാവദിക്കുമെന്ന് ഞാനൊരിക്കലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. ഏതെല്ലാമാണു സംഭവിക്കാൻ ഇടയുള്ളതെന്ന് ഭോമത്തെ അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ അയാളെ ഒരിക്കലും നിങ്ങളുമായി പരിചയപ്പെടുത്തുകയില്ലായിരുന്നു.” എന്ന് യോഗേശ്വരൻ പറഞ്ഞുതുടങ്ങി.

അന്നഭിഷാഗ്നു:—“ഭോമനളിനിയെ രമേശൻ വിവാഹം ചെയ്യണതായാൽ നിനക്ക് വളരെ സന്തോഷമായിരിക്കുമെന്നു് പലപ്പോഴും ഏതോട്ടു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളല്ലോ. ഇപ്പോൾ പിന്നെങ്ങാ—?”

യോഗേശ്വരൻ:—“വാസ്തവത്തിൽ ഞാനൊരിക്കലും അതു തടയണമെന്നു് ഞ്ചിയിരുന്നില്ല; എന്താൽ—”

അന്നഭിഷാഗ്നു:—“എന്താണീ ചെന്നാൽ? ഏതൊന്നിങ്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ഒന്നാകിൽ അതു നടത്താം, അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ടെന്നു വെയ്ക്കാം.

ഇതിനു രണ്ടിനും നടുവിലായിട്ടൊന്നും ചെയ്യാനില്ല.”

യോഗേശ്വരൻ: - “എങ്കിലും മുറയ്ക്കൂ.”—

അമ്മയായി മുഖം ചുളിച്ചുകൊണ്ട് ഇടയിൽ കയറി പൊന്തേ: “ചില കാര്യങ്ങൾ പരാജയപ്പെടാതെ മുന്നോട്ടു പോയെന്നു് അറിയിക്കുന്നു. ആരും താക്കുകയോ തള്ളുകയോ വേണ്ട. പെരുട്ടൻ ശിഥിലമാകുന്നതുവരെ അതു വളരെ വലുതാകുന്നതുകഴിഞ്ഞു കാര്യത്തെപ്പറ്റി പരാമർശമുണ്ടാകൂ. പണ്ണാങ്ങിയിട്ടെന്താണു് പലം. ഏതാണിനി കയ്യെടുക്കുന്നതെന്നാലോചിക്കുകയാണിപ്പോൾ വേണ്ടതു്.”

“നീ ഭജനങ്ങൾക്കുവോ?” എന്ന് ആശങ്കയോടുകൂടി അന്നഭിഷാഗ്നു ചോദിച്ചു.

“ഉച്ച”. അയാളുടെ കടംബിനിയോടുകൂടി അങ്ങൾ അയാളെക്കണ്ടു; അവളുടെ പരിചയവും സന്ധാദിച്ചുകഴിഞ്ഞു.”

ഇതി ഏറ്റവുമുപോലെ അന്നഭയാബു സ്തംഭിച്ചു. ശബ്ദശക്തി ഉജ്ജ്വലിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം അതാവർത്തിച്ചു. “അവളുടെ പരിചയവും സന്ധാദിച്ചുകഴിഞ്ഞുവോ?”

യോഗേശ്വർ:—“അത; രമേശന്റെ ഭാര്യയുടെ.”

അന്നഭയാബു:—“ഏനിക്കാണും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. എന്തു രമേശന്റെ ഭാര്യ?”

യോഗേശ്വർ:—“നമ്മുടെ രമേശന്റെതെന്നു കല്യാണം കഴിക്കാനായിരുന്ന അന്ന് അയാൾ വീട്ടിൽ പോയത്.”

അന്നഭയാബു:—“അയാളുടെ അപ്പന്റെ മകളും ആ നിശ്ചയമെല്ലാം തട്ടിമറിച്ചുപെന്നാണല്ലോ ഓൺ വിചാരിച്ചത്.”

യോഗേശ്വർ:—“അയാളുടെ പിതാവു മരിക്കുന്നതിനുമുമ്പു തന്നെ അയാൾ വിവാഹം ചെയ്തു.”

അന്നഭയാബു തല തടവി മിഴിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കുറച്ചുനേരം കഴിഞ്ഞു അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: “അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ നമ്മുടെ ഫേമിത്തിനെ അയാൾക്കു വിവാഹം ചെയ്യാൻ സാധിക്കുകയില്ലല്ലോ!”

യോഗേശ്വർ:—“അതു പറയാനാണു് അങ്ങളും തുടങ്ങുന്നതു്.”

അന്നഭയാബു:—“നിങ്ങൾ ഏതുവേണമെങ്കിലും പറയുക. കല്യാണത്തിനുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ മിക്കവാറും പൂർത്തിയായി. ഈ ഓരോന്നു നടുത്തുപാൻ സൗകര്യമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അടുത്ത സൂര്യവാതെഴുപ്പേഴ്സു നീക്കിവെച്ചിരിക്കണമെന്ന് എല്ലാവരും എഴുതിക്കഴിഞ്ഞു. അപ്പോൾ അതിനെയും മറ്റൊരു ചിരിക്കണമെന്നൊഴുതാണ്ടു്?”

യോഗേശ്വർ:—“മുഹിയും നീക്കിവെച്ചിട്ട് കാത്തിരിപ്പു. ഒരു കാര്യം ചെയ്യാൻ മതിയാകും. നമ്മുടെ ഒരുക്കങ്ങൾ മറ്റു സ്വന്തം ഭർത്താവും അവനുള്ള ജീവിതം - ലാശിക്കാതിരിക്കേണം?”

“എന്താണു് നീ ഉദ്ദേശിക്കുന്ന മറ്റൊരു?” എന്ന് അന്നഭയാബു വിസ്മയപരതന്ത്രനായി ചോദിച്ചു.

യോഗേശ്വർ:— “അത്ത് പകൽപോലെ തെളിഞ്ഞുകാണാമല്ലോ. രമേശൻ പകൽ വേറെയെങ്ങനെ ഒറ്റപ്പെട്ടവനാണ്. പിന്നീട് അടുത്ത ബാൽസമം ആലോചിച്ചിരുന്നതു പോലെ അടിയന്തിരവും നടത്തണം. അല്ലെങ്കിൽ നമ്മുടെ മുമ്പെ മറ്റുള്ള നക്ഷത്രങ്ങളിവരും.” അതുകഴിഞ്ഞു യോഗേശ്വർ അക്ഷയിയെ കടമെടുക്കുകയോ വീക്ഷിച്ചു.

അക്ഷയി സമോപയോഗിച്ചു താമസിച്ചു നോക്കി.

അനന്ദബാബു:— “ഇത്ര വേഗത്തിൽ എങ്ങനെയാണു് വേറെയെ വരനെ നീ കണ്ടുപിടിക്കുന്നത്?”

യോഗേശ്വർ:— “ആ സമയത്തിനകമായിട്ടു് അപ്പൻ ലേക്കു കൂടിക്കേണ്ടു്.”

അനന്ദബാബു:— “എന്നാൽ അതിന് ഹൈന്ദവത്തിനെയുടെ സമയമെടുക്കു വേണ്ടു്?”

യോഗേശ്വർ:— “രമേശന്റെ നീചവൃത്തി അറിയുമ്പോൾ വിചയമായും സമ്മതിക്കും.”

അനന്ദബാബു:— “നല്ലതെങ്ങ തോണത്തു നീ ചെല്ലുകയോ കൂടുക; എന്നാൽ വളരെ സമയത്തിനവകാശമുണ്ടു്. രമേശൻ സമയനും മുമ്പിടാനും വിദ്യാഭ്യാസമുള്ളവനും വലിയ പണ്ഡിതനും ആണു്. വിവാഹം കഴിഞ്ഞാലുടൻ ഇടവായിൽ പോയി പ്രാക്ടീസുചെയ്യണമെന്നു് ഇന്നു് ലൊയറോ ബാക്കർ തീർച്ചയാക്കിയതു്. ഒരു ദിവസം തികഞ്ഞില്ല. അതിനകം എന്തെല്ലാം സംഭവിച്ചുവെന്നു നോക്കുക.”

യോഗേശ്വർ:— “അതിനൊക്കെയും വിചാരിച്ചു ക്ലേശിക്കേണ്ട. അയാളുടെ ഇപ്പോഴത്തെ ഏവിയെയെങ്കിലും പോയി പ്രാക്ടീസുചെയ്യട്ടെ. തൊണിപ്പോൾ ഹൈന്ദവത്തിനെയുടെ അടുക്കലേയ്ക്കു പോകുന്നു. ഒട്ടും സമയംകളയാൻ തരമില്ല.”

അയാൾ മുകളിലേയ്ക്കു പോയി, ഒന്നോ രണ്ടോ മിന്നിട്ടിനകം ഹൈന്ദവത്തിനെയുമായി തിരിച്ചുവന്നു. പാവുകൾവെട്ടിത്തന്ന ഒരു ചെറിയ അലമാനിയുടെ പിന്നിലായി അക്ഷയി മാഞ്ഞു നിന്നു.

ഒന്നു പറയാതെ കൂട്ടിൽ കയറിയ പ്രതികരപ്പോലെ ഹോമം ഒരു കസാലായിലാമൻ.

“നേരെമേൻറ പെരുമാറ്റത്തിൽ സ. ശങ്കരമോഹി ഒന്നു നീ ഭ്രമിച്ചിട്ടില്ലേ?” ഏസ് യോഗേശ്വര സാവധനമാക്കി ചു. ഹേമനളിവി അവകലുഷിക്കത്ത ഉള്ളു.

“അയാൾ വിവാഹം കഴിച്ച് അകന്നിപ്പോയി. നമ്മളോട് പറയാൻ പാടില്ലാത്ത ഏതു കാര്യമോണ്ട് അയാൾ കള്ളു?”

“എന്തെങ്കിലും കാര്യമുണ്ടായിരിക്കാം,” ഏസ് കണ്ണു തുറന്നു അയാൾ പറഞ്ഞു.

യോഗേശ്വരൻ — “അതേ നീ പറയരുതു ശരിയാണ്. അതു തന്നെ ശങ്കരമോഹി അറങ്ങാക്കുന്നില്ലേ?” അയാൾ അങ്ങിനെ ശരിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് ധ്വനിപ്പിക്കുന്ന വിധം തല മെല്ലെ കലുഷി.

കണ്ണു കടച്ചു അവൾ നേരത്തെ വിശ്വസിക്കുവാൻ തരുന്നതൊന്നു യോഗേശ്വരൻ ചൊല്ലിയാക്കി. അയാൾക്ക് ഇതു അസാധാറീയമായിത്തീർന്നു. വർത്തമാനം സമുദായക്കാർ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അയാൾ കയ്യാനായി പറഞ്ഞു. “മേഴ്സൻ അയാളുടെ അച്ഛനോടൊന്നിച്ചു വീട്ടിൽ പോയത് നീ കാണുന്നുണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ? അതു കഴിഞ്ഞു വരുമ്പോൾ അയാൾ നമ്മെ ഒരു കാര്യവും അറിയിച്ചില്ല. അതു മുൻപെ അസാധാരണമായി നമുക്കു തോന്നി. അതിനു മുമ്പ് അയാൾ ഇവിടെ നമ്മുടെ അടുത്ത് വീട്ടിലാണു താമസിച്ചിരുന്നത്; ഭിവാസം ഒന്നു പ്രാവശ്യം ഇവിടെ വരാറുണ്ടായിരുന്നു. വീട്ടിൽ നിന്നു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ അകലെക്കുത്തോ ആഴമറിയാത്ത ഒരു വീട്ടിൽ താമസമാക്കി. അതിൽപ്പിന്നെ നിങ്ങൾ അടുത്തിരുത്തി കാണുന്നതു മറെ അയാൾ ഇവിടെ വന്നിട്ടുമില്ല. ഇതെല്ലാം നിന്നു കേൾക്കാമല്ലോ. എന്നിട്ടും നിങ്ങൾ ഒന്നുപോലും അയാളെ ഒരു വെളിച്ചത്തോടൊപ്പം വിശ്വസിച്ചു കയ്യും ഇങ്ങോട്ടു അണിയും കയ്യും ചെയ്തു. അങ്ങിവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ ഇതിനൊന്നും ഇടയാകുകയില്ലായിരുന്നു.”

എന്നിട്ടും ഹോമനളിനി വാ തുറന്നില്ല.

യോഗേശ്വരൻ: — “നിങ്ങളു ഡാക്കളിലും ഇതിന്റെ കൈക്കൽ ഒരു സ്വയം ഏന്താണെന്നു കണ്ടുപിടിയ്ക്കുവാനാഗ്രഹിച്ചുവോ?

അതിനെക്കുറിച്ച് എന്തെങ്കിലുമൊരു തീരുമാനം നിശ്ചയിക്കുമോ? അതാളിൽ പ്രസ്തുതമായ വിധിയാലും നിശ്ചയിക്കുമായിരുന്നതുപോലെ തോന്നണം."

എന്നിട്ടും മേൽനോട്ടിനി ഒന്നും പറയുകില്ല.

യോജനാപ്രകാരം:— "കൊള്ളാം. നിങ്ങൾക്ക് ആരെങ്കിലും സംശയമുണ്ടെന്ന് വലിയ വിപ്രതിപത്തിയുള്ള കൂട്ടത്തിലാണെന്ന് കാര്യം നിർണ്ണയിച്ചുപോകുന്നതിൽ വലിയ അടക്കം തോന്നുമില്ല. അതിനപ്പുറം പ്രസ്താവിക്കാൻ പോകുന്ന കാര്യം നിങ്ങൾ പുണ്യമായി വിശ്വസിക്കുമെന്ന് വിചാരിയ്ക്കുന്നു. ബാലികാശ്രമത്തിൽ പോയി രമേശന്റെ ഭാര്യ അവളുടെയുണ്ട് അയാൾ കണ്ടുപിടിച്ചു. അവൾ അവിടെത്തന്നെ താമസിയ്ക്കുകയായിരുന്നു. വെക്കേഷനും അവിടെത്തന്നെ താമസിപ്പിയ്ക്കുവാൻ രമേശൻ തീർച്ചയാക്കിയിരുന്നതായി ഓർമ്മ വന്നിരുന്നു. കണ്ട മുണ്ടലിവുസന്ദേശം മുഖ്യാം, യാദൃച്ഛികമായ വിദ്യലുതികുപോലെ, കമലയെ—ഇതാണ് അവളുടെ ഭാര്യയുടെ പേര്—ഒഴിവാക്കലത്തും സ്ത്രീകൾ താമസിപ്പിക്കുവാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്ന് ഫോഡ് മിസ്റ്റർസിന്റെ കൗതൂഹ്യം രമേശൻ കിട്ടി. ഇത് സ്ത്രീകൾ പൂട്ടി. സ്ത്രീകൾക്കിടയിൽത്തന്നെ കമല ചേർത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്ന അവളുടെ വസതിയിലേയ്ക്കു പോയി. അയാൾ അവിടെ ചെന്നു; കമല ഏതോ ചില പഴങ്ങളും ഒരു വലിയ കത്തികൊണ്ടു നാശിക്കുകയും രമേശൻ അവളുടെ കയ്യിൽനിന്നും അഞ്ചു വാങ്ങിത്തന്ന കയ്യും കൈയ്ക്കൊപ്പമിരിക്കുന്നതായി കണ്ടു. അയാൾ രമേശന്റെ ഇതിനെല്ലാം ഒരു സമാധാനം ആവശ്യപ്പെട്ടു. അയാൾ ഒന്നും പറയുകില്ലെന്ന് ശഠിച്ചു. കമല അയാളുടെ ഭാര്യയല്ലെന്ന് സ്ഥിരീകരിക്കുന്നതിന് അല്പസമയമെങ്കിലും ചെയ്തിരുന്നെങ്കിൽ അയാളെ പുണ്യമായി വിശ്വസിക്കുമായിരുന്നു; യാതൊരു ശങ്കയുമില്ലാത്ത അയാളുടെ കൊടുക്കലായില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ അയാളെ സമ്മതിയ്ക്കുകയില്ല; വിസമ്മതിയ്ക്കുകയുമില്ല. സംഗതികളുടെ സ്ഥിതിഗതികളിലിരിക്കുന്നതാണ്. ഇനിയും നീ രമേശനെ വിശ്വസിക്കുവാൻ ഭാവമുണ്ടോ?"

സഭാദാസിയുടെ സംഭാഷണത്തിൽ പ്രസി-
കൾ ചതിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അന്ധരും ഉത്തരം പ്രതിഷേധിച്ചു.
അസംസ്കാരണരായ ഒരു വൈവർണ്യം അവരെ ബാധിച്ചു.
അവർ ശക്തിയെപ്പോലെയുള്ള കസാലയുടെ കൈകളിൽ
മുക്കിപ്പിടിച്ചു. അടുത്ത നിമിഷത്തിൽ ശിരസ്സ് മുന്നോട്ടുന-
തമായി, താഴിൽ ബോധമില്ലാത്തതായി വീണു. അന്നു
ബാബുവിന്റെ സ്ഥിതി ദയനീയമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം തന്റെ
കാലനഷ്ടത്തിന്റെ തല താഴിൽനിന്നും ചൊരിയുന്ന നെഞ്ചോടു
ചേർന്നു വീലായി; “അയ്യോ! എന്തായിത്? എന്തായിത്?
അവർ പറഞ്ഞതിൽ ഒരു വാക്കുപോലും വിശ്വസിക്കുക;
അതെല്ലാം കടും കള്ളമാണ്”.

ഫോറോസ് അദ്ദേഹത്തെ തള്ളി നീക്കിയിട്ട് ഫോറോ-
സിനിയെ സോപാനിൽ തിരിക്കുക. അടുത്തിരുന്ന പാത്രത്തിൽ
നിന്നും ഒരു തലക്കെട്ടുള്ള ചെങ്കുറിയുള്ള അമ്പലം ഒരു
അരിയിൽ തളിച്ചു. അപ്പോൾ ഒരു വിശി കൈയിലെടുത്ത്
പുറത്തു വീശിക്കളഞ്ഞു.

ഫോറോസിന്റെ മേൽക്കൽ കയ്യെടുത്തു ഒരു വാക്കുപോ-
ലും ചൊരിയുന്നില്ല. അവർ വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ട് അപ്പോൾ
നേരെ തിരിക്കുക. “അപ്പോ! അപ്പോ! അക്കായിബാബുവിനോടു
മുൻ പോകാൻ പറയണം.” അപ്പോൾ ഉത്തരമുണ്ടാക്കുക
വിശി താഴെയിട്ട് അപ്പോൾനിന്നും ഇറങ്ങിപ്പോയി. അന്നു
ബാബു സോപാനിൽ ഫോറോസിനെയുംകൊണ്ടു ഇരുത്ത
കൊണ്ട് അവളുടെ തലയും കഴുത്തും തലോടി; ഒരു കനട്ട
വീഴ്ചകൂടി അദ്ദേഹം ഉച്ചത്തിൽ വിളിച്ചു. “എന്റെ
കാലനോ! ഫോറോ!”

അപ്പോൾ വോവനാൾ അതിവേഗം അപ്പോൾ
മുറയായി. നെഞ്ച് ശീശ്വരസ്വരം മെഴുകുകൊണ്ടിരുന്നു. അ-
പ്പോൾ പാടില്ലാത്ത നേർക്കെത്ത അമ്മയ്ക്കു നാനായി അവർ
അപ്പോൾ കനട്ടെ അപ്പോൾ കാൽമുട്ടകളിൽചേർന്നു ചൊരി-
ക്കുന്നു.

അന്നുബാബു—“സാമിള, തന്നെ സാമിള, എന്തിനും”
രമേശനെ നല്ലതുപോലെ അറിയാം. അയാൾ നെഞ്ച്

കരിയുലും വഞ്ചിയുക്കവില്ല. യോഗം തൊടു പറിയിരിക്കുന്നു."

യോഗേശ്വരൻറെ കരമ നശിച്ചു. "അപ്പോ, ഇവളെ അലഭ്യമുള്ള അനന്തമുള്ളമായ മോമക്കൊക്കെ മയക്കുന്നു". അവളുടെ വികാരങ്ങളുടെ പിഴുങ്ങണത്തിനിടക്കൊക്കെയും ഒന്നിയിൽ അതൊട്ടവിൽ ഒരു വിവാഹവിവാഹിപ്പിക്കുകയായിരുന്നു. അതിനെക്കുറിച്ച് നല്ലപോലെ ആലോചിക്കുവാൻ അവൾക്കു സമയം കൊടുക്കുക. "മോമനളിനി അവളുടെ അപ്പന്റെ മുട്ടമാറ്റി എഴുന്നേറ്റിരുന്നു, യോഗേശ്വരൻ മുഖത്തിൽ കണ്ണു വെച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു. "അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാക്കുകൊണ്ടു പറയുന്നതുവരെ ഇതിനൊക്കൊന്ന വാക്കുപോലും തൊൽ വിശ്വസിക്കുകയില്ല." അവളുടെ കാലുകൾ ഇടി. അന്നു ബാബു തുറന്നുപിടിച്ച ഒരു കറുപ്പുവസ്ത്രം ആകൃതനായെത്തുകൊണ്ട് പാടിയെഴുതുന്നത് അവളെ താഴ്ന്നിട്ടിട്ടു. മേലു നളിനി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരളുകൾ എഴുതി. അദ്ദേഹം അവളെ മുറിയിലേയ്ക്കു താങ്ങിക്കൊണ്ടുപോയി.

"അപ്പോ, എന്തിനാണു വരണം. അപ്പൻ ചൊല്ലുകയുള്ളൂ." എന്ന് ശബ്ദത്തിൽ വീണ്ടുകൊണ്ടു അവൾ പറഞ്ഞു. അന്നുബാബു:—"നിന്റെ വേലക്കായിത്തന്നെ നിന്നെ വീണ്ടു നായി ഇങ്ങോട്ടു പറയുന്നതല്ലേ?"

മേലുനളിനി:—"വേണ്ട, തൊൽ തിരിച്ചു കിടന്നുകൊള്ളാം."

അന്നുബാബു തൊട്ടടുത്ത അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തു ചേർന്നു പോയി. പഴയ കാലത്തെപ്പറ്റിയുള്ള സ്മരണകൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിനുള്ളിൽ കടന്നുകൂടി. മേലു നളിനിക്ക് മൂന്നുവയസ്സു പ്രായമായപ്പോൾ ഇമ്മലോക വാസം വെടിഞ്ഞ അവളുടെ പ്രിയപ്പെട്ട മാതാവിനെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം ഓർത്തു. അവളുടെ മനോഹാസസ്മരണയായ വടനമ്പം നിഷ്പ്രഭമായ ഭർത്താക്കുടിയും പ്രശാന്തമായ പ്രകൃതിയും എല്ലാം ഒരൊന്നാണെന്നായി അദ്ദേഹം സ്മരിച്ചു. കൂതാവിന്റെ അനന്തപ്രതിഫലമായതായ ഭാഗ്യമകളെപ്പറ്റിയുള്ള ആശങ്കയാൽ, ഇത്രയുംകാലം ഒരു ജനനിയുടെ സ്വന്തംകൂടി വെച്ചിട്ടു ആ അഭാവത്തെ പരിഹരിക്കുവാൻ പണിപ്പെട്ടിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം അപാരമായ വേദന അനുഭവിച്ചു.

നോത്ത് അയാൾക്കു ക്ഷണനേരം അപമോദ് കീർഷ്യയുണ്ടായി; അവളുടെ ജീവിതത്തോടു തന്നെ തൽക്കലമൊത്തമായിപ്പോകുമെന്നു നീമസവും ഭയമായി സംഭവമായി.

അയാൾക്കു അവർ സ്നേഹനിലെത്തി. ഒരു അമൃതം അതെ രണ്ടാംതൃപ്തിയോടു ചിതറുവാൻ വഴിയിൽ കയറിയിരുന്നു. പൊക്കം കറഞ്ഞ ബാബിയെപ്പോലെ കരളുകളുടെ കിടമെവിരിച്ചു വെടിപ്പാക്കി, വെളിച്ചം കരളുടേ, ജനനവെല്ലാമുള്ള അനന്തരം അപമോദ് പറഞ്ഞു: “നേരം അധികമായി. നീ പോയി കിടന്നുറങ്ങ.”

കമല:—“വഴി പറയുന്നതുപോലെ ഞാൻ പെട്ടിയിലേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമിരുന്നെങ്കിലും, അതു കഴിഞ്ഞുവെന്ന് പോകാം”.

കമലൻ വിസ്മയത്തോടെ പറഞ്ഞില്ല. കമല മുൻപകരകാളു് മുമ്പാകെ, ജനനത്തിൽക്കൂടി അടുത്തടുത്ത നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കമലൻ നീരുറക്കുമായി പെട്ടിയിലേക്കു നോക്കി. വഴി ഇളകിത്തുടങ്ങി. അപ്പോൾ കണ്ണാം, അയാൾക്കു മുമ്പാകെയുള്ള ഒരു മനുഷ്യൻ വഴിയിൽ കയറാൻ കൊണ്ടിരുന്നു.

അദ്ദേഹിയിൽ കമല പൊട്ടിച്ചിരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഇളകിക്കൊണ്ടിരുന്ന വഴിയിൽ ചാക്കിയെപ്പോലെ ബലപ്പെട്ട അയാളെ കയ്യോടെ വന്ന തീവഴിയിലായിക്കളമാസി അയാൾ ഇഴുപ്പിടിക്കുന്നത് കമലൻ കണ്ടു. ഒരവിധത്തിൽ വളരെ സാധനപ്പെട്ട് ആ മനുഷ്യൻ തീവഴിയിൽ കടന്നുപ്രകടി. ആ ബലപ്പെട്ടിൽ അയാളുടെ ഉത്തരീയം മീലായിക്കളകെ മെക്കിയെക്കപ്പെട്ടു. അതെത്തി വാങ്ങാൻ കീഴാട്ടു കവിപ്പെട്ടപ്പോൾ കമലൻ അയാളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അതെ, ആ മനുഷ്യൻ അയാൾക്കു സ്വപ്നമിതനായ അമ്മയി തന്നെ!

എന്തൊരു മിന്നിട്ട കിരണമിട്ടും കമലയുടെ മിഥിനിനിച്ചു.

മണി പത്തൊമ്പതിട്ടു. വഴി സ്നേഹത്തിൽനിന്നും ഒരു കമല ആയി. “ഇവിടെ പോയി ഉറങ്ങുക” എന്ന് അയാൾ അവളോടൊക്കെയോടിച്ചു.

അവളോടും മിടിച്ചുകൊണ്ടു കിടക്കാൻ പോയി. തുടങ്ങുന്നതുവരെ അവൾ ധൃഢമായി വിരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

എന്നാൽ രമേശൻ ആ മല്ലയുദ്ധത്തിന്റെ മുമ്പം അമ്മേവിഷ്ണുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അമ്മയുടെ വീട്ട് കൽക്കട്ടയിലാണ്. അയാൾക്കുനാട്ടിലെങ്ങും വീടില്ല. വളരെ നല്ലവകളായി അയാളുടെ കുടുംബക്കാർ കൽക്കട്ടയിൽത്തന്നെ അധിഷ്ഠിതരാണ്. അതിനാൽ ആ വണ്ടിയിൽത്തന്നെ കയറുന്നതിന് അയാൾ എങ്ങിന് ഇത്ര വളരെ ബുദ്ധിമുട്ട് തന്നെയും കർമ്മയേയും അയാൾ പിൻതുടരുകയല്ലേ, എന്ന് രമേശൻ ചിലമായി ശങ്കിച്ചു.

നാട്ടിലും വീട്ടിലും അയാളെപ്പറ്റി അന്വേഷണം നടത്തുന്നതിനുള്ള അമ്മയുടെ യാത്ര രമേശൻ മറ്റൊരാളായിരുന്നു. അയാളെപ്പറ്റി പല വിമർശനങ്ങളും അവിടെ നടക്കാനിടയായേക്കാം. ആകട്ടാകെ കാര്യമെല്ലാം വളരെ ഭാഗ്യമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. തന്നെക്കുറിച്ചുള്ളതെങ്ങിലുള്ള ഭയം വാമം ഗ്രാമത്തിലെല്ലാം പരക്കെത്തന്നെ നേരത്തെ ആയാളുണ്ടായിട്ടു. കൽക്കട്ടയെപ്പോലുള്ള ഒരു വലിയ നഗരത്തിൽ ആത്മദിനത്തെ പലർക്കു വളരെ സൗകര്യമുണ്ട്. എന്നാൽ ഒരു ചെറിയ സംഭവം ഒരു ചെറിയ ഗ്രാമത്തെ ഇളക്കിമറിക്കുവാൻ മതിയാകും. ഭക്തപരമമായ വണ്ടി നിന്നപ്പോൾ അമ്മയ്ക്കു അവിടെ ഇറങ്ങുന്നോ എന്ന് രമേശൻ എത്തിനോക്കി; എന്നാൽ ഇല്ലാത്തതായാ അയാൾ നല്ല ഉള്ളിലേക്കു വരിച്ചു. നൈവൃത്തിയിലും പല താത്പര്യങ്ങളും ഇവയൊക്കെയും കയറുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ അമ്മയ്ക്കു അവിടെയും ഇറങ്ങുന്നതുകണ്ടില്ല. ബാക്കോളായിൽ വണ്ടി നിന്നപ്പോൾ രമേശൻ പിന്നെയും സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അപ്പോഴും അയാൾക്കുതാഴെത്തന്നെ നോക്കി. വേറെ ഒരു സ്റ്റേഷനിലും അമ്മയ്ക്കു ഇറങ്ങുവാനിടയില്ല.

ക്ഷീണം നന്നേ ഉണ്ടായിത്തന്നെയും ഒരു വൈകിതാണ് രമേശൻ ഉറങ്ങുവാൻ തുടങ്ങിയത്. നേരം വെളുത്തപ്പോൾ വണ്ടി ഗോവണ്മെന്റിലെത്തി. കിഴക്കു ബംഗാളിലേയ്ക്കു പോകേണ്ടവർ അവിടെയാണിറങ്ങേണ്ടത്. അമ്മയ്ക്കു അവിടെ ഇറങ്ങി, കൈയിലൊരു തുകൽസഞ്ചിയുമെടുത്ത്,

തലയും മുഖവും ഉത്തരീയംകൊണ്ടു മറച്ചു് ബോട്ടത്തിൽ പ്രവേശിച്ചവർക്കു് നമസ്കരണമു് നമുക്കു് കണ്ടു. നമുക്കു് നാട്ടിലേയ്ക്കുള്ള ബോട്ട വിട്ടവൻ ഇനിയും ഏതാനും മണിക്കൂർ അന്യമുണ്ടായിരുന്നു. വേറൊരു ബോട്ട കരയോടടുത്തു് ധൂമവും വലിയു് ചൂളവും വിടുകൊണ്ടു കിടന്നിരുന്നു. അതു് എങ്ങോട്ടു പോകുന്നതാണെന്നു നമുക്കു് ചോദിച്ചു:

“പോകുന്നതാണു്.”

“എവിടേക്കു?”

“നോട്ടിൽ വെള്ളം വേണ്ടതുണ്ടായിട്ടു കരയിലേക്കു.”

ഉടൻതന്നെ നമുക്കു് ആ ബോട്ടിലെ ഒരു മുറിയിൽ കയറിയെ ഇരുത്തി. പിന്നീടു്, യാത്രയ്ക്കു വേണ്ട അരിയും പരിപ്പും, വെയും പാലും പഴവും മറ്റും വാങ്ങുന്നതിൽ കരയിലേക്കു പോയി.

ഇതിനിടയ്ക്കു് അക്ഷതി ഏല്പാവരിലും മുൻപേ മറ്റേ ബോട്ടിൽ കയറി, ആൾക്കൂട്ടം മുഴുവൻ കാണത്തക്ക ഒരു നാമമാണു് നിലകൊണ്ടു. അതു പുറപ്പെട്ടാൻ സമയമായിട്ടില്ലാതിരുന്നതിനാൽ അതിൽ കയറേണ്ട യാത്രക്കാർ ഒട്ടേറെയെന്നു ധൂതി കൂട്ടിയില്ല. അവരിൽ ചിലർ കലിക്കുകയും മറ്റു ചിലർ വല്ലക്കൾ അടിച്ചുനറയ്ക്കുകയും ചെയ്ത ചിലർ ആറുവഴിയിൽത്തന്നെ കേന്ദ്രം അയ്യറക്കരയും ചെല്ലുകയും ചെയ്തു.

നമുക്കു് കയറിയവരിൽ അടുത്തുള്ള ബോട്ടിലെ ഒരാൾ പ്രാതൽ കഴിക്കാൻ പോയിരിക്കാമെന്ന് അക്ഷതി വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ ശോഷണമായിത്തീർന്നു ഉറപ്പാക്കുകയും ചെയ്തതിനാലാണെന്നു കണ്ടു് ബോട്ടിൽത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നതാണു് നല്ലതെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നി. ഒടുവിൽ ബോട്ടിലെ കഴൽവിളിക്കേട്ടു. എന്നിട്ടും നമുക്കു കാണാതില്ല. ബോട്ടിൽ കയറാനിട്ടിരുന്ന പലകയിൽക്കൂടി യാത്രക്കാർ ഉള്ളിലേയ്ക്കു തിരിഞ്ഞിരുന്നു.

മുളം തുടങ്ങിയതുകൊണ്ടു് വിളിച്ചുതന്നിരുന്നവർ തമ്മിൽ സംസാരം വേഗമേ പെട്ടെന്നു് കയറിയതുകൊണ്ടു. എന്നിട്ടും നമുക്കു അകത്തു പുറത്തു കണ്ടില്ല.

ഏല്പാവരും ബോട്ടിൽ കയറി, പലക വലിച്ചു; നല്ലതെ കണ്ടു; ബോട്ടിലേക്കു. അപ്പോൾ എനിക്ക് ഇറങ്ങണമെന്ന്

അക്ഷയി അപ്പോൾ യോഗശ്ലോകനാടു സാവധാനത്തിൽ പറഞ്ഞു: “വിങ്ങര ഏന്റെ കാര്യം തീരെ ചർച്ചയിലാക്കുകയാണു്. ഏതൊക്കെ നിർമ്മാണ അവസ്ഥാദി ചരവാതിരുന്നാൽ അത്രയും നല്ലതു്; കലാകൃതികളൊക്കെയും നോക്കുക. നിങ്ങളിപ്പോൾ അവയെ വല്ലാതെ ശല്യപ്പെടുത്തുവാൻ മുതിരുകയാണെന്നിൽ അതു് അപ്രത്യാപനമായ ഒരു വിനാശത്തിൽ കലാശിച്ചേക്കാം.”

കാറു് അയാൾ കണ്ടുകൂലമല്ലെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ അക്ഷമ പ്രദർശിപ്പിക്കാതെ അടങ്ങിയിരിക്കുകയാണെന്നതുകൊണ്ടു് അക്ഷയി വിചാരിച്ചു. ഏതൊക്കെയാവാലും അയാളുടെ പ്രകൃതിക്കൊരു മാറ്റവുമില്ല. അയാളെ ആക്ഷേപിക്കുകയാണെന്നിൽ കോപിക്കുകയോ അവിടം വിട്ടോടുകയോ അയാൾ ചെയ്ത പതിവില്ല. അത്യാവധാനങ്ങളും ധാന്യപ്രകടനങ്ങളും ആനെയിലും അയാളുടെ നേരെ പ്രയോഗിച്ചാൽത്തന്നെ അയാൾക്കൊരു ക്രസലുമില്ല. അയാളുടെ പക്ഷെ അത്ര മാത്രം കൃത്യമുണ്ടായിരുന്നു. ദണ്ഡവിതരൻ അയാളോടൊന്നും നിന്ദ്യയായി പൊരുതാറില്ലെന്നുള്ളതു്, അതുകൊണ്ടാണെന്നു് അയാൾക്കൊരിളക്കുമില്ല.

അക്ഷയി അവിടെനിന്നും നിർത്തിച്ചു ഉടൻതന്നെ അന്നുതന്നെ ഹോമനളിയിലെ തളത്തിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നു. അവളുടെ കളിപ്പൂമ്പുകളിലെ അങ്ങാടിയെ തീരെ മങ്ങിയിരുന്നു. കണ്ണിൻ ചുവരും കറുത്ത വരകൾ വിടിച്ചുപിടന്നു. അങ്ങ നോക്കിക്കൊണ്ടാണു് അവൾ മുറിയീൽ കടന്നതു്. ഏതൊക്കെയാണു് യോഗശ്ലോകനായുള്ള അഭിമുഖസംസാരം അത്ര മാത്രം അവൾക്കുസഹനീയമായിരുന്നു. അവളോടും രാമശ്വരോടും അയാൾക്കുശേഷം അനുഭവമില്ലെന്നും, അവയുടെമേൽ അയാൾ ഒരു പ്രവൃത്തി പ്രസ്താവിക്കുകയില്ലെന്നെന്നു വെന്നും അവൾ ഗ്രഹിച്ചു അതിനാലാണു് അയാളെ നോക്കുവാൻപോലും അവൾക്കു കൈയറ്റമില്ലാതിരുന്നതു്. അവളുടെ അനുരാഗം രാമശ്വരൻ പേരിൽ അവൾക്കുണ്ടായിരുന്ന വിശ്വാസത്തെ സംരക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു് ഒരു തണലായിരുന്നു. എന്നാൽ, അതിലു്, വിവേചനാശയത്തിൽ കീഴ്പ്പെടുത്തുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. രണ്ടുദിവസം മുൻപു് അവൾ ആ

മുറിയിൽനിന്നും നിഷ്കൂളിച്ചപ്പോൾ രജശങ്കരൻ പെട്ടിൽ അ
വൾക്കുള്ള ആണവിലാസത്തെ ചൂരിച്ചു ഏതാശ്ചര്യത്തോടു
സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ രാത്രിയിലെ ഏതാ
ത്തവാരസത്തിൽ അവളുടെ വിദ്യ ഭരതത്തി അല്ലാപ്പും ക്ഷതി
പ്പെട്ടുതന്നി.

പരമാർത്ഥം പറയുകയാണെങ്കിൽ രജശങ്കരൻ അസാ
ധാരണഗതികളെപ്പറ്റി സ്തബ്ധമായ ഒരു സമാധാനവും അവ
ളുടെ ആലോചനാശക്തിക്ക് വിഷവീഭവിച്ചില്ല. തന്റെ
പ്രേമനിഷിതമായ പ്രാകാരത്തിനുള്ളിലുമാറുകൊണ്ട് ഒറ്റു
ശ്വാസമുച്ചുരക്കുള്ള പ്രതീകാധിപന്മാൻ അവൾ കൂളിച്ചു.
എന്നാൽ ശങ്കരാളികമുഖത്തിൽനിന്നും ലോഹമുദികകൾ
പ്രാകാരത്തിനകേൽ വിഭാരതം വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.
തന്റെ രാമരപ്പെട്ടതവെ നെഞ്ചോടു ചേർന്നു കണിയുന്നതി
ശ്രമിക്കുന്ന കൊടുക്കൽപ്പോലെ, പ്രതികൂലമായ ഒരുവിവകൾ
കൊണ്ടുമാത്രമില്ലാത്തപ്പോൾ, അവൾ രജശങ്കരിലുള്ള
തന്റെ പുണ്യവിലാസത്തെ ഏതാശ്ചര്യത്തോടു ചേർന്നു ക്ഷി
പ്തിച്ചു. കഷ്ടം! അവളുടെ ഇഷ്ടത്തിനനുസരണമായ പല
അവരുകൾപ്പോലും വെട്ടിയുകൊണ്ടിരിക്കുക? അങ്ങനെയൊ
ന്നാണു അവളുടെ മുറിയുംഇത്രയും അനയിലാണൊക്കിയത്.
അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവൾ രാത്രി ഏതുറിയും കഴിച്ചു
കൂട്ടിയെന്നു മനസ്സിലാക്കി പല വ്യാവശ്യവും അദ്ദേഹം അവ
ളുടെ മുറിയിൽ കൊണ്ടു പോയി. അപ്പോഴൊക്കെയും അവൾ
ഉണർന്നുകിടക്കുന്നതു കണ്ടു "പരിഭ്രമിച്ച്" അദ്ദേഹം അവൾ
മുറക്കുറഞ്ഞതൊന്നാണെന്നു ചോദിച്ചു.

ഭേദമനളിനി:— "അപ്പൻ മറയ്ക്കാത്തതെന്താണിത്? എന്തിന്
ഇതാ മറയ്ക്കും നല്ലതല്ലല്ലോ. താൻ മനസ്സിലാക്കി."

വെളുപ്പിന് അവൾ ഉണർന്ന് മടുപ്പാവിൽ ഉദാത്തവാനാ
രണ്ടിച്ചു. രജശങ്കരൻ വാതിലിലെ ഏല്ലാ ജനാധിപന്മാരും
അടുപ്പുറ്റിയിട്ടിരുന്നു. നല്ലൂർ കൈയ്ക്കു കൈയ്ക്കു ചേർന്നു. എ
ന്നാൽ ഭേദമനളിനിക്ക് അങ്ങനത്തെ പ്രഭാതം നിർദ്ദീപവും
വിഷമകരമായൊന്നായിത്തീർന്നിരിക്കിൽ എന്താണുതത്ത്വം? മടു
പ്പാവിന്റെ ഒരു കോണിലിരുന്ന്, കൈകൊണ്ടു മുഖം മൂടി
അവൾ തെങ്ങിത്തേങ്ങിക്കൊണ്ടു.

അവളുടെ കാമുകന്റെ സന്ദർശനം വഴിക്കുവാൻ അത് അവൾക്കു മാറ്റുവാനാകുമോ എന്ന സംശയമാണ്. ആനന്ദ മയമായ സാധാരണത്തിൽ അയാളുടെ അഗമനമുണ്ടാകുമെന്ന് അവൾ നേരത്തേ പ്രതീക്ഷിക്കുകയുണ്ടായി. അയാൾ അതത് വീട്ടിൽ അവൾക്കടുത്തുതന്നെ ഉണ്ടെന്നുള്ള സമാധാനവും ഇതാ നഷ്ടമായിക്കഴിഞ്ഞു.

“ഫേമം, ഫേമം” എന്നുള്ള അവളുടെ അച്ഛന്റെ സ്നേഹം വഴിക്കത്താഴുകുന്ന ശബ്ദം അവളെ ഒന്നടിയുണർത്തി. ഉൽക്കടബന്ധങ്ങൾ സംഭാതമായ ബാഹ്യബിംബങ്ങൾ ഗൃഹിയിൽ ഭാഗനക്കെക്കുറിച്ചുകൾ കൊണ്ടു മാർദ്ദനമൊഴ്ത്തിട്ട് അവൾ വിളി കേട്ടു.

“ഞാൻ ഇന്നു വളരെ താമസിച്ചാണ് എഴുന്നേറ്റത്.” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം മട്ടുപ്പാവിൽ കിടന്നു വന്ന് അവളുടെ അടുക്കിലിരുന്ന് സാവധാനം ആ പാറിഴക്കൊഴിയെ തുലാടി. പശ്ചിമയെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന് ഉറക്കം അശേഷമുണ്ടായില്ല. സൂര്യോദയം സജീവിക്കാരായതിനു ശേഷമേ അദ്ദേഹം ഒരു മയങ്ങിയുള്ള ഭാനകിരണങ്ങൾ മുഖത്തേററപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഉണർന്നു. ബാലപ്പെട്ട് വസ്ത്രം ധാരിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം ഫേമനളിനിയെ അന്വേഷിച്ചു. അവളുടെ മുറിയിൽ നോക്കി; എന്നാൽ അവിടെ ആരെയും കണ്ടില്ല. അവൾ ഇനിയും ഏകാകിയായിരിക്കുവാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നുവെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോഭവനം വർദ്ധിച്ചു. “തങ്കം, താഴെ വന്ന് ചായ കുടിക്കൂ” എന്നു പറഞ്ഞ് അദ്ദേഹം അവളുടെ പൂക്കുകൾക്കു ഹാരിച്ചു.

സൽക്കാരശാലയിൽ യോഗ്യപ്പെടുന്ന കണ്ടെക്കുമോ എന്ന് അവൾ ഭയപ്പെട്ടു. എന്നാൽ പതിവിനു വിപരീതമായി എന്തെങ്കിലും ചെയ്താൽ അത് തന്റെ അച്ഛന് അസഹനീയമായ സമുദരത്തിനിടയാക്കുമെന്ന് അവൾക്ക് അറിയാമായിരുന്നു. അതു കൂടാതെ അദ്ദേഹത്തിന് എല്ലാ ദിവസവും ചായ പകർന്നു കൊടുക്കുന്നത് അവളായിരുന്നു. ആ പതിവു മുക്കുവാൻ അവൾ അശേഷം ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. വാതലിനടുത്ത് എത്തിയപ്പോൾ യോഗശാലൻ അകത്ത് ആരോടോ സംസാരിക്കുന്നത് അവൾ കേട്ടു. രമേശൻ അവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കുന്ന

അന്നബൊബ:—“അറിഞ്ഞുകൂടാ; എന്നാണത്!”

യോഹന്നൻ:—“രമേശ് അയാളുടെ ഭാര്യയോടുകൂടി നാട്ടി-
ലേക്ക് ഇന്നലെ ഗോലണ്ടെ വഴിയിൽ പുറപ്പെട്ടു.
അക്ഷതി വഴിയിൽ കയറുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ അയാൾ
കൽക്കട്ടയിലേക്ക് തന്നെ മടങ്ങി.” ഭാര്യനളിനിയുടെ
കൈകൾ വിറച്ചു. പകർന്നുകൊണ്ടിരുന്ന തേലില താഴെ
ഇളളമ്പി. പരദാശായി അവൾ കസാലയിൽ വീണു.
യോഹന്നൻ കൺകോണുകൊണ്ട് അവളെ നോക്കി.
“മുളിച്ചോടവാൻ അയാളെ പ്രേരിപ്പിച്ച കാരണമെന്താ-
ണെന്ന് എനിക്ക് മനസ്സിലാകുന്നില്ല. പഴയ പ്രൗഢിക
ളെല്ലാം തീരെ നീചമായിത്തന്നെത്തന്നെ അതിൽനിന്നും
താഴിപ്പോകുന്നത്. എന്നാൽ ഒരു കള്ളനോടൊപ്പം പോകി-
പ്പോകിയതു എന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ വളരെ വളരെ നിന്ദ
മായി തോന്നുന്നു. അത് അയാളോട് എനിക്ക് ഒരു അവ-
ധാനമായ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. മോശം എന്തു വിചാരിക്കുന്നു
വെന്ന് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ അയാളുടെ
കുറ്റത്തിന് ഇത് മതിയായ ഒരു തെളിവല്ല?”

ആവാദധാരം വിറച്ചുകൊണ്ട് അവളെപ്പോലെ.
“നോക്കൂ, നിങ്ങളുടെ തെളിവൊന്നും ഞാൻ ആവശ്യപ്പെട-
ുന്നില്ല. നിങ്ങൾ ഇഷ്ടംപോലെ അദ്ദേഹത്തെ നിന്ദിച്ചുകൊള്ള-
ണം. എന്നാൽ ഞാൻ, അങ്ങിനെ ഒരു വിധി കല്പിക്കുവാനൊ-
രുക്കുമില്ല.”

യോഹന്നൻ:—“നിന്നെ വിവാഹംചെയ്യാൻ പോകുന്ന മനു-
ഷ്യനായി ഞങ്ങൾക്കൊരു കാര്യവുമില്ലേനോ?”

ഭാര്യനളിനി:—“വിവാഹത്തെപ്പറ്റി ഞാൻതന്നെ പറഞ്ഞില്ല.
ആ ആലോചന നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടംപോലെ തള്ളിക്കള-
യുകയോ സ്വീകരിക്കുകയോ ചെയ്യണം. എന്നാൽ
എന്റെ നിഷ്ഠയും ഭേദിക്കുന്നതിന് നിങ്ങൾ ബുദ്ധി-
മുട്ടേണ്ട.”

രമേശ് അവളുടെ നാക്കു പിടിച്ചു കീഴോട്ടുതള്ളി,
ശബ്ദം നിറയായിപ്പോയി. അന്നബൊബ എഴുന്നേറ്റു കയ്യാനീർ
കൊണ്ടു നൽക്കെ അവളുടെ വക്കത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ
വയലപ്പോട്ടു ചേർത്തു.

“ഓരോരു വത്ര. നമുക്കു മുകളിലേക്കു പോകാം” എന്നു മാത്രം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

— : ൦ : — —

അദ്ധ്യായം ൨൩.

രമേശൻ കുമാരൻ കരറിയ ഭാഗാട്ട് കൃത്യസമയം ഗോപുരപ്പാലിൽനിന്നു തിരിച്ചു. അറകളെക്കൂടാതെ, നന്നാപ്പൊസ്റ്റിലും രാജാപ്പൊസ്റ്റിലും പോലുമാത്രം കരറിയിരുന്നില്ല. അതിനാൽ രമേശൻ ഒരു മുറിച്ചു കെട്ടുകൾക്കു കൂട്ടത്തി അവരുടെ സാമാനങ്ങൾ അതിൽ നിക്ഷേപിച്ചു.

കുമാരൻ കുറച്ച് പാൽ കുടിച്ചുകൊണ്ട് അവളിന്നു മുറിച്ചിട്ടുള്ള അരിയിൽനിന്നു കറിക്കൊന്നിനു ചാറിയെടുക്കുന്നതുകൊണ്ടിങ്ങിനെ കണ്ടുനടിച്ചു.

“നമുക്കു എവിടെക്കാണ് പോകുന്നതെന്നു നിനക്കറിയാമോ?” എന്ന് രമേശൻ കുമാരനോടു ചോദിച്ചു.

കുമാരൻ : — “വീട്ടിലേക്കു.”

രമേശൻ : — “നിനക്കു അങ്ങോട്ടു പോകാനില്ലാത്തതുകൊണ്ട് വേറൊരു വഴിക്കാണു തിരിച്ചിരിക്കുന്നത്.”

കുമാരൻ : — “എന്തിനു വേണ്ടിയാണോ ആ നിശ്ചയം കേൾപ്പിക്കുന്നതു്?”

രമേശൻ : — “അതെ, നിനക്കവേണ്ടിത്തന്നെ.”

കുമാരൻ : — “നിങ്ങളെന്തിനാണിങ്ങനെ ചെല്ലുതു്? ഞാൻ ആ ഗോപിക്കാരെ ചറ്റത്തു സംഗതി നിങ്ങളിത്ര ഗൗരവമായി ഗണിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. നിങ്ങളുടെ പെട്ടെന്നു നീക്കംകൊള്ളണം.”

“എന്തിനാണിങ്ങനെ നീക്കംകൊള്ളണം. വീട്ടിൽ പോകാൻ എന്തിന്നു താല്പര്യമില്ല” എന്നൊരു പുഞ്ചിരിയോടെ ശ്രീമതി അയാൾ പറഞ്ഞു.

“പിന്നെ എങ്ങോട്ടാണു പോകുന്നത്?” എന്ന് കുമാരൻ ചിത്തപ്പെടാത്തതുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

രമേ:—“നാം ഇപ്പോൾ പടിഞ്ഞാറൻഭേരുള്ളിലേക്കാണ് പോകുന്നത്.”

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ കുമലയുടെ കണ്ണുകൾ ഉന്ദീലിതങ്ങളായി. പടിഞ്ഞാറൻഭേരു! വീട്ടിനു വെളിയിലിറങ്ങിയിട്ടില്ലാത്ത ഗ്രാമവാസികൾക്കു പടിഞ്ഞാറൻഭിക്ഷക്കു കേട്ടാൽ ഏതെല്ലാം ചിന്തകളാണു നടക്കുന്നത്? വിശുദ്ധഭേവാലയങ്ങൾ, പശ്ചിമ സാഗരത്തിൽനിന്നും സ്വർഗ്ഗവും വീശുന്ന ഇളംകുളിർകാറ്റ്, പുതിയ നഗരങ്ങൾ, നവംനവങ്ങളായ കാഴ്ചകൾ, പഴയ രാജാക്കന്മാരുടേയും ചക്രവർത്തിമാരുടേയും മനോഹരങ്ങളായ കൊട്ടാരങ്ങൾ, അതുതന്നെയും ശിപ്പവൈദ്യയും പൂർണ്ണിച്ചിരുന്ന ഭക്ഷണരണ്ടും, പരമാണിഭക്തിമാസങ്ങൾ, വിരോധപ്പെറ്റിരുന്ന കഥകൾ!

എവിടെല്ലാമാണു പോകാൻ തീർപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതെന്ന് ആദ്യോദ്യമിച്ചുകിതയ്ക്കുന്ന ഏതെങ്കിലും കുമല ചോദിച്ചു.

രമേ:—“ഞാൻ അതിനിയും തീർച്ചയാക്കിയിട്ടില്ല. മാംഗിർ, പാറ്റുനാ, ഡീൻപൂർ, ബാർസാർ, ബേസിപ്പൂർ, ബനാറീസ് ഈ സ്ഥലങ്ങളിൽക്കൂടിയൊക്കെ നമ്മൾ യാത്രചെയ്യും.” ഇവയിൽ ചില സ്ഥലങ്ങളെപ്പറ്റി അവൾ കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ചിലത് അവൾ ആദ്യമായിട്ടാണ് ഇപ്പോൾ കേട്ടത്. എങ്കിലും അവൾ പേരുകൾ ചൊല്ലിപ്പോൾ അവളുടെ ഭാവനാശക്തി പ്രോത്സാഹമായി. “ഹാ! എന്തൊരു രസം!” എന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ കൈകൊട്ടി.

രമേ:—“രസമൊക്കെ കരകൊട്ടി കഴിഞ്ഞു ഉണ്ടാകുകയുള്ളു. അതിനിടയ്ക്ക് വല്ലതും കഴിക്കണ്ടേ? ബോട്ടുകാർ പാകം ചെയ്യുന്ന ഭക്ഷണം നീ ഉപയോഗിക്കുകയില്ലല്ലോ.”

“എനിയ്ക്കതു വേണ്ട!” എന്ന് അവൾ തലതിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

രമേ:—“പിന്നെ എങ്ങിനെയാണു്?”

കുമല:—“ഞാൻ അന്നത്താൻ പാകംചെയ്യും.”

രമേ:—“ഓ! നിനക്കു പാകംചെയ്യാനറിയാമോ?”

കുമല ചൊടിച്ചിരിച്ചു. “എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടെന്ന് നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു, എനിക്കു

പാകംചെയ്യാനറിയാതോ എന്നല്ലേ? ഒന്നു തിരിയാത്ത ഒരു ചെണ്ണാലിട്ടാണോ നിങ്ങൾ എന്നെ കരുതിയിരിക്കുന്നത്?"

രമേശ് അവിടെനിന്നും പോയി ഒരു ഇരുമ്പപ്പു കൊണ്ടുവന്നു. കടമ്പസ്ഥലത്തിലുള്ള ഒരു പത്തുൻ ആ ചോട്ടിലുണ്ടായിരുന്നു. കമലയുടെ സഹായത്തിൽ അവനേയും എടുത്തു. അവന്റെ വേലയ്ക്കു പ്രതിഫലമായി കാതിലുള്ള ചോട്ടുകുലിയും കൂടാതെ ഒരു ചെറിയ ശമ്പളവും കൊടുക്കാമെന്ന് അയാൾ സമ്മതിച്ചു.

രമേശ്:—“കാലത്തെ എന്നാണൊക്കെണ്ടത്?”

കമല:—“അരിയും, വെയും കയ്യിലുണ്ടല്ലോ. പലരൊക്കെ കണ്ടു. എന്നാൽ എങ്ങിനെയാണരി പൊടിക്കുന്നത്? തിരകല്ലിലൂടെ എനിക്ക് അരി പൊടിക്കുവാൻ വയ്യ. നിങ്ങൾക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ”.

രമേശ് ആ കുറ്റാരോപണം സമരോഹിതമായി സാദിച്ചു. തിരകല്ലുനേക്കിച്ച് അയാൾ ചെളിയിൽ പോയി. എന്നാലതവിടെ കിട്ടിയില്ല. ഒഴിഞ്ഞുപോയും ഒരു ചെറിയ കല്ലുരപ്പും ചോട്ടിലുണ്ടായിരുന്നു. അതുപയോഗിച്ചു പൊടിക്കുവാൻ അയാൾക്കുശേഷം പരിവയമില്ലെന്നും വേറൊരു നിയുക്തിയുമില്ലല്ലോ. “അരി പൊടിക്കുവാൻ വേറെ ആരെങ്കെങ്കിലും കൂടി വിചിക്ഷേ?” എന്ന് രമേശ് ചോദിച്ചു.

എന്നാലവൾ അതു വിസ്മയിച്ചുകൊണ്ട് ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി പൊടിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അവൾ ഇതിനടുത്ത് ഉപയോഗിച്ച പരിവയമില്ലാത്ത ആ സാധനങ്ങൾക്കൊണ്ടുള്ള ജോലി അവളെ നന്നാക്കിപ്പോയി. ഉരലിൽനിന്നും കെറിച്ച് അരി കൂടെ വീണപ്പോൾ അയാൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നു. അവളുടെ ഉത്സാഹം രമേശ്നീലും കടന്നുകൂടി. അയാളും പണിയിൽ പങ്കെടുത്തു. അരി പൊടിച്ചുകഴിഞ്ഞത് അവർ മുറിയുടെ ഒരു ഭാഗം തുണിക്കൊണ്ടു മറച്ച് ഒരു ചെറിയ പാലം കരാല സജ്ജമാക്കി. മധ്യസാധനങ്ങൾ വൃത്തിയാക്കി കൽക്കട്ടയിൽനിന്നും വാങ്ങിയിരുന്ന ഒരു മൺകലം പലഹാരം പാകംചെയ്യാൻ ഉപയോഗിച്ചു. അയാൾ പാലം തുടങ്ങി. അയാൾ പോയി കുളികഴിഞ്ഞു വരുമ്പോഴേക്ക് എല്ലാം തയ്യാ-

റാകമെന്ത് അവരും പറഞ്ഞു. അതനുസരിച്ച് അയാൾ കളി കഴിഞ്ഞു വന്നപ്പോൾ ഏല്പാം തയ്യാറായിരുന്നു.

“ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ പലരും വേണ്ടേ! അതിനൊന്നും അപയോഗിക്കേണ്ടതു്?” എന്നായിരുന്നു അടുത്ത ചോദ്യം. ബോട്ടുകാരായ മറ്റൊരുമുറിയരോട് തൽക്കാലാവശ്യത്തിനൊരു വിത്തൊന്നും വാങ്ങിയാലെന്താണെന്ന് രമേശൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. അതു കേട്ടപ്പോൾ കമല ആററിൽ ചാടിയില്ലെന്നു യുക്തി. താനിതിനു മുൻപ് പലപ്പോഴും ഹിന്ദുക്കളുടെ പരിശുദ്ധാചാരങ്ങളോടു വിരുദ്ധമായി ഈ അപരായം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്ന് അയാൾ പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ ഏറ്റുപറഞ്ഞു.

“കഴിഞ്ഞതു കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ മേലാലോരിക്കലം അങ്ങനെ ചെയ്യരുതു്” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അവർ മൺപാത്രത്തിന്റെ പരന്ന അടച്ചുടച്ചതു വൃത്തിയാക്കി അയാളുടെ മുൻപിൽ വെച്ചു. “ഇത് ഇതു് ഉപയോഗിക്കണം. വേറെ കിട്ടുമ്പോൾ വാങ്ങാം.” രമേശൻ ജലം കൊണ്ടുവന്ന് മുക്കുത്തട്ടിൽ ഒരു ഭാഗം ഇഷ്ടിയാക്കി അപ്പൊരം കഴിക്കാനിരുന്നു. അന്ത്യാചാരങ്ങളെ ലംഘിക്കാനിടയാകാത്തതുകൊണ്ട് അയാൾക്കു വലിയ ചാരിതാത്പര്യമുണ്ടായി.

ഒന്നോ രണ്ടോ റിക്കി തിന്നിട്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു: “എത്ര ഭംഗിയായി പാകംചെയ്തിരിക്കുന്നു!”

“കളിയാക്കാതിരിക്കേണം!” എന്ന് സംഭ്രമത്തോടുകൂടി കമല അപേക്ഷിച്ചു.

രമേശൻ:—“ഞാൻ കളിയാക്കുകയല്ല; നീ ഭക്ഷണം കഴിക്കുമ്പോൾ ഇതിന്റെ അടി തന്നെ അറിഞ്ഞുകൊള്ളൂ.” വളരെ വേഗത്തിൽ അതു മുഴുവൻ ഉള്ളിൽ ചെയ്തതിന്നാലും വെടിപ്പാക്കി അയാൾ കുറച്ചുകൂടി ആവശ്യപ്പെട്ടു. കമല ഇത്തവണ മുൻപിലത്തേതിൽ കൂടുതൽ വിളമ്പി.

“കമലം, നീ എല്ലാം എനിക്കു തന്നാൽ നിറക്കൊന്നും കഴിയൂണ്ടേ?”

കമല:—“ഇതുവെങ്കിലും ചോദിക്കാൻ അറന്നിപ്പല്ലോ. ഇനിയും ധാരാളം ഇരിപ്പുണ്ട്.”

കമലൻ തൃപ്പിത്താട്ടുകുടി ഭവനം കഴിക്കണതു കണ്ടപ്പോൾ അവൾക്ക് അത്യന്തം സന്തോഷമുണ്ടായി.

“വീ എന്തിനാണ് ആചാരം കഴിക്കുന്നത്?” എന്ന് അവൾ കടുവിൽ ചോദിച്ചു.

കമല:—“എന്താ സംശയം? ആ അടുപ്പിൽത്തന്നെ” എന്ന്, അയാളുടെ പത്നി ആകയാൽ അവൾ ആഹാരംകഴിച്ചു പാത്രംതന്നെ ഉപയോഗിക്കുകയാണു വേണ്ടതെന്നുള്ള ഭാഗ്യായാചാരംപഠിച്ച് അവൾ മറുപടിപറഞ്ഞു.

“ഓ! അതു പാടില്ല. വീ കരിക്കലം അങ്ങിനെ ചെയ്യരുത്!” എന്ന് അന്ധാളിപ്പോട്ടുകുടി രജേൻ ഉദ്ദേശിച്ചു.

“എന്തുകൊണ്ട് പാടില്ല” എന്ന് ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടി കമലയും ചോദിച്ചു.

“അതത്ര നല്ലതല്ല.”

“നല്ലതല്ലെന്നുപറഞ്ഞു? എന്താ ചേണക്കാരനായിത്തീരാം. ഉദാഹരണം വീ എന്തിനാണിതു കഴിക്കുന്നത്? താഴെ ഒരു ചിലവറക്കു മുമ്പകക്കാൽ ഉണ്ട്. അയാളുടെ അടുക്കൽനിന്നും കറെ ഇല വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരൂ.”

കമലൻ:—“വീ ആ മൺപാത്രംതന്നെ ഉപയോഗിക്കുവാൻ ചോകുന്നതിൽ അതിയ്ക്ക തടിക. ഞാൻ കഴുകി വൃത്തിയാക്കാം.”

“ഇതെന്തു കൂത്ത്, വെറുതെ ലഹളകൂട്ടരുത്!” ഇതായി ഞാൻ അവൾക്ക് അതിനു കിട്ടിയ സമ്മാനം.

അ കുറച്ചുനേരംകഴിഞ്ഞു അവൾ പറഞ്ഞു: “വീക്കൾ മറുപടിയായ് കൊണ്ടുവന്നിട്ടില്ലല്ലോ. അതുകൊണ്ട് അതെത്തു് ചെയ്തിത്തയ്യാൽ നിവൃത്തിയില്ല.”

രജേൻ:—“അങ്ങേ ഒരാൾ താമസംവെ നില്ക്കുന്നുവല്ല.”

രജേന്റെ വിചാരങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ന്യൂനാജനകളോടായിരുന്നു. എന്റെ ദൈവമേ! അക്കുഴിതവരും യഥാർത്ഥത്തിൽ ഭാഗ്യകര്യംകൊണ്ടാണു് ഈ സംഭവത്തെ എത്തിവെട്ടാൻ ഞാൻ ശക്തിപ്പെടാഞ്ഞു്?”

വേദാന്തകേരള സമാഹാരപ്രകാരം ഒരു ഗ്രാമനായികയുടെ ജോലികളെ ചുറ്റാവിട്ട് പെരിപാലിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്ന കമല നന്നായോടായിരുന്നു. അവളുടെ അമ്മക്കുറുപ്പൻ

കൂടെ പണ്ടു താമസിച്ചിരുന്നപ്പോൾ അവിടെയുള്ള സകല ജോലിയും—പാലകം, മാർജനം, ശുശ്രൂഷ ഇവയെല്ലാം അവർക്കെന്നുമാണ് ചെയ്യുവന്നിരുന്നത്. പാലകംചെയ്യുന്നതിലും മറ്റുമുള്ള അവളുടെ വൃത്തിയും, ശ്രദ്ധയും, ഉത്സാഹവും, സന്തോഷവും, ജേതാക്കൾ നന്നാക്കിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ അതേസമയത്തന്നെ വിഷാദകലുഷമായ വിചാരങ്ങൾ അയാളുടെ മനഃസുഖത്തെ ദുഷിച്ചു. എന്തു ചെമ്പമാണ് ഭാവിയിൽ അവരെ സംഘടിപ്പിക്കുന്നത്? അവളെ അയാളുടെ കൂടെ താമസിപ്പിക്കാമോ? പക്ഷമാർത്ഥം ധരിപ്പിച്ച് അവളോടു ഭവാനുജ്ഞം പറഞ്ഞുവോ? ഈ ചൂന്ന ചോദ്യങ്ങളേതേയും ഉത്തരം ഒരുപോലെ വിഷമമേറിയതായിരുന്നു. സാധാരണമായ അവരുടെ പെരുമാറ്റങ്ങൾക്ക് എവിടെയാണ് ഒരുതൃപ്തി കിട്ടിയേക്കാം. ഫലമനളിനികൂടി അവരോടൊന്നിച്ചുണ്ടായിരുന്നതിൽ എല്ലാം എന്തു എളുപ്പമായിരുന്നു! എന്നാൽ അത് അവസരമല്ല. അപ്പോഴത്തെ വിഷമാവസ്ഥയിൽ അയാൾക്ക് ദൈവത്തെ വഴിയും തേന്നിയില്ല. അവസാനം ഒന്നും കൂടിച്ചെയ്യേണ്ട എന്ന് അയാൾ തീർച്ചയാക്കി പക്ഷമാർത്ഥം മുഴുവൻ കലശലോട് പറയുന്നു.

—(൦)—

അദ്ധ്യായം ൨൪.

ഉദ്യമിപ്പിഞ്ഞപ്പോൾ ആററിൻനടുവിൽ വെള്ളം വായിത്തന്ന ഒരു സ്ഥലത്ത് ബോട്ടറുണ്ട്. അത് അവിടേനിന്നും ഇളക്കുന്നതിനു ചെയ്ത ശ്രമമെല്ലാം നിഷ്ഫലമായിത്തീർന്നു. സൂര്യൻ പശ്ചിമമുഖത്തോടു സഞ്ചിപ്പിച്ചു. ഇനിയും ബോട്ടർ കിയിട്ടില്ല. നദിയുടെ ഇതവശങ്ങളിലും നീക്കാക്കുകളുടെ കാലടികൾ പതിഞ്ഞിട്ടുള്ള വിസ്തീർണ്ണമായ മണൽത്തിട്ട പടിപടിയായി ഉയർന്ന് വർഷാലത്തു മേലും വെള്ളം കയറുന്ന പൊക്കമുള്ള വക്കോളം എത്തിയിരുന്നു. ഇപ്പോഴെന്നതിനു മുൻപ് വെള്ളം കോടാനതിരായി നദീതീരത്തിലെത്തിയിരുന്ന അടുത്ത ഗ്രാമത്തിലെ ചൊവ്വകുമാരിൽ നാണക്കങ്ങളുകൾ

മുപ്പാലത്തിനിടയിൽക്കൂടിയും, വൈയ്യമുള്ള കട്ടികൾ സങ്കോചം കൂടാതെയും ആ ആയിരംപോട്ട് അത്യുൽക്കണ്ഠയോടുകൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു.

കണ്ഠതികരായ ഒരു കൂട്ടം കട്ടികൾ, മുക്കി പൊക്കിപ്പിടിച്ച് കമലമാ പുകയും വിട്ടുകൊണ്ട് ഹൈന്ദവഭാവത്തിൽ അതിരേ പതിവായി കടന്നുപോകുന്ന ആ ബോട്ടിനു നേരെ പൊക്കുമുള്ള കമലിൽ നിന്നുകൊണ്ട് കൊത്തുന്നതുകാട്ടി ആടുകയും പാടുകയും ചെയ്തു. ഉയന്നു ആ മണൽത്തിട്ടയുപറ്റം നൂല്പൂർ മറഞ്ഞു. സാധാരണനൂല്പൂർകിണറുമാറുകൊണ്ടു പ്രവീപുമായിരുന്നു പാമ്പിമാംബരത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ട് രമേശൻ ബോട്ടിന്റെ പടിയിൽ നിൽക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ കമല പാലകുറ്റിയിൽ നിന്നും വെട്ടിയിലിറങ്ങി, കരുങ്കിട പുറകിൽ നിന്നുകൊണ്ട് അയലൂടെ ഉറപ്പായ ആകർഷണവൽ സാധാരണമായി പെട്ടു. അയലൂ തിരിഞ്ഞുനോക്കി നിൽക്കുന്നതിനാൽ അവൾ അക്കോർക്കൂട്ടമെടുത്തു കിടന്നു. കുറച്ചുനേരം അവൾ ഉറക്കെ കിടന്നിരുന്നതിന്റെ ശേഷമേ രമേശൻ തല തിരിച്ച് അവളെ നോക്കിയുള്ളു. അപ്പോൾ പുറകിൽ കമല നില്ക്കുന്നതു കണ്ട്, അയലൂ അവളുടെ അടുത്തു ചെന്നു നിൽക്കുകയ്ക്ക് പോയി.

“അപ്പോൾ നീ ഏതെന്ന വിളിക്കുവാൻ കണ്ടുപിടിച്ചിരിക്കുന്ന സുത്രമിതാണ്; അല്ലേ?”

രമേശൻ:—“എനിക്കു വേറെയും തോന്നിയില്ല.”

രമേശൻ:—“പിന്നെ എന്തിനാണ് എന്റെ അച്ഛനമ്മമാർ എനിക്കു ചേർത്തിരിക്കുന്നത്? എന്തുകൊണ്ട് ഏതെന്ന മേമശബാബു എന്നു വിളിച്ചുകൂടാ?”

പിന്നെ നീയെന്തുകൊണ്ട് നേരംപോക്ക്! ഒരു ഹിന്ദു ഭാഷ, അയലൂക്കു ഭാഷാവിനെ പേരു ചൊല്ലി വിളിക്കണം പോലും! കമലയുടെ കവിർത്തടങ്ങൾ, സന്ധ്യകാലത്തെ ശ്വാമിത്തവസ്സത്തെ വെല്ലുന്ന നീരം പൂണ്ടു. “നിങ്ങൾ എന്തിന്റെ നീറമെന്തെ സംസാരിക്കുന്നതെന്ന് മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല” എന്നു മൊ തിരിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു. കമലയുടെ: “ഇതോട്ടു നോക്കൂ. അത്ഭുതം കാലമായി; അത്ഭുതി

കാക്കെ ഉണ്ണുന്നതാണു നല്ലതു്. പ്രാണവത്ര കേമമല്ലായിരു
ന്നല്ലോ.”

നദിയിൽനിന്നു വീശിക്കൊണ്ടിരുന്ന കരണൽ മരമേരേ
വിശപ്പുണ്ടാക്കി. എന്നാൽ അയാൾ, കമല അവളുടെ സംഭാ
രണരൂപരിമിതമാണെന്നു ഭയപ്പെടുത്തുന്നതിനുള്ളതല്ലെന്നു ശ്രദ്ധി
ച്ചു് അതു് അവളെ അറിയിച്ചില്ല. എന്നതായാലും അങ്ങോട്ടു
വെൺ് കൊമ്മിച്ചിക്കാക്കത അവൾ ഇങ്ങോട്ടു വൺ് അയാളോടു്
അത്താഴം തയ്യാറായിരിയ്ക്കുന്നു എന്നു വിചിത്രതയിനാൽ അയാൾ
കൂടുവായ സന്തോഷം ഒരു പുതിയ സ്വപ്നാലോചന തന്നെ
ആയിത്തന്നു. തന്റെ ആഗ്രഹങ്ങളായും ആചര്യങ്ങളായും
അറിഞ്ഞു പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിൽ അയാളുടെ തുണകാലാഭിയാ
യ ഒരു മനുഷ്യജീവി പിന്നിലുണ്ടെന്നുള്ള സന്തോഷപ്രമോദ
വിചാരം ഇതോടു സമുലനം വെച്ചു. ഈ വാസ്തവസംഗതി
നിഷേധിക്കുവാൻ അയാൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ അയാ
ളുടെ സുഖത്തിനായുള്ള അവളുടെ ഈ പ്രയത്നങ്ങളും
പ്രേമപരാപങ്ങളും വാസ്തവത്തിൽ തന്നിക്കു ലഭിക്കേണ്ടതല്ലെ
ന്നുള്ള അശോചകമായ പരമാർത്ഥത്തോടു് അയാൾക്ക് ഏതി
രിക്കേണ്ടിവന്നു. നീമരേഖസുഖകരമായ ഒരു നെടുവീല്ല്
വിട്ടുകൊണ്ടാണു് അയാൾ അവളുടെ തട്ടിൽ പ്രവേ
ശിച്ചതു്.

മരമേരന്റെ മുഖഭാവം കമലയുടെ ദൃഷ്ടികളിൽ പെടാ
തിരുന്നില്ല. “നിക്കൊപ്പമു് അത്താഴം വേണ്ടേ? വിശപ്പു കാ
ണമെന്നു ഞാനഭ്യർത്ഥിച്ചു. നിങ്ങളെ നിർബുദ്ധിച്ചു വിളിച്ചു
കൊണ്ടുവന്നതിന്നു ഷഛമിക്കുന്നു!”

മരമേരൻ ഉടൻതന്നെ സന്തോഷഭാവം നാടില്ല. “നീയല്ല,
ഏന്റെ വിശപ്പാണു് എന്നു ഇങ്ങോട്ടു വരുവാൻ നിർബുദ്ധി
ച്ചതു്. എനിക്ക് വിശക്കുന്നു. ഭക്ഷണം വിളമ്പുക. ഉള്ള
തെല്ലാം കഴിച്ചിട്ടു് ഒരു തരി ഞാൻ നിനക്കു വശ്യപ്പെടുകയില്ല.”

“അല്ല, തിന്നാനൊന്നും ഇവിടെ കാണുന്നില്ലല്ലോ. എ
നിക്ക് വിശപ്പും നല്ലപ്പോലെ ഉണ്ടു്. എന്നാലിതെന്നും എ
നിക്കു ഭവിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല” എന്നു് അയാൾ തട്ടിലെ
സാമസങ്ങളെയും, ശയ്യാപകരണങ്ങളെയും ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു
കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു; “ഇതൊന്നും ഞാൻ ഭക്ഷിച്ചു ശീലിച്ചിട്ടില്ല”.

കമല വെട്ടുകൾ ചിരിച്ചു. ചിരി അടങ്ങിയപ്പോൾ അവൾ പറഞ്ഞു. “നിങ്ങളെല്ലാവരും കണ്ടിരിക്കാൻ മേല, അല്ലേ? നല്ല നോക്കേണ്ടേ!” അവളുടെയനോക്കി രസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ വിശപ്പും ദാഹവുമില്ലായിരുന്നു. അകത്തു വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ വിശപ്പു് എവിടെനിന്നോ കാടിറന്നു. കൊള്ളാം, ഒരു പിന്നിട്ടതുകൊണ്ടുനില്ക്ക. അങ്ങിനാ ഭക്ഷണം കൊണ്ടുവന്നുകഴിക്കൂ.”

രമേശൻ: — “അഭിപ്രായമാകട്ടെ. നീ കൊണ്ടുവരുന്നതിനിടയ്ക്കു് ഞാൻ കിടക്കുമിരിക്കട്ടെ. തിന്നുകമുണ്ടെങ്കിൽ ഏതൊ പഴി വേണ്ടതല്ല.” ഈ നാൾമാലാപം മുൻപിലത്തെപ്പോലെ കമലയെ രസിപ്പിച്ചു. അവളുടെ മനോജ്ഞാപനത്തിന്റെ കിടക്കിലാലും തട്ടിലെല്ലാം ധ്വനിച്ചു. അവൾ മുഖം തിരിച്ചപ്പോൾ രമേശന്റെ സന്തോഷഭാവം മാറി, ദഹനത്തിൽ ഒരു മുക്കൽ വ്യാപിച്ചു. താമരയിലകൊണ്ടു കൂടിയ ഒരു ഭാഗണിയുമായി കമല ഭവനത്തിൽ തിരിച്ചുവന്നു. അതു് വിരിപ്പിൽ വെച്ചിട്ടു് അവൾ വസ്ത്രാഞ്ചലംകൊണ്ടു് അത്രത്തു വെടിപ്പാക്കി.

“എന്താണു നീ ചെയ്യുന്നത്?” എന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഒന്നുമില്ല, അതൊരന്റെ വസ്ത്രം മാരാൻ പോകുമെന്നല്ലൊ.” അവൾ കരിവ എടുത്തു് അതിൽ കുറെ പൊരിച്ച അപ്പവും മധുരക്കറികളും വിടവി.

“അല്ലാ നിനക്കു് ഈ മലക്കറികളും അപ്പവും എവിടെനിന്നു കിട്ടി?”

അതിന്റെ മഹത്വം അയാളെ ധരിപ്പിച്ചവരൻ കമലയ്ക്കിഷ്ടമില്ലായിരുന്നു. “മുഴുവറിച്ചു നോക്കുക” എന്ന് അവൾ പ്രതിവദിച്ചു. രമേശൻ പലതും കേൾവിച്ചു. ചിലതെല്ലാം കമലയ്ക്കു് ഔദ്യോഗികമായി. അവസാനം അറബിഭാഗമകളിൽ പറയുന്ന അതുളതമരമായ വീട്ടക്കിന്റെ ഉടമസ്ഥനായ അല്ലാറുദീൻ ചെറു പിസ്താണിൽനിന്നും കരകൂതത്തിന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്തുയർത്താണെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ ഷർമ അസ്തമിച്ചു. ഇങ്ങനെ നേരംപോക്കു പറയുകയാണെങ്കിൽ അവളുമാണു്

യന്ത്രിപ്പിക്കുകയില്ലെന്ന പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അവർ ഒന്നിനും പോകാൻ ഭാവിച്ചു.

രമേശൻ:—“ഇനി ഞാനിങ്ങിനെ പറയുകയില്ല. എന്തോട് അന്യോന്യം എന്നൊരു പാദത്തോടുകൂടി, നിനക്ക് വെളിച്ചത്തിന്റെ നാടകം എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പാദത്തോടുകൂടി സത്യത്തോടുകൂടി ലഭിച്ചുവെന്ന് എത്രതന്നെ ആലോചിച്ചിട്ടും എന്തിനും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. എന്തായാലും ഇതു വളരെ നന്നായിരിക്കുന്നു.” എന്നാൽ അയാളുടെ വിശപ്പ് ജിജ്ഞാസയേക്കാൾ മുന്നിട്ടുനിന്നു.

ഇതായിരുന്നു പരമാർത്ഥം: ബോട്ടറപ്പുപ്പോൾ കമല ഉദ്ദേശിക്കുന്ന അടുത്ത ഗ്രാമത്തിലേയ്ക്ക് ചില സാധനങ്ങൾ വാങ്ങുവാൻ പറഞ്ഞതല്ല. അദ്ദേഹം പാടിത്തളിയിലവിന്ന് രമേശൻ അയച്ചുകൊടുത്തിരുന്ന പണത്തിൽ കുറച്ച് അവർ മിച്ചംവെച്ചിരുന്നു. ഇത് അവർ വെച്ചു കൊണ്ടും വാങ്ങാൻ ചില വാങ്ങി. “വിനയത്തോടുകൂടി വാങ്ങിക്കൊൾ” എന്ന് അവർ ഉദ്ദേശിക്കോട്ടെ പോയില്ല. “ഒരു പാൽക്കാരന്റെ വീട്ടിൽ ഞാൻ വെച്ചു കൊടുത്തതെങ്കിലും, ധാരാളം കൊടുക്കുമായിട്ടുണ്ട്. ഒരു ചക്രത്തിൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടാകട്ടെ എന്നാൽ ഒരു കേൾക്കുന്ന തയ്യാറാക്കും.” കമലയ്ക്കുവേണ്ടി വളരെ അനുകമ്പ തോന്നി. “പാൽ ചക്രം വെച്ചുണ്ടോ?” എന്ന് അവർ വേണ്ടി പോയില്ല.

“അങ്ങനെയൊന്നും ഇവിടെ ഒരു വിഷയം തോന്നി. രമേശനോട് നേരെ ചെന്നു ആലോചിച്ചാൽ കമല മരിച്ചു. അപ്പം ആലോചിച്ചിട്ട് അവർ തുടർന്നു. “അതുവേണ്ടി, അപ്പം അകത്തിവിട്ടുണ്ട്. ഇത് അതു തിന്നാൽ മതി.”

“കൊതിക്കുന്നതിനായാണോ?”

കമല:—“നോക്കൂ, നിന്റെ യജമാനൻ ഉറങ്ങുകഴിഞ്ഞുവെങ്കിൽ സാധനം വാങ്ങാൻ ചെന്നു വേണമെന്നുദ്ദേശിക്കുന്ന അറിയിക്കുക.”

രമേശൻ ഉണ്ട് പകുതിയായപ്പോൾ ഉദ്ദേശം അവിടെ വെച്ചു തലയ്ക്കു കൊണ്ടിരിക്കുകയുണ്ടായി.

രമേശൻ അവനെ നോക്കിയപ്പോൾ അവൻ പിറുപിറുത്തു.

“അതോ, സാമാന്യ വാങ്ങാൻ ചങ്ങ വേണമല്ലോ.”
 ചങ്ങ ചിലവാക്കിയിരുന്നതിൽ ഒങ്ങണം കഴിഞ്ഞുവെന്നാക്ക
 കഴിഞ്ഞു, അല്ലാറുവീന്റെ വിളക്ക് അയാളുടെ കൈയി
 ലിരുന്നു ഒരു ശബ്ദമോടൊരു ശബ്ദമുണ്ടായി.

“കുമാരേ, നിന്റെ കൈയിൽ പണംകൊടുമില്ലല്ലോ?” കമല
 അയാളുടെ ചരണം സ്പർശിച്ചു. അതോടേ കഴിഞ്ഞ് ഒരു
 ചെറിയ പണപ്പെട്ടി കൊടുത്തിട്ട് ചെന്നത്: “പണവും ആദ
 രണവും തൽക്കാലത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളുക.”

അടുത്തു സഞ്ചനവിട്ടുള്ള സകല വാതിലുകളും കമല
 തുറന്നു സമാധാനത്തോടുകൂടി മേൽമേൽ വീണ്ടും
 ബോട്ടിന്റെ വക്കിൽ ചെന്നുനിന്നുകൊണ്ട് ഇരുപതു പരന്നതുക
 ളിയ ആകാശത്തിലേക്കു നോക്കി.

മേൽമേൽ അറിയും, കൈതരം, കായം മുട്ടിച്ചുണ്ടാക്ക
 ഭക്ഷണം തുറന്നാക്കി വയൽ നിറയെ കഴിച്ചു. ആ സമയം
 കമല അടുത്തുചെന്നു അവന്റെ ചരിത്രം തുറന്നു.

ആ പയ്യന്റെ ചോരവ് മരിച്ചുപോയി. അവന്റെ
 അല്ലന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഭാര്യ ഗുഹയോളം തുടങ്ങിയപ്പോൾ
 അവനെത്തന്നെ നോക്കുകയിരുന്നതു മറ്റായി. അതിനാൽ
 അവൻ കാനിയിലുള്ള അവന്റെ അമ്മയുടെ ദണ്ഡുവീട്ടി
 ലേക്കു പോകുകയായിരുന്നു.

മേൽമേൽ:—“അതാൻ മൂടി അമ്മയോടൊന്നിച്ചു” താമസിയ്ക്കു
 ന്നവരിയ്ക്കുമാണെങ്കിൽ എനിയ്ക്കുമാറ്റം പോകട്ടെ.”

അമ്മയ്ക്കു എന്ത് അവൻ ശോകരസത്തോടു സഞ്ചാധന
 കയ്ക്കുപ്പോൾ ആ ബാലികയിൽ ലീനമായിരുന്ന മാതൃ
 വാത്സല്യത്തിനൊന്നുവരുവതുമായി.

കമല:—“മേൽമേൽ, നീ അങ്ങനെയൊക്കെ പോകരുത്.”

അദ്ധ്യായം ൨൫.

അസ്തമനവേളയിൽ ആകാശത്തെ ആപ്താനം ചെയ്യുന്ന പാടലാശ്രമത്തെ ചുറ്റിയുള്ള കൃഷ്ണചോറീതമേഖലപോലെ നദിയ്ക്കിടക്കയിലും തുൽമിനീപടലങ്ങൾ വളരെ നിന്നിരുന്നു. ഇരതേടി പ്രഭാതത്തിൽ ഭൂതമായ് നമിച്ച സാരസപ്പക്ഷികൾ ധ്രുവരനിറമാണ് നമുറ്റിൽക്കൂടി വിദൂരങ്ങളെ വിടപങ്ങളിൽ നിന്നും, താമങ്ങളിൽനിന്നും വാഹിതീരങ്ങളിലെ സൈകതകളങ്ങളിലുള്ള അവയുടെ നിശാവാസസ്ഥാനങ്ങളിലേയ്ക്കു പറന്നു വന്നുചേർന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. കാക്കകൾ വൃക്ഷാഗ്രങ്ങളിലുള്ള നീഡങ്ങളെ പുകിക്കഴിഞ്ഞു. അവയുടെ കണ്ണാമ്പുതളിർപ്പനങ്ങളെപ്പോലും കേൾക്കാറില്ല. എല്ലാ വള്ളങ്ങളും കരയോട് അടുപ്പിച്ചു പോരുന്നുണ്ടു്. കരപ്പും, ചവപ്പും, പച്ചയും ഇക്കലാൻ നിറത്തിലുള്ള മേഘങ്ങൾ പെട്ടിടംബിട്ടിരുന്ന ചലനരഹിതമായ തടിയിനിൽ കൂടി സമുദാതമായ നിരയുടെ കാളിയെ വെർപ്പിക്കുന്നതിനോ എന്നെ തോന്നാമ്. ഗുരുഗുരു ധൂമവും വമിച്ചുകൊണ്ടു് ഒരു വഹിയ ബോട്ട മാത്രം മുകളിലേക്കു പോകുകയുണ്ടിരുന്നു.

രമേശൻ ഒരു ചുരൽക്കയോർ അമരത്തേക്കു വലിച്ചിട്ടു് അതിലിരുന്നു. കൃഷ്ണപക്ഷത്തിലെ സേനീയ ചന്ദ്രക്കലയുടെ രജതകിരണങ്ങൾ സാലുപാതം പരന്നു. പടിക്കന്മാരു് ആകാശത്തിൽ അല്ലെ മുൻപു് ദൃശ്യമായ സന്ധ്യാരാഗസന്ധ്യരജീപ്പിയും അന്ധകാരത്തിൽ അന്തർലീനമായി. നിലാവിന്റെ ജാലവിദ്യുത്സാഹം കട്ടിയായ ഭൂമി ദ്രാവകമേകുന്നതുപോലെ തോന്നി. രമേശൻ സ്വയം വിരഹിപ്പിരുന്നു. “ഹേമരേ ഹേമരേ” ചേലധാമിമാർ ആ നാമം അയാളുടെ ഹൃദയനാദത്തെ പലതരം ചെയ്തു. ആ നാദോച്ഛ്വാസം മേക്കന്മെന്തുകാരും മധുരവും, കളികേസു്തൃന്യാദി സുഗന്ധഭോധനങ്ങളെക്കാൾ ശീതളവദനീ അന്ധാരംകു് അന്ധമേകുപ്പു്. സ്വച്ഛിയ മുദലമായ തുഷാരബിദകൾകൊണ്ടു് അമൃതമായി, ആ ജാലകാശിമുക്കു മുള്ളതുപോലും അയാളുടെ മനോനയനങ്ങൾക്കു മുൻപിൽ മൂടൽമഞ്ഞിൽക്കൂടി എന്നപോലെ പ്രത്യക്ഷമായി. പരമസ്ഥിപഥം പരമപഥമായി, ശരീരം ചങ്ങലയില്ല;

കണ്ണിൽ ജലം പൊടിച്ച്, കഴിഞ്ഞ രണ്ടു കൊല്ലമായുള്ള ജീവിതം അയാളുടെ മനസ്സിന് ദോഷവീചിപ്പു. ഹേമനളിനിവഴിയായുള്ള പ്രവേശനമെന്നും അയാൾ സ്മരിച്ചു. അന്നത്തെകാലത്തെ കലാപരമ്പരകൾക്കുൾ ആ ഭിന്നാ സിദ്ധാന്തം കർമ്മത്ത് അയാൾ അന്ന് കട്ടുതന്നെ ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. യോഗേശ്വരൻ അയാളെ വീട്ടിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. അവിടെ ആ മണ്ഡപത്തിലെ അല്പമധ്യമെന്നപോലെ ഹേമനളിനി ഇരിക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ വീക്ഷാപീഡിതനായ ആ യുവാവ് അന്നഭവിച്ച സുഖം അനുഭവമായിരുന്നു. അപ്പോഴായി ലജ്ജ അയാളെ വെടിഞ്ഞു. ഹേമനളിയുടെ സഹവസത്തിൽ സുഖം തോന്നിത്തുടങ്ങി. അവയുടെ സൗഹൃദം വലിച്ചുപ്പോൾ അയാളുടെ പ്രതിപാലാസവും സ്ഥിതിയായി; കവിത കഴിക്കാനാർപ്പിച്ചു. പ്രണയഗീതങ്ങൾക്കെല്ലാം ഹേതുവായ വിഷയം അയാൾ ആ കോമളവിഗ്രഹത്തിൽ കണ്ടു. താൻ അനുഭവമനുഭവനാണെന്ന് ഹേമസ്മയായി അയാളെ മാനിക്കാൻ തുടങ്ങി. പ്രണയകാവ്യങ്ങൾ പരീക്ഷയ്ക്കു പഠിക്കാൻ ഞൊടിമന്നു. അയാളുടെ സഹപാഠികളോട് അയാൾക്ക് അനുകമ്പ തോന്നി, എന്തെന്നാൽ ചേലം അന്നഭവിച്ചിറിയുവാത്തയാൾക്കിടക്കിട്ടി; അയാളുടെ അന്നഭവങ്ങളെ പ്രതിപാലിച്ചാൽ മതിയാകും. ആലോചിച്ചപ്പോൾ അക്കാലങ്ങളിലയാൾ, പ്രേമമവിശ്വാസത്തിന്റെ കവാടപോത്തിൽക്കൂടി അകത്തേയ്ക്കു നോക്കിയിട്ടേയുള്ളുവെന്നു മനസ്സിലായി. അവിശ്വാസിയായികലല മേന്മയിലാവിട്വിട്ടു; പ്രതിപ്രവശകരിയോടുകൂടി കഴകുന്ന രണ്ടു പ്രവാരങ്ങളുടെ സംയോഗാവൃത്തികല ചാഴിയിൽകുറ്റത്തി, അയാളുടെ ജീവിത ഹേമസ്മയത്തെ അനവധാരമാക്കിക്കീഴ്ത്തുവാൻ മാത്രമേ ഹേമനളിനിതോടുള്ള സ്നേഹ യുവാവ് മാതി മതികിട്ടിപ്പ് കൊണ്ടു ന്യമമായ ഒരു വസ്തുവായി പരിണമിച്ചുള്ളൂ. ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ അയാൾ തന്റെ തല കൈകൊണ്ടു താങ്ങി. കരിക്കലം സംതൃപ്തിയുണ്ടാകാത്ത ഏതൊക്കിത്തോടുകൂടിയ ഒരു ജീവിതം അയാൾക്കു മുമ്പിൽ വീണ്ടുകിടന്നു. അത് വലയിലകപ്പെട്ടതും, രക്ഷപ്പെടാൻ പണിപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതുമായ ഒരു ഇന്ദുവിനു തുല്യമയാക കണ്ടു. അയാളുടെ ശക്തിമുഴുവനായ യോഗിച്ചു് ആ വല പൊട്ടിയ്ക്കുവാനുണ്ടാക കഴിയുമില്ലേ?

വിചാർത്തിന്റെ ഉച്ചത്തിലെത്തിയപ്പോൾ അയാൾ തല പോക്കി. അപ്പോൾ കമല അയാളുടെ സമീപം വേരൊരി ചുരുക്കുസേതയിൽ ചാരിക്കൊണ്ടു നിൽക്കുന്നതു കണ്ടു. രമേശന്റെ അവസ്ഥകൾ അവളെ തീരുമാനിക്കി. “ഉറങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ നിങ്ങളെ ഞാനൊട്ടുവിട്ടു” എന്ന് പശ്ചാത്താപപരമ്പരയിലുച്ചരിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ അവിടെനിന്നു പോകാൻ ഭാവിച്ചു: എന്നാൽ അയാൾ അവളെ തിരികെ വിളിച്ചു.

“കമലേ ഞാൻ ഉറങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയല്ലായിരുന്നു.” അടുത്തുവന്നിരിയ്ക്കൂ. ഞാനൊരു കഥ പറയാം. കഥകേൾക്കാൻ ഒരു സന്തോഷംകൊണ്ട് കമലയ്ക്കൊരു ശോഭാഞ്ചമുണ്ടായി. കസേര അയാളുടെ സമീപത്തേയ്ക്കു വലിച്ചിട്ട് അതിൽ ചുരുട്ടുകൂടിയിരുന്നു. കമലയോടു പരമാർത്ഥം മുഴുവൻ പറയണമെന്ന് രമേശൻ തീർച്ചയാക്കി. എന്നാൽ വെറും നഗ്നമായ വിധം അതു വെളിപ്പെടുത്തുകയാണെങ്കിൽ അവൾക്കതു സഖിക്കുവാൻ ബ്രാണിയുണ്ടായിരിക്കുകയില്ലെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നി. അതിനാലാണു് അടുത്തിരുന്ന കഥകേൾക്കുവാൻ അയാൾ അവളെ ക്ഷണിച്ചതു്.

രമേശൻ ആരംഭിച്ചു: “പണ്ടൊരിക്കൽ ഒരു കൂട്ടം രാജപുത്രർ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവർ—”

“ഇതെപ്പോഴായിരുന്നു. വളരെ വളരെക്കാലങ്ങൾക്കു മുമ്പായിരുന്നോ?” എന്ന് കമല ചോദിച്ചു.

രമേശൻ:—“അതെ. വളരെക്കാലങ്ങൾക്കു മുമ്പുതന്നെ ആയിരുന്നു. നീ അത് ഇനിച്ചിരുന്നില്ല.”

കമല:—“എന്നാൽ നിങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു, സക്കരയില്ല. നിങ്ങൾ തലയെല്ലാം നമുക്ക് കീഴവനായി അല്ലേ? കൊള്ളാം കേൾക്കട്ടെ.”

രമേശൻ:—“ഈ രാജപുത്രർക്ക് കൊലയാളനസമ്പ്രദായമുണ്ടായിരുന്നു. വാൻ നേരിട്ട് വധശ്രദ്ധത്തിൽ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതിനായി പോകുകയുണ്ടു്. അയാളുടെ വധം”നം മാത്രം അങ്ങോട്ടുയർന്നു. ആ വാളിമെടുത്തു് കല്യാണസംഘത്തോടു കൂടി വധു വരന്റെ ഗൃഹത്തിൽ പോകും. അവിടെവെച്ചാണു് കൈമാറുവവിധി അനുസരിച്ച് വിവാഹം ചെയ്യുന്നതു്.”

ഇരുപത്തഞ്ചാം അദ്ധ്യായം

കമല:—“എന്തൊരു സാധാരണമായ രീതി.”

രജേന്ദ്രൻ:—ഇത് കഥയുടെ ഒരാൾമാരാണ്. കല്യാണം കഴിക്കുവാൻ വധുഗൃഹത്തിലേയ്ക്ക് പോകുന്നത് തീരെ പോരായ്മയായി ഈ രാജാക്കന്മാർ വിചാരിച്ചുവന്നു. ഈ കഥാപാത്രമായവർക്ക് ഇവരുടെ നായകനായിരുന്നു. ഒരു ദിവസം അദ്ദേഹം—”

കമല:—അദ്ദേഹം ഏതു രാജ്യം വാണിരുന്നു, എന്നു നിങ്ങൾ പറഞ്ഞിട്ടില്ലല്ലോ.”

രജേന്ദ്രൻ:—“അദ്ദേഹം മധുരയെ ഭരിച്ചിരുന്നു.”

കമല:—“അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയെന്നോ? ആദ്യം ചോദ്യം നോക്കൂ.”

അരിച്ചു നില്ക്കുന്നത് ഒരു തുളു കളയാത്ത എല്ലാം കറ സ്വതന്ത്രമായി അവർ വിശ്വസിച്ചുപോയിരുന്നു. രജേന്ദ്രൻ ഇതിനെക്കുറിച്ചുവെളിയിൽ മുൻപറ്റിത്തന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. കഥാ ക്രമത്തിൽ അവർ അത്യന്താധുനികമായിട്ടുള്ളവരായിരുന്നു. അതിന്റെ വിശദാംശത്തിൽ കേൾക്കും വിട്ടുകൊടുക്കാൻ അവർ ഇതവളിയ്ക്കുകയും എന്ന് അയാൾ കേൾപ്പിച്ചു.

“എന്തൊരു വിശദാംശം ചോദ്യം കേൾക്കുകയും എന്ന് പറയുന്നു” എന്ന് അയാൾ ഒരു വിനയപരമായ സംഭാഷണത്തിന് തുടങ്ങി.

കമല:—“മധുരയിൽ വാണിരുന്ന രാജാക്കന്മാരാണ്.”

രജേന്ദ്രൻ:—“എന്തൊരു വശത്തിലുള്ള വേദനയെ രാജാവിന് സൂചിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നുവെന്ന് ഒരു ദിവസം അദ്ദേഹം അയാൾക്ക് ദിവസം പറഞ്ഞു.”

കമല:—“എന്തൊരു രാജാവാണ് അദ്ദേഹം?”

രജേന്ദ്രൻ:—“അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജാവാണ് നമ്മുടെ വിചാരിച്ചത്.”

കമല:—“എന്തിന് വിചാരിച്ചുവന്നു; അദ്ദേഹം കേൾപ്പിച്ച അതിന്റെ രാജാവായിരുന്നില്ലേ?”

രജേന്ദ്രൻ:—“അദ്ദേഹം അതിന്റെ രാജാവായിരുന്നു അദ്ദേഹം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചോദ്യം അതിന്റെ എന്തായിരുന്നു.”

കമല:—“ഈ ചാലികളുടെ—സുന്ദരിയായ അദ്വൈതത്തിന്റെ പുത്രിയുടെ—പേര് എന്താണെന്ന് നിങ്ങൾ പറഞ്ഞിട്ടില്ലല്ലോ.”

രമേശൻ:—“ഇല്ല; ഞാനതു പറയാം അവളുടെ പേര്—“ഓ അതേ അവളുടെ പേര്—“വസു എന്നായിരുന്നു.”

കമല:—“സംഗതികളിടയിൽനിന്നു കേൾക്കുന്ന നിങ്ങൾ മറക്കുന്നതു് വളരെ നേരമൊഴിച്ചൊഴിയില്ലെന്നു ചക്ഷുസ്സ് എന്റെ പേരും നിങ്ങൾ മറന്നിട്ടുണ്ടായിരിക്കുമോ?”

രമേശൻ:—“ശരി; അങ്ങനെയുള്ള രാജാവിനുകേട്ടപ്പോൾ—”

കമല:—“എന്തു്, അങ്ങനെയുള്ള രാജാവിനേപ്പറ്റി എന്തൊക്കെ പറയാൻ പോകുന്നതു്? അദ്വൈത മധുരയിലെ രാജാവെന്നല്ലേ നിങ്ങളിപ്പോൾ പറഞ്ഞതു്.”

രമേശൻ:—“അദ്വൈതം ഒരു രാജ്യത്തിലെ മാത്രം രാജാവല്ല. മധുരയും, അമരമധുരയും അദ്വൈതത്തിന്റെ രാജ്യങ്ങളായിരുന്നു.”

കമല:—“അതു കണ്ടും അടുത്തുള്ള രാജ്യങ്ങളാണോ, അല്ലേ?”

രമേശൻ:—“അതേ; അടുത്ത വീടുകൾപോലെ തൊട്ടുകിടക്കുന്ന രാജ്യങ്ങളാണോ.”

അയാൾ കഥ തുടർന്നപ്പോൾ സൂക്ഷ്മഗ്രാഹിണിയായ കമലയും പൂർവാപരവിചാരമായ ചല സംഗതികളും അതിൽ കണ്ടുപിടിച്ചു. എന്നാൽ കുട്ടിയിൽ അയാൾ ആ തെരവുകളെ യെല്ലാം സന്തോസസരണം പറഞ്ഞു യോജിപ്പിച്ചു.

അയാൾ തുടങ്ങ: “രാജാവിനസിംഹന്റെ കന്നിയുത്സാഹനായ ഇന്ദ്രസിംഹൻ ഒരു വലിയ സേനയോടുകൂടി പത്താകകൾ പറത്തിക്കൊണ്ടും, ഭേരികൾമുഴക്കിയാലുണ്ടാകുന്ന ശബ്ദം കേൾക്കാനും അമരസിംഹന്റെ രാജ്യത്തിലുള്ള യാത്രയായി. അവിടെ ചെന്ന് രാജകീയോദ്യാനത്തിൽ താവളമടിച്ചു. കാഞ്ചീപുരനഗരവാസികൾക്കു് ആ ദിനം ഒരു ഉത്സവത്തെന്നു് ആയിരുന്നു. ക്ലോതിട്ടാസ്ത്രകോവിദന്മാർ വിവാഹത്തിന്നു് ശുഭദിനം നിശ്ചയിച്ചു, മുഹൂർത്തവും കുറിച്ചു. കുള്ളപക്ഷത്തിലെ ചോദശിദിവസം രാത്രി തുടരുന്നതായി കരുതിയായിരുന്നു മുഹൂർത്തം. മാലകളും തോരണങ്ങളുംകൊണ്ടെല്ലാവർക്കുമുപേക്ഷമല

മരിച്ചു. വീഥികളിലെല്ലാം വിളക്കുകൾ നിറത്തിക്കൊളുത്തി. അന്ന് നഗരമാസകലം ഭീപര്യഭാവപൂർവ്വമായിരുന്നു.

“എന്നിട്ടും രാജകുമാരി ആ കുട്ടിയുടെ വരണാരാഞ്ഞു” അറിഞ്ഞില്ല. അവളുടെ ജനനസമയത്തു് പാശ്ചാത്യനാണുപാദികൾ അവളുടെ അച്ഛനോടു് ഇങ്ങനെ പ്രവചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു: “മകളുടെ ഗ്രാമത്തിലു നന്നല്ല. മില അന്നിഷ്ടസംഭവങ്ങളുണ്ടാകാതിടയുണ്ടു്”. കല്യാണത്തിനു കാലാതാകയാലും അവളെ വിവാഹം ചെയ്യാൻപോകുന്ന ആളിന്റെ പേർ അറുളോളു പറയരുതു്.”

“നിശ്ചിതവശത്തു് രാജകുമാരി കല്യാണസംഭവത്തിന്റെ ഇടയിൽക്കൂടി കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കും. വരണവേണ്ടി ഇന്ദ്രസിംഹൻ ചടങ്ങുകൾ വിധിച്ചു. ലക്ഷ്മണൻ രാജനോടു് എന്നപോലെ ഇന്ദ്രസിംഹൻ രാജിനസിംഹനോടു് നിസ്സീമമായ ഭക്തിയുണ്ടായിരുന്നു. രാജാജീവിയായി നിൽക്കുന്ന ആ സുകുമാരിയായ രാജകുമാരിയുടെ ചുവത്തു നോക്കത്തെ തിളക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന പാശ്ചാത്യരോടെ കീഴേ മെമ്പാങ്ങിപ്പുറത്തിങ്ങു പാദങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം ഉഷ്ണി പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. കല്യാണം കഴിഞ്ഞതിന്റെ അടുത്തജീവസംതന്നെ, അലങ്കരിച്ചതും, പൊന്നിൻകുസുമ ഇണിപ്പിടിപ്പിച്ചിരുന്ന മേൽക്കെട്ടികൊണ്ടു് ആവാണമെങ്കിലുമായ ഒരു പല്യകത്തിൽ രാജകുമാരിയെ കയറ്റി ഇന്ദ്രസിംഹൻ സ്വന്തം നാട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു. പുതു്തല്ല” ആപത്തിനെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന ഗ്രാമനിലത്തുപറ്റി കാൽമുട്ടുകൾ വിധിച്ചതായ ഏതെങ്കിലും കാഞ്ചീപുരജാജാജ്” കണിഞ്ഞൊഴുകുകൊണ്ടു് അവളെ അനഗ്രാമിച്ചു. മകളുടെ അധരപുടത്തിൽ ചുരുളിച്ചേപ്പാലും രാജ്ഞിയുടെ കണ്ണുകളിൽ വെള്ളം പൊങ്ങി. കണ്ണുകളിലിടയ്ക്കും ഇവരേണർ ഗ്രാമപ്പിഴ നീക്കുന്നതിനായി മന്ത്രോച്ചാരണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

“കാഞ്ചീപുരം, മധുരയിൽ നിന്നു് വളരെ അകലെയാണു്”, ഏകദേശം ഒരു മാസത്തെ വഴി വരും. മറ്റൊരു ദിവസം സംഭവാനത്തിൽ പാശ്ചാത്യർ വരണനെയുടെ തീർത്തു് കൂടാമുറപ്പിച്ചു. മറ്റൊരാൾ കരയുന്നതോടുകൂടി അടുത്തുള്ള കാട്ടിൽ പന്തലുകൾ കയറുന്നതായിക്കണ്ടു്. ഇന്ദ്രസിംഹൻ

[illegible]

“கடே அழிந்துபோன ஒரு வயிற் கொல்லாவும் கேத்”
எல்லாவும் கெட்டிருக்கிறது. மயூரகாமகன் மூலத்தில்
கூனியாகப் பரிசுராசியாகக் காட்டிவரும் கந்திப் பாகி
கொண்டிருக்கிறார். அந்தோ அந்தோ! உயர்ந்திருக்கிற கந்தர் அ
ழிந்து விடுகிறான். அந்தோ அந்தோ! அந்தோ! அந்தோ! அந்தோ!
கொண்டிருக்கிறார். அந்தோ அந்தோ! அந்தோ! அந்தோ! அந்தோ!
அந்தோ அந்தோ! அந்தோ! அந்தோ! அந்தோ!

“അോരോക്കം, അമ്പലം കൊള്ളക്കാർ അനുഭവിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന് ഒരു നീതിക്കത്തിൽ മനസ്സിലാക്കി. ഇരുട്ടിൽ ബന്ധുക്കളേയും ശത്രുക്കളേയും തിരിച്ചറിയുവാൻ വിഷമമായിരുന്നു. എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു പരിഭ്രമം എങ്കും വ്യാപിച്ചു. ആ കൊലാഹലത്തിൽ കൊള്ളക്കാർ കൂടാതെ കൊള്ളയിട്ടു കൊള്ള കാട്ടിലേക്കൊഴിച്ചായി.

“കുമാരം അവസാനിച്ചപ്പോൾ രാജകുമാരിയെ എന്റെ കയ്യാണിട്ടു! ഭക്താത്മയിൽനിന്നും ഭീതമായി അവൾ പലം

അപ്രായം രണ്ടു.

“അതിന്റെ ശേഷം ഇടി കേൾക്കട്ടെ” എന്ന് അക്ഷതയായി കമല നിർദ്വേഷിച്ചു. അവൾ ശ്വാസമടക്കിക്കൊണ്ടു ചില മുഴുവൻ കൗശലം വിടാതെ ഉററുകേൾക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

മേൽ: — “എന്തിനാണിത്രമാത്രമേ അറിയാവൂ. അതിൽ പ്രകൃതിയൊന്നും ഏന്തിക്കിടത്തുപോകൂ. ഇവിടെയുള്ള സങ്കേപിച്ചു എന്തെ നീ തന്നെ പറയുക.”

കമല: — “എന്തു പറയുക? മറ്റൊരാളെക്കാൾ. നിങ്ങളെത്തന്നെ. സ്വയംകിട്ടി പറയണം.”

മേൽ: — “ഇതിനെ കമലാഭേവി, അത് നീക്കോട്ടെ. സത്യമാണു പറയുന്നത്. ഈ കഥയിലെയാണാകാമെന്നു ഇതുവരെ ഗ്രാഹിക്കാമെങ്കിലും, അതാണു അതിപ്പോൾ സാരമായിട്ടുള്ളത്. എപ്പോഴും അങ്ങനെയൊരു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുമെന്നു നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടു.”

“എന്തു വളരെ നിശ്ചയമാണ്. തീക്കു മറ്റൊരുതല്ല” എന്ന് കമല സമാധാനം തീക്കു ഇല്ലാതെ വിടപിടിച്ചു.

മേൽ: — “ഇന്നുകൽക്കായിത്തോടുകൂടുന്നതും നീക്കോടിക്കുവാൻ. അത് നീക്കോടിക്കുമാത്രം ചോദിക്കണം. ചെലിപ്പിക്കാൻ ചന്ദ്രനെ എന്തുചെയ്യണമെങ്കിലും?”

നഗ്നതയിൽ കോപിക്കുകയോ കമല വളരെ നേരം മിന്നാമണയായിരുന്നു. കമലയിൽ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു: “അതാകട്ടെ ചെയ്യാവുന്നതായിരിക്കുന്നതല്ല. ആലോചിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു കിട്ടുന്നില്ല.”

മേൽ ഒരു മിന്നിട്ടതോടെ നിശ്ചയനായിരുന്നു പിന്നീട് ഇവർ: — “ചന്ദ്രനെക്കുറിച്ചു പറയാമോ?”

കമല: — “നീക്കോടിക്കു നേരമേപോക്കുണ്ടു പറയുന്നത്? അതുകൂടാതെ കോപിക്കുമ്പോൾ വളരെ കഷ്ടത്തിനിടയുണ്ട്. അതു വേണ്ടുണ്ടെന്നായിരിക്കും. വളരുന്ന അവളോടു പറയുന്നതാണു വളരെ നല്ലതു.”

“വളരെ നല്ലതു” എന്നു മേൽ യന്ത്രശക്തിയായൊരു നാലാമതു ആവർത്തിച്ചു. അപ്പോൾ കമലയ്ക്ക് അതോടെ ഇടവിട്ടു: “ശരി കമലേ, ഇങ്ങിനെ വിചാരിക്കുക.”

കുമാര:- “പ്രശ്നത്തിന്റെ വിധാനമെന്താ?”

കളമുതൽ:—പത്തുവർഷം മുമ്പായിട്ടുണ്ടാകുന്നതും, നീ മാത്രമേ
 ഉണ്ടായെ."

കമല:—“ഇങ്ങിനെയാണ് എനോട്ട് പറയുന്നത്. എനിക്ക്
 കിടന്നാണോ കേൾക്കാനിഷ്ടമില്ല.”

കുമാരൻ:—എന്തിനെ ചന്ദ്രമാനെ ഒരു വിദ്യക്കിയായില്ല. അങ്ങി
ഒരു ചന്ദ്രമാനായിട്ട് എന്തേനെയും വിശ്വസനെയും കരുതുന്നതെ
ന്നായിരിക്കും. 17

കുറിയ ഇതിരത്തതരം പഠനത്തില്ല. നദിയിൽ നോക്കി കൈകളും നിലവെക്കുന്നതായി വരുത്തപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതെന്നും ഉദ്യോഗസ്ഥർ അടുത്തു് അവരും വന്നു.

കമല:—“ഉമയോ, നീ എന്തോളമധീപം പിശാചിനെ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?”

ഉത്തരങ്ങൾ: — “അതല്ല, ഓരോരുത്തർക്കും അറിയാം.”

“എന്തുമാതിരി പിശാചായിരുന്നു അത്? അതിനെ പിടറിച്ച് ഏതൊരു കരം പറ്റിയൂട?” എന്തൊരു വ്യക്തിയാണത്? അ.വാ.ഒ. ഒരു പുരസ്കാരങ്ങൾ നൽകിയിട്ട് അവർക്ക് സമീപത്തിലുണ്ട്.

മലയാളം തനിമയേ ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. കമലയുഗ്ഗാമനായ നീലനാഭൻ തന്റെ വാക്കുകൾ മുഖമുഖമായിട്ടുണ്ടെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. അതിനാൽ അവളെ തിരിച്ചു വിളിക്കേണ്ടെന്ന് തീർപ്പുവാക്കി. മഞ്ജരിയെ നിലാവു വീശിക്കൊണ്ടിരുന്നു. തിരുക്കുടല മുളക്കൂട്ടങ്ങൾ കിടയിൽ മറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. മുക്കുരത്തുളക്കൂട്ടം വിളക്കുകൾ അണച്ചിട്ട് ബോട്ടുകാർ ഭക്ഷണത്തിനും വിശ്രമത്തിനുമായി താഴെപ്പോയി. ഒന്നാംക്ലാസ്സു മുറിയിൽ വേറെ ആളുകളായിരുന്നു. മൃണാളംസ്നാനശാലയിൽ അധികപേരും ബോട്ടിൽനിന്നിറങ്ങി ആരും വാക്കിലെ ഭക്ഷണം പാകം ചെയ്യുന്നതിനായി പോയിരുന്നു. കരയിൽ ഗ്രാമവീടുകളിലെ പീഠങ്ങൾ മരക്കൂട്ടങ്ങൾക്കിടയിൽത്തന്നെ താവളങ്ങളിൽ പാർപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു തെളിയാമെന്നു കരുതാം. പേരുകൾ മിന്നിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആരറിഞ്ഞുവിലെ കക്കത്താഴ്ചയ്ക്കു നല്ലൊരുപലക്കു മുകളിലായി വെളിച്ചം. കൂടത്തുകൾ ആവികുസലത്തരംഗിണിയുടെ ഏൽത്തട്ടിലെ തൂക്കുകൾ ആ

നീബോട്ട് ആകപ്പാടെ ഇളക്കിക്കറക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഇങ്ങനെ അയാൾക്ക് ആദ്യമായി അന്നഭവന്റെ പരിസ്ഥിതികളിൽ, സുവർണ്ണസുനരങ്ങൾക്കൊട്ട് അലംഭൂതവും അന്ധതയും അത്യന്ത അപൂർവ്വമായ ആകാശത്തിനടിയിൽ, രമേശൻ അന്ധകരണങ്ങൾ പ്രേരിതനായി പ്രയാസമേറിയ ഒരു പ്രശ്നത്തിന് ഒരുത്തരം കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു. അയാൾ കമലയെയോ, അല്ലെങ്കിൽ ഹോമനളിനിയിലോ കൃത്യമായി അയാളുടെ ജീവിതകാലത്തിൽ അവരിരുവരുടേയും സഹവാസം ഒരു സമയം ലഭിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചിട്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെയായ കർത്തവ്യം ഏതാണെന്നുള്ളതിനും സന്ദേഹമില്ല. ഹോമനളിനിക്ക് വേറെ പോലുമില്ല. അവൾക്ക് അയാളെ ഏതെങ്കിലും ജാതീയത്തിൽനിന്നും വിശ്വാസനാകെത്തു് വേറൊരു വരനെ സ്വീകരിച്ചാൽ, എന്നാൽ കമലയെ ഉപേക്ഷിക്കുകയാണെങ്കിൽ അവൾ ഒരു ആശ്ചര്യമായിത്തീർന്നു. അയാളെ അലയേണ്ടിവരും. ഹോമനളിനിക്ക് അയാളെ വിസ്മരിക്കാമെന്നും, അവൾക്ക് വേറെ ഗതിയുണ്ടെന്നും, അവളുടെ സാമ്പത്തിക അവകാശത്തെപ്പറ്റി ആശ്ചര്യമായിത്തീർന്നു. ഉള്ള സംഗതികൾ അയാൾക്കു സമാധാനം നൽകിയില്ല. മനോഹരൻ അയാളോട് സമാധാനപ്പെടുകയും ആ വിചാരം അയാൾക്ക് അവളെപ്പറ്റിയുള്ള വികാരത്തെ ഉജ്ജ്വലമാക്കി. അവളുടെ ആശ്ചര്യമേറിയതായി കൈയെത്താത്ത ദൂരത്തിൽ ചാഞ്ചാട്ടം നൂത്ത് അയാളുടെ മനോഹരതയെക്കുറിച്ചു മോഹമായി. അയാൾ കൈയ്ക്ക് നീട്ടിയാൽ മതി, അവൾ കരവു മാത്രം. വിചാരത്തിൽ മുഴുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുക, അയാൾ തല കൈകൊണ്ടു താങ്ങി. ദൂരത്തിൽ ഒരു കാൽ കൂകുന്നതു്, പട്ടികൾ കൂട്ടുകൂട്ടി കരയുന്നതും അയാൾ കേട്ടു; അപ്പോൾ കഴിഞ്ഞു് തല പൊക്കി നോക്കി. അപ്പോൾ കമല അയാൾക്കടുത്തു് ഇരുമ്പിയിരുന്ന മോസ് ഇരുട്ടിൽ നിൽക്കുന്നതു കണ്ടു. രമേശൻ കണ്ണുകളിൽനിന്നൊഴുത്തു. “കമലേ, നീ ഇനിയും ഉറങ്ങുവാൻ പോയില്ലേ? നേരം വളരെ ഇരുട്ടിലല്ലേ.”

കമല:—“നിങ്ങൾ കിടക്കാൻ കാവിട്ടിട്ടില്ലേ?”

രമേശൻ:—“ഞാനിതാ പോകുന്നു എന്റെ മണ്ണു വിരിച്ചിരിക്കുന്നതു് വേറൊരു മുറിയിലാണ്. നീ എന്തിനേവേണ്ടി

കാത്തുനിൽക്കണമെന്നില്ല." കമല സാവധാനത്തിൽ അറുളളകെ മുറിയിലിഴഞ്ഞുകയറി. താൻ ഒരു പിശാചിന്റെ കഥ കേൾക്കുകയാൽ ഏകാകിണിയായി ശയിക്കുവാൻ ഒരുങ്ങുന്നവെന്ന് രമേശനോടു പറയുന്നതിന് അവൾക്കു യെശുവും പോരായിരുന്നു. അവളുടെ മനശ്ചൈതന്യത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായിരുന്ന വൈമനസ്സും രമേശനെ വ്യഥിപ്പിച്ചു.

"കമലേ, എന്റെ ശയനമുറി, റിസേപ്റ്ററോട് തൊട്ടു തന്നെ. അത് രക്ഷിതമിടയിലുള്ള പാതയ്ക്ക് തുറന്നിട്ടേക്കാം" എന്ന് അയാൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. കമല പുല്ലുരസത്തോടെ തല താഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു പോയിട്ടു. "എന്താണ് പോലീസോടൊന്നുള്ളത്?"

രമേശൻ അയാളുടെ തട്ടിലെ വിളക്കുണർട്ട് ഉറങ്ങാനായി കിടന്നു.

കമലയെ ഒരിയ്ക്കലും ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ പാടില്ല; അത് നാൽ പ്രിയപ്പെട്ട ദേവതയായി, റിസേപ്റ്ററോടൊന്നു യാത്ര പറയുന്നു. ഇക്കത്തറ അവസാന തീർത്ഥാടനം. ഇതിനൊരിക്കലും ഇളക്കം വരികയില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ചിടക്കൊ, ദേവതയായിരുന്ന കൈവെടിയാനായും എന്തൊരു സ്വർഗ്ഗോക്തവ്യമാണ് ഈ ഇരുത്തിൽ നഷ്ടമാകുന്നതെന്ന് എന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു. കട്ടിൽ ചിതകളുസാരമായിത്തീർന്നു കയ്യാൽ ചാടി എഴുന്നേറ്റ് മുറിയിലെ വെളിച്ചത്ത് പോയി. മുകളിൽ കടന്നാട്ടത്തിൽ പരന്നുകിടന്ന തട്ടിൽ വ്യാപിച്ചിരുന്ന കൂടിയപ്പ്, ഇക്കത്തറയെല്ലാമാണെങ്കിലും അയാൾക്കു നേരിട്ട ആക്ഷേപവും വിഷാദവും നശിപ്പിക്കുന്നതാണ് അയാളെ വിഴിപ്പിച്ച നാൾ ഉൾക്കൊണ്ടിട്ടുള്ളത്. കമലയ്ക്കു മുമ്പെങ്കിലും പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കോടാനുകോടി വിശ്വകാശ്യതയെപ്പോലും രമേശന്റെയും ദേവതയെന്നുമായും ഈ പ്രണയത്തോടൊന്നു ഇരുപതു അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. രമേശന്റെ ശൈതികളോടെ പട്ടകത്തിൽ വെണ്ണിറായി സർവ്വസമാരോഹിയായ ഭൂമിയോടു ചേർന്നു കൈയും അയാളുടെ മുഖമയമായും ചേർന്നു എന്തെന്നോടൊന്നിടയൊക്കെയും ചെല്ലുകയില്ലെന്നും, ഇതുപോലുള്ള എത്രയെത്ര ശരണാഭാവനകളിൽ ഈ വലിയ നടി മണൽത്തട്ടുകൾക്കു മദ്ധ്യേയ്ക്കി പൊൻതാരകൾപ്പിയിൽ ഉത്താഭമമായി

കുറുപ്പും, സുസ്ഥിതിയിലാണു കിടക്കുന്ന ആ ശ്വാമത്തെയും തീരങ്ങളിലെ ഇരവൽപ്രദത്തെയും താമലാലംപാടി തലോടി കൊണ്ടൊഴുകിപ്പോകും!

അദ്ധ്യായം ൨൭.

കുമാര, വെളിക്കുന്നതിനു വളരെ മുൻപ് ഉണർന്നു. തമസ്സിൽ അവർ ചുറ്റും നോക്കി. അൻ മാനുരേ ആ മുറിയിലുള്ള വെണ് അമ്പലമെത്തുവായി. എങ്ങനെയെന്നു മിന്നിട്ടു കഴിഞ്ഞു. എവിടെയാണെന്നവർക്കോർമ്മിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു. സോഫായിൽ ചിത്തം താഴെ ഇറങ്ങി വാതൽ തുറന്ന്, അവർ വെളിയിലേക്കു നോക്കി. തോളംപോലുമില്ലാത്ത, നദിയെ വെളുത്ത മുകൾമഞ്ഞു കൂട്ടി കുറഞ്ഞ ചെമ്മാംചെങ്കൊണ്ടെന്നപോലെ മുടിയിരുത്ത. ശ്വാമനിറമാണ് ഒരു മിനുക്കം ഇരുട്ടിനു മീതെ പരന്നു. നദിയുടെ കിഴക്കേക്കരയിൽ വരിവരിയായി നിന്നിരുന്ന ഉന്നതപാദപശ്ചാത്തപ്പനും വ്യാപരിച്ച മഞ്ഞിയ വെളിച്ചം അടുത്തു വന്നു അന്തരോദയത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു.

ഉരുക്കു മിറഞ്ഞിപ്പുള്ള നദീതലത്തിൽ മീൻവള്ളങ്ങളുടെ വെള്ളപ്പാകൾ മഴ കഴിഞ്ഞു തെളിയുന്ന ആകാശത്തിലെ മങ്ങിയ താരങ്ങൾപോലെ പ്രശോഭിച്ചു.

എങ്ങനെയെന്നു ചോദിച്ചു. അതിന്റെ ഉത്തരവും എവിടെയാണെന്നു വർഷാധികവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ശാസ്ത്രവിദ്യയെ മുകൾമഞ്ഞു കൊണ്ടു മുടിയിരുത്ത പ്രഭാതകാലപ്രകൃതി അവർക്കു് ഇതു അനുസ്മരണമായിരിക്കുന്നതെന്തുകൊണ്ടു്? എന്തൊരു സങ്കടംകൂലമാണു് അവളുടെ പൂർവ്വികകളിൽപ്രദി കണ്ണുനീർ ചിന്നുന്നതു്? അവർ കൂടുകൂടെ വിട്ടു. ആ മീനുകാസങ്ങൾ എവിടെനിന്നുണ്ടായി? അവളുടെ ഏകാന്താവസ്ഥയെ കുറിച്ച് അവളെന്തിനിപ്പോൾ ചിന്തിച്ചു? മേമ

ശരണവും അറുളുകേയും മാതാപിതാക്കളാൽ ഇഹലോക
ലാഭം ഉപദിഷ്ടിക്കണമെന്നും, അവരക്കു സ്വപന്തമായി
ബന്ധമുള്ളോ സ്വതന്ത്രമുള്ളോ ആയിക്കൂടാതെ ക്ലിപ്തമായി നല്ല
മണിത്തുറിച്ചുപറ്റി അറുളുകിടക്കണം. ഈ അല്ലത്തേക്കായി നി
കിൽ അവളുടെ ഏകാന്തത അവരക്കിത്രമാത്രം ഹൃദയവേദന
യുണ്ടാക്കുമെന്നത്ര സംഭവിച്ചു? അവരക്കു താക്കും താക്കും
നരകവാൻ രക്ഷിക്കണമെന്നുമാത്രം ചോദിക്കും? ബ്രാഹ്മണ
ത്തിന്റെ വിശ്വാസവും അവളുടെ വിശ്വാസവുമായും കേൾ
അവളെത്തിട്ടു ഏകദേശം?

നടീതലം കിടത്തി വിട്ടുപോകണമെന്ന ഒരു
പൊന്നുപിടലോടെ തിട്ടുണ്ടാത്താൽ അവരക്കു തോന്നി.
ബോട്ടുകാർ അവരുടെ വേല വീക്ഷിക്കാൻപോയി. വസ്ത്രത്തിന്റെ
കുറവുകളെയും പിന്നാലും കേട്ടു. ചക്കാൻവെള്ളയുടെ ഉല
പ്പിലും, പള്ളിപ്പള്ളിക്കൂടത്തിൽ കിടന്നിരിക്കുന്നതും കേട്ടു. കട്ടികൾ
പതിയിടമുൻപുണ്ടായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ആററുകിടത്തിൽ
കൂടി.

ബോട്ടിയോടും പള്ളിയിലേയും ആരും ഒന്നുമില്ല. രക്ഷ
ക്കുണ്ടാകാൻ. അവരും കലേക്കു തിരക്കി വരാതിരുന്നതു
ചെന്നു അവരും പെട്ടെന്നു കൈട്ടി. കത്തലോടുകൂടി മുട്ട
പടം ധരിച്ചിരുന്നെങ്കിലും അപ്പോൾ മുഖം കറേകൂടി മറ്റ
മായി മുട്ടി.

“കമലേ സീ ഇതുവരെ കളിച്ചിട്ടില്ല?” ആ ചോദ്യം ഒട്ടും
തന്നെ കോപമുണ്ടാക്കുന്നില്ല. എങ്കിലും അവരക്കുതോന്നി
പ്പോൾ പ്രത്യേകമായ നീരുണ്ടായി. മുഖംതിരിച്ചു അവരും
പെട്ടെന്നു തലകുലി.

“യാത്രക്കാരല്ലാം ഇപ്പോൾ ഉണ്ടാകും. താമസിക്കാതെ
കളിയുന്നതാണു നല്ലതു” എന്ന് അവരും തുടർപറഞ്ഞു.

കമല ഒന്നും മറുപടി പറയാറില്ല. വസ്ത്രം മാറി അവരും
കളിയിരിക്കലേയ്ക്ക് അയാളെ കടന്നുപോയി. അവളുടെ ദിന
ചര്യകളുടെ മേൽനോട്ടം വാഗ്ദാനം രക്ഷകൻ -നോക്കുന്ന
എഴുന്നേറുവന്നു. അനാവശ്യവും അക്രമവുമാണെന്ന് അവരും
വിചാരിച്ചു. അവർ താമസിച്ചു ബന്ധത്തിൽ അവരും ഒരു
തിൽ കളിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും, അതിനപ്പുറം കടന്ന് അവരും

സൗഹൃദം പ്രവൃദ്ധമാക്കുന്നതിന് അയാൾ മുഖവിധി കൂടെയും ചെയ്യാറില്ലെന്നും അവർക്കു നല്ലതുപോലെ മനസ്സിലായി. അവളോടൊക്കെയും ഒരു ശപഥത്തിന്റെ അടുത്തിടത്ത് എവിടെ വെച്ച് എപ്പോഴെല്ലാമാണു കൂടപടം ധരിക്കേണ്ടതെന്നും മറ്റുമുള്ള ആചാരങ്ങൾ വശമാക്കിയിരുന്നില്ല. എങ്കിലും യാതൊരു കാരണവുമില്ലാതെ ആ പ്രദേശത്തിൽ രമേശന്റെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ അവളോടേറെ ലജ്ജാഭരിതയായി.

കമല കളികഴിക്കുവന്നു. പാലകാടി ഗ്രാമകൃത്യങ്ങളാലും ഭരിക്കേണ്ട സമയമായി. തോളിൽ കിടന്ന തുണിയുടെ തുറവിൽനിന്ന് താക്കോലഴിച്ചെടുത്ത് അവളുടെ വസ്ത്രങ്ങൾ സൂക്ഷിച്ചിരുന്ന ഇരുമ്പുപെട്ടി തുറന്നു. അപ്പോൾ രമേശൻ തലേദിവസം കൊടുത്ത പണക്കിഴിയിൽ അവളുടെ കൂട്ടികൾ പതിച്ചു. ഇന്നലെ അതു കിട്ടിയപ്പോൾ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഒരു തൃപ്തിയാനന്ദോദയമുണ്ടായി. അത് അവർക്കു കിട്ടിയതോടുകൂടി അവളുടെ അധികാരവും സ്വാതന്ത്ര്യവും വർദ്ധിച്ചു. അതിനാൽ അതൊരു വിചാരിച്ച സാധനപോലെയെ അവൾ പൂട്ടി സൂക്ഷിച്ചു. എന്നാൽ ഇത് അവർക്ക് അതു കിട്ടിയപ്പോഴുണ്ടായ സന്തോഷമേപ്പോൾ നശിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ സഞ്ചി രമേശന്റെ വകയല്ലേ? അവളുടെ സ്വന്തമല്ലല്ലോ, അവർക്കു തോന്നിയപോലെ ചെലവാക്കാനും വയ്ക്കു. ഇപ്പോൾ അത് അവർക്കുണ്ടായ ഭാരമായിത്തീർന്നി.

രമേശൻ:—“എന്താ നീ അനങ്ങാതെയിരിക്കുന്നത് പെട്ടി തുറന്നപ്പോളുനിൽ ഫിസാഫിനെ കണ്ടോ?”

കമല സഞ്ചി നീട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “ഇതു നിങ്ങളുടെ വകയാണു്.”

രമേശൻ:—“ഞാനെന്തു ചെയ്യണം?”

കമല:—“നിങ്ങൾ എന്തെങ്കിലും ആവശ്യപ്പെടുമ്പോൾ ഏതൊരു പാഞ്ഞാൽ മതി. ഞാനതു വാങ്ങിച്ചുകൊള്ളാം.”

രമേശൻ:—“നിന്റെ കാര്യങ്ങൾക്കൊന്നുമാവശ്യമില്ലേ?”

“എനിക്കു പണം വേണ്ട” എന്നു തലയിടക്കിക്കൊണ്ടു അവളുത്തരം പറഞ്ഞു.

രമേശൻ മനഃമറിച്ചു. “ഇങ്ങിനെ അധികമാളു കൾക്കു പറയുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. എന്നാൽ ഇത്തരം നിസ്സാരമാ

യിട്ടാണു നീ എനിക്കുണ്ടെന്നതിൽ സംശയിക്കുന്നു. കൈയടക്കുവതേ? വേറെ ചിലതും ഈ ബോട്ടിലുണ്ടല്ലോ പിന്നെ എന്തിനേതെന്നു ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചതെന്തുണ്ടാണെന്നോ?”

രമേശൻ പറയാതെ കമല അതു താഴെ വെച്ചു.

രമേശൻ ഇതിന്നു “കമലേ, വാസ്തവം പറയണം. ഞാൻ ആ കഥ മുഴുവൻ പറയാത്തതിൽ നിനക്കു വല്ലാത്തതോന്നിയിട്ടുണ്ടോ?”

“എന്തിനൊക്കെ വല്ലാത്തതും തോന്നിയിട്ടില്ല” എന്നു അവൾ തറയിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

രമേശൻ:—“കൊള്ളാം, നീ ആ പാട്ടിനെക്കുറിച്ചുള്ള ചോദ്യത്തിൽ വാസ്തവമെന്നു പറയുന്നതെന്തു വിചാരിക്കാം.”

കമല:—“അതു മിതമായുള്ള സങ്കേതമെന്നുണ്ടെന്നതിൽ മനസ്സിലാക്കുക. ഇതു നിങ്ങളുടെ സ്വത്താണ്. നിങ്ങൾക്കാണ് സ്പഷ്ടിക്കേണ്ട.”

രമേശൻ:—“എന്നാവിട്ടുപാളിക്കന്റെ വകയല്ല; ഓന്നുകൊടുക്കുന്നതു തിരിയെ വാങ്ങുന്നവൻ പിശാചായി തീരും. എന്നാ ഞാൻ പിശാചായാൽ കൊള്ളാമെന്നു നിനക്കു് ആഗ്രഹമുണ്ടോ?”

രമേശൻ പിശാചായെന്നതെന്തു കേട്ടപ്പോൾ അവൾ അതന്നെ ചിരിച്ചുപോയി.

“എന്തിനേങ്ങാമൊറ്റാണല്ലോ; ചാനം തിരിച്ചു വാങ്ങുന്നവൻ പിശാചാകുമോ? ഞാനതു കേട്ടിട്ടേയില്ല.”

കമലയ്ക്കു വീണ്ടും മറ്റൊരുമുണ്ടായി. അതോടുകൂടി കമലയുടെ വ്യവസ്ഥാനിട്ടു.

രമേശൻ:—“ഇതിന്റെ പക്ഷാത്കരിവാക്കുന്നവരിലുള്ള അടുത്ത പ്രാവശ്യം പിശാചിനെ കാണുമ്പോൾ നീ കുക്കുന്ന ഇതിനെക്കുറിച്ചു നിന്നോടു ചോദിക്കണം.”

കമലയുടെ ഉൾക്കണ്ണു ഉളിതപമായി. “വാസ്തവത്തിൽ നിങ്ങൾ എപ്പോഴെങ്കിലും പ്രേതത്തെ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?”

രമേശൻ:—“ആ വേഷത്തിലുള്ള പലരും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്.”

കമല:—“ഓഹി, രമേശൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്ന്—”

രമേശൻ:—“രമേശൻ?”

കമല:—“നമ്മുടെ പ്രകൃതിയെ ബോധിപ്പിച്ചു ആ പുസ്തകം. അവർ വിശ്വസിക്കുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നു പറയുന്നു.”

രമേശൻ:—“അങ്ങനെയായിട്ട് അവൻ തന്നെയാണ് എന്നു ഓരോ സമയം.”

ഇതിനിടയിൽ ബോധകാർ വളരെ ശ്രമപ്പെട്ട് ബോധം ഇളക്കിവിട്ടു. ആ ബോധം ചുറ്റും വിട്ട് ഒരു നാണയ വാതങ്ങൾക്കു ഏതെങ്കിലും അത്യാവസ്ഥയിൽ ഒരു പലതും കൊടുക്കിത്തന്നു കരയില്ലാത്തതി. അവന്റെ തലയിൽ ഒരു കട്ടയുണ്ടായിരുന്നു. പരിഭ്രമിച്ചു അവൻ ബോധം നിറുത്തുന്നതിനായി കൈകൊണ്ട് ആശ്വാസം കാണിച്ചു. ചുറ്റുംകാൽ അവന്റെ ഉൾക്കൊള്ളുന്നതെന്തെന്നു ഗ്രഹിച്ചില്ല. മേൽക്കൽ കണ്ടപ്പോൾ ആ ബാലൻ ഉച്ചത്തിൽ ആഹ്വാനം ചെയ്തു. “ബാബു! ബാബു!”

“ഞാൻ കിടന്നു വിശ്രമിക്കുന്ന ബാബുവാരെയാണ് അവൻ ധരിച്ചിരിക്കുകയാണെന്ന്” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അയാൾ ആ വാതത്തിൽ തന്നെ തന്റെ തലയോട്ടിയിൽ വെച്ചു. മുകളിൽ അവനെ ധരിച്ചിട്ടു.

“എന്ത്? അത് ഉദേശ്യമല്ലേ?” എന്നു കമല അടുത്തത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു.

“അവനെ അങ്ങിനെ ഉപേക്ഷിക്കരുത്! എങ്ങിനെയും അവനെക്കൂടി ബോധിച്ച് കയറണം.”

രമേശൻ:—“ഞാൻ പറഞ്ഞാൽ അവൻ ബോധം നിറുത്തുകയില്ല.”

“അല്ലേ! നിറുത്താൻ അവരോട് നിങ്ങൾ പറയണം. മേൽക്കൽ അവരോട് ചെന്നു പറയു നമ്മൾ കരയോട് വളരെ അടുത്താണ്” എന്നു കമല കേൾക്കുന്നവെക്കിട്ടു. വളരെ മന്ദ്രാദയോടുകൂടി രമേശൻ ബോധം നിറുത്തണമെന്നു ശ്രമിക്കുന്നത് പറഞ്ഞു.

“അതു മേൽക്കൽക്കു നിറുത്താൻ വിപരീതമാണ്” എന്നായിരുന്നു രമേശൻ ലഭിച്ച മറുപടി.

കമലയും രമേശനും അനുമതിച്ചു. അവളും ആ ദേശം കണ്ടുനോട്ട് കേൾക്കുകയുണ്ടായി. “അവനെക്കൂടി കയറണം! ഒരു വിധിപരമായതെന്തെന്നു ബോധം നിറുത്തണമെന്നു പറയപ്പെട്ട ഉദേശം!” അവസാനം ഒരു ചെറിയ സമ്മാനം കൊണ്ടു

പുസ്തകം, അയാൾ രണ്ടാളെ നീക്കത്തിൽ ഉൾക്കൊണ്ട അതിൽ നടന്നു. ഉദ്യോഗ, കുട്ടികളെയുടെ കാഴ്ചക്കൽ വെച്ച് ഹൃദയം വിശ്വസിക്കും ഉണ്ടായില്ലെന്നുള്ള അവസ്ഥയിൽ ഒരു പുഞ്ചിരിയുമിട്ടുകൊണ്ടു നിൽക്കുകയായി.

കുട്ടിയുടെ പരിചരണം മുഴുവൻ നീക്കിയില്ല. അയാൾ ചോദിച്ചു: “ഉദ്യോഗ, നീ ചിന്തിക്കുകയുണ്ടോ?” ഉത്തരം പറയുന്നതിൽ പക്ഷം അവൻ കുട്ടിയിൽനിന്നും ഒരു പക്ഷെ പറ്റിക്കാര്യം, കുറെ വഴുതിനടക്കാര്യം, വെണ്ടിയുണ്ടായും, കമ്പളത്തായും താഴെ പെരുക്കി വെച്ചു.

“നിനക്കിതെല്ലാം ഏറിയെന്നു കിട്ടി?” എന്ന് അവനോടൊത്തുള്ളതിൽ അവൻ ചോദിച്ചു.

ഉദ്യോഗൻ മറുപടി പോലീസുകാരെങ്കിലും കേട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ തീർച്ചയായും അവനെ കൈയോടെ തുടർത്തുന്നതുകൊണ്ടു പോകുകയായിരുന്നു. തദ്ദേശീയനും അവൻ ആ പ്രദേശത്തിൽ തെരുവു മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലും പാഞ്ഞാൻ പോയപ്പോൾ ചില തോട്ടങ്ങളിൽ തുരുത്തും വിടയായ് നില്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു അന്നു രാവിലെയും വൈകുന്നേരം ഉറപ്പിച്ചുനിൽക്കുന്നതിനായിത്തന്നെയാൽ അവൻ കയ്യിറക്കി, ആരെയും അന്വേഷിക്കാതെ കയ്യിറക്കി കുട്ടിയിലാക്കി, ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു.

“എന്നാ നീ പറഞ്ഞത്? അന്വേഷിക്കാതെ തോട്ടത്തിൽനിന്നും പഠിക്കുകയെന്നു ഏതോ? നീ മോശിച്ചു അല്ലേ?” എന്ന് രമേശൻ ഗൗരവമായി.

ഉദ്യോഗൻ:—“ഞാൻ മോശിക്കുകയല്ലായിരുന്നു. കറേറ്റു കാര്യം തോട്ടത്തിൽനിന്നും പഠിക്കുകയായിരുന്നു. അതു കൊണ്ടു” എന്ന് ഒരു നല്ലതും ഉണ്ടാകുകയായില്ല.

രമേശൻ:—“അന്വേഷിക്കാതെ കറേറ്റു പഠിച്ചാൽ അതു മോശിക്കുകയായില്ല, അല്ലേ? കള്ളക്കടത്തുക, എന്റെ മുൻപിൽനിന്നും ഈ സ്ഥലങ്ങളിലും എടുത്തുകൊണ്ടു വേഗം പൊയ്ക്കൊ.”

ഉദ്യോഗൻ അപേക്ഷാഭാവത്തിൽ തന്നെയും കൈയെ നോക്കി.

“അമ്മ, ഇങ്ങനെ കാരണം ഞങ്ങളുടെ നാട്ടിൽ ഇളവൻ എന്ന പേരുണ്ടാകുന്നു. സാധാരണയായി നോക്കിയാൽ മനസ്സിലാക്കണം.”

“ഇതൊരു വെളിച്ചം; നീയും നിന്റെ ഇളവൻകാര്യം. ഞാനിതെല്ലാം കാൽകൊണ്ട് തട്ടി വെളിച്ചത്തിൽ കളയും” എന്ന് കോളാടി രോഷത്തോടെ രമേശൻ അടുത്തടുത്തായി.

എന്നാൽ ചെമ്മുണ്ടെന്തെന്ന് അറിയാതെ ഉമേശൻ കമലയെ മറിക്കൽപ്പടി നോക്കി. ആ കറിയുണ്ടാകുകയും അവർക്കിടയിൽ എടുത്തു കൊണ്ടുപോകുവാൻ അവർ അടുത്തടുത്തായി. അവർക്ക് മുഖമോശത്തിൽനിന്നും അവളുടെ ഏതെങ്കിലും കാരണങ്ങളാലാകുമായ ഒരു സ്ഥാനം ഉണ്ടെന്ന് അവൻ മനസ്സിലാക്കി. ആ സന്ധ്യയിലേക്കും കട്ടയിൽ പെട്ടു കിടന്നിട്ട് അവൻ അവിടെനിന്നും ഇറങ്ങിപ്പോയി.

“ഒരു വലിയ കുറ്റമാണ് അവൻ ചെയ്തത്. ഇങ്ങനെയുള്ള സംഭവങ്ങളിൽ നീ അനുകൂലിക്കരുത്” എന്ന വിമർശനകോഷ് ഒരു കത്തഴുത്തുവാൻ രമേശൻ അയാളുടെ മുറിയിലേക്ക് കടന്നു. കമല ചുറ്റും നോക്കി. ഉമേശൻ രണ്ടാംക്ലാസ്സ് തട്ടിന്റെ ഒരു അറ്റത്തു് അടുത്തടുത്തായി ഇരിക്കുന്നത് അവർ കണ്ടു.

അവിടെ യാത്രക്കാർ ആരും ഇല്ലായിരുന്നു. നീളംകൂടിയ ഉത്തരീയമെടുത്തു മുഖം മൂടിക്കൊണ്ടു് അവൻ ഇരിക്കുന്നിടത്തേക്ക് അവർ കയറിച്ചെന്നു പോയില്ല: “നീ അങ്ങനെയൊരാളെ അറിയില്ലെങ്കിൽ എന്താണത്?”

ഉമേശൻ:—“ഇല്ലില്ല; ഞാൻ ഇവിടെ സാമാന്യമായിട്ട് സൂക്ഷിച്ചു വെച്ചിട്ടുണ്ട്.”

ഒരുതരം നാടികൾകൊണ്ടു് അവർ പറഞ്ഞു: “ഉമേശാ, അതു വളരെ മിടുക്കമായിപ്പോയി. ഇനിമേൽ ഇതുപോലെ പ്രവർത്തിക്കരുത്. നിനക്കു ബോട്ടിൽ കയറുവാൻ സാധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നില്ലെങ്കിൽ എന്തെല്ലാം സംഭവിക്കുമായിരുന്നുവെന്ന് ആലോചിച്ചു പോരൂ.” പിന്നീടു് അവർ സാമാന്യമായിട്ട് കടന്നു അവരോടു് ഒരു കത്തി കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞു.

ഉമേശൻ കത്തി കൊണ്ടുവന്നു. അവർ കറികൾക്കു കയറണം നോക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഉമേശന്റെ കുറ്റകരമായ

പുതിയോട് അനുഭവം പ്രശ്നപ്പെടുത്തുന്നു നിശ്ചയിച്ച കാര്യം ഒരു ഉത്തരകോശാലയോട് കൂടിയാണു് അവർ അവിടെ പിടന്നതു്.

കയ്യം! ഏങ്ങിനെയാണു് ആരും ഇണയില്ലാത്ത ആ പാവപ്പെട്ട പയ്യനോട് അവർക്ക് അറകവു തോന്നാതിരിക്കുന്നതു്? ആ മലക്കുറിയോടാണു് വീടും ഭൂമിയും ഇല്ലാത്ത ആ ബാലന്റെ ശരണിയുണ്ടു് എന്നുള്ള അപേക്ഷയുൾപ്പെടെ അതു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു് നോക്കിയപ്പോൾ അതുണ്ടു്. വെറും നിസ്സഹായത അവർ ഗണിച്ചു. അവന്റെ അപരമായ അസ്ഥിമൂലമെന്നു് അവർ വിചാരിച്ചു. കമലയെ അന്വേഷിച്ചിരിക്കുന്നതിനാണു് ആ കണ്ണുകളുടെ അടുത്തുകൂടി കടന്നു കോലണം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയതു്. അതു നിമിത്തമാണു് ചോട്ട തൊറാനിയായതു്.

കമല:—“ഉമ്മേ, ഇണയെങ്കിൽ ചോർ കൊ ബാക്കിവന്നതു് ഞാൻ തെളിയിച്ചു വെച്ചിട്ടുണ്ടു്. വീ പോയി അതു നോക്കുക. എന്നാൽ ഇവിടെയെങ്കിൽ ഇങ്ങനെ ചെയ്തതെങ്കിൽ നല്ലപോലെ അറകൊള്ളണം.”

“അമ്മ തെളി ഇന്നലെ കൂടിയില്ലേ?” എന്നു ചോദിക്കുന്നതോടുകൂടി അവർ പോയി.

കമല:—“തെളി കൂട്ടാൻ നിന്നോളം കൊതി എന്നിരിക്കില്ല. ഇങ്ങനോട് നോക്കൂ. മണ്ണുതൊഴിച്ചു ബാക്കിയെല്ലാം നോക്കൂ ഇപ്പോൾ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. നോക്കൂ അമ്മയുടെ പ്രാതലിൽ കറച്ചു മീൻകൂടി കിട്ടിയാൽ കൊള്ളാമായിരുന്നു.

ഉമ്മ:—“ഞാൻ പോയി അതു വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വരാം. എന്നാൽ ഇങ്ങനെ വില കൊടുത്തു മതിയാകും.”

കമല അവളുടെ ആരോമൽപ്പരികരോടുകൂടി ചെല്ലിപ്പോകുന്നു. അവരോട് കോപത്തോടെ പറഞ്ഞു: “ഞാൻ ഇങ്ങനെ ഒരു പേ വിട്ടിട്ടു വെറുതെക്കൊണ്ടിട്ടില്ല. വില കൊടുക്കാത്ത സാധനം വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വരാൻ ഞാൻ പറ്റാത്തതുപോലെ തോന്നുമല്ലോ.”

അതോട് അവൾക്കു പണം വെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നതു് ഒരു ബുദ്ധിയായി കമലയ്ക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ടെന്നു കമല വിവരത്തെ അമ്മയോടുകൂടി അവർ പറിച്ചു. അതി

നാലും മറ്റു ചില കാരണങ്ങളാലും അവൻ അയാളുടെ നേരെ ഒരു വെറുപ്പു തോന്നിത്തുടങ്ങിപ്പിടിച്ചതായിരുന്നു. കഴിവാതെ അയാൾ മാത്രമേ -- അവനും കൂടെയും -- അറക്കൻറെ ആലോചനാശീലിൽ പെട്ടിരുന്നുള്ളൂ. മറ്റു ഏറ്റവും പ്രമേയങ്ങളായും അകറ്റിപ്പിടിക്കണമെന്നായിരുന്നു അവന്റെ വിചാരം. അവനെയെങ്കിൽ 'മേൽ' ഒരു സ്ഥാനവുമില്ലായിരുന്നു.

മലക്കുറി വലിയ പ്രയാസംകൂടാതെ ലഭിച്ചു. എന്നാൽ മതവും അതു എപ്പോഴും പിടിച്ചില്ല. പണ്ടുപ്രകാരം ഒരു കഷണം മീനം ഒരു തൂക്കം തെങ്ങും കൊള്ളിക്കണമെന്നതിനേക്കിലും ലഭിക്കാത്ത ഒരു ലോകം നിത്യവും നിർഗുണവുമായെന്നും കഴിയാതെ ആലോചനാൽ ആ ബാലൻ വിചാരിച്ചു.

ഉദേശൻ: -- "അതേ, യജമാനന്റെ അടുക്കൽനിന്നും ഒരു അലഞ്ഞ തട്ടിയെടുക്കാമെങ്കിൽ ഒരു വലിയ വശൽ തൊൻ വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വരാം."

കമല ശാസനാഭാവത്തിൽ പ്രതികരിച്ചു: "അതു പാടില്ല: ഇനിയും ഒന്നാട്ടിക്കിന്നും ഇറങ്ങിപ്പോകുവാൻ തൊൻ അനുവദിക്കുകയില്ല. താമസിച്ച് പോയാൽ ഇനി ഒരിക്കലും അവർ നിങ്ങളെ കയറുകയില്ല."

ഉദേശൻ: -- "കരഞ്ഞിറങ്ങണം. ബോട്ടുകാർ വലയെറിഞ്ഞു" ഇങ്ങനെയൊക്കെ കറെ വലിയ മീൻ പിടിച്ചു. പക്ഷേ അവർ ഒന്നോ പകുതിയോ ചിലയ്ക്കു തന്നേക്കാം."

കമല ഉടൻതന്നെ ഒരുറപ്പിക്കുകയുള്ളു അവനെ ഏല്പിച്ചു: "ആ രൂപം മാറി മതപ്രത്തിന്റെ വില കൊടുത്തു" ബാക്കി ഇവിടെ കൊണ്ടുവരൂ" എന്ന് അവർ അവനെ നിയോഗിച്ചു.

ഉദേശൻ തന്മൂലം കൊണ്ട് ഓടുകയായി. എന്നാൽ വാക്കിയെന്നും അ. വൻ കൊണ്ടുവന്നില്ല.

ഇതു കള്ളമാണെന്നു കമലയ്ക്കു മനസ്സിലായി. അവർ ഒരു പുഴയിരിയോട്ടുകി പറഞ്ഞു: "അടുത്ത പ്രാവശ്യം ബോട്ട് അടുപ്പിക്കുമ്പോൾ രണ്ടു മൂന്നു രൂപയ്ക്കു ചിലവു മാറണം."

“അതെ, വഴുപ്പുവെട്ടെന്ന്. ഒരു രൂപാ അവൾ കാണിച്ചപ്പോൾ പിന്നെ ഒരു കള്ളക്കുടിയും അവൾക്ക് വാങ്ങാൻ പാവപ്പെട്ടുവെന്ന് അത് എന്ന് സമ്മതിച്ചിരുന്നുവെന്ന് ഗൗരവത്തോടെ അത് അവർ സമ്മതിച്ചു.

“എന്റെ കണ്ണുകൾ! ഇത് വളരെ നന്നായിരിക്കുന്നു! ഏതെങ്കിലും കിട്ടി?” എന്ന് രണ്ടരൽ കൈക്കൊണ്ടു കൊണ്ടു കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ചോദിച്ചു: “ഇത് ഒരു വരാഹിപ്പൻ താ?” അതുകൊണ്ട് അത് ചങ്ങത്തിൽ കൊണ്ടിട്ടിട്ടില്ല. “ഇത് കിന്നാവോ, മരണാവോ, ചിത്തമരണോ, കല്പനകളാണോ ഒരു കള്ളക്കുടിയെ അതിന്റെ ശീർഷകമാക്കുന്നു.”

അന്നത്തെ പ്രായം വളരെ മികച്ചതായി കണ്ടെത്തിച്ചു. ഇന്നും കഴിഞ്ഞു നല്ല അറിവുകൾ കൈമാറിയിട്ടുള്ളവർ കള്ളക്കുടിയുടെ ഒരു വലിയ കണ്ടുപിടിത്തം നീക്കം വിവർത്തിക്കുന്നു. ഉദാഹരണത്തിന് അത് ഒരു മറുപടി. മീൻകുറി അവർ നന്നായി നോക്കി. അത് കൂടി മറുപടിയാണ് തുടങ്ങി. അത് കണ്ടു കണ്ടുവെന്ന് നോക്കി. കള്ളക്കുടിയുടെ മറുപടി അവർ അവർ കൂടിയുള്ളവർക്ക് എന്ന് ചോദിച്ചു അവർ പറഞ്ഞു: “ഉദാഹരണം, ഇപ്പോഴത്തെ ഒരു മതിയായുള്ള വിവരം അത് അതിന്റെ കര കള്ളക്കുടിയുടെ ഒരു വെളിച്ചം.”

കള്ളക്കുടിയുടെ വിവിധ കോളികളും, നല്ലൊരുപക്ഷവും ഉൾപ്പെടെയുള്ളവർക്കുള്ള നല്ലൊരുപക്ഷവും അവരുടെ വിജയം കണ്ടെത്തിച്ചു. ആ വിവരവും അവസാനിക്കുന്നതിനായി. സൂര്യൻ പടിഞ്ഞാറേയ്ക്കുള്ള ചങ്ങമ്പു. രാത്രിയിൽ ചാങ്ങപ്പിള്ളിയിലെ അതിരുന്ന ബോട്ടിംഗ് മീൻ മരണകരവിയിൽ വാങ്ങുന്നവർക്കും മിന്നിക്കൊണ്ടി. കള്ളക്കുടിയെ നോക്കുന്ന പക്ഷം കള്ളക്കുടിയെ കണ്ടെത്തിച്ചു. ഇതിലുള്ള വരമ്പുകളിൽക്കൂടി ഉഷ്ണവരമ്പുകൾ കണ്ടെത്തിച്ചു കണ്ടെത്തിച്ചു. സൂര്യൻ പക്ഷം കണ്ടെത്തിച്ചു. അത് അവർക്കായി തപിതമാകും കണ്ടെത്തിച്ചു. ആ അവസാനത്തിൽ കള്ളക്കുടിയെ കണ്ടെത്തിച്ചു. അവർ അവർ കണ്ടെത്തിച്ചു; തുടർച്ചയായിട്ടുള്ളവർ; വരമ്പും മറ്റും. അപ്പോഴുള്ള സൂര്യൻ, ഗ്രാമത്തിന് വരിവരമ്പുകൾ തുടർച്ചയായി നോക്കുന്ന കള്ളക്കുടിയുടെ പടിയിൽ

മറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. കമല സായംകാലവേലകൾ ആരംഭിച്ചു. പതിവായുള്ള താവളസ്ഥലത്തിൽ ചോട്ട് ആ രാത്രി നല്ലതായിട്ടു. ഉച്ചയ്ക്കുള്ള ആവശ്യം കഴിഞ്ഞു ശേഷിച്ചിരുന്ന കറികൾ അത്താഴത്തിന് ഉപയോഗിക്കാമെന്നു കമല തീർച്ചയാക്കി. അതിനാൽ അടുക്കളയിൽ അന്ന് അധികം ചോരിപ്പില്ലായിരുന്നു. അപ്പോൾ മുമ്പേ അവിടെ വന്ന്, ഉച്ചയ്ക്കുള്ള തലമുളിത്തിനാൽ അത്താഴം ആവശ്യമില്ലെന്ന് അമളെ അറിയിച്ചു.

“നിങ്ങൾക്ക് ഒന്നും ആവശ്യമില്ലേ? ഒരു കഷണം ചോരിച്ചു മീൻറെ ചുവം—” എന്നു അവൾ ഉൽക്കണ്ഠയോടെ ചോദിച്ചു. “വേണ്ട” എന്നു ചുരുക്കത്തിൽ അയാൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞിട്ടു മുകളിലേക്കു പോയി. അതിനാൽ ശേഷിച്ചിരുന്ന കറിയും ചോറുമെല്ലാം കമല ഉമ്മേയ്ക്കു വിളമ്പിക്കൊടുത്തു.

ഉമ്മേയ്ക്കു:—“അമ്മയ്ക്കു് ഒന്നും ആവശ്യമില്ലേ?”

കമല:—“ഞാൻ അത്താഴം ഉണ്ടു്.”

ആ ചെറിയ മാപ്പുള്ളിയിലെ അന്നത്തെ പണികൾ അമ്മളിനെ അവസാനിച്ചു.

കുറുപ്പുമണ്ണത്തിലെ നിശാന്തസ്ഥൻ കരയിലും വെള്ളത്തിലും പാൽക്കുതിർ തൂകിക്കൊണ്ടു ശോഭിച്ചു. താവളത്തിനടുത്ത് ആൾ താമസമൊന്നുമില്ല. കുടകാഗമനം കൊണ്ടിച്ച് കുണ്ഠിയ്ക്കുക എന്ന നിയുക്ത കരനീമണിയെപ്പൊലെ പ്രശാന്തപേടലമായ ആ രാത്രി പച്ച ഹില്ലീസ്സു ധരിച്ച വിസ്തൃതമായ നെൽപ്പാടങ്ങൾക്കു മീതെ ഏതോ ചെവിത്തുളകൾക്കു നില്ക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി. കരയിൽ തകരുകൊണ്ടു മേഞ്ഞിട്ടുള്ള ആഫീസിൽ ഒരു മെളിഞ്ഞു തുമ്പൻ മണ്ണെണ്ണവിളക്കിനു മുൻപിൽ ഒരു സ്കൂളിലിരുന്ന് കൈമടക്കി കണക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഇറങ്ങുകിടന്ന വാതലിൽ കൂടി മേയ്ക്കന് അയാളെ കാണുവാൻ സാധിച്ചു. ആ വിധി, തുമ്പനെപ്പോലെ എങ്ങനെയും ഇടുക്കിത്തെയ്തിലും വൃക്കയായ പടിയീരോടുകൂടിയ ഒരു കൂട്ടിൽ തള്ളിയിരുന്നുവെങ്കിൽ ഈ മാതിരിയിലുള്ള ഒരു ജീവിതസ്ഥിതിയിൽ ഒരാൾക്ക് എങ്ങനെയുള്ള നേരിട്ട്? പകൽ മുഴുവൻ

കുഞ്ഞു ബ്രഹ്മകുന്ദൻ്റെയും ഏഴുതുകയും ചെയ്തു. തന്റെ വരുത്തു രേഖകൾ തലമുറക്കുടൻ്റെ ശകാരമേൽക്കുക, ക്ഷത്രിയർക്കുടൻ്റെ അന്നത്തെ ശാപവും വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വീട്ടിലേക്കു പോവുക, എന്ന് ഒരു ദീർഘ നിരപരാധനോടുകൂടി അവരും ആത്മഹത്യാ ചെയ്തു.

ഈ ആപീസമുദിയിലെ ദീപാ ഗ്രന്ഥേണ അണക്കരു. ഇരുമ്പുൻ്റെ ശിശിരവായു തട്ടത്തിരിപ്പാൻ ഒരു രോമകുഞ്ചവും കൊണ്ടു തല മുടിക്കേട്ടി. കരളാശിശ്നങ്ങളോടും അയാൾ ആ വിജയമേ പാടത്തിരുന്നതിനെ അപ്രത്യക്ഷനായി.

മേൽക്കുന്നതിനാൽ അയാളുടെ പുറകിൽ അഴിമുഖം ചോറ് കുമ്പ നീൽക്കുൻ്റെ തുടക്കിയിട്ടു നെല്ലുപോലായി. അത്തരം കഴിഞ്ഞു് അയാൾ അറയ്ക്കു വിളിക്കുമ്പോൾ അയാൾ ആശിച്ചിരുന്നു. അവളുടെ മോശികളെല്ലാമൊന്നായി. എന്തിനും അയാൾ അവളെ വിളിച്ചില്ല. അതിനാൽ ഏഴുനീക്കത്തെ തന്നെ അവൾ മുക്കളിലേക്കു വന്നിരിക്കുകയാണ്.

മേൽക്കുന്ന കുഞ്ഞുപ്പാൾ അവൾ കൈകൾക്കു നിന്നു പോയി. അവളുടെ പാദങ്ങൾ മനോഹര ദീപിപ്പിച്ചു. അയാളുടെ മുഖത്തിൽ ചന്ദ്രിക പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മേൽക്കൻ്റെ മുഖമൊഴി, അയാളുടെ മനസ്സ് അവളിൽനിന്നും വളരെ വിട്ടുരമാണെന്നു സൂചിപ്പിച്ചു. അവൾക്ക് അയാളുടെ വിചാരസമുദായത്തിൽ ആലോചനാവിചാരസമുദായം ഇടമുണ്ടായിട്ടില്ലെന്നു. മനോഹരമനോഹരത്തിൽ മനോഹരനോടു മേൽക്കിടന്നിരുന്ന ആ മനസ്സാൽ അവൾ കൈകൾക്കു, ചന്ദ്രികാശ്ചര്യങ്ങൾ ആപാദിച്ചു. അയാൾക്കും ചെയ്തു് ഒരു വിരൽ അവൾക്കുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു ഒരു ചോരപാലകനെപ്പോലെ, അർത്ഥരഹിതനായി കാണുന്നതായി അവൾക്കു തോന്നി.

മേൽക്കൻ കരളാശി മുഖം മുടി, തലത്തിരിച്ചു മേൽക്കിൽ വെച്ചുപ്പോൾ അയാളെ അനേകമായി അവൾ വന്നു കയ്യാനയിക്കുന്നതിനുള്ള അവസ്ഥ അയാൾക്കുപോലും ഉണ്ടാക്കുകയും കുമ്പ അടിയിലേക്കു തിരിച്ചുപോയി. ഇതും വിരളമായും അവളുടെ മുറിയിൽ നെല്ലുപോലായിത്തീർന്നു. പട്ടികകുന്നപ്പാൾ അവളുടെ ശരീരം തുറന്നു. അൻ ഏകാകി

നിയം നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളതല്ലെന്നുള്ള സ്പർശത്തെ മറ്റൊരാൾ പോലെയെ അവളെ അടിച്ചുലച്ചു. ഇങ്ങിനെ ആ ചെറിയ മുറിയുടെ അന്തർഭാഗം ഒരു വിശുദ്ധരാക്ഷസന്റെ വളരെയധികം പോലെയും വായും പിളർന്നുകൊണ്ട് അവളുടെ നേരെ നില്ക്കുന്നതായി അവൾ ശക്തിപ്പെട്ടു. എന്നാൽ വേറെ ഏതൊരു സ്പർശത്തിന്മേലാണവൾ തേടിപ്പോകേണ്ടതെന്ന്? അവളുടെ ആ ചെറുശരീരത്തെ നിശ്ചയിച്ചിട്ട്, അതു സ്വാതന്ത്ര്യത്തിൽ തന്റെതാണെന്നുള്ള മോശത്തോടു കൂടി കണ്ണടച്ചുറങ്ങാൻ അവൾക്ക് ഏതൊക്കെ മാർഗ്ഗമുള്ളത്?

അവൾ അകത്തേക്കൊരിക്കൽ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. വീണ്ടും പുറത്തേക്കു വലിഞ്ഞു. വാതൽ വീണ്ടും കടന്നപ്പോൾ രമേശന്റെ കൂടെ അവളുടെ ഇരുമ്പുപെട്ടിയിന്മേൽ തട്ടി 'ടിങ്' എന്ന് വീണു.

രണ്ടാം കേട്ടു കെട്ടി മേശയ്ക്ക് മേലോട്ടു നോക്കി. അയാൾ കൈകൾ കസാലയിൽ നിന്നെഴുന്നേറ്റു. "അതു നീയോ അല്ലെ. കമലേ" എന്ന്, വാതലിനു സമീപം അവൾ നില്ക്കുന്നതു കണ്ട്, അയാൾ ചോദിച്ചു. നീ വളരെ നേരത്തെ അകത്തു കയറിക്കിടന്നിരിക്കുമെന്നു അവളോടായി. ഞാനിനിയും വെളിയിലിരിക്കുന്നില്ല. അടുത്തുള്ള മുറിയിൽ ഉറങ്ങാൻ പോകുന്നു നമുക്കുള്ള വാതൽ തുറന്നിട്ടുണ്ടാകും."

"എവിടെ പോകുകയുണ്ടായില്ല" എന്ന് കമല തന്റെ കൈകൾ കൂട്ടി പറഞ്ഞു. അവൾ മുറിക്കുള്ളു വിറുത്തിൽ കടന്ന് രമേശൻ തുറന്നിട്ടിരുന്ന കതകടച്ചു.

മനുഷ്യവാസത്തിന്റെ നിശ്ശേഷാവശേഷം പ്രകൃതി ഏകാന്തതയോടെ അവിടെ പ്ലാപിള്കിക്കുന്നതൊന്നു നിസ്സംശയം അവൾ അറിഞ്ഞിരുന്നു. അത്ഭുതമായിരുന്നു ആ രാത്രി. ഒരു കലശലായി വളർച്ച. ഒരു രക്ഷിതാവോ അല്ലെങ്കിൽ വേദകൾ. തന്ത്രപരമായ ഇരുട്ടിൽ അവളുടെ ജീവിതം ഒരു ഭാരമായി പാടിപ്പാടിപ്പോകുന്നുണ്ടെന്ന്.

നേരം മുറയ്ക്കു കൊള്ളാമെന്നു. രമേശൻ അയാളുടെ മുറിയിൽ നല്ല ഉറക്കമാണ്. കമലയ്ക്കു കൈകൾ കടന്നു കയറിയില്ലാത്ത കഴിയില്ല. അവൾ പതുക്കെ എഴുന്നേറ്റു വെളി

മിസ് ഫോയറി. ആവിടെ ഇഷ്ടസ്വഭാവങ്ങളിൽ നല്ലതീര
നാലിലൊന്നും അറക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

വല്ല കാഴ്ചയും കാണാനോ, ശബ്ദം കേൾക്കാനോ ഉണ്ടാകില്ലെന്നില്ല. ചന്ദ്രൻ അസ്തമിക്കാറായി. പാടത്തിനിടയിലുള്ള വരമ്പു കളുട്ടുമ്പ്പുങ്ങളായി. എങ്കിലും കുമ്പളകണ്ണിപ്പൊക്കെ നാക്കോട്ടു നോക്കി. “ഈ ഇടുങ്ങിയ വഴികളിൽക്കൂടി എത്രയെത്ര സ്ത്രീകൾ അവരവരുടെ ചീട്ടുകളിലേയ്ക്കും വെള്ളം കോരി കൊണ്ടു പോയിട്ടുണ്ടായിരിക്കും!” ചീട്ട്! ഐ വിചാരിക്കാൻ അവളുടെ ഹൃദയം തുളച്ചിപ്പോയി. അവൾക്കൊരു കുമ്പളകണ്ണായി. ലുണ്ടായിക്കൊണ്ടിത്! എന്നാലേവരിക്കും?

[illegible]

“ആര്യം ധർമ്മം നിർമ്മലം” കേൾക്കുക. “ആര്യം ധർമ്മം നിർമ്മലം” കേൾക്കുക. “ആര്യം ധർമ്മം നിർമ്മലം” കേൾക്കുക.

கதவு:—“மேலும் வலுவை சாதித்திருந்தாலும், நீ ஏதாவது
வலுவான உறவினரைப் போடுகிறார்களா?”

[illegible]

അന്നു പൊട്ടി. അവൾ സംസാരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. എന്നാൽ ഒരു ഏക്കൽ, സ്വരത്തെ പ്രതിരോധിച്ചു.

ഈ പരിതാപാവസ്ഥയിൽ ഉദ്ദേശ്യം അവളെ സമാധാനപ്പെടുത്താനുള്ള വഴി ആലോചിച്ചു. വളരെനേരം മൗനനിയമത്തിനതിന്റെശേഷം അവൻ പറഞ്ഞു: "അമ്മേ, ഇക്കോട്ടനോക്കൂ. ഞാൻ സ്വന്തം പറയാമല്ലോ; അമ്മ തന്നെ രൂപയിൽ ഏഴുണു വാക്കിയിട്ടുണ്ട്."

കമലയുടെ അജ്ഞാപനം പെട്ടെന്നു നീങ്ങി. അവൾ ഒരു പാശ്ചാത്യീപ്പന്തിനോടുകൂടി അവനെ തടയാൻ തുടങ്ങി. പറഞ്ഞു: "താഴെക്കൊണ്ട് ഞാൻ നിന്റെ കൈയിൽ സൂക്ഷിച്ചു കൊള്ളുക. ഇപ്പോൾ പോയി ഉറങ്ങൂ."

മരകുട്ടിയുടെ പുറകിൽ ചന്ദ്രൻ താങ്ങ. ഇത്തരം തലയണയിൽ തലവെച്ചു മാത്രയിൽ അവളുടെ കണ്ണിനെയ നോക്കിപ്പോ. പ്രഭാതത്തിൽ ചിത്രാഭാരവിന്റെ പാശ്ചാത്യ വകർ മുറിയിലെത്തിനോക്കിയപ്പോഴും അവൾ ഉറങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ.

—(൦)—

അദ്ധ്യായം ൨൮.

പിറ്റേദിവസം കമലയ്ക്കു തീരെ ഉന്മേഷമില്ലായിരുന്നു; വെയിലിനു ചൂടും വെളിച്ചവും ഇല്ലെന്നു തോന്നി. നദി മന്ദമംബോഴുകി. ഇതുകരയിലുള്ള മഹീരഹങ്ങൾ, നടന്നു ക്ഷീണിച്ചു വഴിക്കൊരപ്പോലെ വാടിത്തളന്നു നിന്നു.

ഉദ്ദേശ്യം അവളെ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നതിനായെത്തിയപ്പോൾ അവൾ നീസത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "കൊടിപ്പൊയ്ക്കൊക്കെ ഉദ്ദേശം, നീ ഇന്ന് എന്നെ ഉപദ്രവിക്കരുത്." എന്നാൽ ഉദ്ദേശ്യം ഇതുകേട്ടുകൊണ്ടുതന്നെ പോകുന്നതുതന്നെല്ലായിരുന്നു.

"അമ്മേ, ഞാൻ നിങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കുന്നില്ല; മരണമുണ്ടാകാൻ പൊടിക്കാനാണു വന്നത്." കര കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവ

മുഖ്യ ദീനപരവശങ്ങളായ വീക്ഷണങ്ങൾ രമേശന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു.

“കമലം, നിനക്കു നല്ല സുഖമില്ലേയോ” എന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചു. എന്നാൽ മറുപടി നേരം പറയാതെ കമല തല സ്വലമായി കലുക്കി, ഈ ചോദ്യം അനാവശ്യവും അലക്ഷ്യവുമാണെന്നു സൂചിപ്പിച്ചു. ഒട്ടും താമസിയാതെ അയാൾ അടുത്തളരിലേക്കു പോയി.

കാരോദി-വസം ചെല്ലുംതോറും സ്ഥിതിഗതികൾ ഉപസ്ഥിപതി അനാശാസ്യമായിരിക്കുന്നുവെന്ന് മേശേനു ഗ്രാമീണവാൻ പ്രയാസമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇതിനനുരണനിലും ഭയപാതം കണ്ടുപിടിക്കുവാനുമാണിപ്പോഴും എന്ന് അയാൾ നീട്ടുതാക്കി.

മേശേനുള്ളിയിലെ ആ ശോച്യപുരുഷന്മാരെ വെട്ടിപ്പിക്കുകയാണെങ്കിൽ തന്റെ കർത്തവ്യം ഏതെന്നു നിശ്ചയിക്കുവാൻ കൂടുതൽ സൗകര്യമുണ്ടായിരിക്കുമെന്ന് അയാൾ കെട്ടിൽ റിചാർഡ്. ഒരു ദീർഘലോചനയ്ക്കുശേഷം അയാൾ മേശേനുള്ളിയിലേക്കു കയറ്റുതുറന്നുനോക്കി.

അയാൾ കറുപ്പുപ്പതി, പിന്നീടതു വായിപ്പുനോക്കി; അപ്പോൾ “സർ, നിങ്ങളുടെ പേരുണ്ടാണെന്നു പറയുവാൻ ദയവുണ്ടാകണം!” എന്നൊരുപരിചിതസ്വരം കേട്ട് ചുരുളിലേക്കു നോക്കി. അയാൾ തന്റെ മുഖിൽ ഒരു വൃദ്ധനെ കണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്ലേഷം പെരിതമനുഭവിക്കുന്നു. പൂർവ്വിക നെററിയിൽ പററിക്കിടന്നു.

രമേശന്റെ ചിത്തം കഷ്ടതയെന്നു ഏകാഗ്രമായിരുന്നതിനാൽ മെട്ടെന്നു പ്രത്യേകതയെ പറയുവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

അപരിചിതൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു: “നിങ്ങളുടെ ഗ്രാമം ഏതാണല്ലോ? നമസ്കാരം. നിങ്ങളുടെ പേര് രമേശെന്നല്ലേയോ? ഞങ്ങളുടെ നാട്ടിൽ കോളോട് അയാളുടെ പേരു ചോദിക്കണമെന്നു പരിചയത്തിനുള്ള ആഹ്വാനമായിട്ടാണ് കണ്ടുവരുന്നതല്ലേ”. അതിനാൽ അതു വിനയപൂർവ്വകമായി ഒരു പ്രത്യേകം. എന്നാൽ ഇത്തരമുള്ള ചില ആളുകൾക്കുതന്നെ ശുഭമായി വിചാരിക്കുന്നു. നിങ്ങളോടൊത്തുവരുന്ന തന്നിയിട്ടുള്ളതിൽ പരിഭവമൊട്ടുപി പരം ചോദിച്ചുവരുന്നു. നിങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ മറ്റൊരു മതി, ഞാൻ

എന്റെയും പ്രസിതാമഹൻ തുടങ്ങിയുള്ളവരുടേയും പേരു പറയുവാൻ തക്കവണ്ണം.”

രമേശൻ ചിരിച്ചു. “നിങ്ങൾ പറയുന്നതുപോലെ എനിയും ശല്യമെന്നു തോന്നിയിട്ടില്ല. നിങ്ങളുടെ പേരു മാത്രം പറഞ്ഞാൽ മതിയാകും.”

“എന്റെ പേർ മന്ത്രേലോക്യചക്രവർത്തി എന്നാണ്. നവീനീഭത്തിലുള്ളവർക്കുപോലും എന്റെ നല്ലപേരെ അറിയും. അവർ എന്നെ ‘നാമമാവൻ’ എന്നു വിളിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ കൂടിയും വായിച്ചുകാണുമല്ലോ. ഭരതൻ, വിദ്യാധ്വാനത്തിലെ ‘ചക്രവർത്തി’യാക്കിയെന്നു. ചക്രവർത്തിയെന്നുവെച്ചാൽ ‘രാജാവി’ രാജൻ; അതുപോലെ ഞാൻ പതിനെട്ടാറൻ നാട്ടിനാകെ ചക്രവർത്തിയാണ്. കരളുള്ളി പടിക്കത്തു പോകുമ്പോൾ എന്റെപ്പറ്റി സർവ്വം നിങ്ങൾക്കറിയാനിടയാകും. അതിനിന്നു ഞാനെന്നു പോലീട്ടുകൊള്ളട്ടെ. നിങ്ങൾ എങ്ങോട്ടാണ് പോകുന്നത്?”

രമേശൻ:—“ഞാൻ എവിടെ ഇറങ്ങണമെന്ന് ഇതുവരെ തീർച്ചയാക്കിയിട്ടില്ല.”

മന്ത്രേലോക്യൻ:—“കരളുള്ളിയിലെ വട്ടിറങ്ങണമെന്ന് അതു വിചിന്തയായി തീർച്ചയാക്കേണ്ടതാവശ്യമില്ല. കയറുന്ന കാൽമായിരങ്ങളിൽ പെട്ടെന്നു നിശ്ചയിച്ചു മതിയാകൂ.”

രമേശൻ:—“ഞാൻ ഗോമുണ്ടോയിൽ ചെന്നു വണ്ടിയിൽ നിന്നിറങ്ങിയപ്പോൾ ബോട്ടിലെ കഴൽവിളി കേട്ടു. ഞാൻ എങ്ങോട്ടുപോകണമെന്നാലോചിച്ചു തീർച്ചയാക്കുന്നതുവരെ അതവിടെ കാത്തുനിൽക്കുന്ന കാഴ്ച തുലോം പ്രയാസമായിരുന്നു. അതിനാൽ തീർച്ചയായി ബോട്ടിൽ കയറി.”

മന്ത്രേലോക്യൻ:—“ഞാൻ എന്റെ തലപ്പാവെടുത്തു നിങ്ങളെ വന്ദിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടേപ്പോലുള്ള ആളുകളെയാണു ഞാൻ ധൈര്യമാണിടുന്നത്. നമ്മളിരുപേരും ഒന്നിനൊന്നു വിരുദ്ധമായ സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയവരാണ്. ഞാനാണെങ്കിൽ ബോട്ടിൽ കയറുന്നതിനുമുമ്പെ എങ്ങോട്ടു പോകണമെന്നു നിശ്ചയിക്കുമായിരുന്നു. എങ്ങോട്ടു പോക

കഥ.

മുപ്പത്തിരണ്ടാമദ്ധ്യായം

മനസ്സിലാക്കത്തെയിരിക്കുകയില്ലെന്ന് വൃദ്ധബ്രാഹ്മണനറിയാ
മായിരുന്നു.

ആററിൽ കൂടി കഴിഞ്ഞു കിടന്നു വീട്ടിൽ വന്നപ്പോൾ
ശൈലജ അവളുടെ സഖിയോടു പറഞ്ഞു: "പ്രിയപ്പെട്ട
കുമാരേ, ഇവിടെ വരു. ഞാൻ നിന്റെ തലമുടി ചിരിക്കി ഉണ
ക്കും."

"ഇന്ന് വിശേഷിച്ചെന്നു ഇത്ര ധീരനീ?" എന്ന് സാധ
കുമാരി ചോദിച്ചു.

ശൈലജ:—"അതു ഞാൻ നിന്നോടു പറയാം. ഇപ്പോൾ തല
വീകട്ടെ" എന്ന് പറഞ്ഞ് തലമുടി ചീകുവാൻ അവളാ
ണിട്ടു. ചീകരം ടെലികം ചെയ്യിച്ചിരുന്നു. അതിനാൽ
ഒട്ടനേകം കൊണ്ടു തലമുടി കോശിയായി ചീകുവാൻ സാ
ധിച്ചു. കുമാരി അങ്ങനെയൊരു വസ്ത്രങ്ങളെപ്പറ്റി പിന്നീ
ട് അവർ തമ്മിൽ ഒരു വാദം ആരംഭിച്ചു. നല്ല കോശിയു
ള്ള നിറത്തോടു കൂടിയ പട്ടവസ്ത്രമുള്ളതെന്നു ശൈലജ
കിട്ടിച്ചെയ്തു. ഈ ശാസ്ത്രത്തിന്റെ ആനന്ദമോദമോ എ
ന്നാണെന്നു കുമാരിയോ മനസ്സിലാക്കില്ല. ഒടുവിൽ ശൈല
ജയെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുവാൻ വേണ്ടി അവൾ "അങ്ങനെയൊ
രു പട്ടം" എന്ന് സമ്മതിച്ചു. ഉടൻ കഴിഞ്ഞു ശൈ
ലജയോടൊരു അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ ചെവിയിൽ മ
ന്ത്രിച്ചു. പിന്നീട് അവളുടെ അനുവാദത്തോടുകൂടി
അവൾ കുമാരിയുടെ മുറിയിൽ ചെന്ന് അവിടെ പട്ടം
വാൽ താമസിക്കുന്ന കെട്ടിടം സ്വന്തമാക്കുവാൻ കുമാരിയെ
പ്രേരിപ്പിച്ചു. ഇതിനു മുൻപ് രാമേശ്വരമഠത്തിൽ സമ്മേ
ളനത്തെ വരികെന്നതിൽ കുമാരിയെ വൈദഗ്ദ്ധ്യം പ്രദ
ർശിപ്പിച്ചിരുന്നില്ല; ആചാരത്തിന് വിപരീതമാണെന്ന്
അവളെ ആരും ഉൾക്കൊള്ളിച്ചിരുന്നില്ല. രാമേശ്വര ത
ന്നെയാണ് ആദ്യം ആ സങ്കോചസേതുവിനെ അറിയുന്നത്.
തൊറുകയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ച് അവളെ മനസ്സിലാക്കു
വാൻ അവളുടെ അമ്മതിവസ്ത്രത്തിൽ വിശ്വസനീയമായി
ആരംഭിക്കുന്ന ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ശൈലജ
യുടെ നിർവ്വേദത്തോടുകൂടിക്കുമാരി അവൾ മരിച്ചു.
ശൈലജയ്ക്ക് അവളുടെ ഭർത്താവിന് വിശ്വസനീയമായി

മാരി തന്നതാൽ പരിചയപ്പെടേണ്ടതെന്തിനയാണെന്ന് എനിക്കറിയാം.

മേൽപ്പറഞ്ഞ അനവധം വാങ്ങി ചക്രവർത്തിനോടാവൻ അടുത്തുവരിച്ചേക്കു തീർന്നു. “ഇവിടെനിന്നും കുറിയുടെ കരീകൻ മനം അടിക്കുന്നല്ലോ” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം അകത്തുവെച്ചിട്ടു. “അതു മീൻകുറിയെന്നല്ലെങ്കിൽ നീയെന്നു ചൊല്ലുന്നതാൽ അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. അതുകൊണ്ട് ഉപ്പിവിട്ടുണ്ടാക്കിത്തരാം. ഉപ്പിവിട്ടുണ്ടാക്കുവാൻ വടക്കു പടിഞ്ഞാറൻമേൽക്കാരം കഴിഞ്ഞുവെക്കട്ടെ. നീ എന്താണിപ്പോൾ വിചാരിക്കുന്നതെന്ന് ഞാൻ ചൊല്ലട്ടെ—”

“ഈ വൃദ്ധൻ എന്താണു ജീവിക്കുന്നതെന്നല്ലേ? പുളി കൂടാതെ അയാൾ എപ്പിറുന്നതാണു” ഉപ്പിവിട്ടുണ്ടാക്കുന്നതെന്ന് നീ അതിശയിക്കുന്നുവെന്നിരിക്കാം. മേരി; ഞാൻ വിടെ ഉള്ളപ്പോൾ വിടരുടെയൊന്നിനും മുട്ടണമെന്നില്ല. ഒരു മിനിറ്റിവിടെ സിങ്ക്രൂ” എന്നു പറഞ്ഞ് അയാൾ പോയി കടവാസുകൊണ്ടു മുടിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഒരു കെറിയ കലം കൊണ്ടുവന്നു. അതു നിറയെ ഉപ്പിവിട്ടതായിരുന്നു. ഞാൻ പട്ടിയിനി ഉണ്ടാക്കിയോടേയ്ക്കു് ഇന്നത്തേയ്ക്കു് അലക്കിയെടുത്ത് അതിൽനിന്നൊത്തു വെക്കുക. വെക്കിയെടുത്ത് അടുക്കുകയും ചെയ്തിട്ട് പുളിമറി കൂട്ടിക്കൊണ്ടും ചക്രവർത്തിയമ്മാവൻ സ്വയം പ്രശംസിക്കുകയല്ലായിരുന്നെന്ന് അപ്പോൾ താനേ മനസ്സിലാക്കും. പോയി കൈ തേച്ചുകഴിയിട്ട് വരു. മത്താഴം കഴിക്കുവാൻ സമയമായി. വെക്കിയെടുത്തു ജോലി ചെയ്താൽ ഞാൻ മനോഹരമായൊരു പെട്ടിക്കൊണ്ടു. എനിക്ക് അരിയും കറിയുംവെക്കുവാൻ വേണ്ടുവോളം സാമത്വമുണ്ടു്. എന്റെ ഭാര്യയ്ക്കു് മരിക്കലും നല്ല വിശപ്പില്ല. ഭക്ഷണം കഴിക്കുവാൻ അയാൾക്ക് ആഗ്രഹമുണ്ടാകുന്നതിനായി ഞാൻ ഉപ്പി വിട്ടതു് ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു. നീ ഈ വരു സ്പെൻ മനോഹരി പുളിവിട്ടിരുന്നു. ഞാൻ നേരവേണ്ട പാവുകയല്ല. ഇതു് ഉള്ള പാത്രംതന്നെ.”

“എന്നോളം ഇതു് ഉണ്ടാക്കുവാൻ പാടിപ്പിക്കണം” എന്ന് കൈവെക്കുകയായിരുന്നെന്ന് ചൊല്ലു.

തെളിവോടുകൂടി:—പേരക്കു വാരത്തു; മറ്റൊന്നുപോലെയൊരു ഇതു
 മറ്റൊരു പേരുമുണ്ട് അതു പേരുമുണ്ട്. നാം ആദ്യം പരി
 ചയമായ ചിന്തയെക്കുറിച്ച് നിങ്ങളെ അത് അഭ്യസിച്ചിട്ടു
 പത്തൊമ്പതിന്റെ മനസ്സിനെ പറ്റി ചിലതുവരെ ഇതി
 യുമായിക്കൂടിയിട്ടുണ്ടെന്ന് ഏതൊരു പരിഭവമുണ്ടാകും.
 ഈ പേരുമുണ്ടാകുന്നതെന്തെല്ലാമെന്നു ചില നാം ചിന്തയെ
 ന്നിട്ടുണ്ടാകാം. ഏതൊരു പേരുമുണ്ടാകുന്നതെന്തെന്നു ചില
 മറ്റൊന്നുതന്നെയാണെന്നു ചില നാം ചിന്തയെ
 ന്നിട്ടുണ്ടാകാം; അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ അഭ്യസിച്ചിട്ടു
 വിചാരിക്കാം.

മുഖനാഥർ :—താഴെത്തുറവുപണം ചെയ്തു എനിക്കു വലിയ പ്രിയമാണ്; എന്നാൽ ഒരു വലിയവ മുഖനാഥർ എനിക്കു വേണ്ട. എന്നെ ജയിക്കാൻ പ്രാപ്തിപ്പെടുത്തുവാനും ഞാനുണ്ടാകട്ടെ എന്താൽ എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട കല്പന നിർവ്വഹിക്കാൻ ഉത്തമ ആവേണ്ടതാകാൻ എന്നു മുഖനാഥർ ജയിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അപ്പോൾ മുഖനാഥർ അവിടെക്കു വന്നാൽ “താഴെത്തുറവുപണം ചെയ്തു” എന്നു അദ്ദേഹം തുറന്നു കാണുകയും ചെയ്യുകയും ചെയ്യും.

ഇക്കാര്യം ഉത്തരവുപ്രകാരം ചർച്ചയില്ല. പ്രധാനപ്പെട്ട സാന്നിദ്ധ്യം അവനതേനും രഹിച്ചില്ല. എന്തെന്നാൽ കമലയുടെ ഭർത്താവായുള്ള ജീവിതത്തിൽ വേറെയും കൂടി കഴിയുന്നില്ല എന്നതിൽ അശ്വാസം ഉണ്ടായിരുന്നു. പത്രവർത്തി ഇടനിറംകൾ നല്ല പണ്ഡിതൻ. അവന്റെ മനസ്സിൽ ഇപ്പോഴുള്ള വിചാരം അവൻ പറഞ്ഞു പറയുകയല്ല. എന്നാൽ ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും വളരെ ദേശീയമായി തോന്നിച്ചുകഴിയുമെന്നുള്ള കാര്യം നിസ്തർക്കമാണ്. സഭയും കള്ളനെക്കാടുമില്ല, അടുക്കളക്കോലിക്കെല്ലാം പുറമ്പിള്ള വേഗം വെട്ടുകയാണ്.

[illegible]

പെരുമാറ്റങ്ങളിൽ പ്രത്യക്ഷമായ വ്യത്യാസം അവളുടെ മനോഹരനവനങ്ങളെ കൂടകൂടെ ബാഷ്പീകൃതമാക്കുകയായിരുന്നു. അവളുടെ കൃത്യവർത്തനത്തെ അതു നല്ലപോലെ വ്യക്തിച്ചു. അവളുടെ വിവാഹനിലയങ്ങളെ അയാളിൽനിന്നും ഉപസംഹരിക്കുന്നതിനു സഹായിക്കുന്നതും അയാളുടെ ഏതപ്രകാരം ഉപശാന്തി തിരുത്തുവാൻ യഥേഷ്ടം സ്വാതന്ത്ര്യം നൽകുന്നതിനുള്ള നന്നായ ഏതാനാനിനം സ്വാഗതമുള്ളതിൽ അവർക്കിടപെടും സന്തോഷമായിരുന്നു.

മരുമൻ ഏഴുതിന ഏഴുത്ത് കുറിക്കൽകൂടി വായിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു അപ്പോൾ കമല അവളുടെ വാതലിനരികിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. വൈകുന്നേരം അലിയില്ലാതിരിക്കുന്ന സമയം ചതുർത്തിയുടെ സാഹചര്യം വരിക്കുന്നതിന് മരുമന്മാനാടനവയോ ചോദിക്കുന്നതിനവളാഗ്രഹിച്ചു. അപ്പോൾ ആ വൃദ്ധൻ അവളെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

“എന്റെ പ്രിയ പുത്രി, ഇതൊക്കും നന്നല്ല; അതിനു തൊന്നനുഭവിക്കുകയില്ല.” ഈ അനുകമ്പിത്വമായ ആശുഭനത്തിന്റെ അർത്ഥമറിയാതെ അവളുമുറന്നു. അവളുടെ ഭിക്ഷാസ വർദ്ധിച്ചു. പഴയനൂറ്റാണ്ടായ അവളുടെ പീക്കനും കണ്ടിട്ട് അമ്മാവൻ വീണെന്നും പറഞ്ഞു. ആ കൈയറ്റു നങ്ങളും കണ്ടിട്ടാണു ഞാൻ പറയുന്നത്. മരുമബാബു, ഇത് നിങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തിയാണ്. എന്തുവേണമെങ്കിലും നിങ്ങൾ പറഞ്ഞുകൊള്ളൂ. അത് ആചാരവിധിയുമാക്കുന്നത് ഞാൻ വാദിക്കുന്നു. മാതൃഭൂമിയുടെ വിശുദ്ധമായ വർണ്ണത്തിനെ കൈയറ്റിട്ട് പാദങ്ങൾക്കൊണ്ടു ചവിട്ടുന്നതിൽപരം കഷ്ടം മറെറാണു മിട്ടു. ഭൂതീരാകയാൽ സീതയെ അസന്റെ പാദപ്പാസ് വാങ്ങി ധരിപ്പിച്ചിരുന്നു എങ്കിൽ ഭൂക്കുണൻ അവർ വനാന്തരങ്ങളിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയ പതിനാലു സംവത്സരവും അവരെ വിട്ടുപിടിയായെ പിൻതുടരുകയായിരുന്നുവോ എന്നു ഞാൻ നിങ്ങളോട് ചോദിക്കുന്നു. മരുമബാബു, നിങ്ങൾ ഇല്ലാത്തപോലെ എന്തു നേരം വേണമെങ്കിലും വിറിച്ചുകൊള്ളുന്നു. നിങ്ങൾക്കു ബോദ്ധ്യമായില്ല. അല്ലേ? എനിക്കിതിൽ അതിശയവുമില്ല. ബോട്ടിന്റെ ചുറ്റുംവിളി കേൾക്കേണ്ടതാകാ ഇവർക്കുണ്ടു സ്ഥല

മേതാമണനാശ്ലേഷിതാതേ 'പടപടാ' എന്നു പാടിത്തേറ്റുന്ന
 യുവതേസുകൾക്കെറ്റും ചെയ്യാം."

രമേശൻ:—കൊള്ളാം അമ്മാവോ, എവിടെ ഇറങ്ങേണ്ടെന്നെന്ന്
 അമ്മാവന്റെതന്നെ തീർച്ചയാക്കിക്കൊള്ള. അങ്ങയുടെ
 അഭിപ്രായത്തിന് ബോട്ടിന്റെ കഴൽവിളിഭേദംപോൾ
 കൂടുതൽ വിലയുണ്ട്.

ചക്രവർത്തി:—എന്റെ കട്ടാ, എന്തു തീർച്ചപ്പെടുത്തണ
 മെന്ന് എന്തു വേഗം പഠിച്ചുകഴിഞ്ഞു നാം പഠിപ്പായ
 പ്പെട്ടിട്ട് ഏതാനും മണിക്കൂറായതേയുള്ളൂ. ശക്തി,
 നിഷ്ഠയും ഗാഢിപുരത്തിറങ്ങുന്നതായിരിക്കും വളരെ
 നല്ലത്. ഓമനേ! നീ ഗാഢിപുരത്ത് വരാനാഗ്ര
 ഹിക്കുന്നുവോ? അവിടെ ജനങ്ങൾ ഭംഗിപക്ഷ പന്തി
 നീർചെയ്യുകയുണ്ടാകുക വളർന്നുവ. അവിടെയാണ്
 നിങ്ങളുടെ ചെറുപ്പാനപ്പെട്ട ഈ വൃദ്ധശ്രമൻ വാഴ
 ന്നത്."

രമേശൻ കമലയെ സമീകരിച്ചു. ആ അഭിപ്രായത്തെ
 സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു കാണിക്കുവാൻ അവൾ ഉടനെ
 തലകലുക്കി. രമേശൻ, ചക്രവർത്തിയും അവൻ വൈകുന്നേരം
 അസ്വസ്ഥ ചിത്തനായ രമേശനെ തമ്പിയെ വെളിയിൽ താങ്ങി
 കമലയുടെ മുറിയിൽ സ്ഥലംപിടിച്ചു. കുറേയ്ക്കും സഭോപ
 മ്നാകാകാതിരുന്നില്ല.

ബോട്ടു മുന്നോട്ടു മറയ്ക്കു പാഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന
 ശരത്ചന്ദ്രവർമ്മയുടെ ചുറ്റു തടസ്സത്തിൽ ഇരുകരകളിലായും
 ശാന്തവും, എന്നാൽ ഒന്നിടനാശ വ്യത്യാസത്തോടുകൂടിയതു
 മായ പ്രകൃതിയുടെ—അതെ, മേതാമണിപ്രതിപത്തിയുള്ള നെൽ
 ഖേതങ്ങൾ, വള്ളക്കെട്ടുകൾ, ചെറിയ ചെറിയ നെൽകു
 ന്നുകൾ, കൃഷിപ്പാടങ്ങൾ, തുകരം മേഞ്ഞിട്ടുള്ള ചുരുക്കുകൾ,
 കടത്തുതോണി കോളക്കൊണ്ടു നിൽക്കുന്ന വടിയറകൾ,
 ഇരുശരാത പ്രകൃതിയുടെ മേത്തോരത്തായ കാഴ്ച, പുറകിൽ
 മലമ്പു മലമ്പു. ആനന്ദമയമായ ഈ സ്വാഭാവികതയുടെ
 പ്രശാന്തതയിൽനിന്നും, ലൂക്കിന്റെ കമലയുടെ ഹൃദയവർദ്ധ
 കമായ വെളിച്ചിയിലൂടെ കിലുകിലസ്വപനം കേട്ടുകൊണ്ടി
 രുന്നു. ഓ! അതത്ര ഹൃദിപ്രദമായിരിക്കണം! എന്നാൽ

അതെത്രമാത്രമേകിലെ! എന്നായിരുന്നു അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ മുരളിക്കൊണ്ടിരുന്ന പല്ലവി.

—:—:—

അദ്ധ്യായം ൨൪.

കമലയുടെ പ്രായത്തിൽ, ശരയ്ക്കും ഭയത്തിനും പരിഭ്രമത്തിനും ഹൃദയകോശം അധിവാസസ്ഥാനമാകുന്നില്ല. സ്ഥലകാലങ്ങൾ ഉദ്യേഷകരമായി അറങ്ങിക്കൂടുക. അവളുടെ നേരത്തുള്ള രമേശന്റെ ഭാവഭേദങ്ങളെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചു കണ്ണും കരളും പുണ്യാക്ഷരാൻ അവൾക്ക് ഇഷ്ടമില്ലാത്തായിത്തീർന്നു. അപ്പുരിയാസത്തെ അസ്സമാന്യസ്വർഗ്ഗന്റെ കിണേകരളങ്ങളാൽ പ്രശോഭിതമായ നാട്ടിൻപുറങ്ങളിലെ പ്രകൃതിവിചാരം ആ സമ്പന്നനിലിൽ മനോഹരമായി പ്രതിഫലിച്ചു. ആ കൊച്ചു വീട്ടിലെ കൊല്ലയ്ക്കുമനം കമലയ്ക്കു വരികെല്ലിനു വെർലാറ്റിയിലുള്ള ഹാർഷതികേകത്തെ നരകി. കഴിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു പോകുന്ന ദിവാസമേരാനും ഏതോ നിസ്സർഗ്ഗമായ കാര്യത്തിൽ ഭാരോഭാപ്തമായ വശം കൂട്ടിച്ചേർത്തു. ദിവസം ചെല്ലുപോയും അവൾ ജൂനൻ പ്രകൃതി ഉത്തേജം പ്രദർശിച്ചു. ഉദ്യമനാകളെ പിന്നോക്കിലും ബോട്ടു തെററിയിട്ടില്ല. അവൻ കരയിൽ പോയാൽ ഭാരോ നിറവഴിയോടുമുടിയേ തിരിയെ വന്നാരുള്ള അതിലെ സാമാനങ്ങൾ ആ ചെറിയ സംഘത്തെ ഭരിക്കലും ആശ്വസ്തവിതമാക്കാതിരുന്നില്ല.

പരോക്ഷണം, ഈ പടവലങ്ങ, നിനക്ക് ഈ പതിനെട്ടു മണിയൻപലർ ഇഷ്ടമാണു് എവിടെനിന്നു കിട്ടി? അമ്മാവം, നോക്കൂ. അവൻ പാവയ്ക്കാരും കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. ഈ നാട്ടിൻപുറങ്ങളിൽ ഈമാതിരി സാമാനങ്ങൾ കിട്ടുമെന്നു ഞാനൊരിക്കലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. ഈമാതിരിയുള്ള അഭിപ്രായങ്ങൾ എല്ലാ പ്രഭാതത്തിലും ഉദ്യമന്റെ പ്രത്യാഗമനവേളകളിൽ കേൾക്കേണ്ടായിരുന്നു.

കമലൻ സന്നിഹിതനായിരിക്കുമ്പോൾ മാത്രമേ ഈ സ്വപത്തിനു ദുരിലോദമുണ്ടാകാറുള്ളു. എന്നെന്നാൽ അവൻ

ഇന്ദ്രപ്രസ്ഥം ആരോടും ചോദിക്കാതെ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്ന അന്നെന്ന് അയാൾക്ക് ബലമായ സംശയം ഉണ്ടാകും. അപ്പോഴൊക്കെയും കമല അയാളുമായി ഏതിരിടം. “എന്തു! യോനല്ലേ പണം എണ്ണിക്കൊടുത്തത്?”

“അത് അവൻ കൊടുപ്പുകാരത്തിലും കൗതുകം നൽകുന്നതേ ഉള്ളൂ. പണവും അമലം, മലക്കുറിയും മോശിക്കാം” എന്ന് അയാൾ മറുപടി പറയും. പിന്നീട് ഉദ്ദേശ്യം അടുക്കൽ വിളിച്ചു കണക്കുകൾ പറവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു വന്നു.

ഉദ്ദേശ്യം കണക്കിൽ വരവും ചെലവും കരിക്കലും കള്ളകാണാറില്ല അവനെ ഏൽപ്പിച്ച തുകയേക്കാൾ ചെലവായിട്ട് തുക എപ്പോഴും വർദ്ധിച്ചിരിക്കും. എന്നാൽ അത് അവനെ അശേഷം വിഷമിപ്പിച്ചിട്ടില്ല അവൻ തന്നെത്തന്നെ ഇക്കിടെ പായുമായിരുന്നു: “എന്തിനേ കണക്കു ശരിയായി പറയുവാൻ അറിയാമെന്നുവെങ്കിൽ ഞാൻ കരിക്കലും ഇവിടെ വരികയില്ലായിരുന്നു. അക്കിടെ ആയിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ ഒരു തവണകേൾ ആവുകയില്ലായിരുന്നു അപ്പോൾ!”

അപ്പോൾ പത്രവർത്തിയും പറഞ്ഞുതുടങ്ങും: “ഉദ്ദേശ്യം ഭയം കൂടി വെച്ച് കേസാധിപാജ്ഞയ്ക്കുതക്കം, കേരളം സ്വ. അപ്പോൾ ന്യായമായ വിധി കല്പിക്കുവാൻ സാധിക്കും.” തൽക്കാലം ഇവന്റെ ഭാഗം പാശ്ചാത്യീകവാൻ എനിക്ക് നിവൃത്തിയില്ല. ഉദ്ദേശ്യം! എന്റെ കുട്ടി സാമാനം വിശുദ്ധ വാങ്ങിക്കുന്ന കാർട്ടൂൺ നിസ്സാര പണിയല്ല. പലപ്പോഴും പല കുട്ടികളും പറയാറുണ്ട്. സാമർത്ഥ്യമുള്ളവരെ പ്രശംസിക്കുന്ന പതിവ് എന്തിനേ പണ്ടേ ഉള്ളതാണ്. ഇപ്പോൾ പലർക്കിടന്ന സമയമല്ല പരിവർത്തിലാത്ത ഒരു സ്ഥലത്ത് കിട്ടാൻ വിഷമമായ ഒരു സംഭവം ഇത്ര ദാഹിരല എല്ലാ കുട്ടികൾക്കും വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരുവാൻ കഴിയുമെന്ന് എന്തിനേ തോന്നുന്നില്ല. സാർ, സംശയിക്കുവാൻ കാരം പറയാനൊക്കെ എല്ലാ വർഷം കഴിഞ്ഞു. സുരഭിപരിൽ ഭാര്യക്കുടമയും മേടിച്ചു കൊണ്ടുവരുവാൻ സാധിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.”

കേൾക്കുക: — “ഇത്ര ശരിയല്ല അമ്മാവന. അത് അവന്റെ വശം വേർതിട്ട്.”

ചക്രവർത്തി:—“അവൻ പല ഗുണങ്ങൾ ഇല്ല. ഉള്ള ഗുണം പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കാതിരിക്കുകയാണെന്നിൽ നാം ഇതിൽ നിന്ന് ഇറങ്ങുന്നതിന് മുൻപേ പ്രശ്നാർത്ഥിമാരെക്കുറിച്ചു വരും. ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ; ഉദേശം, ഏനിക്കു നാകളു കറച്ചു വേപ്പില ഭോജനം, അധികം പൊക്കത്തിൽനിന്നു പരിക്കുകയാണെന്നിൽ അത്രയും നഷ്ടം, അതൊന്നു വൈദ്യനാണെന്ന് ചിലർ പറയുന്നു. അല്ല! സമയം വരുത്തേ പോകുന്നു. പോയി ചലക്കുറി എല്ലാം കുഴപ്പി നല്ലപോലെ വൃത്തിയാക്കി വെക്കൂ!”

രജശൻ ഉദേശനെ എല്ലോഴെല്ലാം കൂടുതൽ ശാസിക്കുകയും സംശയിക്കുകയും ചെയ്താ, അപ്പോഴെല്ലാം അവൻ കമലയുടെ സഹായവും സ്നേഹവും കൂടുതൽ ലഭിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ചക്രവർത്തികൂടി അവനോടു ചേർന്നപ്പോൾ രജശനെ ആശ്രയിക്കുകയും കാരുഷ്യമെന്നു പറഞ്ഞു. രജശനും അവനുള്ള മനസ്സാക്കിയും മടങ്ങുകൊണ്ടു മരവിയ്ക്കുക. കമലയും ഉദേശനും ചക്രവർത്തിയും അവരുടെ ജീവിത സംബന്ധമായ കൃഷിക്കു കൂട്ടുന്ന കണ്ണികൾപോലെ അത്യാത്മ്യം അനുഭവിക്കത്തക്ക അവകൾ അത്തരം, സ്നേഹത്തരം വിശ്വാസത്തരം കൂടി വേല ചെയ്യുകയും വിഹരിക്കുകയും ആലോചിക്കുകയുംചെയ്തു. ചക്രവർത്തിയുടെ ആഗതനാശനരകം രജശൻ കമലയുടെ നേരെ കറേക്കൂടി ആത്മാർത്ഥമായി ചെയ്തൊന്നിട്ടുകൂടി. എന്താലും രജശൻ അവളുടെ അനുഭവമാരുടെ സഹായത്തിൽ അവരുടെ താളത്തിനൊപ്പിച്ച് ആത്മാർത്ഥ പ്രയാസമായിരുന്നു. അയാൾ നിറയെ ഭാരം കയറിയ ഒരു പത്തു ശാലിക്കു തുല്യമാണ്. കരയ്ക്കുടുപ്പിച്ചു കെട്ടുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. കരയ്ക്കരികിൽക്കൂടി ചിലകളും വെറുതേണിക്കളും പായും കെട്ടി താടിമുറയോൾ അത് നടുക്കെലിൽ നൽകിട്ട് കരയും നോക്കി കിടക്കുന്നു.

ആകാശഗംഗയിൽ വികസിച്ചുപിടിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നതായതുകൊണ്ടു കമലകാൽ നാലുപാടും പ്രസരിച്ചു. അപ്പോൾ പ്രഭാതത്തിൽ വഴിയൊരുകാർ ഉറക്കമുണർന്നപ്പോൾ ആകാശം കാർകൊണ്ടുകൊണ്ടു കലശമായിക്കണ്ടു. കറാൻ മാറി ഉദേശനെ വീശുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ചിത്രമനുവിന്റെ പീതല

ഭരിയ്ക്ക് മദത്തുതരികൾ മോത്തുപുട്ടുക്കളയിലെ മുത്തുകൾപോലെ ശോഭിച്ചു. വേറൊരു വാഹനവും നാദീമഗ്ഗേത്തയില്ല. തീരം ഭോസ് ഏതാലും അങ്ങനികൾ കാണാം. അവയുടെ ശക്തി, വളക്കൂടായുടെ അസംഭവ്യമായ വിളിപ്പുപറഞ്ഞു. നാദീമകളിൽ വെള്ളം കോരവാൻ വന്ന സ്ത്രീകൾ അധികെ അധികം അമസിയില്ല. മിഥ്യഭാഷം ഒരു വക്കിൽ നിന്നും മറവുകൊള്ളം അടുവാകെ ഒരു വിറയാൻ.

പതിച്ചുപോലെ ആ ഭോട്ട മുക്കളിലേയ്ക്കു് ഓടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഈ പ്രകൃതിക്കേന്ദരം കമലയുടെ പാപകുത്തിനൊരു പ്രതിബദ്ധമുണ്ടാക്കിയില്ല. കൈവശത്തേക്കും അരിവെയ്ക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല, എന്ത് പട്ടുവത്തിനുമുഴുവിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു് കമലയോട് പറഞ്ഞു. “നീ അരിവെയ്ക്കാനാക്കിപ്പുകെള്ള! ഞാൻ അപ്പുത്തിൽ മാവുകെള്ളാം.”

അന്നുമുയ്യുന്നുണ്ട് പതിവിൽ താമസിപ്പാതിരുന്നു. കാര്യം പിന്നെ വർദ്ധിച്ചു നീണ്ടനിമത്തമുക്കെ സംബന്ധമായ പതിവു പോലാക്കവെക്കൾ ആകാശത്തിൽ മാകാറായിപ്പോന്നു. ഇളകിമറിഞ്ഞ നാദീയിലെ ഉൾമിരാങ്കികളുടെ ഭേദിപ്പോലുള്ള ശരീരക്കൊപ്പിച്ച് പോലാക്കവെക്കൾ കാളക്കുത്തി. മാതമസ്ഥലം കുതിക്കുവാൻവരെയുടെ പുറകിൽ വിശാരദത്തിന വളരെ മുൻപുതന്നെ മറഞ്ഞു. അന്നത്തെ സൂര്യോസ്തമയം ആവിശ്വസ്യമായില്ല. ഭോട്ടകാർ നോക്കേത നല്ലാജിട്ടു. രാത്രിയായി അവിളിപ്പല കാണാകിലുണ്ടിപ്പു പറത്തിയ കാർഷ്വയങ്ങളുടെ ഇടയിൽ പുകി ഒരു മതിലാത്തന്റെ വിലക്കുണ്ടായ മരുന്നിനും സൂക്ഷിക്കൊണ്ടു മക്കിക്കത്തളിഞ്ഞു. സ്വംസ്വാവാദം ചുറ്റിയടിച്ച് ഭൂതമങ്ങുള്ള ഭൂപുനാദം കെട്ടിപ്പു. പോലാക്കവെക്ക ഒരു ഇളകിക്കൊക്കുകമായി വന്നിപ്പുതുക്കി.

ഇതിനുമുൻപോരിക്കൽ വള്ളം മുക്കി കയ്യാനകളെക്കൊണ്ടിപ്പുതു കമല ഇപ്പുറമുള്ളു. ആ പ്രവചനമാത്തൻ അവയെ പ്രഭോഭാദിപ്പിച്ചു. അവൾ ഭീനപരവശമായി. ഇതു കണ്ടു് ഭോട്ടൻ അവയെ സമാധാനപ്പെടുത്തുവാനാക്കിപ്പു. കമലയെ അടിയ്ക്കുകയും, മേയ്ക്കുകയും ചെയ്തില്ല. കമലയെ പറ്റുകയില്ല. പോയി കിടന്നുറങ്ങു! അന്നത്തെ മുറിയിലുണ്ടായിരിക്കും.”

ചക്രവർത്തിയും അപ്പോൾ അവളുടെ മുറിയുടെ വാതുക്കൾക്കുണ്ടായി. “മകളേ, മകളുടേതേ; ഈ നശിച്ച കാരൻ നിന്നെ നോക്കുകയില്ല.” കാരൻ നശിച്ചതാണെന്നിപ്പോൾ അതിന്റെ ശക്തി കമലയെ ബാധിക്കാതിരുന്നില്ല. അവൾ കവാടത്തിൽനിന്നു കരിയ്ക്കു മാടി നാസ് കണ്ടെത്തുകൊണ്ടുപോയില്ല. “അമ്മാവോ, മകളെപ്പോലെ ഏതെങ്കിലും അടുത്തു വന്നിരിക്കണം!”

ചക്രവർത്തി സംശയിച്ചു. “നീക്കംപൊല്ലോം ഉറക്കേണ്ട സമയമായി. ഞാൻ —” സംസാരിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം അകത്തേക്കു കടന്നു. രാജാൻ ആ മുറിയിൽ ഇല്ലെന്ന് ഉടൻ മനസ്സിലായി. “എന്താ മേലേഴ്ചയെപ്പറ്റിയെന്നു ഇവിടെ കാണുന്നില്ലല്ലോ” എന്ന് ആശ്ചര്യഭാവത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. “ഇതുമാതിരി ഒരു ഭവനരഹിതയിൽ, മലക്കുറി മോശ്ശിക്കുവാൻ അയാൾ തിരിച്ചു പോയിട്ടുണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ.”

“അതാണോ? അമ്മാവനോ? ഞാൻവിടെ ഈ മുറിയിൽ ഉണ്ടു്.” എന്ന് മേൽമേൽപ്പറയുകയുണ്ടു്.

ചക്രവർത്തി കതകിന്റെ വിടവിൽനിന്നു നോക്കി; രാജാൻ ശയ്യയിൽ ഒരു ചെറിയ വാലിയുകൊണ്ടുകിടക്കുന്നത് അദ്ദേഹം കണ്ടു. “നീക്കമുണ്ടാകട്ടെ അപ്പോൾത്തന്നെ. പക്ഷേ വാലിയുണ്ടാകണം കൊണ്ടാകട്ടെ മേലേപ്പറ്റകയില്ല. അതു കേൾപ്പിച്ചു” ഇവിടെ വരുന്നു” എന്ന് ചക്രവർത്തി രാജാക്കൻ കമലയുടെ കിടക്കയിലേക്കു കയറിപ്പോയി.

അവിടെനിന്നുപോയി ഒരു ശക്തി കമലയുടെ കമലയെ അപഹരിച്ചു. “അമ്മാവോ, വേണ്ടോ, വേണ്ടോ” എന്നൊരിക്കലും സ്വയംതന്നിൽ കേൾക്കുകയുണ്ടു് അവൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയിൽ കടന്നുപിടിച്ചു. ആ കൊടുങ്കാറ്റിന്റെ ഇരപ്പിൽ അവളുടെ ശബ്ദം മേൽമേൽപ്പറയുകയുണ്ടു് എത്തിയില്ല. എന്നാൽ ചക്രവർത്തി അതു കേട്ടിട്ടു് ഒരു വല്ലാത്തതോടുകൂടി മുഖം തിരിച്ചുകൂടത്തു.

രാജാൻ പട്ടണവും താഴെ വെട്ടിട്ടു് അടുത്ത മുറിയിൽ കടന്നു. “ചക്രവർത്തിയമ്മാവോ, എന്താ ഇവിടെ വിശേഷം? അങ്ങനെയൊരു വിവരം —”

“കണ്ടില്ല” എന്ന് കമല രാജാക്കനെ നോക്കിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു കൂടെ സംസാരിക്കുകയെന്നു വിചാരിച്ചു് അകത്തേക്കു വരുവാൻ പറഞ്ഞു. “കണ്ടില്ല” എന്നു

പ്രതിബദ്ധതയെക്കൊണ്ടു വിവക്ഷിച്ചിട്ടു് ഏതാകുന്നു് അവാർക്ക തന്നെ അറിയാൻ പോകില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ വാക്കുകളിൽ പ്രീതമായ ഭക്തിയും ഇതാപിക്കുന്നു: “ഏകദേശം ദൈവം വീടുകൾക്കു് യാതൊരു ആവശ്യമെങ്കിലും നോക്കുമ്പോൾ അപേക്ഷിക്കുന്നു എന്നു നിങ്ങളും വിചാരിക്കുന്നുവെങ്കിൽ അതൊരു വെറും കണ്ഠനിമഗ്നതയെ കാണുകയായ്, എന്തിനാകുമെന്നും തുണ വേണ്ട. എന്തിനേ പ്രകാശമാക്കുന്നു വിചാരിക്കുന്നുണ്ടെന്നിൽ അതു പ്രകാശമാകുന്നു.” അവാർക്ക വിവരണത്തെ പറഞ്ഞു. “അമ്മാവനേയും അതിപ്രീതിയുണ്ടു. കിടപ്പാൻപ്രയാസമാകാതിരിക്കുണ്ടു; ഉദേശമെങ്കിലും ഉണ്ടു നോക്കിയിട്ടു പോകുന്നു. കൊടുങ്കാറ്റു കൊണ്ടു് അവൻ വളരെ പെട്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കും.”

“അല്ലേ, എന്തിനേയും പോകിയില്ല” എന്നൊരു സ്വരം വെളിയിൽനിന്നും കേട്ടു. ഉമ്മേയൻ വിറച്ചുകൊണ്ടു വെളിയിൽ ആ മുറിയുടെ വാക്കു മിന്നാട്ടു പോയിരിക്കുകയാണെന്നു ധൂതതയായി. അവന്റെ അറിയാവെല്ലാം കണ്ടു് കമലയുടേ പൂർവ്വധികം അറയിൽ കടന്നു കോമ്പി; അവാർക്ക വെളിയിലേക്കിറങ്ങി. “ഉമ്മേയ, താഴെപ്പുകൾക്കു് നിന്റെ ഭാരമെല്ലാം മരവിച്ചുകാണാം. ഏകാകിയെപ്പോലെ! കാകി അമ്മാവന്റെ മുറിയിൽ ചെന്നു കിടന്നുകൊള്ളു.”

ഉമ്മേയൻ ഒരു നല്ല കുട്ടികളെപ്പോലെ ചതുർവർത്തിയമാവാഞ്ഞൊരുമിച്ചു തുളിച്ചുകൊണ്ടുപോയി. അവളുടെ വാക്കുകൾക്കു് ഏതൊരുതരം ദർശനമെഴുകുതാഴിരുന്നുവെങ്കിലും കമല അവനെ “തെരുക്കിയെപ്പോലെ” എന്നു വിളിച്ചിട്ടു് അവന്റെ ഉള്ളിൽ അറച്ചു. “വീ കിടക്കാൻ പോകുന്നതുവരെ ഞാൻ വഴങ്ങാനും പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കേണ്ടിയില്ലല്ലോ?” എന്നു് ഉമ്മേയൻ അവളോടു ചോദിച്ചു.

കമല:—“കോമ്പക്കു് ഉറക്കുകൊണ്ടു് ഏകദേശം കണ്ഠം അടങ്ങു തുടങ്ങി.”

കമലയുടെ ഉള്ളിൽകിടന്നു മറിയുന്ന ചിന്താഭാരംകൊണ്ടു വെല്ലാമറക്കുന്നു് അതൊരു ഹൃദിപ്പു. എന്നാൽ ഉമ്മേയൻ അവളെ പ്രബോധിപ്പിക്കുവാൻ തുനിഞ്ഞില്ല. അതൊരു വെളിപ്പെട്ട മോവപ്പകർപ്പിൽ സ്തുതിച്ചു ശമനംവാ മരു

നോട്ടത്തിൽ കണ്ടു; അനന്തരം നിശ്ശബ്ദനായി സ്വന്തം മുറിയിൽ കടന്നു.

കുമലയുടെ ഏതൊരു രൂപത്തെ കണ്ടാകിട്ടു. നെരകക്കാളും ആവരണക്കാരാലും സമൃദ്ധമായി; കട്ടവിൽ മണ്ണിൽ വീണു. ആ പ്രവണതയാൽ തന്റെ ഉഗ്രത പ്രതിവിമിഷം പ്രശ്നമായിക്കൊണ്ടിരുന്നു. തടിയിലെ തരംഗങ്ങൾ ഉത്തരോത്തരം ഉയറി. മുക്കത്തട്ടിലുള്ളവർ പരിഭ്രമിച്ചിരിക്കി. കൂടശ്ശുരുടെ മാനേജറുടെ മുറിയിൽനിന്നും കമ്പിയുടെ 'ടിങ് ടിങ്' ശബ്ദം യന്ത്രമുറിയിലേക്ക് അടിയന്തിരവൽക്കനങ്ങൾ അറിയിക്കുന്നതിന്റെ അടയാളമായി കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. നല്ലതും കൊണ്ടു മാത്രം ബോട്ടിറ്റക്കാരെ വിറയ്ക്കുവാൻ പ്രയാസമായിത്തീർന്നു. അതിനാൽ യന്ത്രങ്ങൾ നാവധാനം നടത്തിത്തുടങ്ങി.

കുമല അവളുടെ പുതപ്പും റിരിപ്പും മൂക്കു വലിച്ചെറിഞ്ഞിട്ട് മുക്കത്തട്ടിൽ കയറി. ഒരു നിമിഷത്തോളത്തേക്ക് മഴനില്പു. ഏതാൽ വെടികൊണ്ട് കാട്ടുജന്തുവിനെപ്പോലെ കാറുട് ഒരു കോണിൽനിന്നും മറ്റേ കോണിലേക്ക് ചീറിക്കൊണ്ടു പാഞ്ഞു. രാത്രിയുടെ ഭയങ്കരത വർദ്ധിച്ചു. ആകസ്മികമായ ആപത്തിനാൽ ഒരുവിരലിലൊന്നിനുശേഷം കാർകൊണ്ടൽക്കരിയടത്തിനുള്ളിൽ മറഞ്ഞിരുന്നെങ്കൊണ്ടു ചിലപ്പോൾ തലവപാങ്ങിപ്പ്, കീഴ്പ്പോട്ടു സോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ഭയാനകമായ ആകാശത്തിൽ കാർമ്മേലങ്ങൾ വിനാശപിശാചങ്ങളെപ്പോലെ കാററിനു മുമ്പിൽ പറന്നടിച്ചു. തീരങ്ങളിൽ തിരതല്ലി തിട്ടയെല്ലാം തിരോധാനം ചെയ്തു. നദീതലം മിക്കവാറും അഗോചരമായി. ആകാശവും ഭൂമിയും, സമീപവും വിദൂരവും, ദൃശ്യവും അദൃശ്യവും എല്ലാം, കോപമുണ്ടാക്കുവോരു വിഷാദങ്ങളിലായ ശീർക്കത്ത പൊട്ടിച്ചുകൊണ്ടു മേലോടായി മുരയിടുന്ന പുരാണപ്രസിദ്ധമായ മൃത്യുരാജന്റെ ക്രൂരമഹിഷാപാലം, ഒരു ചുഴലിത്തിരപ്പിൽ ഒന്നായി ചേർന്നു.

പ്രാജഡ്ധമായ രാത്രിയുടെ ഭീകരപ്രളയിക്കയും വീശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും, കുമലയ്ക്ക്, അതിവേഗം ചലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന തന്റെ ഏതെങ്കിലുമൊരു ശോഭയെ നിർവ്വചിക്ക

അദ്ധ്യായം ൩൦.

പിറേറടിവസം പ്രഭാതത്തോടുകൂടി കാരന് അല്പം ശമിച്ചു. ഏകിലും ശക്തിയോടുകൂടി പിന്നെയും ഉണരിക്കൊണ്ടിരുന്നു. നല്ലരീതിക്കുമോ വേണ്ടതോ എന്നു തീർമ്മാനിക്കാതെ ചക്കാരുകാരൻ ഉൽക്കണ്ഠയോടെ ആകാശത്തോളം നോക്കി.

ചക്രവർത്തി നേരത്തെ എഴുന്നേറ്റു് രജേശനെ സന്ദർശിച്ചു. രജേശൻ അല്പാഴം സംവധയിൽനിന്നും എഴുന്നേറ്റിട്ടില്ല. എന്നാൽ ചക്രവർത്തിയെ കണ്ടയടൻ എഴുന്നേറ്റിരുന്നു. അദ്ദേഹം അയാൾ അവിടെത്തന്നെയാണുണ്ടായിരുന്നെന്ന് ആ വൃദ്ധൻ മറുപ്തിയാക്കി. കഴിഞ്ഞ രാത്രിയിലെ സംഭവങ്ങൾ അദ്ദേഹമോക്കുന്നു. അതിലുണ്ടായിട്ടില്ലെന്നു ഹെസ്തമെന്താണെന്ന് അയാൾ ചാതുര്യത്തോടുകൂടി അനുമാനിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. “ഇന്നലെ രാത്രി നിങ്ങൾ ഇവിടെയൊന്ന് കിടന്നതെന്ന് ഓർമ്മപ്പെടുന്നു” എന്ന് അദ്ദേഹം ജിജ്ഞാസയോടുകൂടി ചോദിച്ചു. രജേശൻ അതു കേട്ടപ്പോൾ നട്ടിട്ടില്ല. “നശിച്ചിവിവസം, അപമാദ്ധ്യ ഇന്നലെ രാത്രി എങ്ങിനെ ഉറങ്ങി?”

ചക്രവർത്തി:—“രജേശബാബു, ഞാന്റെയെ വെറും മറയന്നാണെന്ന് നിങ്ങൾ തെറ്റായിപ്പരിചിട്ടുള്ളതായിത്തോന്നുന്നു. എന്റെ സഹധാരം കേട്ടാൽ അങ്ങിനെ വിചാരിക്കുമോ നോ തരമുള്ള. എന്നാൽ ഒരു കാര്യം നിങ്ങൾ ഓർക്കണം. യൌവനം കഴിഞ്ഞതാണ് ഞാൻ വാർദ്ധക്യത്തിലായ പ്രയോഗിച്ച്. എന്റെ ചെറുപ്പത്തിൽ വിവമകുടങ്ങളായ പല കാര്യങ്ങളും ഞാൻ തള്ളിക്കളഞ്ഞിരുന്നു. പിന്നീടവയെല്ലാം എളുപ്പമാണെന്നുവരികെ തോന്നിയിട്ടുണ്ട്. എന്റെ പരിവർത്തനത്തിൽ രാമപ്പു് ഏറ്റവും കഠിന ശ്രമമൊന്നാണ് നിങ്ങൾ എന്നു പറയാതെ തരമില്ല.”

രജേശൻ വിവർണ്ണവദനമായി. എന്നാൽ അയാൾ മുഖത്തെ വാദകങ്ങളെ വേദത്തിൽ നിന്നുളളികൊണ്ടു് മനസ്സിൽ ചെയ്തു. “ഞാൻ പ്രതിവിധിയില്ലാത്ത കഷ്ടതയുള്ള അസ്ഥിഷ്ഠവാൻ വിശ്വമായ ഒരു ഭാഗത്തെ ഇവിടെ ഉദാഹരിക്കാം. തെരുവുതന്നെ ആകട്ടെ; അതിനെ ചിപിളയും

വൃദ്ധബ്രാഹ്മണനായുള്ള പാഠിയായും സ്റ്റേറ്റ്മാൻ തന്നിൽ അവിടെ സ്ഥാനമായിരിക്കുമെന്ന് ഭരതൻ ആദ്യം വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ ആ നാട്ടിൽത്തന്നെ പരിചയക്കാരനാകുന്നത് ഭരതനായാണെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നിത്തുടങ്ങി കമലയോടു് അയാൾ പൊതുവായ അസാധാരണപീഠി അന്യർക്കു വിവരവിഷയത്തിൽ താല്പരനായിരുന്നു. അതു സഹിക്കാൻ ആ ബാലികയ്ക്ക് താണിയുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല.

യോട്ട് ശബ്ദിച്ചതെത്തുന്നതിനു തലേദിനം ഭരതൻ ചതുരത്തിനെ വിളിച്ചിരുന്ന് പറഞ്ഞു: “അമ്മാവോ, ഗ്രാസിച്ചും എന്റെ ഭരതപിതാ പാഠിയ സ്ഥലമാണോ എന്ന് ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. അതിനാൽ നേരെ കാശിയിലേയ്ക്കു പോകുകയല്ലേ നല്ലതു്?”

ഈ വർത്തമാനം ചതുരത്തിനെ നന്നാ തന്നിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: “യുദ്ധത്തെ നിശ്ചയിക്കുകയും പിന്നീട് ചെറുപ്പം തീർച്ചയാക്കുകയും ചെയ്യുന്നത് നിശ്ചയമേ അല്ല. അതു് അവിഷയമാണ്. എന്തായാലും കാശിയിലേക്കു പോകുവാൻതന്നെ നിങ്ങളു നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞു, അല്ലേ?”

“ഉവ്വ്.”

ബ്രാഹ്മണൻ പിന്നാലായ പരമാതെ താങ്ങിപ്പോയി. പിന്നീട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമ്രാജ്യം അടുക്കിക്കെടുവാൻ തുടങ്ങി.

“എന്താ, ഇന്ന് അമ്മാവനെനോക്കൂ രസമില്ലെന്ന് തോന്നുന്നു” എന്ന് അദ്ദേഹം സഭോപദേശാടുകി കമലയോട് ചതുരത്തി: — “കാലത്തുതൽ വൈകുന്നേരംവരെ കലഹിക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയാണെങ്കിൽ വേണ്ടതാണാക്കിയെവാൻ മാർഗ്ഗമുള്ളതു്? നിന്നെ ജയിക്കുവാൻ എന്തിനിതുവരെ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു നിനക്കറിയാമല്ലോ. നിന്റെ തലത്തന്നെ എല്ലോഴും മുക്കിൽ നിൽക്കട്ടെ.”

കമല: — “കാലത്തുതൽ അമ്മാവൻ കാലം മാറിയിരിക്കുകയാണെന്നു തോന്നുന്നുവല്ലോ.”

ചതുരത്തി: — “നിന്റെയടുത്തുനിന്ന് കാലം മാറിയിരിക്കുന്നുവെന്നു പറഞ്ഞ് എന്തെന്നു നീ കററാപ്പടുത്തുനോ? നീയെന്നെന്നെ വീട്ടു കടന്നുചെയ്യുവാൻ തുടങ്ങുന്നതു്.”

കുകയാണെങ്കിൽ അത് രമേശ്വരവർണ്ണവിനെ സ്തർഭാലവാക്കിത്തീർക്കും." എന്നിട്ടും കമല വീണ്ടും നിർദ്വന്ദ്യപൂർവ്വം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഗാസിപ്പുരത്തേക്കു പോകുന്നത്." തന്റെ ഹിതപോലെ പ്രവൃത്തിക്കാരുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം ഉണ്ടെന്ന് അവളുടെ സ്വഭാവത്തിൽനിന്നും വ്യക്തിയു.

രമേശൻ: - "ശരി, അതായത്, ഗാസിപ്പുരത്തേക്കു തന്നെ ആകട്ടെ."

സന്ധ്യയായപ്പോൾ ൧൪ കഴിഞ്ഞത് ആകാശം തെളിഞ്ഞു. രമേശൻ കുറച്ചുകിടന്നതും ചന്ദ്രികയിൽ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഈ സ്ഥിതിയിൽ ഇനിയും കഴിഞ്ഞയുടൻ പ്രവാസം കമല കലഹിക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയാണെങ്കിൽ കാര്യമെല്ലാം വളരെ ഉൾവടമായി കലാശിക്കും. അവളോടുകൂടി എങ്ങിനെയാണ് ഇനിയും താമസിക്കുന്നത്? അവളെ വിട്ടുപോകുന്നതെങ്ങിനെ? എന്തായാലും കമല ഏന്റെ പത്നിതന്നെ. ആദ്യം മുതൽ തന്നെ അവളെ ജ്ഞാനന്റെ ഭാര്യയായി പരിഗണിച്ചു. എന്താനും ചടങ്ങുകൾ നിർവ്വഹിച്ചിട്ടുണ്ടു വെച്ച് എന്തിനാണ് അസ്വസ്ഥനാകുന്നത്. മൃത്യുതന്നെ അവളെ എന്ദിക്ക ഭാനം ചെയ്തു; ആ മണൽത്തിട്ടയിൽ മുക്കിയ ചന്ദ്രപ്രഭയിൽ അമ്മയുടെ സംഭരണമിട്ടിട്ടു. തീച്ചയായും ഈ ഐഹികപുരോഹിതന്മാരെക്കാൾ ശക്തിയും ജ്ഞാനവും അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടല്ലോ.

മുഴുവശത്തിനെയും യുദ്ധസ്ഥനാക്കുമ്പോഴുകൂടി അയാൾക്കും ഫലമനളിനിക്കുചിട്ടയിൽ ഒരു വലിയ സേനാപംകെതി കൂടാമെടിച്ചു. അവളെ പ്രാപിക്കുന്നതിനും മുൻപേ പല പ്രതിബന്ധങ്ങളേയും, ആശങ്കകളേയും, അവരോടനുബന്ധിച്ചും എതിരിട്ടു ജയിക്കണം. തന്റെ പുരോഹിതത്തിൽ പരന്നുകിടന്ന പോക്കളത്തെ കണ്ടപ്പോൾ രമേശൻ തോൾ പുറകോട്ടു വലിച്ചു. ജയിക്കാമെന്നാശിക്കുമോ? അയാളുടെ നിരപരാധം എന്തിനെയൊക്കെ സ്ഥാപിക്കുന്നത്? നിർദ്ദോഷിയാണെന്ന് അയാൾ പൂർവ്വതരക്കണക്കായാൽത്തന്നെ സമുദായം അവളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോകാതെ നിർദ്ദോഷിക്കുകയല്ലേ? വിഷാദഗർഭത്തിൽ കമല വീണുപോകും. അതിനാൽ ആ മാർഗ്ഗം ആലോചിക്കുവാൻ കൂടി പാടില്ല. ഭീരുത്വവും ചഞ്ചലത്വവും കൊണ്ടുകൊണ്ടു ചൂട്ടി കമലയെ അയാളുടെ കഥാഖ്യാതയായാക്കുന്ന ഗന്ധ്യത

കഴിഞ്ഞു. അത്യന്തം അവളെയോടുകൂടിയേ—അതേ, വേറെ ആരുമില്ലാത്തതാകട്ടെ—കാലശ്രമങ്ങൾക്കു സോല്ലാസം സാധനങ്ങളുംചെയ്യാൻ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്ന ഒരു അവളെത്തന്നെ കൂടിയേ—ഇപ്പോൾ ഹേമനളിനി അയക്കപ്പെട്ടറിവിചാരിച്ചിരിക്കുവാൻ താമസം. രമേശൻ നീട്ടിവെച്ചു ശ്വസിച്ചുകൊണ്ട് ഹേമനളിനിയെക്കുറിച്ചുള്ള ആശങ്കകളെ കാനറിൽ ഉൾക്കൊള്ളിക്കുന്നു.

—(൨) —

അദ്ധ്യായം ൩൧.

“അല്ല, ഉമ്മേ ശീ ഏങ്ങോട്ടേയ്ക്കാ?” എന്ന് രമേശൻ ഉമ്മേയെ വിളിച്ചുപോകുന്നു.

ഉമ്മേയ്ക്ക്: “ഞാൻ അയക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു പോകുകയാണ്.”

രമേശൻ:—“നിനക്കു കാര്യമില്ലെങ്കിൽ റെക്കർഡ് വാങ്ങിയിരിക്കുന്നത്. ഇതു ശ്വസിച്ചുകൊണ്ട്. അങ്ങൾ ചെന്നാൽ റീസ് വെക്കുവാൻ വേണ്ടിയില്ല.”

ഉമ്മേയ്ക്ക്:—“അങ്ങനെയോ പോകുന്നില്ല.”

ഉമ്മേയ്ക്ക് അവളുടെ കൂടെ പറന്നു ചെന്നുനിൽക്കുവാൻ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നുവെന്ന് രമേശൻ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നില്ല. നിശ്ചയസ്വഭാവമുള്ള അവളെക്കുറിച്ചുള്ള മനോഹരമായ മറുപടി രമേശനെ ആശ്ചര്യപ്പെടുത്തുന്നു.

“ഉമ്മേയേയും നമ്മുടെകൂടെ കൊണ്ടുപോകാനാണോ നീയുദ്ദേശിച്ചിരുന്നിരിക്കുന്നത്?” എന്ന് അയാൾ കമലയോട് ചോദിച്ചു.

കമല:—“അവനെ വേറെയും പോകുന്നില്ല.”

രമേശൻ:—“കാശിയിൽ ആരോ ചില ചെറിയവനെ കൊണ്ടുപോകുന്നു.”

കമല:—“അവൻ അവിടെ പോകുന്നില്ല. നമ്മുടെകൂടെ ചിലവരാനാണവനെക്കൊണ്ടുപോകുന്നത്. ഉമ്മേ, സൂക്ഷിക്കുക. ആരെയെങ്കിലും നീ കൈമാറുന്നില്ലെന്ന് ഉറപ്പാക്കുക. അങ്ങനെയൊരു കൈയ്യെ പിടിച്ചുകൊള്ളുക.”

ആ ചെറുസംഘത്തിന്റെ സകല ചുമതലകളും കമല കൈയേറ്റു ഏറ്റെടുത്തു. അവളുടെ ആഗ്രഹത്തിനും അനുയോജനം മറുഭൂതൻ വഴിപ്പെട്ടുകൊള്ളണമെന്നും വന്നുകൂടി. ഭാര്യയുടെ നിർദ്ദേശങ്ങളെ കണ്ണമടച്ച് അനുസരിച്ചുപോന്ന ആ കാലം ഇങ്ങിനിയൊരുവണ്ണം കഴിഞ്ഞുപോയി. കൂടുതൽ വിവാദത്തിനൊന്നും ഇടയാക്കാതെ ഉഭയനും കഷ്ടത്തിലൊരു ബാധവുമേറ്റി അവരെ അനുഗമിച്ചു.

സുരോച്ഛന്മാരുടെ മനോഭംഗത്തിനുമേലും നഗരത്തിനും നടുവിൽ ഒരു ചെറിയ പൊട്ടാവിലാണു് അമ്മാവൻ താമസിച്ചിരുന്നതു്. വീട്ടിലു മൗനമുള്ളതു് ഒരു കരിക്കൽക്കി അറും പുറകിൽ ഒരു മാതോപ്പും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒരു പൊക്കം കുറഞ്ഞ മതിൽ തോട്ടത്തെ പാതയിൽനിന്നും വേർതിരിച്ചു. മതിലിനും മറുഭൂതന്റെമുമ്പിൽ ഒരു ചെറിയ മലക്കുറിക്കോട്ടുമുണ്ടായിരുന്നു. ഭാര്യയും കമലയും വേറൊരു വീടു വാടകയെടുത്തു താമസിക്കുന്നതിന്നു സൗകര്യമുണ്ടെന്നതുവരെ അവർ അവിടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അതിഥികളായി താമസിക്കണമെന്ന് അമ്മാവൻ നിശ്ചയിച്ചു.

ചക്രവർത്തിയുടെ ഭാര്യയുടെ പേര് 'ശാലിഭദ്രിനി' എന്നത്രേ. അവർ രോഗംപിടിച്ചു നടന്നു ഭരോതിച്ചുപോമെന്ന് അമ്മാവൻ ഭാര്യയോടും കമലയോടും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ ശരീരത്തിൽ യാതൊരു രോഗലക്ഷണവും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. അവരെ കാണാൻ ഭാര്യയുടെ അടുത്തു കഴിച്ചുവരില്ലാത്ത ഒരു സ്ത്രീയെന്നോ പറയൂ. അവർ മദ്ധ്യവയസ്സു കഴിഞ്ഞിരുന്നു; എന്നാലും അവരുടെ മുഖം ചുവക്കു കൈമാന്തില്ലാത്ത പ്രൗഢമായിരുന്നു. ചെറിയൊരു മുളയിൽ മാത്രം അഞ്ചോളം നെല്ലു തോമങ്ങൾ കാണാമെന്നു്. പ്രായം അവകളെങ്കിലായി ഒരു വിധി സമ്പാദിച്ചുകഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ അതിതുവരെ നടത്തിയില്ലെന്നുള്ളതു്.

ഇതാണു വാസ്തവം: ചക്രവർത്തി അവരെ വിവാഹം ചെയ്തു് അധികകാലം കഴിയുന്നതിന്നു മുൻപു് മേയ്കാലത്തു ഒരു മലമ്പനി അവരെ ബാധിച്ചു. അതിന്നു പരിഹാരമായി ഇരുപതു കിട്ടുന്ന നല്ല സുഖവാസാലയത്തെക്കുറിച്ചും പേരായി താമസിച്ചുണമെന്ന് ചക്രവർത്തി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. അതിനാൽ

അദ്ദേഹം ഗാസികളിൽനിന്നു കൈയെടുത്ത ഒരു സ്ത്രീയിൽ അദ്ധ്യാപക വൃന്ദം സമ്പാദിച്ചു. അതിന്റെയൊക്കെയും മാതൃഭാഷയും കൃതികളോടൊക്കെ അവിടെ വന്നു താമസവുമായി.

ഓരിമേനിയുടെ ആരോഗ്യം പുനഃസ്ഥാപിതമായിട്ട് വളരെനാൾ കഴിഞ്ഞു. എങ്കിലും ക്രൈലോക്യമകുരുത്തി അല്പയുടെ ദോഷസ്വഭാവത്തിൽ സർവ്വം പെരുമാറ്റമുണ്ടായിരുന്നു.

അദ്ദേഹം അതിഥികളെ പുറത്തേക്കു ഒരു മുറിയിലിരുത്തിയിട്ട് അല്പയെ അന്വേഷിച്ചു. അകത്തു നില്ക്കുക കഴിഞ്ഞു. ഓരിമേനിയെ കോരുന്നതും അറിയാതെ അന്വേഷണത്തിലിരിക്കുന്നത് അദ്ദേഹം കണ്ടു.

“ഇവിടെയാണോ? കൊള്ളാം. ഇന്ന് വളരെ ശീതളമായിരിക്കുന്നു. ഒരു പുത്തപ്പുട്ടന്റേ ഭേദം കേൾക്കുകയേക്കാം.”

ഓരിമേനിയ്ക്കി:—“എന്താണു നിങ്ങൾ പറയുന്നത്? തന്നെ ചെല്ലേണം. വേദവിജ്ഞി എന്റെ പുറം കൈയ്ക്കിടയ്ക്കു വന്നു.”

മകുരുത്തി:—“അതു വാടില്ല; വെളിൽ കടക്കാതിരിക്കുവാൻ ഒരു മറ ഇവിടെ ഉൾക്കൊള്ളണം.”

ഓരിമേനിയ്ക്കി:—“ശരി, കെട്ടിയെങ്കിലും അതിരിക്കട്ടെ; നിങ്ങൾ ഇത്ര വളരെ എന്താണു അനുസരിച്ചത്?”

മകുരുത്തി:—“അതു പറയുന്നതാണെങ്കിൽ വളരെ എളുപ്പം. എന്റെ കൈ വലുതായതുകൊണ്ട് വെളിയിലിരിക്കണം. അവരെ വൽക്കരിച്ചു കഴിഞ്ഞിട്ട് മറയ്ക്കുകയല്ല, അന്വേഷം അദ്ദേഹം ആഗതപ്പെട്ടതിനെ അന്വേഷണം വിധിച്ചു.”

മകുരുത്തി അപരിമിതമായി അതിഥി നൽകിയിട്ടുള്ളതു് ഇതാദ്യമായിട്ടു. ഇതിനു മുൻപു ചിലപ്പോൾ ചിലപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈമാറ്റം സ്വീകരിച്ചു ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ വിവാഹിതയായ സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ സ്വഭാവം പറയുന്നതിന് ഓരിമേനിയെ അറിയിച്ചിരുന്നു. “എവിടെയാണു് അവർ താമസിക്കാൻ സ്ഥലം? എന്ന് അവർ ചോദിച്ചു.

ചക്രവർത്തി:—“നീ ആദ്യം അവരെ കാണുക. അതാണു നല്ലതു.” പിന്നീട് അവർക്ക് സ്ഥലത്തെക്കുറിച്ചുതന്നെ ഏതൊക്കെ തീർപ്പാക്കാം. ശൈല എവിടെപ്പോയി?”

ഫരി:—“അവൾ കഞ്ഞിയിലെ കുളിപ്പിച്ചിരുന്നു.”

അന്നത്തരം ചക്രവർത്തി കരളയെ ഭാര്യയുടെ അടുക്കലേക്ക് അയച്ചു.

കമല അവളുടെ പ്രായത്തിനു യോജിച്ച മേതിരി ഫരിദി ഗിന്നിയെ വെട്ടിച്ചു. കമലർ ആ കുടുംബിനി കമലയുടെ ചിബ്ബുക്കത്തെ സ്വർണ്ണക്കുപ്പും, പിന്നീട് കൈ ചിട്ടിച്ച ചുംബിസ്സുക്കയും ചെമ്പുടിട്ട് ഭർത്താവിനെ നോക്കി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: “ഇവൾ നമ്മുടെ വിധുവിനെപ്പോലെ ഇരിക്കുന്നു; അല്ലേ?”

വിധു അവരുടെ സീമപ്പെരുന്തിയാണ്. അവൾ ഭർത്താ വോടു കൂടി അപ്പോൾ അല്ലാറബാഴിയിൽ താമസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. ആ തുലനം ചക്രവർത്തിയെ തൃപ്തമാക്കിയില്ല. പക്ഷേ അവർ പറയുകയുണ്ടായിട്ട് വിധുവിനും കമലയ്ക്കും തമ്മിൽ യാതൊരു സാദൃശ്യവുമില്ല. എന്നാൽ ഫരിദി ഗിന്നി തന്റെ പത്നിയെക്കൊണ്ട് സൗജന്യമോ സാമർത്ഥ്യമോ മറ്റാർക്കും ഉണ്ടെന്ന് ഒരിക്കലും സംശയിക്കുകയില്ല. വേറെയൊരാൾക്കു കിട്ടി അവർക്കുണ്ടായിരുന്നു. അവളാണ് ശൈലയും. അവരോടുകൂടിയാണ് ശൈലയും താമസിച്ചിരുന്നത്. അവളെ ഒരു കണ്ടാൽ ചിരനാന്നാളായി ആരും നോക്കുകയില്ല. അതിനാലാണ് അവർ അകലെ താമസിക്കുന്ന മകളുമായി കമലയെക്കൂടി സാദൃശ്യം കണ്ടിട്ട്, കൊടി ചൊരിച്ചിട്ടില്ലാത്തത്. ഫരിദിഗിന്നി സംഭാഷണം തുടന്നു. “നീക്കളെ ചെറിയപ്പോൾ വാൻ സാധിച്ചതിൽ വളരെ സന്തോഷമുണ്ട്. എന്നാൽ നീക്കൾക്ക് ഇവിടത്തെ താമസം സുഖമാകുമോ എന്നറിയാതെ ഞാൻ പേടിക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ പുത്തൻപുരുഷന്റെ അറ്റകുറ്റം മുഴുവൻ തീർന്നില്ല. അതിനാൽ ഞങ്ങളെപ്പോലെയുള്ളി ഇവിടെ തെരുക്കി വാക്കുകയാണ്.” ചക്രവർത്തിക്ക് കയോളത്തിൽ ഒരു മൊറിയ വീടുണ്ടായിരുന്നു. അതിന്റെ പണി മുഴുവൻ തീർന്നില്ല. അതു താമസിക്കാൻ സൗകര്യമുള്ള ഒരു സ്ഥലമല്ലായിരുന്നു.

മുസ്ലിമന്മാരുടെ സാമൂഹിക അവസ്ഥ വളരെ ദുരവസ്ഥയിലായിരുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം അവരുടെ ഹിന്ദുക്കളിൽ വഴിപ്പെടാതെ കമലയെ നോക്കിപ്പറഞ്ഞു. "നിനക്ക് അനുഭവകരമായ സാമൂഹികവാദം സമ്മതിച്ചിട്ടില്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഒരിക്കലും നിന്നെ ഞാനിവിടെ കൊണ്ടു വരികയില്ലായിരുന്നു." പിന്നീട് ഹരിജനന്മാരുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഇവിടെ നിൽക്കാതെ അകത്തുപോയിരിക്കേണ്ടതാണ് നല്ലത്. തുലാമാസത്തിലെ വെളിയിന്റെയും ചുട്ട കടകുട്ടിയുമാണ്." ഇങ്ങനെ ആ ശാസനം സാമൂഹികമായി അദ്ദേഹം രാജാക്കന്മാർക്കെതിരെ പറഞ്ഞു.

കമലയും വളരെ ദുരവസ്ഥയിലായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഹരിജനന്മാർക്കെതിരെ അനുകൂലമായും രാജാക്കന്മാർക്കെതിരെയും ചരിത്രത്തെപ്പറ്റി പലതും ഇടവിടാതെ ചോദിച്ചിരുന്നു.

"നിന്റെ ഭർത്താവ് ഒരു വലിയവനാണ് അല്ലേ? പ്രാക്ടീസ് ചെയ്ത തുടങ്ങിയിട്ട് എത്ര കാലമായി? ഇപ്പോൾ എത്ര? ആരാണ് കിട്ടുന്നത്? ഒരു ഇതുവരെ പ്രാക്ടീസ് ആരംഭിച്ചിട്ടില്ലേ. പിന്നെ എങ്ങനെയെന്ന് നിങ്ങൾ ചിലതു കഴിക്കുന്നത്? നിന്റെ ശിഷ്യൻ, കമൽ തന്റെ ആത്മീയ നീക്കിവെച്ചിട്ടുണ്ടോ? നിനക്ക് അറിയാത്തതുകൊണ്ട്, അല്ലേ? ഇതു വളരെ അസാധാരണമായിരിക്കുന്നു. നിന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ചെറുപ്പത്തെപ്പറ്റി നിനക്കൊന്നും അറിയാത്തതുകൊണ്ട് വീട്ടിലവരുകൾക്കായി നിന്റെ ഭർത്താവ് നിന്നെ മാത്രം എത്ര ചെന്നു എത്തിക്കും? നിന്റെ പ്രായത്തിൽ ശിഷ്യനല്ലാത്ത ഒരു ചെറുപ്പക്കുട്ടിയെ എത്ര കാഴ്ചക്കുള്ള നോക്കിയെഴുതുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസം ഭർത്താവ് അയാളുടെ സമ്പാദ്യമെല്ലാം അയാളെപ്പോലെ എടുത്തിരിക്കുന്നത്.

മഹിമയെ വെള്ള പ്രാദേശികമായിട്ടുള്ള ഈ പ്രശ്നപ്രധാനമായ അവരുടെ കാര്യത്തെപ്പറ്റി സൂക്ഷ്മമായിത്തന്നെ കള്ളം. തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ഗുണഗതികളെയും സ്വഭാവത്തെയും പറ്റിയിട്ടുള്ള ആഴത്തുള്ള അനുഭവങ്ങളെയും, തുല്യപ്രാധാന്യമുള്ളതായ ചെറുപ്പം ചെറുപ്പം തോന്നി. രാജാക്കന്മാർക്കും ചെറുപ്പത്തിലുള്ളതും ബാലകളെയും സംബന്ധിച്ച് അവർ തമ്മിൽ ഏതെങ്കിലും തരത്തിലുള്ള സംഭാഷണം ഇതുവരെ ഉണ്ടായി

ട്ടില്ലെന്ന് അവർക്കു ബോധ്യമായി. അവളുടെ ജന്മസ്വഭാവത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു മനുഷ്യനെപ്പറ്റിയുള്ള യാതൊരു സംഗതിയും അവൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാത്ത വയസ്സായി വളരെ കഷ്ടമല്ലേ? അവളുടെ അവസ്ഥ അനന്യസാധാരണമാണെന്ന് അനാൾക്ക് അവളാലുറപ്പായി ഗ്രാമിക്കുറപ്പായി. അവളുടെ അഭയാശ്രമത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ബോധം അവളെ പരിഭ്രാന്തപിത്തയാക്കി.

ഫരിദഗിനി വൃത്തിമാനം നിറത്തിയില്ല. “കാമനക്കുട്ടി, നിന്റെ വളകൾ കാണാതെ; സ്വപ്നം അതു നല്ലതല്ല. കുമ്പൽ നോക്കൂ; അതു തരക്കേടില്ല. അങ്ങിനെമല്ലേ? നിന്നെ കല്യാണം കഴിച്ചുകൊടുത്തപ്പോൾ നിന്റെ അച്ഛൻ നിനക്കുദരണങ്ങൾഉണ്ടാക്കു തന്നില്ലേ? ഓ! നിനക്കച്ഛനില്ലല്ലോ. എന്നാലും നിനക്കേതെങ്കിലും വേണമല്ലോ. നിന്റെ ജന്മബുനിനക്കൊന്നും തന്നില്ലേ? വിധുവിന്റെ ഭർത്താവ് അവൾക്കൊന്നിരക്കും മാസങ്ങളിൽ ഭാരതാ ജോടി പുതിയ വള പണിയിച്ചുകൊടുക്കാറുണ്ട്. ഇങ്ങിനെ ചോദ്യവർഷം കൊണ്ടു കുമ്പലയെ അത്യന്തം വിഷമിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ശൈലജ അവളുടെ മണ്ടു വയസ്സ് പ്രായമുള്ള ഉമയുടെ കൈയിൽ പിടിച്ച് പിച്ച് പിച്ച് നടത്തിക്കൊണ്ടു കയറിവന്നു. ശൈലജയുടെ നിറം കറുപ്പായിരുന്നു. എന്നാൽ മുഖഭാവം കണ്ടാൽ അവളൊരു ജഡസ്ഥയാണെന്നു തോന്നും. അവളുടെ നെറ്റിത്തടം വിസ്താരമുള്ളതായിരുന്നു. ആകശ്ശൂരിയുള്ള അവളുടെ പ്രകൃതി കണ്ടാൽ നല്ല വിവേചനശക്തിയും സൗശീല്യവുമുള്ള സ്ത്രീയാണെന്നു തോന്നാതിരിക്കയില്ല.

ഉമ, കുമ്പലയെ ആകുപ്പാടെ ഒരു പരിശോധിച്ചു. പിന്നീട് അവളെ ‘ചിറ്റമ്മ’ എന്നു വിളിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവൾ പ്രായമായ ഏതൊരു യുവതിയെ കണ്ടാലും ചിറ്റമ്മയെന്നാണു സംശയംകൂടാതെ വിളിക്കാറുള്ളതു്. ഉടൻതന്നെ കുമ്പല ആ കാമനക്കുട്ടിയെ ഏടുത്തു മടിയിലിരുത്തി. ഫരിദഗിനി കുമ്പലയെ ശൈലജയുമായി പരിചയപ്പെടുത്തി. “ഈ മനുഷ്യ യുവതിയുടെ ഭർത്താവ് ഒരു വഴിയിലാണ്. ആ മനുഷ്യൻ നാട്ടിൻപുറങ്ങളിലെവിടെയെങ്കിലും വഴിയിലൊരാൾ വന്നിരിക്കുകയാണ്. ഇവർ നിന്റെ അച്ഛനുമായി വഴിയിൽവെച്ചു പരിചയപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹമാണിവനെ ഇവിടെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു

വന്നത്. ആ യുവതികളുടെ കണ്ണുകൾ ശുഭിച്ചു. ഒരു നോട്ടം കൊണ്ടുതന്നെ അവർ ആത്മസ്സേവിതകളായിത്തീർന്നു.

ഹരിദിനീ അന്തിമികളുടെ ആവശ്യങ്ങൾ അനേകമായി അന്തിനാരി പോയി. അപ്പോൾ ശൈലജ കമലയുടെ കണ്ണുകളെ ഗ്രാസിച്ചുകൊണ്ട് തന്റെ മുറിയിലേക്ക് അവളെ ക്ഷണിച്ചു. അധികം താമസിയാതെ വളരെ പഴയ സ്റ്റേഡി തകളെപ്പോലെ അവർ സമുദമായി സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. അവർ, അവരുടെ പ്രാമത്തിനുള്ള വ്യത്യാസത്തെ അഭ്യർത്ഥം ഗൗരവിച്ചില്ല. കമലയ്ക്കു പ്രഭാഷണത്തിലുണ്ടായിരുന്ന പ്രശ്നത്തെ അവളുടെ പ്രാവീണ്യത്തെ അതികൂട്ടിച്ചതായിരുന്നു. അവളുടെ സംഭാഷണരീതി അത്യന്തം പ്രൗഢവും സരസവുമായിരുന്നുവെന്നതാണ് പരമാം. ഒരു അമ്മേ പിതാമഹയുടെ ആനന്ദകരമായ വശംവശമായി ഒന്നെടുക്കുകയെന്നതായതായ വ്യതിചലിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടായിരിക്കണം ഈ ഗുണം സിദ്ധിച്ചത്. നോക്കുകയെന്നോ? ഞാൻ പറയുന്നതുപോലെ ചെയ്യണം; ചെന്ന് കട്ടികൾ കൊടുവയ്ക്കാം എന്ന് പറയരുത്. പുസ്തകം മാത്രമല്ല വായനയുടെ ആവേശപൂർവ്വതയെക്കുറിച്ചും കൃത്യമായി അറിയിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ നിരന്തരം നിന്ന് തല പൊക്കിപ്പിടിച്ച് ബലമുള്ള ശാഖകളോടുകൂടി തഴച്ചു വളർന്ന മരങ്ങളെ ഒരു ചെടിപോലെ എന്തും തടക്കാൻ സന്നദ്ധമായി. ആ പുതിയ തോഴികൾ ഉമയുടെ പഞ്ചചാർക്കിളിക്കൊപ്പം കളിയിലും വിളിയുംകൂടി കൗതുകിക്കാതെ രസകരമായ സംസാരത്തിൽ മുഴുകി. കമലയ്ക്ക് അധികമൊന്നും പറയാനില്ലായിരുന്നു. ശൈലജയ്ക്ക് പാഞ്ഞാലും പറഞ്ഞാലും തീരാത്ത മട്ടിൽ പല വസ്തുതകളെയും കമലയെ ധരിപ്പിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നു. തന്റെ വിവാഹരീതി തന്റെ പ്രതിയുദ്ധ കമലയുടെ വിവാഹം വെറും ശൂന്യമായിരുന്നു. അതൊരു പൗരസ്ത്യരീതിയെപ്പോലെ ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ പകർത്തിയെടുത്തിരുന്നു. മറ്റു ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ തീരെ കാണാൻപോലുമില്ല.

അതിന്റെ വികളമായ സൂക്ഷ്മതയെക്കുറിച്ച് ഇത്രയൊന്നും വർദ്ധിപ്പിക്കാൻ കഴിയില്ല. കമലയുടെ ജീവിതത്തിൽ കുറച്ചിരിക്കാത്തതുകൊണ്ട് കമല സ്പ്രിംഗ്-നേൽ ആരെങ്കിലുമൊന്നു

അതാൽ തനി, അത് ഉടൻ അനിവർത്തമായ ഒരു സ്വഭാവത്തെ
 അനുഭവിച്ചു കഴിഞ്ഞു! ആ തന്ത്രികളെ അറച്ചുകൊണ്ടു വന്നാൽ
 വികാരകൊണ്ടു തലോടിപ്പോലാകുമെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടത്
 അവൾ വിചാരിച്ചു. ഭക്തയെന്നപ്പോൾ അവൾക്കൊക്കെ പാവാ
 നില്ല. അയാളെപ്പറ്റിയുള്ള ഒരു സംഭാഷണത്തിന് അവൾക്കെ
 ലാപംമോ, വേദം കേൾക്കുമോ, ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. സൗഭാഗ്യ
 സ്വന്തം നിറയെ കരുന്നി മൈലായുടെ തോണി കീഴ്വേ
 ദ്രേയുള്ള ഒഴുക്കിൽ അതിശീഘ്രം പ്രയാണം ചെയ്യുകയാണി
 രുന്ന. എന്നാൽ ഹിമാലയയുടെ കിരണങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ വർഷം
 കരുന്നിയിലായതുകൊണ്ട് കരുന്നി ഉറപ്പിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ശൈലയുടെ അന്തരം ബിപിൻ ഗാന്ധിപുരത്തിലേ
 കെട്ടുപോകുമെന്നായി ഒരു പ്രാഗ്വചനമായിരുന്നു. ചതു
 വർത്തികൾക്കു പുതിയൊരു നാളെ ഉണ്ടായിരുന്നതു. അവ
 രിൽ മൂന്നു കുട്ടി അന്തരംകൊണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന അന്തരം. ചതു
 വർത്തിക്ക് അന്തരത്തിന്റെ കരിയുപറ്റിയെടുത്തിട്ടു ചിട്ടിഞ്ഞി
 റിരുന്നതു വലിയ സന്തോഷമായിരുന്നു. അതിനാൽ അദ്ദേഹം
 അവന്റെ വലിയ ബിപുഷി'യെന്നായില്ലാത്ത ഒരു ചെറുപ്പക്കാര
 നെക്കൊണ്ടു കല്യാണം കഴിപ്പിച്ചു. അവനും ചില വലിയ
 ഹൃദയങ്ങൾ ചെയ്ത് ആ നാട്ടിൽത്തന്നെ കെട്ടു പാക്കുകൾ
 യിൽ തയ്യാറാക്കി ഒരു ലോലിയെന്നായിക്കൊണ്ടു. അങ്ങിനെ
 ബിപിൻ അദ്ദേഹത്തെയും അവളുടെ അമ്മയെയും കൂടെ
 അന്തരമായി.

സംഭാഷണമെല്ലാ ശൈലയ്ക്കു പെട്ടെന്നുനേരം. അവ
 ഉടെ അന്തരം കട്ടികഴിഞ്ഞു വന്നു; ആപ്തിയിൽ പോകുന്നതിന
 മുമ്പേ ആഹാരം കൊടുത്തു; അതിനാൽ അപ്പം കഴിഞ്ഞു
 കെട്ടു അവൾ കലയായാകുമ്പോഴായി. "അദ്ദേഹം കളിക്കു
 ന്നതു വന്നു എന്നു നിങ്ങൾക്കെങ്ങിനെ മനസ്സിലായി?" എന്ന
 കലയ്ക്കു മുമ്പായി ചോദിച്ചു. "എന്നൊ കളിയായെന്നു"
 എന്ന് ശൈലയ്ക്കു മറുപടി പറഞ്ഞു. "നിന്റെ അന്തരത്തിന്റെ ക
 ലായ കേട്ടാൽ നിനക്കറിയാമോ?" അവൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു
 കലയുടെ പൊൻകുട്ടികളിൽ സാരമായതൊന്നു നോക്കി.
 അക്കാൽക്കൂട്ടംകൊണ്ടിരുന്ന വസ്ത്രങ്ങൾ തോളിയിട്ടു
 കൈനീട്ടി കളിയെക്കൊണ്ട് അവിടെനിന്നു നിർത്തിച്ചു.

“എന്തിനാണ് അഭിനേപ്പറ്റി അത്ര വലിയ ശ്രദ്ധാ ഫലം കൂട്ടുന്നത്? അത്ര വളരെ സഹതപിക്കാനൊന്നുമില്ല.”

ശൈലജ:—“നീ വലിയ കടുപ്പക്കാരി തന്നെ. ഈ നാട്ടു മൊക്കെ കാണിച്ചു എന്തെ പറയാൻ നോക്കുക. നീ എന്താണിപ്പോൾ വിചാരിക്കുന്നതെന്നെനിക്കറിയാം.”

കമല:—“എന്നോട് വാസ്തവം പറയണം. ബിപിൻബാബു രണ്ടുദിവസം വിടരുടെ അടുത്തു വന്നില്ലെങ്കിൽ നിങ്ങൾ—?”

ശൈലജ:—“എന്തു, അദ്ദേഹം രണ്ടു ദിവസം എന്തെ പിച്ചിഞ്ഞിരുന്നിട്ടു വേണ്ട?” പിന്നീട് ഒരു പുഷ്പിനിയോടും പുളകത്തോടും കൂടി ബിപിൻബാബുവിന് അവളോടുള്ള നിസ്സീമമായ പ്രേമത്തെപ്പറ്റി പലതും അവൾ പറയുവാൻ തുടങ്ങി; അവരുടെ വിവാഹാനന്തരം ശത്രുപക്ഷിയുടെ—വൃദ്ധജനങ്ങളുടെ—കണ്ണിൽ മണ്ണിട്ട് ആ ശൈലീവധുവിനെ കാണുവാൻ അയാൾ ഏതെല്ലാം തന്ത്രം പ്രയോഗിച്ചു! അയാളുടെ സുത്രമേൽ എപ്പോഴെല്ലാം വിഫലമായായി; എപ്പോഴെല്ലാം അവർ അയാളെ കണ്ടുപിടിച്ചു. അവരുടെ സന്ദർശനങ്ങൾ നിഷ്പ്രയോജനമായി തകഞ്ഞപ്പോൾ, ബിപിൻ ജേജനം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ കണ്ണാടിയിൽകൂടി അന്യോന്യം വീക്ഷണം ചെയ്ത് അവകളെക്കണ്ട സമാധാനപ്പെട്ടു! ഇതെല്ലാം അവളോരോന്നോരോന്നായി കമലയോടു പറഞ്ഞു. കഴിഞ്ഞ കാലത്തിലെ അവരുടെ നേരമ്പോക്കുകളെല്ലാമോർമ്മപ്പെടാൻ ശൈലജയുടെ വക്ത്രം കീഴ്മായി.

അന്നു പകൽ മുഴുവൻ ബിപിൻ ആഫീസിൽ ജോലി ചെയ്യാൻ നിർബ്ബന്ധിതനായി. ആ അല്പവിരമം അവർക്കിരുമാരും വേദനയുണ്ടാക്കിത്തീർത്തുവെന്നും, എന്നാൽ ബിപിൻ കൂടലുകളെ അവിടെ ആത്മ കാണാതെ പതുങ്ങിവെന്ന് എങ്ങിനെ അവളെ സൗഹൃദം എന്നും ശൈലജ സമീപത്തോടു വിട്ടുവിട്ടു.

ഒരിക്കൽ ഏതോ അത്യാവശ്യംപ്രമാണിച്ചു പാററുനായിൽ പോകാൻ ബിപിൻ നിയോഗിക്കപ്പെട്ടു. അപ്പോൾ ശൈലജ അന്തരോക്ഷിക്കനെ ചോദിച്ചു: “പാററുനായിൽ

ഒന്നു അതിനും ഏറെക്കുറെയൊക്കെ അമ്പരക്കും മനസ്സിലായി. എന്നാൽ അവളുടെ അനുഭവങ്ങളിൽ ഒരനന്തരവും കീഴ്വ കാലസ്സരണാർവ്വമായ യാതൊരു സംഗതിയും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അതിനാൽ അവളുടെ ഹൃത്തടത്തിൽ ഇപ്പോൾ സുജാതമായ തൃതസ്സന്ദനം ക്ഷണഭംഗൂർദ്ധയിരുന്നു. ശൈലജയ്ക്കു ബിപിനും തമ്മിലുള്ള ബന്ധത്തെ ദശാഭനമാക്കി തീർത്ത ആ ക്ലേശത്തിന്റെ ആന്തരാർത്ഥത്തോടു തുല്യനാലൊരു അകതോടി ഒന്നുംതന്നെ അവരുടെ ജീവിതത്തിൽ നിഴലിച്ചതുപോലുമില്ല. അതിനാൽ താൽക്കാലികമായ ഈ വിരോധത്തിൽ അവൾ ആതുരയായില്ല. രമേശൻ അനുഭവഭരണി വെളിയിലിരുന്ന് അവളെ ഒരു നോക്കു കാണുവാൻ കൊതിച്ചു് അതിനുള്ള 'പ്ലാൻ' ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെന്ന് അനുമാനിക്കുവാൻ കൂടി അവൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല.

ജോയറാഴ്ചയായി; ബിപിനും അന്നും കൂച്ചുകിട്ടി. ശൈലജ ഒരു വിഷമമുട്ടത്തിലെത്തി. തന്റെ ആ നൃത്തനൃപിനെയു അന്നു മുഴുവൻ പിരിഞ്ഞിരിക്കണമല്ലോ എന്ന് അവൾ സങ്കടപ്പെട്ടു. എന്നാൽ ബിപിനും പിരിഞ്ഞിരിക്കുവാൻ അവൾക്കൊട്ടും സമ്മതമില്ല. പക്ഷെ ആ ഒരു ഭീവസമേ കൊള്ളയിൽ അയാളുടെ സഹവാസം അവൾക്കു ലഭിക്കുകയുള്ളു. ആ ഭാഗ്യം അവളെങ്ങനെ ഉപേക്ഷിയ്ക്കും? എന്നാൽ രമേശൻ ആ വീട്ടിൽ തന്നെ താമസിക്കണമെന്നിലും കമലയുമായുള്ള സന്ദർശത്തെ വിജ്ഞാപിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ ശൈലജ ഏഷിക്കുന്നതാണ് പതിവായുള്ള സന്തോഷം അനുഭവിക്കുന്നത്! ഹാ! അവ കൊണ്ടു സന്തോഷത്തിൽ സമ്പർദ്ദമുണ്ടാകുവാൻ സാധിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ!

അവൾ ഈ സംഗതിയെപ്പറ്റി ആരോടും ഒന്നും ചോദിച്ചില്ല. ചക്രവർത്തിയോടു ആലോചിക്കുമെന്നു വേണ്ട; അതിനുമുൻപ് അദ്ദേഹം ചാഴ്ച മനസ്സിലാക്കുകയുണ്ടാ. എന്തൊരു രത്നാവശ്യം പ്രമാണിച്ചു് പട്ടണത്തിൽ പോകാനുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു് അദ്ദേഹം വെളിയിലിറങ്ങി. രേണു് അറിടെ സന്ദർശനമാകയും ഉണ്ടായിരിക്കുകയില്ലെന്നും അന്ന് വേഷവേഷം പടിവാതൽ പൂട്ടിയെന്നുമെന്നും മേമെന്ന നോക്കത്തേ കാറ്റു കൂപ്പുകേട്ടി. ശൈലജ കേൾക്കത്തക്കവണ്ണം ഉറക്കുകയാണു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. എന്തെന്നാൽ ആ സൂചന അവൾക്കു

കഥ.

മുപ്പത്തിരണ്ടാമദ്ധ്യായം

മനസ്സിലാക്കത്തെയിരിക്കുകയില്ലെന്ന് വൃദ്ധബ്രാഹ്മണനറിയാ
മായിരുന്നു.

ആററിൽ കൂടി കഴിഞ്ഞു കിടന്നു വീട്ടിൽ വന്നപ്പോൾ
ശൈലജ അവളുടെ സഖിയോടു പറഞ്ഞു: "പ്രിയപ്പെട്ട
കുമാരേ, ഇവിടെ വരു. ഞാൻ നിന്റെ തലമുടി ചിരിക്കി ഉണ
ക്കും."

"ഇന്ന് വിശേഷിച്ചെന്നു ഇത്ര ധീരനീ?" എന്ന് സാധ
കുമാരി ചോദിച്ചു.

ശൈലജ:— "അതു ഞാൻ നിന്നോടു പറയാം. ഇപ്പോൾ തല
വീകട്ടെ" എന്ന് പറഞ്ഞ് തലമുടി ചീകുവാൻ അവളാ
ണിട്ടു. ചീകരുടെ ധീരത ചെലവിടിച്ചിരുന്നു. അതിനാൽ
ഒട്ടനേകം കൊണ്ടു തലമുടി കോശിയായി ചീകുവാൻ സാ
ധിച്ചു. കുമാരി അങ്ങനെയൊരു വസ്ത്രങ്ങളെപ്പറ്റി പിന്നീ
ട് അവർ തമ്മിൽ ഒരു വാദം ആരംഭിച്ചു. നല്ല കോശിയു
ള്ള നിറത്തോടു കൂടിയ പട്ടവസ്ത്രമുള്ളതെന്നു ശൈലജ
നിയ്ക്കുകയും ഈ ശാസ്ത്രത്തിന്റെ ആനന്ദമോടേതും എ
ന്നാണെന്നു കുമാരിയ്ക്കു മനസ്സിലായില്ല. ഒടുവിൽ ശൈല
ജയെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുവാൻ വേണ്ടി അവൾ "അങ്ങനെയൊ
രു പട്ടം" എന്ന് സമ്മതിച്ചു. ഉടൻ കഴിഞ്ഞു ശൈ
ലജയോടൊരു അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ ചെവിയിൽ മ
റുത്തിട്ടു. പിന്നീട് അവളുടെ അനുവാദത്തോടുകൂടി
അവൾ കുമാരിയുടെ മുറിയിൽ ചെന്ന് അവിടെ പത്തു
മ്പാൽ താമസിക്കുന്ന കെട്ടിടം സ്വന്തമാക്കുവാൻ കുമാരിയെ
പ്രേരിപ്പിച്ചു. ഇതിനു മുൻപ് രാമേശ്വരനായുള്ള സമ്മേള
നത്തെ വരികെന്നതിൽ കുമാരിയെ വൈദഗ്ദ്ധ്യം പ്രദ
ർശിപ്പിച്ചിരുന്നില്ല; ആചാരത്തിന് വിപരീതമാണെന്ന്
അവളെ ആരും ഉൾക്കൊള്ളിച്ചിരുന്നില്ല. രാമേശ്വരൻ ത
ന്നെയാണ് ആദ്യം ആ സമ്മേളനത്തിനെക്കുറിച്ചത്.
തൊറുക്കളെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ച് അവളെ മനസ്സിലാക്കു
വാൻ അവളുടെ അമ്മതിവസ്ത്രത്തിൽ വിശ്വസനീയമായി
ആരംഭിക്കുന്ന ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ശൈലജ
യുടെ നിർവ്വചനത്തോടനുസരിച്ചുവാൻ അവൾ മടിച്ചു.
ശൈലജയ്ക്ക് അവളുടെ ഭർത്താവിന് വിശ്വാസ്യതയെ

പെരുമാറുന്നതിനും ലഭിച്ചിരുന്ന ആ അംഗങ്ങൾക്കും ഏതാണെന്ന് അവർക്കറിയാമായിരുന്നു. ആ സ്വഭാവത്താലും തനിക്കും ലഭിച്ചിരുന്നുവെന്ന് അവർ അറിയപ്പെട്ടിരുന്നു. രാജാവിനെയും ഭാര്യയെയും രാജാക്കന്മാർ സ്വന്തമായിക്കൊണ്ട് അവർ സ്വന്തമായി. തന്റെ തീർത്ഥാടനവും അപേക്ഷയും നിശ്ചയിച്ചതായതും കണ്ടപ്പോൾ കലയുടെ ദൃഷ്ടിയാണെന്നാണ് അവർ അതിനനുഭവിക്കാത്തതെന്ന് കണ്ടെത്തി തീർച്ചയാക്കി. ദൈവികമായ വളരെ ദിവസമായി പീഡിതരായ താമസിക്കുകയായിരുന്നു; എന്നിട്ടും രാജാക്കന്മാർ അയാളുടെ കാര്യത്തെക്കുറിച്ചും കണ്ടെത്തിയതിലും മുതിർന്നിട്ടില്ലാത്തതാണ്.

രാജാവിന്റെ അപ്പോൾ കളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. കണ്ടെത്തി തിരിച്ചുപോയി ബിപിനോട് പറഞ്ഞു: “രാജാക്കന്മാർക്കു കലയ്ക്കു അവരുടെ മനസ്സിലേയ്ക്കു കണ്ടെത്തിയതാണ് ഒരു സ്വഭാവം നിങ്ങൾ ആ മനസ്സിലേയ്ക്കു കണ്ടെത്തിയതാണ്. അപ്പോൾ അതിന്റെയൊക്കെയും നിശ്ചയിച്ചായി ഗണിക്കുകയേ ഉള്ളൂ. അമ്മ അറിയുകയുണ്ടില്ല.”

ബിപിൻ സ്വന്തം ശാസ്ത്രീയനാണ്. അതിനാൽ ഇദ്ദേഹം അയാൾക്കു കണ്ടെത്തി; എങ്കിലും കണ്ടെത്തിയതെന്തിനെയോ നിശ്ചയിച്ചു. ദുർല്ലഭമായ രവിവാസവും കണ്ടെത്തിയവൻ അയാളെക്കണ്ടിപ്പോയിരുന്നു.

രാജാക്കന്മാർക്കു കണ്ടെത്തിയതിൽ ഒരു കാലിൻ മുകളിൽ മറ്റൊരു കാലുംവെച്ച് ‘പ്രയത്നിക്കുക’ പത്രവും വായിച്ചുകൊണ്ടു കിടക്കുകയായിരുന്നു. പത്രത്തിലെ വൃത്താന്തങ്ങളും വിമർശനങ്ങളും എല്ലാം വായിച്ചുതീർന്നു. ഒടുവിൽ പത്രസ്പന്ദനത്തിലൂടെ ദുഷ്ടി പതിച്ചിട്ടു. അപ്പോൾ ബിപിൻ മുറിയിൽ കടന്നു. ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി രാജാക്കന്മാർ ഏഴനോടുകൊണ്ടു കണ്ടെത്തി: “ഇവിടെ വരുന്നു ബിപിൻ ബാബു, ഇവിടെ വരുന്നു.” സ്നേഹിതരായോടുകൂടി നോക്കലാപവും ചെയ്തു കണ്ടെത്തിയവൻ ബിപിൻ പണ്ടെ വിട്ടുപോകുന്നുണ്ടെന്നു രാജാക്കന്മാർക്കും എങ്കിലും പരിചയമില്ലാത്ത നാട്ടിൽ ഒരു സാക്ഷാത്കാരത്തിൽ സംഭാഷണം ചെയ്തു സമയം ചെലവഴിക്കുവാൻ ആരെങ്കിലും കിട്ടുന്നതിൽ അതൊന്നാണല്ലോ?

കയറുന്നതും. കമലയെ അവളറിയാതെത്തന്നെ മൈലമുക്ക് ജാഗ സ്വപ്നമുളളുസിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു സ്മരിക്കുന്നതും. കമലയെ അറിയാതെത്തന്നെ മൈലമുക്ക് ജാഗ സ്വപ്നമുളളുസിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു സ്മരിക്കുന്നതും. കമലയെ അറിയാതെത്തന്നെ മൈലമുക്ക് ജാഗ സ്വപ്നമുളളുസിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു സ്മരിക്കുന്നതും.

പെട്ടെന്നു് മുമ്പാകെ ചെന്നു കയറി അറയുടെ പുറകിൽ നിന്നു. അന്നത്തെ 'കമല' എന്ന് അറയുടെ സുഖധാരണത്തിൽ വിളിച്ചു. വിളിക്കുവാൻ അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി.

ഈ കമലയെ അറയുടെ മുമ്പാകെ ചെന്നു കയറി അറയുടെ പുറകിൽ നിന്നു. അന്നത്തെ 'കമല' എന്ന് അറയുടെ സുഖധാരണത്തിൽ വിളിച്ചു. വിളിക്കുവാൻ അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി.

കമല കണ്ണടയെടുത്തു നോക്കി. "ഇല്ല; ഞാനാണെന്നു മറുത്തു. എന്തിനാണു നിങ്ങളുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി."

മുമ്പാകെ:—"കമല, നീ എന്തു ചെയ്തിരിക്കുന്നുവെന്നു അറയുടെ മുമ്പാകെ ചെന്നു കയറി അറയുടെ പുറകിൽ നിന്നു. അന്നത്തെ 'കമല' എന്ന് അറയുടെ സുഖധാരണത്തിൽ വിളിച്ചു. വിളിക്കുവാൻ അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി."

അറയുടെ മുമ്പാകെ ചെന്നു കയറി അറയുടെ പുറകിൽ നിന്നു. അന്നത്തെ 'കമല' എന്ന് അറയുടെ സുഖധാരണത്തിൽ വിളിച്ചു. വിളിക്കുവാൻ അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി."

മുമ്പാകെ:—"കമല, നീ എന്തു ചെയ്തിരിക്കുന്നുവെന്നു അറയുടെ മുമ്പാകെ ചെന്നു കയറി അറയുടെ പുറകിൽ നിന്നു. അന്നത്തെ 'കമല' എന്ന് അറയുടെ സുഖധാരണത്തിൽ വിളിച്ചു. വിളിക്കുവാൻ അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി. അറയുടെ മുമ്പാകെ അറയുടെ സിറകളിൽ കൂടി ദൂര പ്രയാണം ചെയ്തു; അറയുടെ അടുത്തുള്ളവർ അറയെ അറിഞ്ഞു നോക്കി."

കമല:—"വിടരും ഇവിടെ വന്നു എന്നറിഞ്ഞാൽ അവരെല്ലാം കോപിക്കും. ദൈവമെന്തു് ഇവിടെനിന്നും പോവുക. എന്തും വന്നാൽ ഞാൻ പറഞ്ഞുവെച്ചിട്ടുണ്ടു്."

രജ:-—“ശരി, എന്നാൽ നീ ഏതെങ്കിലും മുറിയെടുക്കുക വേണ്ടി; അവിടെ എത്തുമ്പോൾ.” അന്നത്തെ അയാൾ അവളുടെ കൈയ്ക്കു ചേർന്നു. കൈയ്ക്കു കൈയ്ക്കു അയാൾ വിറയ്ക്കുകയും അവൾ അവളുടെ കൈയ്ക്കു ചേർന്നു, അയാൾ മുറിയെടുക്കുകയും ചെയ്തു.

ഇതെല്ലാം വേറെ ഏതോ ഒരു സ്ത്രീയുടെ കൈയെഴുത്താണെന്നു കേൾക്കുന് തീർപ്പുവരികി. അയാളുടെ അന്ത്യകരുതെല്ലാം തുടർച്ച. അപാരമായ കർമ്മഭരണാഭ്യർത്ഥി അയാൾ വെളിച്ചി ലുള്ള മുറിയിലുള്ള പോയി; കണ്ഡലത്തിൽ വീണുകൊണ്ടു നീണ്ടു 'പ്രമണി'യ്ക്കെടുത്തു അങ്ങനെയും ചുറ്റിലുമായി പരസ്യങ്ങളിൽ കണ്ണാടിച്ചു. ഏതാൽ കൈയെഴുത്തും അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. കാരറിനുമുൻപേ മേഴുംപോലെ ഒന്നിനു പുറകിലൊന്നായി അതേക്കും വിചാരങ്ങൾ അയാളുടെ മനസ്സിൽ ഇടി പാഞ്ഞുപോയി.

കുമ്പള അടിച്ചുപൂട്ടിയിരുന്ന വാതലിൽ ശൈവജ മറ്റി. എ
ന്നാൽ അകത്തുനിന്നും മറുപടി മന്നം കേട്ടില്ല; ജനാലിൽ കൂടി
കൈകൊണ്ട് കൂറ്റി വീശി വാതൽ തുറന്ന് അവൾ അകത്തു കടന്നു.
കൈകൾക്കു കിട്ടാത്ത ചൊല്ലി ചൊല്ലി അന്യ കണ്ണുനീരും വാതുകിട
മെന്ന കർവയെക്കൊണ്ട് അവൾ ആശ്വസിച്ചു. എന്തു സംഭ
വിച്ചുവെന്നു ധീമനോട് ശക്തനല്ലാത്ത കൈലജ തറയിലി
രുത്തുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: “കൾലേ, സഖീ, നിനക്കെന്തു സംഭ
വിച്ചു?”

കമല:—“നിങ്ങൾ എന്തിനാണിവിടെ വിളിച്ചു വന്നത്? ഇത് അതു പലിയ കതാരാണിപ്പോയി.”

ഈ കഠിനവിലാപത്തിന്റേയും ഭൂസ്ഥാനസങ്കടത്തിന്റെയും കാരണമെന്താണെന്നു പറയുവാൻ അറുപതുകൾ സാധിക്കാതിരുന്നില്ല. പലനാളായി അവളുടെവിടമെന്ന സ്ത്രീയുടെ ഒരു കൗതുകമുണ്ടല്ലോ?

മലനാശാജ്ഞയിൽ വെണ്മ കെട്ടിർക്കല്ലുകൾകൊണ്ട് അമ്പലം പല മണിപ്പകകളും പണിത്തയ്ക്കുകയാണിരിക്കുന്നത്. ഉടച്ചിരുന്നു അതേയ്ക്ക് അവിടെ ആവിർഭവിച്ചത്. സൂക്ഷ്മലാലു കള്ളുമാത്രം അമ്പലം പാപ്നക്കളെ അമ്പലം കെട്ടിയിട്ടിട്ടു സാമ്പ്രദായികമായി കാണപ്പെടുന്നു. അവിടെ കാണപ്പെടുന്നതാണ് അവിടെ കാണപ്പെടുന്നതാണ്. അവിടെ കാണപ്പെടുന്നതാണ് അവിടെ കാണപ്പെടുന്നതാണ്.

ചുരുക്കുകൊണ്ടാണ് അയാൾ വന്നതെന്ന് കേട്ടപ്പോൾ അവളുടെ മനോജ്ഞമാളികകളെല്ലാം ഇടിഞ്ഞു തകർന്നു താഴെ വീണു. വിദ്യാലയത്തിൽ അവളെ ഒരു തടവുകാരിയാക്കുന്നതിനുള്ള അയാളുടെ ഉദ്ദേശം അവളുടെ നേരെ ചോട്ടിൽവെച്ച് പ്രദർശിപ്പിച്ചു അവക്ഷുപ്തം—ഇവയും മറ്റു പല സ്ത്രീകളും അവളുടെ മനസ്സിൽ ഏകകാലത്തിൽ തീങ്ങിത്തുടി. സ്വയം നിരർത്ഥകമായൊഴുകുന്ന സൗഹൃദമൊന്നു വേറെ; ഒരു ക്ഷണമനുസരിച്ച് വരികയെന്നുള്ളത് വേറെ. ശാസിപ്പറഞ്ഞു വന്നതിനശേഷമേ ഈ വിശാലമായ വ്യത്യാസം അവൾക്കു മനസ്സിലായുള്ളു.

“ഇതിന്റെ രഹസ്യമെന്താണെന്ന് കൈവെക്കുന്നില്ലെന്ന് ഇതിനോടുകൂടി കമലയും കമലയും നടുവിൽ ഒരു വലിയ ചിറകിടപ്പുകളെക്കൊണ്ട് സംഗതി അവളുടെ ഉൾക്കൊള്ളാത്തതായി കരുത്ത് അതിരവുമായിരുന്നു.

വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ട് കമലയുടെ തലപൊക്കി മടിയിൽ വെച്ച് കൈവെക്കുന്നില്ല. “സഖി, കമലയെപ്പോലെ നിന്നോട് കഠിനമായി എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞുവോ? എന്റെ ഭർത്താവ് ചെന്നു വിളിച്ചുവെക്കുന്നത് അദ്ദേഹം പക്ഷേ കോപിപ്പിച്ചിരിക്കാം. ഇതെല്ലാം എന്റെ വേലയാണെന്ന് നീ പറഞ്ഞു കാണുമല്ലോ.”

കമല:—“ഇല്ല, ഇല്ല. അതിനെപ്പറ്റി ഒന്നും എങ്കിലും പറഞ്ഞില്ല. എന്തിനാണു നീക്കമുണ്ടാക്കുന്നത് വിളിച്ചു വരുത്തിയത്?”

കൈവ:—“അതെന്റെ തെറ്റാണ്. നീക്കം ചെയ്തിരിക്കാം.”

കമല എഴുന്നേറ്റുവന്നു. പിന്നീട് കൈവയുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “സഖി, കാഴ്ചപ്പാട്. ധീരപിൻവാങ്ങു അക്കമനാകം.”

ഇതിനിടയിൽ കമലൻ നിരസാരമായി പറഞ്ഞിരുന്ന നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ ഒരു വലിയെടുപ്പിനെപ്പറ്റി ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചു: “ഇതെല്ലാം ഇനി മതിയാക്കണം. നാളെ കൽക്കട്ടയ്ക്കു പോയി കാൽക്കട്ടയെക്കുറിച്ചും ഉടൻതന്നെ സ്വന്തമാക്കേണ്ടതാവശ്യമാണ്. കമലയെ എന്റെ ഭർത്താവെപ്പോലെ എത്രമാത്രമാണിപ്പോഴും അത്രമാത്രം അപമാനവും ഭയവും ഞാൻ സഹിക്കേണ്ടതായി വന്നുവെന്ന്.”

അദ്ധ്യായം ൩൩.

കഴിയുന്നതും വേഗത്തിൽ കൽക്കട്ടായിലെ ഇടവാടെല്ലാം ഒരുക്കുന്നതിന് അയാൾ നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ യാതൊരു കാരണവശാലും കല്ക്കട്ടയിലായിരിക്കാത്ത കല്ക്കട്ടയില്ലെന്നും ഉറപ്പു.

തോർജിപ്പാറയിലുള്ള പഴയ ലോഡ്ജിംഗ്‌ലേക്ക് അയാൾ വീണ്ടും പോയി. എന്നാൽ അവിടെയുള്ള കാര്യങ്ങൾക്കായി കാര്യം ദിവസവും വളരെ കുറച്ചു സമയം വീതമേ വേണ്ടിവന്നുള്ള, ബാക്കിയുള്ള സമയം മുഴുവൻ അയാൾ ഏകാകിയായിരിക്കേണ്ടി വന്നു. അയാളുടെ പഴയ പരിചയക്കാരിലാകെയും സന്ദർശിക്കുവാൻ അയാൾക്കു കൈയ്യും പോരായിരുന്നു. വഴിയിൽ വെച്ച് ആരെങ്കിലും കണ്ടാൽ അങ്ങനെ തെറ്റി മറയുന്നതിന്നു ബലപ്പെട്ടു.

പുറംവശത്തിലേക്കുള്ള പ്രത്യേകമനം തന്നിൽ അദ്ദേഹം ഒരു പരിചരണം ഉൾക്കൊള്ളിച്ചിരിക്കണമെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. അന്നത്തവിടുനിൽ മേൽക്കട്ടിക്കു താഴെ പഴയതുകൾക്കു താഴെ പാട്ടിൻപുറത്ത് കമലയുടെ വളിക്കുമായ മോർനാകാൽ അയാളിൽ കണ്ടിരിക്കാവുന്ന ഉള്ളു ചേർത്തിരുന്നു. എന്നാൽ ഇവിടെ ഈ നഗരത്തിൽ ആ മോർനാകാൽ മിക്കവാറും നീക്കിയിരിക്കുന്നു. തോർജിപ്പാറയിലെ ആ വസതിയിൽ വെച്ച് ഈ ബാലികയുടെ ഒരു പുതിയ അന്തർസമൂഹത്തിൽ സംഗമമായിട്ട് നന്മനങ്ങൾക്കു പിഴവുസമനപിതമായ ഒരു സമു നരകവാൻ അയാൾ ഞ്ചിട്ടു. എന്നാൽ മേൽക്കട്ടൻ വിഭാവനംശരണി അയാൾക്കു നീട്ടപ്പെട്ടില്ല. മേൽക്കട്ടൻനിന്നെപ്പറ്റിയുള്ള ചിന്തകൾക്ക് അയാളുടെ ചിന്തയ്ക്കായി ഒരു കട്ടകിട സ്ഥലം അനുവദിക്കുകില്ലെന്ന് ആ മനസ്സൻ വീണ്ടും വീണ്ടും ശ്വാസമെടുത്തു. എന്നാലും അവളുടെ സ്മരണ അയാളുടെ മുമ്പിൽ അത്ര നിശ്ചിത പ്രത്യക്ഷമാക്കി. അവളെ തീരെ വിസ്മയിക്കുന്നതെന്നുള്ള അയാളുടെ തീവ്രമായ ശ്വാസം ആ കാലാനുഭവത്തിൽ സമയം ചെലവിക്കുന്നതിന് ഒരു ശക്തിയേറിയ സഹായമായിത്തീർന്നു തയ്ക്കു.

ജോലിയെല്ലാം വളരെ കണിശമായി ഉത്സാഹത്തോടു കൂടി ചെയ്തിരുന്നതുകൊണ്ട് വളരെ വേഗത്തിൽ അയാൾക്കു തീർപ്പു പോകാമായിരുന്നു. എന്നാൽ അന്തഃപശ്ചാത്താപമുള്ളതായതിനാൽ നിസ്സാരകാര്യങ്ങൾ നിവഹിക്കാൻപോലും വളരെ സമയം ചെലവാക്കി. മുമ്പിൽ ജോലിയെല്ലാം ഏകീകരിച്ചു പോകാത്തതു കാരണമായി. കർമ്മശാലയിൽനിന്നും നേരെ അല്പ ഹസ്തത്തിൽ ചെന്ന് പിന്നീട് ഗാസിപുരത്തേക്കു പോകണമെന്ന് ആയാൾ കരുതപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അയാളുടെ വിനിയോഗങ്ങൾ നിശ്ചയം വിചാരിച്ചു. കർമ്മശാലയിൽ നിന്നു മാത്രമാണെന്നതിന്നു മുൻപ് കർമ്മശാലയുടെ ഒരു കമ്മിഷണറായി സമർപ്പിച്ചുകൊടുത്തു. അയാൾ ആജോലിയെ.

അങ്ങിനെത്തന്നെ നിശ്ചയിച്ചു. അയാൾ ഫോറമിനീഷ് കർമ്മശാലയെക്കുറിച്ച്. അതിൽ അയാളുടെയും കർമ്മശാലയുടെയും സമയ ചരിത്രത്തെയും സവിസ്തരം പ്രതിപാദിച്ചിരുന്നു. ഗാസിപുരത്തു തിരിച്ചു ചെന്നാൽ ഉടൻ നിസ്സാരമായും നിശ്ചയമായും കർമ്മശാലയുടെ ഒരു ഭാഗമായിത്തന്നെ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതായി അതിൽ പ്രതിപാദിക്കാൻ അയാൾ മടിച്ചില്ല. എഴുത്ത് ഒരു കവരിലിട്ടുകൊണ്ടു അയാൾ അയാൾക്കു പുറത്തോ മേൽവിലാസമെഴുതിയില്ല. അന്നുതന്നെ അയാളുടെ ഗൃഹത്തിൽ തന്നിരിക്കാവുന്നതായ ഒരു വേലക്കാരെ സന്ദർശനം ചെയ്തതുകൊണ്ട് അയാൾക്കു നല്ല കൈയ്യെടുക്കായിരുന്നു. കർമ്മശാലയുടെ അയാൾ അവർ എന്തെങ്കിലും സമയം കൊടുക്കും. സന്ധ്യയായാലുടൻ അവിടെ അടുത്തുള്ള അയാൾ നിന്ന് ഫോറമിനീഷിയെ മോശമായിത്തന്നെ കൈയെടുക്കുന്നതായും അയാൾക്കു എഴുത്ത് വേലക്കാരിൽ അയാളെക്കുറിച്ചും എഴുതിച്ചു. ഉടൻതന്നെ ഗാസിപുരയിൽ ഫോറമിനീഷിയെ കൊണ്ടു ചെന്നു കൊടുക്കുവാൻ അവനെ നിശ്ചയിക്കണമെന്നും അയാൾ നിശ്ചയിച്ചു. അവർ അന്ത്യോന്ത്യം അങ്ങിനെ അവസാനമായി കർമ്മശാലയെക്കുറിച്ച് അയാൾ ഉറപ്പു.

സന്ധ്യ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ എഴുത്തുകൊണ്ടു അയാൾ വെളിച്ചിയിരിക്കുന്നു. പഴയ നൂതനങ്ങളെല്ലാം വിശദമായിത്തന്നെ ആ കൈവിൽ അയാൾക്കു മുമ്പിൽ അങ്ങിനെയായിരുന്നു. നേരെ ഉദ്ദിഷ്ടസ്ഥലത്തേക്കു നടന്നു. ആ വീട്ടിന്റെ 'ലോറം' വാക്കും ജനപ്രമേയം അടിച്ചിട്ടിരുന്നു. ആരും താമസമില്ലാതെ

അവിടം ഉണ്ടാകാത്തു കിടക്കുന്നതായും അയാൾ കണ്ടു. രാമേശൻ കൈകിൽ തട്ടി മുന്നോട്ട് നാലോ ധ്വജം വിളിച്ചപ്പോൾ ഒരു കൂട്ടൻ വന്ന് കൈകൾ തുറന്നു.

രാമേശൻ:—“സുഖനല്ലേയോ?”

സുഖൻ:—“അതേ, സാർ; തൊന്തെന്നു.”

രാമേശൻ:—“നിന്റെ വജ്രമാനന്ദ് എവിടെപ്പോയി?”

സുഖൻ:—“അദ്ദേഹം കൊലമുഷമാനത്തിയുകൊണ്ടിപ്പോൾ സുഖ വാസത്തിനായി ഉൾനാട്ടിലേക്കു പോയിരിക്കുകയാണു്.”

രാമേശൻ:—“എന്തു നാമധേയമാണു് അവർ പോയതെന്നു റിയറോ?”

സുഖൻ:—“എന്നിങ്ങിനെമുട്ടുകാ.”

രാമേശൻ:—“അവരുടെകൂടെ വേറെ ആരെങ്കിലും ഉണ്ടായിരുന്നോ?”

സുഖൻ:—“ഉണ്ടായിരുന്നു. നളിനബാബു.”

രാമേശൻ:—“അതാണീ നളിനബാബു?”

സുഖൻ:—“അതും എന്നിങ്ങിനെയും ചെയ്തിട്ടു്.”

ഈ നളിനബാബു, അന്നുബാബുവിനേയും ഹോമനളിനിനേയും കൂടക്കൂടെ സമ്പാദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു യുവാവുണ്ടെന്നു് അയാൾ അവനോടു ചോദിച്ചു് കേൾവിയാ മനസ്സിലാക്കി. ഹോമനളിനിയെക്കുറിച്ചുള്ള സകലന്യായങ്ങളും അയാൾ പരിസ്തൂലിച്ചിരിക്കുന്നതിനും ഈ നളിനബാബുവിനോടു് അയാൾക്ക് പുരുഷമായ വിരോധമുണ്ടായി.

രാമേശൻ:—“ഇവിടെനിന്നു പോയപ്പോൾ അവർക്കു നല്ല ദേഹസുഖമുണ്ടായിരുന്നോ?”

സുഖൻ:—“ഉപ്പു്; ഉണ്ടായിരുന്നു. നല്ല ദേഹസുഖമുണ്ടായിരുന്നു.” രാമേശനെ കൂടുതൽ സ്തബ്ധാക്കിപ്പിച്ചിരുന്നതെന്നുള്ള ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടിയാണു് കൂട്ടൻ ഇങ്ങിനെ ആവർത്തിച്ചു പറഞ്ഞതു്.

സുഖന്റെ ഉദ്ദേശവും രാമേശന്റെ അനുഭവവുമായി എത്രമാത്രമകലമുണ്ടെന്നു് കൈവഴിയിൽ മാത്രമേ അറിയാവുകയുണ്ടു്!

രാമേശൻ:—“ഞാൻ മാർക്കയുടെ മുകളിലൊന്നു കയറട്ടെ; വേഗം തിരിച്ചു വരാം.”

ദുഷ്ടൻ പകയുന്ന മണ്ണുണ്ണവിളക്കുമെടുത്ത് ദുർഗ്ഗയിൽ നടന്നു വഴി കാണിച്ചു.

ഒരു പിശാചിനെപ്പോലെ രമേശൻ ഒരു മുറിയിൽനിന്നും മറ്റൊരു മുറിയിലേക്കു ചാടി. ചിലപ്പോൾ അയാൾ പ്രിയപ്പെട്ട ഒരു സോപാനിലോ കസാലയിലോ ഇരിക്കുന്നതിനായി ഉദ്യമിച്ചു. എവിടെനിന്നോ പെട്ടെന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട് അവർക്കിടയിൽ കടന്നുകൂടിയ നല്ലിനമ്പാണു ഒരിക്കൽ മറെറല്ലാം—കണ്ഠം, മേൽ, അലമാരി, സോഫ, തലയണ, പാത്രങ്ങൾ മുതലായവ—പാണ്ടത്തേതുതന്നെ. പ്രകൃതി ശൂന്യസ്ഥാനം വർത്തിക്കുന്നു. ഒരിക്കലും അധികകാലം ശൂന്യമായിരിക്കുമ്പോൾ ആ അമ്മ ഒരിക്കലും അനുവദിക്കുകയില്ല. അല്ലെങ്കിൽ മാസത്തിലെ അസ്തമയസൂര്യപ്രഭാതമേറ്റുകൊണ്ട് അവർ ഏതൊരു വാതായനത്തിനരികെ, അവരുടെ ഇരു വൃദ്ധങ്ങളോടുകൂടുന്നപോലെ സ്വന്തംപെരുക്കൊഴിയിരിക്കുന്ന നിന്നിത്തന്നെ വേണം, അത് അനുഭവത്തോടുകൂടി; യാതൊരു വ്യത്യാസവുമില്ല. അതോ ദിവസവും ഭോജനമെല്ലാം ചതുവാളുമേഖലയോടുകൂടി വേണം അത് സുവർണ്ണലൂണികൊണ്ട് സ്വർണ്ണത്താകിടകൾപോലെ തിളങ്ങുന്നതായിരിക്കും. ആ ഭാഗലിനത്തിൽ കൂട്ടിച്ചേർത്തിരുന്ന രണ്ടു ഫാലപലകങ്ങളിലൊന്നു വിട്ടുപോയ അത് മറെറാന്നിത്തന്നെയോ മുമ്പിരിക്കുന്ന ഒരുനന്തരഗാമി രമേശനോടുകൂടി? ഭൂതകാലമേവത അന്ത്യമെന്തിനായിലാണെന്നു ചെന്ന് ഹസ്തങ്ങളുമായി മുന്നറിവുകൊടുത്ത് അവരെ അവിടെനിന്നും ദൂതദൂതം ചെട്ടിക്കൊണ്ടിട്ടല്ലേ?

അയാളുടെ ഗർവ്വത്തിന് ഒരു വൈകല്യം സംഭവിച്ചു; വൃദ്ധം ക്ഷോഭാകലമാരി.

അടുത്ത ദിവസം അല്ലെങ്കിലോ പോകാതെ രമേശൻ മനോര ഗാസീപുരത്തേക്കു വണ്ടി കയറി.

അദ്ധ്യായം ൩൪.

രമേശൻ കുൽക്കട്ടായിൽ ഏകദേശം ഒരു മാസം താമസിച്ചു. കുമ്പളമുക്ക് പ്രായത്തിൽ പാലസംസ്കരണങ്ങളുടെ സാമ്പ്രദായമായ സംസ്കാരം അനുഭവിച്ചുതുടങ്ങിയ ഒരു പെൺകുട്ടിക്ക് മൊത്തം ഒരു കീർത്തിലായി അനുസ്മരിച്ചതിൽ വിശ്വസിച്ചു. ചിരമുഖസ്തത്തിലുള്ള പ്രഭാതാർച്ചയിലുകൾ കനകത്താമരനിറത്തിലുള്ള ഭാഗ്യപത്മപരിണാമമായി ഭൂതതരം വിവർത്തനം ചെയ്യുന്നതുപോലെ സുഹൃത്തിൽ ചുവപ്പുകിടന്ന അമ്പലമുക്ക് സ്ത്രീകൾ പൊന്നുനാരായണ പൂത്തുമായ നിത്യപ്രാർത്ഥനയെ പ്രാപിച്ചു. കേശവമുക്ക് സ്ത്രീകൾ സന്ധ്യകിടന്നുവെന്ന് സാധിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഈ പ്രാർത്ഥനയെ വളരെനാൾ ഭീഷണിക്കുന്ന് വാദമായിരുന്നു. അവളുടെ മധുര സ്ത്രീകൾ പൊന്നിച്ചതായ വെളിച്ചവും മൂലം ഈ പരിവർത്തനത്തെ പോഷിച്ചിട്ടു.

ഇതിനിടയിൽ കേശവമുക്ക് നിരന്തരമായ സിർദ്ദാസവും ഉദാസീനതയും ഒരു വീടോടൊത്ത് വാടകയെടുക്കുവാൻ അമ്മാവനെ ചേർത്തിട്ടു. പട്ടണത്തിന് വെളിച്ചിലായി നദീതീരത്തിൽ ഒരു ചെറിയ ബസ്സ് സ്റ്റാമ്പ് അദ്ദേഹം അവർക്കുവേണ്ടി ഏർപ്പാടാക്കിയു. ആ വീട്ടിലെ ഒരു വേണ്ട സാമഗ്രികൾ അമ്മാവൻതന്നെ അത്യാവശ്യം ഉപസാഹസത്തോടുകൂടി ശേഖരിച്ചു; ആവശ്യമുള്ള വേലക്കാരെയും നിയമിച്ചു.

ഒടുവിൽ ഒരു മാസം കഴിഞ്ഞു് രമേശൻ ഗാസിപ്പൂരത്തു തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ വീട് സജ്ജമാക്കിയിരിക്കുന്നു കണ്ടു. സ്വന്തമായി ഒരു വീട് കിട്ടിയതിനാൽ കുമ്പള സന്തോഷിച്ചു. മേൽ അമ്മാവന്റെ ഒരുദയത്തെ ആശ്രയിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ഒരു വലിയ തോട്ടത്തിന്റെ നടുക്കാണ് ആ ബസ്സ് സ്റ്റാമ്പ് നിന്നിരുന്നത്. ഒരു വലിയ ശിംശപാമ്പുക്കുടമകൾ മേൽക്കൂട്ടി ഒരു പാത വെട്ടിയിരുന്നു. താഴ്ന്നുവെക്കുമ്പോൾ ആ വഴി ആസ്വാദനംകൊണ്ടിരുന്നു. ഹൈന്ദവകാലമായിരുന്നതിനാൽ ആനിന്റെ വിദ്യാഭ്യാസം കർത്തവ്യമായി നാലാം വീട്ടിനുമിടയിൽ ശോഭനവും, നട്ടുനന്നകളും, മഞ്ഞയും ഒന്നിടവിട്ട് കൃഷി ചെയ്തിരിക്കുന്നതായി കാണാം.

പുരയിടത്തിന്റെ തെക്കേ അറ്റത്തു് ഒരു അഗ്നിസ്തംഭം വളർന്നിരിക്കുന്നു. അതിന്റെ ചുറ്റും ഒരു ചെറിയ തടവു് കെട്ടിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

ആ വീട്ടിൽ അധികമായാലും ആരു താമസമില്ല. വീടും പാറയും തോക്കാൻ ആമ്പിളിത്തൊടൊപ്പം ചെറു കമ്പി കിടന്നിരുന്നു. മുറിയെല്ലാം പൊടികളായു പല ചിരിച്ചു; എന്നാൽ കമലയു് അതൊട്ടും അറവുവെട്ടാതിരുന്നു. ഒരു ഗ്രാമനായികയുടെ സ്വന്തം കിട്ടിയപ്പോൾ അവിടെക്കുണ്ടായ മറ്റൊന്നിനതിലില്ല. അപ്പോൾ അവിടെ കിട്ടിയതുകൾക്കു ഗോവുകൾക്കുതൊട്ടും തന്നെയുമില്ലാത്തതായിരുന്നു. അതോ മുറിയും എന്തിനായി ഉപയോഗിക്കണമെന്നോ, അപ്പോഴത്തെ ഒരു അഗ്നിസ്തംഭം ഇന്നതിന്നു് നട്ടുവളർത്തണമെന്നും അവൾ തീർച്ചയാക്കി. പുരയിടത്തിൽ വളർന്നിരിക്കുന്ന കുറ്റി കെട്ടിക്കൾ നശിപ്പിക്കുവാൻ അഗ്നിസ്തംഭമായി ആരോഹിച്ചു വേണ്ട ഏറ്റവും ചെറുതും ചെറുതും ചെറുതും ചെറുതും ഉണ്ടാക്കുന്നതിലും സംഭാവനയായി വേണ്ട മാറ്റങ്ങൾ വരുത്തുന്നതിലും അവൾ ബദ്ധശ്രദ്ധയായിരുന്നു. അന്നു പകൽ മുഴുവൻ വീടു വൃത്തിയാക്കുന്നതിൽ അവൾ ശഠിച്ചു. മനസ്സും നെഞ്ചോടുകൂടി വ്യാപരിച്ചിട്ടു. ഒരു പെട്ടെന്നിടയ്ക്കോ അവൾ നിലമെടുത്തു.

ഗ്രാമവേല സ്ത്രീസമൂഹത്തിൽ, അതിന്റെ വിവിധവും ആകർഷണീയവുമായ ആകൃതികളിൽ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. ഉത്സാഹമായി ജോലി ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കമലയെ കണ്ടപ്പോൾ, നീഡത്തിൽനിന്നും സ്വതന്ത്രമായി നെടുമ്പിൽ പറന്നു ചുറ്റിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഒരു കിളിയെപ്പറ്റി അയാൾ ചിരിച്ചു. അവളുടെ സ്ത്രീശാമലയായ മുഖവും, വേലയിലുള്ള വിശപ്പും തയും ഉല്ലാസവും, അതുകൊണ്ടുണ്ടായ ആനന്ദവികാരങ്ങൾ അയാൾക്കുണ്ടാക്കി. ഒരു വീട്ടുകാരിയുടെ വേഷത്തിൽ ഇന്നാലുമാണു് അവളെ കാണുന്നത്. അവൾ സ്വീകാരാസനത്തിലുപവിഷ്ഠനായപ്പോൾ അവളുടെ സൗന്ദര്യത്തോടൊക്കെ കൗതുകപരമായ സംഭവിക്കുമായി.

“കമലേ, നീ എന്താണു ചെയ്യുന്നതു്? കിടന്നിരിക്കുകയല്ലേ?”

കമല അവളുടെ വേലയിൽനിന്നും ഒരു മിന്നിട്ടുനേരം വിരമിച്ചു് ആനന്ദാശ്വസനമാല ഒരു തുരുത്തുവഴിയായിട്ടു കിട്ടിത്തന്നു നോക്കി. “പോയില്ലേ, ഏതാണു് അതിനെക്കുറിച്ചു്?”

രമേശൻ അവളുടെ വേലയിൽ അനന്തരം പ്രകടിപ്പിച്ചു് അങ്ങനെയൊരു മനസ്സിലാക്കി. അതുകൊണ്ടു് തുടർച്ചയായിട്ടു അവൾക്കു് തുടർന്നു. അവളുടെ നോട്ടത്തിലും, വാക്കുകളിലും, ഭാവത്തിലും, രൂപത്തിലും, പ്രത്യക്ഷമായിത്തന്നെ ആകർഷണീയത ഒരുകിടത്തു് അകപ്പെട്ടുകൊണ്ടു് അയാൾ ശക്തനായില്ല. “കമലേ, നീ ഉറങ്ങുകയുണ്ടോ?” എന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഉവ്വു്; ഞാൻ ഉറങ്ങുകയുണ്ടാകുമ്പോൾ കിട്ടുന്നതാണു്.”

രമേശൻ അതു് നോക്കിത്തന്നു. എന്തൊരു അമ്പലക്കുളം കിട്ടുന്നതിൽ അയാൾ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിക്കുന്നുണ്ടെന്നു കാണിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു ഈ ചോദ്യം ചോദിച്ചതു്. നിജപരമ്പരയെക്കുറിച്ചു് അയാൾക്കു് കമലയ്ക്കു് നീക്കം വരുത്തുന്നതിനായില്ല.

സംഭാഷണം തുടർന്നുകൊണ്ടുപോകുന്നതിനായി രമേശൻ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: “കമലേ, നീ തന്നെ എന്തിനാണു് വേലയൊക്കെ ചെയ്യുന്നതു്? ഞാൻകൂടി ചെയ്യുകയുണ്ടോ?” നല്ല വേലക്കാർ മാത്രം വേലയൊക്കെ ചെയ്യുന്നതു്. കമല പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു: “വേണ്ട, ഇതു് ഞങ്ങളുടെ ചെയ്യാനുള്ള വേലയല്ല.”

രമേശൻ: — “പ്രത്യേകം വളരെ കർമ്മയുള്ളവരാണു്. ഞങ്ങളുടെ വളരെ സ്വർഗ്ഗത്തെ അപമാനം ഞാൻ ശാന്തമായി സ്വീകരണം. ഞാനെന്നാണു് കൊള്ളാത്തതെന്തെന്നു് വന്നാണെന്നു് അങ്ങനെയൊരു വിചാരം?”

കമല: — “അങ്ങനെയൊരു വിചാരം അടുത്തു് കിട്ടുന്നതു് കണ്ടാൽ ചിരിക്കാൻ വരുന്നതു്. വെളിച്ചമില്ലാത്തതാണു്. അല്ലെങ്കിൽ പൊടി മുകളിൽ കയറും.”

സംഭാഷണം തുടർന്നുപോകു് ആശയോക്താവിനു് അയാൾ പറഞ്ഞു: “പൊടി ലിംഗത്തോളം വലിയൊരു കിട്ടി; അതു് തിന്നുന്നതു് മറ്റൊന്നും ഒന്നുപോലെ പൊടിയാകും.”

കമല:—“എനിക്ക് അതു സഹിക്കാതെ നിവർത്തിയില്ല. എന്താൽ നിങ്ങൾ അതു വെറുത്തു എൽക്കണമെന്നുണ്ടോ?”

നമേശൻ:—“വേലയാകട്ടെ, അല്ലെങ്കിൽ മരണത്തെക്കുറിച്ചാകട്ടെ, നീ ചെയ്യുന്നതും സഹിക്കുന്നതുമായ എന്തിലും ഭാഗഭാക്കുകാൻ ഞാൻ തയ്യാറാണ്.”

കമലയുടെ പൊൻകുവിരപ്പുകളിൽ ഒരു പുളകുന്തമുണ്ടായി. ഉത്തരം പറയാതെ ഒരു വശത്തോട്ടു നീങ്ങി “ഉമേശാ, ഒരു കടം വെള്ളംകുടി കോരിക്കുണ്ടാണിവിടെ ഒഴിയൂ? പൊടി കട്ടപിടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ചൂലിങ്ങെടുക്കൂ?” എന്ന് ആ ഇത്താപിച്ചിട്ട് അവൾ പരോക്ഷമായി ശുദ്ധ്യോന്തിയോടെ തുകുവാൻ തുടങ്ങി.

ഈ നിഷ്പ്രഭമായ ഒരു വേല അവൾ ചെയ്യുന്നതു കണ്ട് ഒട്ടും സഹിക്കാതെ നമേശൻ ചോദിച്ചു: “കമലേ, നീ എന്താ ചെയ്യുന്നു?”

അപ്പോൾ പുറകിൽനിന്നും ഇങ്ങിനെ ഒരു സ്വരം കേട്ടു: “നമേശന്മാരെ, സ്ത്രീയായ ഒരു വേലക്കുയ്യുന്നതിൽ എന്താണിത്ര ഹേമം? ഇംഗ്ലീഷ്വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടുള്ള സിങ്ങളെല്ലാം സമതാതെപ്പറ്റി ജല്പിക്കുന്നു. മാർജനം നിശ്ചയമായ ഒരു തൊഴിലായിട്ടാണു ഗണിച്ചിരിക്കുന്നതെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ വേലക്കാരെ അതു ചെയ്യുവാൻ നിയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണു? എനിക്ക് നിങ്ങളെക്കൂടെത്തോളം അറിവൊന്നുമില്ല, എങ്കിലും എന്റെ അഭിപ്രായം ചോദിച്ചാൽ ഇങ്ങനെ പരയുടെ ഗുണസമ്പുഷ്ടമായ ഒരു ഭൂമിയുടെ കൈയിൽ തിരിയുന്ന ചൂലിലെ ഓരോ നാക്കും ഓരോ സൂര്യക്കുഴിപോലെയാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.” (കമലയോട്) “ചൂലിനെപ്പറ്റി കട്ടി, തോട്ടത്തിൽ വളന്നുനിന്നിരുന്ന കുറ്റിക്കാടുകളാം ഞാൻ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ചു. മലക്കുറിക്കൾ നടുവാൻ അടം കോരേണ്ടതെങ്കിലെയല്ലാമാണെന്നു ഞാൻ കാണിച്ചു തന്നു.”

“അമ്മാവോ, തെവയെപ്പോൾ ഒരു മിന്നിട്ട കാത്തുനിൽക്കുക. ഞാൻ ഈ മറ്റി മുഴുവൻ വൃത്തിയാക്കിക്കഴിഞ്ഞില്ല” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അവൾ വേല തുടർന്നു.

ചൂലിയുള്ള വൃത്തിയാക്കിക്കഴിഞ്ഞത് അവൾ അരയിൽ കെട്ടിയിരുന്ന മുടുപടമെടുത്ത്, മുമ്പം മുടി മലക്കുറിക്കുയിക്ക

പറ്റിയ സ്ഥലം തിരയുന്നതിനായി അമ്മാവന്റെയടുക്കെ വെട്ടിയിലേക്കു പോയി.

ആ ദിവസവും അവസാനിച്ചു. എന്തിനും വീടു മുഴുവൻ ശുദ്ധിയാക്കി. നെളുടി തുക്കണം. കുറവും വെളിച്ചവും മുറികളിൽ നല്ലപോലെ കയറണം; ഏങ്കിൽ മാത്രമേ വാസയോഗ്യമാകൂ. മുമ്പേതെ വലിയ ആശങ്കയോടെയായി, എന്തെന്നാൽ ആ ദിവസംകൂടി അമ്മാവന്റെ വീട്ടിൽ കാമസി യ്ക്കുതെനിയുത്തിയില്ല. അയാളുടെ ചെറിയ വീട്ടിൽ ആ രാത്രി ഉറങ്ങുവാനുള്ള ആഗ്രാഹത്തോടുകൂടി അയാൾ അന്നത്തെ സായാഹ്നം അക്ഷമനായി പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അയാൾ അവളെ ഏതൊരു തുറന്നുകാട്ടി കൂട്ടുകാരെത്തെ ലാലു കരിക്കുമ്പോൾ അവൾ മീപപ്പുഴയിൽ സഞ്ചാലത്തോടുകൂടി മന്ദസ്ഥിതവും ചെല്ലുകൊണ്ടു വീൽക്കുന്നതായി അയാൾ സങ്കല്പിച്ചു. മുമ്പേതെ അല്ലാമപ്പാലിലെ ജില്ലാക്കോടതിയിൽ സന്നതെക്കേണ്ട സമയം അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ പിറേറടിവസംതന്നെ അയാൾ അങ്ങോട്ടേക്കു തിരിച്ചു.

അദ്ധ്യായം നവ.

സീതത്തപസ്സിലായ വിധവിനെ സംശയിക്കുന്നതിനായി ഒന്നോ രണ്ടോ ദിവസം കഴിഞ്ഞു, അമ്മാവനും അല്ലാമപ്പാലിലേക്കു പോയി.

അദ്ദേഹം യാത്രയായ ദിവസം രാവിലെ കമല അവളുടെ ഗ്രാഹത്തിലേക്ക് ശൈലജയെ ഒരു ലാലുക്കുക്കണം കഴിയ്ക്കുവാൻ കരുണിച്ചു. ബിപിൻ മിക്കണം കൊടുത്തു പട്ടണത്തിലേക്കുയർപ്പിട്ട് ക്ഷണമനുസരിച്ചു ശൈലജ അവിടെയെത്തി.

ആത്മതറയിൽവെച്ച് അവർ ആഹാരം തരാനാക്കി; മിക്കണാനന്തരം ഒരു മീപപ്പുഴക്കരത്തുനിന്നായി വൃക്ഷത്തണലിൽ സ്ഥലം പിടിച്ചു. ശീതളമായ തണുത്തതായും, ഉഷ്ണമായ സൂര്യതപവും, തടിയറയുടെ അപരപ്രാന്തത്തിലുള്ള കാഴ്ചയും അവരുടെ മധുരസംഭാഷണത്തിനു പ്രേരകബലമായ അതുതസംഗതികളായി കമലയ്ക്കു തോന്നി. അവളുടെ ഹൃൽക്കലത്തിൽ കടന്നുകൂടിയിരുന്ന ഉദ്ദേശത്തുനൃമായ ഉസോഹം,

പ്രോവിൽ പരിഭ്രമണം ചെയ്യുകൊണ്ടിരുന്ന പരസ്യകളെ പ്പോലെ, വിദൂഷസ്ഥമായിരുന്നു.

അസ്സമയവേള സമീപിച്ചു; ശൈലജ ഹിരതിനോടു കൂടി ഏഴുനോറു; അവളുടെ അന്താപ് കമ്യൂരിയിൽനിന്നും അപ്പോഴെത്തും. അതിനാൽ അവൾക്കു വേഗം പോയേ മതിയാകൂ.

“കരുണാകരൻ നിങ്ങളുടെ ഈ പരിഭ്രമണം മാറ്റിവയ്ക്കാൻ പാടില്ലേ” എന്നു കമല ചോദിച്ചു. എന്നാൽ ശൈലജ കമലയുടെ കവിമുഖങ്ങളിൽ തടവിക്കൊണ്ടു് മദഃസ്തമ്യമായി അവകലശിയത്തേ ഉള്ളു. അവൾ യാത്രയാകുന്നതിന്നു മുൻപേ കമലയോടു് “ഇതുകൊണ്ടുതന്നെ മുൻപിൽ വീട്ടിൽ പോരണം” എന്ന് അപേക്ഷിക്കാതിരുന്നില്ല.

സൂര്യൻ ചക്രവർത്തിനോടു കൂടുന്നതിന്നു മുൻപേ കമല ഗൃഹമോലികളെല്ലാം ചെയ്തതീർത്തു. മീൻവള്ളങ്ങളിലെ വെള്ളപ്പാകൾ തിളക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന ആകാശത്തിനെതിരെ ചാഞ്ചാടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. നദിക്കക്കരയുള്ള മണൽത്തട്ടയ്ക്കപ്പുറം സ്വർഗ്ഗമണ്ഡലം മറയുന്നതു കാണാൻ, ഒരു പരുപ്പുകൊണ്ടു് അവരും തോളും മുട്ടി, അവർ ആൽത്തറയിൽ ആസ്ഥാനസ്ഥയായി.

അവളോടു വർത്തമാനം പറയാനെന്നുള്ള മട്ടിൽ ഉമേശൻ അർപ്പണം അവിടെ എത്തി. “അമ്മ മുറക്കിയിട്ടു വളരെ നേരമായില്ലേ? ഞാൻ അടുത്ത വീട്ടിൽ പോയി കുറെ മുറക്കാനെടുത്തുകൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്” എന്നു പറഞ്ഞു കടലാസിൽ പൊതിഞ്ഞുവെച്ചിരുന്ന താംഗൂലം എടുത്തു് അവൾക്കു കൊടുത്തു. നേരം ഇരുട്ടിത്തുടങ്ങിയെന്ന് അവൾ അപ്പോഴേ അറിഞ്ഞുള്ളു.

ഉടൻ അവൾ ചാടി ഏഴുനോറു.

ഉമേശൻ:—“അമ്മയ്ക്കു കയറിപ്പോകവാൻ ചക്രവർത്തിയമ്മാവൻ ഒരു വണ്ടി അയച്ചിട്ടുണ്ട്. വീട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു പോകുന്നതിന്നു മുൻപേ മുറികളെല്ലാം ഒരു കൂടി നോക്കുവാൻ കമല ബാഗ്ഗാവിൽ കയറി. തണുപ്പുകാലത്തു തീ കൂടുവാൻ മുൻ തളത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷ്മീതിയിൽ പ്രത്യേകമായ സ്ഥലം തയ്യാറാക്കിയിരുന്നു. തട്ടിൽ വെച്ചിരുന്ന ഒരു മെഴുനൂണുവീളക്ക് അപ്പോൾ കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഉത്തരത്തിൽ ആ വെററിലച്ചുരുൾ വെണ്മുഖൻ

കൈയ്യയെത്തി. അപ്പോൾ രമേശന്റെ കൈയ്ക്കു നടുവിൽ അപ്പോൾ പേരു തെളിഞ്ഞുകൊണ്ടാമായിരുന്ന ഒരു കെട്ടുവസ്ത്രം കണ്ടു. അതു പൊതിഞ്ഞിരുന്നതെന്ന് അവർ കണ്ടു.

“ഇതു കെട്ടുവസ്ത്രം നിനക്കുവിട്ടു കിട്ടി?” എന്ന് കമല ഉമ്മേശന്റെ ചോദ്യം.

ഉമ്മേശൻ:—“യജമാനന്റെ മുറിയുടെ ഒരു മുലയിൽ കിട്ടി; മുറി ഇതുവരെയുണ്ടാകാതെത്തന്നെ.” കമല അതു വായിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അയാളുടെ സകല കണ്മണിയിലും വിവരിച്ചു വേദാന്തത്തിനനുസരിച്ചിരുന്ന കണ്മണി; സുഷുപ്തിയുടെയും അവിടെ ഇട്ടു കറന്നതായിരിക്കണം.

ഉമ്മേശൻ:—“അമ്മേ, ഒന്നു മിണ്ടാതെ നിൽക്കുന്നതെന്താ? നോക്കൂ ഇത്.”

ഒരു കെട്ടുവസ്ത്രം തന്റെ വീണിൽ വെട്ടും കേൾക്കുന്നതെന്തെന്നുള്ള നിമിത്തം ആ മുറിയിൽ വ്യാപിച്ചിരുന്നു. കമലയുടെ ഭാവപ്പകർച്ച ഉമ്മേശനെ ഭീരുനാക്കി. “അമ്മേ! ഞാൻ പറയുന്നതു കേട്ടില്ലേ? സന്ധ്യയായിട്ടുണ്ട്. നമുക്കു വീട്ടിൽ പോകാം.” എന്ന് അവൻ ആവർത്തിച്ചു.

“അമ്മേശന്റെ വേലക്കാരൻ വന്നിട്ടു കണ്ടെത്തുന്ന കാര്യത്തിൽക്കൂടി” എന്ന് പറഞ്ഞതിൽ പിന്നീട് അവർ കാലിട്ടു കിട്ടിയല്ലോ.

—o—

അദ്ധ്യായം ൩൩.

“കമലേ, നിനക്കെന്തു പറയണമല്ലോ?” എന്ന് കമല തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ രമേശൻ ഉമ്മേശന്റെ ചോദ്യം.

കമല:—“സുഷുപ്തിയെക്കണ്ടിട്ടു; അമ്മേശനെ കാണാൻ ഉണ്ടോ.”

രമേശൻ:—“എന്തു പ്രശ്നത്തിനെ കാണുന്നതിനായി അമ്മേശൻ അദ്ധ്യായമായിരിക്കും ചോദിക്കുന്നത്.”

കമല:—“എപ്പോൾ തിരിച്ചുവരും?”

ശൈലജ:—“കരാട്ടുകുതിപ്പും അവിടെ താമസിക്കാതെയിരിക്കുകയില്ല. ഇന്ന് പക്ഷൽ മുഴുവൻ വീട് പൊട്ടാമ്പിൽ ജോലി ചെയ്ത് നന്നാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നും, നേരത്തെ അത്താഴം കഴിഞ്ഞു ഉറങ്ങാൻ പോകും.”

ഈ ദിനമാലയിൽ അമ്പലം ആശ്വതിയെക്കുറിച്ചു കണ്ടറിഞ്ഞു. ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ശൈലജയെ ഈ ഗൃഹവൃത്താലും ധരിപ്പിക്കണം. എന്നാൽ അവൾക്ക് അത് എങ്ങിനെ പറയാൻ സാധിക്കും? അവളെ അറിയാതെ തന്നെ എത്രയും മുമ്പ് വിവാഹം ചെയ്തിരുന്നുവെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നുവോ അതാൽ കമലയുടെ മനോഭാവം അത്ഭുതപ്പെടുത്തുന്നതായിരുന്നു. പക്ഷാപാദം വേറെ ആരോടൊന്നും വേണ്ടതില്ല. ശൈലജയോട് പുറം പറയുന്ന കാര്യം വളരെ വളരെ വിരളം.

കമല മുറിയുടെ വാതിലല്ലാതെപ്പോഴും വിട്ടുകിനരികിൽ ചെന്നിരുന്ന് മേശയ്ക്കു മുകളിൽ വീടും വാലിയും കത്തിൽ ഭേൽവിധാസം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ആകാശം എഴുന്നിയിരുന്നതെന്നും, ആ ആഴിന്റെ പരിതഃസ്ഥിതികൾ എന്തെല്ലാമാണെന്നും ഗ്രഹിക്കാൻ അതൊരു മാറ്റമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അത് ഒരു സ്രീയുഗം എഴുന്നിയിരുന്നതെന്നും, മേശയ്ക്കു അടുത്തു വിവാഹം ചെയ്യാനുള്ളിയിരുന്നെന്നും അതിൽനിന്നും മനസ്സിലാക്കാ. കമലയുടെ അവിചാരിതമായ ആവിഷ്കാരം ആ നിശ്ചയത്തിന് പ്രതിബദ്ധമായിത്തീർന്നതെന്ന് എഴുന്നിൽ പറഞ്ഞിരുന്നു. അവളെ അതാൽ ആത്മാർത്ഥമായി സ്നേഹിച്ചു എന്നും, നിർമ്മാലയ കമലയ്ക്കു വേണ്ടിയെന്ന് ആ വേദം വിട്ടുതുറന്നത്, എന്തെങ്കിലും സംഭവിച്ചാൽ അതാൽ അതിൽ നോക്കുന്നവെഴുന്നിയില്ല. കമലയുടെയും, മേശയ്ക്കു മുകളിൽ വിധി അത്രമാത്രം അസാധാരണമായി ചെടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും.

നദീമധ്യത്തിലുള്ള പുളിനത്തിൽ വെച്ച് അൾ തമ്മി ഉണ്ടായ ആ പ്രഥമസന്ധിനക്ഷത്രം ശാശ്വതമായിത്തീർന്നുവെന്നുള്ള അവളുടെ ജീവിതത്തിലെ അവസ്ഥാഭേദങ്ങൾ ഓരോന്നോരോന്നായി അവളോർമ്മിച്ചു. മുൻപ് തമസ്സമിത

മായി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇപ്പോൾ അർക്കശ്ചികൾപോലെ പ്രകാശിച്ചു. കർമ്മ അറയ്ക്കളുടെ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു നമുക്കു പണ്ടുതന്നെ അറിഞ്ഞിരുന്നു. ഇക്കാലത്തുതന്നെ അയാൾ അവന്റെ എണ്ണയിനൊന്നാൽ ഒഴിച്ചുവിടുകയെന്നത് ആലോചിക്കുകയും അതുതപ്പുടകയും ചെയ്യുകയുണ്ടായിരുന്നു. അവളോ, നിത്യം പാലാമി, അയാൾ അവളുടെ ഭർത്താവെന്നുള്ള ചോദ്യത്തോടു കൂടി അവയ്ക്കൊന്നിച്ചു താമസിക്കുമെന്ന് വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങളെപ്പോൾ ചെയ്തപ്പോൾ ചെയ്യുകയായിരുന്നുവല്ലോ.

ഒരു കാരാദിപോലും, ലക്ഷ്യം അപമാനവും അവളുടെ ഹൃദയത്തോടു കൂടി. കൂതലാലത്തിലെ പല സ്വഭാവങ്ങളും അവളുടെ സ്തുതിപരത്തിൽ കടന്നുകൂടി. പ്രകൃതിയിൽ താഴെ വാലം ആ സ്വഭാവത്തിൽ അയാൾക്കു മുമ്പേയ്ക്കു മടിച്ചുനോക്കിയിരുന്നു. മുമ്പിൽ അയാൾ എല്ലാവിധവും ചിന്തിക്കുകയും അതിന്റെ കാര്യങ്ങളിൽ നിന്നു രക്ഷ പ്രാപിക്കുവാൻ അവൾക്ക് ഒരിക്കലും സാധിക്കുകയില്ല.

അയാൾ വാതൽ തുറന്ന് വീട്ടിനു വെളിച്ചമുള്ള തോട്ടത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. പ്രാമുഖ്യത്തിലുള്ള മാർബിൾക്കല്ലുകൾക്കൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ കുമ്പിയാട്ടത്തിലുള്ള ഒരു ഗോപുരംപോലെ ആകാശം ശീതളവും അമൃതവും ആയിരുന്നു. ഒരു മോശചിന്താപോലെയും എങ്ങും കാണുന്നില്ല. താമസഹൃദയം തെളിക്കുന്ന മിന്നി, വളരെ നിറഞ്ഞു മാകുന്നവയ്ക്കുള്ള ഒരു ശബ്ദവെളിച്ചം അന്ധശാരതെ ഉപചിതമാണെന്നു കാണി. ആ സ്വഭാവത്തിൽനിന്നും രക്ഷപ്പെടുവാനുള്ള കരോളവഴിപോലും അവളുടെ മനോനയനങ്ങൾക്കു വിഷയമായില്ല. ഒരു കണ്ണുനീർക്കണുപോലും വെളിച്ചമാക്കി. ഒരു മീമ്പുപോലും സംഭാവന വിടാക്കി, ഒരു കട്ടിപ്രതിമപോലെ, തണുത്തു് ജലാർച്ചയെ തുണരാശികൾക്കു മീതെ അവൾ അമർന്നു.

സമയം പോകുന്നത് അവളറിയാതെയായില്ല. കൂടേണ ആ മൃഗപോലെയും ശീതളം അവളുടെ ഹൃദയത്തിലും വ്യാപിച്ചു. അന്ധതയെല്ലാം 'കിടക്കിട' വിട്ടു. ഒടുവിൽ ചന്ദ്രൻ കണ്ണുനീർക്കണായി, സാലവൃക്ഷക്കോളം ചിന്നിയിരിക്കുന്നു ഇരുട്ടു മുന്നോട്ടു കടക്കുവാൻ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കും, കർമ്മ സ്വഭാവം എഴുന്നേറ്റു മുന്നിൽ കയറി വാതലടച്ചു.

അതേനേരത്തുതന്നെ അവർ കണ്ണുതുറന്നു നോക്കിയപ്പോൾ ശൈലജ തെത്തയ്ക്കുകയിൽ വിഹ്വിധന. താൻ ഇത്രയധികം ഉറങ്ങിപ്പോയല്ലോ എന്നു വിചാരിച്ചു ലജ്ജപൂർവ്വം, അവർ കണ്ണുതുറന്നു എഴുന്നേറ്റു.

“ഓമനേ, അവിടെക്കിട്ടുള്ളു; കറുപ്പുള്ളി ഉറങ്ങുന്നതാണു നല്ലതു്. നിനക്കു തീരെ സ്വപ്നമില്ല. നന്നാ കണ്ടിണവുമുണ്ടു്. കണ്ണിമുറക്കുമ്പോൾ താഴെ ഇരു കരുന്ന വാക്കും കാണുന്നു; സഖി, എന്താ സംഭവമെന്നോടു പറയുകയില്ലേ?” എന്നു് അവർ ചോദിച്ചപ്പോൾ ശൈലജ കരളയുടെ കണ്ണുനാളത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു.

“ഓ! ഓ!” എന്നു് അതിശീശ്യം അവളുടെ നെഞ്ചടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. തടസ്സവിരഹിതമായി ചാരിച്ചുവന്നു കവിശ്ചൈവ്യൻ. ശൈലജയുടെ സ്തംഭങ്ങളിൽ തലമുക്കിപ്പോയി അവർ കരളയുടെ കയ്യിൽ. അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചവൻ കൂറുകൊണ്ടു, ശൈലജ, അവളെ കരളയുടെ കയ്യിൽ.

കുറുപ്പിൽ ശൈലജയുടെ കയ്യിൽ നിന്നും വിടുകയായി, കണ്ണുതുറന്നുകൊണ്ടു് കരള ചോദിച്ചിരുന്നു.

ശൈലജ:—വേഗം, വേഗം, അതു മതി. നിന്നെപ്പോലെ ഉള്ളിലുള്ള പൂർണ്ണ പരമാണ് ഒരു കള്ളിപ്പുണ്ണിനെക്കാൾ കണ്ടിട്ടേയില്ല. ഇതിന്റെയൊക്കെ കാരണമെന്താണെന്നു് ഞാനറിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. ഞാൻ അതുവെച്ചു ചോദിച്ചു. രാമേശ്വരൻ അല്ലെങ്കിൽ ചോയത്തിൽ പിന്നീടൊക്കെയുള്ളതൊക്കെ നിനക്കുണ്ടായിട്ടില്ല, അല്ലേ? അതുകൊണ്ടു് നീ സങ്കടപ്പെടുകയൊന്നും. എന്നാൽതാണെന്നു പറയുവാനും വലിയ അപമാനം. ഈ വേണ്ടാത്ത അഭിമാനമെല്ലാം കൊണ്ടു് കൊണ്ടു ചുട്ടു. അതേവേണ്ടിയിരിക്കെ ധാരാളം ഭോഷിയുണ്ടെന്നു നീ മനസ്സിലാക്കുന്നു. കൂടാതെ രണ്ടു ദിവസത്തിനുള്ളിൽ തിരിച്ചുവരുകയും ചെയ്യും. കറുപ്പുദിവസമേ വരട്ടോം അവിടെ താമസിക്കുകയുള്ളു. അതിനിടയിൽ നിനക്കൊക്കെയുള്ളതുവാൻ സൗകര്യം കിട്ടുന്നില്ലെങ്കിൽ അതിന്നു് അത്ര വളരെ പരിഭവിക്കേണ്ടെന്നായില്ല. സാധു

കുട്ടി, ഈ നിറയിലായിത്തന്നെയും ഞാനും ഇതുപോലെത്തന്നെ ചെയ്യുമായിരുന്നെന്ന്. പെണ്ണുക്കൾ വെറുതെ വല്ലതുമാകെ വിവാഹിച്ച് വില്പിക്കുന്നു. കുറിക്കൽ കരളിലെല്ലാം മതിയായി ചിരിയ്ക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയാണെന്നിൽ പിന്നെ കഴിഞ്ഞതു മുഴുവൻ മറക്കുക."

അവൾ കമലയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് തുടർന്നു പറഞ്ഞു: "നീ രണ്ടുശബ്ദവിവാഹിതയായാ മാപ്പുകൊടുക്കുകയില്ലെന്ന് തീർച്ചയാണോ? സത്യം ഏതൊരു വാദത്തെയും."

കമല:—“അതെ, അങ്ങിനെതന്നെ."

ശൈല, കമലയുടെ ഗണ്ഡങ്ങളിൽ തട്ടി.

അന്ന് രാവിലെ തന്നെ ശൈലയും അല്പനാൾക്കുശേഷം അവളുടെ അടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു. രണ്ടുശബ്ദവിവാഹിതയായിത്തന്നെ കമല വളരെ പ്രസന്നിക്കുന്നു. ഒരു സാമൂഹ്യമായി പരിവർത്തിപ്പാത്ത ഒരു സ്ഥലത്തു് കൊണ്ടുവന്നാക്കി, വല്ലയിടത്തും പോകുക; എന്നാലൊക്കെയുള്ളപോലും അയ്യപ്പക്കുട്ടി? അതുപോലുള്ളയിൽ എന്തു കഷ്ടമാണെന്ന് ആർക്കു ഉറപ്പിക്കാൻ സാധിക്കും. അല്പനാൾക്കുശേഷം അതിന്റെ കാര്യമെല്ലാം നിർവ്വഹിച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ല? അല്ലെങ്കിൽ വാദമുണ്ടാകുമെന്നു് ആരെങ്കിലും അറിയാതെത്തന്നെ അറിയിക്കുകയാണോ?

അമ്മാവൻ കമലയെ കണ്ടുപിടിച്ചു് എഴുന്നിൽ കമലയെ സംബന്ധിച്ച കാര്യം വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു. അനന്തരം ഗണ്ഡിനിയെ ഒരു പ്രസംഗവും ചെയ്തു. അമ്മാവൻ പറയുമല്ലോ. കമലയെപ്പറ്റി രണ്ടുശബ്ദ വിവാഹിതയായല്ല. എന്നാൽ അവളെക്കുറിച്ച് കൂടുതലൊക്കെയാണെന്നിൽ കേൾക്കുവാൻ പർവ്വതീയ്യരും കണ്ടുവന്നതെ അറിയപ്പെടും. അമ്മയുടെ കോണ്ടു, അമ്മയിൽ മൂലമാണ് അമ്മയുടെ അല്പനാൾക്കുശേഷം കൂടുതൽ താമസിക്കുവാൻ കഴിയുമെന്നു്, ഈ പലതരത്തിൽ ശൈലയുടെ കത്തും വന്നുപോന്നു.

കമല അത്യന്തം മനോഹരമായ അഭിപ്രായങ്ങളെപ്പറ്റി എഴുന്നിലെ വാക്യങ്ങളിൽ നിന്നും സ്വീകരിച്ചു. വെറും ഒരു ഭിമാനംകൊണ്ടാണ് അവൾ അയാൾക്കെഴുതാതിരുന്നതു്. ആകർഷണീയമായ രണ്ടു സാധനങ്ങൾ അമ്മയുടെ മുഖിൽ വെച്ചിരിക്കുന്നു. അതിലേതാണ് അംഗീകരിക്കേണ്ടതെന്നു്

അയാൾ ഉടൻ തീർത്ഥാടനിച്ചു. അയാളുടെ സ്വന്തം മാതൃമല്ല, കമലയുടെ പ്രേമം ഇടി അയാളുടെ മാർഗ്ഗത്തിലായിരിക്കണം. ഡിവി അറയുടെ ജീവിതത്തെ സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തന്നെയല്ല, അവയുടെ ഇളം ഐക്യത്തെ ഇനിയൊരു തീർത്ഥാടനം.

ഒരു നവംബർ ൧൯൭൭-ൽ 'അന്താരാഷ്ട്ര മനുഷ്യാവകാശ ദിനം' ഇളകി. വേദാന്തത്തിൽ കഥയെഴുതാനു കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടി.

பி.இ.இ.சி.]

[illegible][illegible]

க.மா.ப., நிதர்சனப் பத்திரிகையை எவ்வளவு காலமாக நடத்தி வருகிறது? அதன் செயல்பாடு வரலட்சியம் ஏதோ பத்திரிகை நடத்துவதில் உதவி செய்வதும், விதிவிலக்கிலும் ஆனதாகிவிட்டிருக்கிறது என்பதைத் தெரிவிக்கக்கூடியதாக அந்தப் பத்திரிகையின் பின்புறத்தில் உள்ள செய்திகள் தெரிகின்றன. ஆனால் அந்தப் பத்திரிகை எவ்வளவு காலமாக நடத்தி வருகிறது, எவ்வளவு காலமாக நடத்தி வருகிறது என்பதைத் தெரிவிக்கக்கூடியதாக அந்தப் பத்திரிகையின் பின்புறத்தில் உள்ள செய்திகள் தெரிகின்றன. ஆனால் அந்தப் பத்திரிகை எவ்வளவு காலமாக நடத்தி வருகிறது, எவ்வளவு காலமாக நடத்தி வருகிறது என்பதைத் தெரிவிக்கக்கூடியதாக அந்தப் பத்திரிகையின் பின்புறத்தில் உள்ள செய்திகள் தெரிகின்றன.

[illegible]

ഉത്തരം: എന്നാൽ അതിന് തിരിച്ച് ഏതെങ്കിലും കാരണങ്ങളാൽ?

மகாபூஷ்பாஸம் காலத்திலிருந்து துவக்கி, பூரணநிலை வரையில் பூரணமாகியிருக்கவேண்டும்.

ശൈലജ: — “ഒന്നുമില്ലേ?”

കമല: — “ഒന്നുമില്ല.”

സമീപമെ കവിളിൽ തട്ടിക്കൊണ്ട് ശൈലജ പറഞ്ഞു: “നിനക്കുള്ളതെല്ലാം നീ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനായി കൊള്ളേ എന്ന് പ്രീതിപ്പെടുകയാണു് അല്ലേ? ഇതിനു നീ എന്തു സമാധാനം പറയും?” അനന്തരം മടിക്കിപ്പിന്നത്തൊട്ടത്തെടുത്തു കാണിച്ചു.

കവറിലേക്ക് രാമേശ്വരൻ കൈയ്യിട കണ്ണുപ്പാർ കമല വിവർണ്ണനായായി. അവൾ തല ചക്തി തിരിച്ചുകൊണ്ടു.

ശൈലജ: — “ഇനി എന്തു പറയണം? ദാമോദരമെപ്പോൾ ഇനി അങ്ങിലും അവസരമില്ലിക്കരുതേ. ഈ എഴുത്തു് എന്റെ കയ്യിൽനിന്നും ബലാൽ അകറ്റാമെന്നുവാൻ നീ തക്കോടുകരുതാണു് അല്ലേ? നീ കിഴിഞ്ഞു പോയിട്ടാൽ മാത്രമേ ഞാൻ ഇതു തുടരുകയുള്ളു. എന്തു നേരം അങ്ങിയിരിക്കുമെന്ന് അറിയാമു്.”

ആ സമയം ഉദി കര സോപ്പുപെട്ടി ചെടിയിൽ കെട്ടിവെച്ചുകൊണ്ട് മുറിയിൽ കയറിവന്നു.

കമല അവളെ കോരിവെടി കൈകൾവെട്ടുതു് പുഞ്ചിരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. കളിപ്പാട്ടും കൈകൾനിന്നും വീഴരുപോയതിന്നു് കട്ടി ഉറക്കെ കരയുവാനാരംഭിച്ചു. എന്നാൽ കമല അതൊട്ടേക്കുന്ന ഗൌരവിച്ചില്ല. അവളെ മുറിയിലേക്കെടുത്തു കൊച്ചുപോയി താലോലം പാടി സമാധാനപ്പെടുത്തി.

ശൈലജയും പുറകേയെത്തിപ്പറഞ്ഞു: “ഞാൻ തന്നെത്തന്നെ. എനിക്ക് ഇതു സൂക്ഷിക്കുവാൻ കഴിയുകയില്ല; ഇതാ വാങ്ങിക്കൊള്ള. ഇനി വെറിക്കലും ഞാൻ നിന്നോടു് ഇത്ര കടുപ്പമായിപ്പറയരുതെന്നു് കരുതുക.”

അവൾ കയ്യിൽ കൈയ്യിരിട്ടു്, ഉദിയെ കമലയുടെ കൈകൾനിന്നും വീട്ടുവാൻ മുറിയിലേക്കു് എടുത്തു കൊണ്ടുപോയി.

കമല കയ്യിൽ നിർത്തിക്കൊണ്ടു് അറിയാതെ അതു പൊട്ടിച്ചു് എഴുതെടുത്തു വായിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ആദ്യത്തെ ഏതാനും വരികളിൽ കണ്ണൊടിപ്പുപ്പാർത്തതെ

അവളുടെ മുമ്പം വന്നു. എഴുത്തു അവൾ ദൂരെ വലിച്ചെറിഞ്ഞു. എന്നാൽ ഓടട്ടെന്ന് അവൾക്കായേയും രോഗത്തെയും അടർത്തിക്കൊണ്ടു് അവൾ എഴുതെഴുതെ മുഴുവനും വായിച്ചു.

അവൾക്ക് ഒരു എഴുത്തു മനസ്സിലാക്കും, ഇല്ലെന്നു എന്ത പരയുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എന്നാൽ അവളുടെ കൈയിലിരിക്കുന്നത് ഏതോ ദീപീകനമാല ഒരു വസ്തുവാണെന്നു് അവൾക്കു തോന്നി, വീണ്ടും അവൾ അതു് ദൂരെ വലിച്ചെറിഞ്ഞു. കരപരനാരിയോട് ഒരു പുരുഷൻ, തനിക്ക് ഒരു വീടു തയ്യാറാക്കി, തന്റെ കൂടെ വന്നു താമസിക്കണമെന്നുള്ള ഒരുപക്ഷെ അല്ലെങ്കിൽ ഒരു നിമേഷമൊഴിയുന്നു. ആ എഴുത്തെന്ന പരയം. രണ്ടാമൻ അവളെ അപമാനിയ്ക്കുവാൻ അയാളുടെ സമയം ദൈവമോശപ്പെടുത്തി.

രണ്ടാമൻ അവളുടെ തേങ്ങാവെന്നായിരുന്നു കഥയുടെ പാശമായ വിചാരം. ഒരു തേങ്ങാവെന്ന നിലയിൽ അയാൾ പെരുമാറ്റത്തിനനുസരിച്ചാൽ അവൾക്കിത്ര സമോചാരം, പരിഭവവും, പരിഭ്രമവും കൂടാതെ ഉണ്ടായിരിക്കാണ്ടെന്നതു്. അയാൾ ഒരു വലിയ 'രണ്ടാമൻ'യെന്നൊക്കെയല്ല അവളുടെ അയാൾക്കായ തേങ്ങാവായതുകൊണ്ടാണു് അവൾ അയാളുടെ സഹവാസത്തിനായതായിരുന്നു. ഒടുവിൽ അയാൾ എന്തുമാറ്റമാണു് തുടരേണ്ടതെന്നു പെടുന്ന തീർച്ചയാക്കിക്കൊണ്ടു. അഗതിക്കായ കഥയോടുള്ള അനുകമ്പകൊണ്ടു് അവൾ ഈ കാമലേഖനം എഴുതി. എഴുതിക്കൊണ്ടാണു് അവൾ ഉച്ചോഴ്ചകളിൽ എപ്പോഴൊരിക്കലും അയാളുടെ മീഥ്യാബോധത്തെ ദൂരീകരിക്കുന്നത്. അവൾ ഈ ലോകത്തിൽ ആർക്കും ഒരു ശാസ്ത്രം ചെയ്തിട്ടില്ല. എങ്കിലും അവളുടെ നിർദ്ദോഷമായ ജീവിതം ഭേദമില്ലാത്തതായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. അപമാനം അളുടെ കൂടെപ്പോന്നപ്പോഴോ എന്തപോലും തോന്നിപ്പോകുന്നു. ിച്ചതോക്കി, ഗ്രന്ഥിമോൻ തുടങ്ങിയ പിച്ചൻ സിരിക്കുന്ന ഒരു ജീവിതസാക്ഷ്യസന്നേപ്പോലെ അവൾ 'ഗ്രന്ഥിമോൻ' വിളിക്കപ്പെട്ടു; എന്തെന്നിലും ഒരു കണ്യാർക്കും കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനായി അവൾ നാലുപാടും കണ്ണുനീർച്ചു. രണ്ടാമിയുടെ 'മ' അവൾ അയാളെ ഇത്തരം ഒരു നക്ഷത്രമെന്നായി കെട്ടിയും പരിഗണിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു.

അപ്പോൾ ഉമ്മേശൻ അവളുടെ പുറകിൽ വന്നു നിന്നു കൊണ്ടു് ഒന്നു പുളിച്ചു; അവളുടെ വിചാരധാരകൾക്കുള്ളിൽനിന്നു ഒരു വിചാരമുണ്ടായി. കമല പിടന്നതും തൃശ്ശീകരായി നിന്നുകൂത്തതിനാൽ അവൻ പതിവുതന്നെ സ്വന്തത്തിൽ “അമ്മേ” എന്നു വിളിച്ചു.

കമല വാതകിടനാടു ചോന്നുനിന്നു.

ഉമ്മേശൻ:—“അമ്മേ, സ്വപ്നം ചെയ്തപ്പോൾ പൂവിലൂടെ കുറുപ്പാണത്തിന് കുളിക്കുകവാൻ കൽക്കട്ടായിൽ നിന്നു് ഒരു സന്ദേശം നാടകക്കാരെ വരുത്തിയിട്ടുണ്ടു്.”

കമല:—“ശരി, നീ പോയി നാടകം കണ്ടുകൊള്ളു്.”

ഉമ്മേശൻ:—“എന്തു മാതിരി പൂവാണ് അമ്മയ്ക്കു കാലത്തെ ഇറുത്തുകൊണ്ടു വരേണ്ടതു്?”

കമല:—“നീ നാളെ പുറപ്പെടേണ്ട.”

അവൻ പോകുവാൻ പോയി. അപ്പോൾ കമല അവനെ തിരിച്ചു വിളിച്ചു. “ഉമ്മേശാ, അവിടെ നില്ക്കു്. നീ കുളിക്കാൻ പോകുകയല്ലേ? ഇതാ ഈ അഞ്ചു രൂപാകൂടി കുളിപ്പിക്കട്ടെ.”

ഉമ്മേശൻ അവരുന്ന നിന്നുപോയി. വിവാഹാടിയത്തിൽ തനിക്കു മറയ്ക്കുകയും മറ്റൊരാൾക്കു കാണുന്നതിന്നു് അതും പണം കൊടുക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. “അങ്ങാടിയിൽ പോയി അമ്മയ്ക്കു വല്ലതും വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വരാനുണ്ടോ?” എന്നു് അവൻ ചോദിച്ചു.

കമല:—“എവിടെക്കൊന്നും വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വരേണ്ട. ഇതു നിന്റെ ഇഷ്ടപോലെ ചെലവാക്കിക്കൊ.”

ഉമ്മേശൻ സംഭ്രമത്തോടുകൂടി തിരിഞ്ഞുനടന്നു. കമല അവനെ വീണ്ടും തിരിച്ചുവിളിച്ചു. “ഈ മുഖിത്തെ മുണ്ടടുത്തു കൊണ്ടു് നാടകം കാണുവാൻ പോയാൽ ആളുകൾ എന്തു പറയും?”

നല്ല മുണ്ടോ, നല്ല ഉടുപ്പോ ധരിക്കാതിരുന്നാൽ ആളുകൾ ആക്ഷേപിക്കുമെന്ന് അവൻ ഒരിക്കലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. അന്യർ് അതൊരു നിരൂപണവിഷയമായിത്തീരുമെന്നും അവൻ കരുതിയില്ല. അതിനാൽ അവൻ വസ്ത്രധാരണത്തിൽ വലിയ ശ്രദ്ധയൊന്നും പതിപ്പിച്ചിരുന്നില്ല. ഉടുപ്പോ, മുണ്ടോ

മുപ്പിടങ്ങിങ്ങനാൽ അവൻ അതിലൊട്ടും ചോദിച്ചില്ല. അതു കൊണ്ട് കുലച്ചായന്റെ ചോദ്യം കേട്ടപ്പോൾ അവൻ മുഖം മാറ്റിപ്പോയി.

“ഇതാ ഇങ്ങനെയുള്ളത്” എന്ന് പറഞ്ഞ് അവൻ പെട്ടിയിൽനിന്നും ഒരു കസവുതുണിയെടുത്തു കൊടുത്തു. നീളത്തിന്റേയോളം വീതിയുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ അത് പത്തുപത്താൽ കടക്കി ഉടുക്കുന്നതിന് പാറിയതായിരുന്നു. ഉമ്മേയ്ക്ക് അതു കണ്ടപ്പോൾ വലിയ ആഹ്ലാദമുണ്ടായി. മുക്കുതിയൊക്കെയോടു കൂടി അവൻ കുലച്ചായന്റെ പാക്കേട്ടിൽ നമിച്ചു. പിന്നീട് വസ്ത്രം രണ്ടുതെടുത്ത്, പല്ലച്ചിട്ടിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നു.

തുണാഗ്രത്തിൽ ഉണർക്കിക്കൊണ്ടു ഒരു തുഞ്ചത്തമ്പിട പോലെ ഇമാഗ്രത്തിൽ വെക്കുന്ന ഒരു പുല്ലുതണുപ്പുകണ്ടു തുടച്ചുകൊണ്ട് അവൻ ഗന്ധക്കത്തിൽ സ്ഥിരം വെക്കുന്നിന്നു.

“കാമനേ, കുലച്ചായ, സീ എന്നെ എഴുത്തു കാണിക്കുകയില്ലേ?” എന്ന് ചോദിച്ചുകൊണ്ട് ശൈലജ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. കുലച്ചായാട പറ്റാത്ത ഒരു ഹാസ്യവും ശൈലജയ്ക്കില്ലായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് ഇതു കൈയെടുത്തു കുലച്ചായാട് അവൾ എഴുത്തു ചോദിച്ചത്.

“ഇതാ കിടക്കുന്ന വേളി, എഴുത്തു വായിക്കണം” എന്ന് പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അവൾ താഴിൽ കിടന്ന എഴുത്തു മുണ്ടി കാണിച്ചു.

“അവളുടെ രോഷവും താപവും ഇതുവരെ ശമിച്ചിട്ടില്ല” എന്ന് ആത്മഗതം ചെയ്തുകൊണ്ട് അവൾ എഴുത്തുതെടുത്ത് ആ പാദപുഡം വായിച്ചു. അത് ആകമാനം സ്നേഹമുറപ്പുണ്ടായിത്തന്നെന്ന് നിസ്സംശയം പറയാം. എന്നാൽ ഒരു ഭർത്താവ് അയാളുടെ ഭാര്യയ്ക്കിത്തരത്തിലൊക്കെത്തുടങ്ങുകയോ? അവൾ ചോദിച്ചു: “കാമനേ, നിന്റെ ഭർത്താവെന്തെന്നുവെച്ചു തുടങ്ങുകയോ?”

മി.താഗടത്തിൽ ആണ്ടുകിടന്നിരുന്നതിനാൽ ശൈലജയുടെ പ്രശ്നം മുറവൻ കുലച്ചായ കേട്ടില്ല. എങ്കിലും ഭർത്താവ്” എന്ന് കേട്ടപ്പോൾ അവൾ കണ്ണുനീർ കൈമാറി “എന്നിരിക്കുന്നതുകൂടാ” എന്ന് ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

ശൈലജ:—“കൊള്ളാം, നീ ഇന്ന് ബസ്റ്റോവിലേക്കു പോകുന്നുണ്ടോ?”

കമല വെറുതെ തലകലുപ്പി.

ശൈലജ:—“അതാ നിന്റെ കൂടെ വരാമായിരുന്നു. എന്താൽ എനിക്കു നന്ദിയാലോചനയിന്റെ വീട്ടിൽ കല്യാണത്തിന് പോകണം. അതുകൊണ്ട് അപ്പാകൂടി റിങ്ങാ കൊണ്ടിട്ടു പോരട്ടെ.”

കമല:—“വേണ്ട, വേണ്ട, അമ്മ എന്റെ കൂടെ വന്ന് നല്ലൊരു ഉണക്കെനിയ്ക്കൂ. വേലക്കാർ അവിടെ ഉഷ്ണമല്ല.”

സ്റ്റേഷനിലേക്കു കയറി കയറുന്നവർക്കു മുന്നോട്ടു കൂടി ശൈലജ പറഞ്ഞു: “ഉദ്ദേശിക്കുന്നപ്പോൾ നല്ല ചുണയും കയ്യിലുള്ള ഒരു അംഗവേദനകൾക്കു മുമ്പാകെ യാതൊരു മയത്തിനും അവ കാണയില്ലല്ലോ.”

ഇതിനിടയിൽ ഉമിയെ പൊന്തിവെട്ടുന്നത് കണ്ണിൽ കണ്ട് സ്വന്തത്തിലെല്ലാം കത്തിവെള്ളം വന്നു തുടങ്ങി. അങ്ങനെയും അവളുടെ സ്വന്തം ഭാഗ്യത്തിൽ ‘കലപലാ’ ചിലപ്പോൾ കൊണ്ടുചിരുന്നു. “അത് എന്തോ ഉറക്കം വായിക്കുന്നതാണോ”, ആ പൈത്തലിന്റെ ശബ്ദം വിചാരം.

അവളുടെ സാഹിത്യവൃത്തിയെ ശൈലജ നിരോധിച്ചപ്പോൾ ‘കീ’സ്വരത്തിൽ ഉമി ഉറക്കം കരയുവാനുണ്ടായിട്ടു. അപ്പോൾ കമല മുന്നോട്ടു വന്ന് “എന്റെ കൂടെ വരി, ഉമി, ഞാൻ നിനക്കൊരു വിശേഷസംഭരണം സമ്മാനം തരാം” എന്ന് പറഞ്ഞതോടുകൂടി ഭാഗനത്തിനൊരു വലിയ ശാന്തിയുണ്ടായി.

കമല ഉമിയെ മുറിച്ചിടലക്കൊടുത്തുകൊണ്ടുപോയി, ശയ്യയിലിരുത്തി, അവളുടെ കരച്ചിലെല്ലാം നീങ്ങി ചിരിക്കുന്നതുവരെ അവളുടെ കൂടെ കളിച്ചു. ഒടുവിൽ ഉമി സമ്മാനം ആവശ്യപ്പെട്ടു. കമല പെട്ടെന്നാണ് ഒരു ജോടി സ്വർണ്ണക്കണ്ണാടി എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു. ആ വളരെയും ഉമി കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നതിൽ വെച്ച് ഏറ്റവും നല്ല കളിപ്പാട്ടമായിരുന്നു. “അപ്പോൾകൊണ്ട് അവൾ ഇളകിപ്പോയി. ‘ചിററ’ അത് അവളുടെ വെറുപ്പാലിൽ അണിയിച്ചപ്പോൾ, അതിന്റെ പീപ്പി എന്തുണ്ടെന്നറിയാൻ അവൾ കൈയ്ക്കുപോക്കിപ്പിടിച്ചുനോക്കി; പിന്നീട് അമ്മയെ കാണിക്കുവാൻ കൊച്ചു കയ്ക്കുകൊണ്ടു ചിരിച്ചുവെച്ചോടി.

കടകളെക്കുറിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈകളിൽനിന്നും ഉൾക്കി കമലയുടെ നേരെ നീട്ടിക്കൊണ്ടു് ശൈലജ പറഞ്ഞു: “കമലേ, നീ ഏതാണ് ചെയ്യുന്നത്?”

കമല:—“ഞാനതു് ഉമിയുടെ സമ്മാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.”

ഉമി വീണ്ടും രോദനം ആരംഭിച്ചു. അതു് ആകാശത്തെ ശ്രുതി കേൾക്കത്തക്കതായിരുന്നു.

ശൈലജ:—“നിനക്ക് പിച്ഛു പിടിച്ചോ?”

കമല:—“അതു രണ്ടും ഉരുക്കി ഉമിക്കൊരുമാലയുണ്ടാക്കണം.”

“നിനക്ക് രണ്ടു സമ്മാനം അന്നൊക്കെയിലുമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ” എന്നു പ്രേമാർദ്രമായ വാക്കുകൾ പ്രൊഴിച്ചുകൊണ്ടു് ശൈലജ കമലയുടെ കഴുത്തിൽ മരെയിട്ടു കെട്ടിപ്പിടിച്ചു.

കമല:—“മേൽപ്പി, ഇന്നെനിക്ക് മേൽപ്പിയോടു യാത്ര പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇവിടെ ഏനിക്കു പരമസുകുമാരിരുന്നു. ഏതൊരു ജീവിതത്തിൽ ഇത്ര ആനന്ദമയമായ ഒരു കാലം ഉണ്ടായിട്ടില്ല.” ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കു് കണ്ണുനീർ അവളുടെ കവിരത്തങ്ങളിൽനിന്നു് ധാരധാരയായി ഒഴുകുവാൻ തുടങ്ങി.

ശൈലജയും മുമ്പിൽ തഴുതിവന്ന വികാരത്തെ അടക്കുവാൻ പ്രാപ്തയായില്ല.

ശൈലജ:—“കമലം, നീ ഏങ്ങോ ദൂരെ പോകാൻ തുടങ്ങുന്നതുപോലെ ഇങ്ങനെ പറയരുതു്! നിനക്കിവിടെ സുഖമായിരുന്നുവെന്നു പറഞ്ഞതു് വിശ്വസിക്കാതെനിക്ക് നിവൃത്തിയില്ല. നിനക്ക് സ്വന്തമായി ഒരു വീടു് കെട്ടിച്ചു കഴിഞ്ഞു. അവിടെച്ചെന്നു താമസിക്കുമ്പോൾ വേണ്ട സുഖം അനുഭവിക്കാം. നിന്നു കാണുന്നതിനായി ഞങ്ങൾ ഇടയ്ക്കു് വരും. ഞങ്ങൾ പടിയല്ലു വെളിയിലിറങ്ങിയാലുടനെ മൈലമെ, അവർ അധികം വിഷമിച്ചിരിക്കാതെ പോയതുതന്നെ വലിയ കാര്യം എന്ന് നീ പറയാതെയിരിക്കുകയില്ല.

കമലയ്ക്കു് അവളുടെ ആനന്ദാശ്രമത്തിലേക്കു പോകേണ്ട സമയമായി. അവൾ ശൈലജയോടു യാത്ര പറഞ്ഞു.

ശൈലജ:—“ഞാൻ നാളെ ഉച്ചയ്ക്കു വന്നുകൊള്ളാം.” എന്നാൽ അവൾ വരണമെന്നോ, വരേണ്ടെന്നോ ഒന്നും കമല പറഞ്ഞില്ല.

അവർ ബംഗ്ലാവിൽ ചെന്നപ്പോൾ ഉമേശൻ അവിടെ യുണ്ടായിരുന്നു. അല്ല, നീ നാടകം കാണാൻ പോയിരിക്കുമെന്ന് ഞാൻ വിചാരിച്ചു എന്ന് കമല അവനോടു പറഞ്ഞു. ഉമേശൻ:—“പക്ഷെ, അമ്മ ഇവിടെ വരുമെന്നു പറഞ്ഞതു കൊണ്ട്—”

കമല:—“എന്നെക്കുറിച്ച് നീ മറ്റും ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ട. കളി കാണാനോടിച്ചോക. ഭീഷൻ ഇവിടെ ഉണ്ടല്ലോ. ഓടിപ്പോക. അല്ലെങ്കിൽ താമസിച്ചുപോക.”

ഉമേശൻ:—“കരോശ്വരിക്കഴിഞ്ഞേ നാടകം തുടങ്ങൂ.”

കമല:—“ഇതാ ഒരു കല്യാണത്തിന് ധാരാളം ആളുകൾ പോകുന്നു. അവരുടെക്കൂടെപ്പോയി ആശ്വാസമെല്ലാം കണ്ടു രസിക്കുക.”

ഉമേശനെ അധികമൊന്നും പ്രേരിപ്പിക്കാതെ ആവശ്യം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അവൻ യശോരേഖി; ഉടൻ കമല അവനെ തിരിച്ചു വിളിച്ചു. “ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ, അമ്മാവൻ വന്നാൽ—”. എങ്ങിനെയാണെന്ന് ആ വാചകം പുതിയൊക്കേണ്ടതെന്നറിയാതെ അവർ വിചാരിച്ചു. ഉമേശൻ വാ പിളന്ന് അവളെ മിഴിച്ചുനോക്കി. ഒരു മിന്നിട്ടു നേരം കഴിഞ്ഞു അവർ തുടർന്നു പറഞ്ഞു. “അമ്മാവൻ നിനക്കൊരു തുണയാണെന്നെപ്പോഴും ഓർത്തുകൊള്ളണം. നിനക്കെന്തെങ്കിലും വേണ്ടിവരുമ്പോൾ അമ്മാവന്റേക്കൽ ചെന്ന് എന്റെ പേരും പറഞ്ഞ് ആവശ്യപ്പെടുക. അദ്ദേഹം അതു സാധിച്ചതും. ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ. എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തോടുള്ള സ്നേഹത്തെപ്പറ്റി പറയുവാൻ മറന്നുപോകരുത്.”

ഉമേശൻ:—“അങ്ങനെതന്നെ.”

ഇതിന്റെ സാരാംശം ഉൾക്കൊള്ളാൻ അവൻ ശക്തനായില്ല. അവൻ വീണ്ടും തിരിഞ്ഞു നടന്നു.

“കൊച്ചമ്മ എങ്ങോട്ടാണു പോകുന്നത്” എന്ന് ഭീഷൻ അവളോടു ചോദിച്ചു.

കമല:—“ഞാൻ ഗേഗയിൽ കളിക്കാൻ പോകുന്നു.”

ഭീഷൻ:—“ഞാൻതും കൂടെ വരുക?”

കമല:—“ഞാൻതന്നെ പോയതും ഉള്ളാം.”

അന്നതരം യാതൊരു പ്രത്യേകകാരണവും കൂടാതെ അവർ അവനൊരു രൂപം കൊടുത്തിട്ട് നദീതീരത്തിലേക്കു യാത്രയായി.

അദ്ധ്യായം നവ.

ഒരുദിവസം വൈകുന്നേരം ഹോമനളിനിയെ ചായക്കുടി കണത്തിറ വിളിക്കുവാൻ അന്നമണ്ഡം മാളികമുക്കളിലേക്കു പോയി; അദ്ദേഹം അവളെ പറമ്പുറ്റിയിലും ശയനമുറ്റിയിലും തിരക്കി. രണ്ടിലുരവളെ കണ്ടില്ല. അവൾ അന്ന് വീട്ടിനു വെളിയിൽ പോയിട്ടില്ലെന്ന ഭൂതൃനിൽനിന്നും ഗ്രഹിച്ചു.

കുസംഭവത്തെയോടെ അദ്ദേഹം മട്ടപ്പാവിൽ കടന്നു. ഭാരമുള്ളതല്ലെങ്കിലും വിളിയ വെയിലിൽ കണ്ണുതുണിടത്തോളം ദൂരത്തിൽ, അനേകം മേൽപരക്കും ഗ്ലാനമായി തിളങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതദ്ദേഹം കണ്ടു. ഭിന്നാത്മമാരുതൻ ഒരു കോണിൽനിന്നും മററൊരു കോണിലേക്ക് സാവധാനം വീശിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അരജാളിയുടെ മറവിലുള്ള നിഴലിൽ ഹോമനളിനി ഏതോ ചിന്തയിലാണിരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

അന്നമണ്ഡം പതുക്കെ നടന്നുചെന്ന് അവളുടെ ചുറ്റുകിൽ നിന്നു. അദ്ദേഹം മട്ടപ്പാവിൽ കയറിയതോ അവളുടെ പിന്നിൽ വന്നതിനാകത്താൻ ഹോമനളിനെയിപ്പോൾ, ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം മകളോടു ചേർന്നുവെന്ന് കൈയ്ക്ക് തോളിൽ വെച്ചുപ്പോൾ അവൾ ഒട്ടെടി പോട്ടെന്നു തിരിഞ്ഞുനോക്കി. സംഭ്രമം കൊണ്ട് അവളുടെ മുഖം ചുവന്നു. അവൾ ഏഴുനേരുന്നതിനു മുമ്പിൽ അദ്ദേഹം അവളുടെ അരികിൽ ഇരുത്തുകഴിഞ്ഞു. ഒന്നോ കണ്ടോ മിന്നിട്ട് അദ്ദേഹം മൗനിയായിരുന്നു. പിന്നീടൊരു വലിയ കീർത്തിശ്വാസത്തോടുമുടി പറഞ്ഞു: "ഹോ, ഹോ, നിന്റെയമ്മ ഇപ്പോൾ ജീവിച്ചിരിക്കുമായിട്ട്! എങ്ങനെയാണു് നിനക്കൊരു പ്രയോജനവുമില്ല!"

വൃദ്ധന്റെ ഈ ദയനീയവിലാപം, ഹോമനളിനിയെ, വിചാരംകൊണ്ടുണ്ടായ മയക്കത്തിൽ നിന്നുണർത്തി. അവളുടെ പ്രശ്നികൾ പിതാവിന്റെ മുമ്പിൽ പതിച്ചു. ഹോ! അവൾ ഏതൊന്നവിടെ വൃദ്ധനായിക്കണ്ടു്?—വാത്സല്യം, അനുഭവ, വേദന! കഴിഞ്ഞ ഏതാനും ദിവസങ്ങളായി ഒരു ഗ്ലാനി അദ്ദേഹത്തിൽ കടന്നുകൂടിയിട്ടുള്ളതായി കാണാം.

ഹോമനളിനിയുടെ നേരെ പാഞ്ഞു ചെന്നുവരുന്നതിന്റെ ഉറക്കെല്ലാം തടുത്തു താങ്ങിയത് അവളുടെ വൃദ്ധ പിതാവു

യിരുന്നു. കാമനകളുടെ സങ്കടത്തിനു ശമനം ഉണ്ടാക്കുവാൻ അദ്ദേഹം സർവ്വം ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഭാരവളെ സംതോഷിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള തന്റെ ശ്രമമെല്ലാം നിഷ്ഫലമാകുന്നുവെന്നു കണ്ടപ്പോൾ അവളുടെ അടുത്തുപറ്റിത്തുള്ള സുരണ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിത്തത്തിൽ കടന്നുകൂടി; അങ്ങനെ, പ്രേമാഗ്നി വഴിയുണ്ടാക്കിയതിന്റെ അഗാധതയിൽനിന്നും ആത്മശ്രാണപരവശമായ ഈ വിചാരം നിറുത്തില്ല. കററനോട്ടത്തിൽ പോലുമില്ലാത്ത ഇതെല്ലാം ഒരു വിചിത്രതയായിത്തീർന്നുവെന്നുപോലു കണ്ടു. മനഃസാക്ഷി നല്ല ഒരു മുഷിപ്പുപോലും അവൾക്കു നൽകി, സങ്കടത്തിൽ പൊലുതലായിരുന്ന അവളുടെ ചിത്തത്തെ മാർദ്ദനംചെയ്തു. ഒരു സ്വപനംപോലെ അവൾ കണ്ടു ലോകം യഥാർത്ഥരൂപത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. ഒരു മാത്രയുള്ളിൽ അവൾ ലജ്ജയുദ്ധിനയായിത്തീർന്നു. അവൾ ശക്തിയെല്ലാം പ്രയോഗിച്ച് അവളെ ബന്ധിപ്പിരുന്ന സ്മരണാപാശങ്ങളെ പൊട്ടിച്ചു ദൂരെ വലിച്ചെറിഞ്ഞു.

“അല്ലോ, ഇങ്ങനെയിരിക്കുകയോ?” എന്ന് അവൾ ചോദിച്ചു.

അവൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തുപറ്റി അന്വേഷിക്കുകയായിരുന്നു. കരാളുടെ ശരീരവസ്ത്രം ഒരു സംഭോഷണവിഷയമായിത്തീർന്നതെന്നുള്ള സംഗതിതന്നെ കഴിഞ്ഞു എന്നും അംഗീകാരമായി അന്നുമ്പോൾ വിസ്മയിച്ചിരുന്നു.

“എന്തിനെക്കുറിച്ചിരിക്കുകയെന്നുവന്നു? കാമനെ, ശരീരം സംബന്ധിച്ചുനീക്കുവാൻ സുഖപ്പെടുമില്ല. കറുപ്പുചിവസ്സുമായി നിന്റെ ഭീരുഭാവം കണ്ടിട്ടുള്ള സുഖപ്പെടുത്തൽ ഇപ്പോൾ എന്തിനുള്ളു. പലതും കണ്ടിട്ടും കേട്ടിട്ടുമുള്ള പട്ടകിഴവനായ എനിക്കുള്ളു. ഇതോ ഇതിൽ കൂടുതലോ തട്ടക്കുവാൻ കഴിയും. എന്നാൽ ഇത്തരത്തിലുള്ള ദാരുണമായ ഒരു പ്രഹരം നിന്നെപ്പോലെ യുള്ള ഒരു ഇളംതണ്ടിനു താങ്ങുവാൻ കഴിയുമോ എന്ന് ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നു.” അനന്തരം അദ്ദേഹം അവളുടെ പറ്റം സാവധാനം തലോടി.

മോമനമുനി:—“അമ്മ മരിച്ചപ്പോൾ എന്തിനെക്കുറിച്ചു വയസ്സുണ്ടായിരുന്നു?”

“നിനക്കു വെറും മൂന്നു വയസ്സു ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. നീ സംസാരിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. അമ്മ എവിടെ എന്നു

നീ ചോദിച്ചതിനനുസരമായി അവളുടെ അച്ഛന്റെ അടുത്തൽ പോയിരിക്കുകയെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞത് അന്നത്തെപ്പോലെ ഇന്നും കാഴ്ചയുണ്ട്. നീന്റെ അമ്മയുടെ അച്ഛൻ നീ ജനിക്കുന്നതിനു വളരെ മുമ്പുതന്നെ നിന്ദൂഷനായിരുന്നു. നീ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടിട്ടേയില്ല. ഞാൻ എന്താണു പറഞ്ഞതെന്ന് നിനക്കു മനസ്സിലാക്കില്ല. നീ യാതൊന്നും ഉരിയാടാതെ ഒരു മാൻകുട്ടിയെപ്പോലെ എന്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. പിന്നീട് എന്റെ കൈപിടിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ട് നിന്റെ അമ്മയുടെ മുറിയിലേക്കു പോയി. മുറി ശുശ്രൂഷയിക്കുന്നതിലും അമ്മ എവിടെപ്പോയെന്നറിയുന്നതിനുള്ള പ്രേക്ഷ് അവിടെനിന്നും കിട്ടുമെന്നു നീ വിചാരിച്ചു. നിന്റെ പിതാവിനെക്കൂടെ ചെല്ലാനും സാമർത്ഥ്യമുണ്ടെന്നായിരുന്നു നിന്റെ ധാരണ. പൊണ്ണത്തടി യനായ നിന്റെ അച്ഛൻ ഒരു പെരും ശിശുവിനെപ്പോലെ നിസ്സഹായനും, അറിവില്ലാത്തവനാമാണെന്നു നീ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നില്ല. നിന്റെ അച്ഛൻ, നിന്നെ സ്നേഹിക്കുവാനല്ലാത്ത സഹായിക്കുവാൻ ശക്തി നൽകിയിട്ടില്ല" എന്നു പറഞ്ഞ് അദ്ദേഹം കൈപൊക്കി പുതിയുടെ അലയിൽ വെച്ചു.

ഹേമന്തിവി, അവളുടെ പേശലമുഴുലമായ കരങ്ങൾ കൊണ്ട് പിതാവിന്റെ ഹസ്തുക്കളെ സങ്കടനും തലോടി കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "എനിക്കു് അമ്മയെപ്പറ്റി ഒരു സ്വപ്നമായ കാഴ്ചയേയുള്ളു. ഉച്ചയ്ക്കു് അവർ താഴ്വീൽ കിടന്നു പുസ്തകം സാധാരണ വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നുവെന്നു ഞാനോർത്തു. എനിക്കതിമുട്ടല്ലാതിരുന്നതിനാൽ അവരുടെ കൈയിൽ നിന്നും പുസ്തകം പിടിച്ചുപറിച്ചുവാൻ ഞാൻ പലപ്പോഴും ശ്രമിച്ചിരുന്നുതാനും കാക്കുന്നുണ്ട്." അങ്ങിനെ പിതാവും പുതിയും ഒരിക്കൽകൂടി പഴയ കാലത്തെപ്പറ്റി പലതും പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. അമ്മയുടെ ആകൃതിയേയും പ്രകൃതിയേയും, അന്നത്തെ കടുംബജീവിതത്തേയും കുറിച്ച് അവർ അദ്ദേഹത്തോടു് പല ചോദ്യങ്ങളും ചോദിച്ചു. അന്നുതന്നെ അതിനെപ്പോ കഴിച്ചുള്ളപോലെ ഉത്തരവുംപറഞ്ഞു. അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ സൂര്യൻ അസ്തമിച്ചു. ആ മഹാനഗരത്തിലെ കോലാഹലങ്ങൾക്കു നടുവിൽ, ആ മട്ടപ്പാവിൻപ

ശാന്തസംഭാഷണം, പിതാവിന്റെയും പുത്രിയുടേയും, വൃദ്ധന്റെയും യുവതിയുടേയും പരസ്പര സ്നേഹവാത്സല്യങ്ങളെ മുറ്റാക്കിത്തളവാക്കി. ഇരട്ടകൊണ്ടവിടം മുടി. മുക്താഫലങ്ങൾ പോലെയുള്ള തൃഷാരബിന്ദുക്കൾ അവരുടെ മേൽ പതിച്ചതുകൊണ്ടുതുവരെ അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നെന്നു ഇരുന്നു.

അപ്പോൾ ദേവപാനത്തിൽ യോഗേന്ദ്രന്റെ കാലുകൾക്കു ചേർത്തു. അവരുടെ ദൈവപരസംഭാഷണം പൊട്ടുത്തുനിന്നു; രണ്ടുപേരും ചാടിയിഴയുന്നേറ്റു.

“ഈയിടെയായി രേമനും മട്ടപ്പാറയിൽനിന്നുകൊണ്ടാണ് ആഗമനം സ്വാഗതം ചെയ്യുന്നത്” എന്നു തട്ടിച്ചുനീട്ടുകൊണ്ടു് അയാൾ രണ്ടുപേരുടേയും മുഖത്തിൽ കണ്ണുനീർ പൂർത്തിയാക്കിത്തോറ്റു കഴിച്ചു. കാര്യങ്ങളെല്ലാം തീരെ അസ്തമയമായി കലാശിച്ചതുകാരണം ഒരു നീരുസഭാവും അയാളുടെ മുഖത്തിൽ സ്വർഭാസ്സരിച്ചിരുന്നു; ഒരു വലുതായ കാര്യവും അയാളെ ബാധിച്ചിരുന്നു. വീട്ടിലെ താമസം അയാൾക്കു ഭണ്ഡനമായിത്തീർന്നു. സ്നേഹിതന്മാരുടേയോപരിചയക്കാരന്മാരുടേയോ വീട്ടിൽ ചെന്നാൽ, അവരോടു വിവാഹത്തിനു നേരിട്ട വിചാരത്തിന്റെ കാരണം വിവരിക്കുവാൻ അവർ നിർബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിനാൽ അവരുടെ സഹവാസം വരിക്കുന്നതിലും അയാൾ അത്യന്തം വിമുഖനായിത്തീർന്നു. ഈ സമയമൊക്കെ അയാൾ ഇങ്ങനെ പറയുകയുണ്ടു്. “രേമനളിനി ഒരു കണിക്കുടവിനെ കണക്കാക്കുന്നു. ഇക്കത്തല്ലാം പെൺകുട്ടികളെ ഇംഗ്ലീഷ്നോവൽ വായിക്കുവാൻ അനുവദിക്കുന്നതിന്റെ ഫലമാണു്. രേമന്റെ കൃമിച്ചതുകാരണം ഏഴാം ശിഥിലമാക്കണമെന്നാണെന്നു തോന്നുന്നു, ഫലമെന്തിന്റെ ഉദ്ദേശം. ‘ഇരട്ടറു വായ്ക്കു മരുതാഗനാദിഷു വിംഹ്നം’ സംഭവിച്ചാൽ അതെങ്ങിനെയാണു സഹിക്കേണ്ടതെന്നു കാണിക്കുവാൻ നോവൽവായനക്കാരിലായ ഒരു യുവതിക്കു ലഭിച്ചിരിക്കുന്ന അപൂർവസന്ദർശനമിതു്.”

അന്നുവോണ്ടു തപരയോടെ മറുപടിപറഞ്ഞു! “രേമനുമോണിച്ചു ശാന്തമായി വർത്തമാനം പറയുവാൻ ഞാൻ തിരഞ്ഞെടുത്ത സ്ഥലമാണിതു്.” യോഗേന്ദ്രന്റെ നിർദ്ദയമായ കണ്ണുവാക്കുകളിൽനിന്നും, ഭണ്ഡനമായ ശാസനയിൽനിന്നും പുതിയൊ

അങ്ങനെയൊക്കെയാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി മകനോടു സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു. ഹേമനാഥിനിയോടു വർത്തമാനം പറയുന്നതിന്നായി അദ്ദേഹമാണ് അവളെ അവിടെ പ്രവേശിപ്പിച്ചുവെന്നതാണ് മറുപടിയിൽനിന്നും വ്യക്തമാകുകയായിരുന്നു.

“അച്ഛൻ പറയുന്നതു കേട്ടാൽ തളർത്തിവിടുന്ന സംസാരിക്കുവാൻ ഏതോ തടസ്സമുള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നുല്ലോ” എന്ന് ചോദിക്കാൻ ആരോടായില്ല. അയാൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ മെരുവുപരമായ വിചാരങ്ങളെക്കൂടി പ്രസ്താവിക്കുകയും ഒരു താങ്ങായിട്ടാണു് അച്ഛൻ നിൽക്കുന്നതു്. കേൾക്കുന്ന ഹിന്ദുവിനായിട്ടാണെന്നതിൽ ഞാൻ ഇവിടെ വാതിലിടുകയാണെന്നും.”

അച്ഛൻ ചായക്കുടിക്കട്ടോ? എന്ന് ഹേമനാഥിനി അന്വർത്ഥമായി അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നതോടുകൂടി ചോദിച്ചു.

അദ്ദേഹൻ:—“ചായ വിഭാവനംകുടിപ്പോവെച്ചല്ല. അത് സാരംകുടിഞ്ഞ പാടലമല്ലെന്നു് ആകാശത്തിൽനിന്നും സ്വയം പൊടിച്ചുവീഴുന്ന ഒരു സാധനമല്ല. പാത്രം തന്നെത്താൻ നിറയുകയില്ല. മട്ടപ്പാകിന്റെ മൂലയിലിരിക്കുന്നതാണ് അതിവിടെ സ്വയംവരുകയുമില്ല. ഞാൻ പറയുന്നതെന്തെന്നു് ഇതെല്ലാം അറിയാവുന്നതാണ്.”

ഹേമനാഥിനിയുടെ സമുത്തരം കറയ്ക്കുന്നതിനായി അന്നു ബാബു ഹിന്ദുവിയിൽ ഇടയ്ക്കു കയറിപ്പറഞ്ഞു.

“ഇന്നു ചായ കുടിക്കണമല്ലോ ഞാൻ നോക്കിത്തീർത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.”

അദ്ദേഹൻ:—“അച്ഛൻ, അച്ഛൻ ഒരു സത്യാസമിതമാകുവാൻ അവിടുകയാണെന്നു തോന്നുന്നുവല്ലോ. വായുക്കൊണ്ടു വയർ നിറയുവാൻ എന്നാൽ പ്രയാസം.”

അന്നു:—“ചായക്കുടിക്കും സത്യാസമിതമാകും തമ്മിൽ യാതൊരു സംബന്ധവുമില്ല. ഇങ്ങനെ രാത്രി എന്തിന്നല്ല ഉറക്കമുണ്ടായില്ല. അതുകൊണ്ട് ഇന്നു തേയില വേണമെന്നുവെച്ചതാണ്.”

വാസ്തവം പറയുകയാണെന്നിൽ ഇതിനുമുമ്പാകെ ഹേമനാഥിനിയുമായി സംഭാഷണത്തിലേപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, പലപ്പോഴും ചായ നിറഞ്ഞു തുളുമ്പുന്ന ‘കോബ്ബ്ളേർ’ അന്നമ്മോശുവിന്റെ അന്തർനയനങ്ങളെക്കൂടി മുമ്പിൽ കെട്ടി

നടക്കാരണമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇന്നത്തെ അനുഭവം അങ്ങനെയല്ല. ഹേമനളിനിയുടെ മനോവ്യാപൃതയ്ക്കുണ്ടെന്നു വലിയ ശങ്കയും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ അദ്ധ്യയന പരിഭാഷിതം തെല്ലൊക്കെ പാസുണ്ടായി. അവർ രണ്ടുപേരും ഉല്ലാസ കരമായ സംഭാഷണത്തിൽ നിമഗ്നരായി. പെട്ടെന്നു കേട്ട കാര്യം അവരുടെ സുഖസംഭാഷണത്തിനൊരു വിചാരമായിത്തീർന്നു. കാര്യം കേൾക്കുന്ന കൗടുകി മറുപടിയില്ലാതെ, അവരുടെ പട്ടിയെത്തിൽ നിറഞ്ഞിരുന്നു വിചാരസമൃദ്ധം ഉത്തരങ്ങൾ അതിൽ എങ്ങോ പലായനമല്ല. അന്നുതന്നെ അവിടെനിന്നു മനസ്സു പിന്നെയും ഇളകിമറിയത്തു അതുതന്നെ അങ്ങനെയോടൊന്നു കടന്നുവന്നു വെളിപ്പെട്ടു.

എന്നാൽ അപ്പോൾ സാധാരണ ഹേമനളിനി വിചാരിച്ചിട്ടില്ല. "അപ്പോൾ വന്ന കാര്യം കടന്നു" എന്ന് അവൾ കരുതുന്നതല്ല. ഉറക്കം ഉണ്ടായില്ലെങ്കിൽ നേരിട്ടേക്കാവുന്ന ഉപദ്രവങ്ങളെപ്പറ്റിയൊക്കെ മറന്ന് അന്നുതന്നെ മകളോടു കൂടി അറിയിച്ചേക്കാം പോയി.

തളത്തിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, അക്കയി അവിടെവന്നു നേരത്തെ സ്ഥലം വിട്ടിട്ടില്ലെന്നു കണ്ടു. അങ്ങനെയൊരു തളത്തിൽ. ഹേമനളിനി പലരെയും മറുപടിയില്ലാതെ മറന്ന് കൂട്ടിയെത്തിച്ചിട്ടില്ല. അക്കയിയെ കാണുമ്പോൾ വീണ്ടും ഒരു വ്യത്യാസം ഉണ്ടായെന്നും, എന്നാൽ ഈ വിചാരവസ്ഥ കയ്യോടെ പരിഹാരമുണ്ടാക്കേണ്ട സമയവും, അതികൂട്ടിയെത്തിക്കുന്നു. ഹേമനളിനി മറുപടിയിൽ പ്രവേശിച്ചുകഴിഞ്ഞു. അക്കയി തൽക്ഷണം എഴുന്നേറ്റു.

“യോഗൻ, ഞാൻ പോകട്ടെ, അങ്ങനെയോടൊന്നു നല്ലതു”.

എന്നാൽ അവരെല്ലാവരും അതുതന്നെ ഉല്ലാസമേ, ഹേമനളിനിയുടെ അധരപ്പതത്തിനിടയിൽ കൂടി ഇങ്ങനെയൊരു മധുരസ്വരം ബഹിഷ്കരിച്ചു. “അക്കയിയൊക്കെ, എന്താ ഇതു തിട്ടക്കും. അല്ലാതെ ഒരു കപ്പലായ കടന്നു”.

അക്കയി വീണ്ടും അസന്നസ്ഥനായി. “നിങ്ങളുടെ വന്ന അതിനു മുമ്പ് രണ്ടു പാത്രം കടിച്ചുകഴിഞ്ഞു. നിർബന്ധമുണ്ടെങ്കിൽ ഒരു കപ്പലായി കടന്നു”.

ഹേമനളിനി മറുപടിയില്ല.

യോഗേശ്വരൻ:—“അക്ഷയിയൊരു വ്യാജരൂപാപോലെയാണു്.”

അയാളെ ചില്ലറ മാറുവാൻ നിങ്ങളൊക്കെയിലും ഒരു ജ്ഞാപെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കുതന്നെ ഉപ്ലവം നേരിടും.”

ഉല്ലാസകരമായ സദോഷങ്ങളേതാടുമുക്, അവയുടെയിടയിൽ വ്യാപിച്ചുകിടന്ന മുതൽമുത്തവും നീങ്ങി.

അവരുടെ വാർത്താനും പിന്നീടധികം കീഴ്ചിച്ചില്ല. തലമുടി പിന്നിക്കുട്ടണമെന്ന പറഞ്ഞു് ഫേമനളിനി മുക്കുലിലേക്കു പോയി. അപ്പോൾ, താൻ എവിടയോ ഹാജരായിക്കൊള്ളുമെന്ന വാഗ്ദത്തമൊഴ്ത്തിത്തന്നതു് അക്ഷയിയും കാര്യം; അയാളും താത്രപറഞ്ഞിറങ്ങി.

പിതാവും പുത്രനും മാത്രം മുറിയിൽ അറങ്ങിച്ചു.

യോഗേശ്വരൻ:—“ആമെങ്കിലും ഫേമനളിനിയെ കട്ടും അമാന്തിയുമാക്കെ കല്പാണംകഴിച്ചുകൊടുക്കണം.”

അന്നദബാബ അർദ്ധാപ്പോടുമുകി കണ്ണുനീഴിച്ചു് അയാളെ നോക്കി. യോഗൻ തുടന്നു: “അമ്മകൾ പലതും പറയുവാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. എനിക്കുതന്നെ എല്ലാവരോടും എതിരിട്ടുവാൻ പ്രയാസം. ഫേമനളിനിയുടെ കാര്യമെല്ലാമായിത്തന്നെയെങ്കിൽ ഞാൻ ഇതൊന്നും അത്ര കാര്യമായി ശ്രദ്ധിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. വാമുടിയവനും ഞാൻ വാത്സാലികളോടു് മല്ലിക്കേണ്ടതു്. കഴിഞ്ഞടിവസം അഖിലനുമായി ഒന്നെതിരികേണ്ടിവന്നു. അത്രമാത്രം നിന്ദ്യമായിരുന്നു അയാളുടെസംസ്കാരം. വേഗത്തിൽ അവളെ വിവാഹംചെയ്തുകൊടുക്കയാണെന്നിൽ ഉടൻ ജനസംസാരവും നിലയ്ക്കും.”

അന്ന:—“എന്താൽ ഒരുവരൻ വേണ്ടേ?”

യോഗേശ്വരൻ:—“കൊടുമാത്രമേ ഇപ്പോൾ നന്മകൾക്കുവണ്ടി എന്തുംചെയ്യുവാൻ തയ്യാറുള്ളൂ. ഇങ്ങനെയെല്ലാം അബദ്ധംപിണഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു്, ജനസംസാരം ഒന്നിനൊന്നു പ്രബലമായി വരുമ്പോൾ വേറെക്കാളെ കിട്ടുവാൻ വളരെ പ്രയാസമാണു്. പാവപ്പെട്ട അക്ഷയിമാത്രം ഉണ്ടു്. അയാളെക്കൊണ്ടിത്തുകാര്യം വേണമെന്നിപ്പോ സാധിക്കാം. ഒരു നൂളിക സേവിച്ചുണമെന്നയാളോടു പറഞ്ഞാൽ ഉടൻ അതു ചെയ്തു കഴിയാരു. വിവാഹംചെയ്യണമെന്ന പറഞ്ഞാൽ തുറന്നും അയാൾ തയ്യാറാകുന്നു,”

യോഗേശ്വർ ഇടൻ പറഞ്ഞു: “കഴിഞ്ഞതെല്ലാം കഴിഞ്ഞു. അനാശാസ്യങ്ങളായ ആ സംഭവങ്ങളെ രാത്രി നീ എത്രമാത്രം മനസ്സാപിക്കുന്നുവോ അത്രമാത്രം അപമാനം അങ്ങനെയേ നേരിടും അപ്പൂനെ സഖാ നീ ഇപ്പോഴത്തെവെങ്കിൽ ആ നിർമാഗ്നസംഭവത്തെക്കുറിച്ച് അങ്ങനെയൊന്നും സ്മരണ പോലും നിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ കടന്നുപുഴുവാൻ അനുവദിച്ചു കൂടാ.”

ഇത്രയും പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു അയാൾ അവളുടെ മറുപടി കാത്തുനില്ക്കുമ്പോൾ ഹോമനളിനി സംഭ്രമത്തോടെ കൂടി പറഞ്ഞു: “ഞാനതിനെക്കുറിച്ച് സംസാരിച്ച് അപ്പൂനെ അലട്ടുകയോ” ജ്യേഷ്ഠൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

യോഗേശ്വർ:—“നീ അങ്ങനെയൊന്നും ചെയ്യുകയില്ലെന്ന് എനിക്കറിയാം. എന്നാൽ ജനങ്ങളുടെ വാ മുടിയിടാനുണ്ടാകുമെന്നു വരിക?”

ഹോമനളിനി:—“എന്നൊക്കെക്കണ്ടെത്തുമ്പോൾ കഴിയും?”

യോഗേശ്വർ:—“ഈ സംസാരമെല്ലാം അമർത്തുന്നതിനായ് വഴിയേ ഉള്ളു.”

യോഗേശ്വർ ഏതു മാർഗ്ഗമാണ് നിർദ്ദേശിക്കുവാൻ ഭാവി കണ്ടെത്തുന്നത് ഹോമനളിനി ഉൾക്കൊണ്ടു. അവൾ ഉദ്ദേശത്തോടെ കൂടി മറുപടി പറഞ്ഞു: “അപ്പൂനെ ഉൾക്കാളിൽ പോയി കറുപ്പു സൂര്യമുദിക്കുന്നത് നല്ലതല്ലേ? മുന്നോ നാലോ മൂന്നോ ദൂരെക്കയ്ക്കു അന്നും അമർത്തിപ്പിടിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ ഈ സംസാരമെല്ലാം നിലവുപോകും.”

യോഗേശ്വർ:—“അതായത് പൂർണ്ണപരിചാരമാകയില്ല. നിന്നെപ്പോലെ ഒരു മനസ്സാധിയില്ലെന്ന് അപ്പൂനെ ചോദ്യപ്പെട്ടു അന്നും. അപ്പൂനെയ്ക്കിത് അഭ്യർത്ഥിക്കാൻ അസംഗതം വർദ്ധിക്കുന്നതിന്നിടയുണ്ട്.”

വികാരഭ്രമണത്താൽ ഇമാഗ്രത്തിൽ വന്ന നിന്ന ഒരു ചൊല്ലുകൾ അവൾ ഇടവിട്ട് ചോദിച്ചു: “ഞാൻ പിന്നെ എത്ര ചെയ്യണമെന്നോർക്കുകയോ?”

യോഗേശ്വർ:—“നിന്നെ വേണ്ടപ്പെട്ടവർ സന്തോഷിക്കുന്നതു കാണണമെന്നു നിന്നെപ്പോലെ ആഗ്രഹിക്കുന്നവരിൽ നീ ഉടൻ വിവാഹം ചെയ്യണം. ഈ അഭിപ്രായം നിന്നെപ്പോലെ അറിയാം.”

ഹോമനളിനി നിശ്ശബ്ദമായി നിന്നു.

യോഗേശ്വർ അക്ഷമയോടെ തുടൻ പറഞ്ഞു: “മൺ പൂനന് മലയാളവൻ നിന്നെപ്പോലെയുള്ള പെൺകുട്ടികൾക്ക് പ്രത്യേക ഒരു സാമത്വം ഉണ്ട്. വളരെപ്പേർ ഇതു പോലെയുള്ള അബദ്ധം പിന്നെത്തിട്ടുണ്ട്. പലരുടേയും വിവാഹത്തിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള അസ്വസ്ഥത നേരിട്ടതാണു്. ഏതാൽ അവർ ആരും പിന്നീട് മറ്റൊന്നും കഴിക്കാതെ നിത്യകന്യകകളായിരിക്കുകയാണോ? അല്ല. അവർ വേറെ ആരെങ്കിലും ഭർത്താവായി സ്വീകരിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ നോമ്പയിൽ നാം വായിക്കുന്ന പല സംഗതികളും ഈ ലോകത്തു നടക്കുന്നതിനികയുണ്ട്; ജീവിതം ഒന്നുപോലെയല്ല. അങ്ങനെയൊക്കെയും മറ്റും പൊതുവായി ഇങ്ങനെ പറയാമെന്ന് നിനക്ക് വ്യക്തമായിരിക്കാം. ഈ ലോകത്തെ എങ്ങനെ നോക്കുമായി പെടുന്നു സ്വന്തം ആകാശത്തെയും ഭാവ ലോകനാമെല്ലാകൊണ്ട് കട്ടപ്പാലിൽത്തന്നെ താമസിച്ചുകൊള്ളാം. ആ വശമെന്നായ നീവമനുഷ്യനെക്കുറിച്ചുള്ള സ്വപ്നമെന്തെ, എങ്ങനെയെന്ന തീർക്കാറിവിൽ കീഴപറേ ത്വാനോപോലെ സംസാരിച്ചാലായില്ലകൊള്ളാം. എന്നാൽ അതു വിചിന്തയ്ക്കേണ്ടതാവാമെന്നും തെറ്റുകൊണ്ട് മനോരൂപമായിരിക്കാം. ആരെങ്കിലും ഒരു യോഗ്യനെ വിവാഹം ചെയ്ത് അവലോകനമുടനീടിനാവാൻ സന്നദ്ധനായിത്തീർന്നതാണു് എന്തുകൊണ്ടുതന്നെ.”

തന്റെ സ്വന്തം പുറമെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതുകൊണ്ടുള്ള മോഷ്ടങ്ങൾ ഇന്നത്തെപ്പോലാണെന്ന് ഹോമനളിനിയ്ക്കു് അറിയാതായിരുന്നു. അതിനാൽ യോഗേശ്വരന്റെ കത്തുവാക്കുകൾ ഒരു കണ്ഡിപോലെ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ കയറിപ്പിറങ്ങി.

“ഞാൻ ലോകമെല്ലാം തൃപ്തിയ്ക്കുവാൻ പോകുന്നുവെന്നോ, ഇവിടവിവിധരം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞുവെന്നോ നിങ്ങളിൽ ആരാഞ്ഞിട്ടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടാ?”

യോഗേശ്വർ — “എന്നാൽ നീ ഉടൻ വിവാഹം ചെയ്യുന്നു. ഒരു അവതാരപുരുഷനെ മാത്രമേ വിവാഹം ചെയ്തുകൊള്ളൂവെന്ന് ശരിക്കുകാരെങ്ങളിൽ ഏതരും കരുതുക

ഗുതം തന്നെ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടി വരും. നഗരംക്ക് ഇപ്പോൾ മുഖ്യ വസ്തുക്കൾ വളരെ അപൂർവ്വമായേ കാണുകയുള്ളൂ. കിട്ടുന്ന സാധനങ്ങൾക്കെങ്കിലും നഗരമുഖ്യ ആവശ്യം നിറവേറി മറുതളവരെപ്പോലെ തൃപ്തിപ്പെടുകയാണു വേണ്ടതു്.”

മേൽനാളിനി:—“എന്തിനാണു് എന്തെ ഇങ്ങനെ പരിഷ്കരണതു്? ഞാൻ ചോദ്യം ചെയ്തതു് നിനക്കു് എന്തെങ്കിലും ചെയ്തുവോ?”

യോഗേശ്വരൻ:—“നീ ഒന്നു ചെങ്കുട്ടിയല്ല. നഗരവും ഞാൻ സംരക്ഷിക്കുവാനു നല്ലവനാണു നല്ലതിക്കുന്നുണ്ടു്. നഗരം ഒരു ക്ഷേമകാംക്ഷികളായ ചില സ്ത്രീകളാൽ നീ നശിപ്പിച്ചുവായി വെറുക്കപ്പെടുന്നു എന്തിനാണു്. സന്നിഹിതവും ആവശ്യവും ഭരണപരമായ നഗരം പിടിച്ചുതെടുത്തു് ചെയ്യുവാൻ സന്നദ്ധനായി, നഗരം ഒരു നഗരമാക്കുവാനു കൂടുതൽ കാര്യം മാറ്റുവേണ്ടതു്. നിനക്കു വേണ്ടി പ്രാണൻകൂടി കളയുവാൻ തയ്യാറാണു. ആ ചോദ്യത്തെ എന്തിനാണു് നിനക്കു് ഞാൻ പറയാതെ തന്നെ നിനക്കുവേണ്ടു. അതല്ല, ഭരണപരമായ നഗരം നിനക്കുവേണ്ടുതന്നെ” ഇപ്പോഴെങ്കിലും—”

അയാളുടെ വാക്കുകൾ സംവിധാനം കഴിയില്ലാത്ത അനന്തരം കേൾക്കി. “അയാളെപ്പോലെ സംസ്കാരം നിറഞ്ഞൊരു നഗരം എന്തു ചെയ്യണമെന്നു് ആവശ്യപ്പെടുന്നുണ്ടോ അതു ചെയ്യുവാൻ ഞാൻ തയ്യാറാണു്. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിരീക്ഷണങ്ങൾ പ്രവർത്തിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ മാത്രം ഇങ്ങനെ പറയാതെ മതി.”

ക്ഷണമാത്രയിൽ യോഗേശ്വരന്റെ സ്വഭാവത്തെ പരിശോധിച്ചു. “പ്രിയപ്പെട്ട മേൽനാളി, നീ എന്റെ നഗരം കേൾക്കുകയുണ്ടാകുന്നു. എന്റെ മനസ്സ് ക്ഷോഭിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ മോശം ചെയ്തതായി സംസാരിച്ചുപോകുമെന്നു് നിനക്കു് അറിയാമല്ലോ. കൂട്ടിക്കാലം മുതൽ നഗരം കെട്ടിപ്പിടിച്ചു വരുന്നുണ്ടല്ലോ? അപ്പോൾ നീ എത്രമാത്രം സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് എന്തിനാണു്.

അനന്തരം അപ്പോൾ കാണുവാൻ അയാൾ അവിടെ നിന്നും ഇറങ്ങിപ്പോയി.

ധനപ്പെട്ടവരാണ് പറഞ്ഞു: “ആരെ, ഞാൻ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞുകൊള്ളാം?”

യോശ്വേദൻ:—“ഇപ്പോൾ പറയുവാൻ നല്ല സൗകര്യമുണ്ട്. അല്ലെങ്കെ പ്രതീക്ഷിച്ച് അവൾ മുകളിലിറങ്ങുകയോ. ഇപ്പോൾത്തന്നെ തീർപ്പാക്കുന്നതാണു നല്ലതു.”

ശ്രീ, യോഗൻ, നീ ഇവിടെ ഇരിക്കുക. ഞാൻ തന്നെയു പോയി അവളെ കണ്ടിട്ടു വരാം.”

യോഗൻ:—“അപ്പോൾ തിരിച്ചുവരുന്നതുവരെ ഞാൻ ഇവിടെ ഇരിക്കാം.”

അന്നഭയം ചുമച്ചുപോയി; മോശനളിനിയുടെ പറമ്പിനിൽ അദ്ദേഹം പ്രവേശിച്ചു. മുമ്പിൽ വെളിച്ചമില്ലായിരുന്നു. ആരോ ബലപ്പെട്ട് കസാലയിൽ നിന്നും എഴുന്നേറ്റു. ഒന്നു രണ്ടു റിഗിഷുകൾ കഴിഞ്ഞ് അന്നഭയാർക്കുമായ ഒരു സ്വരം കേട്ടു. “അപ്പോൾ വിളക്ക് അണയ്ക്കുകയോ. ഉടൻതന്നെ വിളിച്ചു കൊള്ളുവാൻ പറയട്ടെ.” വിളക്ക് തന്നെ അണയ്ക്കപ്പെട്ടു. “അന്നഭയാർക്കു മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: “കാമന, സാരമില്ല. നമുക്കു വിളക്ക് ആവശ്യമില്ല.” അന്നഭയാർക്കു അദ്ദേഹം ഒരു കസാല തപ്പിപ്പിടിച്ച് അതിലിറങ്ങ.

മോശനളിനി:—“അപ്പോൾ, അപ്പോൾ മോശ നല്ലപോലെ സൂക്ഷിക്കുന്നില്ല.”

അന്നഭയാർ:—“എന്റെ ആരോഗ്യത്തിന് ഒരു ധാരണയും നേരിട്ടിട്ടില്ല. നീ നിന്റെ കാര്യം നല്ലപോലെ സൂക്ഷിച്ചാൽ മതി.”

“നിങ്ങളെല്ലാവരും ഇങ്ങനെയൊന്നു പറയുന്നു. എന്റെ ശരീരത്തിന് യാതൊരു പരിചര്യവുമില്ല. അപ്പോൾ ഇങ്ങനെ പറയുന്നതൊന്നും കാരണം? എന്തെങ്കിലും ചികിത്സ അപ്പോൾ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അത് എന്തൊരു പറഞ്ഞാൽ മാത്രം മതി, ഞാൻ വല്ല വിരോധവും പറയുകയോ സ്വപ്നം നേടിപ്പോകുമോ. അപ്പോൾ ഹിതത്തിനു വിപരീതമായി ഞാൻ എന്തെങ്കിലും ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ?” എന്നു മോശനളിനി അക്ഷമയായി പറഞ്ഞു. അവളുടെ നെഞ്ച് അതിവേഗം ഇടിപ്പുകൊണ്ടിരുന്നു. മുട്ടനെടുപ്പിർപ്പും അവൾ ഇടയ്ക്കു കൈവിട്ടു.

അന്നദേവസ്വയം, മകളെ ആശ്വസിപ്പിക്കുവാൻ തുടങ്ങി: “ഇല്ല, ഓമന, ഒരിക്കലും ഇല്ല. ഇന്നതുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നത് ഞാൻ നിന്നോടു പറയേണ്ട ആവശ്യം ഇതുവരെ നേരിട്ടിട്ടില്ല. ഒരു രാജാവിന് പുത്രന്റെ വിവാഹങ്ങൾ എങ്ങിനെ അറിയാവാൻ സാധിക്കുമോ, അതുപോലെ ഏതൊരു മനുഷ്യന്റെ ഇല്ലം നീ അപ്പൂപ്പുപ്പാഴറിഞ്ഞു? അതുപോലെ ചെന്തുറകളും. ഒരു ചിതാവിന്റെ, ഏതൊരു കവിഞ്ഞുള്ള ആശംസയും വല്ല ഹലാലമുണ്ടാക്കിയിൽ നിന്റെ ജീവിതകാലം മുഴുവൻ നീ അതിഭാഗ്യവതിയായിരിക്കുമെന്ന് ഞാൻ ഇതാ ഉറപ്പുപറയുന്നു.”

“അല്ല, ഞാൻ അപ്പൂപ്പന്റെയടുക്കൽ അനുസരിക്കുവാൻ അനുവദിക്കുകയില്ലേ?”

അന്നദേവസ്വയം: — “അതിനെന്തൊരു സംശയം, തീർച്ചയായും.”

ഹേമനളിനി: — “ഏതുപ്രകാരം വിവാഹംചെയ്യുന്നതുവരെ ഞാൻ അപ്പൂപ്പന്റെയടുക്കൽ അനുസരിക്കുകയുള്ളാം. ഞാൻ ഇവിടെയില്ലെങ്കിൽപിടയുന്ന ആരാണെന്ന് അപ്പൂപ്പനെ ഹൃദയത്തിൽ സ്മരിക്കുക?”

അന്നദേവസ്വയം: — “ഞാൻ അതിന് അർഹനല്ല.”

ഹേമനളിനി: — “കണ്ണുകാണാൻ പാടില്ല, ഞാൻപോയി വീക്ഷിക്കുകയുണ്ടാവരുത്. അവൾ അടുത്ത മുറികിൽ പോയി ഒരു കൈവിലക്കു കൊണ്ടുവന്നു. “അപ്പൂപ്പൻ പത്രം വായിച്ചിട്ട് കുറച്ചുദിവസമായില്ല. ഞാൻ വായിച്ചു കേൾപ്പിച്ചതും.” അന്നദേവസ്വയം എഴുന്നേറ്റു. “കൊള്ളൂ, നീ കയ്യിനിട്ട് അഭിഷേകം. ഞാൻ തിരിച്ചുവന്നിട്ട് വായിക്കാം.” എന്നു പറഞ്ഞു് അദ്ദേഹം യോഗന്റെ അടുക്കലേക്കു പോയി.

“എനിക്ക് ഇത് അവളോടു് വിവാഹകാര്യത്തെപ്പറ്റി സംസാരിക്കുവാൻ സാധിച്ചില്ല. നാളെപ്പറഞ്ഞുകൊള്ളാം” എന്നായിരുന്നു പുത്രനോടു് അദ്ദേഹം പറയുവാൻ ഉദ്ദേശിച്ചത്.

അന്നദേവസ്വയം മുറികിൽ കടന്ന ഉടൻ യോഗന്റെ ചോദിച്ചു: “എന്തെല്ലാമായി അപ്പൂപ്പൻ, അവളോടു കാര്യമെല്ലാം പറഞ്ഞുവോ?”

ഒട്ടും സന്തോഷിക്കാതെ അന്നദേവസ്വയം “ഉപ്പ്, ഞാൻ എല്ലാം അവളോടു പറഞ്ഞു” എന്നു് പ്രതിവദിച്ചു. അങ്ങനെ

പാഞ്ഞിരിയ്ക്കുകയും യോഗൻ പിന്നെയും മേമനളിനിക്കു പഴി
കുവാൻ തുടങ്ങുമെന്ന് അദ്ദേഹം മനപ്പെട്ടു.

യോഗേശ്വരൻ:—“അവൾ സമ്മതിച്ചല്ലോ?”

അന്ന:—“ഉവ്വ്, ഒരു മാതിരി”.

യോഗ:—“അതാ, ഇപ്പോൾതന്നെ പോയി അക്ഷയിയോടു
പറയാം.”

അന്നയോടു ബന്ധപ്പെട്ട പരാമർശം: “വേണ്ട, വേണ്ട,
അക്ഷയിയോടു പറയാനായില്ല. നീ ഇങ്ങനെ എടുത്തുപാടാൻ
തുടങ്ങുകയാണെങ്കിൽ എല്ലാം അവതാളത്തിൽ കലാശിക്കും.”

ഇക്കാര്യം ഇപ്പോൾ ആരോടും പറയേണ്ട. ഉറങ്ങാ
ട്ടിൽ പോയി മടുത്തുവന്നിട്ട് അവസാനത്തിട്ട് ചെമ്പാൽ മതി
യാകും.

യോഗേശ്വരൻ മുറുപടിയോടും പറയാതെ അവിടെ
നിന്നും ഇറങ്ങിപ്പോയി. ഒരു ധോത്തികൊണ്ട് മേലും മറച്ചു,
അയാൾ നേരെ അക്ഷയിയുടെ വീട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു. അക്ഷയി,
ധനശാസ്ത്രത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു പുസ്തകത്തിൽ മുഴുകി ചായ
കുസാലയിൽ കിടക്കുന്നത് യോഗേശ്വരൻ കണ്ടു. അയാൾ
പുസ്തകംവാങ്ങി നോക്കവെച്ചിട്ട് പറഞ്ഞു: “ഇതൊക്കെ പിന്നീ
ടാവാം. വിവാഹത്തിന് ഒരു ദിവസം നിശ്ചയിക്കാനാണ്
ഞാനിപ്പോഴിവിടെ വന്നത്.”

“ഇതോരോ രക്ഷതു” എന്നു പറഞ്ഞു അക്ഷയി എഴ
ുന്നേറു.

അദ്ധ്യായം ൩൯.

പിറ്റേദിവസം പതിവിനു മുമ്പ് മേമനളിനി എഴ
ുന്നേറു് അന്നയോടുകൂടി ചുറ്റിയിലേക്കു പോയി. അദ്ദേ
ഹം ജനാലിനടുത്തു് ഒരു ധാരാളസാലയിൽ മിത്താമണനായി,
കിടക്കുകയായിരുന്നു.

ഗൃഹാപകരണസാധനങ്ങൾ മുറിച്ചിൽ വളരെ കുറവാ
യിരുന്നു. ഒരു കിരീടം ഒരു കപ്പിയും മെത്തയും കിടപ്പുമുണ്ട്.

[illegible]

മേലനല്ലിനി, അ ചുക്കൻ പഥമാൽക്കാരത്തിന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നല്ല തുരുട്ടി തടവിക്കൊണ്ട് അവർ സാധനം ചൊണ്ടു: “അല്ല, ഇന്നു കോണേക്കൊക്കെ ചായ കഴിച്ചു കൊണ്ടു നമ്മൾക്ക് കൊണ്ടു” ഇവിടെ ഇരിക്കാം. അപ്പോൾ അല്ലൻ പഴയൊക്കെക്കൊക്കെ കഥകൾ ചൊണ്ടു് ഏകദേശം കേൾപ്പിക്കണം. അങ്ങനത്തെ കഥകളെല്ലാം കേൾക്കുവാൻ എന്തിന്? എത്രമാത്രം ആഗ്രഹിക്കുന്നു? അല്ലന്തിന്നെത്രമാത്രം?”

[illegible]

പട്ടിയിൽ ഒരു നീയാവസ്ഥ ക്ഷാൽ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്ന
മനുഷ്യ ഉപകരി. അവർ ഒരു പട്ടിയിൽനിന്നു കിട്ടിയ
കാലിത്ത.

അന്നത്തെപ്പോലെ കോവണിപ്പടി ഇറക്കി കാഴ്ചവെക്കും. ചായ തിളപ്പിച്ചിട്ടില്ലെന്നറിഞ്ഞ് അദ്ദേഹം പ്രത്യേകനോക്കം കയ്യേറ്റു. “ചായകുടിപ്പൊക്കുള്ള സമയമായില്ല, അതുകൊണ്ടാണ്” എന്ന് അവൻ സമാധാനം പറഞ്ഞു. ഇക്കാലത്തെ പ്രത്യേകതകളിൽ ചുറ്റുമിറങ്ങി ആശയവും അതിൽ കവിതയെഴുതാനെന്നും വേലക്കാരെ ഉപയോഗിക്കുവാനും പ്രത്യേകം കോമ, വേണമെന്നും മറ്റുമുള്ള യഥാർത്ഥികളായ അധിപ്രായങ്ങൾ അദ്ദേഹം ഉൾക്കൊള്ളിച്ച് കാഴ്ചവെക്കും.

അധികം അഭിനയത്തെ കുറിച്ച് ചൊല്ലും കൊണ്ടുവന്നു, പണ്ടു കലാപാഴ്ത്തേഴുവില് ഇളിയുള്ളിയായി കടിക്കുന്ന

പതിവിനു വിപരീതമായി, അദ്ദേഹം ധീരതയോടുകൂടി പാനീയം ഉള്ളിലാക്കി.

“അപ്പൻ” വെളിയിൽ പോകുവാൻ ധീരതയോടെ എന്ന് ഫേമനളിനി ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു.

“ഓ, ഇല്ലില്ല. തന്നെപ്പോലെയായിരിക്കുമ്പോൾ ഓരോ വേഗം വരികയെന്നാണ് ന്നാതിരിക്കില്ല. മുതൽക്കു വരുന്ന പലതും മേലും വിചാരിച്ചു. മേലും വിചാരിച്ചത് ആരോടും തനിക്ക് വളരെ നല്ലതാണല്ലോ.” എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരത്തിൽ ഭസ്മപാത്രങ്ങളുടെ പൊടിപ്പുള്ളിത്തന്നതിനു മുമ്പെ യോഗേശ്വരൻ അടങ്ങിയോടുകൂടി തളത്തിൽ പൂവേഴിയിച്ചു.

അങ്ങനെയിരുന്നതിന്റെ വസ്തുധാരണത്തിൽ ഇന്ന് പ്രഭാതം ഉറപ്പു പതിപ്പിച്ചിരുന്നു. വെള്ളികളായി ഒരു വടികളായി കോങ്ങിത്തീർത്തു കൊണ്ടിരിക്കുന്നതായി കാണാം. മനോഹരമായ ഒരു പലികൾക്കുള്ളത് മാറിന് അലങ്കാരമായി ശോഭിച്ചു. വെള്ളികൾക്കൊക്കെ പൊതിഞ്ഞു ഒരു പട്ടണകം ഇടക്കെക്കുറിച്ചു പിടിച്ചിട്ടുണ്ട്. പതിവായി അയാൾ ശേഷം ശേഷം ലാങ്ങിരിക്കുന്നത്. എന്നാൽ ഇന്ന് ഒരു കസാല ഫേമനളിനിയുടെ അടുക്കുമ്പോൾ നീക്കിയിട്ട് അതിൽ ഇരിപ്പായി. അന്നുതന്നെ അവ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “നിങ്ങളുടെ മണി കറച്ചു നോക്കേണ്ടതാണ്.”

ഫേമനളിനി അയാളുടെ നേരെ നോക്കുകയോ മറുപടി പറയുകയോ ചെയ്തിട്ടില്ല.

അന്നുമ്പോൾ: — “കാമനെ, ഫേമന, നമുക്ക് മുതലിലത്തെ നിലയിലേക്കു പോകാം. എന്റെ മഞ്ഞുതൊപ്പിയും പതപ്പും വെയിലത്തിട്ട് ഉണക്കണം.”

യോഗേശ്വരൻ തടുത്തു പറഞ്ഞു: “അപ്പൻ ഇതു വളരെ ബദ്ധപ്പെടേണ്ട. സൂര്യനെന്നും ഓടിപ്പോകുകയില്ല. ഫേമന അടുത്തായിട്ട് ഒരു കപ്പു ചായ പകർന്നു കൊടുത്തു? എനിക്ക് കൊച്ചു വേണം. എന്നാൽ അതിഥികൾക്കാണ് ആദ്യം കൊടുക്കേണ്ടത് നിനക്കറിയാമല്ലോ!”

അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ ഫേമനളിനിയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു.

“ഫേമിലിയിനി എവിടെ എതിലും ഈ നിസ്സഹായവ നമുക്കു ഒരു ചാമ്പ്യനും കണ്ടിട്ടുണ്ടോ? ഈവർക്കു ഒരു ജനസമൂഹം ഉണ്ടാകുമെന്ന് തന്നെ!”

അക്ഷയിയുടെ സ്മൃതിഗീതം അല്ലാതെപോലും ശ്രദ്ധിക്കാതെ അവൾ രണ്ടു കുട്ടി എടുത്തു ചാക്കനിറപ്പ് കണ്ട് വേഗത്തിൽ നീട്ടി. മറേറത്ത് അക്ഷയിയുടെ നേരെ തിരിയവെച്ചു. സ്മൃതിയെപ്പറ്റി അന്വേഷണാധിപന്റെ മുഖത്തിൽ നോക്കി.

നന്നമെന്നാണു:—“താമ്രാധിപതിയായും, മറ്റുപുരാണങ്ങളിൽ
പ്രേഷാദം, ചന്ദ്രസ്തംഭമിടനാമം, വല്ലഭം, നമുക്കു മുതൽ
മുതൽ അനുഗ്രഹം.”

ഭാര്യയുടെ:—“വെളിച്ചം, ചന്ദ്രൻ, അന്തർദ്വാരം എന്നിവയെക്കുറിച്ച്, അക്ഷരം വെളിച്ചം—”

അന്നമലയാളിന്റെ കൈപാലം ജപിച്ചു. "നിങ്ങളും ഏതേതും തങ്ങളെ പ്രപ്രവിക്കുവാൻ വന്നിരിക്കുന്നുണ്ട്, അതുകൊണ്ട് മനസ്സുവെച്ചിട്ടു. അല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ അഗ്രന്ഥങ്ങൾ കയ്യിൽപ്പുറം നിർദ്ധരിക്കുന്നതു കർമ്മമെന്നോ? തെല്ലാം നശിച്ചു വെച്ചിട്ടു എന്തിനാ സാരി കെട്ടു. എങ്കിലും, മേലാൽ നമുക്ക് കൃഷ്ണിപ്പിറന്നുതന്നെ വെച്ചിരിക്കാം."

[illegible]

രക്ഷയി: ... ഏകദേശം 1000 രൂപയുടെ കലാകര. ബോസ് അതിവിടെ
 കൊണ്ടുവന്നത് എന്തിനാണ്? എന്നുള്ള രഹസ്യം ഇതി-
 കണ്ടുപിടിക്കണം." അന്നത്തെ സെനാൽ അത് അവ-
 ലുണ്ടെന്നു നീട്ടി. അത്, ഒരു അതീവ മഹാകവി-
 യായ കെനിസ്കന്റെ കൃതികളെല്ലാം ചേർന്ന് നല്ല മാർവ്വ-
 ലുള്ള ഇഷിൻ പ്രത്യേകമായി ഒരു ചെങ്കുണ്ടായി-
 രുന്നു. അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ വിശു-
 വാദനം മാനുവേലയെക്കുറിച്ച്. ഈ മാതിരി ഒരു

സമമാനം ഇതിനമുഖൊരിക്കൽ രൊരു അമ്പരക്കു നരുകിയിട്ടുണ്ട്. അതും കെനിസന്റെ പ്രതികൂലായിരുന്ന; ഇതുപോലെത്തന്നെ ദുഃസ്വയ തുകമിൽത്തന്നെ അതും 'ബാഷ്വാ' ചെയ്തിരുന്നു. മേൽക്കൂട്ടത്ത് ഒരു വിധിപോലെ അത് അവർ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിട്ടുണ്ട്.

തോമോട്ടൻ മനസ്സിലാക്കുന്നത്: "ഇതിലന്തർലീനമായ തത്വം എന്താണെന്ന് ഇതുവരെ കണ്ടുപിടിച്ചിട്ടില്ലേ?" എന്നു പറഞ്ഞത് ചുസ്സുകൾ തുറന്ന് ആദ്യത്തെ വശം സഹോദരിയെ കാണിച്ചു. "അക്ഷതി ശ്രീമതി ഫോമനളിനിക്ക് സമ്മാനിച്ചത്" എന്ന് അവിടെ എഴുതിയിരുന്നു. എന്നോ അതുപോലെ സ്തവനാപോലെ, അത് അവർ പെട്ടെന്നു താഴെയിട്ടു. ഒടുവിൽ "വള, അല്ല" എന്നു പറഞ്ഞു ചിതാവും പുത്രിയുൾകി മാലികകളിലേക്കു പോയി.

തോമോട്ടന്റെ കണ്ണുകൾ ശോഭനം കൊണ്ട് പലിപ്പു. "എനിക്ക് ഈ വീട്ടിൽ ഒരു നിമിഷം കൂടി താമസിക്കുവാൻ കഴിയുകയില്ല. ഞാൻ വല്ലയിടത്തും പോയി എന്തെങ്കിലും ജോലിനോക്കി ഏന്റെ നിത്യവൃത്തി കഴിച്ചുകൂട്ടിക്കൊള്ളാം" എന്ന് അയാൾ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു.

അക്ഷതി: "നിങ്ങൾ തെറ്റിപ്പറ്റിപ്പോയിരിക്കാം, എന്ന് ഞാൻ അറക്കത്ത പറഞ്ഞിട്ടില്ല? നിങ്ങളുടെ നിർദ്ദാസ്യം കൊണ്ടാണ് ഞാൻ ഇതിൽ കടന്നിരുന്നത്. ഫോമനളിനി ഒരിക്കലും എന്നെ ചുറ്റുമിരിക്കുകയില്ല. ഈ ഉപദേശം കെല്ലാം ഒഴിച്ചുവെയ്ക്കണം. ആദ്യമായി നിങ്ങളുടെ സാദരി കമേൽക്കെ മാർക്കത്തക്കു വേല ചെയ്യണം."

തോമോട്ടൻ:—"അതു വാസ്തവമാണ്. എന്നാൽ എങ്ങിനെയാണ് അതു ചെയ്യേണ്ടത്?"

അക്ഷതി:—"ഈ ലോകത്തിൽ വിവാഹം ചെയ്യുവാൻ തോഗ്യനായി ഞാനൊക്കൊറ്റ മനുഷ്യനേ ഉള്ളുവെന്ന് വിചാരിക്കുന്നത്. നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ ഭാഗിനിയായിത്തന്നെ കൈയിൽ സ്ഥിതിഗതികൾക്ക് എന്തൊരു വൃത്യാസമുണ്ടാകുമായിരുന്നു! മാതാപിതാക്കന്മാർ എന്റെ ബ്രവമ ചന്ദ്രം എന്നാണ് അവസാനിക്കണമെന്ന് ആശങ്കയോടുകൂടി പ്രതീക്ഷിക്കുകയുമില്ലായിരുന്നു. അവർക്ക് മരിക്ക

യോഗൻ, ഞാൻ പറയുന്നതു നല്ലപോലെ കേൾക്കുക. അതാൾ ഒരു നല്ല വാദിയാണു്; ഞ്ഞീകളെ ഞ്ഞുകുറിപ്പാൻ വാദിതപം കഴിഞ്ഞു ഉള്ളു. പാവങ്ങൾ! മെത്തിയായ ഒരു ഭർത്താവ് വാദിതായ ഭരവരനാക്കാൾ സഹവർത്താണെന്ന് അവർ അറിഞ്ഞുകൂടാ. നാളെ നളി നാലരന്റെ ഒരു പ്രസംഗം ഉണ്ടായിരിക്കും. അതു കേൾക്കുവാൻ ഭേദമന്തിവിടയുള്ളൂകി കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോവുകു്."

യോഗസ്തുൽ:—അങ്ങി, നളിനാക്കന്റെ ചരിത്രം എന്തോടു പറയു്?"

അങ്ങ:—പ്രപഞ്ചം പക്ഷെ ഏറിയൊരുതലിലും ഒരു മെറിയ വൈകല്യം കടലാൽ അതു കഴിഞ്ഞുപോയി അനന്തം ഒന്നു ഉണ്ടാക്കത്തു്? ഒരു ചെറിയ കറവ് ഒരു ഗുണം അന്നായാണു് അതില്ലെങ്കിൽ നല്ലവിട് പ്രിയം കൂടുതലാകും; കടമ്പരമാക്കുവാൻ അതു എളുപ്പവല്ല."

അങ്ങി നളിനാക്കന്റെ ചരിത്രം സംശേഷിച്ചു:

അയാളുടെ അച്ഛൻ, മാതാപിതൻ, പാർട്ടിപുരത്തിന്നു നാലിലുള്ള ഒരു ചെറിയ ജാമിയന്നു്. മുട്ടത്താമത്തെ വയസ്സിൽ രാജവല്ലഭൻ ഗ്രാമസമാജത്തിൽ ചേർന്നു. ഭർത്താവിന്റെ പുതിയ മരുമകൻ ചേരുന്നതിന് ഭാര്യ വിസമ്മതിച്ചു. മാമുലിൽനിന്നും അവർ അശേഷം വൃതിപെടിക്കുവാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. രാജവല്ലഭൻ ഭാര്യയുടെ സ്വഭാവം അസഹ്യമായിത്തോന്നി. അതിൽ വലിയ അതിശയത്തിന് വകയൊന്നുമില്ല. അവളുടെ പുത്രനായ നളിനാക്കന്റെ മതപ്രചരണത്തിലുള്ള സാമന്തവ്യവും, ആസക്തിയും, വാക്കുപദഭാരവും അയാളെ ചെറുപ്പത്തിൽ തന്നെ ഹൃദയസമാജത്തിൽ ചേരുന്നതിന് പ്രേരിപ്പിച്ചു. അയാൾക്കു് ആ നാട്ടിലെ മെധിക്കുറവിപ്പാർട്ടു മെൻറിൽ ഒരു ഉദ്യോഗം കിട്ടി. ഇടക്കൂടെ സുരലം മാറ്റിക്കൊണ്ടിരുന്നതിനാൽ അയാൾക്കു നാടു മുഴുവൻ ചുറ്റി സഞ്ചരിക്കുവാൻ സാധിച്ചു. സ്വർഗ്വഭാവവും, ഹൃദയരവിപാദവും, ചികിത്സാബൈദാർഢ്യവും ഉള്ളവനായിരുന്നതിനാൽ അയാൾ സഞ്ചരിച്ച നാട്ടിലെല്ലാം നല്ലപേർ സമ്പാദിച്ചു.

മിട്ടു. “എന്തിനാണ് അമ്മ? വിവാഹം ചെയ്യാത്തതു കൊണ്ട് എനിക്ക് അശേഷം അസുഖമില്ല.”

മകന്റെ സന്തോഷത്തിനുള്ള കാരണം എന്തിനെന്നു കണ്ടാണുണ്ടായ മാനസികമായ മാറ്റം ഉണ്ടാകുന്നു എന്നു മനസ്സിലാക്കി അമ്മയും കൂട്ടുകാരെ വെടിഞ്ഞു പോന്നു. അതുതന്നെ മതിയായ സ്വാതന്ത്ര്യം നൽകിത്തന്നു. അതിൽപാലായി, ഇവർക്കുവേണ്ടി അമ്മ വെളിച്ചത്തിനും ഒരു വിവാഹം ചെയ്യാനായിട്ട് അമ്മയുടെ തീരുമാനമുണ്ടായിരുന്നു. ചുരുക്കം ചില ആളുകൾ മറ്റും വിരോധം പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അമ്മയുടെ അഭിപ്രായം അന്തിമമായിത്തീർന്നു. “എന്റെ കുട്ടി, അമ്മയുടെ അമ്മയെ നീ വിവാഹം ചെയ്യാതിരിക്കണമെന്നു ആവശ്യമില്ല. നിനക്കു ഇല്ലാത്ത ഒരു സ്ത്രീയെക്കൊണ്ടും വിവാഹം കഴിച്ചുകൊള്ള. അമ്മ അതിനെ വിരോധിക്കുന്നതല്ല മനസ്സിലാക്കണം.”

മകനും അമ്മയും ഭിന്നസ്ഥിതിയിൽ ഈ സമയം കഴിച്ച് ആലോചിച്ചിട്ട് അവരോടു പറഞ്ഞു: “മ, അമ്മ അമ്മയുടെ ആഗ്രഹം അനുസരിച്ച് ഒരു വധുവിനെ കെട്ടിപ്പിടിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. അവൾ അനുസരണമായിട്ടും അമ്മയുടെ ആഗ്രഹത്തിൽ അനുസരിച്ചുവന്നുവെങ്കിലും അവൾക്കിരിക്കും അമ്മയുടെ സുഖത്തിനും ശാന്തിയ്ക്കും എന്തെങ്കിലും ദോഷം ഉണ്ടാകുമായിട്ടുണ്ട്.” പിന്നീട് ഒരു വധുവിനെ തിരച്ചിട്ട് അമ്മയും അമ്മയുടെയും പുറപ്പെട്ടു. അമ്മയുടെ ഭവനം എന്തെല്ലാമാണെന്നു വിവരമായ ഒരു അറിവുമില്ല. പക്ഷേ പല തരത്തിൽ പറയുന്നു. ഉദാഹരണത്തിനായിട്ട് ചിലർ അമ്മയുടെ അമ്മയും ഇല്ലാത്ത ഒരു സ്ഥലത്തെ അമ്മയും വിവാഹം ചെയ്തതായും, ആ കുട്ടി അമ്മയുടെ അമ്മയെ മരിച്ചുപോയിട്ടെന്നും ഒരു ജനശ്രുതിയുണ്ടു്. ചിലർ ഈ കഥ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. അമ്മയും വിവാഹം ചെയ്തവർ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയെന്നും എന്നാൽ സമയം അടുത്തപ്പോൾ തെറ്റായിത്തീർന്നെന്നും അമ്മയെ സമയം വിചാരിച്ചു.

അമ്മ എന്തെന്നതായാലും അമ്മയുടെ അമ്മ ഈ വിവാഹത്തിന് യാതൊരു വിചാരിച്ചിട്ടുമില്ലെന്നും പറയുകയില്ലെന്ന് അമ്മയെ വിശ്വസിച്ചു. പക്ഷേ കുട്ടി അമ്മയുടെ മരിക്കുന്നതിനുള്ള അമ്മയുടെ അമ്മയെ സമയം വിചാരിച്ചു.

ചെയ്യുകയുള്ളു. ഭാരമനളിനിയമമേന്മയെ വാഗ്വ്യവതിയായ ഒരു ചെറുപ്പന്റെ ഇത്ര വേഗം കിട്ടുവാൻ അത്ര എളുപ്പമോ? പ്രകാശം ഭാരമനളിന്റെ സ്വഭാവം ചെറുക്കുക്കൾ സ്വസ്ഥരോടെ ഉണ്ടല്ലോ! അവർ ചെറുപ്പന്റെ അർത്ഥശൂന്യതയെ മൂർച്ഛിക്കും. അവർക്ക് ഉപദേശം ഉണ്ടാകുന്ന യാതൊന്നും ചെയ്യാതിരിക്കുവാൻ അവർ വേണ്ട ജാഗ്രതയുള്ളവരുമായിരിക്കും അവർ എല്ലാ യോഗ്യതകളും തികഞ്ഞ ഒരു ഉത്തമ വ്യക്തിയാണെന്ന് സാക്ഷാത്കാശമായി കണ്ടു നളിനാക്ഷൻ ബോദ്ധ്യമാകും. അതിനാൽ ഇവരെ എത്രയും വേഗത്തിൽ പരസ്യം വരികയുള്ളു - അന്നുതന്നെ അക്ഷൻ ഉപദേശിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ൪൦.

അക്ഷൻ അത്രയായ ഉടൻ യോഗേശ്വരൻ സോപാനം കയറി കണ്ടാണിലയിലേക്കു പോയി. അന്നഭോജനവും ഭാരമനളിനിയം മുറിയ്ക്കൽ സമ്പാദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത് അയാൾ കണ്ടു. പുറത്തു മുറിയ്ക്കൽ കണ്ടപ്പോൾ അന്നഭോജനവിന് പറ്റിയ സങ്കോചം ഉണ്ടാകാതിരുന്നില്ല. സൽക്കാരശാലയിൽ ചെല്ലു തന്നിരിക്കണ്ടായ കോപവും, മകനോടു ചെന്നു ഭാരമനളനങ്ങളും കണ്ടത് അദ്ദേഹം പശ്ചാത്താപിച്ചു. സഹജമായ ശാൻസ്വഭാവം തൽക്കാരശാലയായെന്നതിലും വെടിമുണ്ടിവന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിന് വലിയ കണ്ണിരുമുണ്ടായി. അതിനാൽ പതിവിൽക്കൂടുതൽ സേവാദാർത്ഥത്തോടു കൂടി അദ്ദേഹം പുത്രന് സ്വഭാവം പറഞ്ഞു.

“യോഗേശ്വരാ, കൂട്ടി, ഇവിടെ വന്നിരിക്കൂ.”

യോഗേശ്വരൻ:—“അല്ലേ, ഇങ്ങോട്ടു യോഗക്ഷണം അടുത്തും ഭാരമനളിനിയം ഇതരികെയായി വീട്ടിനെ കയറ്റിയിൽ ഇറങ്ങാമെന്നല്ല. അത്ത് ആരോഗ്യത്തിന് ദോഷമുണ്ടാകുമെന്ന് അറിഞ്ഞല്ലോ?”

അന്നഭോജൻ:—“ശരിയല്ലേ? കുറച്ചുനാളായി ഞങ്ങൾ വെളിയിൽ പോകാനില്ല. ഭാരമനളിനിയം വെളിയിൽ പ്രകാശമാകുവാൻ എളുപ്പമല്ല.”

ഹേമനളിനി:—“വേദം അല്ല, കറം എന്റെ പേരിൽ
ചുരുക്കത്താൽ, അത് അല്ലെങ്കിൽ ഒരു ഏകദേശം
വെറും തയ്യാറാണെന്ന് അല്ലെങ്കിൽ അല്ലെങ്കിൽ?”

തനിക്ക് ലേഖനം വ്യവസ്ഥിതമാണ് അവരെ വിശ്വസിക്കുവാൻ അവർ ആഗ്രഹിച്ചു. പുറമേ നടക്കുന്ന സംഭവത്തിൽ താൻ വിശ്വസിക്കുന്നതും അവരെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുവാൻ അവർ സന്ദർഭം പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

യോഗേശ്വർ:—“അല്ല, നാളെ ഒരു മീറ്റിംഗ് ഉണ്ട്. വേഗം
ഒരു അഭിപ്രായം കൊണ്ടുവരുകണം.”

അദ്ദേഹം വാക്കുകളും കൂടുന്ന സ്ഥലത്തു പോകുന്നതിന്
ഹേമനളിനിക്ക് ഇഷ്ടമില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ അന്നുമൊഴിവില്ലാത്ത
അറിയാം. അതിനാൽ അദ്ദേഹം പൂട്ടിയ ഒരു നോട്ട്.

“ഒരു മീറ്റിംഗ്” എന്ന് ഹേമനളിനി ഉടൻതന്നെ
പറഞ്ഞ് ഉറക്കം പറഞ്ഞു. “അതാണ് പ്രാസംഗികം?”

യോഗേശ്വർ:—“ഡാക്ടർ, നളിനാക്ഷൻ.”

അന്നുമൊഴി:—“നളിനാക്ഷൻ.”

യോഗേശ്വർ:—“അയാൾ വളരെ സമർത്ഥനായ ഒരു വാക്കി-
യാണ്. കൂടാതെ, അയാളുടെ പരിഭവം തന്നെ വളരെ
വിശേഷമാണ്. ഇതു നിസ്സാക്ഷ്യമായതും, മാത്രം
മതിയായ ഉള്ള ഒരു മനസ്സാണെന്നു കാണുകയില്ല. ഒരു ഉത്തര
പുറപ്പെടും” എന്നാൽ ഒരു രണ്ടു മണിക്കൂറിനു മുമ്പ്
യോഗേശ്വർ, നളിനാക്ഷനെപ്പറ്റി ഒരു കിംവദന്തി
യല്ലാതെ പേരൊന്നും അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

“അല്ല, നിശ്ചയമായും നാളെക്ക് ഈ പ്രസംഗം കേൾ-
ക്കാൻ പോകണം” എന്ന് ഹേമനളിനി ഉദ്യോഗസ്ഥരോടൊന്നിച്ച്
പറഞ്ഞു.

മീറ്റിംഗിനു പോകുവാൻ ഹേമനളിനി പ്രതിജ്ഞിച്ച അല്ലെങ്കിൽ
അയാൾ മനോഹരമായി അന്നുമൊഴിവില്ലാത്ത ശക്തിയോടെ. എന്നാലും
അദ്ദേഹത്തിന് എന്താണ് ഒരു ആശ്വാസമുണ്ടായി. പുറത്തുനിന്നു
പ്രവേശിക്കുകയും ഹേമനളിനി കവളിയിൽ പോയി അയാ-
ളുടെ കൂട്ടുകാരനായി മേളിക്കുക; അങ്ങനെയൊരു പരിഭവം
അവസരം കാലതാമസംകൂടാതെ പ്രാപിക്കും; പ്രസംഗവും ഉത്ത-
രവും അവർക്കുണ്ടാകും എന്ന് ആ വൃദ്ധൻ വിചാരിച്ചു.

“യോഗേശ്വര, നീ നാളെ പ്രസംഗം കേൾക്കാൻ, ഞങ്ങളെക്കൂടി കൊണ്ടുപോകണം. നളിനാക്ഷനെക്കുറിച്ച് അറിയാവുന്നത് ഇപ്പോൾ ഞങ്ങളോട് പറയുക. അയാളെപ്പറ്റി ലഭ്യമായ പല അർത്ഥങ്ങൾ പറയുന്നുണ്ട്” എന്നു അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

സമീപനത്തെക്കുറിച്ച് ഭയം പ്രവാദം പറഞ്ഞു പരക്കുന്ന കൂട്ടരെ ആശങ്കിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ഒരു മുഖവുരയോടുകൂടി യോഗേശ്വരൻ നളിനാക്ഷന്റെ ചരിത്രസംഗ്രഹപതിപ്പിന് ആരംഭിച്ചു.

“തങ്ങളുടെ സഹോദരന്മാരെ ആശങ്കിപ്പിക്കുന്നതിനും ഹാഷിഷണത്തിനും, പാദമേന്മയായ മർത്യർക്ക് അവരുടെ ജനന സമയം തന്നെ ഒരേവം ഒരു ശൈലസൻസ്” കൊടുത്തിട്ടുണ്ടെന്ന് അവർ വിചിന്തയിടുന്നു. ഇവരെപ്പോലെ മൃത്യുനാശം ഉപഗ്രവകാരികളുമായി ഈ ലോകത്തിൽ വേറെ ജീവികളുണ്ടോ എന്നു തന്നെ സംശയിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.” ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കും യോഗേശ്വരന്റെ ശോഷം വലിയിച്ചു.

“അതെ, അർത്ഥിഭയത്തന്നെ. എന്റെ അഭിപ്രായവും അതുതന്നെ.” എന്നു മകനെ സമാധാനപ്പെടുത്തുന്നതിനായി നരകാഗ്നി പറഞ്ഞു: “അയൽവീട്ടുകാരുടെയും കററങ്ങളും വൃക്കളും വിശ്വസിക്കുന്നവൻ മഹാ മുഖനാണു്. അത്തരം ഒരു ജനങ്ങൾ പല പ്രകാരത്തിൽ സംശയിക്കും.”

യോഗേശ്വരൻ:—“അല്ല, അപ്പൂൻ എന്നെ ചൂണ്ടിപ്പറയുകയാണെന്നു തോന്നുന്നുല്ലോ! ഞാൻ ഈ കേസരിരോമണിയിൽ കള്ളപ്പോലെയുള്ളത് അപ്പൂൻ ഇനിയും മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ലല്ലോ! ഞാൻ സ്തുതിക്കുകയും ചെയ്യും, നിന്ദിക്കുകയും ചെയ്യും. കൊണ്ടുക്കുറിച്ച് തോന്നുന്ന അഭിപ്രായം അയാളുടെ മുഖത്ത് വെച്ചു പറയുന്നതിനും ഞാൻ മടിക്കുകയില്ല. വേണമെങ്കിൽ എന്തു ബോധിക്കുവാൻ മുട്ടിപ്പിടി ഉപയോഗിക്കുവാൻ സന്നദ്ധനാണു്.”

അന്നരക്ഷാധ്യ:—“യോഗൻ, മെഴുപ്പു പറയാതെ, നിന്നെ അഭിമുഖത്തോടു ഞാൻ വിചാരിച്ചിട്ടു. എന്ദിമി” എന്നു നാല്പതാമദ്ധ്യായത്തിൽ എഴുതുക?

അന്നന്തരം യോഗേശ്വരൻ നളിനാക്ഷന്റെ ചരിത്രത്തിലെ ഒരു പ്രവേശിച്ചു. അയാൾക്കുറിപ്പാലായിരുന്ന സകല

സ്തുതിപാലങ്ങളും പരാക്രമത്തെ പേരിന്നൊരു കൂട്ടിച്ചേർത്തു്, അയാൾ പറഞ്ഞുതുടങ്ങി: “നളിനാക്ഷൻ, അയാളുടെ മേലാലി പോലും ഉപേക്ഷിച്ചു്, മാതാവിനെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവൻ ചെന്നാടിയിലേക്കു പോയി. അപ്പോൾ അയാളുടെ പേരു മറീത്തയാക്കുവാൻ നല്ല അർത്ഥമുണ്ടു്. ചില കൂട്ടക്കൂട്ടം, ചിലർ വിചാരിച്ചു. ആരെങ്കിലും പറഞ്ഞാലും ഞാൻ ആ മനസ്സനെ അന്യസം ബഹുമാനിക്കുന്നു. ദൈവം, നിന്റെ അഭിപ്രായം എന്താണു്?”

മേമനളിനി:—“ജ്യേഷ്ഠന്റെ അഭിപ്രായത്തോടു് അനന്തരം യോജിക്കുന്നു.”

യേശോസ്തൻ തുടങ്ങ: “ദൈവം അയാളുടെ ഉപവർത്തികളെ അഭിനന്ദിക്കുമെന്നു കേൾക്കുന്നു” എന്നിരിക്കയാലും അയാളെപ്പോലെ മേമനളിനിയും അപ്പോസ്തലന്മാരിന്നു് എന്തു സമാർത്ഥത്വം ചെയ്യാൻ തക്കതായില്ല.”

അന്നമധ്യായം പൂരിയെ പ്രേമപൂർവ്വമായ നന്മകൾ കൊണ്ടു സമീപിച്ചു. അയാളുടെ വരണം അരുണവർണ്ണമായിത്തീർന്നു. സംഭ്രമത്തോടുകൂടി അവൾ കണ്ണടച്ചു.

അ പ്രായം രാമ.

സുൽക്കർമ്മത്തോടുകൂടി അന്നമധ്യായവും ദൈവം നിയമ പ്രസംഗം കേട്ടു കഴിഞ്ഞു് തിരിച്ചു വീട്ടിൽ വന്നു.

“പ്രസംഗം വളരെ സുകരമായിരുന്നു” എന്നു് ചായക്കേക്കുപരികിൽ സ്ഥാനം പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ആ മാന്യവൃദ്ധൻ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം തട്ടിവിട്ടു.

പേരെല്ലാ നിമിഷം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞിട്ടു; എന്നിലും ഒത്തോ വിചാരം അദ്ദേഹത്തെ ബാധിച്ചിരുന്നു. മേമനളിനി, ചായകുടി കഴിഞ്ഞു് കോവണിപ്പടി കയറി മുക്കളിലേക്കു പോയതുപോലും അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

മനസ്സുകൊണ്ട് തിരഞ്ഞെടുത്തു. ഒരു കൗതുകമായിട്ട്, അയാൾക്ക് ഒരു അനുഭവപ്രദമായ മനസ്സ് ഉണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ സംശയത്തിൽ, അയാൾക്ക് പഠിക്കാൻ പറ്റിയ പലതിയും എന്തിനും തീരെ ദുർഗ്ഗമായിരുന്നു.

അക്ഷയി:—പരമാനന്ദ കണ്ടുപിടിക്കാനായിപ്പോകുന്നത് മരുത കൊടുത്തതാലേ അതുവരെണ്ട് ചാലമുളളൂ. രണ്ടാമതൊക്കെറിപ്പുള്ള മായാവിഭാഗിയിൽപ്പെട്ട് ചോമനളിനി വട്ടക്കരക്കുകയാണ്. ഈ വിഷയം വട്ടത്തിൽ വിനയം അവളെ രക്ഷിക്കുവാൻ സമർത്ഥനായ ഒരു നന്ദാജിത്താണി തന്നെ വെണം. സാധാരണ ഒരു കുറുക്കൻ വളരെ പ്രയാസമായിരിക്കും. അയാൾ ശക്തിയായി പ്രസംഗിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നപ്പോൾ ചോമനളിനിയുടെ മുഖം സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയോ?

உறுப்பினர்:—“உய்”, ஸார்ஸ் கோவிட் இன்குபேட்டர் மூலம்
 மிகவும் கொடியான அறிகுறிகளைப் பூசுவதால் நல்லபேரில்
 இறந்திருக்கிறீர்கள், கொள்கையிலிருந்து கணிசமான வேகத்தில்
 தோன்றி, பூசுவதால் நான் அறிந்திருக்கிறேன்” பூசுவது
 சரியான அறிகுறிகளை வரிகளாகக் கொண்டுள்ளதா?”

അക്ഷയി:—“ഞാനെന്നാ, നിങ്ങളോ ആണ് പ്രസംഗിച്ചിരുന്ന
തെങ്കിൽ അവർക്കു തീരെ രഹിതമാകിയിട്ടില്ല. സൂര്യൻ
കളെ ആകർഷിക്കാൻ വേലാത്തതിനൊരു പ്രത്യേക
ശക്തിയുണ്ട്. ഒരു സമ്പാദിക്കുവേണ്ടി ഉമാഭദ്രി,
അവളുടെ ശരീരത്തെ അനുപാസനംകൂടാതെ ഏതുമാ
തിരി ശോഷിപ്പിച്ചുവെന്ന് കാളിദാസൻ തന്റെ ഒരു
കവിതയിൽ വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതറിയാമോ? വേറെയാരെ
യെങ്കിലും നിങ്ങൾ മംഗത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുകയാണെ
ങ്കിൽ ഹേമനളിനി അയാളെ രമേശുമാരി തുലനം
ചെയ്തു നോക്കും. അപ്പോൾ സ്തബ്ധനായെന്ന് പരാജയം
സംഭവിച്ചുപോകുമെന്ന്. നളിനാക്ഷൻ ഒരു സാധാ
രണമനുഷ്യനല്ല. അയാളെ വേറെയൊരാളായി ഒരു ആര
ത്വനിരൂപണം ചെയ്യാൻ ആരെ മുതിരുകയില്ല.
വേറെയെന്തെങ്കിലും ചെയ്യാമെന്നു നിങ്ങൾ അവ

ഉടെ മുമ്പിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരിക; നിങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശമെന്താണെന്ന് ഉത്തരമുണ്ടാത്തതിൽ അവൾ കണ്ണുപിടിക്കും; പിന്നെ പ്രശ്നാഭിമുഖം മടിക്കുകയുമില്ല. എന്നാൽ നളിനാക്ഷനെ ഇവിടെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്ന് അവളുമായി പരിചയപ്പെടുത്തിയാൽ യാതൊന്നും സംഭവിക്കാനില്ല. പിന്നീട് കൂമേണ സ്വതന്ത്രമാനം വർദ്ധിച്ച് അനാരോഗ്യമായിക്കുറേശിക്കും.”

യോഗേശ്വരൻ:—“എന്തിനൊന്നും ഒളിച്ചുവെച്ചാൽ അറിഞ്ഞു കൂടാ. വാസ്തവം പറയുകയാണെങ്കിൽ അയാളെക്കുറിച്ച് അത്ര വലിയ ഒരു അഭിപ്രായം എന്റെ മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞിട്ടില്ല.”

അക്ഷയി:—“നിങ്ങൾക്കു തോന്നിയതു പറയുകയും പ്രവർത്തിക്കുകയും ചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ കാതുമെല്ലാം വെള്ളത്തിലാകും. നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടപോലെ എല്ലാം കൈനീടണമെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതു് നടപ്പുള്ള സംഗതിയാണോ? ഫേമനളിനി രജശനെ വിസ്മയിക്കുന്നതിനുള്ള നിയമം പ്രയോഗിക്കണം. എന്നെങ്കിലും ഉദ്ദേശമെല്ലാം കേൾക്കാതി പഠിണമിക്കരുത്. കാതുനടപ്പുവേണമെങ്കിൽ ഞാൻ പറയുന്നത് അക്ഷരംപ്രതി അനുഷ്ഠിക്കണം.”

യോഗേശ്വരൻ:—“നളിനാക്ഷനെ ശരിയായി മനസ്സിലാക്കുവാൻ കുറച്ചു വിഷമമുണ്ട്. അയാളുടെ ആശയം സുഗ്രഹമല്ല. അത്തരം ആളുകളോടു് തുടർപെടുന്നതിന് റ്റുനിമുക്കു കുറച്ചൊരു ശങ്കയും മയവും ഉണ്ട്. പ്രകടപ്പെട്ടിട്ടു വരുന്നതു ചെന്നപ്പോൾ അവിടെ ചെല്ലുന്നവരും കഞ്ഞി വരുത്തുവെങ്കിൽ പിന്നെ വല്ല രക്ഷയുമുണ്ടോ?”

അക്ഷയി:—“മറയാ, വല്ലതും കഴിപ്പിച്ചുണ്ടാകുന്നതിൽ അതു് നിങ്ങളുടെ കുറവു കൊണ്ടാണ്. ഒരു നീളൽ കണ്ടാൽ നിങ്ങൾ ഭയവിചാലനാകുന്നു. ആദ്യം മുതൽ രജശന്റെ കാര്യത്തിൽ നിങ്ങളെല്ലാം കണ്ണുമടച്ചിരുന്നു. അയാൾ സത്യവാദി, കേളുവുമില്ല കപടവുമില്ല, ശ്രീകൃഷ്ണരാധാസ്തർ കഴിഞ്ഞാൽ അടുത്ത ഭവഭാഗംപാരംഗത്ത്. സാധി

തൃകാരമായിട്ട് വെച്ച് അഗ്രോസരൻ, എന്തൊക്കെ പലതും ആ വിധിപാത്രം നിങ്ങൾക്കു സമ്മതിച്ചു. അന്നും ഏന്തിയോ അയാളെപ്പറ്റി ഒരു നല്ല അഭിപ്രായം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇതൊന്നും ഞാൻ തുറന്ന ഇളവരെ പറഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നുവെച്ചു. ഇത്ര സമർത്ഥനും യോഗ്യനുമായ ഒരു മനുഷ്യനെ എന്തൊക്കെവിടെ നിന്നുമാനമായ ഒരു കാര്യം ചെയ്തതെന്തെന്തെങ്കിലും അത് അസംബോധനകൾക്കൊണ്ടെന്നോ പറയൂ. ഈ ദേവജ്ഞാതാക്കളെല്ലാം ദൂരെ നിന്നുവേണം ആരാധിക്കാൻ. അടുത്താൽ സ്വർ പരമാർത്ഥവും വെളിക്കാലും. ഈ ഭാഗീനി ആളുകൾക്കു സൂര്യകളെ കല്യാണം കഴിച്ചുകൊടുക്കാമെന്ന് വാഗ്ദാനം ചെയ്യുന്നതുപോലും ആപൽക്കരമാണ്. ഞാൻ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള ഒരൊറ്റ പണവെ നമ്മുടെ മുമ്പിൽ തുറന്നുകിട്ടിയത്. അതു സ്വീകരിച്ചാലെ പലപ്രശ്നങ്ങളാകുമുള്ള.

അക്ഷയിയും യോഗേന്ദ്രനും ഒക്കെയും അന്നുവെച്ചു വിൻറാ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ യോഗേന്ദ്രനി എതിർ വാതിലിൽക്കൂടി വെളിയിൽ ചാടി.

“നമ്മൾ വരുന്നത്, അവർ ജനകിൽ കൂടി നോക്കി മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കണം” എന്ന് അക്ഷയി പറഞ്ഞു. അയാൾ മനഃമസിപ്പുകൊണ്ടു അന്നുവെച്ചുവിൻറ അടുത്തിരുന്നു. പിന്നീട് ഒരു പാത്രം ചായ എടുത്തു കുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “നളിനാക്ഷന്റെ പ്രസംഗം എത്ര ഹൃദയോന്മേഷമായിരിക്കണം! അയാളുടെ ആത്മാർത്ഥതയാണ് അതിനു മുഖ്യകാരണം.”

അന്നു:—“അയാൾ നല്ല പ്രാവീണ്യമുള്ളവനാണ്.”

അക്ഷയി:—“പ്രാവീണ്യം! അത്രമാത്രമല്ല. അയാൾ മനുഷ്യരൂപം ധരിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ദിവ്യാത്മാവാണ്.”

യോഗേന്ദ്രൻ അമ്മമനാകിപ്പറഞ്ഞു: “അക്ഷയി, ദൈവത്തെ വിധാരിച്ച് അയാളുടെ ദീർഘതാപത്തെക്കുറിച്ച് ഒന്നും പ്രസംഗിക്കാതിരിക്ക. നിങ്ങളുടെ ദിവ്യാത്മാക്കളിൽ നിന്നും

ജഗദീശ്വരൻ നമ്മെ രക്ഷിക്കട്ടെ!” എന്നാൽ ഈ യോഗ്യൻ തന്നെയായിരുന്നു തലോടിവരും നളിനാക്ഷരന്റെ നിരവധി ഇഷ്ടങ്ങളെ വാണോല്പാദനത്തിന്നായി നൃത്തിച്ചതും, അയാളുടെ മേൽ ആരോപിച്ചിട്ടുള്ള കുറ്റങ്ങൾ അടിസ്ഥാനരഹിതമാണെന്ന് ശങ്കതിപ്പുവാൻ വാദിച്ചതും.

അന്നു:—“യോഗ്യനും, ഇദ്ദേഹിന്റെ വളം, നീ അങ്ങനെയൊ പറയരുത്. പുറമെ നല്ലവരെന്നു അറിയുന്നവരുടെ മനസ്സും നന്നായിരിക്കും എന്നാണു് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നതു്. ഈ അഭിപ്രായം അബദ്ധമായിരിക്കാം; എങ്കിലും സത്തുക്കളെ സംശയിക്കുന്നതിൽ ദൈവമാണെന്നു തോന്നുന്നു.”

നവംനവങ്ങളായ ആശയങ്ങൾ, നളിനാക്ഷരന്റെ പ്രസംഗത്തിൽ ശാരദയും ഉണ്ടായിരുന്നു. അതു് അയാളുടെ ആത്മീകതത്വപരിയാപനീകത്തിൽ നിന്നും ഉൽഭവിച്ചതാണു്. അയാളുടെ സന്ദേശം ആനന്ദവും ഉജ്ജ്വലവുമായിരുന്നു. ഒരു കമ്മട്ടക്കുറ്റപ്പടക്കമാൻ നല്ല സാധനം വിൽക്കുമോ? ഒരു രസതന്ത്രശാസ്ത്രജ്ഞൻ? കൃത്രിമമായി തനി സ്വസ്ഥത ഉണ്ടാക്കുവാൻ കുടിയുമോ? പരസാധാരണ കൂടാതെ ഈ ചോദ്യത്തിന്നു പ്രസംഗം ചെയ്യുവാൻ എല്ലാവർക്കും സാധിക്കുകയില്ല. നേരെ പ്രസംഗമെന്തപ്രകാരത്തിൽ കയറിക്കൂട്ടുന് അയാളെ അഭിനയിച്ചാൽ എന്താണെന്നു കൂടി എന്തിന്നു അറിയുന്നില്ലാതി.”

അമ്മതി:—“അയാൾക്കു പൂർണ്ണരോഗവും ഉണ്ടാകരുത് ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. നിരന്തരപരിശ്രമംകൊണ്ടു ശരീരത്തിന്നു നല്ല ക്ഷീണമുണ്ടെന്നാണു തോന്നുന്നതു്.”

അന്നു:—“എന്താ, അയാൾക്കു നല്ല ആരോഗ്യമില്ല?”

അമ്മതി:—“പക്ഷവും രാത്രിയും പ്രാതൽനേരവും പാവനവും തന്നെ. പിന്നെ എങ്ങനെ ശരീരത്തിന്നു സുഖമുണ്ടാകും?”

അന്നു:—“അതു് അങ്ങനാണു്. ശരീരംകൂടി നല്ലപോലെ സൂക്ഷിക്കണം. അമ്മളുടെ മേലും നമ്മൾ തന്നെത്താൻ ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളു. എന്തിന്നു ശൈത്യകാലം കിഴിയിക്കുന്നതിൽ ആരോഗ്യത്തിന്നു് പരാതി നേരിട്ടാലുള്ള വിഷമങ്ങളെപ്പറ്റി അങ്ങനേയ്ക്കു പറയാമായിരുന്നു. കൊളിക്കു ആരോഗ്യം പരിപാലിക്കുന്നതിന്നു എന്താണു് നിയമങ്ങൾ ഉണ്ടു്. അതു അനുസരിച്ചാൽ മതിയാകും. അതിൽ ആശ്ചര്യത്തോളം—”

യോഗേശ്വന്റെ ശക്തി നശിച്ചു. “ഇതു മുഴുവൻ പരമാത്മമല്ല. നളിനാക്ഷബാബുവിന്റെ ശരീരത്തിൽ നാശത്തെ കഴിപ്പിച്ചിട്ടു. ഇത് ഉച്ചതിരിയെ അയാളെക്കണ്ടപ്പോൾ, സന്യാസം ആരോഗ്യത്തിൽ പെറിയതാണെന്ന് ഞാൻ വിചാരിച്ചു. ഇതെന്നു പരീക്ഷിച്ചുനോക്കിയാൽ കൊള്ളാമെന്നു കൂടി ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.”

അന്നദബാബു സംഭാഷണം തുടന്നു:

“അക്ഷയി പറയുന്നത് പരമാത്മമാണോ എന്ന് എനിക്കു അറിയാത്തതു്ക. എന്നാൽ ഒരു കാര്യം തീർച്ചയാണ്. നമ്മുടെ നാട്ടിലെ മഹാശാക്തേയവും ചൈതന്യത്തിൽ മരിക്കുന്നു. അവരുടെ ആരോഗ്യത്തെക്കുറിച്ച് അവർ അശേഷം ചിന്തിക്കുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് നാട്ടിൽ ഗുണമല്ല, വലിയ ദോഷമാണുണ്ടാക്കുന്നത്. യോഗേശ്വര, നളിനാക്ഷബാബുവിനെ സംബന്ധിച്ചുള്ള അഭിപ്രായം ശരിയല്ലെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അയാൾ ഒരു നല്ല മനുഷ്യനാണ്. ശരീരം നല്ലപോലെ സൂക്ഷിക്കണമെന്ന് അയാളെ ഉപദേശിക്കണം.”

അക്ഷയി:—“ഞാൻ നളിനാക്ഷബാബുവിനെ ഇവിടെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരാം. നിങ്ങൾ അതിൽ ഭീഷസംഭാഷണം ചെയ്യുന്നത് ഗുണപ്രദമായിരിക്കും. പരീക്ഷ തുടങ്ങിയപ്പോൾ നിങ്ങൾ എനിക്കു തന്ന സമ്പ്രദായത്തെക്കുറിച്ച് അറിയിപ്പോൾ കൊടുക്കണം. തമ്പുരാൻകൊണ്ടു് വേല ചെയ്യുന്നവർക്ക് അത് ഒന്നാമതാണ്. ശരീരത്തിന്നും മനസ്സിന്നും തെച്ചോലെ ഉൾക്കിതം കൊടുക്കുക. നിങ്ങൾ, നളിനാക്ഷബാബുവിന്റെ ശരീരം—”

യോഗേശ്വൻ ചാടിയെഴുന്നേറ്റു. “അക്ഷയി, നിങ്ങളെ നീക്കം ദൂരത്തുണ്ടാക്കുക. വെറും മനുഷ്യമാണ് നിങ്ങൾ സംസാരിക്കുന്നത്. ‘കേട്ടു കേട്ടു് സഫി കൈട്ടു്’ എന്ന് ആമകൊരിയ്ക്കൊണ്ടു് അയാൾ വെളിയിലിറങ്ങിപ്പോയി.

അദ്ധ്യായം ൪൨.

ഘോരമനളിനിരുടെ വിവാഹാലോചനയ്ക്കു മുഖ്യ അണക്കുറവായ പൂർണ്ണാരോഗ്യവൺ ആയിരുന്നു. നല്ല നല്ല പാശ്ചാത്യഗ്രന്ഥങ്ങൾ അദ്ദേഹം ധാരാളം ഉപയോഗിച്ചിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം മരുണ തൈപ്പനതിരവോലും അദ്ദേഹം വലിയ ഒരു മുഖ്യ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു. ശരീരസമാധമ്യം സങ്കുട്രബലി ലോകത്തിൽ മാത്രം വ്യാപിച്ചിരുന്നു അക്കാലത്തു് അതു് സംഭവിക്കാത്തതിന്നു് സാധകമായ ഒരു വിചാരമാണിങ്ങിന്നിരുന്നു. എന്നാൽ ഇദ്ദേഹം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഘോരസങ്കടത്തിന്നു് ഒരു വലിയ വിഭോധം നേരിട്ടിരിക്കുന്നു. എന്നിട്ടും അദ്ദേഹം ഇതൊന്നും പരാമർശിച്ചു് സംസാരിക്കുന്നതായില്ല.

ശരീരസമാധമ്യത്താൽ അദ്ദേഹം കഠിനമായി കിടന്നൊരു കലാശിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഘോരമനളിനി, യോഗേശ്വരന്റെ പാദവിന്യാസം സോപാനത്തിൽ കേട്ടു. പെട്ടെന്നു നൂലിച്ചും നൂലും താഴെവെച്ചു്, അദ്ദേഹന്റെ നിശ്ചിത വിവർണം ഉണ്ടാകരുതെന്നു സാരദാസ് മുന്നറിവു കൊടുത്തവന്റെ അവർ കഠിനമായാണിപ്പോൾ നടന്നു. അധിക യോഗേശ്വരന്റെ കൂടെ നളിനാക്ഷണങ്ങളിടക്കു് അവർ അയ്യത്തപ്പെട്ടു നിന്നുപോയി. അവർ പലയോളം വലിഞ്ഞു് വേറെയൊരു മുറിയിൽ കയറുവാൻ ശുചിപ്പദ്യോൾ യോഗേശ്വരൻ തടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

“ഘോരം, ഞാൻ നളിനാക്ഷണ്ഡാബ്ധിനെ ഇവിടെക്കൊണ്ടു വന്നിട്ടുണ്ടു്. നിന്നു, അദ്ദേഹവുമായി പരിചയപ്പെട്ടു് വരുട്ടെ?”

ഘോരം സംഭ്രമപ്പെട്ടുനിന്നു. നളിനാക്ഷണ്ഡാബ്ധിയോടുപയോക്താ, അവളുടെ മുഖം നോക്കരുതെന്നു കനിച്ച് വന്നാശി.

അദ്ദേഹം അന്നുമൊത്തു ഉണർന്നു പുതിയ നിശ്ചിത ഘോര മുറിയിൽ വീണ്ടും പ്രവേശിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദവിന്യാസം നളിനാക്ഷണ്ഡാബ്ധി എന്തു് ഭവിക്കുക.

യോഗേശ്വരൻ അതിഥിയെ മുറിച്ചിപ്പോൾ നശിച്ചു. ആഗ്രഹം കൂടെ സ്വാധീനമുള്ളി, കൈയും നീട്ടിക്കൊണ്ടു് അന്നു പാശ്ചാത്യ ചാക്കിയെഴുന്നേറ്റു.

“ഞങ്ങൾ ഇന്ന് ധന്യരായി. ഫേമം, ഭാമനെ, കൊടിക്കുളയയ്ക്കു്. അധികെ ഇരിയ്ക്കു. നളിനാക്ഷപാഷ്പ, ഇവളെന്റെ മകളാണു്. അവളും ഞാനും ഇന്നലെ മീറമിംഗിഡ് വന്നിരുന്നു. നിങ്ങളുടെ പ്രസംഗം കേട്ടു വളരെ സന്തോഷിച്ചു. ഒരിക്കൽ കരസ്ഥമാക്കിയാൽ അതു് ഒരിക്കലും നഷ്ടപ്പെടുത്തരുതെന്നും, അപ്പൂണ്ണലാഭം വാല്യവത്തിൽ ഒരു നാളും തന്നെയുണ്ടെന്നും നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു് എന്റെ ബ്രഹ്മിയിൽ പ്രത്യേകം പതിഞ്ഞു. അതു് ഏറ്റവും പരമാർത്ഥമാണു്. ഫേമം, നിന്റെ അകിപ്രായവും ഇതുതന്നെയല്ലേ? ഒരു സാധനം നമ്മുടെ ഹസ്തങ്ങളിൽനിന്നും വിട്ടുകൊടുക്കേണ്ടതാണു് അതിന്റെ വില നമ്മൾ അറിയുന്നതു്. അതു് നമ്മുടെ സ്വന്തമായിത്തന്നെയോ, അല്ലയോ എന്ന് ചിന്തിക്കാണു് നാം ആലോചിക്കുന്നതു്. നളിനാക്ഷപ, നിങ്ങളോടു് എനിമയായ അപേക്ഷയുണ്ടു്. നിങ്ങൾ കൂടുകൂട്ടുകെ ഞങ്ങളെ സന്ദർശിക്കുകയാണെങ്കിൽ അതു ഞങ്ങൾക്ക് ഒരു അനുഗ്രഹമാണെന്നേ ഞങ്ങൾ വിചാരിക്കയുള്ളു. അധികമായി ഞങ്ങൾ ഇവിടാവിട്ടു വെളിയിൽ പോകാറില്ല. നിങ്ങൾ എപ്പോൾ വന്നാലും ഞങ്ങൾ ഇവിടെത്തന്നെ കാണും.”

മറുപടി പറയുന്നതിനുമുമ്പെ നളിനാക്ഷൻ ഫേമനളിനിയുടെ സ്വയംപ്രകാശകമായ വരനത്തിൽ കയ്ക്കു് ഒന്നോടിച്ചു. “മീർമിംഗിഡർ കൂടുകൂട്ടുക ഉപയോഗിച്ചതുകൊണ്ടു് ഞാൻ ഒരു പണ്ഡിതശിരോമണിയെന്നെന്ന് നിങ്ങളും അനുമതിക്കേണ്ട. വിദ്യാത്മികൻ വളരെ നിർബന്ധിച്ചതുകൊണ്ടാണു് ഞാൻ പ്രസംഗിക്കാമെന്നുതന്നെ സ്വമ്മതിച്ചതു്. അപേക്ഷിക്കുന്നവരെ ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ ഞാൻ സ്വതഃ വിമുഖനാണു്. ഇനിമേൽ അവർ എന്നോടു് ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്യാമോ? എന്നു ചോദിക്കേണ്ട തോന്നുന്നില്ല. പ്രസംഗത്തിൽ മുക്കാൽഭാഗവും അവർ മനസ്സിലായില്ലെന്നുള്ള പരമാർത്ഥം മറച്ചുവെയ്ക്കാതെ കട്ടികൾ എന്നോടു് ഇറങ്ങു പറഞ്ഞു. യോഗേന്ദ്രബാബുവും നിങ്ങളും അവിടെ വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു അല്ലേ? നിങ്ങൾ കൂടുകൂട്ടുക അക്ഷമനായി വാല്യ നോക്കിയതു് ഞാൻ കണ്ടില്ലെന്നു വിചാരിക്കേണ്ട.”

യോജനാലോകം:—“എന്തിന് നീങ്ങളുടെ പ്രസംഗം മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിച്ചില്ല. എന്റെ സ്വഭാവത്തിൽക്കുറിച്ചു കൂടുതൽ അറിയാൻ ശ്രമിക്കുക.”

അനന്തപ്രഭാകരൻ:—“എല്ലാവരും എല്ലാത്തരത്തിലും ഇതിനെ വാൻ സാധിക്കുകയില്ല.”

നളിനാക്ഷൻ:—“അതെ, അതുകൊണ്ടാണ് എല്ലാ സന്ദർഭത്തിലും അറിയാൻ ആവശ്യം ഇല്ല.”

അനന്തപ്രഭാകരൻ:—നളിനാക്ഷപ്രഭാകരൻ, അതിനിടയ്ക്കും ഞാൻ നിങ്ങളോട് ഒരു കാര്യം പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ! മിത്ര മഹാപീഠകൃത്യത്തിലാണ് അങ്ങനെയൊരു നീങ്ങളെപ്പോലെ യുദ്ധ ക്ഷമയോടെ പ്രവർത്തിക്കുന്ന ഈ ലോകത്തിലേക്ക് ഉപയോഗപ്പെടുത്താൻ അനുവദിക്കണമെന്ന്. അതിനാൽ നീങ്ങളുടെ ആശയവും നിങ്ങളുടെ നിസ്സാരമായി തള്ളിക്കളയരുത്. വല്ലഭൻ മേന്മ ചെയ്യാൻ ക്രമേണ ക്രമേണ അയാളുടെ വാഗ്ദാനം അനന്തപ്രഭാകരൻ ചെയ്യാൻ പാടില്ല; ചെയ്യാൻ പാടില്ലാത്തതൊന്നും ചെയ്യാൻ പാടില്ല. സന്ദർഭം അതാണ് നമ്മുടെ കാര്യം.”

നളിനാക്ഷൻ:—“നമ്മുടെ പരിചയം വർദ്ധിക്കുമ്പോൾ, ഞാൻ ഈ ലോകത്തിലുള്ള മനോഹരമായ നിസ്സാരമായി ഗണിക്കുന്നില്ലാത്ത നിങ്ങളുടെ മനസ്സിലാക്കുക. പ്രജാപതിനായപ്പോൾ മുതൽ എന്തിന് അന്യസന്ദർഭം അന്യസന്ദർഭമായിത്തീർന്നു. വളരെപ്പേരുടെ നിന്ദയോടെയും ഇതും ഇതും കൊണ്ടാണ് എന്റെ മനസ്സും ശരീരവും ക്രമേണ പൂർണ്ണമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നത്. എന്തിനെ എന്തിനും നിസ്സാരമായി കരുതി നിങ്ങളുടെയെങ്കിലും അത് ഒരു മഹാപീഠകൃത്യമായിരിക്കും. ഒരാൾക്കു നിങ്ങളെപ്പോലെ സാധിക്കാത്ത ഒരു വസ്തു കണ്ടിട്ടില്ലെന്നതു മറ്റൊരു വസ്തുതയാണ്.”

അനന്ത:—“അതെ, അതെ. വളരെ വാഗ്ദാനം. എന്താണു ഈ അർത്ഥത്തിൽ നിങ്ങളുടെ പ്രസംഗത്തിലും നിർദ്ദേശിച്ചു.”

യോജനാലോകം:—“ഞാൻ ചോദിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ ഉപദേശം ഞാൻ വാഗ്ദാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്, നിങ്ങളുടെ ഉപദേശം അറിയില്ല.”

നളിനാക്ഷൻ:—“യോഗേശ്വരസ്വാമി, പോകുന്നതിന്നു മുമ്പെ എനിക്കു മാറ്റു തരുക. മറ്റുള്ളവർക്കു വെണ്ടിയും ഉണ്ടെന്നതിൽ ഏതെങ്കിലും ഉണ്ടാകുമല്ലോ. അതാണെന്നു നല്ലതു്. മറ്റു വഴി നമുക്കു കാണിച്ചു പോകാം.”

യോഗേശ്വര:—“വേണ്ട വേണ്ട. എന്റെ കാര്യം കൂട്ടിക്കൊണ്ടു. അധികസമയം ഒരു സ്ഥലത്തു് ഇരിക്കാതെ ഇരിക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിക്കുകയില്ല.”

അന്നദ:—“നളിനാക്ഷസ്വാമി, അതു് സാധിച്ചില്ല. അവന്റെ ഇഷ്ടമോപാദേശങ്ങൾ വരുകയും പോകുകയും ചെയ്യുന്നു. അവനെ ഒഴിഞ്ഞു് അടുക്കി നിറുത്തുവാൻ മറ്റൊരു പ്രയത്നമാണു്.”

യോഗേശ്വരൻ പോയതിന്റെ ശേഷം, നളിനാക്ഷന്റെ വാസത്തിന്നുവിടെയാണെന്നു് അന്നദസ്വാമി പോയിട്ടു. നളിനാക്ഷൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “ഇപ്പോൾ അൻ താമസം എങ്ങും ഉറങ്ങിയിട്ടില്ല. എനിക്കു ശാരദയും പതിവുവന്നുവന്നു്. അവർ, എന്റെ കൂടെ വരണം, എന്റെ കൂടെ വരണം’ എന്നു പറഞ്ഞു് ഇരു കൈക്കൂട്ടം കടന്നു പിടിച്ചു് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും വലിക്കുന്നു. എനിക്ക് അതു വളരെ കഷ്ടമാണു്. എന്നാൽ വല്ലപ്പോഴെങ്കിലും ഒരു സമാധാനം വേണ്ടതു്. അതിനാൽ യോഗേശ്വരസ്വാമി എനിക്കു വേണ്ടി അടുത്ത വീട്ടു് വാടകയെടുത്തു് കൊടുത്തു്. ഇവിടം സുഖപ്രദമായ ഒരു ഒഴിഞ്ഞമുലയാണു്.”

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ അന്നദസ്വാമിയിന്നു വലിയ സന്തോഷമുണ്ടായി. എന്നാൽ അടുത്തുനിന്നിരുന്ന പള്ളിയെ സമീപിച്ചിരുന്നവെങ്കിൽ, അവളുടെ പരിശുദ്ധവേഷത്തിൽ അമാവശ്യമായ ഒരു ഭാവം ഒരു നിമിഷത്തേക്കും സ്ഫുരിച്ചതു് അദ്ദേഹം കാണാമായിരുന്നു. ആ അയൽവീട്ടിൽത്തന്നെയായിരുന്നു, രമേശൻ വസിച്ചിരുന്നതു്.

ആ സമയം തേയില തയ്യാറായെടുത്തു് ഉത്തൻ അവരെ അറിയിച്ചു; ഉടൻതന്നെ എല്ലാവരും കൂടി താഴെയുള്ള നിലയിലേക്കു പോയി.

അന്നദസ്വാമി:—“യോഗേശ്വര, മാമകം, നളിനാക്ഷസ്വാമിയിന്നു ഒരു കപ്പു് ധാരാളം കൊടുത്തു്.”

എന്നാൽ അതിന്നു് ആ സന്തോഷം വിനയപൂർവ്വം നിരസിക്കുമെന്നുണ്ടാകതു്.

അന്നാദയാസ്: -- "എന്താ ഇത്, നാസ്തരികളോട് കൂട്ടി ചാരം പടിക്കുകയെ? ഒരു കഷണം അപ്പുകമെങ്കിലും?"

റാഫിനാക്കബലാസ്: -- "ഞാൻ ക്ഷമായാചണം ചെയ്യുന്നു."

അന്നാദയാസ്: -- "വിജയം ഒരു ഡാക്ടറാണ്. അതിനാൽ ഇക്കാര്യത്തിൽ നിങ്ങൾ ഇങ്ങനെ ചെയ്യണം എന്ന് ഒരു തീരുമാനം പാപ്പയുടെവാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്. മദ്ധ്യായങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയം നാലോ മണിയോ കഴിഞ്ഞു" ഞാൻ സാധാരണ ചെറു തേയില കഴിക്കാറുണ്ട്. അതു ഹോണ്ട് എനിക്ക് നല്ല മരുന്നുകളാകുന്നു. നിങ്ങൾക്കു രോഗി ചത്തേകും അതിന്റെ കർമ്മം കറവുകൊണ്ടുവരാൻ പറയട്ടെ?"

സഭാംഗങ്ങളായുള്ള റാഫിനാക്കബൽ ഹോസ്പിറ്റലിൽ ഒരു റോക്കി തന്റെ വിശ്വാസത്തിനുള്ള കാരണം അവർ ഉപരികലയായിത്തന്നെയാണ് അവർ ഗ്രാമീണ പ്രാദേശം അവർക്കു മുന്നെ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അവർ പറഞ്ഞു: "എന്നെ നാരി ഒരു റോക്കിയാക്കി നിർമ്മിക്കുന്നത് ഞാൻ കരുതുന്നില്ല. വിജയുടെ ഇഷ്ടത്തിന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നതായിരിക്കണം. ഞാൻ പതിവായി ചായ കുടിച്ചുവന്ന ഒരു കാര്യമായിരുന്നു. അതിന്റെ മണം ഇപ്പോഴും എനിക്കു വളരെ ഇഷ്ടമാണ്. ആ ലഘുചരണീകം കടിക്കുവാനുള്ള നിഷേധം ഒരു സൂക്ഷ്മം എനിക്ക് അവിഹിതമായിത്തന്നെ നീക്കം എന്റെ കൈപ്പ് പൂർവ്വകാലപരമായിട്ടുണ്ടെന്നു ഒരു അനുഭവം പോലും വ്യതിചലിക്കുകയില്ലെന്ന്, പക്ഷേ, വിജയം അറിയിച്ചിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ. എന്റെ സാരമായ, സഹകരണവുമായി അവർക്കുപോലും ഉള്ള. ഞങ്ങളുടെ പ്രാദേശത്തിന് ലോകം വെട്ടുന്ന എല്ലാ സംഗതികളും കൃഷിക്കാർക്ക് ഞാൻ നിർവ്വഹിക്കുന്നുണ്ട്. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണ് ഞാൻ ഇപ്പോൾ തേയില ഉപയോഗിക്കുകയായിരിക്കുന്നത്. ചായപടി നിങ്ങൾക്ക് സഭാംഗങ്ങൾക്കുമാകാൻ അവരെ ഒരു സംഭവത്തിൽ പങ്കെടുക്കും. വിജയുടെ സർക്കാർ സർവ്വകലാശാലയിൽ അങ്ങനെയൊരു പ്രതിബദ്ധത്തിന് ഞാൻ ഇപ്പോൾ കൈക്കൊള്ളില്ല."

നമുനങ്ങളെന്റെ പ്രഥമസംഭാഷണം മേമനളിനിഷ് ഒരു പുരുഷനും ഉദ്യവാക്കി. അന്റെ യഥാർത്ഥമായ പ്രകൃതി വിശേഷത്തെ അയാൾ വാഗ്വിചാസങ്ങൾ മോചനപ്പെടുവാൻ ശ്രമിക്കുകയാണെന്ന് അയാൾ ശങ്കിച്ചു. അപരിചിതനായോട് അനല്പമമായി സംസാരിക്കുന്നതിന് അയാൾ അശക്തനാണെന്നുള്ള പരമാർത്ഥം അയാൾക്കു മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടു. അയാൾ സ്വാഭാവികമായ സമാധാനമുഖമാത്രം അപരനോടൊന്നുമുള്ള പ്രഥമസമ്മേളനവേളയിൽ ആഭോധനമിഹൃതമായ ഒരു ഭാവം അംഗീകരിച്ചിരുന്നതെന്നുള്ള വസ്തുതയും അയാളുടെ ഗ്രാഹ്യമായി. അതീതമായിരുന്നു. യഥാർത്ഥമായ വിചാരികതകളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ തുനിഞ്ഞപ്പോഴും അയാളുടെ ഉദ്യോജനം അതിൽ അല്പം വിഭജനം സംഭവിച്ചുവെന്നു തീർന്നു. ഈ സംഗതി അയാൾക്കു ശ്രദ്ധേയമായിരുന്നു. ഇക്കാരണത്താലുള്ള ഭയംകൊണ്ട് അയാൾക്കായി അവിടെ നിന്നും പോകുവാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ, നമുനങ്ങളെന്റെ മനസ്സാക്ഷി, ആത്മാർത്ഥതയുടെ അഭാവം ആരോപിച്ചു അയാളെ അടയ്ക്കുന്ന ശാസിച്ചതും, അയാളും അവിടെ നിന്നു രക്ഷ പ്രാപിക്കുവാൻ ബലമുണ്ടെന്നായതും, സംഭാഷണമേത്ര നമുനങ്ങളെ അയാളുടെ മാതാവിനെ പരാമർശിച്ചപ്പോൾ, മേമനളിനിയുടെ നീവിലാപനയനവും ഉൾപിടയായി അയാൾ ബഹുമാനത്തോടും, അനല്പമത്തോടും കൂടി അയാളെ വീക്ഷിച്ചു ആ പുണ്യശ്ലോകയുടെ നാമോദ്യമെന്നാകയാൽ, പരമാർത്ഥം കൗതുകവാചനമായ മേമനളിസംസാരംകൊണ്ട് അയാളുടെ ലളിതവദനം കീഴ്ത്തിത്തയ്ക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ അയാളുടെ ഹൃദയം അയാളുടെ നേരെ കെട്ടിപ്പോഞ്ഞു. അയാളുടെ മാതാവിനെക്കുറിച്ച് ചോദിക്കുവാൻ അവൾ ഭാവിച്ചു; എന്നാൽ ലജ്ജാജ്വലത്താലായ നിരോധിച്ചു.

“നീക്കം പറഞ്ഞത് എത്രയും പരമാർത്ഥമാണ്. അതിനെക്കുറിച്ചുതന്നെ വെളിൽ നിങ്ങളെ ചായുകക്കുവാൻ ദുരിതവും അജ്ഞാതമായില്ലായിരുന്നു. ദയവുചെയ്ത് എനിക്ക് മാപ്പുതരുക.” എന്ന് അന്നവെണ്ണ ഉടൻതന്നെ മറുപടി പറഞ്ഞു. “അയാൾ സാധാരണയായി ചായുകക്കുറിക്കുന്നതുള്ള കാരണത്താൽ മാത്രം നിങ്ങളുടെ ശ്യാംരൂപത്തോടു കണ്ണും നിരസിക്കുക

നാളെ മയ്യോദയല്ലെല്ലാ' എന്ന് നളിനാക്ഷൻ ഭരതനയിച്ചു കൊണ്ടു മറുപടി പറഞ്ഞു.

അന്തിമി യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞതിനു ശേഷം ഭരതന ഭിന്നി പിതാവിനെ മുക്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയി. അന്നുതന്നെ അവരും ഒരു ബന്ധുജീവനികയെടുത്ത് അദ്വൈതത്തെ വായിച്ചുകേൾപ്പിക്കുവാനാരംഭിച്ചു. അവരുടെ കിളിസ്വരം കേട്ടുകേട്ട് അദ്വൈതം സ്വപ്നാപ്തിയിൽ വരിച്ചു. കൈക്കൊലമായി അടിഞ്ഞുവീഴ്ത്താൻ അവനുമുമ്പെ ലോകത്തുനിന്നു പാതകനനാകാറുണ്ടായിരുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൪൩.

അന്നഭയാബദ്ധവും പട്ടിയുമായുള്ള നളിനാക്ഷന്റെ പരിചയം ക്രമേണ ആത്മാർത്ഥമായ സൗഹൃദമായി വരുന്ന്, അവരുടെ സംഭാഷണം, ആത്മീയ വിഷയങ്ങളെ മാത്രം പരസ്യനയിപ്പവയായിരിയ്ക്കുവുള്ളതെന്ന് ഭരതനറിവി. നളിനാക്ഷൻമാരിപരിചയമാകുന്നതിനു മുമ്പ്, വിചാരിച്ചിരുന്നു. അവരുമായി ഭൗതികസംബന്ധങ്ങളെക്കുറിച്ച്, സ്വതന്ത്രമായി, സാധാരണ ആളുകളോടൊന്നു പാലവ സംസാരിക്കുവാൻ പറ്റാതിക്കെന്നു് അവരും അഭ്യർത്ഥിക്കാമായിട്ടുണ്ടിട്ട്, സാധാരണ കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി സരസമായി സംഭാഷണം ചെയ്യാനതിനുള്ള പാടവും അവരുംമേ് കട്ടത്തന്നെ കുറവുണ്ടു് അവരും ഭവനത്തിൽ മനസ്സിലാക്കി. എന്നാൽ ഉജ്ജ്വലമായ പരസ്പരണമദ്ധ്യ അസംസാരങ്ങളായ ഒരു ഭാവം അവരുളിൽ നീണ്ടു നിൽക്കുന്നു.

ഒരു ദിവസം അന്നഭയാബദ്ധവും, ഭരതനറിവിനും നളിനാക്ഷനുമെ് വെളിമാനം പൊത്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഭരതനേറ്റൻ സ്ഥിതിയായിത്തുളുകുന്ന് പിതാവിനെ നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "അപ്പോ, നാട്ടിലുള്ള ആളുകൾ നമ്മൾ നളിനാക്ഷഭയാബദ്ധന്റെ ശിഷ്യരെന്നെന്ന് പറഞ്ഞുതുടങ്ങി

യിരിക്കുന്നു. അതിനെപ്പറ്റി ഞാനും പരോശനുമായി ഇപ്പോൾ ഒരു വലിയ വഴക്കമുണ്ടായി."

അതിൽ അതു വളരെ ഭക്ഷാഭിക്ഷേണ കാര്യമാണെങ്കിലും. കഞ്ഞി ശിഷ്യൻ പോലുമില്ലാതെ, ആചാര്യന്മാരെ കൈക്കൂട്ട മാത്രം നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഒരു സമുദായത്തിൽ ഭക്ഷണത്തിന് എന്തിനെ വളരെ ലക്ഷ്യമുണ്ട്. എല്ലാവരും പ്രാണം ശിക്ഷിക്കാതെ പ്രസംഗം കേൾക്കാൻ ആരും വേണ്ടെ?" എന്ന് അന്നമണ്ഡലം മനോഹസിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

നളിനാക്ഷൻ:—അന്നമണ്ഡലം, ഞാൻ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തോട് യോജിക്കുന്നു. നമ്മുടെ എല്ലാവരും ശിഷ്യനായിരിക്കുന്നതാണ് നല്ലത്. എന്തെങ്കിലും ജ്ഞാനസമ്പാദനത്തിന് മാതൃകയ്ക്കു സ്ഥലങ്ങളിലൊക്കെ നമുക്ക് ഒരു പുനർനിർമ്മാണം."

എന്തൊക്കെയാക്കിട്ടും യോഗേന്ദ്രന്റെ ഭക്ഷാഭിക്ഷിതത്വം തീരെ ശമനമുണ്ടായില്ല. അയാൾ ചിന്തയും പറഞ്ഞു: "അതെല്ലാം വളരെ നല്ലതുതന്നെ. എന്നാൽ ഇതൊരു നിസ്സാര സംഗതിയല്ല. എന്താ നളിനാക്ഷൻ, നിങ്ങളുടെ ശിഷ്യപദം സ്വീകരിക്കാതെ, ജ്യോതിർമാതാവും ബ്രഹ്മക്കണ്ഠയും പോലും നിങ്ങളെ സമ്മർശിക്കാൻ അനുവദിക്കുന്നില്ല? ഈ മാതിരിയുള്ള അപമാനം കൊടുക്കു നിപ്പോലായിട്ടില്ലെന്നിട്ടു തള്ളുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. നിങ്ങളുടെ ഈ തൊഴിലുകളെല്ലാം തീർച്ചയായും ഉദ്ദേശിക്കുന്നു."

നളിനാക്ഷൻ:—"ഐതു് തൊഴിലുകൾ?"

യോഗേന്ദ്രൻ:—"നിങ്ങൾ ഒരു യോഗിയെപ്പോലെ പ്രാണായാമം ചെയ്യുന്ന ഉദ്യമമുള്ളതെ നടുക്കിട്ടുനോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അങ്ങനെയൊരിക്കലും ചെയ്യാതെ പ്രത്യേക കാർഷിക അംഗീകാരം എങ്ങനെയെന്ന് എന്തോട് ചിലർ പറയുകയുണ്ടായി. ഇതിന്റെ എല്ലാം ഫലമായി, നിങ്ങൾ സാധാരണ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽനിന്നും ചെലവിടുന്നതായിരിക്കുന്നു."

യോഗോന്ദ്രന്റെ വിവേകശൂന്യമായ സംഭാഷണം ഇവിടെവേഗേതനയിനി ജ്ഞാനയോക്തൃക്കൾ കണ്ണടച്ചു. എന്നാൽ നവീനാക്ഷൻ ട്രസ്റ്റ് മനഃമറിച്ചതേയുള്ളൂ.

യോഗോന്ദ്രജ്ഞാൻ, വളരെ നല്ലതു്. അസാധാരണ ജീവിതഗതിയോടുകൂടിയ ഒരാളുടെ കൃത്യങ്ങളെല്ലാം ബ്രാഹ്മണസ്വരൂപമെന്ന് ഞാൻ വാദിക്കുന്നില്ല. ഇക്കാരണത്താൽ മാത്രം, കോശസ്ഥിതമായ ക്രാമരണപോലെയ്ക്കു മനസ്സാണെന്നു സാധാരണ ജനസമുദായമദ്ധ്യത്തിൽ സ്ഥിതികൊള്ളണമെന്നുണ്ടോ? ഖഡ്ഗം ഗത്തിന്റെ പ്രധാന ഭാഗം മാത്രമേ മറുതിൽ നിക്ഷേപിക്കേണ്ടുള്ളൂ. കോശഗുപ്തമായ ആ ഭാഗം എല്ലാ കരവാളന്മാരും കൈമാറ്റം ചെയ്യട്ടെ. ഖഡ്ഗം കയ്യിലിരിക്കാൻ ശിശുവിടങ്ങൾ അയാളുടെ കലാസാമർത്ഥ്യത്തെ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നത്. അതുപോലെ ഒരു മ. ഖഡ്ഗം അവന്റെ ധൃഷ്ടിയിലായ അപൂർവ്വ സാമർത്ഥ്യത്തെ സമുദായനീക്കമുള്ളും പ്രകടിപ്പിക്കും. ഒരു മ. ഖഡ്ഗം കയ്യിലിരിക്കുന്നു. അയാളുടെ ആ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ അവിഷ്കാരപ്പെടുത്തുവാൻ നിങ്ങൾ ശ്രമിക്കുകയില്ലെന്ന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കട്ടെ. എന്നാൽ ഒരു സമരത്തിലാണ് എന്റെ അന്ത്യധികം ആശ്വസിക്കേണ്ടതു്. പൊതുജനമധ്യമിഷ്ടം ആരോളാമൊഴി, എന്റെ മുമ്പാകെ എക്കാലത്തെയും വെച്ചു ഞാൻ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന കൃത്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് വിശദമാക്കു് എങ്ങനെ അറിയാൻ സാധിച്ചു് ഇതായിരുന്നു നവീനാക്ഷന്റെ മറുപടി.

യോഗോന്ദ്രൻ:—ഹനിക്കുക ഒരു കാര്യം ചേക്കു അറിഞ്ഞിട്ടില്ലായിരിക്കാം, ലോകത്തിന്റെ പുനരധാരണം തങ്ങളുടെ കർമ്മപ്രമേയം എന്നതു് ഹിന്ദു നാടകങ്ങളു്. അവർ അന്ത്യമു് ദിവ്യ സ്ഥിതിഗതികൾ ഉറപ്പുനേടിക്കൊള്ളുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. അതാണവർക്കു് അഭാവത്തിൽ അവർ മറ്റു മറ്റു കാര്യങ്ങളെ പ്രയോജനിക്കുന്നു. ലോകത്തിന്റെ പുനരധാരണത്തിന് അങ്ങനെയൊട്ടെങ്കിൽ പ്രതിഫലവും ഉണ്ടാകാറിടയുണ്ടു്. പ്രകാരം ആ പരാധീനതയായ കർമ്മങ്ങൾ, മഹാസ്ഥിതിയെന്ന അറിവില്ലാത്തതായാലും ഉൽക്കണ്ഠിതമായ മനസ്സിൽ അന്ത്യമു് അറിയാൻ സാധിച്ചു് ഇതായിരുന്നു നവീനാക്ഷന്റെ മറുപടി.

സാധാരണക്കാരുടെപ്പോലെ വെള്ളാരുക് ആരു കണക്കു
 നോക്കിപ്പോകുകയുമില്ല. മേലം നിങ്ങളുടെ നടപടികൾ
 കട്ടപ്പാവിൽ നിന്ന് വീക്ഷിക്കുന്നുണ്ട്, അവർക്കാണ് അപ്പു
 നോട്ട് അയച്ചതും പറഞ്ഞത്, എന്താണ് ഒരു കാര്യ
 മുണ്ട്, അവർ നിങ്ങളുടെ പുനഃസ്ഥാപനത്തിന്
 കയ്യെത്തി പറഞ്ഞുനില്ക്കുന്നു.

മേലനദീനിക്ക് അപ്പുവാളിന്റെ കോലം അവളുടെ
 ഭാവത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. അവൾ സംസാരിക്കുമ്പോൾ ഭാവി
 കൈയൊഴിഞ്ഞു, അപ്പുനോട്ട് നാളിനാക്കുന്ന് അവളുടെ
 നേരെ തിരിഞ്ഞു പറഞ്ഞു:

“ചെങ്കിത്തടം കാഴ്ചയുണ്ടായില്ല. നിങ്ങൾ കാര്യമായ
 കൂറ്റൻ മട്ടപ്പാവിൽ കയറി നിന്ന് വഴി തെറ്റ് സമ്പ്രദായ
 നന്നം ചെയ്യാനായി കണ്ടിരിക്കാം. അതിൽ നിങ്ങളുടെ കട്ട
 കറുപ്പുതന്നെയായി. നിങ്ങൾക്കു രണ്ടു കുട്ടികളുണ്ടെന്നു വിശ്വാ
 സിച്ചു” ഒരു ലജ്ജിക്കുന്നു, നേത്രവാദത്തിൽ നാലുക്കുട്ടികൾ
 കൈമാറ്റം കർവ്വമായിട്ടുണ്ട്.”

അന്നു:—“നിങ്ങളുടെ അർപ്പനങ്ങൾ വിശദീകരിക്കാൻ
 മേലം കൈയെ എന്തോട് സംസാരിച്ചിട്ടില്ല. വിശ്വ
 സിച്ച് നിങ്ങളുടെ ഭരണപരമായ അഭിപ്രായങ്ങളെ
 നിച്ച് വളരെ ബഹുമാനത്തോടുകൂടി അവർ എന്തോട്
 പലതും ചോദിക്കുകയുണ്ടായി.”

അതേസമയം:—“നിങ്ങൾ പറയുന്നതൊന്നും എനിക്ക് മനസ്സിലാ
 കുന്നില്ല. ഇതാണ് കാര്യങ്ങൾ സംഭവിക്കുന്ന ലോക
 ജീവിതരീതി എനിക്ക് അശേഷം അറിയാതെയായിരിക്കു
 ന്നില്ല. മനസ്സുമായി അസാധാരണരീതിയിലുള്ള അനു
 ബ്ധനങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്നതുകൊണ്ട് എന്തൊരു
 സംകല്പമാണ് സിദ്ധിക്കുന്നതെന്ന് എനിക്ക് അറിഞ്ഞു
 കൂടാ. ഇത്തരം സംഗതികൾ മനസ്സിന്റെ നിഷ്പന്നി
 വയ്ക്കു മേലമുണ്ടാക്കുന്നതിന് പര്യാപ്തമാണ്. ഇങ്ങനെ
 പറയുന്നതുകൊണ്ട് കോപിക്കരുത്. ഞാൻ ഒരു സാധാ
 രണ മനുഷ്യനാണ്. ഈ ലോകീക നാടകശാലയുടെ
 ഏറ്റവും താഴ്ന്ന പടിയിൽ ഞാൻ ജീവിക്കുന്നു. ഉന്നത
 സ്ഥാനങ്ങളിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവർക്കൊപ്പം ചെന്നു

പ്രേമനാതിരളെ സമർപ്പം ഏനിക്കില്ല. നേണമെരിൽ
 അവനെ കല്ലു വെട്ടിക്കുറിയാമെന്നുവെച്ചു. ഏണമേറ്റാ
 ബല ധാരാളം പോലുണ്ട്. അവനെ ഏറ്റവും പുറകിൽ
 തള്ളിക്കുളുക്കിയായ നീക്കമുള്ള സ്വന്തം ഒരു കോലം പ്രാ
 പ്തിക്കുവാനാണു് നെക്കമെരിൽ ബലുതരം കക്കൾ
 പാലിക്കുവാൻ നീക്കം പ്രാപ്തമാക്കിയ തരമില്ല."

വളിനാക്കൻ:— "കല്ലു് ധാരാളം കാണാം. ചിലതു് ശരീര
 ത്തിൽ ഉൾക്കൊള്ളാം. ചിലതു് മുറിയുണ്ടാക്കിയതും
 വരാം. കെട്ടത്തക്ക ക്രാക്കനാത്ത വിളിക്കുക. ഒരു ഉപദ്ര
 വം അവയ്ക്ക് നേരിടുന്നില്ല. ഏണാൽ അറയെ മതിലാ
 ന്നതൊന്നു വിളിക്കുക, അവൻ ഒരു കീഴ്വഴക്കിയെന്നാണു്
 സ്വന്തം പാഞ്ഞുനടക്കുന്നവെന്ന് അവനെ പഠിക്കുക,
 അവൻ ഒരു ശിഷ്യഗണത്തെ ഭേദപ്പെട്ടു് കൂടെ കെട്ടു
 ന്നവെവാൻ ശുചിത്തമെന്ന് ഉൽഭവപ്പെടുക.
 അവൻറെ നേരെ പ്രയോധിക്കുവാൻ മോക്ഷത്തിനുള്ള
 മിടിക്കയല്ലാം കെട്ടിച്ചു കൂട്ടിയായും മതിയാകില്ല."

തോമസ്:— "നളിനസ്വരവേ, പരിഭവിക്കരുതേ! നിങ്ങളു
 കെ ഗുഹത്തിനുള്ളിൽ ഇപ്പോഴൊക്കെ എന്തുപേണമെ
 യിലും ചെയ്തുകൊള്ളുക; എനിക്ക് യാതൊരു വിരോ
 ധവുമില്ല, അതു് നിരോധിക്കുവാൻ എനിങ്ങക്കായി
 കഴിവുമില്ല. ഞാൻ ഇതുമാത്രമേ പറയുന്നുള്ളു: മാമു
 മിനെ ലാഘവത്തിലിടുക. പിന്നെ ഒരു പരാതി
 യും ആരും പറയുകയില്ല. ആരും നിങ്ങളെപ്പറ്റി വിമ
 ശിക്കുവാനും കരുതുകയില്ല. എന്റെ കാലും പറയുക
 യാതൊന്നിൽ ഞാൻ സാമുവേക്കുടേയും നെക്കനോ
 ണിപ്പിക്കുന്നതു്. നിങ്ങളെപ്പോൾ അന്തിത അതിലാശി
 ള്ളു് അസഹനാക്രമങ്ങൾ ചെയ്യാൻ മറുവിക്കുമ്പോ,
 ആ നിമിഷത്തിൽ ജനസമൂഹം നിങ്ങളെ വലയംചെയ്
 ന്ന. അവൻ നിന്ദിക്കട്ടെ, അല്ലെങ്കിൽ സ്തുതിക്കട്ടെ; അതു്
 ഗണ്യവീയല്ല. ഒരു ജനക്കൂട്ടത്തിൽനിന്നുവിലുള്ള ജീവിതം
 അസഹനീയമത്രെ!"

നളിനാക്ഷൻ:—“അല്ല, യോഗലോകം, നിങ്ങൾ ഏതൊരു
കാര്യം പോകുന്നത്? നിങ്ങൾ ഏതൊരു മറ്റൊരാളിൽ
നിന്നും താമസം കരയിൽ താമസിക്കുകയോ വാൻ
തുടങ്ങുന്നു, അല്ലേ? അതു പാടില്ല, ഒരിക്കലും പാടില്ല.”

യോഗലോകൻ:—“ഇത് ധാരാളം സംസാരിച്ചുകഴിഞ്ഞു,
അതിനാൽ നമുക്കിപ്പോൾ പോകേണ്ടതാണ്.”

സോദരന്റെ നിരോധനത്തിന് ശേഷം മേമനളിനി
മേൽവിളിച്ചിന്റെ കരവം പിടിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ
വീതിയോടെ ഉപരികളിലേക്കു കയറുന്നു. സുഖമുണ്ടാകുന്ന
കെട്ടിടങ്ങളിലെ അമ്പലക്കുളിയിൽ കയറുന്നതിൽ ജലകണ
ങ്ങൾ തുടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതായി കാണാമെന്നുണ്ട്. ദിവ
സത്തോളം നളിനാക്ഷനുമായുള്ള സമാധാനംകൊണ്ട് തന്റെ
സ്വഭാവസമ്പന്നതയെ അവർ സ്വയം ഗ്രഹിക്കാൻ തുട
ങ്ങി. അയാളുടെ നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട പരമാവിതന അനു
കരിക്കാൻ അവർ ഉദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. അവ
ളുടെ ആ വിജയമാലയ്ക്കൽ വ്യാപകമായിത്തീർന്നു, പൊതു
മാലോചനയോടൊപ്പം ഉള്ള ഏതെങ്കിലും സമാധാനത്തിന്
വ്യാപനം നൽകാൻ തീർക്കപ്പെടാൻ, നളിനാക്ഷൻ ലോ
കത്തെ ഒരു നൂതനപ്രകൃതിയിൽ അവരും കാണിച്ചുകൊടുത്തു.
കാര്യം കഴിയുമെന്നും, ആത്മസംസ്കരണത്തിനായി ഒരു
സമ്പ്രദായമുണ്ടാകെ പ്രതാപവാനാകുകയോ ഇല്ലെന്ന്
നിശ്ചയിക്കും ചെയ്യാൻ ആൾ അവരോട് ഉപയുക്ത
വർത്തിച്ചുവന്നു.

കൂടാതെ വ്യസനം ഒരു വികാരമുണ്ടാകുന്നു; അല്ലാതെ
മനസ്സിലെ ഒരു അവസ്ഥയല്ല. അത് ഉത്തമമായ
ചില കൃത്യങ്ങളാണുള്ളതിൽനിന്നും ഒരു പെരിയറിലേക്കു തിരി
യുന്നു. ഇതുവരെ മേ മനളിനി, ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു സാഹസ
കർമ്മത്തിന് വേണ്ട ശക്തി, സ്വയം സംഭരിക്കാൻ പ്രാപ്തയാ
യിരുന്നില്ല. മനോഹരമായവയ്ക്കുള്ള സംഭവത്തിനോടെ
അവർ തന്റെ സങ്കടത്തെ ഹൃദയത്തിന്റെ അന്ത്യമായതായി
നിറക്കിപ്പിച്ചു. സമ്പ്രദായം ഉണ്ടാകുകയും, ഉത്തമതം അ
നുഭവിച്ചുകൊണ്ടും നളിനാക്ഷന്റെ ശാലകിയെ പിന്തുടരുന്ന

തിന് പ്രശ്നിക്കാതെ കൈയെപ്പോൾ അവർക്കു ലഭിച്ചു. ആരും
 ഈ അനുഭവത്തിനെക്കുറിച്ചും അറിയാതെ അവർക്കു
 തറയിൽ വിരിച്ചിരുന്ന വിരിയെപ്പോഴും ഉൾക്കൊള്ളിയിട്ടും
 ശബ്ദം കേൾക്കാതെക്കൊണ്ടും മറന്നിരുന്നു. പൊക്കിൽ മേററി
 വെളിച്ചം മുറിയുകയും ഇതു വൃത്തിയാക്കി വെളിച്ചം തളിച്ചു; ഒരു
 പെട്ടെന്ന് താഴെ ആ മുറിയെക്കുറിച്ചു അലയുകയെങ്കിലും പൊക്കി
 വെളിച്ചം വെളിച്ചം. സ്നാനാലോചന അവർക്കു നിർവ്വചനം ശേഷം
 വെളിച്ചം കെട്ടി താഴെക്കുറിച്ചു അനുഭവം. അപ്പോഴെ
 ഈ ഇറക്കത്തിൽ അലയുകയെങ്കിലും തളി അനുഭവിക്കുകയും ഉള്ളി
 ലേക്കു പെട്ടെന്ന് അറിയാതെ സ്വയംകൈയെപ്പോഴും തളിയിൽ
 ഉള്ളതായിപ്പോയി. അവർക്കു വിമലീകൃതംകൊണ്ടു ഒരു ഭിന്ന
 ക്രമത്തിൽ കിട്ടി. ഒരു അലയുകയും അവർക്കു ഉള്ളതായി
 ഉള്ളതെയും വെളിച്ചംകൊണ്ടും കെട്ടിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു വീതി.
 മതപരമായ കാര്യങ്ങൾക്കു തക്കതായ പെട്ടെന്ന് അറിയാതെ
 നമ്മുടെ പക്ഷം അതു കെട്ടി ഒരു ക്രമംകൊണ്ടു അനുഭവിക്കുകയും
 ഉള്ളതായിപ്പോയി. പൊക്കിൽ അവർക്കു വെളിച്ചം കിട്ടി
 താഴെ ഒരു നെടുമുടിയിൽ അപ്പോഴെ അവർക്കു വെളിച്ചം
 കിട്ടി. നമ്മുടെ അറിയാതെ അവർക്കു വെളിച്ചം അവർ
 മുറിയുകയും കൈയെപ്പോഴും മുറിയുകയും തറയിൽ ഇറക്കം
 യിതര സംസാരിക്കുകയെങ്കിലും. ഇതെല്ലാം യോഗ്യ
 പ്രകാരം അനുഭവിക്കുകയെങ്കിലും. അയാൾ ഇതെല്ലാം മുറിയുകയും
 മുറിയുകയും: “നിങ്ങളുടെയും ഏതു പെട്ടെന്ന് അറിയാതെ
 പാടില്ല. നിങ്ങളുടെ മുറിയുകയും ഇവിടെ ഒരു പുണ്യംകൊണ്ടു
 ഉള്ളതായിപ്പോയി. ഏതൊരു പെട്ടെന്ന് കൈയെപ്പോഴും
 ഇവിടെ കൈയെപ്പോഴും പെട്ടെന്ന് നിറയ്ക്കിയിട്ടു. സഭയെക്കൊണ്ടു
 ആരുംകൊണ്ടു കൈയെപ്പോഴും അപ്പോഴെ അവർക്കു കൈ
 വിരിച്ചിട്ടു ഒരു കൈയെപ്പോഴും. പെട്ടെന്ന് ഉള്ളതായിപ്പോ
 കൈ അനുഭവിക്കുകയെങ്കിലും പെട്ടെന്ന് കൈയെപ്പോഴും
 കൈയെപ്പോഴും, അറിയാതെ; പെട്ടെന്ന് കൈയെപ്പോഴും നിറയ്ക്കുകയും
 താഴെ അവർക്കു കൈയെപ്പോഴും നിറയ്ക്കുകയും കൈ
 ഉള്ളതായിപ്പോയി. “മുറിയുകയും പെട്ടെന്ന്, അപ്പോഴെ
 ആരും ഒരു അവലംബം അവർക്കു അവർക്കു ലഭിച്ചു.
 അതിൽ അവർ പെട്ടെന്ന് അനുഭവിക്കുകയെങ്കിലും അതു്
 പെട്ടെന്ന് അവർക്കു കൈയെപ്പോഴും പെട്ടെന്ന്, സഭയെക്കൊണ്ടു

കൂട്ടം ബന്ധുക്കളും അവളുടെ മതാസക്തിയെ അപലപിച്ചു വന്നുവെന്ന് അവൾക്കു നല്ലപോലെ അറിയാമായിരുന്നു. ഏന്നാൽ നളിനാക്ഷരീയുള്ള ദ്രവംവിശ്വാസവും ആരാളുടെ ആദർശങ്ങളോടുള്ള അനുഭാവവും മനുഷ്യവസ്തുക്കളോടുകൂടി ഏതിരിട്ടുവാൻ അവളെ സന്നദ്ധരാക്കി. ഒരു പ്രഭാതത്തിൽ അവൾ കളിയും നാമജപവും കഴിഞ്ഞു് മുറിയുടെ ഏകാന്തതയിൽ തുറന്നു കിടന്ന ജനലിനെ അകിട്ടുപിടിച്ച് ധ്യാനനിരതനായിരിക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ അന്നഭവാബ്ധവും നളിനാക്ഷരനും നെയിച്ച് അവിടെ കടന്നു വന്നു. കവിഞ്ഞൊഴുകത്തക്കവണ്ണം ഫോമനളിനിയുടെ ഹൃദയം അതു പൂർണ്ണമായിരുന്നു. ബഹുമാന്യനായ ഒരു ഗുരുവിനോടോ അനുരണനീയനായ ഒരു പിതാവിനോടോ മാത്രം ആണാവുന്ന ഒരു ഭക്ത്യാഭരണാവത്തോടുകൂടി അവരിൽ ഓരോരുത്തനെയും അവൾ വാഴ്ചാലംഗം പ്രണയിക്കയും അവരുടെ പാദരേണുക്കളെ സ്पर्ശിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇതു കണ്ട് നളിനാക്ഷരൻ വളരെ പരിഭ്രമം ഉണ്ടായി. അപ്പോൾ അന്നഭവാബ്ധ പറഞ്ഞു: “നളിനാക്ഷരബാബു, പരിഭ്രമിക്കുന്നതന്തിന്? അവൾ ഒരുററാത്തും ചെയ്തില്ലല്ലോ.”

ഇതിനു മുമ്പെഴിക്കുകയും നളിനാക്ഷരൻ ഇതു നോക്കത്ത അവരെ സന്ദർശിച്ചിട്ടില്ല. ഫോമനളിനി ആശങ്കോടുകൂടി അയാളെ നോക്കി.

അയാളുടെ മാതാപിതൃ സുഖമില്ലെന്ന് അപ്പോൾ കാശിയിൽനിന്നും അറിച്ചു കിട്ടി. അതിനാൽ അയാൾ മാത്രീനിലെ കമലീയപ്പണിയിൽ കൽപ്പട്ടൊ വിട്ടുവാൻ തീർച്ചയാക്കിക്കിടക്കുകയാണ്. അന്ന് പകൽ മുഴുവൻ യാത്രയ്ക്കു വേണ്ട സഞ്ചീകരണങ്ങൾ ചെയ്തുണ്ടിടിയുന്നതിനാൽ, അതു നോക്കത്ത അയാൾ അവിടെ അവരോട് യാത്ര ചോദിക്കുവാൻ ആഗതനായതാണ്.

നീക്കളുടെ അമ്മയ്ക്കു സുഖമില്ലെന്നു അറിയുന്നതിൽ ഏനിക്കു വളരെ വ്യസനമുണ്ട്. അവൾ വേഗത്തിൽ പൂർണ്ണഭോഗ്യം ലഭിക്കുവാൻ അറൻ വൈദികത്തോടു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞ ഏതാനും കാലമായി നീക്കൾ അങ്ങനെയ്ക്കു ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സാധാരണക്കാരമ്മ പകരം നീക്കൾക്കുപകരം ചെയ്യാൻ ഏനിക്കു് ഭവിക്കുകയും സ്വാധീനമെന്തെങ്കിലും തോന്നുന്നില്ല” ഏനക്ക് അന്നഭവാബ്ധ പറഞ്ഞു.

നളിനാക്ഷൻ:—“എന്തിനെ പറഞ്ഞുള്ളതു ഞാനും പറഞ്ഞു കൊള്ളട്ടെ. എന്താൻ ജീവിതത്തിൽ മീനമായിരിക്കുന്ന സംഗതികൾ നിങ്ങളെ മേന്മയോളം ഇതുവരെ യഥിദ്രിശിപ്പിച്ചു. സത്യത്തിന്റെ പരമഭൂതകാടിയെ പ്രാപിക്കണമെങ്കിൽ സർവ്വവൈകല്യങ്ങളെയും തുറക്കണം. ഈ പ്രയാസവശ്യപ്പെട്ട പരിപാലിക്കുവാൻ എന്തിനെ സാധിച്ചത് നിങ്ങളുടെ സ്നേഹമേകാകട്ടെ മാത്രമാണ്. നിങ്ങളുടെ തൂണു എന്തിന്? എത്രമാത്രം അപേക്ഷിക്കാതിരുന്നെങ്കിൽ ഇതിൽനിന്നും വ്യക്തമാകുന്നുണ്ടല്ലോ.”

മോമനമിനി സംഭാഷണത്തിൽ സംബന്ധിച്ചിട്ടു, അവൾ വാതാമനത്തിൽ കൂടി ഉഷ്ണിയിൽ പ്രവേശിച്ച് അവളുടെ ചാവുക്കൽ തറയെ ഭീഷ്മാക്കിയ വെണ്മണിയിൽ മിന്നാമണിയായിരുന്ന, മറ്റൊരു നളിനാക്ഷൻ പാലുപോലിക്കുവാൻ അവിട്ടു. അപ്പോൾ, തുടർച്ചയായും പാഞ്ഞു; ഒന്നാമത്തേയ്ക്കു മേന്മയിൽ വേദാന്തിതിയെക്കുറിച്ച് അവളെ അറിയിക്കാൻ മറന്നുവെക്കുക. അവൾ വിശിഷ്ടതത്വം സംഗതിനായി എന്തൊരു പ്രാപ്തം അവൾ കൈകൾക്കടി അയക്കു നമസ്കരിച്ചു.

—(൩) —

അദ്ധ്യായം ൪൪.

അക്ഷമി ഏതാനും കാലമായി അന്നഭണ്ഡാഗൃഹിന്റെ നീട്ടിൽ കോർക്കുക; എന്നാൽ നളിനാക്ഷന്റെ യാത്രാനന്തരം അങ്ങനെയ്ക്ക് അയാളെ ചായ കടികുപ്പാൻ ശ്രമിക്കാണ്ടുവന്നതുകൊണ്ട്, അങ്ങനെയിരിക്കും പൊരുത്തത്തിൽ നിന്നും, മറ്റൊരുനടക്കിപ്പുള്ള വൃദ്ധനെ അവളുടെ മേൽക്കൂപ്പാത്തിൽ എത്രമാത്രം വെച്ചാലും തിരിച്ചുകൊണ്ട് അറിയാൻ സാധിക്കുകയുണ്ട്. അവൾ അഭിമുഖം. എന്നാൽ അവൾ വളരെ പ്രശ്നമായി കണ്ടെടുത്തു.

“നിങ്ങളെ നല്ലതെ അപ്പോഴൊക്കെ ഇങ്ങനെയെ കാണുകയുണ്ട്”, എന്ന് അവൾ നിഷ്പ്രഭമായി ഒരു സ്നേഹത്തോടെത്തൊട്ടുകി കൈവിടണം പറഞ്ഞു.

അയ്യപ്പൻ:—പ്രതി പന്തളത്താലും എന്തൊ ചോദ്യങ്ങളുണ്ടാവാത്തു
യോഗ്യത എന്തിനുള്ളതെന്നാണോ നിങ്ങൾ വിചാരിക്കു
ന്നതു്?”

പേരുന്നളിനി വിചിത്ര്യമെന്നു പറഞ്ഞു:—

“കാണുന്നതുകൊണ്ടു യോഗ്യതയില്ലാത്തതാണു് എന്തും പോ
കത്തെന്നാണോ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം? അങ്ങിനെയൊക്കെ
യിൽ, നിങ്ങളിൽ പലരും ഏകദേശമായും അഭിപ്രായമുണ്ടാക്കി
വരും.”

പോരുന്നളൻ:—“വിനയമുണ്ടാക്കുന്ന ഒരു സമരാനം തന്നിൽ
തന്നെ കിട്ടുമെന്ന് അമ്മയി വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ
പോലും ആ മൗഢികളാൽക്കൽ മറ്റൊരു മൗഢികൾ
അല്ലാ ചെവിട്ടതിൽക്കൽ, ആ മൗഢികൾ എന്തിൽ ആ
സംഗതിക്കുമായിട്ട് അല്ല സംസാരിക്കാമെന്നു്.
എന്നാൽ പലരും സംസാരിക്കാൻ നിത്യസന്ധ്യ
സന്ധി കഴിഞ്ഞുവന്നുവരും. എന്നാൽ ചില കുറേ
യൊക്കെ അല്ലാത്തതു്. ചിലപ്പോൾക്കും അവരെ
സാധാരണ സംസാരിക്കാൻ കഴിയാത്തതായും. കൂട
കൂടാതെ അവർക്കു് കാണുന്നതു് സങ്കല്പകരമായിരിക്കു
ന്നതിന്നു്. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് അവർ കാടും മേടും
അവരതത്തിലിരുന്നതും, ഗുഹകളിൽ തന്നെത്താൻ താമ
സിക്കുന്നതും, മൗഢികൾക്കു് അവിടെ താമസം
ഉറപ്പിക്കുമെന്നാണു് പോരുന്നളനെയും, അമ്മയി
ക്കേയും പോലുള്ള സാധാരണവൃക്കൾക്കു് വന്നു
ത്തരം പൂർവ്വകരമായു്.”

പോരുന്നളന്റെ വചനങ്ങളിൽ ചിന്തമുണ്ടാകുന്ന നീതി
തത്വം പേരുന്നളിനിലെ മൗഢികൾക്കു് അറിയില്ല.
എന്നാൽ ചോദ്യംകൊണ്ടു പറഞ്ഞതു് അവർ മനസ്സിലാക്കു
വാൻ കഴിയാത്തതു് ചില മറ്റും വകയാണെന്നു്.

“നീ ചോദ്യം കളിക്കുന്നില്ലേ?” എന്ന് അവർക്കു് സംസാ
ക്കാൻ ചെവില്ല. പോരുന്നളന്റെ മൗഢികൾ അവിടെ പ്രതി
കരിച്ചു. എന്നാലും അവർ വളരെ കാലമായി പറഞ്ഞു്
“ഇതു് അവർ പറയുന്നതിന്നു് അർത്ഥമില്ലാത്തതു്.”

തോന്നിയവർ:—ഒന്നി പരിചയപ്പെട്ടുസന്യാസം അംഗീകരിച്ചു കഴിഞ്ഞു അല്ലേ? തോതിലയിൽ ആചാര്യകരുതപങ്ങൾ അധികമടങ്ങിപിടിച്ചെന്നു തോന്നണം. സന്യാസികൾ ഭക്തിമൂലം കാകനിക്കുറ്റിയാൽ അതു തോന്നി കം കാണുന്നതു്. ഭക്തിമൂലം മറ്റൊരുതെ വിചാരിച്ചിട്ടിരിക്കാതെ ഒരു കുറയ്ക്കുന്ന ഒരു കുറ്റം ചായ അറിഞ്ഞുതെക്കൊടു നിന്നെൻ തപസ്സിൻ വളിയ ഹാനിയെന്നും തോന്നി കയില്ല. ഈ നിസ്സാധനംഗതിക്കു കവിട്ടു് ഇത്രയൊക്കെ കോലാഹലകരവിനാണെന്നാക്കുന്നതു്? അന്നേതരം അയാൾ ഒരു കപ്പ് തീറട്ടു് അടുത്തു ഒരു മുമ്പിൽ നീങ്ങി വെച്ചു.

അതു തൊന്നതെ അയാൾ പറഞ്ഞു: “അപ്പോൾ ഏന്താൽ ചായയുടെ ഗുരു മറ്റും കഴിക്കാത്തതു്?” അന്നേദ ബാബുവിന്റെ കൈകൾ വിറച്ചു. കഴിവിന്യ സപരത്തിൽ അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു. “കൊണ്ടു് ഞാൻ പറയുന്നതു പിന്മാസിക്കുക. ഇപ്പോൾ ഏന്തെന്തിലും തീരുകയാണെന്നിൽ എനിക്ക് ശ്വാസം മുട്ടുക. യോഗന്റെ അർത്ഥം വളരെ കാലമായി ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചായി അറിയിച്ചു മറയുകയാണ്. ഏന്താൽ ഏന്തെന്തിലും പറയുകയാണെങ്കിൽ തെക്കൊക്കെ കോളിക്കൊണ്ടു്. കര കടന്നുപോയകൊണ്ടിട്ടുണ്ടു്. പിന്നെ പശ്ചാത്തപിക്കേണ്ടിവരും.”

അയാൾ പതുക്കെ പറഞ്ഞു: “അപ്പോൾ കോപിക്കരുതേ! യോഗൻ വളരെ യോഗോക്താക്കിയാൽ എനിക്ക് ഒരു കുപ്പ് ചായ കഴിച്ചുവെച്ചതു്. എനിക്ക് അതിൽ അഭയം നീക്ക സമല്ല. വത്ര വല്ലതും കറച്ചു കഴിക്കൂ. ഏന്തെന്തിലും ചായയുടെ കൂടെ കഴിക്കാത്തപക്ഷം അപ്പോൾ അതു പിടിക്കുക തില്ല.” അയാൾ ഒരു ചായയും ചലനം കൊടുത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചു.

അന്നേദബാബു സാവധാനം ഭക്ഷിക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചു.

ഭക്തിമൂലിനി സ്വസ്ഥമാനം പ്രാപിച്ചു. യോഗന്റെ പകർത്തവയ ചായ കഴിക്കുവാനായി, അവർ അതു് ഉയർത്തിയപ്പോൾ അമ്മയി ചാടി ഏഴേനേരം ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു: “അതു കുപ്പിത്ത തരുക. ഏന്തെൻ ചായ കഴിവാൻ ഞാൻ

കുടിശ്ശികയില്ലായ്മ. ഭരണസമുദായം കൈമാൽനീട്ടി അറസ്റ്റുകൾ കൈമാൽനീട്ടിനിന്നും ആ പദ്ധതിയെ വെട്ടിമറിച്ചു. അതേസമയം അറസ്റ്റുകൾ വേണ്ടത്ര തീർന്നതുകൊണ്ടു് പൊലീസ് 16 മനുഷ്യരെക്കൂടി ഏറ്റുവാങ്ങി. തമിഴ്നാടുക. കോളർ പാർട്ടിയാൽ അറസ്റ്റാക്കപ്പെട്ടവർ അറസ്റ്റിലാക്കിയവർ ഉദ്യോഗസ്ഥരുമായിട്ടെ ആവശ്യപ്പെടുന്നതാണ് നിലനിൽക്കുന്നതെന്ന് അറിയിച്ചു. അറസ്റ്റുകൾക്കു് നേതൃത്വം വഹിച്ചവർക്കു് ഭരണസമുദായം അറസ്റ്റിലും നിർബ്ബന്ധമായി ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടായി. അതേസമയം തിരുനെൽവേലൂ അറസ്റ്റാക്കപ്പെട്ടവർക്കു് പൂർണ്ണമായും കൈമാൽനീട്ടി കൈമാൽ പദ്ധതിയെക്കുറിച്ചും ചർച്ചിക്കുകയും ചെയ്തി.

ആ രാത്രി അപ്പോളോനിസ് അടിക്കാറുകൾ ഒരു വലിയ
 ഉറക്കപ്പറമ്പായി. ഉറക്കത്തോടെ പലരും ഉറങ്ങി. അപ്പോളോ
 നിസ് അവിടെനിന്നു ചെറുപ്പം ഉണർന്നു. “അത്ഭുതമായ ഉറക്കം
 ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു” ഇതിൽ കാരണം, ഒരു കയ്യൊപ്പം, കയ്യൊപ്പം
 നോക്കിയാൽ അത്ഭുതമായ ഒരു കയ്യൊപ്പം വന്നു ഉറക്കത്തിൽ അതി
 ന്നിറയെ പലരും ഉറങ്ങുന്നു. “അത്ഭുതമായ ഉറക്കം”

വേദന അല്പം കുറഞ്ഞു. പാട്ടിൽ തിരിച്ചുവരവി-
ത്തെയ്യവർ ആലാപനം ആരംഭിച്ചു: “കൊന്നു, കോലം,
നല്ല കക്കരിയിൽ ചൊരിച്ചുവെക്കും അമ്മയിമ്മാ.”

അമ്മേയമ്മയും ഭ്രാന്തനായിപ്പോയ മനസ്സിലും ഈ അടിപൊളം അറങ്ങിപ്പു. സമീപത്തുള്ള വിഭജനത്തിനശേഷം കറുപ്പിന് ശത്രുക്കളായ അമ്മയമ്മയും അമ്മയമ്മയുടെ മകളും സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നതായി അവൾക്ക് തോന്നിത്തുടങ്ങി. അമ്മയമ്മ സമീപസ്ഥനായിത്തന്നെ പാർക്കുന്നവളുടെ ഉഗ്രവൃത്തങ്ങൾ അമ്മയമ്മയെ ശോധനയും അമ്മയമ്മയെ പ്രഭാതംവെളുക്കുകയായിരുന്നു. അമ്മയമ്മയുടെ വലത്തുള്ള ഭാഗത്തായിരുന്ന പ്രശ്നത്തിനുമേലും അമ്മയമ്മയുടെ മേൽക്കൂപ്പിന്റെയും കറുപ്പിന് അമ്മയമ്മയുടെ വിശ്വാസത്തിന്റെ അടിമത്തം ഉറപ്പിച്ചു.

[illegible]

ത്തിൽ നിരാശയെ ഉല്പാദിപ്പിച്ചു. അയ്യോജലം അമർത്ത്യവാനും അവൾ അശേഷമായിത്തീർന്നു. തളരണിയിലെപ്പോഴും അവൾ അതിഥിസ്വൽക്കാരത്തിന്റേ തുനിഞ്ഞുവെക്കിപ്പോൾ അവളുടെ ഹൃദയത്തെ അപ്പോഴും ഒരു വലിയ ഭാരം അമർത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. പൂർവ്വസ്ഥാനകർമ്മങ്ങളായ അപരം കാര്യങ്ങൾ മനസ്സാശ്വസിപ്പിച്ചതിൽ ശ്രദ്ധമായി. താഴെക്കിടന്നുവെക്കുകയും ഭാരം അപ്പോഴും ഉണ്ടെന്നു അവൾ പിന്നെയും വിചാരിച്ചു. നിരാശയിലാണു താൻ ചെലവഴിക്കുകയാണെന്നും അവൾ കേൾക്കുന്നു. അതിനാൽ അപ്പോഴും അതേപോലെ അവൾക്ക് അത്യന്തം ഹൃദയംഗമമായി തോന്നി. അവൾ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. “അതെ, നമുക്ക് അങ്ങനെയോ ചോദ്യം, അല്ലോ” പിറ്റേദിവസം സാമാന്യരും കെട്ടിയെടുക്കിവെക്കുന്ന പെരുപ്പാടുകൾക്ക് യോഗ്യമായ സംഗതിയെന്നാണെന്ന് അറിയപ്പെട്ടു. താനും യോഗ്യവും ഉൾനാട്ടിലേയ്ക്കും ചോദ്യമാണെന്ന് അന്നുചൊല്ലു അയാളെ ധരിപ്പിച്ചു.

“ഉൾനാട്ടിൽ എവിടെ?”

കാശിയിൽ ചോദ്യമാണു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നുള്ള വസ്തുതയെ ചോദ്യംചെയ്തുകൊണ്ട് വൃദ്ധൻ പറഞ്ഞു: “അങ്ങനെയെവിടെയും താമസം ഉറപ്പിക്കുന്നതിന് മുൻപേ കരം പലപ്പോഴും ചുറ്റിപ്പറന്നിരിക്കും.”

യോഗ്യം:—“എനിക്ക് നിങ്ങളുടെയുടെ വരാൻ സാധിക്കാത്തതിൽ വളരെ വ്യസനമുണ്ട്. ആ ഹൈന്ദവ് മായാജാവിനെക്കുറിച്ച് അങ്ങനെയൊരു അയ്യപ്പക്കുഴിഞ്ഞു. അതിന്റെ മരുപതി പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്.”

അദ്ധ്യായം ൪൭.

ഒരു കിരീടം ഒരുപ്പാൽക്കാലത്തു് മേൽക്കൽ അല്ലെ
 ഖാമിൽനിന്നും ഗാസിപ്പാത്തു തിരികെപ്പോയി. തെരുവീഥികൾ
 ഭിക്ഷയും മിഷനറിയുടെ കാണ്മപ്പെട്ടു. തന്മൂലമുള്ള അരി
 ദുരിതത്തെ അനുഭവിക്കാൻ, രാജപാതയ്ക്കിടവശവും നിരന്തര
 നില്ക്കുന്ന മലിനമായ ഒരു അവസ്ഥയുടെ പശ്ചാത്താപത്തോടുകൂടി,
 മലയാളത്തിനോടുകൂടി കിരീടത്തിൽ നില്ക്കുന്ന
 തുറന്നു കിടന്നു. അങ്ങനെയുള്ള അമർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു
 കിടക്കുന്ന അവസ്ഥയ്ക്കുപോലെ മരിച്ചപ്പോഴെങ്കിലും ഗുഹാര
 പർവ്വതത്തിലെ ആവാസം ചെയ്തിരുന്നു. ഒരു വലിയ കോട്ട
 കൊണ്ടു് ശരീരമാകെ മൂടി വിടുന്നതായ ഒരു ആവരണവീഥിക
 ഉൾക്കൂടി, വഴിയിൽ അയാൾ തന്റെ ബാഗ്ഗാജിയോടുകൂ
 മൊക്കെയും അവിടെത്തന്നെ അയാൾക്കുവേണ്ടി എന്തെങ്കിലും
 മീശപ്പുറംകൊണ്ടു മറ്റൊരു അയാൾക്കു കൈമാറിക്കൊടുക്കു
 ന്നാൽ.

അയാൾ ഗുഹയിൽ വെട്ടി നിറയ്ക്കിക്കൊണ്ടു; വെട്ടി
 വരുന്ന ശാപ്പും കൂടെ കേട്ടിരിക്കുന്നു; അവർ അയാളെ പ്രതി
 ക്ഷിച്ചു വരുന്നതിൽ നിൽക്കുകയായിരിക്കാം, ഏത് അയാൾ
 സ്വയം വിചാരിച്ചു. അയാൾ അല്ലെങ്കിലും നിന്നും
 വിരമിക്കിട്ടു ഒരു മാത്രം കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു. സ്വയം
 കൈമാറുകയെന്ന അതു് അവരുടെ ഗുഹയിൽ അങ്ങി
 നിൽക്കുന്നതൊന്നും നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു. തന്റെ വ
 ലിയ കൂട്ടായ്മയ്ക്കിടയിൽനിന്നും ആ ആകർഷണം സു
 ക്ഷിപ്തമായിരുന്നു പെട്ടെന്ന് അയാൾ വെട്ടിയിടുകയെന്നതോടുകൂ
 ബാഗ്ഗാജിയിൽ പ്രവേശിച്ചു; അപ്പോൾ വാതകങ്ങളും ബാഗ്ഗാ
 ജിയിലെന്നതും കീഴെ നടുവായി വരാതെയ്ക്കൽ കിടന്നുവെ
 ന്നതും കണ്ടു. അപ്പോൾ അയാൾ അവിടെത്തന്നെ നിന്നു.
 അന്തരം കീഴെ പേർ കൊട്ടി ഉറക്കം വിളിച്ചു. ആ
 ആഹ്വാനത്തോടുകൂടി കേൾക്കു് നിറുത്തു കിടക്കുന്ന മറ്റൊ
 രാരു ഉണർന്നുവെക്കു് അയാൾ ആശിച്ചു.

മനശ്ശെയുടെയും രാജാ മിഷനറിയുടെയും അന്ത്യോശ
 ത്തിൽ കഴിഞ്ഞുവെക്കു് ഈ സ്ഥിതിക്കും ഏതൊക്കെ
 അദ്ധ്യക്ഷകനായി അറിയപ്പെടുന്നു!

വല പ്രാവശ്യം വിളിച്ചിട്ടും ഭീഷൻ ഉണർന്നില്ല. ഒരു വിൽ രമേശൻ അവനെപ്പിടിച്ചു കയ്യെടുത്തു. ഭീഷൻ "ഉണർ" എന്നോ മറ്റോ നിമിഷനേരം നാലുപാടും സംഭ്രമത്തോടെ വീണിട്ടു.

"നിന്റെ കൊച്ചമ്മ വീട്ടിനുള്ളിലുണ്ടോ?"

ഒരു മാത്രനേരം ഭീഷൻ പരിഭ്രമത്തോടെ നോക്കി. പിന്നീട് ചെട്ടെൻ പോട്ടോട്ടേയ്ക്കു അവന്റെ മനസ്സിലുളിച്ചു.

"ഉപ്പ്, വീട്ടിലുണ്ട്" എന്ന് ഒരു മയക്കത്തോടെ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ട് ഉറങ്ങുന്നതിനായി അവൻ പിന്നെയും അവിടെ വീണു.

അയാൾ വാതിൽ തള്ളിത്തുറന്ന് അതോ മുറിയിലും കയ്യാടിച്ചു. എന്നാൽ ഒന്നിലധികം ആൾ കിടപ്പുള്ള ലക്ഷണം കാണില്ല.

അയാൾ "കമലേ" എന്നൊക്കെ വിളിച്ചു. എന്നാൽ ഉത്തരമൊന്നുമുണ്ടായില്ല. പിന്നീട് തോട്ടത്തിൽ ചുറ്റിനടന്നു; അരയാളിന്റെ ചെട്ടിൽ ചെന്ന് നോക്കി; അടുക്കളയിലും, ചേലക്കുളത്തിൽ മുറിച്ചെടുത്തു, കത്തിപ്പൊരിയിലും തിരഞ്ഞു. എന്നാൽ കമലയെ എങ്ങുംതന്നെ കാണില്ല.

ഇതിനിടയ്ക്കു സൂര്യൻ ഉദിച്ചുകഴിഞ്ഞു. കാക്കകൾ കരയുവാൻ തുടങ്ങി. തോട്ടത്തിലെ കിണറ്റിന്റെയും വെള്ളം കോമ്പവാൻ പള്ളയിൽ കെട്ടുമോണിന്റെയും മുൻ കട്ടികൾ അവിടെ പ്രത്യക്ഷമായി.

റോഡിനൊരുകൈ, മതിൽകെട്ടിയെടുത്തു തന്ന ഒരു പുരയിടത്തിൽ കൃഷ്ണവരനാമിമാർ കണ്ണമറയ്ക്കുമായ സ്വരത്തിൽ പാടും പാടിക്കൊണ്ട് ഗോതമ്പ് പൊടിക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചിരുന്നു.

അയാൾ ബംഗ്ലാവിൽ തിരിച്ചു വന്നപ്പോൾ ഭീഷൻ പിന്നെയും സുഖമായി ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്നതു കണ്ടു. കനിഞ്ഞു" അയാൾ അവനെ ബലമായി പിടിച്ചു കയ്യെടുത്തു. അപ്പോൾ, അവൻ തന്നെ മദ്യപാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു വായിൽനിന്നും മുക്കിൽനിന്നും വെളിച്ചം ഉദ്ഗതമാകുന്നത് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി.

ലായി, പത്മപ്പായ ഉലച്ചിലേറെപ്പോൾ ഭീഷൻ തെല്ലണൻ കാലം മടുക്കിയിരുന്നു.

“നീന്റെ കൊച്ചുമയെവിടെ?” എന്ന് ഫിന്നെയും രമേശൻ ചോദിച്ചു.

“കൊച്ചമ്മ അകത്തുണ്ട്.”

രമേശൻ: — “അധികമുസംഗം പറയരുതെ, അവൾ അകത്തില്ല.”

ഭീഷൻ: — “ഇന്നലെ കൊച്ചമ്മ ഇവിടെ വന്നു, എനിക്കു നല്ല നിശ്ചയമാണ്.”

രമേശൻ: — “ഇവിടെ വന്നിട്ടെവിടെപ്പോയി?” ഭീഷൻ അനിശ്ചയഭാവത്തിൽ വാക്കുപാലിച്ചു. ആ മാതൃകയിൽ രമേശൻ അവിടെ പ്രത്യക്ഷനായി. അവൻ കമലയുടെ വിചിത്ര വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ചിരുന്നു. ഉറക്കമില്ലാത്ത അവന്റെ കണ്ണുനീരിലും അത്ഭുതമായ കലർന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

“ഉമ്മേ, നീന്റെ അമ്മയെവിടെ?” എന്ന് അവന്റെ യജമാനൻ ചോദിച്ചു:

“അമ്മ ഇന്നലെ മുതൽ ഇവിടെത്തന്നെയായിരുന്നു.”

“നീ എവിടെപ്പോയി?”

“സാധുസ്വാമിന്റെ വീട്ടിൽ നാടകം കാണാൻ അമ്മ എന്നെ അയച്ചു.”

ഈ സന്ദർഭത്തിൽ വണ്ടിക്കാരൻ “സാർ, എന്റെ പ്രവി” എന്ന് പറഞ്ഞു മുറുപ്പാട്ടു വന്നു.

രമേശൻ വണ്ടിയിൽ ചാടിക്കയറി, നേരെ അമ്മാവന്റെ വീട്ടിലേക്ക് ഓടിക്കാൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. അവിടുത്തെ സ്ഥിതി അത്യന്തം പരിഭ്രമജനകമായിരുന്നു. കമലയെയും ഏതാ സുഖക്കേടു നേരിട്ടവനാണ് അയാൾ ആദ്യം വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ അതു തെറ്റാകുന്നത് ഉടൻ മനസ്സിലായി. തലേദിവസം രാത്രി ഇതി പെട്ടെന്നു ഉറക്കം കരയുവാൻ തുടങ്ങി. അവളുടെ മുഖത്തൊരു നീലിമ വ്യാപിച്ചു; കൈയും കാലും മനയുകുടീപാലേ തണുത്തു. എല്ലാവരും വളരെ ഭയപ്പെട്ടു. ആ വീട്ടിലുള്ളവരെല്ലാം അന്നു രാത്രി മുഴുവൻ ഇരുപോലും അടുത്തുതന്നെ അവളുടെ അടുക്കലിരിക്കുകയായിരുന്നു. കുട്ടിയെ ഇത്രയും പരിചരിക്കാൻ കമലയെക്കൂടി വരുത്തിയിട്ടുണ്ടായിരിക്കുമെന്ന് രമേശൻ അത്യ

ഭോഗത്തിൽ രീർദ്ധ്യയാക്കി. അയാൾ ബിപിനോടു പറഞ്ഞു: “പാപം, ഉമിയുടെ സുഖശോഭകാരണം കുമ്പ വളരെ പുസ്തനി ചിരിക്കണം.” തലോട്ടി കുമ്പ അവിടെ വന്നിട്ടുണ്ടാരിയെന്നു ഇല്ലയൊ എന്നു ബിപിൻ നല്ല നിശ്ചയമില്ലായിരുന്നു. അതിനാൽ അയാൾ തലപൊക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “അവൻ കട്ടിയെ വളിയ കാത്തുമാണ്. അവർ വളരെ മനസ്സാധിച്ചിരിക്കണം. എന്നതായാലും ദന്നം ചോഷിക്കാതിട്ടുള്ള ഡാക്ടർ പറയുന്നു.”

ഇങ്ങനെ അയാളുടെ ഉരക്കം തെറ്റട്ടെന്ന് ബോധ്യമായി. എന്നാലും അയാളുടെ ഉത്സാഹഭേരിതമായ ആശങ്കകൾ എങ്ങോ ഒരു നിരോധം സംഭവിച്ചു. തരസ്സേതമായ വൈകല്യവും അയാളുടെ മനസ്സിൽ വ്യാപിച്ചു. അയാളും കുമ്പയുമായുള്ള സമാഗമത്തിനു പ്രതിയുദ്ധമായി എങ്കോ ഒരു ധനശക്തി പ്രവൃത്തിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നി.

അപ്പോഴേയ്ക്കും ഉമ്മേക്കൻ ബംഗ്ലാവിൽനിന്നും അവിടെ എത്തി. അവൻ അന്തഃപുരത്തിൽ എല്ലായിടത്തും പ്രവേശം അനുവദിച്ചിരുന്നു. ശൈലജയ്ക്ക് അവനെ ബഹു കാർഷ്വമായിരുന്നു.

അവൻ വീട്ടിൽ കയറി അവളുടെ മുറിക്കു നേരെ വരുന്നതു കണ്ടു്, കട്ടിയെ ഉണർത്തുമെന്നു നോക്കേണ്ടതു ചിന്തിക്കുവാൻ അവൾ റാതൽപ്പട്ടിയിൽ വന്നു നിന്നു. അവൻ അടുത്തു വാഴ് കുമ്പയെ ചിടെച്ചൊഴുക്കുന്നു ചോദിച്ചു. വിഷയ പരതന്ത്രമായി അയാൾ വായം പൊളിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നു.

“കൂട്ടാ, നീ ഇന്നലെ അവളുടെയുടെ ബംഗ്ലാവിലേക്കു പോയില്ലേ? ലക്ഷ്മിയെ ഇന്നലെ അങ്ങോട്ടയയ്ക്കണമെന്നു ഞാൻ ഉദ്ദേശിച്ചു. എന്നാൽ ഉമിയുടെ സുഖശോഭകാരണം അതു സാധിച്ചില്ല.”

“അമ്മ ഇപ്പോളുവിടീല്ലേ?” എന്ന്, എങ്ങിക്കൊണ്ട് അവൻ ചോദിച്ചു.

ശൈലജ:—“എന്താണു നീ പറയുന്നതു്? നീ ഇന്നലെ രാത്രി മുഴുവൻ എവിടെയായിരുന്നു?”

ഉമ്മേ:—“അമ്മ ഇന്നലെ എന്നെ അവിടെത്താമസിക്കുവാൻ സമ്മതിച്ചില്ല. ബംഗ്ലാവിൽ ചെന്നപ്പോൾ എന്നെ

സാധുബാബവിന്റെ വീട്ടിൽ നാടകം കാണാൻ ഒരുക്കി അയച്ചു."

ശൈല: — "നീ നല്ല കൊച്ചൻ തന്നെ! ഭീഷണവിയെയാക്കിത്തന്നു?"

ഉമ്മ: — "ഭീഷണനാണെന്നറിഞ്ഞതുകൊണ്ട്, ഇന്നലെ രാത്രി കുറച്ചുകൊണ്ട് കൊണ്ടുവന്നു."

ശൈല: — "വേഗം ഉമ്മയുടെ അടുത്തുവെച്ചു കൊണ്ടുവന്നു."

ബിപിൻ അപ്പോൾ അവിടെ കടന്നുവന്നു. "ഞാൻ ഒരു കൊച്ചം പറയട്ടെ. ഒരു ഭയഭരണവും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു" എന്ന് ശൈലയ്ക്കു ഭർത്താവിനോടു പറഞ്ഞു.

ബിപിൻ വിചാരിച്ചു: "എന്ത്? എന്താണത്?" എന്ന് അയാൾ ആശങ്കയോടെ ചോദിച്ചു.

ശൈല: — "കുറച്ചു ഇന്നലെ ബാഗ്ഗാവിൽപ്പെട്ടു പോയി. എന്താണത് അവിടെയെന്നും അപ്പോൾ കാണാൻില്ല."

ബിപിൻ: — "അവർ ഇന്നലെ രാത്രി ഇവിടെ വന്നില്ല?"

ശൈല: — "ഇല്ലല്ലോ, ഇവിടെ സൂര്യോദയം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവരുടെ അടുത്തു എത്തിച്ചേർന്നതായും അതൊന്നും വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ ആരെയും അയയ്ക്കാൻ തക്കപ്പട്ടിട്ട് മറ്റേ ഒരാൾക്കും ഇവിടെ വന്നോ?"

ബിപിൻ: — "ഉവ്വ്; അയാൾ ഇവിടെയുണ്ട്. അവരെ അവിടെ കാണാത്തപ്പോൾ ഇവിടെയെത്തിക്കൊണ്ട് അയാൾ ഉദ്ദേശിച്ചു."

ശൈല: — "അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉടൻ പോയി അവരെ അന്വേഷിക്കുക. ഉമ്മി ഉറക്കുകയാണു്. അവൾക്ക് ഇപ്പോൾ കറുത്തുപോയിട്ടുണ്ട്."

മരുമൻ വന്ന വഴിയിൽ അയാളും ബിപിനുംകൂടി നേരെ ബാഗ്ഗാവിൽപ്പെട്ടു. അവിടെയെത്തിച്ചെന്നാൽ അയാൾ ചോദിച്ചു "ഭീഷണ വയരെ വിചാരിച്ചിട്ടു. അവരുടെ മേൽപ്പോലെയും പ്രശ്നപാലമായി ഏതാരു പറയുകയും ഇവിടെയെന്ന് സാധിച്ചു.

സംസ്കൃതശാസ്ത്രകീ ആറുകൾവിലേക്കു കർമ്മ തനിയെ തിരിച്ചു. അവയെ താൻകൂടി അനുഗമിക്കട്ടെയെന്ന് ഭീഷൻ ചോദിച്ചു. ഏതാൽ അവൻ വരോടെ ആവശ്യമില്ലെന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ ഒരു യുവാവുവരെ സാക്ഷാത്കരിച്ചു. പിന്നീട് അവൻ ബാല്യവും സൂക്ഷിക്കുവാനായി 'ഗോപി'ൽ' നിവസിക്കുകയും അപ്പോൾ പത്തു പൈശ്വര്യം നിന്നിരുന്ന ഇളംകുളക്കൊണ്ടു് ഒരു വെള്ളുകാരൻ അതിലെ കടന്നുപോയി. പിന്നീട്കൂടി സംഭവിച്ചതെന്നു ഭീഷണു നല്ല രാജ്യയില്ലായിരുന്നു!

കർമ്മ ഗംഗയിലേക്കു പോയ വഴി ഭീഷൻ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു.

മുമ്പുപറഞ്ഞതു ചെടികൾക്കിടയിൽക്കൂടിയുള്ള ആ വഴിയെ രണ്ടേക്കും ഉഭയേക്കും ബിംബിനും കർമ്മയെ അന്വേഷിച്ചു തിരിച്ചു. ഉഭയേക്കൻ ഒരു പെൺകുട്ടനാണല്ലോ, സംഭ്രാന്തനായി നാലുപാടും ദൃഷ്ടികൾ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അവയുടെ പിന്നാലെ നടന്നു.

അവൻ ഉറക്കു പോയ നദീതീരത്തിൽ ചെന്നു നിന്നു.

അവിടെ നിന്നു നോക്കിയാൽ, പ്രഭാതാകാശത്തിൽ തിളങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന ആ വിസ്തൃതമായ മണൽപ്രദേശം യാതൊരു വിഷമവും കൂടാതെ കാണാമായിരുന്നു. ഒരൊറ്റ ജീവി പോലും അവയുടെ ദൃഷ്ടിക്കിൽ പെട്ടില്ല.

“അല്ലേ, അമ്മേ, എവിടെപ്പോയി?” എന്ന് ഉഭയേക്കൻ കൂന്തൽചെല്ലുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ ആ വിപുലതക്കുറിഞ്ഞിടയുടെ അപരപ്രാന്തത്തിൽനിന്ന് ഉൽഗമിച്ച പ്രതിഭാപതിയല്ലാതെ മറ്റു പ്രത്യുത്തരം മന്ദംതന്നെ കേട്ടില്ല.

റാറററ നോക്കിക്കൊണ്ടു നടക്കുമ്പോൾ, ഉഭയേക്കൻ, ദൂരത്തിൽ ഒരു വെളുത്ത സ്ഥലവും കണ്ടു. അവൻ ആ സ്ഥലത്തേക്കു പോന്നു ചെന്നു. എട്ടത്തു നോക്കിയപ്പോൾ കൈലാസിൽ പൊതിഞ്ഞിരുന്ന ഒരു താക്കോൽക്കൂട്ടം ആണു് അതു് എന്ന് മനസ്സിലാക്കി.

“അതെന്താണൊ?” എന്നു ഉഭയേക്കൻ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു.

അതു കർമ്മയുടെ താക്കോൽക്കൂട്ടമായിരുന്നു. അതിന്നു സമീപമായി ഒരു ഏക്കൽക്കൂടിക്കിടപ്പായിരുന്നു. പക്ഷിലായ ആ സ്ഥലത്തു നേർ ചെറിയ കാൽപ്പുവടുകൾ പരിഞ്ഞു

കിടന്നിരുന്നത് അവർ കണ്ടു. അധികം അകലെയല്ലാത്ത ഒരു കല്ലറക്കൊണ്ടിരുന്ന തീരത്തിൽ മൃതനോ ഒരു തിളങ്ങി മൊഴിയിരുന്നത് ഉദയശൻ നമ്മനക്കൾക്കു വിചയമായി. അത് അവൻ കൈയിലെടുത്തു. കുതിച്ചു. ഉദയശൻ സമോന്നി ഉത്തം തന്നെ പൂരിയതുമായ ഒരു ശുദ്ധ പൂരിയന്ന അത് എന്ന് അപ്പോൾ വ്യക്തമായി.

ഇപ്പോൾ തെളിവുകൾ കിട്ടിയിരുന്നെങ്കിലും കമല വെള്ളത്തി പൊയ്ക്ക് ഇറങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നത് അവനായിച്ചുകൊണ്ട് ഉദയശൻ ആററിമെടുത്തു ചാടി.

“അയ്യോ! അയ്യോ!” എന്ന് ഒരു പ്രാമുഖ്യത്തോടെ വിവരിച്ചുകൊണ്ട് അവൻ അന്തസ്സമായി ജലഗർഭത്തിൽ മുങ്ങി അപ്പോൾ തുടങ്ങി.

ജലം പരവശ്യംകൊണ്ട് ഉദയശൻ ഒരു കല്ലറയോടും ഉച്ചിരിക്കാൻ പെരിയെല്ല. ചിപ്പിൻ ഇറക്കി വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: “നീ എന്താണു ചെയ്യുന്നത്? കരയ്ക്കു കയറി വരിക.”

“അവൻ വരുന്നില്ല; അയ്യോ! എന്നു ഇങ്ങനെ ഉച്ചിരിക്കാൻ പോകാൻ അമ്മയെക്കൂടി മനസ്സാക്കി!” എന്ന് അവൻ വിചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഉദയശൻ നീന്താൻ നല്ലവേദം അറിയാമായിരുന്നു. അവൻ സ്വയം മുക്കി ചരിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നെങ്കിലും അത് അയാൾ എഴുപ്പമല്ലാതിരുന്നു. വെള്ളത്തിൽ മുക്കിയും പൊക്കിയും അവൻ ഒട്ടവിൽ ക്ഷീണിച്ച് കരയ്ക്കു കയറി, കരയ്ക്കുകൊണ്ടു മണ്ണിൽ കിടന്നുരുള.

ഒരു പശ്ചാത്താപം ഉദയശൻ നിശ്ചയപ്പെടാനായി നില്ക്കുകയുണ്ടു. ചിപ്പിൻ അന്തരംകൊള്ളിയിൽ കൈവച്ചു. അപ്പോൾ അവൻ ഉറങ്ങി.

“രണ്ടാമതാവട്ടെ, വാണു. നമ്മൾ വെള്ളത്തിൽ സ്വയം കുളയുകയാണ്. വിടവം നമുക്ക് പോയിട്ടില്ലാത്തതെല്ലാം ഉണ്ടു. അവർ വേണ്ട അന്തരംകൊള്ളിയിൽ കൈവച്ചു.”

കല്ലറയുടെ വീട്ടിൽ അവൻ ആത്മരത്നം ആത്മരത്നം കഴിക്കുകയും, ഉറക്കുകയും ചെയ്തില്ല. അവരെല്ലാവരും കൂടി തോരാതെ കരയുകയുണ്ടായിരുന്നു.

[illegible]

അന്നു വൈകുന്നേരം അഞ്ചോടെ തിരിച്ചെത്തി; വിശേഷമെല്ലാം അറിഞ്ഞപ്പോൾ, കുളവ നദിയിൽ ചാടി ആനയെപ്പോലെയെന്ന് തന്നെ അടുത്തു തീർച്ചപ്പെടുത്തി.

ഈ അന്യോധിതം രജശ്ശൈന ഇനികത്തവ്യതാമുദനം
 കി. ഒരു തുളുക്കി കുറ്റനീർ പെഷിക്കുന്നതിനുപോലും അയാൾ
 ശൈനനായില്ല.

“അോ! ഗംഗയിൽ നിന്നും കുതിച്ചുയർന്നിട്ട് കർമ്മ ഏതെങ്കിലും തട്ടു പണിയാക്കുന്നതിൽ! ഒരു ബ്രഹ്മചാരിയുടെ മുമ്പാകെ ഇരിക്കുന്ന പതിപ്പുപാഠം മരണാഭാവപ്രകാരം ഒരു പുഷ്പമെന്നു പോലെ! മരണാഭാവത്തിൽ അങ്ങനെയിരിക്കുന്ന കർമ്മയെ വീണ്ടും ‘ഗോപിച്ചുകൊള്ളൂ’ എന്ന് മുമ്പേയ്ക്കു സൂചനയെന്നു ചെയ്യൂ.

സംസ്കൃതഭാഷയ്ക്കു നാമു അപരം നവീനീഭരണിയലക്ഷ പുറപ്പെട്ടത്. അപരംകൊണ്ടുതന്നെ കിടന്നിരുന്ന പരമവസ്തു നിന്നുകൊണ്ടു് ആ ചെറിയ കാലകിരളെ അന്തരം ഒരിക്കൽകൂടി അവലോകനം ചെയ്തു. അന്നത്തരം കാലിൽ നിന്നും ചെരിപ്പുപിരി, വസ്ത്രം അർത്ഥോളം പൊക്കിപ്പിടിച്ച്, വെള്ളത്തിൽ ഇറങ്ങി അല്പനടന്നു;കുറവിൽ കൈയിലുൾക്കൊണ്ടിരുന്ന ചെട്ടിയുറസ്,കുലയുറസ്സമുദാഹരിക്കാൻ അല്ലവരമ്പാലിൽ നിന്നും കൊണ്ടുവന്നു മുത്തുമാലയെടുത്തു് സ്വീമുല്പന്നിയലക്ഷു് വലിച്ചെടുത്തു.

അയലക്കര ഗോവിന്ദപ്രസ്തു് പിന്നൊട്ടും അനുസരിച്ചില്ല. എന്നാൽ കമ്മലയുടെ നിർമ്മോഹതയ്ക്കൽ വ്യഗ്രനാശനായ അമ്മാവനും കുടുംബവും ദൈവമേൽ നിരോധനത്തെക്കുറിച്ചൊന്നും അർത്ഥവും അറിഞ്ഞില്ല. അയാളെ അമ്പൽ നിറക്കിയതായില്ല.

പറപ്പെട്ടു. വണ്ടിയിൽ കയറിയപ്പോൾ ഒരു ഭീർഘശബ്ദം അവരുടെ നാസാരമ്പ്രമേളിൽ നിന്നും നിർദ്ദിഷ്ടമാകെ തിങ്ങിനില്ക്കുകയും ചെയ്തു.

കൽക്കട്ടായിൽ ചെന്ന് ഏതാനുംദിനം കഴിഞ്ഞതിനു ശേഷമേ രമേശൻ കല്ക്കട്ടയിൽ കയറിയപ്പോൾ അതുവാർത്തയെന്നു കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു ദിവസം അയാൾ പണ്ടു താമസിച്ചിരുന്ന തെരുവിനടുത്തുവെക്കു ചെന്നു. അടുത്ത ദിവസം വൈകുന്നേരം കൈയ്യും അവലംബിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ അന്നവസാശുപിത്വം ഗ്രാമപാതയിലേക്കു നടന്നു. വീട്ടിലെ എല്ലാ വാതവും ഇന്നവും അടച്ചിട്ടിരുന്നു. അതിൽ ആരുംപാർപ്പുകൊണ്ട് അന്തരാനിഷ്ടവാൻ അതൊരു പാതയെന്നു കണ്ടില്ല. വാല്യക്കാരൻ പണ്ടെ, വീട്ടു സുരക്ഷിതവാനായി കണ്ടുകൊണ്ടു എന്ന് ഉദ്ദേശിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ വാതലിൽ തട്ടി പല വ്യായാസം വിളിച്ചു. എന്നാൽ മറുപടിയൊന്നും കേട്ടില്ല. ഒരു സമയം അയാൾ വീട്ടുകാരനായ ചന്ദ്രദേവനാൻ അയാളുടെ മുമ്പാകെ എത്തിയപ്പോൾ ഉടൻതന്നെ വാലിപ്പുറം പാതയിലേക്കു തിരിഞ്ഞു. അടുത്ത വാതലിൽ ആരും തടന്നു നില്ക്കുകയും ചെയ്തിൽ വന്നു നോക്കിയപ്പോൾ ആനാൻ മരണനാണെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. അയാൾ വിളിച്ചുചോദിച്ചു: “അല്ലേ രമേശ ബാബുവാ? വാസ്തവത്തിൽ നീക്കം തന്നെയോ? ഇപ്പോൾ എന്തു ചെയ്യുന്നു? സുഖമാണോ? അന്നദേവനാൻ വിട്ടിപ്പോയോ ഇല്ല?”

“സാർ, അവർ എവിടെപ്പോകുന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമോ?” എന്ന് രമേശൻ ചോദിച്ചു.

ചന്ദ്ര:—“അവർ ഉൾക്കാട്ടിലേക്കിരിക്കുമോ അല്ലെങ്കിൽ അങ്ങനെയൊന്നും മറ്റും എന്തിനായി?”

രമേശ:—“അവരുടെ കൂടെ ആരും ഇല്ലായിരിക്കുമെന്നു നിശ്ചയമാണോ?”

ചന്ദ്ര:—“എന്തിനല്ല നിശ്ചയമാണ്. അവർ യാത്രയിലിരിക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു.” രമേശൻ അക്കരയായിത്തുടങ്ങി: “നളിനമണ്ണ, എന്തെങ്കിലും ഒരു യാത്രക്ക് അവരുടെ കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നെന്ന് ആരെ ഏതോർത്തു പറയുന്നു?”

അൻ്റെ വീട്ടിലാണു് താമസം ഇല്ലാത്ത കാലത്തോളം അവിടംകൂടി നോക്കിക്കൊള്ളണമെന്ന് യോഗേശ്വൻ കൽക്കട്ടാ വിദ്വാന്തിനു മുഖ്യ അക്ഷയിയോടപേക്ഷിച്ചിരുന്നു.

താൻ ഭരമേന്ദു യാത്രയാൽ കൃത്യവും നിറവേറ്റുവാൻ അക്ഷയി ഒരിക്കലും മടിച്ചിരുന്നില്ല. ആ കാവൽക്കേണിൽ ആക്കുമ്പോൾ വീട്ടു നൃക്കിക്കണങ്ങളും എന്തിനുമുഖൻ അയാൾക്കുടമയുടെ അവിടെ പൊയ്ക്കുമാണിരുന്നു.

ചന്ദ്രമോഹൻ അയാൾക്കു സ്വാഗതം അർപ്പിക്കുകയും പറഞ്ഞു: “ഭരമേശ്വരൻ അല്ലെങ്കിൽ മുൻ് ഇവിടെയായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അവിടെനിന്നും പോയതു്.”

അക്ഷയി:—“ഉള്ളതൊ? അയാൾക്ക് ഇവിടെ എന്താണു് വരുമ?”

ചന്ദ്ര:—“എന്നിക്കുറിച്ചുള്ളതും വീട്ടുകാരെക്കുറിച്ചുനിശ്ചിതം വന്നതെല്ലാം ഞാൻ അയാൾക്കു പറഞ്ഞു. ആദ്യം എന്തിനു അയാളെ മനസ്സിലാക്കിപ്പോ. അയാൾക്കും അയാൾക്കുവേണ്ടിയുള്ളതും. ദൃഷ്ടനെ വിട്ടിട്ടുപോയതോ സ്വന്തം മരിക്കൽ അയാൾക്കു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയതു്.”

അക്ഷയി:—“അയാൾ ഇപ്പോഴെവിടെയാണു് താമസിക്കുന്നു എന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമെന്ന് സാധിച്ചോ?”

ചന്ദ്ര:—“അയാൾ ഇതുവരെ ഗാസിപ്പുറത്തായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അവിടംവിട്ടു വന്നിരിക്കുകയാണു്. കേൾ എവിടെ താമസിക്കണമെന്ന് ഇനിയും തീർച്ചയാക്കിയിട്ടില്ല.”

“ഹാ! കൊള്ളാം” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അക്ഷയി കൈക്കൊണ്ടിട്ടുള്ള സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിച്ചിട്ടു് അയാളുടെ ഭോലിപ്പം പോയി.

ഭരമേശ്വൻ നേരെ അയാളുടെ വസതിയിലേക്കു് പോയതു്. മാർഗ്ഗമദ്ധ്യേ അയാൾ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതം ചെയ്തു:

“വീടിന്നു് എന്തൊ ഭാഗ്യമായി കിട്ടിപ്പോയതോക്കേണ്ടിയെടുക്കുന്നു. കലയും ഞാൻ താങ്ങിയുള്ള മലയാളം, നളിനാക്ഷരം കേരളത്തിനെയും താങ്ങിയുള്ള മലയാളം അസാധാരണമായ ഒരു ഇതിവൃത്തത്തെ സൃഷ്ടിക്കുന്നു. വീടിന്റെയോളം അസ്ഥിമൂലമായ ഒരു കലാകൃതിയിലും ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രമാണം വളരെ യോജിക്കുന്നതു്! അയാൾ ജീവിക്കുന്നതിലാണു്

അസാധാരണ സംഗതികൾ സംഭവിക്കുന്നത്. എന്നാൽ എത്ര കഠിനാഗ്രൗഹന്യം ഒരു നോവൽകൃത്തുക്കാരനും ഈ മാതിരി അസാധാരണ സംഗതികളെ ആധാരമാക്കി ഒരു കഥാനിർമ്മാണം ചെയ്ത് ജനസമക്ഷം അവതരിപ്പിക്കുവാൻ ചെയ്തു ചെല്ലുകില്ല!" എങ്ങിനെയായാലും അയാൾ ഇപ്പോൾ ഒരു മാതാമിഷത്തിൽനിന്നും വിമുക്തനായി. കക്കശോപലസമ്മിശ്രമായ അയാളുടെ ജീവിതചരിത്രത്തിലെ അവസാനാദ്ധ്യായത്തിന്റെ അന്ത്യഭാഗം എഴുതേണ്ടി രാജരാജാജിയും വിചിത്രപ്രഭുക്കളും അവർക്കുവേണ്ടിയിട്ടുള്ള അയാളെ വീക്ഷിക്കാതിരിക്കുമോ?

ജാമിയുടെ വീട്ടിനുസമീപം ഒരു താമരയിലാണു യോഗേശ്വർ താമസിച്ചിരുന്നത്. അയാൾ ബാലരാജ് അവിടെ പത്രവും വായിച്ചുകൊണ്ടു കിടക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ അങ്ങാടിയിൽനിന്നും ഒരാൾ അയാൾക്കൊക്കെയുള്ള കൊണ്ടുവന്നു. അതു പൊട്ടിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ രാജശെൻറ കത്താണെന്നു മനസ്സിലായി. ഭക്ത്യാവശ്യകാർണ്യം യോഗേശ്വരനെ ധരിപ്പിക്കാനായി അയാളെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് താൻ വൈദ്യപുരത്തെ അങ്ങാടിയിൽ കാത്തുനിൽക്കുന്നുവെന്നായിരുന്നു, രാജശെൻ എഴുതിയിരുന്നത്.

യോഗേശ്വർ കസാലയിൽനിന്നും ചാടി എഴുന്നേറ്റു. കൽക്കട്ടയിൽ രാജശെൻറ ഭവനത്തിൽവെച്ച് രാജേശ്വർ തീർത്ഥമായ കോപത്തോടെ അയാളെ ശാസിച്ചതിന്റെറശേഷം അവർ തമ്മിൽ കണ്ടിട്ടില്ല. എന്നാൽ ആ സംഭവം കഴിഞ്ഞിപ്പോൾ പരോക്ഷമായി. അയാളുടെ ബാല്യകാലത്തെ മേൽക്കിടൻ അയാളെക്കണ്ട് ആ വിദ്യാലയത്തിൽ വന്നപ്പോൾ അയാളോട് തിരിച്ചുപോകാൻ പറയുന്നതിനു മുമ്പേ ഏതെങ്കിലും കാരണത്താൽ അയാളുടെ ഈ ആകാശിയാനതം യോഗേശ്വരനെ സംതോഷിപ്പിച്ചതുമുണ്ട്. എന്നതെന്നല്ല, ആ പ്രധാനകാർണ്യം അറിയാൻ അയാൾ അന്യതം മുൽക്കണ്ഠിതനായി. അയാളെ കാണുന്നതുകൊണ്ട് ഉപാധവായം ഉണ്ടാകാനിടയില്ല. വിവിധ്യ ഭാരമുള്ളിവിവദകൾകലഹങ്ങൾതന്നെ.

കുത്തുകൊണ്ടുവന്നവരുടെയെല്ലാ പൂർവ്വനിരണ കാരണത്തിനായി തിരിച്ചു. ഒരു പലവൃക്കൾക്കു

യിൽ രണ്ടുപുസ്തകത്തിന്റെ പുറത്തു രേഖകൾ ഇരിക്കുന്നത് അയാൾ കണ്ടു. കൂട്ടവടക്കാരൻ ബ്രാഹ്മണമായിരുന്നതും മാറ്റി വെച്ചിരുന്ന ഒരു ശുശ്രൂഷയ്ക്കുള്ള പുകയില നിറപ്പ് രേഖപ്പെടുത്തേണ്ടതായിട്ടുണ്ടെന്നും കണ്ടു. യഥാർത്ഥമായിരുന്ന ആ മനുഷ്യൻ പുക വലിക്കുകയല്ലെന്നായിരുന്നു മറ്റൊരു രേഖയ്ക്കുണ്ടായ വാഗ്ദാനം. നാഗരികതയുടെ ഒരു അപൂർവ്വതയായി, അയാളെ ഗണിച്ചു. പിന്നീട് അയാൾ രേഖപ്പെടുത്തേണ്ട സംസാരിക്കുന്നതിനോ, അയാളുടെ ഉറപ്പും പേരും ജോലിയും ചോദിച്ചറിയാനായിരുന്നു ഇനിഞ്ഞില്ല.

യോഗേശ്വർ പെട്ടെന്നു ചുറ്റോട്ടു നടന്ന് രേഖകൾക്കു ഏതൊരു ഗ്രന്ഥികൾക്കു പാഞ്ഞു. നിങ്ങളുടെ പഴയപോലെ ഇപ്പോഴും സംസാരിക്കുന്നത് തന്നെ. അതിൽ നിങ്ങളെ ഏതെങ്കിലും എനിക്ക് അറേബ്യൻ മിത്രമായിട്ടു. എന്താണു് എന്റെ വസ്തിയിലേക്ക് നേരെ വരാതെ ഈ കടലിൽ കയറി ഇരുന്നുകൊണ്ടിരുന്നതു്? പട്ടാളത്തിലേക്കു്, വ്യവസായങ്ങളു് കേരളം ഗന്ധം നിങ്ങളുടെ സന്തോഷപ്രദമാണെന്നു വിചാരിച്ചുപോകുന്നതിൽ അർത്ഥമില്ലാത്തതല്ല."

ഏതൊരു ഈ സമീപത്തും രേഖകൾ ആഗ്രഹിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു. അയാൾ വെട്ടെ തവണിതം വെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. വഴിയിൽ ഇടവിടാതെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു് യോഗേശ്വർ രേഖപ്പെടുത്തിയ ഡി.ജി.യിൽ തന്റെ വസ്തിയിലേക്കു നടന്നു.

മേൽപ്രകാരമുള്ളതൊക്കെ എന്തുവേണ്ടതായിട്ടു പ്രസംഗിക്കുക. എന്നാൽ എനിക്ക് സർവ്വതരം മായാവിവാസങ്ങൾ അനുഭവിക്കാൻ തുടങ്ങിയതിലേക്കു തുടങ്ങി. ഇപ്പോഴത്തെ നോക്കുക! ഞാൻ ഒരു നഗരത്തിൽ ജനിച്ചു, ഒരു അസ്സൽ നാഗരികനായി വളർന്നു, ഇതാ ഇപ്പോൾ ഈ അപരിഷ്കൃതരേക്കു് കൃഷിക്കാരുടെ ഇടയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു. എന്റെ ആത്മാവു പൊലും വെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു എന്ന് അയാൾ രേഖപ്പെടുത്തുവാൻ പറ്റാത്തതു്.

രേഖകൾ ചുറ്റും നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ പ്രതിവദിച്ചു. "ഇതു് നിങ്ങളുടെ പഴയപോലെ ഒരു മീതെ സ്ഥലമല്ലല്ലോ."

യോഗേശ്വർ:— "നിങ്ങളുടെ എന്താണത്ത് മാക്കുന്നത്?"

അതേശാസ്ത്രം:—“ഇവിടെ ഏകാന്തവാസത്തിന് അവളെ ഒന്നും കളാം ഉണ്ടെല്ലാം.”

അഥാശാസ്ത്രം:—“ആ കാരണത്താൽ ഈ സ്ഥലത്തു് എന്റെ കൂടെ താമസിക്കുവാൻ ഭയമുണ്ടായാ ആ ഒന്നു കീഴിയിലെ ശൂന്യ നഗ്നിപ്പിച്ചിട്ടു് അ ഏകാന്തത വർദ്ധിപ്പിക്കുവാനാണു് അതു് ഉദ്ദേശിക്കുന്നതു്.”

അതേശാസ്ത്രം:—“ആ ഏകജീവി തിങ്ങളുടെ മനശ്ശാസ്ത്രത്താൽ യിതിക്കാം.”

അഥാശാസ്ത്രം:—“ശ്രീനിതിയിലെ കോശാലം ആവശ്യത്തിൽ കവിതയ്ക്കു് മനസ്സുമാശാനും ലഭിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അതേ നീക്കു് വളരെ ദൃഢമാക്കിരുന്നു. ആ പ്രശാന്തതയെ ഭംഗിക്കുന്നതിന് ഇവിടെക്കാരെങ്കിലും തോന്നി. ഇപ്പോൾ ബാധാദൃശ്യമനുഭവിക്കാതി കീഴിയും പാറയും വേദാലം താമസം. ഈ സ്ഥലത്തെ ഭംഗിക്ക് എന്തു് സാധ്യത്തിൽ കഴിയും സാധ്യമായും കൊടുക്കുന്നതിൽ കീഴിയീട്ടു് ഒരിക്കലും അതാകാ എന്നു ഭയപ്പെടുന്നതിനാലാണു് മേൽപ്പറഞ്ഞതു്. ഇപ്പോൾ ഈയിടെ അവൾ കൊടുത്ത സാമഗ്രികളെക്കുറിച്ചുവന്നു അവർ സന്തോഷിക്കുന്നതെന്ന് ആവശ്യപ്പെട്ടു. എന്നാൽ എന്റെ രക്ഷാതൽ അന്തരത്തെ അറഞ്ഞു് അയാളുടെ മുഖത്തുനോക്കി ലവലേശം മടി കൂടാതെ പറഞ്ഞു. എന്റെ സ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു് കൊടുക്കുന്നതല്ല ഞാൻ ഇവിടെ താമസിക്കുന്നതു്. ഇവിടെത്തെ മജിസ്ട്രേറ്റിൽ എന്നെ വളരെക്കാഴ്ചയാണ്. അതിനാൽ അതി എത്രയും മഴിച്ചുവിടുവാൻ ഭയപ്പെടുന്നു. മജിസ്ട്രേറ്റിനെ വേദാലിക്കേക്കു് സ്ഥലം മാറ്റിയിരിക്കുന്നതെന്ന് ഒരു ദിവസം മുമ്പറിൽ കാണാൻ അറിവിനെ നിന്നും ഭയം മൂലം ഇറങ്ങിക്കൊള്ളുകയേ വേണ്ടു. ഇപ്പോൾ എങ്ങനാടിവിടെ വർത്തമാനം പറഞ്ഞൊന്നു മാത്രമേയുള്ളു. അതെന്റെ പട്ടിയായാണു്. അയാളുകൾ എന്നെ ഭയപ്പെടുന്നതോടുകൂടി ഒട്ടും കൂടുന്ന പൂർണ്ണവകുപ്പുണ്ട് തീർത്തുവരുന്നു.”

അവർ യോഗേശ്വരന്റെ വാസതിയിൽ എത്തി. രമേശൻ ഉടൻതന്നെ ഒരു കസാലയിൽ ഇരുന്നു.

“ഇരിക്കാൻ വരുട്ടെ. പ്രഭാതസ്നാനം വിചര്യക്കു വരുത്തു പ്രധാനമാണെന്നുള്ള സംഗതി ഞാനിതുവരെ മറന്നിട്ടില്ല. അതിനകം ഞാൻ കുറെ മാതൃകകളിൽ നിങ്ങളുടെ ആഗ്രഹം കാരണം ഇന്നു കാലത്തെ രണ്ടാമത്തെ അവനായി തേയില കഴിക്കാനുള്ള ഭാഗ്യം എനിക്ക് ലഭിച്ചിരിക്കുന്നു”. അന്നു പകൽ മുഴുവൻ അവിടുന്ന്, സന്ധ്യാരിച്ചും, വിശ്രമിച്ചും കഴിഞ്ഞുകൂടി. വൈശ്വപ്രഭാതത്തെ വരുവാൻ പ്രേരിപ്പിച്ച ആ പ്രധാനസംഗതി പറയുവാൻ യോഗേശ്വരൻ രമേശന് ഒരു സൗകര്യവും നൽകിയില്ല.

അതാഴെ കഴിഞ്ഞു അവർ വെളിച്ചത്തോടെ കസേര നീക്കിയിട്ട് ഇരുന്നു. വെളിയിൽ കരളാകുക കൂട്ടമായി കൂടി കൊണ്ടിരുന്നു. ചീവീടുകളുടെ സാക്ഷാദനുഭൂതിന്റെ മുഴക്കം കൊണ്ട് ഇരുട്ടുപോലും ചലിച്ചു. ആ സമയം രമേശൻ അയാളുടെ ആഗ്രഹമേതു പ്രസ്താവിക്കുവാൻ സൗകര്യം കിട്ടി.

അയാൾ ഇങ്ങനെ ആരംഭിച്ചു: “കൊള്ളാം യോഗേശ്വര, ഞാൻ ഇവിടെ വരുന്നതിനുള്ള കാരണം നിങ്ങൾ ഏറ്റക്കുറവു അനുമാനിച്ചിരിക്കാം. നിങ്ങൾ ഏതോട് ഒരിക്കൽ ഒരു ചോദ്യം ചോദിച്ചു. എന്നാൽ അപ്പോൾ അതിനത്തക്ക പറയുവാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനുള്ള പ്രതിബന്ധങ്ങൾ ഇപ്പോൾ നിശ്ശേഷം നീങ്ങിയിരിക്കുന്നു.”

കരേണേരും രമേശൻ നിശ്ശബ്ദനായിരുന്നു. ഏതാനും മിനിട്ടുകഴിഞ്ഞു അവരും അന്തർയം കലയുടെയും കഥ ആദ്യത്തേ സവിസ്തരം പ്രതിപാദിക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചു.

കൂടലുള്ള അയാളുടെ തൊണ്ടയിടുകയും ശബ്ദം വിചലമാകുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ ചെട്ടെന്ന് അയാൾ സംഭാഷണം നിറുത്തും. യോഗേശ്വരൻ മൗനിക്കായി, അയാൾ പറഞ്ഞതു സമുദയം ശ്രവിക്കുകൊണ്ടിരുന്നു.

അയാൾ പറഞ്ഞുതീർന്നപ്പോൾ യോഗേശ്വരൻ ഒരു നെടുവീർപ്പിട്ടു.

യിരിക്കുമെന്നാലോചിക്കുവോളം വഹിയാ, ഞങ്ങളുടെ സ്ഥിതി അത്രമാത്രം അനുകമ്പാർത്ഥമായിരുന്നു. മൃത്യുവക്ത്രത്തിൽനിന്നും ആകുസ്തികമായി അവർ രക്ഷ പ്രാപിച്ചു. അതുപോലെതന്നെ ആകുസ്തികമായി അവർ ആ അഗാധഗർഭത്തിൽ അപ്രത്യക്ഷമായി!”

“കുതില ആന്തരത്വമുപജ്ഞവെന്ന് തീർപ്പാക്കാൻ വരുട്ടു. ഏതായാലും അവളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം നിങ്ങളുടെ സരണി സുഗമമായി. ഇനി നല്ലനഷ്ടനഷ്ടമെന്തില്ലേ അല്ലോ ചിത്തങ്ങളെത്തുടർ. ഈ മാതിരിയുള്ള ആളുകൾ എന്റെ ചിന്താശാഖയിലേറിത്തരാൻ. എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കാതെത്താനും ഞാൻ ഇടയ്ക്കുപറ്റുന്നില്ല. എന്താൽ അധികമാളുകൾക്കും, മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമകരമായിരിക്കുന്നതെന്തെല്ലാമാണോ അതെല്ലാം, ലഭ്യതയ്ക്കു പ്രീതികരമായി കാണുന്നു. ദോഷത്തിനൊക്കെയും എനിയ്ക്കു് ഈ ദയമാണുള്ളതു്. അവർ ചായയും മണ്ഡലാലയങ്ങളും പള്ളിച്ചുതു മുതൽ കായ്മളമെല്ലാം അവതാളത്തിൽ കലാശിക്കുവാനുള്ള ലക്ഷണങ്ങൾ കാണുകയുണ്ടി. അപ്പോൾ അവളുടെ കണ്ണുകളുടെ പഴയ കാണ്ഡം നഷ്ടമായി. മൗഢ്യംപോലെയു വലനങ്ങൾ കേട്ടാൽ അവർ വെറുതെ ഉറ്റമയസ്സിതം തൂക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കും. എന്തുതന്നെയായാലും നിങ്ങളുടെ സഹായംകൂടിയുണ്ടെങ്കിൽ നമുക്കു് അവളെ തിരിപ്രയാണം രക്ഷിക്കുവാൻ സാധിക്കുമെന്ന് ഞാൻ ഉറപ്പുപറയുന്നു. ഇങ്ങനെയായിട്ടു മറുക്കി തയ്യാറായി നിൽക്കുക. നമുക്കിടവർക്കുകി ആ ഭക്തശിക്ഷാമണിയെ മുന്നറിവുപറയുന്നു.”

രമേശൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു; “ഒരു യോഗാവെണ നിലയിൽ എനിക്കു വലിയ പ്രശ്നമൊന്നുമില്ല; എങ്കിലും ഞാൻ അയാൾക്കു്.”

യോഗേശ്വരൻ:—“അയാൾ ഒഴിവുപരെ ഒരു കഷ്ടിക്കുക.”

രമേശൻ:—“അതിനിലും കഷ്ടമിടവർക്കുകി വേണമല്ലോ. ഞാൻ അതൊക്കെയും ചെയ്യാനുള്ള നല്ലതു്?”

യോഗേശ്വരൻ:—“അതു പറയില്ല. അന്തർത്താനം നിങ്ങളുടെ വിവാഹത്തിന് തടസ്സമായി വീണതു്. എന്റെ ശ്രമം കൊണ്ടുതന്നെ അതു സാധിക്കണം. നിങ്ങൾ മുഖേ

പോയി കാത്ത്മെല്ലാം സ്വയം നേടിക്കളയാമെന്നല്ലേ? അതു വരട്ടെ."

രമേശൻ:—"എന്നാൽ അാനിതിനിടയ്ക്കായ്—"

യോഗേശ്വൻ:—"വേണ്ട വേണ്ട. അത്രയ്ക്കു ചത്തുപിറവടത്തേക്കു നിങ്ങളും എന്റെ അതിഥിയായി ഇവിടെ അഭസിക്കണം. ഇന്നാട്ടുകാരും ഞാനുമായി തീരെ സെമിപ്ലാന്തിരിക്കുകയാണ്. കുറെ നാളായി ഞാൻ അന്വർത്തിച്ചുവരുന്ന സ്വപ്നമൊന്നു മറ്റൊൻ ഒരു സ്നേഹിതന്റെ സഹായത്തും ആവശ്യമായിരിക്കുന്നു. കരനരിക്കുവാൻ പ്രവൃത്തിക്കുകൾക്കുണമെന്നുള്ള ഒരൊറ്റ കോഡിയ വൈകുന്നേരമെന്നിരിക്കട്ടെ. നിങ്ങളുടെ സ്വരം, ചുരുക്കിത്തോലിലെ കണ്ണുകളെ ആനവിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം എന്റെ സ്ഥിതി ഇപ്പോൾ അത്രയൊന്നും അന്യമാണ്."

-----:P:-----

അദ്ധ്യായം ൪൭.

ചന്ദ്രമോഹനനിൽ നിന്നും ലഭിച്ച വാർത്താനും അമ്മയിരുടെ ആലോചനയ്ക്കുള്ള വിഷയമായി കലാശിച്ചു.

അയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചു. "ഇതിൽനിന്നും എന്താണു മറുനിക്കുന്നത്? അപ്പോൾ രമേശൻ ഗാന്ധിപ്പതിൽ പ്രാക്ടീസുചെയ്യുകയായിരുന്ന, അല്ലെ? തുടർ മാസ്റ്ററും അധ്യയസ്ഥലവും നല്ലപോലെ ഗോപനംചെയ്യാൻ അയാൾക്കു സാധിച്ചു. അയാൾ വടലിൽവെച്ചു ഉപേക്ഷിച്ചു" ഈ തെരുവിൽ പിന്നെയും ഒരു കാണിക്കുന്നതിന്" ഡെസ്കുപ്പെടുവാൻ എന്താണ് അയാളെ പ്രേരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതു്? അന്നഭയാലാപവും രേമനളിനിയും കഴിയിലാണെന്ന് അയാൾ ഏല്പോഴെയിലും അറിഞ്ഞിരിക്കുകയല്ല. അറിഞ്ഞാൽ ഉടൻ നേരെ അങ്ങോട്ടു വെച്ചുപിടിക്കും."

അന്ധിപരം ഒരു സന്ദർശിച്ചു" കഴിവുള്ളിടത്തോളം വർത്തനം ശേഖരിക്കണമെന്ന് അമ്മയി തീർപ്പാക്കി. അതു കഴിഞ്ഞു" കാശിയിൽ പോയി, അന്നഭയാലാപവിനെ കണ്ടു സംസാരിക്കണമെന്നായിരുന്നു അയാളുടെ ഉദ്ദേശം.

ഏതായാലും ദിവസം കഴിഞ്ഞു് കാൽനീക്കമാസത്തിങ്കലേ ഒരു സാധാരണത്തിൽ അക്ഷയി കൈയിൽ ഒരു തുകൽപെട്ടി വുമായി ഗാസിപുരത്തിലിറങ്ങുന്നതു കണ്ടു. “രമേശബാബു” എന്ന പേരുള്ള വംശദേശക്കാരനായ ഒരു വക്കീലിന്റെ താമസ സ്ഥലം ആക്കുകയും അറിയുമ്പോ ഏതാ ചോദിച്ചുകൊണ്ടു് അയാൾ കുമ്പോളത്തിൽ ഓരോ കടയിലും കയറി അന്വേഷിച്ചു. എന്നാൽ ആ പേരിലൊരു വക്കീലിനെ അവിടെ കണ്ടുവടക്കായ്ക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാഞ്ഞു.

പിന്നീടു് അയാൾ കോടതിയിൽ പോയി തിരക്കി. ഉണ്ണീഷധാരിയായ ഒരു ബംഗാളിവക്കീൽ വക്കീലിയിൽ കയറുവാൻ ഭാവിമുഖമായിരുന്നു. അക്ഷയി അയാളുടെ അടുത്തു ചെന്നു ചോദിച്ചു: “ക്ഷമിക്കണേ സാർ, ഞാൻ രമേശ ബാബു എന്ന പേരുള്ള ഒരു ബംഗാളിവക്കീലിനെ തിരക്കി നടക്കുകയാണു്. അദ്ദേഹം ഇവിടെ വന്നിട്ടു് അധികകാലമായില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വസതി അറിയാമെങ്കിൽ ദയവു ചെയ്തു പറഞ്ഞുതന്നാൽ കൊള്ളാം.”

“രമേശൻ അമ്മാവന്റെ വീട്ടിലാണു താമസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു്. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ എവിടെയാണെന്തു് അറിഞ്ഞുകൂടാ. അയാളുടെ ഭാര്യയെ കാണാനില്ല. അവൾ നദിയിൽ ചാടി ആത്മഹത്യ ചെയ്തതാണെന്നാണു് പരമേശ്വരൻ സന്ദേശം” എന്നു് വക്കീൽ അയാളോടു പറഞ്ഞു.

അക്ഷയി അനന്തരം അമ്മാവന്റെ വീട്ടിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു.

“രമേശന്റെ ഖാക്കു’ന്താണെന്നു് എനിക്കു് ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായി. അയാളുടെ ഭാര്യ മരിച്ചുപോയി. ഇനി ഭാര്യ നളിനിയുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു് തനിക്കു ഭാര്യയെ ഉണ്ടായിരുണിപ്പെന്നു വാദിക്കുവാൻ അയാൾ കൂട്ടുകെട്ടും. രമേശൻ എന്നു പറയുന്നുവോ അതു വിശ്വസിക്കുവാൻ അവർക്കു് ഒരു മതിയുമില്ല. അവർ അതു ശ്രദ്ധേയമാക്കിയിരിക്കാറിയാണു്. ഈ ന്യായവേദികളുടെ രഹസ്യങ്ങളിൽ തലയിടുന്നോഴക്കു അവരുടെ ഭയഭാരതാലം മനസ്സിലാക്കിത്തുടങ്ങുന്നതു്.” വഴിമദ്ധ്യേ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതം ചെയ്തുകൊണ്ടു് അയാൾ തന്റെ പ്രാദേശത്തേയും നിഷ്കർഷയുമായും കരിച്ചു സ്വയം പ്രശംസിച്ചു.

അക്ഷയി അമ്മാവനെ കണ്ടു. അയാൾ കമലയെയും രമേശനെയും പറ്റി ചോദിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണു രണ്ടും നിറഞ്ഞ് കവിളത്തൊഴുകി. അന്നത്തെ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതുകൂടി: “നീക്കം രമേശബാബുവിന്റെ ഭാരതത്തോടു കൂടെയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. നല്ല പ്രിയപ്പെട്ട കുട്ടി, കമലയെ നല്ല ഒരു മക്കൾ അടുത്തറിഞ്ഞിരിക്കും. ഞാൻ അമ്മയ്ക്കായി പരിചയപ്പെട്ട് ഒരു രണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോഴേയ്ക്കും അവൾ എന്റെ മകളല്ലെന്ന് എനിക്ക് വിചാരിക്കുവാൻ സാധിച്ചിട്ടു. അവൾ ഇത്ര ദയനരമായ ഒരു സാഹചര്യം ചെയ്യുവാൻ തൂനിയെന്നു് ആരും സ്ഥിരപ്പെടുത്താൻ വിചാരിച്ചിട്ടില്ല” അക്ഷയി അതുകൊണ്ട് നടിപ്പുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: “കാര്യകാരണങ്ങൾ വിവേചിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവളും സ്വന്തത്തിലുള്ളതും കറങ്ങിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. രമേശൻ അവളോടു് സ്നേഹമായ രീതിയിൽ പെരുമാറിക്കൊണ്ടിട്ടുണ്ടാണു് എനിക്ക് തോന്നുന്നതു്.”

“രമേശൻ നീക്കമുട ഒരു സ്റ്റുഡിന്റാണു്. അതുകൊണ്ടു് ഞാൻ പറയുന്നതു കേൾക്കേണ്ടതും പരിഭവിക്കുന്നതു്. വർദ്ധിച്ചു പറയുകയാണെന്നിൽ എനിക്ക് ഇത്രയും അയാളെ പറ്റിയായി മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അയാൾ പ്രസ്താവിക്കുന്നതായ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനാണു്. അയാളായി വർദ്ധിച്ചു പറയുന്നതിന് ഒരു പ്രത്യേകമുണ്ടു്. എന്നാൽ അയാളുടെ മനസ്സിലൊന്നാണെന്നു പറയുവാൻ പറ്റാത്ത പ്രയത്നമാണു്. അയാൾ ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യനല്ല. അല്ലെങ്കിൽ ഇത്ര സുന്ദരിയായ ഒരു പെൺകുട്ടിയെ അറിയുന്നുകൊണ്ടിരിക്കാൻ തക്കുന്നതിനുള്ള മറ്റു കാരണമെന്താണു്? അയാളുടെ നേരെ അശ്രദ്ധം കൂടാതെ പ്രകൃതി അയാൾ വർത്തിച്ചുവന്നു. അവളും എന്റെ മകളും പരസ്പരസ്തംഭിതകളായിത്തീർന്നുവെന്നും അവളുടെ ഭർത്താവിനെ അങ്ങനെയൊരിക്കലും കണ്ടെത്തുകയോ കണ്ടുമോണ്ടാവാം അയാളെക്കുറിച്ച് ആവശ്യമായി പറയുകയോ ചെയ്തിട്ടില്ല. മിക്കവാറും കമല ഭർത്താവിനായി എങ്കിലും പറ്റാത്ത നേരെ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതായി കമലയുടെ ഏതോ പറയുകയായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ കൈത്തലിൽനിന്നും അവസാനംവരെ കമലയ്ക്കു്

വരക്കുപോയും ഗ്രാമീണന്മാർ കഴിഞ്ഞിട്ടു. ഈ കടംകൈയ് പ്രവർത്തിക്കുന്നതിന്നു മുമ്പെ അവിടെ എത്രയും സ്വന്തം അനുഭവിച്ചിരിക്കണമെന്നാലോചിക്കേണ്ടതാകാം. മറ്റൊരു ഏതെങ്കിലും തരക്കണം. ആ സമയം ഞാൻ ഇവിടെ ഇല്ലാതിരുന്നതാണു് ഇതിലൊക്കെ സങ്കടകരമായിട്ടുള്ളതു്. ഞാൻ ഇവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ എന്നൊരു ഉപോശ്ചിച്ഛപോകത്തക്ക ഏതെങ്കിലും ആവശ്യപ്പെടാകുമായിരുന്നുവോ എന്ന് ഞാൻ ചിലമായി സംശയിക്കുന്നു.

പിറേറടിവരും താമസം അങ്ങനെയെ അക്ഷയിക്കേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു് രമേശന്റെ ബഹുമാനപ്പെട്ട പോയി. അവിടെ, അവർ കമല ആററിപ്പലക്കു പോയ വഴിയും നശിച്ചു.

ചലവർത്തിയുടെ ഭവനത്തിൽ തിരിച്ചെത്തുന്നതുവരെ അക്ഷയി അഭിപ്രായമെന്നോ പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടില്ല. അവിടെ എത്തിയപ്പോൾ അങ്ങനെയൊരു പക്ഷേ കമലയിൽ ചാടി മരിച്ചു എന്ന് നിങ്ങളെല്ലാം വിചാരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഞാൻ അതു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല."

അമ്മാവൻ:—"പിന്നെ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമെന്താണു്?"

അക്ഷയി:—"അവൾ എവിടെയോ ഉള്ളൊരിക്കലൊന്നാണു് ഞാൻ സംശയിക്കുന്നതു്. നമ്മൾ നല്ലപോലെ കണ്ടുപറയുന്നതാണു്." അമ്മാവൻ ഉത്തരത്തോടെ കസാലയിൽനിന്നും ചാടി എഴുന്നേറ്റു.

"നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു വാസ്തവമാണു്."

അക്ഷയി:—"ഇവിടെനിന്നും കാശിയിലേയ്ക്കു് അധികമുരമില്ല. എന്നിങ്ങനെ രമേശൻ നല്ല പരിചയമുള്ള ഒരു വീട്ടുകാർ അവിടെ താമസമുണ്ടു്. ഒരു പക്ഷെ കമല അവിടെ ചെന്നു ചെന്നിരിക്കാം."

അമ്മാവൻ സ്വതസ്സിദ്ധമായ ഉത്തരത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "അല്ല, രമേശന്റെ അതെന്നോടു പറഞ്ഞില്ലല്ലോ. ഞാൻ അതു് അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ അവിടെപ്പോയി ഒന്ന് അന്വേഷിക്കുമായിരുന്നു."

അക്ഷയി:—"നമ്മൾക്കുണ്ടു് പേക്കു് ഒരുമിച്ചു കാശിയിലേക്കു പോയാലെന്നാണു്? ഈ സ്ഥലമൊക്കെ അ

അയ്യോ സുപരീവിതമാണു്. ആയതുകൊണ്ടു് നല്ല പോലെ തിരുക്കുന്നതിനു സാധിക്കും."

ഈ അഭിപ്രായത്തൊട്ടു് അയാൾക്കു ചുറ്റുമായി യോജിച്ചു.

കുറെയുടെ വൃത്താന്തത്തെപ്പറ്റി താൻ ഭാരമനളിനി തൊട്ടു ചെയ്ത പഠനത്താൽ അവൾ അതിവേഗ വേഗം പോലും വിശ്വസിക്കുകയല്ലെന്നു് അമ്മയിങ്കു് അറിയാമായിരുന്നു.

എന്നാൽ തന്റെ പ്രസ്താവനകൾ വാസ്തവമാണെന്നു് മറച്ചു പറയുന്നതിലു് അയാൾക്കു കൂടിയുണ്ടെന്നിൽ രണ്ടുതന്റെ ചതിച്ചതോടുകൂടെ അയാൾക്കു ബോധ്യമാകാതിരിക്കുകയല്ലെന്നു് അയാൾ വിശ്വസിച്ചു. അതിനാൽ കുറെയുടെ കൊടുക്കുന്നതിനു് ഒരു സാക്ഷിയാക്കിട്ടത്രെ ചെറുവഴിയെ കാശിയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയതു്. സാധുസ്വരൂപൻ ഇക്കാരണം അല്ലാത്തപോലും സംശയിച്ചില്ല.

അദ്ധ്യായം ൪൮

നാട്ടുത്തിരു കവളിയിൽ പാളയത്തിനടുത്തു് അന്നു ചൊല്ല ഒരു ചെല്ലോവു് വാടകയെടുത്തുനിന്നു.

നളിനാക്ഷന്റെ മാതാവിനു ബാധിച്ചിരുന്ന പനിവും ചുമയും വർദ്ധിച്ചു് നൃഗോണിയരായി പഠിന്നാരിപ്പിരിക്കുന്നുവെന്ന് അദ്ദേഹം കാശിയിൽ വന്നപ്പോൾ അറിഞ്ഞു. ശിശിരമായ കാലാവസ്ഥയാലും, ചെറിയായിട്ടുള്ള, പ്രഭാതത്തിലെ ശശാസ്താനത്തിലും പനി വളരെ വർദ്ധിച്ചു; അയാൾ വളരെ വിഷമകരമായിത്തീർന്നു. ഭാരമനളിനിയുടെ നിരന്തരമായ ഏതുപ്രകാരം ആ വിവരംവെട്ടം ഒരു വിധം കഴിക്കുകയുണ്ടി. എങ്കിലും, അവയുടെ അഭിരുചി വളരെ അറിഞ്ഞു തട്ടിയിരുന്നു. ഒരു സംഗതിയിൽ അവർക്കു യാതൊരു സഹായവും ചെയ്യാൻ ഭാരമനളിനിക്കു സാധിച്ചില്ല. അത്യാചാരാനുസൃ

തമിഴ് വിദ്യാഭ്യാസമെങ്കിലും നമ്മുടെ രാജ്യത്തിൽ ക്ഷേമത്തിന് ഉത്തമമായതാണ്. അതിനാൽ ഇന്ദ്രഗിരിയോടൊപ്പമായ ഒരു ബാധിതരുടെ കൈയിൽനിന്നും ആരംഭിക്കാതെ ഭരണസഭയോ വാങ്ങി ഉപയോഗിക്കുന്നതിൽ അവർ വിമുഖരായിരുന്നു. അവാർഡ് നൽകാൻ പാകപ്പെടുത്താത്ത സാധാരണ ക്ഷേമപദ്ധതിയെന്നത്, ഇപ്പോൾ വിദ്യാഭ്യാസമില്ലാതെ വന്നതിനാൽ നല്ലൊരു ശതമാനം തയ്യാറാക്കി, വിദ്യാഭ്യാസമുള്ളവരെ, അതിൽ ആവശ്യപ്പെട്ട രീതിയിൽ സമാഹരണമുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്.

“എന്നൊക്കെക്കൊണ്ടിനി സംഘടനയാഗന്യമില്ല. നിനക്കോട് ഭവനമെങ്കിലും വീടൊരു കെട്ടിടം ഉണ്ടെന്ന് എന്തെന്ന് എന്തിനായിട്ടുള്ളതെന്ന് ചിന്തിക്കാതെ ഇട്ടിരിക്കുന്നത്?” എന്ന് അവർ വിചാരിച്ചു.

ഭോജനശാലകളുടെ കീഴിലൂടെ തീരെ ആരോഗ്യപരമായിത്തീർന്ന ശാലിഭരണകാലവും ഭരണത്തിൻറെ സാധനസാമഗ്രികളുടെ ക്രമീകരണത്തിലും പരിസരങ്ങളുടെ ശുചീകരണത്തിലും അവർ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധ ചെലുത്തിയിരുന്നു. അൻപതാണ്ടോളം സർക്കാർ പരിപാടികളിൽ അവർ വിമുഖരായിത്തീർന്നതുകൊണ്ടും അവർ "അഭിമാനിയർ" ആരംഭിച്ചതുകൊണ്ടുമാണ് അവർ അത്യന്തം ആസക്തി പ്രദർശിപ്പിച്ചത്. ഭരണത്തിനി ഈ സംഗതി നയിക്കാൻനിന്നത് നേരത്തേ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അതിനാൽ ഗുരോരം പരങ്ങളെ ക്രമീകരണത്തിൽ അവർക്ക് പ്രത്യേകനിഷ്ഠ നിലവായിരുന്നു. ഭോജനശാലകൾ അടുത്തു ഭോജനശാലകൾക്കു അവരെ സഹായിപ്പിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി അവർ വിശദവിവരങ്ങളാണു ശ്രമിക്കാൻ തുടങ്ങിയതെന്ന്. പാലയത്തിൽ അന്നഭോജന പാത്രത്തിനു വാങ്ങിയിരുന്ന ഒരു തോട്ടത്തിൽനിന്നും ഇറയ്ക്കുകയായ്കുന്ന പുല്ലുകൾ അവർ ഭോജനശാലയിൽ അതിരായി വിരിച്ചു.

[illegible]

സംഭരിച്ചിരുന്നു. നളിനാക്ഷൻ വിവാഹം ചെയ്യുന്ന പെൺ കുട്ടിയെ ഉദ്ദേശിച്ചാണ് ഇക്കാരെ ശേഖരിച്ചിരുന്നത്. ശമോമയമായ ഗൃഹത്തെ പ്രവൃത്തിവരുത്തുകയും, മറ്റു സംഭവങ്ങൾക്കൊണ്ടും, കീഴ്തിയിരുന്നവർക്കൊണ്ടും പ്രകാരമാനുമാക്കുന്ന വിപുലസമ്പന്നിയായ ഒരു ബാലികയെ അവർ തന്റെ സ്നേഹത്തോടെ മനസ്സിൽ മിഴികൾച്ചു. താൻ ശേഖരിച്ചിരുന്ന കമനീയസാമഗ്രികൾക്കൊണ്ട് ആ ഭാവി വധുവിനെ അവകാശപ്പെട്ട കാരണവൻ അവർ വളരെ ആഗ്രഹിച്ചു. ഈ മാതിരിയുള്ള ആശങ്കയും ആ വസ്തുവുതന്നെ അനേക ദിവസം പൗരജനങ്ങൾക്കുള്ള കൗതുകം സംഭാവന ചെയ്തു. ഒരു സന്ധ്യയിൽ അദ്ദേഹിതയായിരുന്ന ഭർത്താവിന് അധികം ഇഷ്ടപ്പെട്ടത്. പാലും പഴവും മാത്രമേ അവർ ആഹാരമായി ഉപയോഗിക്കുകയായിരുന്നുള്ളൂ. അവളുടെ മുമ്പാകെ മാത്രം വെക്കൽ മുഴുവൻ പ്രാർത്ഥനകൾക്കും, അർച്ചനകൾക്കും മാത്രം കഴിച്ചിരുന്നു. ഇങ്ങനെയൊക്കെ ആണെന്നിപ്പോൾ നളിനാക്ഷൻ ധ്യാനനിരതനായും, കഠിനപ്രയത്നങ്ങൾ അനുഷ്ഠിച്ചും ജീവിക്കുന്നതിൽ അവർക്ക് അശേഷം സമ്മതമുണ്ടായിരുന്നില്ല. നിഷ്പ്രഭമായ മരുഭൂമിയിലെന്നപോലെ ഒരു പുരുഷൻ അനാവശ്യമാണെന്നായിരുന്നു അവയുടെ അഭിപ്രായം. പുരുഷന്മാർ, വളർന്നുവന്ന വെറും പൈതൃകമായിട്ടത്രെ അവർ പരിഗണിച്ചത്. തീരുന്നതിലും, കടിക്കുന്നതിലും അർക്കവും ഒരു അമുതിയാത്ത ചെറുപ്പക്കാരനും തന്നെ അവയുടെ ദുഷ്ടമായ സമ്പ്രദായങ്ങൾക്കെതിരെ ഉണർത്തപ്പെട്ടിരുന്നില്ല.

നളിനാക്ഷൻ പുരുഷൻ ഇങ്ങനെയും മതാസക്തനായിരിക്കുന്നത്? എന്ന് ചിലർപ്പോൾ അവർ ശക്തമായി ചോദിക്കുകയായിരുന്നു. ഭക്തിയുന്മുതൽ ഒട്ടും ക്ഷമയുമില്ലാത്തതല്ല. എന്നാൽ പ്രത്യേകാനുഗ്രഹപരമായിട്ടെങ്കിലും, പുരുഷന്മാർക്കുവേണ്ടി നിഷ്പ്രഭമായിട്ടുള്ളവയെപ്പോലെ അവർ പ്രവർത്തിച്ചു അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. സാധാരണ യുവാക്കളായവരെ വിവാഹിതയുമാക്കുകയും, സ്വയംവർത്തനം സമാധാനമായിട്ടും നളിനാക്ഷനിൽ കണ്ടിരുന്നുവെന്നിൽ അവർ സംശയാസക്തമായിരുന്നു. കൂടാതെ, അയാൾ അവയുടെ പ്രാർത്ഥനയ്ക്കു ഭാരം വരുത്താതെയും, വൃതമാനുഷ്യാനുഭവങ്ങളിൽ അവരെ പങ്കിട്ടി

പ്രകാരമുള്ള ഇവയൊന്നിന്റെ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് നാൽക്കോട്ടെല്ലി
മുഖം അമ്പൽ കോണും അടങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

ഭാരതം ഭാരതമായി, എട്ടനേറെ വെളിച്ചിൽ വന്നു
 പ്പോൾ, ഘോരമതിനി മാത്രമല്ല, പലിത്തലിത്തനായ അന്നു
 ബാധാപാലം സ്വാധീനമേറേ മനുഷ്യഭാരതമേ, ഒരു മീന
 കടിയുടെ തീരമെഴിനടപോലെ ഹൈന്ദവാനുഷം ഉറപ്പിച്ചു
 തുടരുന്നതന്നെ അനുവർത്തിച്ചു വരുന്നതു കമല, അഥർ അത്യ
 തരം അഭിമുഖ്യം.

[illegible]

വളരെ പുത്തറിയായിരിക്കുന്നു. അവൻ ഈ സംഭവങ്ങളെക്കുറിച്ച് കേൾക്കുന്ന അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഇതെല്ലാം തുടങ്ങിയിട്ട് കുറച്ചുകാലമേയായുള്ളൂ. അതിനു മുമ്പ് അവൻ അവന്റെ ഇഷ്ടപോലെ നടന്നുവന്നു. വേദപാത്രം വല്ലതും ഉപേക്ഷിച്ചുകൊടുപ്പിക്കുകയാണെന്നിരിക്കെ വീട്ടിലേയ്ക്കായി. എന്നോ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതിനാണ് ഈ ഭാഗ്ഗം അംഗീകരിച്ചത്. ഈയിടെയെങ്കിലും ഒരു മഹാനാശം റിപ്പോർട്ട് ചെയ്തതായും മറ്റും അവർ ഭയപ്പെടുന്നു. നീക്കം ചെയ്യുകയാണെന്നിരിക്കെ തലമുറകൾ പിടിച്ചുകൊള്ളുക. അതു മേലുപുറത്തുള്ളവണ്ണം യാതൊരു സ്വന്തവും അതിനില്ല. വേദത്തെ മിതീയും എനിക്കു കൂടുതൽ സന്തോഷപ്രദമാകുമായില്ല. എന്ന് അവർ ഇപ്പോഴും അവരോടു ചേർന്നുകൊണ്ടേയിരിക്കുന്നു. ഇതു കേൾക്കുമ്പോൾ അവർ ചിരിക്കുകയും ചെയ്യും. അത് അവൻ സ്വതസ്സിദ്ധമാണ്. എന്നെല്ലാം വേദത്തിൽ അവനോടു ചേർന്നുകൊള്ളുക; അവൻ വാ ഇന്നിരിക്കുകയില്ല. വേദം മലയിൽ ശ്രദ്ധിക്കുക; എന്നാലും മറ്റും കിട്ടുന്നില്ല.

ഒരു ഭിക്ഷുവും മൈക്കിളനും പണ്ടു കലി ഹോതരാട്ടിയിൽ
 ഒരു തല പിന്നിടുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴാണ് ഈ സംഭാഷണം
 നടന്നത്. യുവതിയുടെ ഇരുസംയമംനേവും അമിതമാക്കി
 തയ്യാറായ കേരളപ്രഭുവായി വന്നു. അങ്ങനെയായിട്ടില്ല.
 “ഞാൻ ഒരു വെള്ളിയായതുകൊണ്ട് എന്തിനേ ചുതിക്കു കീതി
 ചെയ്യാൻ അതിയായ പാടില്ലെന്നാണോ നീ വിചാരിക്കുന്നത്.
 നിനക്കറിയാവുന്നതിൽ കൂടുതലായി, പലതരത്തിൽ തലമുടി
 പിന്നാണിരിക്കുന്നതിനെ സ്വയംകൈമാറ്റം ചെയ്ത സ്വയം ചുട്രം
 സിദ്ധിക്കും. ഒരിക്കൽ എന്തിനെയെങ്കിലും കൈമാറ്റമായി പരിചയ
 ക്കുട്ടവോൻ ഇടയായി. അതാണ് ഇരിക്കുകവെന്ന് എന്തെങ്കിലും
 ചെറിയൊരു കൈമാറ്റം. അതുകൊണ്ട് അതുകൊണ്ടിരിക്കും തല
 പിന്നി അലയുകിടന്ന വിശേഷംകീതിയെ. അതാണ് ഇരിക്കുക
 ചെയ്ത ഇരിക്കുക വെന്ന് തിരിച്ചു ചെല്ലേണ്ടതാണെന്നും, വെട്ടും
 തോറിത്താൻ ചെറിയൊരു കൈമാറ്റം. ഇതുകൊണ്ടും നിഷ്പ്രഭ്യയും,
 ഇരിക്കുകയെങ്കിലും അതുകൊണ്ടിരിക്കും. എന്നാൽ അതാണ്
 ഒരു കീതികിടന്നതാണ് വെട്ടും. വെട്ടും അതാണ് ഒരു
 കൈമാറ്റം നിഷ്പ്രഭ്യയെന്ന് ചെയ്തതാണെന്നതിൽ കീ വെട്ടും
 വിചാരിക്കുന്നത്. അതാണ് അതുകൊണ്ടിരിക്കും, അതാണ് കീതികി

കൂടും അങ്ങനെയൊരു. എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ മീട്ടുകാർ മതാസകരരായിത്തന്നെ. അവർ മതനീച്ച കൈവീവെടി തെരുപ്പാൾ എന്നിങ്ങനെയായ സകല പഠനത്താൽ തീർന്നില്ല. എന്താൽ തൊൻ ആരെയും വിവരമില്ല. ഇത്രമാത്രമേ തൊൻ പറഞ്ഞുള്ളൂ: "നിങ്ങളുടെ അനന്തകുടുംബത്തിന്റെ നിങ്ങളും അനന്തമായി ഉപവർത്തിക്കുക. വെറും അനന്തമായ ഒരു അമ്പലത്തെ തൊൻ. അനന്തമായി ഉപവർത്തിക്കുന്ന ഒരു പാലത്തിന്റെ സ്രഷ്ടാക്കളായി എന്താൽ പ്രയത്നം! ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു അവർ സദാതാപ്യരായ ഒരു ഹോമനാഥിനിയുടെ തലമുളിമെട്ടു നീട്ടി. വൃത്തിയാക്കി നീക്കി, ഒരു പുതിയ രീതിയിൽ ചിററി. ചിററി. അവർ ഇറങ്ങിപ്പോയി ഇവർ പട്ടുതുണിയുക മെട്ടിയിൽ കൊടുത്തു. അനന്തരം അതിൽ നിന്നും ചലാചലം തിരയുന്ന നീരാളിപ്പട്ടാളം ഒരു ചീനാബലമെടുത്തു അവളെ ധരിപ്പിച്ചു. പൊൻകുട്ടികളെ വസ്ത്രമണിയിക്കുന്നത് അവൾക്കു വിഷമമായിത്തന്നെ. അതേനാളി ചിറകുവിട്ടു നൃത്തം സൂക്ഷിച്ചു എടുത്തു കൊണ്ടു വന്നു അവരുടെയടുക്കൽ ഇരുത്തുന്ന ആളിൽ പരിഭവം കേൾക്കുക അവളെ പല പുതിയ രീതികളും പഠിപ്പിച്ചു.

ബാലാളിനോവലുകൾ വായിക്കുന്നതിൽ വലിയ വലിയ ഉത്സാഹമായിത്തന്നെ. ഹോമനാഥിനിയുടെ കൈവശമുണ്ടായിത്തന്നെ എല്ലാ പാഠ്യങ്ങളും മാസികകളും അവിടെ കൊണ്ടുവന്നു. കഥകളും ഉപന്യാസകളും അവർ സ്വീകരിച്ചും വിമർശിക്കുന്നതു കേട്ടപ്പോൾ ഹോമ അതിശയിച്ചു നിന്നുപോയി. ഇംഗ്ലീഷ് പഠിച്ചാലും സങ്കീർണ്ണ ഫലമായിട്ടെ ഈ മാതിരി വിവേചനാശക്തി ഉണ്ടായിരിക്കുവാൻ താമയമെന്തെന്ന് അവൾ പലപ്പോഴും ഉറപ്പിറ്റിരുന്നു. അവർ കരുതുന്നതന്യർക്കെന്നെന്ന് ഹോമനാഥിനി വിചാരിച്ചു. സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടു വന്നുവന്നതിന്റെ അടുത്തുള്ള വിരാമമേറ്റു. ഒക്കിപരമായ അവളുടെ ജീവിതകുരുവും, അവളുടെ ഈ വിശ്വാസത്തിൽ നിദാനമേയിടുന്ന. അവളുടെ പാലം കൈവശപ്പെടുത്തലും നൃത്തവും അനന്തസാധാരണവുമായിത്തന്നെ. ആ പട്ടുപതിയായുള്ള സദാതാപ്യ ബാലികയെ അനന്തസാധാരണ ആനന്ദമായിപ്പോയി നീക്കിപ്പോ.

അദ്ധ്യായം ൪൯.

അധികനാൾ കഴിയുന്നതിന്നു മുമ്പ് ക്ഷേമത്തിന്നു വീണ്ടും ഭരണശാധനയിടയായി; എന്നാൽ ഇങ്ങനെയൊരു ചുമതലയെപ്പോലെയുണ്ടാക്കി അധികം നീണ്ടുനിന്നില്ല. അവർക്കു സുഖമുണ്ടാക്കിയിരുന്നെങ്കിലും, ഒരു ദിവസം താമിപ്പല നളിനാക്ഷൻ അവരുടെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. പാദങ്ങളിൽ തൊട്ടു വെച്ചിട്ടു് സജീവം ഇരുന്നു. രോഗിണിയായ ജനനി പതിവനുസരിച്ചുള്ള വൃത്തങ്ങളും പുലകളും തുടർന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത് അവർക്കു മുമ്പാകെ നിൽക്കുന്നതിന്നു. അതിനാൽ കോപം ശാന്തമാകുന്നതുവരെക്കൊണ്ടും സ്നാനാർച്ചനാദികളെല്ലാം നിറുത്തിവെച്ചു് ശരിയായ ചികിത്സയിൽ ഇരിക്കണമെന്ന് അവർ അവരെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു.

“കൊള്ളാം നീ ഇത്ര ഭാരം അങ്ങനെയൊക്കെ ചെയ്തിരിക്കാൻ ഇഷ്ടമല്ലെങ്കിലും ഞാൻ എന്റെ കഴിവു നിത്യം അധ്വാനിക്കുമെല്ലാം ശ്രമിക്കണമെന്നാണു് നീ പറയുന്നത്, അല്ലേ? പ്രിയപ്പെട്ടവരേ, ഈ തോന്നിയവാസമൊക്കെ നിറുത്തിയിട്ടു മയവചെയ്തു നിന്റെ അമ്മ പറയുന്നതുപോലെ ചെയ്യുക. നീ എത്രയും ഭാരത്തിൽ വിവാരം ചെയ്തുകാണുമെന്നുള്ള ആഗ്രഹം എന്നിങ്ക് ഒട്ടും ചില്ലറയല്ല!”

നളിനാക്ഷൻ മൗനമായിരുന്നു. കേൾക്കുകയും ചെയ്തും തുടർന്നു: “കേൾക്കൂ, ഞാൻ ഇനി അധികകാലം ജീവിച്ചിരിക്കയില്ല. നീ ഒരു ഭാര്യയോടുകൂടി സുഖമായി താമസിക്കുന്നതു കണ്ടിട്ടു സന്തോഷത്തോടെ മരിക്കണമെന്നാണു് എന്റെ ആഗ്രഹം. നീ ഒരു മെറിയ പെൺകുട്ടിയെ വിവാഹം ചെയ്തുകൊണ്ടുവരുമ്പോൾ ഞാൻതന്നെ അതിനെ ഗ്രാമഭോജികൾ പരിശീലിപ്പിക്കണം, എന്നൊക്കെ ആശിച്ച ഒരു കാലമുണ്ടായിരുന്നു. എന്റെ ഇച്ഛപോലെ ആ കുട്ടിയെ വസ്ത്രം അണിയിക്കണമെന്നും ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ, ഇപ്പോൾ, ഇതാ ഇപ്പോഴുള്ളതൊരു സാക്ഷാദഭാഷയോടുകൂടി എന്റെ കണ്ണുകൾ തുറന്നു. ഇവിടെ എന്റെ ജീവിതം അധികം നീണ്ടുനില്ക്കുമെന്നാണു് ഞാൻ യാതൊരു വഴിയുമില്ല. അതിനാൽ ഇനി നീ അന്തർമുഖമല്ലാത്ത ഒരു കൊച്ചു പെൺകുട്ടിയെ, തിരഞ്ഞെ

പ്രകാരം പാടില്ല. ഏകദേശം നീക്കംകൊള്ളാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുകയും ചെയ്താൽ ആരെങ്കിലും വിവാഹം ചെയ്യുന്നതാൽ പറ്റാതെ നല്ലത്. പക്ഷി പിടിക്കുമ്പോൾ എല്ലാ രാത്രിയിലും ഞാൻ ഇതുതന്നെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ട് ഉറങ്ങാതെ കിടന്നു. നിശാഞ്ചനയിലുള്ള എന്റെ അവസ്ഥ കണ്ടുപറ്റാത്തതിൽ അത്ര ദീനമേന്തിയിരുന്നില്ലെന്ന് എന്റെ ആത്മാവിനെയൊന്നിടത്തും പൊലായനമുണ്ടാക്കിയില്ല."

"എന്നാൽ, ക്രിസ്തോ-ക്രൂസി സന്തോഷത്തോടെ താമസിക്കുന്നതെങ്കിലും പൊൻപിറയ്ക്കുവാൻ എപ്പിടക്കുമെന്ന് നിങ്ങൾക്കുതീർപ്പുണ്ടോ?" എന്ന് നളിനാക്ഷൻ ചോദിച്ചു.

"അതു വിചാരിച്ച് നീ അവ പുണ്യങ്ങളെ, ദീനമാകേണ്ടതില്ലാത്തതെന്നു കരുതുകയെന്നു സൂചനാകാം. എല്ലാം പരിശുദ്ധമായി നിൽക്കുകയാകാം അറിയിക്കാം."

പ്രവാചകന്റെ അനുമതിയോടുകൂടി താമസം ആരംഭിച്ചു. അദ്ദേഹം താമസിക്കുവാനും സന്തോഷിക്കുവാനുമുള്ള അവർ ഉണ്ടായിട്ട് സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനായിത്തന്നെ, അല്ലെങ്കിൽ അപ്പോസ്തലിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനായിത്തന്നെ. അതും പ. 1 നിയമപ്രകാരം അനുവദിക്കുന്ന തന്റെ സാക്ഷാത്കാരം വാങ്ങിയതിൽ ആ ഗുഹയെ സന്ദർശിച്ചു. അദ്ദേഹം, കണ്ടുപറ്റിയ സംസാരിച്ചുകൊള്ളുകയെന്നുള്ള ആത്മീയതയോടു അവർ അഭിമാനത്തോടെ അറിയിച്ചു. അദ്ദേഹം അവരുടെ സന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ചു കണ്ടതെന്നു അവർ ഉദ്ദേശിക്കാത്തതായിരുന്നു സംസാരിക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചു. പക്ഷെ അദ്ദേഹം മകൾ മനോഹരിയായ ഒരു സ്ത്രീയായിരുന്നു. ഞാൻ അവളെ വളരെ സ്നേഹിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ മനോഹരത്വം, എന്റെ കൂടി, നളിനാക്ഷൻ അറിയാം. അവന്റെ സ്വഭാവം നിർദ്ദോഷമാണ്. ജോഷിയിലുള്ള സാക്ഷാത്കാരം ഉദ്ദേശിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ കൂടിക്ക് അവനോടൊരു ദൈവമായ ഒരു ഭക്തിയോടെ കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ എല്ലാപ്പോഴും ഞങ്ങൾ നിങ്ങളെ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ?"

അന്നുപ്രദേശം ആഗമ്യതയോടെ കൂടി പൊങ്ങു. പക്ഷെ അതിൽ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതും പൊങ്ങു? ഞാൻ ഇതൊന്നിടത്തും അറിയിച്ചിട്ടില്ല. നളിനാക്ഷനെ അമാന്തവായി ലഭിക്കുന്നതാവാൻ അതൊരു ഭാഗ്യമാണെന്നു എനിക്കു പറയുവാനുള്ളതെന്നാൽ എന്താണത് അവർക്കു് -"

“സംശയിക്കേണ്ട, നളിനൻ പുണ്യമായി അനുബ്രവിഷം. അവൻ ഇഷ്ടാലങ്കാര സാധാരണ ചെറുപ്പക്കാരപ്പോലെല്ല. അവന്റെ അമ്മ പറയുന്നത് അവൻ നിസ്സഭമേലും അനുസരിക്കും. അവനെ അധികം പ്രേരിപ്പിക്കേണ്ട ആവശ്യമൊന്നുമില്ല. ആ കാലഘട്ടിയെ ആക്കത്തന്നെ സ്നേഹിക്കാതിരിക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല? കഴിയുന്നതു ചേർമ്മത്തിൽ അവന്റെ വിവാഹം നടത്തണം. ഞാൻ ഇനി അധികനാൾ ജീവിച്ചിരിക്കുകയില്ല.”

അന്നമേലായി ആദ്യദേഹിതനായി വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങി. അവിടെയുണ്ടായ ഉടൻ ചേർമ്മത്തിനെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു:

“കാമനെ, ഞാൻ ഒരു സ്ത്രീയാണെന്ന്. എന്റെ ആരോഗ്യമോ, മറ്റും ആശാസ്യമല്ല. നീ ഒരു ഭർത്താവിന്റെ മൃത സുഖമായി താമസിക്കുന്നത് കാണാൻ ഞാൻ വളരെ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ, എന്റെ ജീവതത്തിലെ ഈ അവസാന ഘട്ടം തീരെ സമാധാനകരമായിരിക്കയില്ല. കേൾക്കൂ, ഉള്ളതുപോലെ പറയുവാൻ നീ അനുവദിക്കണം. നിനക്കിപ്പോൾ അമ്മയും അച്ഛനും കൂടി ഞാൻ മാത്രമേയുള്ളൂ. നിന്നെ സംബന്ധിച്ച സകല ചർച്ചകളും ഞാനാണു നിർവ്വഹിക്കേണ്ടത്.”

എന്താ പറയുവാൻ പോകുന്നതെന്ന് അത്ഭുതപ്പെട്ടുകൊണ്ട് ഭാരമുള്ളിനി പിതാവിനെ ചിരിച്ചുനോക്കി. അദ്ദേഹം തുടർന്നു: “ഈ ആലോചന എനിക്കെന്താണ് സന്തോഷപ്രദമായിരിക്കുന്നത്. അതിനു തടസ്സമായി എന്തെങ്കിലും സംഭവിക്കുമോ എന്ന് ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നു. കാമനെ, നളിനാക്ഷനേയും നിന്നെയും വിവാഹബന്ധത്തിൽ ചേർത്തിട്ടാൽ കൊള്ളാമെന്നാഗ്രഹിക്കുന്നതായി, അയാളുടെ മാതാവെന്ന അറിയിച്ചിരിക്കുന്നു.

കേൾക്കുന്നിനെയുടെ മുഖം വിവർണ്ണമായി; കാമിനി. “അപ്പോൾ അക്കാര്യം വളരെ പ്രയാസമാണ്,”

ഇത്രു പൊട്ടുന്നതെല്ലാം ഈ ആലോചന അവളെ അറിയിച്ചപ്പോൾ അവൾ പെരിമുറിച്ചുപോയി. എന്തെന്നാൽ നളിനാക്ഷൻ എന്തെങ്കിലും തന്റെ ഭർത്താക്കുമെന്ന് അവൾ ഒരിക്കലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

“എന്തുകൊണ്ടാണ് സഹിക്കുകയുണ്ടായത്?” എന്ന് അന്നത്തോറോ ചോദിച്ചു.

മോശ:—“നന്ദിനാമെന്താ! എന്തിനാണത് അത് സഹിക്കുന്നത്?” അത് യൂദന്മാരുടെയും ഒരു ഭാഗം ആയിരുന്നു. എന്നാൽ അത് യൂദന്മാരുടെയും വളരെ കൂടുതലായി ഒരു പ്രാമുഖ്യത്തെ സൃഷ്ടിച്ചു.

അന്ത്യജീവിതമായ ആ പരിഭവവിധിയിൽ നിന്നും സ്വയം ഒരു നേടാൻ മോശനായി തിരിച്ചുവന്നു.

അന്നത്തോറോവിന്റെ ആശങ്കകൾ നിശ്ചയം നശിച്ചു. പുതിയ തന്റെ ഇല്ലത്തു് വിപരീതം പറയുമെന്ന് അദ്ദേഹം ഭയപ്പെട്ടു. ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നില്ല. നന്ദിനാമെന്താ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതിൽ അവർ അത്യന്തം സന്തോഷം പ്രകടിപ്പിക്കുകയാണ് അദ്ദേഹം വിശ്വസിച്ചിരുന്നത്. ആശങ്കം ഗത്താൽ ഏതാർക്കും ഉണ്ടാകാതെ, അദ്ദേഹം കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന വിളക്കിന്റെ മിടിപ്പുനോക്കി. ദർശനമായ സ്പീഷ്യലൈസേഷന്റെ അത്യന്തമായതരംഗമായി അദ്ദേഹം ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മോശനായിത്തന്നെ ആ രാമൻ കൈയൊഴിഞ്ഞു. ദർശനം കരിച്ച് പണ്ടത്തെപ്പോലെ ഇപ്പോഴും സ്റ്റേറ്റ്സ്മാൻമാർ ആ പിതാവു് വിളിച്ചു.

ഇനിയും മേലും ഇതുകൂടാതെ തിരിച്ചിൽ എന്തായി ഇരിക്കുന്നതെങ്കിലും. മണിയൂർ മോശനോടൊന്നായി കഴിഞ്ഞുപോയതും ഉണ്ടായിരുന്നു. മേലിൽ അവർ കൺകോണ്ട കരകൊണ്ട് മറിയില്ലേയെന്നോക്കി. പിതാവിന്റെ വ്യസന പരമാവധി മുമ്പെ അദ്ദേഹം ഭീഷണിയിൽ കണ്ടു. മനസ്സാക്കി അവർ ഭയപ്പെട്ടു. അവർ ബലപ്പെട്ട മറിയിൽ കടന്ന് പിതാവിന്റെ പുറകിലിറങ്ങി അദ്ദേഹത്തിന്റെ നരച്ചതല തടവിടുകയാണ് ഇതുകൊണ്ടുപിറുപ്പിട്ടത്: “അല്ല, വരണം; അങ്ങനെയും എല്ലാമേ കലശായി. ഇപ്പോൾ എല്ലാം തന്നെത്തന്നെ.”

യഹൂദന്മാരിൽനിന്നുപോലെ അന്നത്തോറോ എഴുന്നേറ്റു അദ്ദേഹത്തിലേക്കു പോയി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന് വിശപ്പു തീർക്കുകയായിരുന്നുവെന്നു തന്നെ പറയണം. മോശനായിത്തന്നെ

ജീവിതത്തെ തമസംവൃതമാക്കിയ കാർമ്മാലസഞ്ചയങ്ങൾ കാറ്റിലുലഞ്ഞുപോയെന്നുള്ള വിചാസത്തോടെ അദ്ദേഹം അവരോടു സുവണ്ണമായ ഒരു ഭാവിയിൽ ആകാംക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴായിരുന്നു, പൊട്ടുന്നതല്ലെ ഈ വിവാഹാലോചന വന്നുചേർന്നതും, അവർ അതു തിരസ്കരിച്ചതും. അത് അസഹനീയമായ ഒരില്ലാഭമേതായിത്തന്നെ വന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. “അപ്പോൾ മേശേനെ മറക്കുവാൻ ഫേമത്തിനീതുവരെ സാധിച്ചിട്ടില്ല” എന്നു അദ്ദേഹം മൌനമായി ചിന്തിച്ചു.

അത്താഴം കഴിഞ്ഞാലുടൻ അദ്ദേഹം ഉറങ്ങാൻ പോകുക സാധാരണമായിരുന്നു. എന്നാൽ അന്നു രാത്രി മാത്രം, ഭക്ഷണംകഴിഞ്ഞ ഉടൻ കിടക്കറയിൽ കടക്കാതെ തളങ്ങിയിട്ടിരുന്ന ഒരു ചാതകസാലയിൽ ചിന്താസിന്ധവിൽ മുഴുകി, വിജനമായ പാളയരവീഥിയുടെ പ്രാസംസ്ഥിതമായ തോതത്തിനെതിരെ തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു കിടന്നു.

അദ്ദേഹം അവിടെ ഉപവേശിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ടു ഫേമനളിനി കളിമട്ടിൽ അദ്ദേഹത്തെ അലട്ടുവാൻ തുടങ്ങി. “അല്ലാ കിടക്കറയിൽ പോയി കിടക്കണം. ഇവിടെ വളരെ തണുപ്പാണ്.”

അന്നു:—“തനും, നീ കിടക്കാൻ പൊക്കയ്ക്കുമിട്ടു. ഞാനും ഇപ്പോൾത്തന്നെ പൊക്കയ്ക്കുമിട്ടും.”

എന്നാൽ ഫേമനളിനി അതു എളുപ്പം അതു കേട്ടു കൊണ്ടു പോകുന്ന കൂട്ടത്തില്ലായിരുന്നു. അല്ലെന്നും മിണ്ടാതെയിരുന്നതിന്റെ ശേഷം അവൾ തുടങ്ങി: “അല്ലാ, അപ്പോൾ തണുപ്പുപിടിക്കുന്നു. മുൻതൂങ്ങിൽ പോയിരിക്കാം, വരണം.”

അന്നുമ്പോഴു കസാലയിൽ നിന്നു എഴുന്നേറ്റു മൌനിയായി ശയനമുറയിലേക്കു നടന്നു.

കർത്തവ്യങ്ങളിൽ നിന്നും വ്യതിചലനം സംഭവിക്കാതിരിപ്പാൻ, ഫേമനളിനി, രമേശനെക്കുറിച്ചുള്ള സകല വിചാരങ്ങളും ഒക്കുന്നടെ നിവൃത്തസതംചെയ്യണമെന്ന്, ദൃഢമായി നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു. സ്വാതന്ത്ര്യംതന്നെ ഈ പദ്ധതിക്കുറണം നിറവേറുവാൻ, മനസ്സാക്കി ഒരു ഭയങ്കരവൃദ്ധത്തിനു കോപ്പിടേണ്ടിവന്നു. ഓരോരുത്തരും ആ ഉൽപ്പാദം ആ വൃണത്തെ പുനഃജീവിപ്പിച്ചു.

അൻപതാമദ്ധ്യായത്തിലെ ജീവിതഗതിയെ പൂർണ്ണമായി ചിത്രീകരിക്കുവാൻ അവർക്ക് അതുവരെ സാധിച്ചില്ല. അതിനാൽ അവർ അൻപതാമദ്ധ്യായം പാലിക്കുവാൻ ഉള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ ആരംഭിച്ചു.

ഒടുവിൽ നളിനാക്ഷനെ അൻപതാമദ്ധ്യായമായി സ്വീകരിച്ച് അയാളുടെ സിദ്ധാന്താനുസരണം ജീവിതഗതിയെ ക്രമപ്പെടുത്തുവാൻ തീർപ്പുവാക്കിയപ്പോൾ ഈ ഉദ്ദേശം പരിപൂർണ്ണമായത് അവർ വിചാരിച്ചു. ഈ വിചാരമോലോലന വന്നപ്പോൾ, അവർ ആ പഴയ മണ്ഡലംകൊണ്ട് അതിന്റെ ഗുണമനുസരിച്ചു നിന്നു ചെലവഴിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. എന്നാൽ അത് തെറ്റായ ഉദ്ദേശമല്ലെന്ന് സാധിക്കുകയും ചെയ്തു. അപ്പോഴേക്കു അവർക്ക് പൂർണ്ണമായൊരു അഭിപ്രായം. ആ പൂർണ്ണമായൊരു അഭിപ്രായം ചെലവഴിക്കുന്നതിനുള്ള ജീവിതഗതിയെ, അവർക്കു നിരന്തരമായി അതു കേൾക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നതിനാൽ.

— : ൪ : —

അദ്ധ്യായം ൪൦.

മേൽകേൾക്കുന്നതിനിടെ നളിനാക്ഷനെ വിളിച്ച്, താൻ അയാൾക്കുവേണ്ടി ഒരു വിവാഹമാലോചിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും, അതിൽ അനുകൂലമായ മറുപടി ലഭിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നുവെന്നും, അയാളെ ധരിപ്പിച്ചു.

നളിനാക്ഷൻ മനോഹസിയെക്കൊണ്ട് ചോദിച്ചു: “അതേ അത് ഉറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞുവോ? കറുപ്പുധിരതിയിലായില്ലോ.”

മേൽകേൾക്കുന്നതിനിടെ:—“ഉവ്വ്. ഉറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു. അതെന്നും ജീവിച്ചിരിക്കുകയില്ലെന്ന് നിനക്ക് അറിയാൻ പാടില്ലേ? എനിക്ക് മേൽകേൾക്കുന്നതിനെ വലിയ പ്രിയമാണെന്ന് നീ മനസ്സിലാക്കിക്കൊള്ള. അവർ സാധാരണ ചെറുപ്പികളെപ്പോലെ അല്ല. പക്ഷെ, വളരെ അതുവളരെ നല്ലതല്ലായിരിക്കാം. എന്നാൽ—”

നളിനാക്ഷൻ:—“അമ്മ വെറുതെയിരിക്കണം! അവളുടെ നിറത്തേക്കുറിച്ചല്ല, എനിക്ക് അവളെ വിവാഹം ചെയ്തു വാനുള്ള വൈകല്യത്തേപ്പറ്റിയാണ് ഞാൻ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നത്. വാസ്തവത്തിൽ എന്തൊക്കെണ്ട് അതു സാധിക്കുകയില്ല.”

ശേഷമേരി:—“വെറുതെ അധികപ്രസംഗമാണെന്നു പറയാതെ! പ്രതികൂലിക്കുവാൻ യാതൊരു കാരണവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല.”

മാതാവിന്റെ അഭിപ്രായത്തോടു് അനുസൃതിക്കുതിരി കൂടാത്ത കാരണമേറെ നീയ് പ്രയാസം പ്രതിപാദിക്കുവാൻ നളിനാക്ഷൻ് സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അയാളുടെ ചിത്തമാഗമിപ്പെട്ട അവിഭിതമായ വിവാഹം ഇതൊന്നു മാത്രമായിരുന്നു.

ശേഷമേരിനി അയാളുടെ ശിഷ്യ! അയാളോ? അവളുടെ താതത്വപ്പനയെ ആത്മീയതയ്ക്കു! ആ ഗുണശിഷ്യബന്ധം പാടെ ധനീറ്റിട്ട്, വിവാഹാലോചന അവളുടെ അടുക്കൽ കൊണ്ടുചെല്ലുന്നത് ഭീമമായ അപമയ്ക്കായല്ലേ?”

നളിനാക്ഷന്റെ മെത്രാനും അനുസൃതസ്വപനയാണെന്നുള്ള മിഥ്യായോധത്തോടെ അയാളുടെ മാതാവ് തുടൻ: “ഇപ്പോൾ ഞാൻ വിശദീകരിക്കുകയാണ് ഞാൻ വകവെക്കുകയില്ല. എനിയ്ക്കുവേണ്ടി നീ സർവ്വവശോപയോഗമുള്ള ഉപോഷിച്ച് ഒരു സാധാരണ കാശിസമ്പ്രദായിതാചിന്തയ്ക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. നിന്റെ പ്രായത്തിൽ ഇതൊന്നും തീരെ നന്നല്ല. വെറും താത്ക്കാലികമായ പരയാനുള്ള മേലിൽ ഇത് ഞാൻ അനുവദിക്കുകയില്ലെന്ന് തീർത്തുപറയുന്നു. ഈ അപസമാപനം പാഴാക്കിക്കളയുകയില്ലെന്ന് ഞാൻ ബലമായി വിശ്വസിക്കുന്നു. അടുത്ത ഗുരുമേലന്തത്തിൽ കാല്പമെല്ലാം ഭംഗിയായി നടക്കണം.”

അല്പസമയംകഴിഞ്ഞു നളിനാക്ഷൻ സംസാരിക്കുവാൻ തന്നെ സാധിച്ചു.

“അമ്മേ, എനിക്ക് ഒരു സംഗതി അമ്മയോടു പറയാനാണ്. അമ്മ ഇതിനെക്കുറിച്ച് ഒട്ടുംതന്നെ ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ട, എന്ന് ഞാൻ ആദ്യമായി അപോഷിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഞാനി

പ്രേമാർ പ്രസ്താവിച്ചവൻ പോകുന്ന സംഭവം നടന്നിട്ട് എട്ടു പത്തു മാസം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അതു വിചാരിച്ച് വിഷാദിക്കുന്നതുകൊണ്ട് യാതൊരു ഫലവുമില്ല. എങ്കിലും അമ്മയുടെ സ്വഭാവം എന്തിനും നല്ലപോലെ അറിയാം. കരാപത്തു് നേരിട്ടുകഴിഞ്ഞു; പോക്കുകിൽ അതു് അപരിഹാര്യവുമാണ്. എന്നാലും അമ്മ അതു കേൾക്കുമ്പോഴോ ഓർമ്മയെപ്പോഴോ സ്വയം നിയന്ത്രണത്തിൽ അറക്കുമായിത്തീരുന്നു. ഇക്കാരണത്താലാണ് ആ കഥ ഇതുവരെ ഞാൻ അമ്മയെ അറിയിക്കാതിരുന്നത്. പല തവണയും ഞാൻ അതു് അമ്മയോടു പറയണമെന്ന് വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും മടിക്കുകയാണുണ്ടായതു്. എന്റെ ട്രാഫിയിലൂടെ കാര്യവും കറയ്ക്കുവാൻ അമ്മ എന്തു വേണമെങ്കിലും ചെയ്യുകൊള്ളണം. വെറുതെ മനസ്സാധിക്കരുതെന്നു ഉള്ളു."

ക്ഷേമകുരി അതു്തന്നെ പരിഭ്രമിച്ചു.

"കുറെത്ത, നീ പറയാൻ ഭാവിപ്പുന്നത് എന്താണെന്ന് എനിക്കു് മനസ്സിലാകുമില്ല. എന്താൽ നിന്റെ ഉപക്രമം തന്നെ എന്തെങ്കിലും തീരുമാനം. ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നിടത്തോളം കാലം എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തളിർവരുന്ന വികാരങ്ങളെ നിന്മനം ചെയ്യുവാൻ എനിക്കു് സാധിച്ചുകൂടുന്നതല്ല. ലൗകികകാര്യങ്ങളിൽ നിന്നും ഒഴിഞ്ഞുനിൽക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നതു വെറുതെയാണു്. നീ ആപത്തന്വേഷിച്ചെടുക്കും പോകട്ടെ. ഷണിക്കാതെ തന്നെ, അതു് നിന്റെ മേൽ പാങ്ങുവീഴുന്നു. പറയാനുള്ളതു മുഴുവൻ ഉടൻ തന്നെ പറയുക; അതു് നല്ലതോ മീതയോ എന്നുള്ള സംഗതി നീ ഗണ്യമാക്കേണ്ടു്.

നളിനാക്ഷൻ ആരംഭിച്ചു:-- "കഴിഞ്ഞ ഫെബ്രുവരിമാസത്തിൽ ഞാൻ എന്റെ വക രംഗപുരത്തിലുണ്ടായിരുന്ന വീട്ടും പുരയിടവും ഒരു പാട്ടക്കാരനെ ഏല്പിച്ചിട്ട് കൽക്കട്ടായിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. സാരാ'യിൽ ലൂടി ഒഴുക്കുന്ന നദീതീരത്തേക്കായി പ്രേമാർ, തീരം നീക്കിയിട്ട് ലൂടിയിട്ടുള്ള നായു മതിയാക്കി നേരെ കൂറുവഴി തിരിച്ചുപോയി. എന്താണെന്ന് ഞാൻ അലോചിച്ചു. അതനുസരിച്ചു്, ഒരു വളിയ കെട്ടുവള്ളം കൂലിക്കു വാങ്ങി, അതിൽ കയറി യാത്ര തിരിച്ചു. രണ്ടു ദിവസം ഞങ്ങളും നദി

യിൽ കൂടി സഞ്ചരിച്ചു. മുന്നോടിവശം വളരും ആനുകൂല്യ
വിൽ അടുപ്പിച്ചുകൊട്ടി, പച്ചക്കൊമ്പനായി കയ്യെടുത്തു, അ
പ്പോൾ ഞാൻ ആനയോട് കൂടെ! നമ്മുടെ പഴയ
പുസ്തകം, രൂപം, ഒരു അക്കം താങ്ങിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് കര
യ്ക്കുനില്ക്കുന്നു! എന്നെ കണ്ട് അയാൾ അടുത്തുവെച്ചുകൊണ്ട്
വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. ഇതാ കൊണ്ടുവന്നതും വെളി വരുന്നു. ഇന്ന
അക്കം വേറെയും തിരുത്തേണ്ട. അയാൾ ആ ജില്ലയിലേക്ക്
നിയമിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരു ഡാപ്റ്റി മകിയെക്കണ്ടെന്ന് ഞാൻ
വേഗത്തിൽ മനസ്സിലാക്കി. പരിശോധനയ്ക്കുള്ള സെക്രട്ടറിയിൽ
അവിടെയെത്തിയതാണ്. അയാൾ താമിൻ കണ്ടിട്ട് വളരെ
അലം കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞാൻ പോകുന്നതിന് അയാൾ
അനവധിച്ചില്ലെന്ന് മാത്രമല്ല, അയാളുടെയടുത്തു ഞാനും ആ
സ്ഥലത്തേക്ക് പുറപ്പെട്ടു. അയാൾ അയാൾ പറഞ്ഞു. അയാൾ
സമീപം. ഒരു ദിവസം അയാൾ വേണ്ടപോലും എന്ന് പോയതും
ഒരു ഗ്രാമത്തിൽ താവളമുണ്ടായി. അയാൾ വെളിപ്പെടുത്തും
ആ സ്ഥലത്തോടു പുറപ്പെട്ടു. അയാൾ പറഞ്ഞു. അയാൾ
തീർത്ത് വെളിപ്പെടുത്തും. അയാളുടെ സമ്പത്തിൽ
കിടത്തിൽ രൂപം പാടുന്നതിന്റെ കരയിൽ, ചുറ്റും മതിൽ
കെട്ടിയുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു പാടുന്നതിൽ, മാത്രമേ ഒരു മേൽപ്പു
മേൽപ്പു കെട്ടിയ ഒരു വേണത്തിലേയ്ക്ക് എന്നെ പെട്ടെന്ന് ആന
യിട്ടു. ഗ്രാമസമീപം അയാൾക്കിടിക്കുവാൻ ഒരു വൃത്തിയുള്ള
സേവകനോടുകൂടി വെളിയിലിട്ടു. അയാൾ അവയിൽ ആസ
നസ്ഥമായി. തിണ്ണയിൽ എന്താനും കട്ടികൾ പാടുകൊ
ണ്ടിരുന്നു. ആ ഗ്രാമത്തിലെ കിടത്തിൽ, ഒരു കാൽ തുണി
ചുറ്റിക്കൊണ്ട് ഒരു നാൽക്കുലിമേൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു.
കട്ടികൾ തറയിൽ ചുറ്റുകൊണ്ടിരുന്നു, സ്റ്റേറ്റ് കെ
യിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ട്, ഒരുമിച്ച് പാടുന്നതും വെളിപ്പെടു
ണ്ടിരുന്നു. തിണ്ണ കിടത്തിൽ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു, ആ ഗ്രാമ
നാൽക്കുലിമേൽ പേർ. എന്റെ ചുറ്റും എഴുന്നേൽക്കുന്ന
തുവരെ അയാൾ രൂപനോടു ചോദ്യവും എതിർചോദ്യവും
ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. അയാൾ കൂടാതെത്തീർത്തു തിരിച്ചുപോ
കുവാൻ രൂപം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: നിങ്ങളുടെയെന്നോട്
എന്തും സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരു വിവാഹാലോചന ഉടൻ തിരു
ട്ടുക അടുത്തു വന്നുവെന്ന്. അയാൾ എന്താണു പറയുന്ന

തന്നെ ഞാൻ ചോദിച്ചു. പ്രചാർ സംഭാഷണം തുടർന്നു. 'തൃശ്ശി ന്നി ചാററർജി ഒരു ഉണ്ടിയൽവ്യാപാരിയാണ്. അവന്റെ പ്ലോയെന്റായ ലൂബ്'ഡനെ ഈ ലോകത്തിൽ കാണുവാൻ വളരെ പ്രയാസം. ഒരു പുതിയ മജിസ്ട്രേട്ടു സ്ഥലപരിഭരണക്കമ്മിറ്റി വർദ്ധനവ് താൻ പ്രൊതുജനനായുള്ളവേണ്ടി വളരെ ഉത്സാഹിക്കുന്നുവെന്നു കാണിക്കുവാൻ അയാളുടെ വീട്ടിൽതന്നെ വിദ്യാലയമിട്ടുകൊള്ളുവാൻ അനുവദിക്കുന്നു. വാസ്തുവകയിൽ ആ അഡ്വോക്കേറ്റ് ഉറക്കം മേളുമ്പോൾതെ മിക്കവാറും ഈപോൾ ശമ്പളം കൊടുക്കുന്നില്ല. വകരം അർദ്ധരാത്രി വരെ ആ സാധുവിനെക്കൊണ്ടു കണക്കെടുത്തിടും. സ്ത്രീകൾ ഹീസിൽനിന്നും ശവശവർക്കു നൽകുന്ന ഗ്രാസ്സിൽ' നിന്നു മന്ത്ര ആയാളുടെ ശമ്പളംകൊടുക്കുന്നത്. തൃശ്ശിക്കൊരു സർക്കാർ ഉപാധിയില്ല. ഭരണവിന്റെ മരണാനന്തരം അവയുടെ കൈയിൽ ഒരു കാര്യം വെച്ചിട്ടുണ്ടായിത്തീർന്നു. അതിനാൽ അവന്റെയുടെ തന്റെ വീട്ടിൽ താമസിച്ചിരുന്നതിന് അയാൾ നിർദ്വന്ധിതനായി. അപ്പോൾ അവർ ഗർഭിണിയാക്കിത്തന്നു. ഒരു പെൺകുട്ടിയെ പ്രസവിച്ചിട്ട് അവർ മരിച്ചു. ശരിയായ കൊച്ചുസംഭാരം ഇല്ലാതിരുന്നതിനാലാണ് അവർ മരിക്കുവാനിടയായത്. അയാൾക്കു വിശവമായ വേദാന്ത സമുദായികളായിരുന്നു. അവർ വീട്ടുവശകളെല്ലാം നോക്കിവന്നു. അതിനാൽ ഒരു വേലക്കാരനെ കൊടുക്കുന്ന ശമ്പളം അയാൾക്കു ലഭിച്ചായി. ഈ സാധുസ്ത്രീ മാതാപിതാക്കന്മാരില്ലാത്ത ശിശുവിനെ വളർത്തുവാൻ ചുമതല വഹിച്ചു. ഏതാനും വർഷങ്ങൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവർ മരിച്ചു. അതിനുശേഷം വെറും ഒരു പട്ടിയെപ്പോലെയാണു് അവർ അവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നത്. അമ്മാവനെയും അമ്മായിയെയും സേവിച്ചു. പ്രതിഫലം ശങ്കരവർഷംമാത്രം. അവർക്കു വിവാഹത്തിനുള്ള പ്രായം ഏകദേശം അതികൂടിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അഗതിയും അല്ലാത്തതുമായിട്ടുള്ളവളായ ഒരു സ്ത്രീയെ വിവാഹം ചെയ്യാനാകാത്തതു്? വിശേഷിച്ചും അവളുടെ മാതാപിതാക്കന്മാരൊന്നുമില്ല. ഈ ഗ്രാമവാസികൾ അവളെപ്പറ്റി അപമാനം പ്രകാശമാക്കി. പതിനാലാം വയസിലെ ചാററർജി പണ്ടു

ത്തിൽ കിടന്ന മരിച്ചുകയറുന്നത് ഒരു ശൂന്യ ആ സാക്ഷിയെല്ലാം പറന്നിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ അയാളുടെ കൈയിൽനിന്നും ഒരു വലിയ തുക സ്ത്രീകളോടായി വസൂലാക്കുന്നതിനാവശ്യമായാണ് അവർ അവളെ നിശിച്ഛ സംസാരിക്കുന്നത്. കഴിഞ്ഞ മൂന്നു നാളായി, അവൾക്കു വെറും ചത്തുവയറ്റു പ്രായശ്ചിത്തമെ വെന്നാണ് അയാൾ പറയേണ്ടത്. ആ കണക്കനുസരിച്ചു നോക്കുകയാണെങ്കിൽ അവൾക്കിപ്പോൾ ഏകദേശം പതിനാലു വയസ്സായിക്കൊണ്ടിരിക്കും. എന്നാൽ അയാൾ കണ്ടിട്ടുള്ള പെൺകുട്ടികളിൽ വെച്ചുവെച്ചു രൂപവതിയാണ് അവൾ. എന്തെങ്കിലും പാഠമാം. കമലയെന്നാണ് അയാളെ വിളിക്കുന്നത്. പക്ഷേ അയാളുടെ ഒരു ഇരുന്നാലമാണ് അത്. എല്ലാ പ്രകാരത്തിലും ആ പേര് അയാൾക്കു അറിയപ്പെടുന്നുണ്ട്. ഏതെങ്കിലും കോടതിയിൽനിന്നും ബ്രാഹ്മണൻ ഈ ഭിക്കിൽ വന്നു തന്നായാൽ തനിക്ക് അയാളുടെ കാര്യങ്ങൾ വീണ്ടും ആ പെൺകുട്ടിയെ വിവാഹം ചെയ്യണമെന്നപോലായിരിക്കും. ആ വിചാരി അതിനു സന്നദ്ധനാണെങ്കിൽ തന്നെ നാട്ടുകാർ അയാളെ ആട്ടിയടിക്കും. അപ്പോൾ പതിനാലു നാളുടെ അടുത്താണ് വന്നതെന്ന് തീർപ്പാക്കിക്കൊള്ളുകയേ വേണ്ടൂ. തോന്നിയവാസമെന്തും കാണിക്കണം എന്ന് സാഹസകർമ്മം ചെയ്യുവാൻ അയാളെ അയാളായിത്തന്നെ. രൂപൻ പറഞ്ഞുനിൽക്കുന്ന ഉടൻ ഒരു സെക്കൻഡ് ക്ലാസ്സിലും ആലോചനാശ്രമത്തെ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു; ശരി, ഞാൻ ആ പെൺകുട്ടിയെ വിവാഹം ചെയ്തുകൊള്ളാം. മതനിന്ദയുള്ള ഒരു ഹിന്ദുവുമായിട്ടെങ്കിലും പെട്ടെന്നു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരും അമ്മയെ ആശ്വസ്തിപ്പെടുത്തണമെന്നായിരുന്നു, എന്റെ ഉദ്ദേശം. എന്തെന്നാൽ ഞാൻ ബ്രാഹ്മണമാളായിത്തന്നെ പ്രായമായ ഒരു യുവതിയെ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതായാൽ സമ്മതിച്ചു കൊടുക്കുന്ന ഒരു കലത്തും സൈപരമുണ്ടായിരിക്കുമായില്ലെന്ന് എനിക്കറിയാമായിരുന്നു. രൂപൻ അങ്ങനെയൊരു പക്ഷത്തുനിന്നും, പറഞ്ഞു: നിങ്ങൾ കളി പറയുകയാണ്. കിടന്നുവെച്ചു. കാര്യമായിത്തന്നെ പറയുകയാണ്. ഞാൻ അങ്ങനെയൊരു തീർപ്പാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു എന്ന് അയാൾ പറഞ്ഞു, അന്ന് വൈകുന്നേരം തനിക്ക് അയാളുടെ കൂടെയായി വന്നു യുവസംഗ്രാമത്തിൽ കൈവിട്ടിട്ടുണ്ടാകണം" ആരോടും അപേ

നമ മനുസ്സിലായി. വളരുന്നിന്റെയോ അതിലെ ആളു കളഭേദമോ യാതൊരു ലാഭമെന്നയും കണ്ടില്ല. ഞാൻ പോലീസുകാരെ വിവരം ഗ്രിപ്പിച്ച് നല്ലപോലെ അന്വേഷണം നടത്തി. എന്നാൽ യാതൊരു ചെലവു മില്ലായിരുന്നു.”

ശേഷമുകുടിയുടെ മുഖം വിളർത്തു.

“ഭവേവംതന്നെ പക്ഷികളെ കുഴിഞ്ഞ കാൽക്കുത്തിന് യാതൊരു പ്രതിഫലിച്ചുമില്ല. ഇതി ഏതൊക്കെയോ പാതയെന്ന്. അത് റിഡാരിയോടൊത്തെന്നു ഏകദേശ ഭേദം കിട്ടുകയില്ലാ വിറയുന്നു.”

നളിനാക്ഷൻ:—“എന്റെ റിഡാറത്തെ സംബന്ധിച്ച് അമ്മ ഇതു നിർബന്ധമായി സംസാരിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ അങ്ങനെയൊരിക്കലും പറയുകയില്ലായിരുന്നു.”

ശേഷമുകുടി:—“ഇത വിചിത്രം! നിന്റെ റിഡാറാലോ ചെന്നത് പ്രതിബന്ധമാകുന്നുതെങ്ങിനെയെന്നെന്ന് എനിക്കു മനുസ്സിലാണു്.”

നളിനാക്ഷൻ: “അതൊക്കെ ആ പൊൻകുട്ടി കൈ പ്രാദിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അതുപോലെ കണ്ടെത്താൻ ഞാൻ വിചാരിച്ചു ചെയ്യുവാൻ പ്രതിജ്ഞിക്കുന്നത്.”

ശേഷമുകുടി:—“നിനക്കു കൂറുള്ളതോ? അഥവാ ജീവിച്ചിരിപ്പു കണ്ടുമിട്ട് നീ അവരടുക്കുറിച്ച് എന്തൊക്കെയും കേൾക്കാതിരിക്കുമോ?”

നളിനാക്ഷൻ:—“അവരുകൊണ്ടെപ്പറ്റി ഒന്നുംതന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഞാൻ അവരോട് തീരെ ഒരുപരിചിതനായിരുന്നില്ല. എന്റെ മുഖം എന്തേലാണെങ്കിലും കണ്ടുകാണുകക്കൊന്നിട്ടും കേൾക്കുന്നില്ല. കാരണമിത് ഏതൊരു പ്രാദി ഞാൻ അതിനി ചേർക്കുകയില്ല! എന്റെ കൈ വിചാസമെങ്കിൽ ഒരു കണ്ടെത്തുവാനും, എന്നാൽ അത് അവരോട് കിട്ടാതെ മടങ്ങിവരും.”

ശേഷമുകുടി:—“കൊള്ളാം.”

നളിനാക്ഷൻ:—“നമ റാപ്പം കുഴിയാട്ടു. അതിനുമേലും അപരമുണ്ടിപ്പോലെ വർത്തമാനവാ ലിപ്പണിപ്പെട്ടതിൽ മരിച്ചുപോയിക്കൊണ്ടിരുന്ന വിശ്വാസിക്കാം. അങ്ങനെയൊക്കെ ഞാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നത്.”

മുപോക്കെത്തു തോന്നുന്നു. അങ്ങനെയല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ വീണ്ടും വീണ്ടും ഇത്തരം ഭരണസംഭവങ്ങൾ ഉൾക്കൊള്ളിവരുകയില്ലായിരുന്നു.

അദ്ധ്യായം ൫൧.

കുമാരനാട്ടിൽനിന്നുവന്നിരുന്നവർ, ലോകീകചിന്തയാലോചനകളാൽ പശ്ചാത്താപമനുഭവിക്കുന്നവരെ ഹൈന്ദവസമൂഹം കാണുകയില്ലെന്നും, സമുപഗമമായ അജ്ഞാനത്തെ അഭിമുഖീകരിച്ചുകൊണ്ട്, കരള, ദുഃഖിച്ഛ, മരണാനുഭവം അപ്രത്യക്ഷമായിക്കൊണ്ടിരുന്നു ആ ചേവകനെ വെച്ചു. നദിയിൽ നിന്നും സ്വപ്നം തീർന്നവരെ പകർന്നിറങ്ങിയിട്ട് അന്നത്തരം ജലത്തിലിറങ്ങിത്തന്ന കൈയും കൈപ്പറ്റിയിട്ട് അതിൽ നിറഞ്ഞൊഴുകും രേഖ, ശബ്ദരേഖകളെ വെള്ളത്തിൽ അർപ്പിച്ചു; പുറപ്പെട്ടവരെയും തടിയിൽ എറിഞ്ഞു.

അന്നത്തരം സകല ദിവ്യമുക്തികളേയും മനസ്സിൽ വിചാരിച്ചുകൊണ്ട് അവർ സാക്ഷാൽപുണാർമം വെട്ടു. തറയിൽ നിന്നും അവർ തല പൊക്കി; അപ്പോൾ തന്റെ ആരാധനയെ പരിവർത്തിപ്പിക്കുന്നതായ ഒരു മുതിർന്നവർ ഉണ്ടെന്നുള്ള കാര്യം അവർ സ്മരിച്ചു. ആ മനുഷ്യന്റെ മുഖത്തു നോക്കുവാൻ അവർ തടിക്കലും ചെയ്യപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. അയാളുടെ സമീപത്തിൽ അവർ വന്നിട്ടിരുന്നു ആ കാഴ്ചയിൽ അയാളുടെ പാദങ്ങളിൽ ചോലം അവളുടെ മിഴികൾ പതിച്ചിട്ടു. വിവാഹമണ്ഡപത്തിൽ വെച്ച് അയാൾ അവളുടെ പാദങ്ങളോടു കണക്കു കണക്കാക്കി സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അയാളുടെ ശബ്ദം മുഴുപറഞ്ഞതും, അവളുടെ ചങ്ങമ്പൊയ്ക്കും, ഭേദിച്ച് ഒടുങ്ങുന്ന ഉള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചിരുന്നില്ല.

ഇപ്പോൾ ആ നദീതീരത്തിൽ എക്കാലത്തെയും ദിവ്യം കൈ അവർ അയാളുടെ പാദവിശേഷം കാണിക്കാൻ വളരെ ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ അയാളുടെ ശബ്ദം നിഷ്ഫലമായതായിരുന്നു.

വൈവാഹികളായിരുകൾ അവസാനിച്ചപ്പോഴേക്ക് അതി രുദ്രനിയോഗിച്ചിരുന്നു. അതിനാൽ അവർ നന്നാ ക്ഷീണിച്ചുവ ശായി. ഉറക്കവും അവളെ ആരവശിപ്പിച്ചു. ഏതൊ പോയി അവർ ശരിച്ചു. എന്നാൽ, ഏതൊ വെളിപ്പെടുത്താത്തതാണ്, അവർക്കു പാപങ്ങൾ സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു, കർമ്മങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ ഒരു യുവതി, 'കുടുംബ' മി രിച്ചുകൊണ്ടു അവളെ പിടിച്ചു കയറ്റി, മരുമക്കളിൽനിന്നും ഉണ്ടാക്കി. ആ കുടുംബം അവർ മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അവളുടെ ജീവിതത്തിലെ ഈ അവസാന നിമിഷങ്ങളിൽ അതീതകാലത്തിലെ ജീവിതാധിപനായ ആ മനുഷ്യനെയെ നിയമിച്ചു. അവളെ ഉദ്ദീപിപ്പിക്കുവാൻ ഇതിനർത്ഥമായി യാതൊന്നും തന്നെ അവളുടെ മനസ്സിൽ പതിക്കുന്നില്ല. അവർ വിവാഹമുറപ്പിൽ ഉണ്ടായിരുന്നതിൽ യാതൊരു പറ്റു വസ്തുവു, തിരിച്ചറിയൽ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുനിൽക്കുന്നതിൽ ഏതൊരു വിചാരിച്ചതുമായിരുന്നു. പ്രസ്തുത സംഭവത്തിലേയും അവർക്കൊക്കെ അറിയാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടു.

മേൽപ്പറഞ്ഞ ഭാഗങ്ങളിൽനിന്നുണ്ടായ ആ കണ്ഠ അവർ ഇപ്പോഴും വസ്ത്രാലങ്കാരത്തിൽ കെട്ടിയിട്ടുണ്ട്. കെട്ടിയിട്ടുള്ളത്, അതിൽ ഒരു കടലാസ്സ്, ആ മരുമകളെ വെളിച്ചത്തിൽ അവർ വിളിക്കും വായിച്ചു. അത് അവളുടെ മേൽവിലാസത്തിന് പ്രസ്താവിച്ചിരുന്ന ഭാഗമായിരുന്നു. അവർക്കു മുമ്പാകെ ഒരു വാഗ്ദാനമായിരുന്നു; നല്ലനാക്കുപാത്രമായിരുന്നെന്നാണു് പേർ; മേൽപ്പറഞ്ഞ അവളെക്കുറിച്ച് യാതൊരു ലക്ഷ്യവും അവിടെ നിന്നും ലഭിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഇതിൽ കൂടുതൽ ഒരു വിചാരണയും കത്തിവിട്ടായിരുന്നു. ചുവക്കിയുള്ള കടലാസ്സ് അവർ അവിടെക്കുറിച്ചു. എന്നാൽ അതിലൊന്നും തന്നെ അവിടെ കണ്ടില്ല.

നല്ലനാക്കു! അവളുടെ കണ്ഠത്തിൽനിന്നു് നിർത്തിച്ചു മറ്റൊരു ആത്മഭാവം തന്നെയായിരുന്നു ആ നാമം. അത് അവളുടെ ഏതെങ്കിലും പൂർണ്ണമായ ഭാഗമായി, തന്നെ തന്നിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ അവർക്കു കേൾക്കി. എന്നു തന്നെ കേൾക്കി, മനസ്സിലാക്കിയതായ ആ നാമം കേൾക്കുകയും ചെയ്തതായ ഒരു ശരീരമായി മുങ്ങിക്കിടക്കുന്നതായും, അവളുടെ പരിഭവങ്ങളിലും പ്രവേശിക്കുന്നതുപോലെയും അവർ വിചാ

രിച്ചു. അവളുടെ പ്രവർത്തികളെക്കുറിച്ചും, അനുഭവനീതമായ ഉൽക്കടനങ്ങളെക്കുറിച്ചുപിറ്റിച്ചുകൊണ്ടും അതു ജലം നന്മനങ്ങളിൽനിന്നും നിർദ്ദളമായി പ്രവഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അവളുടെ ഉള്ളിൽ ഒരു ശബ്ദം ഇങ്ങനെ മുഴങ്ങി: "മേന്മയായ സുഖമിതലയാവിച്ചാറുപുകൊണ്ടും സുരഭിസുരഭലസുരഭിതയായും നന്മനാനന്മകൾക്കായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു; അന്ധനായും അന്തരാനന്മയായും കഴിഞ്ഞു. ഞാനും ഇപ്പോൾ ഈ പ്രോകത്തിന്റെ കൈശംതന്നെയായിത്തീർന്നു!" അനന്തരം അവൾ ഇപ്രകാരം പ്രഘോഷിച്ചു: "ആ പുണ്യാശയുടെ ഒരു ഭാഗ്യമായിരിക്കുന്നതിന് വാസ്തവത്തിൽ ഞാനാഗ്രഹിക്കുന്നുവെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിൽ വാലിയാറാണായി ഞാൻ ജീവസന്ധാരണം ചെയ്യണം. എന്റെ ഈ നിശ്ചയത്തിന് ഒരുമുക്കവും വലകുമില്ല. എനിക്ക് ജീവനുള്ള കാലത്തോളം അദ്ദേഹം എന്നിങ്ങനെയാകയില്ലതന്നെ. അദ്ദേഹത്തെ പരിചരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി സർക്കാരൻ എന്ന മരണത്തിൽ നിന്നും മോചിപ്പിച്ചു."

തുണിത്തുമ്പിൽ കെട്ടിയിരുന്ന താഴെക്കാൽക്കുളിപ്പിച്ചു അവൾ ഭൂതം എറിക്കൊടുത്തു. രമേശൻ സ്വപ്നാനിപ്പിച്ച ഒരു "ആട്ടി" തുണിയിൽ കത്തിനിട്ടിരിക്കുന്നതുള്ള കഥ, അപ്പോൾ അവൾ കേൾക്കുന്നു. അതുവെക്കത്തു വെള്ളത്തിൽ എറിക്കൊടുത്തു. അനന്തരം പശ്ചിമദിക്കോടിമുഖമായി പാറപ്പെട്ടു. പാറക്കോട്ടാരം പാദമേക്കത്തു എന്ന് അവൾ വിശ്വസിച്ചിട്ടില്ലാത്തതന്നെ, എവിടെപ്പോകാൻ തന്റെ ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചു കാര്യങ്ങൾ സംശയിക്കുമെന്ന് അവൾക്കറിയാൻ പാടില്ലായിരുന്നു. എവിടെക്കെങ്കിലും പോകണം; ആ സ്ഥലത്തു് ഒരു നിമിഷത്തേക്കും തുണി താങ്ങിക്കൊണ്ടു വാൻ സംശയിക്കുകയില്ല. ഇത്രയുംതന്നെ അവൾ ദൃഢമായി നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു.

ഇങ്ങനെയും വ്യാപിച്ചു. ഒരു ചിത്രകാരൻ മനോഹരമായ നിറങ്ങൾ കലർത്തി എഴുതിയിട്ടുള്ള ചിത്രങ്ങൾക്കനുസരമായ പ്രകൃതിയുടെ ചിത്രത്തിന്റെ വസ്തുസ്വരൂപിതമായ ഭാരം മുറവൻ കറുപ്പുമായി ഇടുന്നതായാൽ, നിറമില്ലാത്ത തുണി മാത്രം ശേഷിക്കുന്നതുപോലെ, ആ മനോഹരതയ്ക്കു തക്കവിധിൽ അല്ലാത്തതില്ലാത്തതായിത്തീർന്നു. മിന്നിക്കൊണ്ടിരുന്ന താരാഗണങ്ങളെ

ഉൾ അലംകൃതവും, ശരഭമുത്തവുമായ ആകാശം നിജനമയ ആ നമീതീരങ്ങളിൽ സാവധാനം ശ്വസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അനന്തവും നിർജ്ജീവവുമായ ഒരു ഗുഹയുടെ മുമ്പാകെ പോകാ താമസംതന്നെ പ്രസ്താവത്തിൽ കർമ്മമുക്ത പ്രാപ്തികൾക്കു മോചനമായിട്ടു. ഏനാൽ സ്വദേശമെങ്കിലും പോകേണ്ടതു് അത്യാവശ്യമാണെന്ന് അവൾക്കറിയാമായിരുന്നു. ജന്മിന്റെ അവസാനപാഠത്തെക്കുറിച്ച് അവൾ അശേഷം പഠി ഗണിച്ചിട്ടു. ഏതൊരാളുടെയീതിയിൽ പ്രതിപോക്കുന്നതിന് അവൾ വിരമിച്ചു. എല്ലാകൊണ്ടെന്നാൽ ആരോടും വഴി ചോദിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. മറ്റുള്ളവർ ആചാര കർമ്മങ്ങളും നേരിടുകയാണെങ്കിൽ, ഗംഗാമാതാവിന്റെ നമസ്കരിൽ അർപ്പണം നേടുകയും ചെയ്താൽ, അന്തരീക്ഷത്തിൽ നീരാവി വലയലുമിട്ടായിരുന്നു. അനന്തകാരം അവളെ ആവരണം ചെയ്തുകൊണ്ടു, വഴി കാണാൻ കഴിയാതിരുന്നില്ല. ചാളി അതികൂടിച്ചേറ്റാൽ കലനരികൾ കററിക്കാടുകളിൽ നിന്നും വെളിയിലിറങ്ങി കല്പകാലമായ സമയത്തിൽ പ്രവൃദ്ധൻ ആരംഭിച്ചു. കർമ്മ സമാപ്തിപ്പെടുത്തിയതും അതിശായി കിടന്നതുമായ ആ നമീപ്രാന്തത്തിൽ മറ്റൊരു നടന്നപ്പോൾ, ഉയർന്നു നിൽക്കുന്നവരായ ഒരു ധമലത്തു് വെണമെന്നു. വഴി ഒരു ഗ്രാമത്തിൽ അവസാനിച്ചു. ആ ഗ്രാമത്തിൽ കടന്നപ്പോൾ കർമ്മമുക്ത ഭാരതത്തിന്റെയും പരമപ്പെട്ട! ഏനാൽ ആ ഗ്രാമവാസികൾ സഖനീട്ടിൽ ലയിച്ചു കിടക്കുകയാണെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ അവൾക്കു വലിയ ആശ്വാസമുണ്ടായി. ആ ഗ്രാമത്തെ ഒരു ചുറ്റിയപ്പോഴെങ്കിലും അവൾ സാമാന്യരതിലധികം ക്ഷീണിച്ചു. കെവിൽ ഒരു വലിയ ഇറക്കത്തിന്റെ മുകളിൽ വന്നപ്പോൾ, അവിടെ ഒരു വെളിച്ചം നിന്നിരുന്നു. ക്ഷീണാധിക്യത്താൽ അവൾ അതിന്റെ മുമ്പിൽ കിടന്നുറങ്ങി.

വെളിച്ചംകൊണ്ട് അവൾ ഉണർന്നപ്പോൾ, ക്ലേശപര്യന്തത്തിലെ ദാശിപാദൻ ഉദിച്ചുനിൽക്കു. തുടക്കത്തു് ഒരു മോട്ടും ചെയ്തുകൊണ്ട് 'മെമ്പ്രാശ്വരീ' അവളുടെ അടുത്തു നിന്നിരുന്നു.

“ആരും അവിടെ കിടക്കുന്നതു്? നീ ഏതാണു്? ഇതുപോലുള്ള ഒരു ഭാഗ്യത്തിൽ, തന്നെപ്പോലെ” കിടക്കിയാ വിറയ്ക്കു

ബോൾ, നീ ഈ വൃഷ്ടപ്പട്ടിൽ കിടന്നുറങ്ങുന്നതിനുള്ള കാരണമെന്തു്?"

കമല ഭയപ്പെട്ട് തെറ്റി ഉണൺ നാശപാപ്പം നോക്കി. അടുത്തൊരു കടവു കണ്ടു. അവളുടെ രണ്ടു വലുതെറ്റും കെട്ടിയിട്ടില്ല. ആ വൃദ്ധസ്ത്രീ ഒരു യാത്രയ്ക്കു തയ്യാറെടുക്കുകയായിരുന്നു. അതിനാൽ ആളുകൾ ഉണക്കുന്നതിനു മുമ്പ് കളിക്കുന്നതിനായി നോക്കുന്ന ഉണൺതാണ്.

"നീ ഒരു ബംഗാളിയെപ്പോലെയിരിക്കുന്നു. അതെ തീർച്ചയായും" എന്ന് അവർ ഇടൻ പറഞ്ഞു.

കമല: — "അതെ, ഞാൻ ഒരു ബംഗാളിയാണ്."

"നീ ഇവിടെ എന്തിനായിക്കിടക്കുന്നു?"

കമല: — "ഞാൻ കാശിയിലുള്ള പോകുന്ന വഴിയാണ്. നേരെ അധികം ഇരുട്ടിയപ്പോൾ എന്തിനാക്കും വന്നു. അതിനാൽ ഞാൻ ഇവിടെ കിടന്നതാണ്."

"ഇങ്ങനെയൊരു കാഴ്ച ഇതിനുമുമ്പാകെ കേട്ടിട്ടില്ല. കാശിവരെ കാൽനടയായി പോകുക! കൊള്ളാം. നീ ആ വള്ളത്തിൽ കയറിക്കിടക്ക്. ഞാൻ കളികഴിഞ്ഞു വേഗം വരാം".

വൃദ്ധ കളിച്ചു. അനന്തരം കമലയുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു് ഞാൻ ആരാണ് എന്നും തന്റെ യാത്രാവിവരം എന്തെന്തുള്ള സംഗതികളെക്കുറിച്ചു പ്രതിപാദിക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചു. അവർ ഗാസിപുരത്തുകാരനായ സമുദ്രയാത്രിയുടെ ഒരു ബന്ധുവാണ്. ആ സമുദ്രയുടെ മകളെയാണ് ആയിടെ ചൊടിപുരമായ ആശുപത്രിയോടുകൂടി വിവാഹം കഴിച്ചു കൊടുത്തത്. നിമിഷത്തിന്നൊന്നിനെന്നു അവളെ പേരു്; അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ പേര് മഹർലാലദത്തൻ എന്നും. ഞാൻ കാരണമെന്തിനാക്കിയിരുന്നു. സ്വദേശം ബംഗാളിലാണ്. എന്നാൽ കുറെ നാളായി കാശിയിലാണ് താമസിക്കുന്നത്. സമുദ്രയാത്രിയുടെ വീട്ടിലെ കല്യാണത്തിൽ അവരെ ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ അവനാൽ അയാളുടെ വീട്ടിൽ താമസിക്കരുതെന്നു വിചാരിച്ച് അവർ ഗാസിപുരത്തെ വള്ളത്തിൽ പോയിരുന്നു. പക്ഷെ, ഗ്രാമനായികയ്ക്കു്, അവരെ

അതിലികളായി സ്വീകരിച്ചു താങ്ങിപ്പിടിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലായിരുന്നു.

പ്രിയപ്പെട്ടവരിന്റേ! എന്റെ അന്താവിനു നല്ല ഭേദനയുണ്ടായില്ല. പട്ടിക്കാലം മുതൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആരോഗ്യം ക്ഷയിച്ചു. ഏതൊരു രീതിയിലാണോ, വീട്ടിലോ പട്ടുവെച്ചോ, അതിന്റെ പക്ഷേ കഷ്ടിതകൾക്കു വെണ്ണയെടുക്കുന്നു. വെണ്ണ ഉരുക്കി നെയ്യുണ്ടാക്കുന്നു. അതുപോലുള്ള ഒരു പട്ടുവിൽ വെണ്ണ വെണ്ണാൽ മാത്രം കൊടുത്താൽ പോയാൽ ഇങ്ങനെ പലതും അവർ നിബിഢവിധേയ പരത്തു.

ഇതു കേൾക്കുന്നവർക്കും അവർ ചോദിച്ചു: “നിന്റെ പേരെന്താണ്?”

“കമല.”

നിബിഢവി:—“നീ ഇങ്ങനെയുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നല്ലോ. നിന്റെ അന്താവി മരിച്ചുപോയോ?”

“അങ്ങനെയൊന്നും കഴിഞ്ഞതിന്റെ പിറ്റേ ദിവസം അദ്ദേഹം എറിയെത്തോ പോയി.”

“നീ വളരെ ചെറുപ്പമാണെന്നു അറിയുന്നല്ലോ. പതിനഞ്ചു വയസ്സിൽ ഒട്ടും ഇളതൽ കാണാൻ അറിയില്ല” എന്നു കമലയെ കേൾക്കുകയും സൂക്ഷ്മവശോക്താവെന്നായിട്ട് അവർ പറഞ്ഞു.

“എനിക്കിന്റെ വയസ്സു നല്ല നിമിത്തമായില്ല. ഏകദേശം പതിനഞ്ചായിക്കൊണ്ടാണ്.”

നിബിഢവി:—“ഇപ്പോൾ അങ്ങനെയായിരുന്നോ അല്ലേ?”

“അതെ.”

“നിന്റെ അമ്മയും എറിയെത്താമസിക്കുന്നു?”

കമല:—“എന്റെ അന്താവിന്റെ നാട്ടിൽ ഞാൻ ഒരിക്കലും പോയിട്ടില്ല; പിന്നുകാലിയിലാണ് എന്റെ അമ്മയെ വീട്. (പിന്നുകാലിയിൽ പോയിട്ടില്ലെങ്കിലും അതാണു വളരെ പിതാവിന്റെ ജന്മഭാഗത്തെ അവൾക്കറിയാമായിരുന്നു.)

നിബി:—“അപ്പോൾ നിന്റെ അമ്മയമ്മമാർ?”

കമല:—“എന്റെ അമ്മയും അമ്മയും മരിച്ചുപോയി.”

നിബി:—“ഇപ്പോൾ കഷ്ടം! നീ എന്തെ ഇനി ചെയ്യാൻ പോകുന്നു?”

കമല:—“മഴയും വെയിലും കൊള്ളാതെ ഏറിക്കയെരിയും ചുരുട്ടെടുക്കി കിടക്കാൻ ഒരു സ്ഥലം വേണം. ദിവസം രണ്ടുനേരം വല്ലതും അലക്കവും കിട്ടണം. കായികിൽ ഒരുമാതിരി വിവൃത്തിയുള്ള ആളെങ്കിലും ഇതു നൽകുവാൻ തയ്യാറാണെങ്കിൽ അവയുടെ വീട്ടിൽ വേല ചെയ്തു വാനൊരുക്കമാണ്. അരിവെച്ചുക്കൊണ്ടിരിക്കണം.”

ശമ്പളം കൊടുക്കാതെ ഒരു ബ്രാഹ്മണബാലികയെ പാലകവൃത്തിക്കു ലഭിക്കുവാനെളുപ്പുതന്നെനാറിത്തല്ലോ. സിദ്ധിക്കലി അത്യന്തം സജ്ജമായിട്ടു. എന്നാൽ പലാറ്റുപ്രകടനത്തിനിടകൊടുക്കാതെ അവർ ആ സജ്ജരായും ഉള്ളിൽ ശോചനപ്പെട്ടു.

“അമ്മേക്കു് നിന്നെ ആവശ്യമില്ല. അല്ലെങ്കിൽ നിന്നെ ശുദ്ധിയാക്കിപ്പിടിച്ചുകൊള്ളാമായിരുന്നു. അമ്മളുടെ ബ്രാഹ്മണ ഭൃത്യന്മാരെ ഉൾനാട്ടിൽ നിന്നും അമ്മൾ കൂടെ കൊണ്ടുവരികുണ്ട്. എന്നതെന്നെയുമല്ല, ഒരു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീ എന്നല്ലാതെ വേറെ യാതൊരു ബാഹ്യതയുമില്ലാത്തവരെ അമ്മളുടെ കൂടെ ജോലിക്കു നില്ക്കുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എന്റെ ഭർത്താവിനു് ചക്ഷണം ആരും തയ്യാർചെയ്തു കൊടുക്കണമെന്ന് തീരെ നിർബന്ധമില്ല. പതിനഞ്ചു രൂപ ശമ്പളത്തിൽ കുറഞ്ഞു് ഒരു നല്ല അരിവെട്ടുകാരനെ കിട്ടാൻ പ്രയാസമാണ്. പുറപ്പെ, അമ്മേക്കു് മൂന്നും മുപ്പതുമ്പടി കൊടുക്കണം. എന്നാൽ നീ അഗതിയായ ഒരു ബ്രാഹ്മണബാലികയാണ്. അതുകൊണ്ടു് എന്തായാലും അമ്മളുടെ കൂടെ പോകുക അതാണ് നല്ലതു്. അമ്മളുടെ വീട്ടിൽ ജോലിക്കാലും മറ്റുമായി ധാരാളം പേരു് ദിവസവും ഭക്ഷണം കൊടുക്കണം. അതിനു് വീട്ടുവും ധാരാളം അരി വെച്ചിട്ടുണ്ട്. ഒന്നര കൂടി ഉണ്ടെങ്കിലും കൂടുതലൊന്നും വേണ്ടി പരക്കുമില്ല. കുറി നല്ല ജോലിയൊന്നുമില്ല. വീട്ടിൽ ഇപ്പോൾ അമ്മും ഭർത്താവും മാത്രമേയുള്ളൂ. ഞാൻ എന്റെ പെട്ടിമക്കൾക്കൊപ്പം നല്ല സ്ഥിതിയിൽ വിവാഹമാകൊണ്ടു് കൊടുത്തുകൊണ്ടു് അമ്മൾക്കൊരു പാലനെയുള്ളു. അവൻ നീക്കംഗംകളിൽ ഒക്കെയു കാണും. ഒന്നു മാസം മുമ്പേ അവനെ ജോലിക്കു് നിയമിച്ചു്, ഗവണ്മെന്റുടെ കൈയ്ക്കു അമ്മൾക്കു് കിട്ടി. അമ്മുടെ കരാട്ടം — ഇതാണ്വകൻ

പോർ—വെറും സാധുവാണെന്ന്. എന്തിനാണവനോട് ഈ ഹീനീതിയിൽ പെരുമാറുന്നത്? ഈ തരത്തിൽ ഒരു ഉദ്യോഗം കിട്ടുന്നതിന് അദ്ദേഹം ഏല്പിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് എനിക്കറിയാം. പക്ഷേ, അവൻ ഹീനീയിൽ നിന്നും വളരെ അകലെല്ലായി അഭിനയിക്കുന്നത് അവയടിക്കുന്നത് വളരെ സങ്കടകരമാണ്. എന്താണത്രെ അത്യാവശ്യം? എന്തെങ്കിലും മർദ്ദനവുമായി പഠിക്കുക. ഈശ്വരൻ നല്ല കാര്യമായി; സംഗതി അതെന്നല്ല. പെണ്ണുങ്ങൾക്ക് ഈ മാതൃക കാര്യമെന്നും മനസ്സിലാക്കാനുള്ള ശക്തി പോലും കാലദൈവത്തിന് വേണ്ടിയാണ്. നോട്ടാന്റെ മജിസ്ട്രേറ്റാക്കൾ താൻ കൂലിച്ചെടയാണോ ഹീ വിചാരിക്കുന്നത്? അത്രമാത്രം നിവൃത്തിയില്ലാത്തതെന്നും ഇതുവരെ നേരിട്ടിട്ടില്ല! അവനെപ്പോലെത്തന്നെ ഒരു കെറുപ്പക്കാരന് അവശ്യം ഒരു ജോലി കൂടിയേതീയ. അല്ലെങ്കിൽ എന്തെങ്കിലും അനാവശ്യം കാട്ടിക്കൂട്ടും.

കാരാപിടിച്ച് വള്ളം ആററിന്തടുവിൽ കൂടി അതിവേഗം കടിക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു. ഏതാനും മണിക്കൂർകൊണ്ട് കാലിയിലെത്തി. പട്ടണത്തിന്റെ പ്രാന്തത്തിൽ, ഒരു കെറിയ തൊട്ടത്തിൽ നിന്നിരുന്ന മാളികയിലേക്ക് നിബിഢമായി അവളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി പതിന്നാലു രൂപാ ശമ്പളം കൊടുത്തു. നിറുത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞ അരിപ്പെട്ടുകാരൻ ഞായറുടനീളം തന്റെ യാത്രയെ ലാഭമെന്നും അവിടെക്കുറിച്ചു. വേലക്കാരൻ ഒരു രൂപാ ഞായറുടനായിരുന്നു. അയാൾ കറീസ്റ്റായിൽനിന്നും വന്നതാണ്. കറീസ്റ്റാക്കാരെ കിഴക്കൻഭാഗങ്ങളിൽ വളരെ കുറഞ്ഞ പ്രതിഫലത്തിൽ വേലചെയ്യാൻ കിട്ടുമായിരുന്നു. കമല വന്ന് ഏതാനും നാൾ കഴിഞ്ഞു ഒരു ദിവസം നിബിഢമായി പെട്ടെന്ന് കോപാവേശമായി, അയാളെ, ശമ്പളം കൂടിക്കൊടുക്കാതെ ജോലിയിൽനിന്നും പിരിച്ചുയച്ചു. പ്രതിമാസം പതിന്നാലു രൂപാ ശമ്പളത്തിൽ മൊത്തം അരിപ്പെട്ടുകാരനെ കിട്ടുവാൻ വിഷമമായിരുന്നതുകൊണ്ട് കമല തന്നെ അടുത്തുവേല ക്ലബ്ബൻ കൈയേറ്റു.

സമുപദേശം. നരകത്തിൽ നിബിഢമായി കട്ടുതന്നെ ഉപേക്ഷ വിചാരിച്ചില്ല.

“കണ്ടേത, നീണ്ടപ്പോലെയുള്ള പെൺകുട്ടികൾക്ക് കാശി വളരെ ചീത്തസ്ഥലമാണ്. വീട്ടിലെ വെളിയിൽ നീ തന്നെയെ കാലെടുത്തുവെക്കുകപോലും ചെയ്യരുത്. ഞാൻ ഗംഗയിൽ കുളിക്കുന്നതിനോ, അല്ലെങ്കിൽ വിശേഷപ്പെട്ടിടങ്ങൾ ആമായിക്കുന്നതിനോ പോകുമ്പോൾ നിങ്ങളുടെ കൈകളുപോകാം.”

അവരുടെ പിടിയിൽ നിന്നും കമല രക്ഷപ്പെടാതിരിക്കുവാൻ അവർ വേണ്ട മുൻകരുതൽ ചെയ്തിരുന്നു. “തന്റെ അതിയിലും, ഗോത്രത്തിലും ഉള്ള സഖികളെ കാണുവാൻ കമലയ്ക്ക് യാതൊരു സൗകര്യവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. പകൽ മുഴുവൻ വീട്ടുവേലകൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കും. വൈകുന്നേരം സിദ്ധികുലി താൻ കള്ളന്മാരെ പേടിച്ച് കാശിയിൽ കൊണ്ടുവരാതെ വീട്ടിൽ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിട്ട് പോന്ന വില പിടിച്ച ആഭരണങ്ങളേയും, സ്വർണ്ണക്കൊണ്ടും, വെള്ളി കൊണ്ടും ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള തളികകളേയും പറ്റി അവളോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

“എന്റെ ഭർത്താവ് പിത്തളപ്പാത്രത്തിൽ ക്ഷണണം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ആദ്യം വളരെയാക്കെ പരിഭവിച്ചു. അവയിലേതാനും മോടിയില്ലാത്തൊരുപോലായാൽത്തന്നെ അത്ര കാര്യമാക്കാനുണ്ടോ? ഉടൻ വേറെ വാങ്ങിക്കൂടാ’ എന്നദ്ദേഹം പറയാറുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അനാവശ്യമായി പണം ചെലവാക്കുന്നതിന് ഞാൻ ഒരിക്കലും അനുവദിക്കുകയില്ല. തൽക്കാലത്തേക്ക് കുറെ ബദ്ധിമുട്ടനുഭവിച്ചാലും വേണ്ടില്ല. സ്വന്തം നാട്ടിലുള്ള ഞങ്ങളുടെ ഗ്രാമം വളരെ വലുതാണ്. അവിടെ എനിക്കെണ്ണാൻ പാടില്ലാത്തവിധം വേലക്കാരമുണ്ട്. എന്നാൽ പത്തു നാലു വേലക്കാരുടെ കൂടെ കൊണ്ടുനടക്കുവാൻ വളരെ വിഷമമാണ്. ഇവിടെ അടുക്കൽ ഒരു വീടു കൂടി വാടകയെടുക്കണമെന്ന് ഭർത്താവ് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഞാൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: വേണ്ട. അതൊരിക്കലും ആവശ്യമില്ല. ഈ വീട്ടിലെ താമസം നമ്മുടെ പാരമ്പര്യമാണ്. വേണ്ട സൗകര്യം ഇവിടെ ഉണ്ട്. വേറെ ഒരു വീട്ടിലേയും കൂടുതൽ വേലക്കാരായതേയും കാര്യങ്ങൾ അനേകയിടങ്ങളിൽ വരുമ്പോൾ പിന്നീട് ഏതൊരു പകലാകട്ടെ, രാത്രിയിലാകട്ടെ വിശുദ്ധക്കുവാൻ അദ്ദേഹം സൗകര്യം ലഭിക്കുകയില്ല’ എന്നു തുടങ്ങി, അവരുടെ നേരെ അവരുടെയുദ്ധമാക്കത്തക്കവണ്ണം ഒരു വളരെ നേരം പലതും മല്ലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

അദ്ധ്യായം ൨൨.

ആഴിപ്പൊത്തും ചെളി കലങ്ങിയതുമായ കളത്തിൽ പിച്ചിപ്പിട്ട ഒരു മണ്ണുത്തിയ തുളുമ്പായിരുന്നു മലയുടെ അവിടുത്തെ ജീവിതം. അവിടെ നിന്നും കൈനേടുക മാത്രമായിരുന്നു മോഷണത്തിനുള്ള ഏകമാർഗ്ഗം. എന്നാൽ ചെളിയിൽ ചാടിയാൽ പിറന്ന എങ്ങോട്ടാണ് അന്ധൻ പോകേണ്ടത്? ഏതാനും ദിനസന്ദർശന മൂലം അവൻ സ്വഹൃദത്തിൽ നിന്നും പലായനം ചെയ്തപ്പോൾ, മേൽക്കു നിശാവേളയിൽ എത്രമാത്രം ഭയനകരമാണെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായി. കടിക്കൽകൂടി അപരിചിതമായ ഒരു സ്ഥലത്തു നിശാധാരയായി അലഞ്ഞുതിരിയുവാൻ അവൻ മടിച്ചു.

നീച്ചിപ്പിടിച്ചപ്പോൾ കമലാക്ഷി സ്പോർമെന്റായിരുന്നു. എന്നാൽ അത് അവർക്കു സ്വതന്ത്രനിലായ പ്രാക്ത്യക രീതിയിലായിരുന്നവയെന്നുള്ളതു. ആ വിഷയംകൂടത്തിൽ അവർ കമലയെ രക്ഷിച്ചു. എന്നാൽ കമലാക്ഷിയായി അവരോട് കൂടെയുള്ള പ്രകടപ്രവൃത്തികൾ കമലയ്ക്കു സാധിച്ചിട്ടില്ല. അവരുടെ സാക്ഷാത്കാരം ഇവിടുന്നതിനേക്കാൾ അടുത്തടുത്തായി അന്യമെങ്കിലും പാലകവേലയോടെ അവർക്കു അധികം തുഷ്ണമുണ്ടു്.

കമലാക്ഷി സംഭവത്തിലെ വൃദ്ധ അവളെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: “എടി പെണ്ണേ, ഇങ്ങോട്ടു പോക്ക്. എന്റെ അമ്മായിയമ്മ ഇന്നു സുഖമില്ല. അതിനാൽ പതിവായുള്ള ഭക്ഷണം ഇന്ന് ആവശ്യമില്ല. അതിനു ചകരം കറച്ചു ചെടി ഉണ്ടാക്കണം. എന്തായിരുന്നാലും നെഞ്ച് അധികം വേർത്തുകളയരുത്. നീ ഒരു നല്ല അഭിവൃദ്ധ്യ കാമിയെന്നാണ് അന്ധൻ സാമതിക്കുന്നത്. എന്നാൽ നീ നെല്ലെടുക്കേണ്ടതല്ല ചെയ്യാൻ വന്നത് എന്തിനെ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ആ കീഴ്പ്പാക്കാരൻ ജ്യോതിഷനായിരുന്നു നിരീക്ഷിക്കാൻ ഭാരം. അയാളും നെഞ്ച് വേർത്തുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ ആശയത്തിൽ നാളെ ചേർന്നിട്ടുള്ളതല്ല മനസ്സിലാക്കുവാൻ പ്രയാസമായിരുന്നു.”

കമലാക്ഷിയുടെ പ്രത്യേകത പരസമാധിനമായിരുന്നു. അവർ ശക്തിപ്പെടുത്തുന്നത്, താൻ അതെന്നും കേൾക്കുന്നു

ജ്ഞാതാതിൽ അവൾ ശാന്തമായി തന്റെ ജോലി തുടർന്നു കൊണ്ടിരിക്കും. അന്നു രാവിലെ വൃദ്ധന്റെ ശാസനം അവൾക്ക് കണക്കിലെ കൊണ്ടു. മലക്കുറിയുടെ നടുക്കിരിക്കാൻനിൽക്കുവ, ആ ആശേഷപദ്ധതികളെക്കുറിച്ച് അവൾ ചിന്തിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു. ലോകം ആനന്ദരഹിതമാണെന്നും, ജീവിതം ഒരു ദാരുണമാണെന്നും ഒടുവിൽ അവൾ തീരുമാനിച്ചു. അപ്പോൾ ശ്രവണപുഷ്പങ്ങളിൽ പതിച്ചു ഏതാനും വാക്കുകൾ അവളുടെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു. നിബിഢലി ഭൂതൃണ വിളിച്ചു അവനോടുകൂടി ആത്മരഹിതകരമായിരുന്നു. അതായിരുന്നു അവൾ കേട്ടത്.

“ഇളസി, തുറസി, പട്ടണത്തിൽ ചെന്ന് ഡാക്ടർ നളിനാക്ഷനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കാം. യജമാനന് ഒട്ടും സന്തോഷമില്ലെന്ന് അദ്ദേഹത്തോടു പറയണം.”

ഡാക്ടർ നളിനാക്ഷൻ അടുത്തായിലോലകരാഗ്രഹിയ അവളെക്കണ്ടു ജീവിത, സ്വപ്നനിർമ്മിതമായ വിപരീതതയ്ക്കനുസരിച്ചുപോലെ സൂര്യകിരണങ്ങൾ കമലയുടെ രാജീവനേതൃത്വം കൈമുഖത്ത് ആലോലഗുണം ചെയ്തു. അവൾ മലക്കുറിയെല്ലാം അഴിയിട്ടിട്ട്, ഇളസി കോവണിയിൽത്തോലം തടഞ്ഞു നിൽക്കുവാൻ അടുക്കളവാതലിൽ നിൽപ്പായി. അതാളെ കണ്ടു ഉടൻ ഏങ്ങോട്ടു പോകണമെന്ന് അവൾ ചോദിച്ചു.

“ഞാൻ ഡാക്ടർ നളിനാക്ഷനെ കൊണ്ടുവരുവാൻ പോണം” എന്ന് ഇളസി പറഞ്ഞു.

“അദ്ദേഹമാരോ?”

“ഈ പട്ടണത്തിലെ ഒരു നല്ല ഡാക്ടറാണദ്ദേഹം”.

“അദ്ദേഹം ഏവിടെത്താമസിക്കുന്നു?” എന്ന് കമല ചോദിച്ചു.

“പട്ടണത്തിൽ; ഇവിടെനിന്നും ഒരു നാഴികയുണ്ടു്.”, പീട്ടകാരുടെ ആവരണം കഴിഞ്ഞു കേണാപാതകങ്ങൾ വല്ലതും മിട്ടും വരണങ്കിൽ കമല അതു് വാല്യക്കാർ്് ഭാഗിച്ചു കൊടുക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഇതിന് യജമാനത്തിനാവളെ കൂടക്കൂടെ ശങ്കാലിയാകുമുണ്ടായിരുന്നു. നിബിഢലിയുടെ കഠിനമായ നിഷ്പന്ദിതത്വം ഭൂതൃണാൽ കക്ഷി നിറയെ കഴിഞ്ഞു ആഹാരം

ലഭിക്കാനുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്ന് അവകാശിയാമായിരുന്നു. കൂടാതെ, വ്യക്തമായ കർമ്മവും അപൂർവ്വമായേ നൃത്യസമയങ്ങളിൽ ഭക്തനും കഴിക്കാനുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അതിനാൽ പലപ്പോഴും ഈ പാവങ്ങൾ, ഫിഷ്യൂട്ടക്കുന്നതിനു വല്ലഭം തരണമെന്ന് അടുക്കലായിൽ വന്ന് കമലയോടടുത്തുകൊണ്ടായിരുന്നു. അവയുടെ അർത്ഥനയെ തിരസ്കരിക്കുന്നതിനുള്ള ഏതെങ്കിലും കമലയ്ക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഈ മാതിരിയുള്ള ഭയംകൂടിയായ പ്രവൃത്തികൾക്കുമേ വാല്യക്കാരെല്ലാം അവളുടെ ആഗ്രഹങ്ങൾ സാധിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ സർവ്വം സന്നദ്ധരായിരുന്നു.

“യതുജനീ, നാട്ടുള്ളവരായതുകൾ എന്താണ് പ്രസ്ഥാലോചന? ജാതകനാണോ കടന്നിരുന്നതാണോ വിചാരിക്കുന്നത്, അല്ലെ? അരിവെപ്പുകാരിയോടാലും ആലോചിക്കാതെ നിനക്ക് പട്ടണത്തിൽ പോകാൻ വയ്യ? ഒ’ഹേ! രാജസംഗമങ്ങളും കടന്നതെ പോകുന്നതിൽ അതിശയിക്കാനില്ല! പന്തളീ പെണ്ണേ! ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ; ജാതകം വഴിയരികിൽ നിന്ന് നിന്നു ഇവിടെക്കൊണ്ടുവന്ന് കിടക്കാൻ സ്ഥലം തന്നത്. ജാതകമെല്ലാ ഉപകാരത്തിന് ഇത് നല്ല പ്രതിഫലം തന്നു.”

ദൃശ്യമായൊക്കെയും ഒന്നാചേന്ന്, തന്നെ മാതിരിക്കാൻ പ്രോ
യോലോചന ചെയ്യുകയാണെന്ന് നിഷ്പിന്നലി ദൃഢമായി വി
ശ്വസിച്ചു. ഒരു സ്ഥാനം നോക്കി കരെ അമ്പലം വിളക്കയാ
ണെങ്കിൽ കരങ്ങൾപക്ഷം അതിൽ പകുതിയെങ്കിലും ലാഭിനാ
കൊള്ളുമെന്ന് അവർ വിചാരിച്ചു. അൻ ഏപ്പോഴും നല്ല
പോലെ സൂക്ഷിച്ചിരിക്കുകയാണെന്നും, തന്നെ വഞ്ചിക്കാൻ
അത്ര ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തും വേലക്കാറെ മനസ്സിലാക്കണമെന്ന്
അവർ നിശ്ചയിച്ചു.

ഈ സന്ദർഭത്തിൽ, കേരള സർവ്വകലാശാലയിൽ, അദ്ധ്യക്ഷൻ (ചെയർമാൻ) ചെയർമാൻമാരിലാണ് പങ്കിട്ടത്. സർവ്വകലാശാലയുടെ ഒരു സർവ്വകലാശാലയായും അതിൽ പങ്കിട്ടത്. അദ്ദേഹം അദ്ധ്യക്ഷൻമാരിൽ പങ്കിട്ടത് അദ്ദേഹം അതിൽ സർവ്വകലാശാലയിൽ.

തൃശ്ശൂരിലും പ്രത്യേകം പ്രതീക്ഷിച്ചു' അന്നു ചെങ്കൽ പട്ടിയിൽ പിണയും വന്നുനിൽ. രാമായണം അവൻ തിരിച്ചുവന്നു. എന്നാൽ പ്രളയം വന്നു ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

“ഇളസി, ഡാക്ടർ വന്നോ?” എന്ന് കമല ചോദിച്ചു.
 ഇളസി:—“ഇല്ല. അദ്ദേഹത്തിന് വലിയ സൊകുട്ടിപ്പിടുപിടിയുണ്ടാകുന്നു.”

കമല:—“എന്തുകൊണ്ടാണത്?”

ഇളസി:—“അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്മയ്ക്കു സുഖമില്ല.”

കമല:—“അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്മയോ? അവരെ ഇത്രയും കഠിനമായി പഠിപ്പിക്കാൻ വേറെയാരുമില്ലല്ലോ?”

ഇളസി:—“ഇല്ല, അദ്ദേഹം കല്യാണം കഴിച്ചിട്ടില്ല.”

കമല:—“നിനക്കതെങ്ങിനെ അറിയാം?”

ഇളസി:—“അദ്ദേഹത്തിന് ഭാര്യയില്ലെന്ന് അവിടുത്തെ വാല്യക്കാരൻ എനോട് പറഞ്ഞു.”

കമല:—“പക്ഷെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ മരിച്ചുപോയിരിക്കാം.”

ഇളസി:—“അങ്ങനെയൊരിക്കലും അദ്ദേഹം സംഗ്രഹിക്കുകയോ അല്ലെങ്കിൽ അങ്ങനെയൊരിക്കലും അവിടെയും ഭാര്യയുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭ്രാന്തൻ മൂക്കൻ എനോട് പറഞ്ഞു.”

“ഇളസി!” എന്ന് അവന്റെ അമ്മയുടെ മുഖമുന്നിൽ നിൽക്കുന്ന ആളെ നോക്കി.

അതു കേട്ട മാത്രയിൽ കമല അടുത്തുയിലേയ്ക്കു വലിഞ്ഞു; ഇളസി മുക്കളിലേയ്ക്കു ചെന്നു.

നളിനാക്ഷൻ—സംഗ്രഹത്തിൽ പ്രൊക്ലീസ്.—കമലയുടെ സംശയമെല്ലാം പാടെ അവസാനിച്ചു. ഇളസിയെ പിന്നീട് കണ്ടപ്പോൾ അവൾ ഒരു ചോലക്കുടി ചോദിച്ചു: “ഇളസി, ആ പേരിൽ എന്തിനൊരു ഖണ്ഡപുഷ്പം? അദ്ദേഹവും ഡാക്ടറാണോ? ഈ ഡാക്ടർ നളിനാക്ഷൻ ബ്രഹ്മണനാണോ? അല്ലേ?”

ഇളസി:—“അതെ, അദ്ദേഹം ബ്രഹ്മണനാണോ. ഒരു ചാറ്റർജി.”

അന്ന് കമലയുടെ സാന്നിദ്ധ്യം കൊണ്ടുണ്ടായ ഒരു മാനസിക കലശലും മെന്തെ ചോദിച്ചു, ഇളസി ഇത്രയും പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു ചൊല്ലുന്നത് അവിടെനിന്നു ചൊല്ലുകയോ.

കമല നേരെ നിബിഢവിയുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു്, താൻ അന്നത്തെ വേലയെല്ലാം ചെയ്ത കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ ദശാഹ മേധാഘട്ടത്തിൽ പോയി സ്നാനം ചെയ്യുവാൻ അനുവാദം അർജ്ജുനനോടൊന്നുപോയിട്ടു.

നിബിഢവി: —“അതു് വളരെ അനുഗ്രഹമല്ലാത്തതാണു്. മൗര്യവിനീതൻ തീരെ സുഖമില്ല. എന്താണു് പെട്ടെന്നാവശ്യപ്പെടുന്നതെന്നറിയാൻ പാടില്ല. എന്തു് കൊണ്ടാണു് ഇന്നുതന്നെ ഇത്ര പ്രത്യേകമായി അവിടെപ്പോകണമെന്ന് നിർദ്ദേശമുള്ളതു്.”

“ഞാൻ കാണുവാൻ വരും ആഗ്രഹിക്കുന്ന എന്റെ കരു ചെന്നു കാണിച്ചിരിക്കണമെന്ന് ഇല്ലേ പ്രാർത്ഥിക്കൂ.”

നിബിഢവി: —“ദേശം ദേശം സ്ഥലം സ്ഥലം അങ്ങനെയൊന്നു ചെയ്തില്ല. ആരാണു് വിരുന്നാ-“ പറഞ്ഞതു്? തുളസിയല്ലേ? അവനെ ഇവിടെനിന്നും കളഞ്ഞു. എന്തി പക്ഷേ, എന്റെ വീട്ടിൽ താമസിക്കാനിടത്തോളം കാലം നീ കളിക്കുന്നതിനോ, ബന്ധുക്കളെ തേടി നടക്കുന്നതിനോ താമസം ചെയ്തിൽ പോകാൻ പാടില്ല. കേട്ടോ. ഞാനതിനെക്കുറിച്ചും അനുവദിക്കുമെന്ന് വിചാരിച്ചുപോകുന്നു.”

തുളസിയെ ഉടൻതന്നെ വിളിച്ചുവരുത്തു. ആ വീട്ടിൽ ഒരു അലം പിന്നീടവനെ കയറാതിരിക്കുവാൻ നിഷ്കർഷയായി ഏല്പാതം ചെയ്തു. കമലയുമായി ആരും കഷ്ടത സംസാരിച്ചു പോകരുതെന്ന് മറ്റു ഭൃത്യന്മാരോട് കൽനമായി അവർ ആജ്ഞാപിച്ചു.

നളിനാക്ഷനെക്കുറിച്ച് യാതൊരുവിധം ഇല്ലാതിരുന്നു. പ്പോൾ കമല അവിടെ ക്ഷമയോടെക്കൂടി താമസിച്ചു. എന്നാൽ അവൾ ഇപ്പോൾ അസഹ്യമായിത്തീർന്നു. അവളുടെ ഭർത്താവു് അത്രേ നഗരത്തിൽത്തന്നെ ഉള്ളപ്പോൾ കമല നിമിതയെ ആഗ്രഹിച്ചുതാമസിക്കണതു് അവൾക്കുപറ്റുമായിത്തീർന്നു. വേലചെയ്യുന്നതിലുള്ള സുഖവും മറ്റും കൂടേണ കറഞ്ഞുവെക്ക. അവളുടെ കുറകൾ പൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നതിൽ നിബിഢവി എപ്പോഴും ജാഗ്രതയായിരുന്നു.

“എടീ ചെണ്ണേ, ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ; ഇതത്ര ചന്തിയല്ല. നീ വേണമെങ്കിൽ ഉപവാസം നോക്കിക്കോ; ഞങ്ങളെ പട്ടിണിയിട്ടു കൊല്ലാൻ ശ്രമിക്കണ്ട. ഈയിടെ നീ ഉണ്ടാക്കുന്നതൊന്നും വായിവിട്ടു വഴിതിരിയുവാൻ കൊള്ളുകയില്ല”.

“ഇനിമേൽ എനിക്ക് ഇവിടെ നിൽക്കാൻ വയ്യ. മേയ്യച്ചെട്ടു പോകാൻ എന്നെ അനുവദിക്കണം.”

“കൊള്ളാം, ഭേദം!” ഈയിടെ അമ്പലപ്പാലം ചെല്ലാൻ ഇതാണ് പ്രതിഫലം! നിനക്ക് ഇവിടെ ഒരു ജോലി തന്നെ നതിയ വേണ്ടി, വളക്കോലം ഞങ്ങളുടെ കൂടെ നിന്ന ആ സാധുത്വവമണനെ ഞാൻ പറഞ്ഞുയച്ചു. അയാൾ ഇപ്പോൾ എവിടെയോ ദൈവത്തിനു തന്നെ അറിയാം. “മേയ്യച്ചെട്ടു” എന്നൊ പോകാനനുവദിക്കണം! വൃത്ത വന്നപറഞ്ഞാൽ മാത്രം മതിയെന്നാണ് നീ വിചാരിച്ചത്. ഒളിപ്പൊട്ടുവാൻ തുടങ്ങിയാൽ എന്താണു ഫലമെന്ന് പോലീസുകാർ പിടികൂടുമ്പോൾ അറിയാം. എന്റെ മകൻ ഒരു മജിസ്ട്രേട്ടാണ്. അവന്റെ നാക്കിൽനിന്നും ഒരു വാക്കു വീണാൽ മതി, എത്ര പേരെ വേണമെങ്കിലും തൂക്കിയെടുത്തു ജയിലിൽ കൊണ്ടുവന്നിടും. നിന്റെ വിദ്വേഷം എന്തൊക്കെക്കുറിച്ചു. ഒരു പക്ഷെ നീ ശാമന്റെ കഥ കേട്ടിരിക്കാം. അവന്റെ യജമാനനെ അവൻ വഞ്ചിച്ചു. ഞങ്ങൾ അവനെ ഒരു പാഠം പഠിപ്പിച്ചു. അവൻ ഇപ്പോഴും ജയിലിൽ കിടക്കുകയാണ്. അതുകൊണ്ട് ഞങ്ങളെ കളിപ്പിക്കാമെന്നു ലവലേശം റിചാർട്ടിച്ചുപോകണ്ട.”

വാല്യക്കാരൻ ശാമനെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞ കഥ പക്ഷാതർക്കമായിരുന്നു. ഒരു ‘വാല്യ’ മോളിച്ചുവെന്നു പറഞ്ഞ് ആ പാവത്തിനെ അവർ ജയിലിലയച്ചു.

കുഴപ്പമുണ്ടു ശക്തിയാക്കു അമ്പുരിച്ചു. അനന്തമായ ജീവിതസുഖം കരുതാമലകൾപോലെ പരിപൂർണ്ണമാണെന്നു വണങ്ങുവാൻ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ പാണ്ഡിതപ്പെട്ടു. വിധി, പ്രഭുവും പ്രാഞ്ചാരികുവരായ വിദനാദികൾക്കു് അവളെ കളിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അസുഖപ്രദമായ ഗുഹജോലി അവൾക്കുസഹ്യമായിത്തീർന്നു കാരാഗൃഹവാസിയുടേതുപോലെത്തന്നെ

അവളുടെ ജീവിതം ഭൂതകൃത്യിച്ചതായി അവൾക്കു തോന്നിത്തുടങ്ങി. , രാത്രിയിൽ പാചകജോലി അവസാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് പുതുപ്പാലം പകർപ്പുകൊണ്ട് അവൾ പാറയിലിറങ്ങി അങ്ങിങ്ങു നടക്കുമായിരുന്നു. അവിടെ പുരയിടത്തിൽ ചുറ്റും കെട്ടിയിരുന്ന മതിലിൽ ചാരിനിൽ പട്ടണത്തിലേയ്ക്കുള്ള റോഡിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കാം. ഒരറിപ്പൂർവ്വം സാവനം കണ്ടുണ്ടെന്നതിനുള്ള ഏതാനും മുമ്പായി ആഗ്രാഹിക്കാൻ, അൻ കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത ഒരു വീടും തിരഞ്ഞുകൊണ്ടു്, വിജനവും തരോമയവുമായ ആ ഭാഗത്തിൽ കൂടി സ്വയം നടക്കുന്നതായി അവൾ തന്റെ ഭാവനാശക്തിയിൽ സങ്കല്പിച്ചു. അങ്ങനെ അവിടെ അവൾ നിശ്ശബ്ദമായി നടക്കുമ്പോൾ നിൽക്കുമായിരുന്നു.

എന്നാൽ അധികം താമസം കൂടാതെ അല്പമായ ആ സമയാനന്തരം അവൾക്കു നഷ്ടമായി. ആ അല്പ സ്വാതന്ത്ര്യം പോലും അവൾക്കു് അനുവദിച്ചില്ല. കമലയുടെ അന്നത്തെ ജോലി അവസാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, നിശ്ചിതമായി അവളെ വിളിച്ചു കൊണ്ടുവരുന്നത് ഒരു ദൃശ്യത്തെ പഠിക്കത്തക്കതു്. അവളെ അവിടെയെത്തും കണ്ടിട്ടില്ലെന്ന ദൃശ്യം തിരിച്ചുവന്നു് പഠിക്കത്തക്കതു്.

“അവൾ ഭരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതാണോ വീ് പഠിക്കുന്നതു്?” എന്ന് നിശ്ചിതമായി പരിഭാഷിക്കാതെ ചോദിച്ചു. അനന്തരം അടുത്തിരുന്ന ഒരു വിളക്കുക്കുള്ളിലായി അവൾ ആ ഭവനം മുഴുവൻ പരിശോധിച്ചു. എന്നിട്ടും കമലയെക്കുറിച്ചു് യാതൊരുവിധം ലഭിച്ചില്ല.

കുറ്റത്തിൽ അവർ, അവളെ ഭജിക്കാറിന്റെ അടുത്തു് ഉണ്ടാ. കമലയെപ്പോലും അപ്പോൾ, കണ്ണു പകുതി അടച്ചു കൊണ്ടു് ഇറക്കം വലിക്കുകയായിരുന്നു. കമല കടന്നുകൂടിയതു് വെന്ന് നിശ്ചിതമായി അയാളെ ധരിച്ചു. വളരെ ശാന്തയോടെ, മരുത്തായിരവന്നപോലെ, അവൾ പറഞ്ഞു: “അതെന്തെന്ന് ഞാൻ അറിയുകയുണ്ടാ. അവൾ ഒരു ദൃശ്യമായിട്ടുണ്ടാകണം. എന്തെങ്കിലും ഇവിടെനിന്നും എടുത്തു കൊണ്ടുവരണം പോയതു്?”

“ഞാൻ തന്നെപ്പോലെയു് ഉപയോഗിക്കുന്നതിൽ കൊടുത്തിരുന്ന പുതുപ്പ കൊണ്ടുപോയിട്ടുണ്ടു്. വേർതിരിച്ചു കൊടുത്തു തോന്നുന്നില്ല.”

“പോലീസിൽ അറിയിക്കുക” എന്ന് അവരുടെ ദൈവം കാര്യമെന്തെവേണ്ടതാകെ പറഞ്ഞു. ഉടൻതന്നെ ഒരു വാല്യം കൊടുത്ത് ഒരു വാല്യക്കാരനെ പോലീസ് സ്റ്റേഷനിലേക്കയച്ചു അതിനിടയ്ക്ക് കമല അവളുടെ മുറിയിൽ തിരിച്ചുവന്നു. അപ്പോൾ നിബിരുലി അവൾ വേറെ ഏതെങ്കിലും കൂടി ഏതെങ്കിലും പോയിട്ടുണ്ടോ എന്ന് അറിയാൻ ആ മുറിയിലുണ്ടായിരുന്ന സാമാനങ്ങൾ കീഴ്ചേൽ മറിച്ചു പരിശോധിക്കുകയായിരുന്നു.

“നീ എന്തുകൊണ്ട് അങ്ങനെയൊക്കെ ചെയ്തു? ഇതുവരെ എവിടെപ്പോയിരുന്നു?” എന്ന് കമലയെ കണ്ട മാത്രയിൽ അവർ ആക്രമണം ചെയ്തു.

“അപ്പോഴൊക്കെ ചെയ്തതീർത്തിട്ട് ഞാൻ തോട്ടത്തിൽ ഒരു നെക്കുവാൻ പോയിരുന്നു.”

നിബിരുലിയുടെ ശരീരം കോപം കൊണ്ട് വിറച്ചു അവർ കമല പറഞ്ഞത് കേട്ടില്ല. വാല്യക്കാരൻ വാതിൽ മുറുക്കം കൂടിനിന്നു.

നിബിരുലി അങ്ങനെയൊക്കെ തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവളുടെ കർമ്മങ്ങൾ അവളെ ശങ്കിക്കുകയും എന്തായാലും കമല അവരുടെ മുറിയിൽ വെച്ചാരിക്കലും കണ്ണുനീർ തുവച്ചിരുന്നില്ല ഇന്നും ആ നീതിക്ക് യാതൊരു വ്യത്യാസവുമുണ്ടായില്ല. അവരുടെ ശങ്കാശങ്കയും സഹിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ യാതൊരു ഭാവാഭേദവും കൂടാതെ ഒരു പ്രതിമയെപ്പോലെ നിശ്ചലയായി നിന്നു. കട്ടവിൽ നിറുത്തിയില്ലെന്നായപ്പോൾ അവൾ ഇടയ്ക്ക് കയറി പറഞ്ഞു. “നിങ്ങൾക്ക് ഏന്തെങ്കിലും തീരുമാനമുണ്ടാകുന്നുണ്ടോ? അങ്ങനെ ആണെങ്കിൽ ഞാൻ പോകുന്നതിനനുവദിക്കുകയാണു നല്ലത്.”

“അങ്ങനെയൊന്നും ചെയ്യരുത്. ഇതുപോലെ നന്ദിയില്ലാത്ത ഒരു ജന്തുവിനെ ഞാൻ ഉണ്ണാനും, ഉഴുക്കാനും കൊടുത്തു പോരുകമെന്ന് നീ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതു ശ്രദ്ധ അടയ്ക്കുകയാണു്; പുറത്താക്കുന്നതിനു മുമ്പെ, നിന്നെ ഞാൻ ഒരു പാഠം പഠിപ്പിക്കും.”

പിന്നീട് വീട്ടിനു വെളിയിൽ പോകുന്നതിന് കമലയെ യൊരുപ്പിച്ചിട്ടില്ല. അറയുടെ കേൾക്കേണ്ട മുൻപുറം വലയിൽ എത്തിയിരുന്നതിനാൽ ഈശ്വരൻ നിയമമായും അവളെ സഹായിക്കാനിരിക്കുകയുണ്ടെന്നുള്ള ആശ്ചര്യത്തോടെ അവൾ മുറിയിൽ തന്നെ ഇരുന്നു.

അടുത്ത ദിവസം രാവകുഞ്ഞും മകനുബാബു രണ്ടു ചാലുക്കാരോടുകൂടി വണ്ടിയിൽ കയറി വെളിയിൽ പോയി. അയാൾ പ്രവാതിന ശേഷം പടിവാതൽ ഉള്ളിൽനിന്നും കററിയിട്ട് ചെന്നിപ്പു. സ്വസ്വന്തമുപോൾ രണ്ടു വാതലിൽ തുടിക്കുകയും ഗൃഹസ്വന്തം അവിടെയുണ്ടോ എന്ന് ചിട്ടിച്ചു ചോദിച്ചു.

തിമ്പിരലി ചാടിക്കയറുന്നതും. “ഹോ! അതു നമുനക്കു സ്വസ്വന്തമല്ല? ബുധിയോ! ബുധിയോ!” എന്നൊരു ബുധിയെ അവിടെക്കും കണ്ടില്ല. അതിനാൽ അവൾ കമലയെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു:

“വേഗം ചാടിക്കയറുന്ന വാതൽ തുറന്ന് തമ്മലാണെന്ന് വെളിയിൽ പോയിരിക്കുകയാണെന്ന്, താമസിക്കാതെ വരുമെന്ന് ശ്രദ്ധിക്കാൻ പറയുക. അല്ലെന്നും ഇവിടെയെങ്കിലും ഇവിടെയോ അടുത്തോട് അടുത്തു കണ്ടാൽ.”

കുറേ വാതലുകളുള്ളതുകൊണ്ട് കമല അടിയിലേക്കു പോയി. അറയുടെ അംഗങ്ങളെ വിവരമെടുത്തു; ഏതൊരു പാട, പാടാ ഇടിച്ചു. ഉള്ളക്കൈകൾ തുറന്നുവെട്ടിയായി. സംഭവം മൂലം കണ്ണുകൾ കറുത്താൽ പാടില്ലാത്തതുകൊണ്ടും എന്ന് അവൾ ഭയപ്പെട്ടു.

മുട്ടുപടം കൊണ്ട് മൂലം മൂടിയിട്ട് അവൾ കററിനീക്കി വാതൽ തുറന്ന് നമുനക്കുനെയിനായി വാതൽപടിയിൽ നിന്നു.

“മകനുബാബു വീട്ടിലുണ്ടോ?” എന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചു.

കമല:—“ഇല്ല, അകത്തു വന്നുവെട്ടു.”

നമുനക്കുവെട്ട് തുറന്നിൽ മകനുനായ കസാലയിലിരുന്നു. അപ്പോൾ ബുധിയൻ അവിടെ വന്ന് കമലയെ ഏകദേശിച്ചിരുന്ന സമയം അടുത്തതെ അറിയിച്ചു.

തന്റെ ഏകമരണോപായം പൊഴിച്ചുപോകുന്ന നിലയിൽ എഴുന്നീൽത്തുറപോലെ കമലയുടെ തോണി. ദശാനന്ദപിൻ, നളിനാക്ഷനെ കാണുവാൻ സൗകര്യമുള്ള ഒരു സ്ഥാനത്തേയ്ക്ക് ഒരു വിധം നീക്കി, ഉള്ളിലെ പരികരം അപ്പം അപ്പത്തുമാൻ അവൾ തന്റെ ഇരയെ. മനസ്സിലെ സംഭരവും ശരീരം ഇളച്ചുകയറുന്ന തണുപ്പും ഒഴുക്കേറ്റ് അവളെ ആവാദവുൾക്കു ആകുമ്പോഴായി. ഭീചപ്രദയിൽ നളിനാക്ഷൻ ചിന്താമനസ്സു നായിരിക്കുമ്പോൾ, വടനാഴിയിൽ ഇളപ്പിച്ചിരുന്നതൊക്കെ കമല അയാളെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കുകയായിരുന്നു. അവളുടെ ദർശനത്തിന് പ്രതിബന്ധമായി കൂടത്തുള കണ്ണിൽ പെരുകിവന്ന അതു ജലം അവൾ ഉടക്കൽ തുടച്ചുകുളഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. കമലയുടെ ആത്മാവുപോലും അവളുടെ അംഗിയിൽ അവൾ പ്രവേശിച്ചു. അതിന്റെ കാരണതുച്ഛമായ ആകർഷണീയത, നളിനാക്ഷനെ അവളുടെ ശരീരത്തിനുള്ളിലേക്ക് സംശ്ലിഷ്ടിച്ചുപോകുമ്പോൾ എഴുന്നീൽത്തുറ. അവളുടെ അന്തരമായ മുമ്പിൽ ഭീചം പ്രകാശിച്ചു; കമലയുടെ മനസ്സിൽ അവളുടെ മുമ്പിൽ ഒരു അഭാജനവും സ്വയം പതിയായു. ഒടുവിൽ അവളുടെ ശരീരം മാറിച്ച്, പരിതഃസ്ഥലത്തോട് ചേരുന്നതുപോലെ തോന്നി. ഭീചത്തിന്റെ വൃത്താകാരമായ പ്രദയിൽ അവളുടെ വടനാഴിയിൽ വേറൊന്നും തന്നെ അവൾ ഭർത്തിച്ചില്ല. മറ്റൊല്ലാം അന്തർഗാമ്യമായിരുന്നു. ആ വടനാഴിയിൽ പറ്റാമുള്ള ഒരു ജലം അതിലോട് സംശ്ലിഷ്ടപ്പെടുന്നതായി അവൾ സങ്കല്പിച്ചു.

അല്പനേരത്തേക്ക് ഒരു മലക്കും അവൾക്കുണ്ടായി. അതിൽനിന്നും കലകളെണ്ണുന്നപ്പോൾ നളിനാക്ഷനെപ്പോലെയോ മുകുന്ദബാബുവിനോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു അവൾ കണ്ടു. പെട്ടെന്ന് അവർ രണ്ടുപേരും വടനാഴിയിലേക്കു കടന്ന് അവൾ അവിടെ കളിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ടു. അവർ അതിനാൽ അവൾ വേഗം അവിടെനിന്നും അകലേയിൽ അഭയംപ്രാപിച്ചു. പാലകശാലയ്ക്കു മുൻവശം ഒരു അടക്കം ഉണ്ടായിരുന്നു. അതു കടക്കുക വീട്ടിനു പെട്ടിയിൽ പോകാൻ എളുപ്പമില്ലായിരുന്നു.

കമല അവളാൽ അക്ഷമരായുടെ അവിടെ കടന്നു നിൽക്കുന്നതു, എങ്ങനെയെന്നുപോലെത്തന്നെ ഒരു മനുഷ്യൻ

അവളെപ്പോലെ അനന്തിയായ ഒരു വേലക്കാരിയുടെ ഭർത്താവായിത്തീർന്നു! ഒന്നരവീകമായ ഒരു തേങ്ങപ്പഴം ലഭിക്കുകയും പ്രശാന്തവുമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകളിൽ വ്യാപിച്ചിരുന്നു. വെറുതെല്ല, താൻ ഇത്രയും കഷ്ടതകൾ സഹിക്കുവാൻ ഇടയായതെന്നു വിചാരിച്ചു അവൾ സർവ്വപരനെ വാഴ്ത്തിത്തുടങ്ങി.

കോവങ്ങിപ്പടി ഇറങ്ങുന്ന ശബ്ദം കേട്ട ഉടൻ കമല, ഇരുട്ടിൽ, ആ വാതലിനു വെളിച്ചം വന്നുനിന്നു. ആ അങ്കണത്തിനൊന്നിരുക, മുമ്പിൽ ഒരു നാണലെടുത്തുകൊണ്ട് ബുദ്ധിമുട്ടും പിന്നിൽ നളിനാക്ഷരം വരുന്നത് അവൾ കണ്ടു.

കാലികളുടെ ഭാഷയിൽ താൻ നളിനാക്ഷരനെ സ്വപ്നാലോലന ചെയ്യുന്നതായി ബോധം സമർപ്പിച്ചു.

“പ്രാണനാ! അമ്മയുടെ മേനി ഇതാ ഒരു അംഗീകൃതയുടെ ഗ്രന്ഥത്തിൽ താമസിക്കുന്നു. അമ്മ! അവളെ കടന്നുപോകുന്നു. ഏന്തിട്ടും അന്തിയില്ല.”

മുഖമുറപ്പിച്ച തലത്തിൽ നിന്നൊഴുകുന്നതൊഴുത്തുവാൻ പോലും താൻ കൈകൾ അവൾ മേനിൽ കടത്ത് നളിനാക്ഷരൻ ഇങ്ങനെ കസാവയ്യു് മുമ്പിൽ സാക്ഷാൽപ്രണാമം ചെയ്തു. അയാളുടെ ചാലം പതിഞ്ഞിരുന്ന താതിനെ പൊടി ചൂടായിച്ചു. ഹാ! അദ്ദേഹത്തെ പരിചരിക്കുവാൻ അവൾക്ക് എന്തെന്നതിലും സാധിക്കുകില്ലേ? അദ്ദേഹത്തോടുള്ള കേഴി പ്രകടിപ്പിക്കാനുള്ള പ്രതിജ്ഞയും കൈക്കൊണ്ടാൽ അവളുടെ മനസ്സിനുണ്ടായ വിഷമം അനല്ലമായിരുന്നു.

ഡാക്ടർ, മകനെയൊക്കുവീടേക്കാട്ട് കാഴ്ചക്ക് പടിഞ്ഞാറുപട്ടണ അകലെ ഒരു സുഖവാസസ്ഥലത്തു് ആശാശ്വസംമെടുന്നതാൽ പോതി കരുന്നാൽ താമസിക്കുവാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടതായി പിറ്റേദിവസം കമല അറിഞ്ഞു. അത്രയ്ക്കുള്ള ഒരുക്കം അപ്പോഴേയ്ക്കും ആരംഭിച്ചു കഴിഞ്ഞിരുന്നു.

കമല നേക്കം ഗുഹനായികയുടെ അടുത്തു് വെണ്ണ് “എന്തിന് കാഴ്ചവിട്ട് വരുവാൻ നില്ക്കുന്നില്ല” എന്ന് ചോദിച്ചു.

“അങ്ങനെയൊക്കെ പോകാമെങ്കിൽ നിറക്കെട്ടുകൊണ്ടാണു് വയ്യാത്തതു്? നീ ചൊല്ലെന്ന് ഒരു മിടുക്കനായിത്തീർന്നിരിക്കു

കയാണു്. ഹൈന്ദവമതത്തിൽനിന്നു വന്നതായ കാരണം പറഞ്ഞു് കമല അവിടം വെടിയുന്നതിനു് വിസമ്മതം പ്രകടിപ്പിക്കുകയാണെന്നു് അവർ ഉദ്ദേശിച്ചു.

കമല:—“നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടമുള്ളതു് പറഞ്ഞുകൊള്ളണം. ഞാൻ ഇവിടെ നിന്നും വേറെങ്ങും പോകാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടില്ല.”

നിബന്ധി:—“നമുക്കു കാണാം.”

കമല:—“എന്നെപ്പോലെ കൊണ്ടുപോകരുതെന്നു് ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.”

നിബന്ധി:—“നീ ഒരു വലിയ ശല്യമാണു്. ഞങ്ങൾ പോകുന്നതിനല്ലാതെമാത്രമായി. അപ്പോൾ നീ വെറുതെ ഉപദ്രവിക്കുവാൻ വരണം. ഇത്ര വേഗം ഏവിക്കുന്നിന്നാണു് അരിവെക്കാൻ വേറെതാളെ അങ്ങനെയുണ്ടുപോകിയതു്? നീക്കം പിരിച്ചയയ്ക്കുവാൻ ഞങ്ങൾക്കു താല്പര്യമില്ലെന്നു് നിവൃത്തിയുമില്ല.”

കമലയുടെ അപേക്ഷ തീരെ ഫലമുണ്ടായിരുന്നില്ല; അവൾ, മുറിയിൽ കയറി വാതലടച്ചു്. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കരഞ്ഞുകൊണ്ടും പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടും ഇരുന്നു.

—(൨)—

അദ്ധ്യായം ൩.

പുത്രിയുമായി സംസാരിച്ചതിന്റെ അടുത്ത രാത്രി അന്നുമ്പൊഴുവിന്റെ ശരീരത്തിന്നു കർക്കശ്യമായിത്തീർന്നു. അന്നു വൈകുന്നേരം വീണ്ടുമുണ്ടായി. രാത്രി മുഴുവൻ അദ്ദേഹം പരമദുഃഖത്തോടെയിരുന്നു. പ്രകാശത്തിൽ അല്പം ആശ്വാസമുണ്ടായി. ചാതകസാല തോട്ടത്തിലെടുത്തിട്ട് അതിൽ, അദ്ദേഹം, കാൽനീക്കമൊന്നുമില്ലാത്തതായ നൂല്യുത്തരം ഏറ്റുകൊണ്ടു് രോധിതനായിത്തീർന്നു. ഉപവേദിച്ചു, കോമലത്തിനിടയിൽ തിളപ്പിക്കുകയായിരുന്നു. അലോചനയും രാത്രി സാരിച്ച ശരീരത്തോടു ചേർന്നു വിട്ടുവീശും ചൂടിച്ചുവീശുവാനുണ്ടായി. അപ്പോൾ കരഞ്ഞു വരികയും വിട്ടിറങ്ങു. ആ ഒരു രാത്രികൊണ്ടു്

അദ്ദേഹത്തിന് പ്രായം വളരെ അതിവൃദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നുതായി കേൾക്കുന്നു.

യോഗമുനിയിൽ പ്രവേശിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ അവളുടെ പ്രാർത്ഥന പരിശീലിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവർ വളരെ പാശ്ചാത്യരായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മഹാജനസമൂഹം വിവാഹമോചനം താൻ കൃത്യമായി സമയം കൈമാറ്റം കാരണമെന്ന് അവർ വിശ്വസിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോഹരമായ ശരീരം സമാധാനപരമായ ഭാവനയായിത്തീർന്നതിനാൽ അവളുടെ മനസ്സുതൃപ്തം ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹന്റെ മൃത്യുശ്വാസം ഉൾക്കൊള്ളുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ അവർ ആലോചിച്ചു. എന്നാൽ ആ പ്രശ്നത്തിനുള്ളതും കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ അവർക്ക് സാധിച്ചില്ല.

അമ്മയിലൂടെയും അമ്മയെക്കുറിച്ചും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആവിഷ്കാരം യോഗമുനിയിൽ വിശ്വസ്യമായിത്തീർന്നു. അവർ അവളെക്കുറിച്ചും പൊതുവായി അറിയാൻ അമ്മയിൽ നിന്നും പഠിക്കുകയും ചെയ്തു.

“യോഗമുനിക്ക് അദ്ദേഹം കണ്ടിരിക്കുന്നു! ഈ രോഗം നമ്മുടെ ഒരു നാടകമാണെന്ന്. നമ്മുടെ മുമ്പിൽ ഒരു ചെറിയൊരു നാടകത്തിൽ ഈ നാടകം കണ്ടും അദ്ദേഹം സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. ഒന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിശ്ചിതമായ പാത്രമാണെന്ന്. ആഗതർ, അന്നത്തെപ്പോലെയും അദ്ദേഹം ഒരു മതിപ്പില്ലാത്ത ആഗതനായി. അന്നത്തെ അമ്മയെക്കുറിച്ചും ആഗതനോടൊപ്പം പ്രസ്താവിക്കുവാൻ ആരെങ്കിലും ഉണ്ടായില്ല.

“അമ്മയെക്കുറിച്ചും പൂർവ്വികങ്ങളാണെന്ന് നിങ്ങളുടെ അനന്തരം അറിയാൻ. അതിനാൽ അവളുടെ ഭാവനയെക്കുറിച്ച് പല വർഷങ്ങളും നിങ്ങൾക്കറിയാമോ എന്നുനോക്കിക്കൊണ്ടു ഞാൻ വന്നത്.”

ഈ മഹാജനത്തിനാൽ സംഭവമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്നത്തെപ്പോലെയും നോക്കിയപ്പോൾ അവർക്കും അദ്ദേഹം അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു.

അമ്മയെക്കുറിച്ചും അദ്ദേഹം “എന്ന്, സംസാരിക്കുന്നതിന് ഒരു കതി ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അദ്ദേഹം ഉറപ്പിച്ചു.

യോഗമുനി കീഴ്പോട്ട് നോക്കിക്കൊണ്ടു നിൽക്കുകയും ചെയ്തു. “അമ്മയെക്കുറിച്ചും സംസാരിക്കുന്നതിന് ഒരു കതി ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അദ്ദേഹം ഉറപ്പിച്ചു.

പ്രാജ്ഞാപരമാണെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുമായിരിക്കാം. ക്ഷമ യോടു കൂടി ഞാൻ പറയുന്നതു മുഴുവൻ കേൾക്കുമ്പോൾ ഗാസി പുരത്തുനിന്നും ഇതു കൂറം വന്നതു വെറുക്കെ അന്യായമെ കാണു മ്പോൾ പരമാജ്ഞ നിങ്ങളു മുഷിപ്പിക്കണമെന്നുള്ള ഉദ്ദേശത്തോ ടുകൂടിയല്ല എന്നു മനസ്സിലാക്കും. നവരാത്രിയിടയിലാണു ഞാൻ രജേശബാബുവിനെ ആദ്യമായി കണ്ടത്. അയാൾ ഭാഗ്യമായി ഉൾക്കാട്ടിലേക്കു കയറിപ്പോയി. അയാൾക്കു കയറിയപ്പോൾ അതിൽ വെച്ചു വന്നു ഞാൻ അയാളുമായി പരിച യമായത്. കുമ്പളക്കുണ്ടാണെന്നു ആരുതന്നെ അവളുടെ സന്തസ്സത്തിന്നു സലാം കൊടുക്കാതിരിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ ഒരു വൃദ്ധനാ ണ്. വൃദ്ധനായെങ്കിലും ശ്ലേഷ്മയായെങ്കിലും ഞാൻ വളരെ ഷീ ബിപ്പു. എങ്കിലും ആ കാലത്തു കൂടി എനിക്കു അറിയാതെ മറ ക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ല. എവിടെയാണ് താൻ ഇറങ്ങേണ്ടതെന്നു മേൽക്കുറിച്ചു തീർപ്പാക്കിയിരുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ പരിചയമായി ഒരു രണ്ടുദിവസം കഴിഞ്ഞില്ല, അ ത്തിനകം ഗാസിപുരത്തിനടുത്തു, എന്റെ വളരെ അടുത്തു വാൻ അയാൾ ഭർത്താവിനെ പ്രേരിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം കുമ്പ ല്ലു് ഈ പഴയ മനുഷ്യനോടു്, അത്ര വളരെ സ്നേഹം തോ ന്നി. എന്റെ ദിനീയപുത്രി കൈലാശി അവളുടെ സഹോദരിയെ ക്കാൾ കുമ്പളക്കായി കുമ്പളക്ക സ്നേഹിച്ചു അന്നത്തരസംഭവ ങ്ങൾ എന്നാണെന്നു പറയുന്നതിനെന്നിരിക്കു ശേഷമായില്ല. ഞങ്ങൾക്കിടയിലും എടുത്തുവേറേ ഉണ്ടാക്കി, അവൾ എന്നി ന്നാണു ചൊല്ലേണ്ടത് തിരുയാനം ചെയ്തതെന്നു മനസ്സിലാക്കു വാൻ എനിക്കു സാധിച്ചിട്ടില്ല. അപ്പോൾ വിശ്വാസത്തിന്നു ശേഷം കൈലാശിയുടെ വൃദ്ധനും ഇന്നു താങ്ങിയിരിക്കുന്ന പാവയൻ പ്രാജ്ഞാപരമാ? പുണ്യമനുഷ്യൻ അമ്മാവന്റെ സംഭാഷണത്തിനാൽ അറുപിറമെമിട്ടു.

“അവൾക്കെന്തു സംഭവിച്ചു? അവളെവിടെപ്പോയി?” എന്ന് അന്നുതന്നെ വെറിയ ഉൽക്കണ്ഠയോടെ ചോദിച്ചു.

ചതു:—“അമ്മയി, നിങ്ങൾ എല്ലാം വിശദമായി അറിഞ്ഞി ട്ടുണ്ട്. നിങ്ങൾതന്നെ അദ്ദേഹത്തോടു പറയുക. അ ത്തിനെക്കുറിച്ച് വിചാരിക്കുമ്പോൾ എന്റെ ഹൃദയം ചൊടിപ്പോകുന്നു.”

അക്ഷയി ആ കഥ മുഴുവൻ സവിസ്തരം പ്രതിപാദിച്ചു. സ്വാഭാവിചാരം ഒന്നും പ്രകടിപ്പിക്കാതെ തന്നെ, രക്തത്തെ കറുത്ത ചായമടിച്ചു് അന്തരം പ്രദർശിപ്പിച്ചു.

അക്ഷയിയുടെ കഥനം അവസാനിച്ചപ്പോൾ അന്നു ബാബു പറഞ്ഞു: “ഇതെല്ലാം ഞങ്ങൾ ഇന്നാണറിയുന്നത്. കൽക്കട്ടായിൽ നിന്നും പോയതിൽ പി.ഡീ.കോക്കുതും അന്തരം ഞങ്ങൾക്കെഴുതി അയച്ചിട്ടില്ല.”

അക്ഷയി ഇതന്നെ: “കമല ബാബുക്കളുടെ ഭാര്യയാണെന്നതെന്ന ഞങ്ങൾ പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ല. സാൻ, ഞാൻ നിങ്ങളോടൊന്നു പോയിട്ടുകൊള്ളൂ. കമല അയാളുടെ ഭാര്യയാണെന്ന നിങ്ങൾക്കു നല്ല വിശ്വസമാണോ? അവർ അയാളുടെ സഹോദരിയോ മറെറു വല്ല അടുത്ത ബന്ധുവോ ആയിരിക്കാൻ തരമില്ലേ?”

അമ്മാവൻ:—“അക്ഷയിബാബു, നിങ്ങളെത്താണു പറയുന്നത്? അവൾ അയാളുടെ ഭാര്യ, അതെ, ഉത്തമമായ ഭാര്യയായിരുന്നുവെന്നുള്ളതിനു യാതൊരു തർക്കവുമില്ല.”

“വളരെ സൗന്ദര്യമുള്ള ഒരു ഭാര്യയോടു നിഷ്ഠയായി പെരുമാറുവാൻ മുത്തക്കം വീലു ഭർത്താക്കന്മാർക്കു സാധിക്ക. ഏറ്റവും നല്ല ആളുകളെ ഒഴിവാക്കുവാൻ കഠിനമായി പഠിക്കേണ്ടത് എങ്ങു വിശ്വീകരിക്കാം” അന്തരം ചീർന്നുവായി ഉദ്ഘോഷിച്ചു.

അദ്ദേഹ വളരെ വിരളമായ ശിശോജന്മത്തിൽനിന്നു പിറവുപോയിട്ടുകൊണ്ടു് അന്നുതന്നെ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “ഇതു ജ്ഞാതപര്യവസായിയായ ഒരു കഥയാണെന്നുള്ളതിനു യാതൊരു സംശയവുമില്ല. ഇനി ഇപ്പോഴൊന്നും ചെയ്യാൻ സാധിക്കുകയില്ലല്ലോ. പിന്നൊരിക്കലാണു മറെറതെ വില്പനിക്കുന്നത്?”

“കമല ആത്മഹത്യ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ ഒട്ടും വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. ഏറ്റാടെയോ ആ പൊന്നുകുട്ടി കൊണ്ടു ഞങ്ങളാണെന്നാണു് എറിക്കു തോന്നുന്നത്. അതിനാൽ കമലയെ കരോപചരണം നടത്തുന്നതിന്നു വേണ്ടിയാണ് ഇപ്പോൾ ഏതോടൊന്നിച്ചു് ഇവിടെ വന്നതു്. നിങ്ങൾക്കു് ഇതു സംബന്ധിച്ചു യാതൊരുവിധും തരാം സാധിക്കുകില്ലെന്നു് സ്പഷ്ടമാ

ൺ. ഏതായാലും ഏതാനും ദിവസം ഇവിടെ അവളെ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ട് താമസിക്കാനാണു തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നതു്. ഏതു് അക്കുറി പ്രതിവചിച്ചു.

“മമ്മേക്കുറിച്ചുപോയിട്ടുണ്ടെന്ന്?” എന്ന് അന്നദേവിയുടെ ചോദ്യം.

[illegible]

“അമ്മേയി, നീക്കം ഞങ്ങളുടെ ഇടം താമസിക്കുമോ?” എന്ന് അന്നമലയാളം ചോദിച്ചു. “എന്തിന്? തീർച്ച പറ്റിയ വാൻ നിറുത്തിയില്ല. ഞാൻ ഇക്കാര്യത്തിന് മനഃപൂർവ്വം ഇനി അതിർത്തിയിരിക്കുകയാണ്. ക്രമീകരിച്ച അനുചരങ്ങളെപ്പറ്റി ധാരാളം സമയം ചെലവഴിക്കേണ്ടിവരും. ആ സാഹചര്യങ്ങളുടെ മറയൊന്നാലോചിച്ചുനോക്കുക. സർവ്വതും ദാമ്പത്യജീവിതം ഉല്ലാസമായി തോന്നിയിരുന്നെങ്കിൽ വീട്ടുമിട്ടം മകന്റെ കിങ്ങ്ഡം തയ്യാറാക്കണമല്ലോ. എന്തു കഷ്ടതയായിരിക്കണം അവർ ഇപ്പോൾ സഹിക്കേണ്ടതെന്ന് ചിന്തിച്ചുനോക്കണം! അവളുടെ വിധിയെക്കുറിച്ച് റജിസ്ട്രാർ തീരെ അപ്രത്യേകമായിരിക്കാം. എന്നാൽ അനാഥവധുവല്ലോ ശീശിപ്പിട്ടുള്ളത്.”

അഞ്ചരയും അഞ്ചരയും അവിടെനിന്നും തിരിച്ചുവന്നു; അന്നുതന്നെയും അന്ത്യായുധങ്ങളോടു കൂടി മുകളിൽ മുഖത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ദൈവത്തിനറിയാതെ, പിതാവ് തന്റെ കയ്യിൽ എത്രയും ദൈവവശനായിട്ടുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കി, എഴുന്നീറ്റുനോക്കുവാൻ അമ്മയോടു ചേർന്നു.

അതായത്, അല്ലെങ്കിൽ ഐക്യം പരിശോധിക്കുവാൻ ഇത് ഒരു സാധ്യമായ ചങ്ങലയാണ്, ഈയിടെയായി അല്ലെങ്കിൽ ആ

ഉപഭോഗോപയോഗം പ്രവർത്തിക്കുന്നതും ഭാഷ്യസ്വഭാവത്തോടു കൂടിയതുമാകെ ഒരു കൃതിയുണ്ടാകയാലെ അന്നഭവംബു ഭവംബുവിനെയുടെ നിരോധത്തെ ചാലിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ പുതിയയുഗത്തിലുള്ള ആശയ കാരണം കനസ്സ് പത്രത്തിൽ ഏകം ശ്രദ്ധയിൽ നിറയുവാൻ അദ്ദേഹത്തിന് സാധിച്ചില്ല. ഒടുവിൽ അതു ക്രമമായിട്ട് അദ്ദേഹം മകളെ അനേകമായിപ്പോയി. അവളുടെ മുമ്പുള്ള വാതൽ അടച്ചിടിക്കുന്നതു കണ്ടു് അദ്ദേഹം മൗനമായി വരാത്തതിനുള്ള മാർഗ്ഗം ഉപയോഗിക്കുകയുണ്ടായി. ഒടുവിൽ അവളെ കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ കൗതുകം ഉണ്ടായി. അപ്പോഴും അവളുടെ മുമ്പുള്ള വാതൽ ബന്ധിച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു. പിറ്റേന്നയും അദ്ദേഹം വരാത്തതിനുള്ള കാരണം, അസഹനീയമായ ചർച്ചയെത്തുടർന്നു കണ്ടാലായി വീണ്ടും, അവിടെ നിലനിൽക്കുവാൻ വന്നുചേർന്നതുവരെ അദ്ദേഹം തന്റെ തലമുടിയും തടവിക്കൊണ്ടു കിടന്നു.

അന്നഭവംബുവിന്റെ ശരീരം പരിശോധിച്ചു് ഭൗതികം നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞു്, ഡോക്ടർ ഹോമത്തിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു് രോഗികളെത്തെയും മനഃശ്ലേഷത്തിന് കാരണമുണ്ടാക്കിത്തന്നു് എന്നു ചോദിച്ചു.

ഹോമം പ്രശ്നത്തിനനുസൃതമായ ഒരു മറുപടി പറഞ്ഞു. നട്ടിനാക്കൻ:—“കഴിഞ്ഞുകിട്ടിയ മനസ്സിന്റെ തലമുടിയെങ്കിലും വിചാരിച്ചു നോക്കുക സൂക്ഷിക്കണം. അമ്മയ്ക്കും ഇതേ അർത്ഥം കാണുന്നുണ്ട്. വളരെ നിസ്സാര സംഗതികൾപോലും അവർ വളരെ ഗൗരവമായി ഗണിച്ചു് മനഃശ്ലേഷമുണ്ടാക്കുന്നതിനാൽ അവർ പൂർണ്ണമായും ലഭിക്കുന്നതിന് വളരെ പ്രയാസമുണ്ടാകുന്നു. ഇന്നത്തെ സംഭവിച്ച ഏതൊരു തീരെ അഗണ്യമായ ഒരു കാര്യമോളം രാത്രി അവർ അശേഷം ഉറങ്ങിയിട്ടില്ല. അവർ സംഭവം ഉണ്ടാക്കുന്ന സംഭവങ്ങൾ അവരെ അറിയിക്കുന്നതിലുപയോഗം ഞാൻ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധയോടെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഈ ലോകാവസ്ഥയ്ക്കു് അതു സാധ്യമല്ലെന്നു.”

“ഇന്ത് അങ്ങനെയു് എന്തെങ്കിലും അസാധാരണമായ ഉത്തരവോടെ നോക്കുന്നല്ലോ” എന്ന് ഹോമത്തിനി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

നളിനാക്ഷൻ:—“കണ്ടില്ല. എന്തിനും യാതൊരുപാമ്പുവുമില്ല. ഭാഗ്യം കറുപ്പാക്കിത്തീർന്നിരിക്കും. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം എന്തിനും നല്ല സുഖമില്ലെന്നു തോന്നുന്നത്.”

മേനോളിനി:—“അങ്ങനെയൊരു അർത്ഥം ഇല്ലെന്നിരിക്കാൻ കൊള്ളിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയും ചെയ്യാമായിരുന്നു. അങ്ങനെയൊരു അർത്ഥം ശരിയായി പരിചരിക്കാൻ സാധിക്കുകയല്ല. അതുകൊണ്ട്, അങ്ങനെയും വേറെ യാതൊന്നുമില്ല.”

തന്നപ്പോൾ അങ്ങനെയൊരു വിചാരമുണ്ടാകത്തക്കതായ ഒരു കണ്ടിനി സംഭവിച്ചത്. എങ്കിലും ആ അജിതാചാര്യൻ സന്ദർശനയോഗത്തിൽനിന്നുവന്നുള്ളതിന്നു യാതൊരു വിവാദവുമില്ല. എന്നാൽ ഈ വാക്കുകൾ ഉച്ചരിച്ച കഴിഞ്ഞമാത്രയിൽ അവളുടെ വാഗ്ദാനം പ്രബലമാകുകയും അവളുടെ വാക്കുകളിൽനിന്നും നളിനാക്ഷൻ ഏതാണ്ടെല്ലാം അനുമാനിക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയും അവൾ വിചാരിച്ചു. അവളുടെ പരിഭ്രമം കണ്ടപ്പോൾ അയാളും ഭാരതാവിന്റെ വിവാഹാലോചനയെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചു.

അൻപത്തിമൂന്നാമത്തു കഥയ്ക്കു യാതൊരു കാര്യവുമില്ലാത്തതിനാൽ മേനോളിനി തുടർന്നുപറഞ്ഞു: “അവരെ പരിചരിക്കുന്നതിനായുള്ള ഭൂതയെ ചട്ടംകെട്ടുന്നതോ?”

നളിനാക്ഷൻ:—“ഒരു സ്ത്രീയെ എന്തെല്ലാത്തവർക്കും അൻപത്തിമൂന്നാമത്തു കഥയ്ക്കു യാതൊരു കാര്യവുമില്ലാത്തതിനാൽ മേനോളിനി തുടർന്നുപറഞ്ഞു: “അവരെ പരിചരിക്കുന്നതിനായുള്ള ഭൂതയെ ചട്ടംകെട്ടുന്നതോ?”

മേനോളിനി ആ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സംഭാഷണം പിന്നീട് തുടർന്നില്ല. അപ്പോൾ കഴിഞ്ഞു അവൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: “അങ്ങനെയൊരു സിദ്ധാന്തം വന്നുപോകുന്നതിനാൽ ഭൂതങ്ങളെപ്പറ്റിയൊരു ചില തത്ത്വങ്ങളും എന്നെ അറിയിക്കുകയിരിക്കുന്നു.”

നളിനാക്ഷൻ നിശ്ശബ്ദനായി നിന്നു. ഹേമനളിനി തുടങ്ങി: “അവ എന്റെ മിത്രത്തെ ആ ഏകമാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു വ്യതിചലിപ്പിക്കുന്നു; ഇടത്തിൽ നിരാശയ്ക്കും എന്നെ വശംവദമാക്കുന്നു. ഉദ്ദിഷ്ടകാര്യത്തിൽ ഉപപ്രയത്നത്തിലിരുന്നവൻ എന്തിനെ സാധിക്കുമെന്ന് അതു വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ? ഈ പ്രതിബന്ധങ്ങൾമൂലം എന്തിനൊരിക്കലും മിത്സരശാന്തി ലഭിക്കില്ലേ?”

ഹേമനളിനിയുടെ ഭയാഹതമായ ഈ പ്രാർത്ഥന കേട്ടപ്പോൾ നളിനാക്ഷൻ മിത്സരമഗ്നനായി അല്പനേരം നിന്നു.

ഒടുവിൽ അയാൾ മറുപടി പറഞ്ഞു:—“നമ്മൾ കരകൂട്ടിക്കിടന്നതായി ഉദ്ദിഷ്ടഫലപ്രാപ്തിയ്ക്കുവേണ്ടി ഭൂമിക്കുണതിന്”, ചാറ്റുചേച്ചു ഭാഷിക്കുന്ന വിഷമങ്ങൾ നമ്മെ സഹായിക്കുന്നു. ഒരിക്കലും നിരാശപ്പെടാൻ പാടില്ല.”

ഹേമ:—“നങ്ങളെ രാവിന്റെ അഭയേച്ഛിവിടെ ഒന്നുകൂടി വരാൻ സാധിക്കുമോ? അക്കൂട്ടയുടെ സഹായം ലഭിക്കുമെന്നറിച്ച് വേഗംതന്നെ ഏന്റെ മനോബലം വലിക്കുന്നു.”

നളിനാക്ഷന്റെ സ്വഭാവത്തിലും ഭാവത്തിലും സ്ഫുടിച്ചതായ ശാന്തത ഹേമനളിനി ആശിച്ചതായ മനഃസമാധാനം അവൾക്കു നൽകി. അയാൾ പോയിട്ടും അയാളുടെ സാമീപ്യത്താലും ഉപദേശത്താലുമുള്ളതായ ആ ആനന്ദാനുഭൂതി അവൾക്കു നഷ്ടമായില്ല. അവൾ, തന്റെ മുറിക്കു പുറമേയുള്ള തിണ്ണയിൽ ഇറങ്ങിനിൽ, വെചിലിൽ നീരാടിക്കൊണ്ടിരുന്ന ചേതോഹരമായ പ്രകൃതിയെ അവലോകനംചെയ്തു.

മദ്യോന്നമ്യസ്തുപ്രഭയിൽ ജീവനാലസമുദ്ധമായ ഈ ലോകത്തിന്റെ പലേ അവസ്ഥാഭേദങ്ങളും—ഒരിക്കൽ ത്രാസവും വിശ്രമവും, പിന്നൊരിക്കൽ ശക്തിയും ശാന്തതയും, ഒടുവിൽ കലാഹവും സമാധാനവും—അവൾ ഭരിച്ചു. അവളുടെ അസ്വസ്ഥമിത്തം മറിച്ചലമായ ഈ ഭൂതലത്തെ പരിരക്ഷിക്കുകയല്ല. ആ മഹേതവേളയിൽ ആദിത്യമിരണങ്ങളും, നീളത്തിക്കുറഞ്ഞിരുന്ന നീലിമയോടു കൂടിയ ആകാശവും അനന്തപരമായ അനന്തഗുണം അറളിൽ വർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അപ്പോൾ ഹേമനളിനി നളിനാക്ഷന്റെ മാനുഷിനെക്കുറിച്ച് ചിന്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അവൾ മനഃകേന്ദ്രമുണ്ടാകുന്നതിന്നു അലോക്രി ഉറങ്ങാനിരുന്നതിനുള്ള കാരണമെ

നടായികണ്ടതെന്ന് അറിയപ്പെടുന്നതായി. ആ വിവരമാലോചനയ്ക്കിടയിൽ പ്രസ്താവിച്ചപ്പോൾ അവർക്കിടയിൽ ഇപ്പോൾ മിശ്രവാദം അടർത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ആ വിഷയത്തെക്കുറിച്ച് ഇപ്പോൾ സ്വയം ആലോചിക്കുന്നതിന് അവർക്കു യാതൊരു വിചിന്തയും ഉണ്ടായില്ല.

അറിക്ക് നവീനാക്ഷരണാലുള്ള ബാല്യതയെക്കുറിച്ച് അവർ അന്ന് എന്നെങ്ങനെയും കേട്ടതായി സൂചിപ്പിച്ചു. അയാളോട് അവർക്കു പതിവിലധികം ബഹുമാനം അർപ്പിച്ച് എന്നെങ്കിലും അനുസ്മരണയോഗ്യമായ രീതികളിൽ അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ധ്യാനമിപ്പിച്ചിരുന്നു. സ്വാർത്ഥരഹിതമായ പ്രവൃത്തികളിൽ സ്വർഗ്ഗം പ്രാപ്തമാക്കിയെന്നും അവർക്കും, ഒരിക്കലും അനുരാഗപരമായിരുന്നില്ലെങ്കിലും മനോഹരമായ കാര്യം കേൾക്കാവുന്നതും, ഒരു സ്ത്രീയുടെ സേവനം അർഹിക്കുന്നുവായിരുന്നു.

അയാളുടെ മാരാവ് വൃദ്ധനും രോഗിയുമായിരുന്നു. അയാളെക്കുറിച്ചുറപ്പായിക്കൊണ്ട് ആലമുണ്ടായിരുന്നു. ഇതുപോലുള്ള ഒരു കോടത്തിൽ നട്ടിനാക്കുന്നത് ജീവിതം എത്രയും ഗണനീയമാകുന്നു. അയാളെപ്പോലുള്ള ഒരാളെ പരിചരിക്കുന്നതുതന്നെ ഭക്തിപരമായ ഒരു കർമ്മമല്ലേ?

അന്നു രാവിലെ അക്ഷതീയും ചതുരത്തിയുംകൂടി രമേശന്റെ ജീവചരിത്രത്തിലെ ഒരുപ്രധാനം അദ്ധ്യായം മുമ്പാകെ പ്രസ്താവിച്ചുവെല്ലാം. അത് അവരക്കേതൃന്തം തയ്യാറാക്കിയതല്ല. അതിന്റെ നിഷ്ഠമായ പ്രാഥമികത സർവ്വശക്തികളും ഉപയോഗിച്ചുതന്നു അവർ പ്രതിജ്ഞിച്ചത്. അവളുടെ മുമ്പാകെ മനഃസ്ഥിതി, മമേശ്വര കോഴിട്ട അത്യാധിതം തന്നെ വിചാരിച്ചു സങ്കടപ്പെട്ടവൻ അവളെ അനുവദിച്ചില്ല. അവളുടെ മേൽ ഒരു വിധി പ്രസ്താവിക്കുന്നതിന് അവൾക്ക് ആഗ്രഹമില്ലായിരുന്നു. നമ്മുടെ ഈ പ്രതിപാദനം തിരിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതിൽ നിവസിക്കുന്ന അനേകകോടിക്കാക്കൾ സമൃദ്ധിമണ്ഡലം മേൽക്കൂടലിലും സ്വാധീനത്തിലിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ മേമനപ്പുറത്തുള്ള ഒരു സ്വഭാവത്തെ കണ്ടുപിടിച്ചു ഒരു ശിക്ഷ കല്പിക്കുവാൻ ഇനിങ്ങില്ല. മമേശ്വരപ്പറ്റി പാടെ വിസ്മയിക്കുന്നെന്നായിരുന്നു അവളുടെ ആഗ്രഹം. ചിലപ്പോൾ

അവൾ കമലയുടെ ഭവിയെക്കുറിച്ച് ആലോചിക്കുവാൻ തുനിന്നു. അപ്പോൾ അവളുടെ ശരീരം തേവിരപല മാകും. എന്നാൽ അവളെന്തിനാണു നീചമായ ഈ ആത്മഹത്യക്കുരുത്തിയതെന്നു ഹേമനളിനി തന്നത്താൻ ചോദിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. അപമാനവും അവയുടേയും അനുഭവവും അവളുടെ മനസ്സിൽ രൂപമുലമായി. കൈകളപ്പിടിക്കാൻ അവൾ ഇങ്ങനെ പ്രാർത്ഥിച്ചു: “ഈശ്വരാ, ഞാൻ യാതൊരുപരായവും ചെയ്തിട്ടില്ല. പിന്നെന്തിനാണു് ഈ വിചാരമുൾകൊണ്ടു് എന്നു വലയ്ക്കുന്നത്. എന്നെ ഈ ലോകത്ത് സ്വങ്ങളിൽനിന്നും മോചിപ്പിക്കണം! അല്ലയോ ഭഗവൻ! അവിടുത്തെ കരുണയ്ക്കുത്താൻ, ഈ ലോകത്തിൽ സമാധാനത്തോടെ ജീവിക്കണമെന്നുള്ള ഒരു ഹൃദയം ഈ സാധുവിനുള്ള.”

രജശൻഠവും കമലയുടേയും കഥ ഹേമനളിനിയെ എങ്ങനെ ബാധിച്ചിരിക്കുമെന്നറിയാൻ അന്നുജ്ഞാപു ആഹ്ലാദിച്ചു. ഏകിലും അതു് അവളോടു തുറന്നു പറയുവാൻ അദ്ദേഹത്തിനു ധൈര്യമുണ്ടായില്ല. ചിന്താമഗ്നനായി അവൾ വരാന്തയിലിരിക്കുമ്പോൾ അദ്ദേഹം അവളുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു നിൽക്കുവാൻ അവളെ നോക്കി; എന്നാൽ അവളുടെ മുഖഭാവം അദ്ദേഹത്തെ ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ അവിടെ നിന്നും പലായനം ചെയ്യിച്ചു. വൈകിട്ടു് അദ്ദേഹം ഡാക്ടർ കൊടുത്ത പൊടി കലക്കിയ പാൽ കുടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഹേമനളിനി സമീപത്തിൽ വന്നിരുന്നു. അവളോടു സംസാരിക്കുന്നതിനു് അപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിനു സൗകര്യം ലഭിച്ചു. മുറിയുടെ വാതിൽ ചാടുകയും അദ്ദേഹം ആദ്യം അവളോടാവശ്യപ്പെട്ടു. മുറിയിൽ ഇരുട്ടു വ്യാപിച്ചപ്പോൾ അവളെ പകിഴിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ ആരംഭിച്ചു: “ഇതു രാവിലെ നമ്മെത്തോന്നുവാൻ വന്ന ആ വൃദ്ധജ്ഞാപു ഞാൻ ഒരു നല്ല മരുന്നെടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു.” ഹേമനളിനി കൺ പാഞ്ഞില്ല. അതിനാൽ അദ്ദേഹം കാര്യം തുറന്നു പറഞ്ഞു.

“രജശൻഠ പ്രവൃത്തികളെക്കുറിച്ച് ഞാൻ വാസ്തവത്തിൽ അതുതപ്പെടുത്തും. അവയെല്ലാറ്റി ധാരാളം ജനജ്ഞി

ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്; എന്നാലിന്നുവരെ അതിൽ ഭരക്ഷരം പോലും വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ല. എങ്കിലും—”

“അല്ല! മരുവുമ്പോൾ ആ സഹനീയതയ്ക്കൊട്ടു സംസാരിക്കാതിരിക്കണം!” എന്നു ഫേമനളിനി അപേക്ഷിച്ചു.

അന്നു:— “ഞാൻ അതൊന്നും വിശ്വിക്കാൻ തയ്യാറായില്ല. നമ്മുടേയും നമ്മുടെ മിത്രങ്ങളുടേയും സന്തോഷസന്താപങ്ങൾ, കാരോരുത്തരേയും വേർപെടുത്താൻ പാടില്ലാത്ത വിധം ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. അവരുടെ പ്രവൃത്തികളെ നമുക്കൊരിക്കലും മനസ്സാൻ സാധിക്കുകയില്ല!”

ഫേമ:— “അല്ല, അങ്ങിനെല്ല. നമ്മുടെ സുഖദുഃഖങ്ങൾക്കു വേറൊരാൾ കാരണമാകുവാൻ ഞാൻ അനുവദിച്ചിട്ടുടാ. അപ്പൻ എങ്ങനെയെന്ന് അനുവശ്യമായി സങ്കടപ്പെടുന്നതു കണ്ടാമ്പോൾ എനിക്കു ലജ്ജയുണ്ടാകുന്നു.”

“ഫേമ! എനിക്കു വയസ്സായി. നീ സുഖമായി അമസിപ്പെന്നതു കണ്ടാലേ ഏനിക്കു സമാധാനമുണ്ടാകയുള്ളൂ. നിന്നെ കല്യാണംകഴിച്ചു കൊടുക്കാതെ എങ്ങനെയാണു് ഞാൻ സമാധാനത്തോടെ മരിക്കുക!”

ഫേമനളിനി മറുപടി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. അന്നദബാബു തുടർന്നു: “കാരണം, ഒരിക്കൽ കുറിച്ചാകാം നേരിട്ടവനെ പിമാരിച്ചു; ജീവിതത്തിൽ ഒഴിച്ചുപോകാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്ത മില സംഗതികളെ ഒരിക്കലും തള്ളിക്കളയുവാൻ പാടില്ല. നിന്റെ സങ്കടാവസ്ഥയിൽ, ജീവിതം എന്തു വിധം സൗഭാഗ്യ സംപൂർണ്ണവും ഉപകാരപ്രദവുമാക്കിക്കൊണ്ടുവാൻ സാധിക്കുമെന്നാലോചിക്കാനതിനുള്ള ശക്തി നിനക്കില്ല. നിനക്കു നന്മയുണ്ടാകണമെന്നല്ലാതെ ഏനിക്കു വേറൊരുതേരുമില്ലെന്ന് മനസ്സിലാക്കുകയുള്ളൂ. നിനക്കു് എങ്ങിനെ നന്മയാണെന്നും സൗഭാഗ്യവും ലഭിക്കുമെന്ന് ഏനിക്കറിയാം. അതു കൊണ്ടുതന്നെയാണു് ഞാൻ കൊണ്ടുവന്ന വിവാഹാലോചന തള്ളിക്കളയരുതെന്നു് നിന്നോടു പറയുന്നതു്.”

അന്നദബാബു ഇരുട്ടിൽനിന്നു് അടുത്തു ചെന്നു് അവളുടെ ബാഷ്പാർദ്രമായ കണ്ഡാലങ്ങളെ സ്पर्ശിച്ചു. അനന്തരം കൈയ് സാവധാനം അവരുടെ തലയിൽ വെച്ചു. വേറൊന്നും അദ്ദേഹം അവളോടു പറഞ്ഞില്ല.

പിറേറടിവസം പ്രഭാതത്തിൽ പിതാവും പുത്രിയും ചായുകിട്ടുകൊണ്ട് മഞ്ഞണപ്പിവിരിയോമ്പാൾ അക്ഷയി കണ്ഠിവാൻ, “അവരെപ്പറ്റി ഇതുവരെ യാതൊരു വിവരവും ലഭിച്ചില്ല” എന്ന് അന്നദബാബുചിന്റെ നന്മനകൊണ്ടുള്ള, പ്രശ്നത്തിനത്തരമായി, അക്ഷയി പ്രസ്താവിച്ചു. പിന്നീട് ഒരു കുപ്പി ചായ കഴിച്ചുകൊണ്ട് അയാളും അവയുടെ അടുക്കലിരുന്ന്, അക്ഷയി സംഭാഷണം തുടർന്നു. “മേൽശന്റേയും കമലയുടേയും വക ചില സാമനങ്ങൾ ചന്ദ്രവർത്തിയുടെ വീട്ടിൽ കിട്ടിപ്പോയില്ല. അത് എവിടെ അയക്കണമെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന് യാതൊരു തുപശില്ല. നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ എവിടെ താമസിക്കുന്നുവെന്ന് അറിയുകയാണെങ്കിൽ രമേശബാബു തീച്ചയായും നേരെ നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വരാതിരിക്കുമില്ല; അതുകൊണ്ട് നിങ്ങൾ പക്ഷെ—”

“അക്ഷയി നിങ്ങൾക്കു കേവലം കിരിച്ചറിവുണ്ടെന്നാണുതാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നത്. രമേശൻ എന്തിനാണിവിടെ വരുന്നത്? എന്തിനാണ് ഞാനയാളുടെ സാമനങ്ങൾ ഏറ്റുവാങ്ങുന്നത്?” എന്ന്, അന്നദബാബു കേവലത്തോടെ അക്ഷയിയെ തടുത്തു പറഞ്ഞു.

“കൊള്ളാം. എന്തെല്ലാം അപരാധം മേൽശന്റാബു ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ അതിനുള്ളും അയാൾ ഇപ്പോൾ മനസ്സാർപ്പം പശ്ചാത്താപിക്കാതിരിക്കുമില്ല. അയാളുടെ പൂർവ്വിതങ്ങൾ ഇപ്പോൾ അന്തരോദനഭാവം പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ അതു വളരെ കഷ്ടമാണ്. അയാളുമായി ഒരു തരത്തിലും ഇടപെടരുതെന്നാണോ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?”

“അക്ഷയി, ഈ സംഗതി പറഞ്ഞ് നിങ്ങൾ ഞങ്ങളെ ശല്യപ്പെടുത്തുവാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്. യാതൊരു കാരണവശാലും ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചിനിമേൽ ഏതെന്നാലും സംസാരിക്കരുതെന്ന് ഞാൻ നിങ്ങളോടപേക്ഷിക്കുന്നു.”

“അല്ല! കോപിക്കാതിരിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ അപ്പുറത്തു തെരുവുവട്ടത്തുപോകാം. അക്ഷയിബാബു ഇപ്പോഴുള്ളതു പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ” എന്ന് ഫേമനളിനി പിതാവിനെ ശാന്തനാക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു.

അമ്മയ്ക്കു വി:—“ഇനിക്കെലിപ്പ. അമ്മൻ മാപ്പു ചോദിക്കുന്നു. ഇതു
അമ്മനിക്കെലിപ്പ.”

— 11 —

1310 1311 1312 1313 1314 1315 1316 1317 1318 1319 1320 1321 1322 1323 1324 1325 1326 1327 1328 1329 1330 1331 1332 1333 1334 1335 1336 1337 1338 1339 1340 1341 1342 1343 1344 1345 1346 1347 1348 1349 1350 1351 1352 1353 1354 1355 1356 1357 1358 1359 1360 1361 1362 1363 1364 1365 1366 1367 1368 1369 1370 1371 1372 1373 1374 1375 1376 1377 1378 1379 1380 1381 1382 1383 1384 1385 1386 1387 1388 1389 1390 1391 1392 1393 1394 1395 1396 1397 1398 1399 1400 1401 1402 1403 1404 1405 1406 1407 1408 1409 1410 1411 1412 1413 1414 1415 1416 1417 1418 1419 1420 1421 1422 1423 1424 1425 1426 1427 1428 1429 1430 1431 1432 1433 1434 1435 1436 1437 1438 1439 1440 1441 1442 1443 1444 1445 1446 1447 1448 1449 1450 1451 1452 1453 1454 1455 1456 1457 1458 1459 1460 1461 1462 1463 1464 1465 1466 1467 1468 1469 1470 1471 1472 1473 1474 1475 1476 1477 1478 1479 1480 1481 1482 1483 1484 1485 1486 1487 1488 1489 1490 1491 1492 1493 1494 1495 1496 1497 1498 1499 1500 1501 1502 1503 1504 1505 1506 1507 1508 1509 1510 1511 1512 1513 1514 1515 1516 1517 1518 1519 1520 1521 1522 1523 1524 1525 1526 1527 1528 1529 1530 1531 1532 1533 1534 1535 1536 1537 1538 1539 1540 1541 1542 1543 1544 1545 1546 1547 1548 1549 1550 1551 1552 1553 1554 1555 1556 1557 1558 1559 1560 1561 1562 1563 1564 1565 1566 1567 1568 1569 1570 1571 1572 1573 1574 1575 1576 1577 1578 1579 1580 1581 1582 1583 1584 1585 1586 1587 1588 1589 1590 1591 1592 1593 1594 1595 1596 1597 1598 1599 1600 1601 1602 1603 1604 1605 1606 1607 1608 1609 1610 1611 1612 1613 1614 1615 1616 1617 1618 1619 1620 1621 1622 1623 1624 1625 1626 1627 1628 1629 1630 1631 1632 1633 1634 1635 1636 1637 1638 1639 1640 1641 1642 1643 1644 1645 1646 1647 1648 1649 1650 1651 1652 1653 1654 1655 1656 1657 1658 1659 1660 1661 1662 1663 1664 1665 1666 1667 1668 1669 1670 1671 1672 1673 1674 1675 1676 1677 1678 1679 1680 1681 1682 1683 1684 1685 1686 1687 1688 1689 1690 1691 1692 1693 1694 1695 1696 1697 1698 1699 1700 1701 1702 1703 1704 1705 1706 1707 1708 1709 1710 1711 1712 1713 1714 1715 1716 1717 1718 1719 1720 1721 1722 1723 1724 1725 1726 1727 1728 1729 1730 1731 1732 1733 1734 1735 1736 1737 1738 1739 1740 1741 1742 1743 1744 1745 1746 1747 1748 1749 1750 1751 1752 1753 1754 1755 1756 1757 1758 1759 1760 1761 1762 1763 1764 1765 1766 1767 1768 1769 1770 1771 1772 1773 1774 1775 1776 1777 1778 1779 1780 1781 1782 1783 1784 1785 1786 1787 1788 1789 1790 1791 1792 1793 1794 1795 1796 1797 1798 1799 1800 1801 1802 1803 1804 1805 1806 1807 1808 1809 1810 1811 1812 1813 1814 1815 1816 1817 1818 1819 1820 1821 1822 1823 1824 1825 1826 1827 1828 1829 1830 1831 1832 1833 1834 1835 1836 1837 1838 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845 1846 1847 1848 1849 1850 1851 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860 1861 1862 1863 1864 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875 1876 1877 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128

മകനുവേണ്ടിയാണ് മോശിപ്പോയത്. മോശിപ്പോയതിനുള്ള ദിവസം സമീപിച്ചു. സാമാന്യരല്ലാത്ത അംഗങ്ങളുള്ളവരായിരുന്നു. ആ യാത്രയ്ക്ക് തക്കസ്സാധി എടുത്തതിനും അറ്റകുറ്റപണിയും ഉണ്ടാകണമെന്ന് കരുത്ത് അനുഭവിച്ചു. അദ്ദേഹം മോശിപ്പോയതിനുള്ള മുമ്പാകെയാണ് ഇതിനുള്ള നല്ലനാമങ്ങൾ തോന്നിയ സന്ദർഭങ്ങൾ വരണമെന്ന് അദ്ദേഹം ആത്മാർത്ഥമായി പ്രാർത്ഥിച്ചു. എന്നാൽ അവളുടെ ആശങ്കകൾ സഫലമായിത്തീർന്നില്ലായിരുന്നു. കൈവന്നില്ല.

[illegible][illegible]

അന്നു രാത്രി വിവിധവിധ കലാരൂപങ്ങൾ അവരുടെ ശ്രീതിൽ കിടന്നുറങ്ങുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു. പീറ്ററു മിറസും രാമിയെ നാവരുടെപ്പുറം വെട്ടിയിൽ അവളെ ഉറപ്പുക്കുറിപ്പയ്ക്കുകയും കൈയ്ക്കും

ചോതി. മുക്കുതമ്പാപ്പു തെങ്ങാട്ടുവീടിലും, നിബിളപ്പിള്ളിയിലും കുമ്പളയും, തണ്ടിനും മുന്നിനും മദ്ധ്യേയുള്ള ക്ലാസ്സിൽ സ്രീകുമാരൻ പ്രത്യേകമുള്ള വണ്ടിയിലും കയറി.

അഗാധമനസ്സോടെ കീവണ്ടി കയറിയിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രപ്പിന്നാലോടുകൂടിയവനായ ഒരു മത്തമോതംഗത്തെപ്പോലെ ആ തുത്തുംഗവാരനും ഗർജിച്ചുകൊണ്ടു പോന്നു. ആ മേവാനെ നന്ദിന്റെ നിശിതചിഹ്നങ്ങളോടുകൊണ്ടു കുമ്പളയുടെ ഏതൊരു വിളമ്പലത്തോടും അകലുക തോന്നി. അവൻ പതിനഞ്ചു വയസുള്ള ഒരു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയും, നിബിളപ്പിള്ളി അടുത്തു ചെറുവീടുവരെയും എടുത്തു കൊണ്ടുവരുവാൻ ആഗ്രഹം വെച്ചു.

കുമ്പള കെട്ടുമുട്ടുള്ള കൊടുമുടി. അതു തുറന്നു ഉള്ളിൽ നോക്കിയിട്ട് അവൻ രോഷശ്ലഷിതയായി അട്ടഹസിക്കുവാൻ തുടങ്ങി.

“അയ്യോ, ഞാനാദ്യമായിട്ടുപോലെ തന്നെ, ചന്ദ്രപ്പാ!” കൂടെ കൊണ്ടുവന്നിട്ടില്ല. നിനക്കു ഞാനെന്തിനാണീ ചോദ്യം തന്നെ നാണു? ഞാൻതന്നെ ചെല്ലിപ്പൊക്കിൽ ഒരു കാര്യവും നേരെ നടക്കുകയില്ല. ഏതൊരു സ്വഭാവത്തിലാവാൻ നീ ഇതു മനസ്സിലാക്കുകയാണു്. എല്ലാപ്രകാരത്തിലും എന്തൊരു അസഹ്യപ്പെട്ടു തന്നാണു് നീ തന്നെയെന്നു് അല്ലേ? ഒരു ദിവസം കൂട്ടാനു പ്പില്ല, മറ്റൊരു ദിവസം പാലിൽ ചെളി ചുവയ്ക്കും. നിന്റെ സ്വഭാവമെന്നും ആർക്കും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ലെന്നുണ്ടോ വിചാരം? മീറ്റിക്കൊണ്ടു്, സൂക്ഷ്മിച്ചോ!”

വണ്ടി പാലത്തിൽ കയറിയപ്പോൾ കുമ്പള, മാതൃഗംഗാ തീരത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആ പുണ്യനഗരിയെ അവസാന മായൊന്നുകൂടി കാണുന്നതിന്നു പാതായനത്തിൽക്കൂടി വെളിയിലോട്ടു തലയീട്ട് ഏത്തി നോക്കി.

നളിനാക്ഷൻ ആ പട്ടണത്തിലെവിടെയാണു താമസിപ്പുകൊണ്ടിരുന്നതെന്ന് അവരൾക്കു യാതൊരു നിശ്ചയവുമില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ കീവണ്ടി മുഴങ്ങാതും, നദീപ്രാంతത്തിലുള്ള കടലുക്കളുടേയും, വീടുകളുടേയും, മൃഗങ്ങളായ കേരളക്കുട്ടികളെയും മേത്തോലായ കായ്ക പീണോടും ശീശ്രഗമനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുക, ആ സ്ഥലമെല്ലാം അങ്ങുകെ സാന്നിദ്ധ്യത്താൽ പരിപാവനമാണെന്നു് അവരൾക്കു തോന്നി.

വണ്ടി കഴിയുന്നി, 'ഫോം' പദ്ധതി' എന്നുള്ള ശബ്ദവും പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ട് സാക്ഷാതാ ആദ്യത്തിൽ കടന്നു പോയി.

“ഉദേശ്യം, നീ എവിടെ നിന്നാണിവിടെ വന്നത്?” എന്നു കാര്യം ചോദിച്ചു.

“ഗ്രാസിപ്പുള്ളത്തുനിന്ന്.”

“അവിടെ എല്ലാവരും സുഖമാണോ? അതാവുന്ന സാമ്പത്തിക ഉപയോഗവും വിശേഷമുണ്ടോ?”

“അദ്ദേഹത്തിന് സുഖംതന്നെ.”

“എന്റെ ഭാര്യയ്ക്കി ശൈലജയെക്കുറിച്ചുണ്ടല്ലോ?”
“അമ്മയെ കാണാനായതിൽപിന്നെ അനന്തരപ്പോഴും കരയുകയൊഴിയിക്കുകയാണു്.”

പെട്ടെന്ന് കമലയുടെ കണ്ണിൽ കണ്ണുനീർ നിറഞ്ഞു.
“ഉദിയാ? അവളിപ്പോഴും അമ്മയെക്കുറിച്ചു് ഓർക്കുന്നുണ്ടോ?”

ഉദേശ്യൻ:—“അമ്മ അവിടെ വിട്ടുപോയപ്പോൾ അവരെക്കൊടുത്ത വള കൈയിലിടാതെ അവളോരിക്കളം പാൽ കുടിക്കുകയല്ല, ആ വള രണ്ടും വെട്ടി കൈയാളിക്കൊണ്ടു് ‘അമ്മാണി പൊയ്ക്കുളക്കു’ എന്ന് നിലവിളിക്കും. അതു കേട്ടു് അവളുടെ അമ്മയും കരയും.”

കമല:—“നീ എങ്ങിനാണിവിടെ വന്നത്?”

ഉദേശ്യൻ:—“ഗ്രാസിപ്പുള്ളത്തു് താമസിച്ച് ഏനിക്ക് മുഷിഞ്ഞു. അതുകൊണ്ടു് ഞാൻ അവിടുന്ന് പോന്നതാണു്.”

കമല:—“നീ എവിടെയാണു് പോകുന്നതു്? എന്റെ കൈയിൽ ഒരു ചില്ലിക്കാശുണ്ടാണല്ല.”

ഉദേശ്യൻ:—“സാരമില്ല. എന്റെ കൈയിൽ പണമുണ്ടു്.”

കമല:—“നിനക്കെവിടെനിന്നും കിട്ടി?”

“അമ്മ എവിടെ തന്ന ആ അഞ്ചു രൂപയും ഞാൻ ഇതുവരെ ചെലവഴക്കിയിട്ടില്ല” എന്നുപറഞ്ഞു് അവൻ രൂപാ അഞ്ചുമെടുത്തു കാണിച്ചു.

കമല:—“ഉദേശ്യാ ഭൂത വന്ദു് നമുക്കു് കാശിയിലേയ്ക്കു് പോകാ. നീ ഇത്രു പാവുന്നു? പോയി നമുക്കു് രണ്ടു്

മേൽപ്പറഞ്ഞ വിവരങ്ങൾ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരാൻ നിങ്ങളുടെ സഹായിക്കുമല്ലോ.

“എന്തൊ പരാമർശം” എന്നു ചോദിച്ചു. അവർ ഒരു നിമിഷം കിഴക്കു മുഖത്തു വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വന്നുകഴിഞ്ഞു.

[illegible]

“ഇനി ആഗോളമാണു പോരുകയെന്ന്? എന്ന്, വണ്ടി കയറിയിൽ വന്നു നിന്നപ്പോൾ കുമ്പള ഇളകുകയോട്ടു നോക്കിപ്പോ.

ഉത്തരം:—“അതേ ചുരുക്കപ്പിറക്കണം. രാജീവറാം ഫാമലത്തു്
 ഞാൻ കിരോണ്ടു വന്നാക്കിരാം.”

கனம் :—கொலும்பு சிறைக் காவல்துறையின் வழியாக
புதுச்சேரி”

അവൻ കുമ്പളം ഒരു ചരിവിലായി കയറി; അതിന്റെ കുമ്പളം ഇങ്ങനെ കയറി ഇങ്ങനെ ഒരു കുമ്പളത്തിന്റെ കുമ്പളം കയറി വന്നതിനു ശേഷം ഇങ്ങനെ ഇങ്ങനെ ഏതാനും കുമ്പളങ്ങൾ കയറി വന്നു.

[illegible]

കരറാത്തുളള മുറിയിൽനിന്നു, ഇങ്ങനെ ഒരു മരുപടി കേട്ടു. “ഉടക്കുണയ്യ അമ്മ?” നീ ഏതിടെ ഹിന്നു വന്നു? അപ്പണ മുറ്റത്തുനിൽ ചതുവത്തിലമ്മാവനെന്നൊ കൈ നിൽ ഒരു ഹുക്കയൊട്ടുകൂടി വെളിയിൽ വന്നു. ഉമ്മേക്കുറ മുഖത്തു് ഒരു വലിയ പുഞ്ചിരി പരന്നു.

ആശയയുപദേശങ്ങൾ കൈവച്ചുകൊടുത്തിട്ടുള്ള ആദർശപാത്രം പണിയിച്ചു. അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് സംസാരിക്കുവാൻ തന്നെ അദ്ദേഹം ശ്രമിക്കുകയായില്ല. പിന്നീട് 'താൻ എന്താണെന്ന്' ചോദിക്കുന്നതും, ഇക്കാര്യത്തിൽ എന്തിന് ആവശ്യം അദ്ദേഹത്തിന് താൽപ്പര്യം നിശ്ചയപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു.

[illegible]

വന്നു. അതേ, മുകളിലേക്കു വന്നു." അന്നത്തന്നെ മകളെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: "കൈലാ! കൈലാ! ആരെ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നുവെന്ന് നോക്ക!" കൈലാ വരാത്തതിൽ കൂടി രാമി കോവണിയുടെ മുകളിൽ വന്നുനിന്നു. കുലുക്കത്തോടെ, തൽക്ഷണം അവളെ സാക്ഷാൽ നോക്കിപ്പോയി. കൈലാ അവളെ ആദ്യം തിരിച്ചുകൊണ്ട് അവളുടെ നെറ്റിയിൽ ചുംബിച്ചു.

അതു കേൾക്കുക കോവണിയുടെ കൂടെ അവിടുത്തെ അമ്മായി പ്രവേശിച്ചു. "അമ്മേ! നീ കൈലാളെപ്പറ്റം ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു പോയി അമ്മയുടെ നെഞ്ച് തകർന്നു പോകുമെന്ന് നിനക്ക് അറിയാൻ പാടില്ലായിരുന്നോ?"

അമ്മ — "കൈലാ, അതെങ്ങനെയൊക്കെയായിട്ടു നീ പോയി ആരാൾക്കു വെട്ടും തരാനാളു."

അവൾക്കു കൂടി കൈലാക്കു കൈയ്ക്കു കൈപ്പിടിച്ച് അമ്മയുടെ അമ്മായി! എന്ന് ആവശ്യപ്പെട്ടു. കുലുക്കത്തോടെ കോവണി കൈക്കൊണ്ടു. അവൾക്കു കൈപ്പിടിപ്പിട്ടു പിന്നീട് അവളുടെ കൈയ്ക്കു മേൽനിന്നു ഏറ്റവും നല്ല വസ്ത്രങ്ങളെടുത്ത് അവളെ മാറ്റിയിട്ടു.

കൈലാക്കു മുമ്പാകെ വെച്ചു. അതിനോടടുത്തു കൈലാ കൈയ്ക്കു കൈക്കൊണ്ടു പിറ്റേകൊണ്ടു പോയി കളിപ്പിച്ചു പിന്നീട് അവളുടെ കൈയ്ക്കു മേൽനിന്നു ഏറ്റവും നല്ല വസ്ത്രങ്ങളെടുത്ത് അവളെ മാറ്റിയിട്ടു.

"നീ ഇന്നലെ രാത്രി നല്ലപോലെ ഉറങ്ങിയില്ലേയ്ക്കോ അമ്മേ. നോക്കുക, നിന്റെ കണ്ണു വളരെ താങ്ങിയിരിക്കുന്നു! ഞാൻ നിനക്ക് ആരാനെ അമ്മയെപ്പറ്റം നീ പോയി കിടന്നുവെന്ന് എന്ന് കൈലാ കുലുക്കത്തോടെ പറഞ്ഞു.

കുലു:— "മേലേക്കു പോയി, അമ്മേ! അമ്മയുടെ കൂടെ അമ്മയെപ്പറ്റം വിളിക്കുക."

അമ്മ രണ്ടുപേരെയും വിളിക്കുകയും ചെയ്തു. അമ്മയുടെ ഉപദേശം അനുസരിച്ച് അമ്മയെ കൈക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു പോയി. അമ്മയുടെ കൈക്കൊണ്ടു പോയി. അമ്മയുടെ കൈക്കൊണ്ടു പോയി.

"പിറ്റേന്ന് വെക്കുന്നത് ഇതുവരെ എടുത്തിട്ടില്ലേ" എന്ന് അമ്മയെ വിളിച്ചു.

"അമ്മേ! അമ്മയുടെ കൂടെ വരുന്നതായിട്ടു. അമ്മ ഇവിടെ ഉണ്ട്. അമ്മയ്ക്കു നോക്കിക്കൊള്ളൂ." കൈലാ

സ്വയംഭരണ മിഷനാഫീസ് വിവിധ വെർഷെട്ട് ഇന്റിന മൂവ് ക്വി മലയം താമസി ചിട്ടിളാക്കിത്തന്നു.

[illegible]

— (6) —

1000 33

അന്നു ചെങ്കൽ അംഗങ്ങൾ അമ്മുചനെ സമ്പാദിച്ച കര
മയുടെ ഉത്തുവാഗതനെന്നുപ്രസി അവിൽ അവിൽ അമ്മുചനെ
സംസാരിച്ചിട്ടു. എന്നാലാൽ കടമെ ൽ അമ്മുചനെ പ്ര
ത്യേക ബഹുമാനം വഴിച്ചിട്ടുള്ളത് അമ്മുചനെ ഇന്നിപ്പോൾ മന
സ്സിലാക്കിയിരുന്നു.

കുമാരൻ ഉദ്യോഗത്തിനുള്ള കാരണം എന്തെന്നറിയാതെ വെക്കുന്നു, അവർ പോയത് എവിടെയെന്നെന്നോ ആ ഗൃഹത്തിലുള്ള ആരും അവരോട് ചോദിച്ചിട്ടില്ല, ഓരോ കാരണത്തിന് ഗാഢിപുരുഷന്മാരിനും അവരോടൊന്നിച്ചു വന്നിട്ടുള്ള ആ കുടുംബത്തിലെ മറ്റൊരാളോടൊന്നെപ്പോലെ അവർ അവരോടൊന്നായി. ഉദ്യമത്തെ വളർത്തുമൃഗമായ ലക്ഷ്മി മാരകം കുമ്പസാരം വെക്കുകയും കേരളം സമാജനീയവർ ചോദിച്ചു. എന്താണ് ആ വിഷയത്തെപ്പറ്റി യാതൊന്നും സംഭവിച്ചുപോകുമെന്നോ അവരെ അർത്ഥവൽ വിശദീകരിച്ചു.

അന്നു രാത്രി മൈലാജ, കുമാരന്റെ, അവളുടെ കിഴങ്ങിൽ ഒരു കൈയെടുത്ത് മോശംകൊണ്ടുകൊണ്ട് മോശംകൊണ്ട് കൊണ്ടുപോയവനും തടയാതി അത് കുമാരന്റെ വിഷയത്തിന്. വിഷയമായ കാര്യങ്ങളെ അവരും തന്നെ പറയുന്നതിലുള്ള മുകൾക്കും ഒരു കൈയെടുത്തുകൊണ്ടു ചോദ്യം, നിങ്ങളല്ലോ എന്തു വിചാരിച്ചു? എന്റെ അമ്മ നിങ്ങളോടു വളരെ ചോദിച്ചുവെന്ന് അമ്മയ്ക്ക് എന്ത് കുമാരൻ ചോദിച്ചു.

മൈലാജ:—“നിന്റെ അമ്മ ചോദിച്ചുവെന്ന് എന്റെ അമ്മ മായാജലം വേറെ വെച്ചു വളരും ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ നീ കിടന്നപ്പോൾ ഇതു കേൾക്കാനോ ഒരു ദൃഷ്ടം ചെയ്തുകൊണ്ടു നീ അമ്മയെക്കൊണ്ട് അറിയാമായിരുന്നു. നിന്റെ കഴാക്കിയ ചോദ്യത്തിന്റെപ്പറ്റി വിചാരിച്ചാൽ എന്റെ ഉടമയെ വളരെ ഉറപ്പിച്ചത്. കിടന്നപ്പോൾ ഒരു അമ്മയെപ്പോലെ വെച്ചാൽ കൊണ്ടു” ഇങ്ങനെയുള്ള ഉറപ്പിയും എങ്ങനെ സംഭവിച്ചതേ!”

കുമാരൻ:—“ചോദ്യം, കുമാരൻ ചോദ്യം ചെയ്തതെന്താ?”

“അമ്മ, നിങ്ങളോടും എനിക്ക് കേൾക്കണം” എന്നു വാസംവെക്കുന്നതായി ചോദ്യം ചെയ്തുകൊണ്ടു.

കുമാരൻ:—“ചോദ്യംകൊണ്ട് അത് ഉറപ്പായതെന്ന് പറയാനുള്ളത് എന്തെങ്കിലും മോശം ചോദ്യം ചെയ്തുകൊണ്ടു. അപ്പോൾ എനിക്ക് ഒരു അമ്മയായിട്ടു തീർന്നുവെന്ന് വാൽ സമാജനീയവർ. കിടന്നപ്പോൾ കൊണ്ടുവന്നതൊക്കെ അത് എന്റെ എന്തെങ്കിലും തീർന്നു.

നീക്കവും നീക്കമുള്ളതു മുഖത്തു നോക്കുവാൻ തന്നെ എന്തെങ്കിലും സാധിക്കുകയില്ലെന്ന് ഞാൻ അന്നു വിചാരിച്ചു. ചേച്ചി, എനിക്കു് അമ്മയോ, സഹോദരിയോ ഇല്ല. നിങ്ങൾ തന്നെയാണു് എന്റെ അമ്മയും, സഹോദരിയും. അതുകൊണ്ടുതന്നെ കാര്യം മുഴുവൻ ചേച്ചിയോടു പറയുവാൻ ഭാവിക്കുന്നതും. അങ്ങനെയല്ലായിരിക്കുന്നതിൽ ഞാൻ ഇതു് ശരിക്കും തീരുമാനമോടും പറയുകയില്ലായിരുന്നെ.

കിടക്കുവാൻ പ്രയാസമുണ്ടെന്നു കണ്ടു് കുമ്പള എഴുന്നേറ്റിരുന്നു. കൈലാലയും ഏഴനേറു് അവൾക്കു് അഭിമുഖമായി ഇരുന്നു. അനന്തരം കുമ്പള അവളുടെ വിവാഹശേഷമുള്ള കിര മുഴുവൻ കൈലാലയോടു പറയുവാൻ തുടങ്ങി.

അവൾ കല്യാണത്തിന്നു മുമ്പാ, വിവാഹദിവസം മാത്രമിരിക്കും. അൻപതു വർഷം മുഖത്തു് തിരികെത്തന്നതും നോക്കിയിരിക്കുന്നു. ചന്ദനമുപ്പാൾ കൈലാലയ്ക്കു് അടുത്തിരിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

“ഇതുപോലെ ഒരു അറിയാൻ പാടില്ലാത്ത ഒരു പാപ്പിനെ ഞാൻ ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ല. എന്തെങ്കിലും കല്യാണമുണ്ടാകാതെപ്പോകും എനിക്കു നിന്നത്തോളം പ്രായം കുറവായിരുന്നെ. എന്റെ ഭർത്താവിനെ നോക്കുവാൻ അനേകമുണ്ടുണ്ടെന്നുമാണ് അത്ര വളരെ ലജ്ജയ്ക്കു് ഞാൻ വശമുണ്ടായിരുന്നെവെന്ന് നീ വിചാരിക്കരുതു്.”

കുമ്പള തുടർന്നു: “ചേച്ചി, ലജ്ജയ്ക്കുണ്ടല്ലോ എന്നു ഞാൻ നോക്കുന്നതിനാലാതു്. എനിക്കു വിവാഹത്തിനുള്ള പ്രായം അതികൂടിച്ചിരുന്നു. അങ്ങനെയു ഹരിക്കുമ്പോൾ ചെട്ടു വയസ്സു കഴിഞ്ഞാൽ എന്റെ കല്യാണം അടുത്തുതന്നെ നടത്തുവാൻ തീർച്ചയാക്കിയതു്. അപ്പോഴെന്നെ അമ്മയ്ക്കു കഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കുമല്ലോ ഇതി ശ്വേതപ്പുറത്തിനടുത്തു. എന്റെ പ്രായത്തിൽ ഒരു ഭർത്താവിനെ ലഭിച്ചതു് വെറും മാത്ര കഷ്ടതയാണെന്നു കാണിക്കുന്നതിന്നു വേണ്ടിയത്രെ ഞാൻ അടുത്താണെന്ന ഒരു നിമിഷമെന്നപോലും നോക്കുന്നതിനാലാതു്. അപ്പോൾ അടുത്താണെന്നു അല്ലാതെന്നുവെറും അറിയില്ലാത്ത കാര്യമായി ഗണിക്കുന്നതു് തീരെ മറ്റൊരു കാര്യം അറിയുന്നതാ

ഒന്നാംകൂട്ടി അടൻ വിചാരിച്ചു. അതിനു ചെലവെന്താണ് അന്ന് ഇതെല്ലാം ഇപ്പോൾ അനുഭവിക്കുന്നത്."

കുറച്ചുനാൾക്കുള്ളിൽ കുറച്ചു നേരം പാഞ്ഞിട്ടു. പിന്നെയും ഇതാണ്: പലപ്പോഴുംതന്നെ അമ്മയെ കയറിപ്പോയ വളരെ മുക്കിയപ്പോൾ എന്റെയെ കൈ പ്രാപിച്ചുവെന്ന് അത് വിശദമാക്കി. മുറയ്ക്കുന്ന പാറക്കിട്ട് അമ്മ എന്താണെന്ന് അത് അത് പാഞ്ഞ സമയം എന്ന് കെട്ടിപ്പു. ആ കൈപ്പന്ത് എന്റെ മീ പിടിക്കുകയെന്നാണ് അത് വിചാരിച്ചിരുന്നു. ആ കൈപ്പന്ത് എന്റെ അന്താവെല്ലാത്ത സമയത്ത് "മുട്ടിപ്പോ" അത് പാഞ്ഞ സമയം അത് അറിയാതിരുന്നില്ല" കൈപ്പന്ത് വിസ്താരമെങ്കിലും നടുക്കിപ്പോയി. അതിനു പാടി എഴുന്നേൽ. കുറച്ചുനേരം അടുത്തുവെല്ലു നീക്കി. കൈയ്ക്ക് അവളുടെ കഴുത്തിലിട്ട് കെട്ടിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചു: പലപ്പോഴും, അത് വിചാരിക്കാൻപോലും വെല്ലു ഇപ്പോഴെന്തിനെയെല്ലാം ഉപയോഗിച്ചു. അമ്മയെ, വളരെ അടുത്തായിരിക്കുന്നത്."

"അതെ, വെട്ടി; അത്" വളരെ അടുത്തായിരുന്നു അത് അത് മുക്കിയപ്പോൾ നോക്കിയിൽ എത്ര അടുത്തായിരുന്നു."

"പലപ്പോഴും അടുത്തായിരുന്നു അറിയാതെക്കൊണ്ടിരുന്നോ?" എന്ന് കൈപ്പന്ത് ചോദിച്ചു.

കുറച്ചു ഇതാണ് പാഞ്ഞു: "കുറച്ചുനാൾ കഴിഞ്ഞു ഒരു ദിവസം അമ്മയെ എന്ന് 'സൂപ്പി' എന്ന് വിളിച്ചു. എന്റെ പേര് കുറച്ചു എന്താണു? പിന്നെ എന്താണ് സൂപ്പി എന്ന് അത് വിളിക്കുന്നത്?" എന്ന് അത് അടുത്തടുത്തായി ചോദിച്ചു. അപ്പോഴാണ് ഈ പേരായെല്ലാം അമ്മയെ മനസ്സിലാക്കിയത്, എന്നെന്തിനാ അമ്മയെ ചോദിച്ചു, ആ കാലത്തെക്കുറിച്ച് വിചാരിക്കുമ്പോൾ പോലും ആദ്യത്തേതും മുഖത്തു നോക്കുമ്പോൾ അത് കൈയ്ക്കുവെട്ടുന്നില്ല." വീണ്ടും അവർ ഇഷ്ടികാവുമ്പോൾ അവലംബിച്ചു.

അല്ലാത്തതിനാലുള്ള കഥ മുറയ്ക്കൽ കൈപ്പന്ത് ചോദിച്ചു.

അത് മുറയ്ക്കൽ കേട്ടുകഴിഞ്ഞു അവർ കുറച്ചുനേരം പാഞ്ഞു: "അതെ, വളരെ അടുത്തായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നീ അപ്പോൾ ചോദ്യമുള്ളവരെന്നെ പാഞ്ഞിരിക്കാൻ നിവൃത്തി

കിട്ടു. മലക്കുമാപ്പാദിർ കൊല്ലത്തെ മലക്കുമാരനും കൈയിൽ കൊണ്ടിരുന്നതു നന്നായി. നീ എന്തു ചേണമെങ്കിൽ പറഞ്ഞുകൊള്ള. ആ സാമൂതിരിയെക്കുറിച്ച് എന്തിനെ വളരെ സംഭാഷിച്ചു.”

“കുരുവേ, ഞാൻ അധികം ഇരുട്ടി. നീ കിടന്നാൽ, ഇതിനുമുമ്പ് കുരുവേക്കു മാത്രം ഉണ്ടായിരുന്ന പിടപിട്ടുകൊണ്ടിരുന്നതിനാൽ നിനക്കു വളരെ അറിയാം മനോഹര. എന്താ ചേണമെന്നു നാളെ നമുക്കു തീർപ്പാക്കണം.”

കുരുവേർ ചാമരപ്പിറിയുള് എഴുന്നീൽ ആ എഴുത്തു കരളയുടെ കൈത്തൊഴി ഉണ്ടായിരുന്ന പിടപിട്ടുവാൻ മാത്രം മലക്കുമാരനും അദ്ദേഹത്തെ പിതൃവൃത്തത്തിൽ രഹസ്യമായ ഒരു സാക്ഷാദർശനം നൽകി. എഴുത്തു അവൻ അല്പമേറെ കൈയിൽ കൊടുത്തു.

അമ്മാവൻ കണ്ണുകൾ എടുത്തുവെച്ച് ആ എഴുത്തു ആപാദിച്ചു. സാമയുടനീളം ചിന്തിച്ച് അതു തിരിച്ചു കട്ടി ലാക്കി. കൂക്കിർന്നിന് കണ്ണുകൾ എന്തു കാണിച്ചു. പതിമൂന്നാം വയസിലായിട്ട്: “അഹ, ഇനി ഇപ്പോൾ എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതു്?”

കുരുവേ: — “മുളകുമാരൻ ഇവരെപ്പറ്റിയും, മുളകുമാരനും കിട്ടിട്ട് കാച്ചിയിരുന്നതായി. ഡാക്ടർ നമുക്കുണ്ടെന്നു നീ വിളിച്ചുകൊണ്ടു ചെന്നുവന്നോ? അദ്ദേഹത്തിനേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാതാപിതാക്കളെയും കരിച്ചു പലതും പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഇതുവരെ അവരെ കണ്ടിട്ടില്ല.”

ഡാക്ടർ, കട്ടിയെ രോഷപാൽ വന്നു. അവളെ കാണുന്നതിന് കൈവേല വലിയ താല്പര്യം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

“കുരുവേ കാലിയേ” എന്ന് അവൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. നിശ്ചിതവയസു കഴിഞ്ഞുവെച്ച് നമുക്കുണ്ടെന്നു കാണുവാനുള്ള അവസരം അർജ്ജവമായി പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന കുരുവേക്കു കൂടുതൽ ഇപ്പോൾ ലഭിക്കുകയുണ്ടു് എഴുന്നേറ്റുകൂടിയിട്ടു.

ഡാക്ടർ തെമ്മാടി, കുരുവേ, നിനക്കുവേണ്ടി ഇനി എന്തിന് ഇവിടെനിന്ന് മൊഴിയെ സമയം കളവാൻ സാധിക്കുകില്ല. ഉമിയുള് വിടുക്കുക്കുട്ടിയെ സുഖമുള്ളിലൊത്തുകൊണ്ടു്

പക്ഷർ അധികനോടും ഇവിടെ താമസിക്കുകയില്ല. നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായപ്രകാരം ഇവിടം ഞാൻ ഇവിടെ നിൽക്കുകയാണെങ്കിൽ എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തെ കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ല" എന്നു വ്യക്തിപരമായ അഭിപ്രായം കരുതുന്ന പിടിച്ചു വലിച്ചു വരുത്തലും കൊണ്ടുവന്നു.

നഗ്നനായ ഒരു ഉദിരം നോക്കി പൂർവ്വം കൊട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഒരു വസ്ത്രം നിറയെപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് ശേഷം അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു.

"കുറേയേ, നിനക്ക് അനേകം ഭേദങ്ങളും നേരിട്ടുവെങ്കിലും നീ ഇപ്പോൾ ഭാഗ്യമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഞാനും രണ്ടാമിനും അതേപോലെ ഇരിക്കണം നിനക്കു വേണ്ടി കാര്യങ്ങൾ എല്ലാം ഞങ്ങൾ ശ്രമിച്ചുവെന്ന്. ഇതിനിടയിൽ ഉദിരം ചിതറിപ്പോകുന്നത് കൂടുതൽ ദുഃഖം വരുത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് നിനക്ക് അദ്ദേഹത്തെ കാണാൻ സാധിക്കാൻ കഴിയുകയില്ല!" എന്നു കൈവലി പറഞ്ഞു.

നഗ്നനായ ഒരു വീട്ടിൽ ഇപ്പോൾ ഉള്ള സന്ദർഭം നോക്കി ഒരു വിധം അത്ഭുതപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം വിചിച്ചു കൊണ്ടു വന്നവൻ പോയി. അദ്ദേഹം വെളിയിൽ പോയിരിക്കുന്നുവെന്ന് ഒരു കൂട്ടം അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു. "ശരി, ധാരാളം അത്ഭുതങ്ങളും. ഞാൻ ഇവിടെ നിൽക്കുന്നുവെന്ന് പോയി അവരോട് പറയൂ; അതെ, ഒരു വ്യക്തിയായാണ് അവരെ കാണാൻ കഴിയുന്നിരിക്കുന്നുവെന്നു പറയുക" എന്നു കൈവലി പറഞ്ഞുവെന്ന് പറഞ്ഞു.

കൂട്ടം പോയി തിരിച്ചവർ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടെത്തിയതും സന്ദർഭത്തിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. അവരെ സ്വയം പരിചര്യപ്പെടുത്താൻ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു.

"അദ്ദേഹം പ്രശ്നപ്പെട്ടു കേൾക്കുകയും ഏതൊരു പലതും ധാരാളം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ അദ്ദേഹം കണ്ടു അനേകം വാങ്ങിപ്പോകുന്നതിനാണ് ഞാൻ വന്നിട്ടുള്ളത്. എന്റെ മകളുടെ ഒരു കട്ടിയും സുഖമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഞാൻ അവിടുത്തെ മകനെ അന്വേഷിച്ചു വന്നു അദ്ദേഹം വെളിയിൽ പോയിരിക്കുന്നുവെന്നറിഞ്ഞു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം കണ്ടു വന്നിട്ടു തിരിച്ചുപോകുന്നത് നന്നായിരിക്കുമെന്ന് എനിക്ക് അറിയില്ല."

“നളിനാൻ ഭവനം തിരിച്ചുവരും. നിങ്ങൾ അവിടെ അല്പനേരം ഇരിക്കണം. നോക്കൂ ചെവുകൊണ്ടല്ലേ. നിങ്ങൾ അതിനാൽ വല്ലതും അറിയും!” എന്ന് നീലീങ്കവി അമ്മാവനോട് പറഞ്ഞു.

ചക്രവർത്തി:—“അമ്മ നോക്കൂ അങ്ങനെ എന്തൊരു ചെറുക്കൻ. ചോക്കോടൊക്കെയും ഇല്ലാത്തൊന്നിപ്പോലെയൊന്നാണോ. അയാൾ നല്ലതുപോലെ അമ്മയോട് കഴിക്കണമെന്നാണോ!” എല്ലാകാലം എന്തൊക്കെയാണോ നിശ്ചയിക്കണം. എന്റെ ഈ കറവു മൂലം അയാൾ ശോച്യാവസ്ഥയിലായിരിക്കണം വിട്ടിട്ടു് എന്നു കരുതിയാക്കാമല്ലോ.”

ദേവദാസി വളരെ സന്തോഷിപ്പു് അമ്മാവനോടു നമിക്കാത്തവർ കൈയടക്കാതെ നിൽക്കിപ്പോ.

“നോക്കൂ മേത്തലം ഇരിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങൾ വെട്ടെന്ന് അയാൾ അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. അതു കൊണ്ടിപ്പോൾ അധികമൊന്നും അറിയാതെ നില്ക്കും.”

അമ്മയോട്:—“വെട്ടു് എന്തൊരു ഭയപ്പെടുത്തുന്നതു്. അയാൾ കൈവെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതു്. കൈവെട്ടു് ചോക്കോടൊക്കെയും കഴി. ചോക്കോടൊക്കെയും കൈവെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതു്. എന്റെ വീട് കൈവെട്ടു് അറിയിക്കും.”

ഈ ഭാതിവി എന്തൊരു സന്തോഷത്തോടുകൂടിയിട്ടുണ്ടോ. “മേത്തലം അമ്മാവൻ നളിനാക്കന്റെ വീട്ടിലെ കൈവെട്ടു് അറിയിക്കും.”

ഒരു ദിവസം കൈവെട്ടു് ചക്രവർത്തി വിട്ടിട്ടുപോയതു. “നളിനാ, നീ ചക്രവർത്തിയോട് പ്രതിഫലിക്കണം വെട്ടെന്ന്. അമ്മ കൈവെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനോടു കൂടി അതൊക്കെയും പ്രത്യേകിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കണം. അതോട് എന്തോട് അതൊന്നും വെട്ടു്. ഉടൻതന്നെ ഒരു സന്തോഷത്തോടെ, കൈവെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനോടു കൂടി.” എന്ന് ചക്രവർത്തി പറഞ്ഞു.

കിടപ്പുമ്പോഴും കൈവെട്ടു് ചക്രവർത്തിയോടു കൂടി വെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനോടു കൂടി. കൈവെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനോടു കൂടി. കൈവെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനോടു കൂടി. “കട്ടി, വെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനോടു കൂടി. ഇന്ന് കൈവെട്ടു് അറിയിക്കുന്നതിനോടു കൂടി.”

“ചേച്ചി കൂടിവരണം” എന്ന് കമല ശൈലജയെ ക്ഷണിച്ചു.

“ഉമിക്കു സുഖമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഞാൻ വരുന്നില്ല” എന്നു ശൈലജ പറഞ്ഞു.

കടവിൽ കളികഴിഞ്ഞ് അമ്മാവൻ കമലയോടു കൂടി മടങ്ങി. എന്നാൽ നഗ്നിയോടൊപ്പം പോയ വഴിയിൽക്കൂടിയില്ല തിരിച്ചു വരുന്നത്.

അവർ മാറ്റമില്ലാത്ത കളികഴിഞ്ഞ് പട്ടു വസ്ത്രം ധരിച്ച്, ഗൗരവമുള്ള നിറച്ച ഒരു പാത്രം കൈയിലെടുത്തുകൊണ്ട് നഗ്നിയോടൊപ്പം വന്ന ഒരു വൃദ്ധയുടെയടുത്തു, എത്തി. അമ്മാവൻ കമലയെ വഴിയിൽ വിടിച്ചുവിട്ടതിനെത്തുടർന്ന് പറഞ്ഞു: “ഡോക്ടർ ബാബുവിന്റെ മാതാപാതാ അമ്മ. അവളുടെ മുമ്പിൽ നമസ്കരിക്കുക.” കമല ഈ രക്ഷയോടെ കട്ടപ്പോൾ ഒരു നടുങ്ങിപ്പോയി. എങ്കിലും അവൾ ഉത്തരച്ചെന്നതിൽ വൃദ്ധയുടെ മുമ്പിൽ സ്വയംതാഴ്മയോടെ ചെല്ലുകൊണ്ട് അവളുടെ കാലിയിലെ പൊടിത്തൊട്ടു ശിശുവിൽ അടിച്ചു.

“കാമന നീ ആരാണ്, എന്തൊരു സന്തതം. സർവ്വകുലങ്ങളുമുൾക്കൊണ്ട ഒരു ഭൂമിയിലിരിക്കുന്നത് എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അമ്മാവൻ കമലയെ അടുത്തുവരുത്തുവാനായി, മുഴുവനും താരി, കവിച്ചുപിടിച്ചിരുന്ന അവളുടെ മുമ്പിൽ സൂക്ഷിച്ച് നോക്കിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു: “പ്രിയപ്പെട്ട കുട്ടി, നിന്റെ പേരെന്താണ്?”

കമല ഉത്തരമൊന്നുമില്ലാതെ ഇരിക്കുന്നതിനുമുമ്പെ അമ്മാവൻ പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു: “ഹരിദാസിന്റെ നാണം” അവളുടെ മേൽ. എന്തും ഉത്തരമില്ലാതെ മകളാണ്. അവളുടെ അപ്പനുമമ്മയും മരിച്ചുപോയി. അതുകൊണ്ടാണത്രെ നിന്റെ അമ്മയില്ലായ്മ.

“സ്വർഗ്ഗം വളരെ നീക്കം ചെയ്തതാണ് എന്റെ വീട്ടിലേക്കു പോരണം.”

അവൾ നടുങ്ങലോടെ കളിക്കുകയായിരുന്ന വീട്ടിൽ കൊണ്ടുപോയി. ഗൃഹത്തിലെത്തിയ ഉടൻ അവർ നട്ടുനാക്കുന്നതിനായി. എന്നാൽ അവൾ ചെളിയിൽ പൊടിയിടുകയായിരുന്നു. അമ്മാവൻ ഒരു കസാല വീക്കിയിട്ട് അതിൽ

സ്ഥലം പിടിച്ചു, കയല അതിനോടൊപ്പം ചെന്നുവെന്ന് അദ്ദേഹം അറിയിച്ചു.

[illegible][illegible]

മല്ലാതെ ഇഷ്ടമുള്ളവർക്ക് മാത്രം അനുവദിച്ചു" എന്ന് കേരള
നിയമസഭയിൽ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. പ്രൊഫ. ജി.എ.എസ്.

അമ്മാവൻ:—1. നട്ടിനാടുകൾക്ക് എല്ലാപക്കിലിനും, അദ്ദേഹം
 അതിന്റെ കർമ്മങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഉടൻ കോട്ടു വരുത്തേണ്ടതി-
 ലെപ്പറ്റി ഉറപ്പുവരുത്തണം, അതിനുള്ളിൽ അദ്ദേഹം ഒരു
 സന്യാസിയായിത്തീർന്നുവെന്നും മറ്റും അറിയിക്കട്ടെ.

செனதிகாவி:—“எனது வெடய விசுவாசமென்று, சுவாமிசுவாமி” என
காத்தனென விடும் பண்பாடுகளெனினினை! அங்கிதத்
நீதிமனமெனினினை! அங்கிதத் தீர்ப்பு மெனினினை!”

[illegible]

അമ്മാൻ പോയ ദൂർ ലക്ഷ്യത്തി കരുതലയെ അതര ലോക നീ ഹി ഹി രണ്ടി അപരോദ പാശത്തു: "പോയിരിക്ക" അന്തർ വിനോദങ്ങൾ കാണാതെ നീ സമ്പന്ന കല്പിതാണല്ലോ. നിന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയവൻ മൗലികിൽ മൗലനാണെന്ന്. ആ ഭാതിരി അതുകൂറ്റം ഈ ലോകത്തിലാണല്ലോ! അയാൾ അറിഞ്ഞുപോവാൻ അത് അന്തർ വിനോദപെട്ടി ഉപാതി ലോകത്ത് ഉത്തുപാശത്തു സേതനത്തു: പാശാണിക്കുയന്ന പെന്ത് ഈശ്വരൻ തിരിച്ചു തുടങ്ങിയുറങ്ങുകയില്ല." അന്ന അന്ന അമ്പർ രാസസമുദായാട്ടുകൂടി ഒരു വിരൽകൊണ്ട് കരുത യുടെ റിഹക്കം സ്റ്റർയില്ല. പിന്നെയും ഒരുവർ ഇക്കാര: പതി താഴ്ന്നിടക തിറൻറ ഉപാശത്തിൽ സ്തുതാമാനം തിരക്കുകയില്ല. എന്തർ ലോക താമസി പാൻ റിഹക്കം തിരക്കുകയുണ്ടാവി?"

[illegible]

ചോദ്യം നമ്പർ 10: ഏതെങ്കിലും കർഷകർക്ക് കൂടുതൽ കരുതനായി കെ.ടി. എസ്. 2000.

சென்ற 10 நாட்களில் பெரிதும் சிறப்பாகவே செலவினங்கள்.

അധികൃതർ അതി നീക്കം അമ്പത്തുപ്രതികണങ്ങൾ മാത്രം. എന്തിനാണ് അതി നീക്കം? -- ദേശ ഭരണ നിയമം.

അവൻ വല്ലപ്പോഴും അമ്മെ എറിക്കിനകത്തുപോയി, ആവശ്യമുണ്ടു്. അതെന്നിടം വളരെ ഇഷ്ടമാണു്. എറിക്കത്തു കഴിക്കണമെന്നാഗ്രഹമുണ്ടു്. എന്നു പറഞ്ഞു കേട്ടിടുന്നയിൽ എറിക്കത്തു സന്തോഷമുണ്ടാകുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അവനായിക്കൂലും അപ്രകാരം പറയുകയില്ല. അവൻ ധാരാളം പണം കിട്ടുന്നുണ്ടു്. എന്നാൽ അതിൽ ഒരു കാത്തുപോലും സമ്പാദിക്കുന്നില്ല. നല്ല കാത്തുപോലും വേണ്ടിയാണിത്തന്നു്. ചെലവാക്കുന്നതാണു് അറാൻ ആരെയും അറിവുക്കുകയായില്ല. മാത്രമെ, ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ, നീ ഈ ശുദ്ധപതു മണിക്കൂറും എന്റെ കയ്യിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ പോകുന്നതാണെങ്കിൽ എന്റെ മകനെ പുറംകെട്ടി കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു കേട്ടു കേട്ടു് നിനക്കു മുമ്പിയാനിടത്തുകമെന്തു്. അതാൻ നോക്കത്തക്കതിന്നിടത്തു അറിയിച്ചുകൊടുത്തു. അതു നീ സ്വീകരിക്കേണ്ടിവരും.

കുമാരൻ നോക്കുമ്പോൾ പുറത്തു എന്നാവർത്തിച്ചു. ഏതൊക്കെ അന്നത്താൽ പുറത്തിട്ടായി.

“അതാൻ നിനക്കത്തു മോലിക്കാണു് അങ്ങനെയൊന്നിടത്തു വിചാരിക്കുന്ന നിനക്കു് താല്പര്യമുണ്ടാകുമോ?” എന്നു് ചോദിച്ചു.

“നല്ലപോലെ അറിയാൻ പോയില്ല.”

“നിനക്കു കറച്ചു പാക്കും പാക്കത്തുതരും. വായക്കുന്ന നിനക്കുമോ?” എന്നു കരുതുമ്പോൾ അവൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു.

“ഉവ്വു്. എറിക്ക വായിക്കുന്നതിനാ” എന്നു കുമാരൻ പറഞ്ഞു.

ചോദിക്കുക: —“വളരെ നല്ലതു്. എറിക്ക കണ്ണു കിട്ടുകയെ വായിക്കാൻ വല്ല. അതുകൊണ്ടു നീയെന്നു വായിച്ചുകേൾപ്പിക്കുക.”

“എറിക്കു് അരിവെച്ചുപോലും വീട്ടുവേല നോക്കുന്നതറിയാ” എന്നു കുമാരൻ ചോദിക്കാതെന്നു, ചോദിക്കുന്നതിനെ അറിയിച്ചു.

“അതാൻ അന്നത്താണു് എന്നും നല്ലിന്നും കേൾക്കും. പക്ഷംവെച്ചു കൊണ്ടുവന്നിത്തന്നു്. എറിക്ക സുഖമേക്കാത്തു മുതൽ അവൻ അന്നു അറാൻ വേണ്ട കേൾക്കും തന്നു നോക്കും. ഇങ്ങനെയുതൽ അവന്റെ ആരാരം അവൻ അന്നു നോക്കും. പക്ഷംവെച്ചുപോലും അതാൻ അറാവരിക്കുകയില്ല. എന്റെ

ആഹാരം എന്നുള്ള അയാറാക്കുവാൻ സാധിക്കാതെ വരുമ്പോൾ അല്പസപ്തം എവിടേ ഉണ്ടാക്കിത്തരണം. കാര്യം, വത്രം, എന്റെ അടുക്കളയും കവലയും ഞാൻ നിനക്കു കാണിച്ചു തരാം" എന്നു പറഞ്ഞ് ഭക്ഷമന്ദിരി കമലയെ ആ ഹെറിത ഗ്രാമത്തിന്റെ പശ്ചാൽക്കരത്തെയും ഇട്ടിടെ അറയ്ക്കുപോയി.

അവളുടെ ആഗ്രാഹത്തെ തുറന്നു പ്രസ്താവിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു നല്ല അവസരമാണ് അതെന്ന് കമല വീശാലിച്ചു. അവൾ പതുക്കെപ്പറഞ്ഞു: "അമ്മേ, ഇന്നു ഞാൻ അഭിവെഷ്യമാം."

ഭക്ഷമന്ദിരി മനോഹസീ പു. "കമലാ!യും അടുക്കളയും വീട്ടുകാരിയുടെ നാലുമാണ്. എന്റെ ജീവിതത്തിൽ ഞാൻ പല കാര്യങ്ങളും വേണ്ടുന്നവെച്ചിട്ടുണ്ട് എന്നാൽ ഇതു രണ്ടും എന്റെ നിത്യജീവിതവുമായി ബന്ധമുള്ളപ്പട്ടിരിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞ, നീതന്നെ ഇതും, അധികമെന്നു തോന്നുന്നില്ലെങ്കിൽ, രണ്ടു മൂന്നു ദിവസത്തെയും ഇടിയും അടുക്കളയോലി നോക്കിക്കൊള്ള; കൂടുന്ന നീ തന്നെത്താൻ ഈ വീട്ടിലെ സകല ജോലിയും വഹിക്കാൻ സ്വന്തമാകരുത് ഇപ്പോഴേ ഞാൻ എഴുതിവെച്ചു. അപ്പോൾ എനിക്ക് ഇരുപതു വയസ്സു സൗകര്യം ലഭിക്കും. ഇതൊരിക്കലും തീരുന്ന ഒരു പൂർവ്വകാര്യം. കറുപ്പു ദിവസത്തെയും ഇതിൽനിന്നും ഒഴിഞ്ഞുവീട്ടുവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഒരു ഗ്രാമീണിയുടെ സിംഹാസനം ദോഷാപ്തകരംകൊണ്ട് അലംകൃതമല്ലെന്നോത്തിരിക്കണം—

പാലകവകുപ്പിലെ ഭരണമേലാവിനായി കമലയെ അവരോധിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രാരംഭച്ചടക്കങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ചതിന്റെ ശേഷം, ഒരു അടുക്കളക്കാരിയുടെ നിവൃത്തിൽ അവൾക്കുള്ള ശേഷിയെ പ്രായോഗികമായി പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതിന് അവസരം നൽകിക്കൊണ്ട് അവർ ഗ്ലാമറുനിയിലേയ്ക്കു പോയി.

പാലകവലയിൽ കമല റോണു വൈദഗ്ദ്ധ്യം സമ്പാദിച്ചിരുന്നു. മൂഴുപടകമുള്ളത് അരയിൽ ബന്ധിച്ചു; തലമുടി ചുരുട്ടിക്കെട്ടി. അനന്തരം വേല ആരംഭിച്ചു.

നളിനാക്ഷന്റെ മാതാവിന്റെ ശരീരാവസ്ഥ സർവ്വേ ആശങ്കാജനകമാക്കുന്നതുകൊണ്ട് വീട്ടിൽ വന്നാലുടൻ അമ്മയെ കണ്ടിട്ടേ സന്ധാരം; മറ്റൊരു കാര്യമുണ്ടായി

“ഇന്നത്തെ പാലകം എങ്ങിനെ ഇരിക്കണം” എന്ന്
 കക്ഷമയറി തിരിച്ചറക്കണം” മോഹിപ്പ.

[illegible]

ഈ പ്രശ്നസാധനമാകും കാര്യങ്ങൾ കളക്ടറോടൊത്ത് ചർച്ച ചെയ്യാൻ ചിന്തിച്ച് അവരുടെ സഹായത്തോടെ ഉദ്യോഗസ്ഥർക്ക് അധികൃതർക്ക് അറിയാൻ കഴിയും. അതാണ് അവർക്ക് ഉദ്യോഗസ്ഥർക്ക് അറിയാൻ കഴിയും. അതാണ് അവർക്ക് ഉദ്യോഗസ്ഥർക്ക് അറിയാൻ കഴിയും.

ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു സമീപാക്ഷൻ അയാളുടെ പൊന്തൂരിയിലേയ്ക്കു പോയി. ഉച്ചത്തിരിഞ്ഞു ക്ഷേമക്കുറി കുമ്പലയെ നാട്ടുകൻ പിടിച്ച്കുത്തി, അവളുടെ തല കോതി പട്ടണാഭയെപ്പൂ പിന്നിക്കെട്ടി. പിന്നീട് അവൾ അതു നന്നായിരിക്കുമെന്നു ഏതെ നോക്കുവാൻ അവളുടെ തലാപിടിച്ചുവെക്കുകയുണ്ടായെന്നു തിരിച്ചു.

ഈ കൃത്യാനുരത്തിൽ സഭയോ ചംകിക്കുണ്ടു കമല നല്ല
കമലപ്പിറന്നി സ്ഥിതികലയ്ക്കു.

“അവ! ആയിരക്കണക്കായ ഒരു സ്ത്രീയെപ്പോലെ
 ഉണ്ടായി!” എന്ന് ഒരു കെട്ടിപ്പിടുത്തത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന
 തന്റെ പരമ്പര:

[illegible][illegible]

തളിനാശമാർ അങ്ങനെ തുനിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ കമല
നിശിതക വസ്ത്രം ഇരുവിൽ കേൾക്കുകയും സമീപമിത്ത്ത് തന്നെ
അതെ കമൽ തിരുത്തുവാൻ തുടങ്ങി. അപ്പോൾ കേൾക്കുകയും അവ
കളുടെ പൊക്കം “തന്നെ! പുറത്തുനിന്നും പുറത്തുനിന്നും നീ എ
ന്റെ മാതാവായിരുന്നിരിക്കാം അല്ലെങ്കിൽ നീന്റെ ശുശ്രൂഷ
ക്കുവേണ്ടിയായിരുന്നിരിക്കാം സ. ഗന്ധിയാനി? പക്ഷിപാലി
പ്പാക്കു കോൾ എന്നു പരിചരിക്കുന്നതെന്നിട്ടു ബലവിധേയ
മാണ്. എന്നാൽ നീന്റെ സ്വന്തം എന്തിന്നു ബലം നൽകുന്നു.
ഇതു കേൾക്കു സന്ധ്യയായെന്നായിരിക്കുന്നു. നാളെക്കൊലം മനു
ഷ്യനെ എന്തിനും നീക്കം പരിചയമാക്കുന്നതായാകാം കേൾക്കുന്നു.
നീക്കം കേൾക്കിയിട്ടുണ്ടായി റിപ്പോർട്ടുവാൻ എന്തിന്നു സന്ധി
യെന്നിട്ടു. കോൾക്കും തൊൻ പെരുമ്പത്തു കേൾക്കും; കോൾ
പൊലി കിടന്നുറങ്ങു; നല്ലിനൻ അടുത്ത തുനിയിലുണ്ട്. അയ്യ
യെ, പൂർണ്ണമായും പൊക്കം കേൾക്കും അയ്യയെന്നായിരിക്കും അ
പരിചരിക്കുന്നിട്ടു. കോലിനും പ്രവേശനം അയ്യയെന്നായിരിക്കും കേൾക്കുന്നിട്ടു.

കൂടെ. എന്നാൽ അവനോടപ്പം എനിക്കു വാദിക്കാൻ വല്ല അവന്റെ ഒരു ഇന്നു ഇതാണ്: താളി മുഴുവൻ ഉറക്കിയിട്ടു നിന്നുയർന്നുവന്നതുകൊണ്ട് ബുദ്ധിമുട്ടുവാൻ അവനെക്കൊണ്ട് സാധിക്കും. എന്നാൽ അതിന്റെ ഒരു ലാഭമനുഭവപാലും വെളിയിൽ കാണിക്കുകയുണ്ടു്. വളരെ ചെറുത്തോടല്ലെങ്കിലും അവൻ എത്രയും ചെയ്യുകയുണ്ടു്. അതാണ് നേരെ മറിച്ചാണു്. അതും, നീ വാ പോത്തി മിരിക്കുവാൻമിക്കാം. അതാണ് നളിനനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ ആരംഭിച്ചാൽ അവസാന വഴിയല്ലെന്നു നീ വിചാരിക്കുകയാണു്, അല്ലെ? അതെല്ലാ കൈക്കൊണ്ടാൽ അവൻ എന്റെ എക്സക്യൂട്ടീവ്. വല്ല ഒരു ചുരുക്കം അമ്മമാർക്കു നളിനനെപ്പോലുള്ള ഒരു കുട്ടിയെ ലഭിക്കുകയുണ്ടു്. അവൻ എന്റെ അച്ഛനാണെന്നു അതാൻ ചിലപ്പോൾ സ്വയം സങ്കല്പിക്കാറുണ്ടു്. അവൻ വെല്ലുവിളിക്കുന്നു, അവനെക്കുറിച്ചു യുദ്ധിക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കവനെ പരിചരിക്കുവാൻ സാധിക്കുമെന്ന്. അതാണ്, വിചാരിക്കാമുണ്ടു്! ഇതാ അതാണ് വിനെയും അവനെപ്പറ്റിയുള്ളതും സംസാരിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെയ്തിതുതന്നി!

കാമനെ, പോയി കിടക്കൂ. ഇതു പാടില്ല. നീ പോയെ മതിയാകൂ. നീ ഇവിടെ ഇരുന്നാൽ അതാൻ ഉറങ്ങാൻ പോകയില്ല. കൂടെ ആരക്കിലുമുണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള വയസ്സായവയ്ക്ക് വർത്തമാനം പറയാതെ വെറുതെ ഇരിക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല."

പിറ്റേദിവസം, ഗ്രാമഭരണത്തിന്റെ മുതൽ മുഴുവൻ കമല കൈയേറ്റു. നളിനാക്കുൻ കിഴക്കുവശത്തെ തിണ്ണയുടെ ഒരു ഭാഗം മറയ്ക്കു്, മാർക്കിറ്റുകൾ പാടി, ഒരു മുറിയുണ്ടാക്കിയിരുന്നു. അപരാധത്തിൽ അദ്ദേഹം ഗുഹിതനായിത്തീർന്നു. പതിവായി വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു്. രാവിലെ അയാൾ അതിൽ കടന്നപ്പോൾ അതു് വളരെ വൃത്തിയാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നു കണ്ടു. നളിനാക്കുന്റെ മുറിയെ മുഴുവൻ കൈക്കൊള്ളുകയായിട്ടു് ഇട്ടിരുന്നു; അയാൾ സുഗന്ധസാധനങ്ങൾ കയ്യിട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന പിത്തളക്കുണ്ടി വെട്ടുന്നപോലെ മിനുങ്ങി; അലയാക്കിയുടെ തട്ടിൽ വെളിപ്പെന്ന പുസ്തകങ്ങളുടേയും ലാലുലേഖകളുടേയും പൊടി തൂക്കു് അടുക്കിത്താങ്ങിയിരുന്നു. തുറന്നുകിടന്ന വെള്ളിയിൽക്കൂടി പ്രഭാതാക്ഷരീചിത്രം ഉള്ളിൽ

പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ ചെറിയ ആ മുറിയുടെ അറ്റത്തുനിന്നു അവിടുത്തെ മേൽക്കൂരയുടെ താഴെ കയറുകയും ചെയ്തു. കയറുന്നതിനായി അവിടുത്തെ മേൽക്കൂരയുടെ താഴെ കയറുകയും ചെയ്തു. ഇതു കണ്ടതായ്ക്കൊണ്ടു് അവിടുത്തെ മേൽക്കൂരയുടെ താഴെ കയറുകയും ചെയ്തു. ഇതു കണ്ടതായ്ക്കൊണ്ടു് അവിടുത്തെ മേൽക്കൂരയുടെ താഴെ കയറുകയും ചെയ്തു. ഇതു കണ്ടതായ്ക്കൊണ്ടു് അവിടുത്തെ മേൽക്കൂരയുടെ താഴെ കയറുകയും ചെയ്തു.

അന്നു രാവിലെ കമല ഒരു ചന്ദ്രത്തിൽ ഗംഗാജലവും നിറച്ചുകൊണ്ടു് ഭക്തമനസ്സിൽ സർവ്വം ചെയ്തവനെ. അന്നു ഉടെ പ്രകാശിതമായ നിരവധിതരും കണ്ടപ്പോൾ ആ വൃദ്ധ ചോദിച്ചു: “തങ്കം, നീ തന്നെയാണോ കമലയിൽ പോയതു്? എന്തിനു് സഖ്യമില്ലാത്തപ്പോൾ നീ ആരുടെയുടെ കയ്യിൽ പോകുകയെന്നു്, ഞാൻ നോക്കുവാനുണ്ടെന്നതിൽ ചിലരെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടു് കിടക്കുകയാണിരുന്നു. നീ ചെന്നപ്പോൾ, ഇതുപോലെ തന്നെ ചോദിക്കുന്നതു്.”

“അമ്മേ, ഇന്നലെ രാത്രി അമ്മാവന്റെ വീട്ടിലെ ഒരു വാദ്യക്കാരൻ ‘കയ്യൻ’ എന്നൊരു കാര്യത്തിൽ വന്നിരുന്നു. ആദ്യകവിതയ്ക്കു് ഞാൻ അയാളു് പ്രദാനം ചെയ്തതു് ‘എന്തു് കമല മറുപടി പറഞ്ഞു്.

“ഹാ! നിങ്ങളുടേതിന്നു് അങ്ങനെയൊന്നിനായിരിക്കും നിന്റെ അമ്മായി അവനെ അയയ്ക്കു്. കൊള്ളാം അവൻ ഇവിടെ താമസിക്കട്ടെ. അയാൾ നിനക്കു് സഹായമായിരിക്കും. അവനെവിടെ? ഇങ്ങോട്ടു് വിളിക്കൂ.”

കമല ഉത്തരവാത പ്രതികരണമുണ്ടാക്കി. അവൻ ഭക്തമനസ്സിൽ തവണിച്ചു് വന്നിട്ടു.

“ശരി, നിങ്ങളെ അവനൊക്കെ എങ്ങനെയെ വിളിക്കുന്നതു്?” എന്തു് ആ വൃദ്ധ അവനോടു ചോദിച്ചു.

പ്രതികരിച്ചുകൊണ്ടു് അവൻ തന്റെ പേര് അവനോടു പറഞ്ഞു. “നിങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ആ നല്ല കയ്യൻ തന്നെ തന്നെതു്?” എന്തു് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ചോദിക്കുകയും ചെയ്തു.

“അമ്മേ, തന്നെ” എന്തു് ഉത്തരവാത കമലയെ ചോദിക്കുകയും ചെയ്തു.

“മേൽക്കൽനിന്നും അന്തരംനിന്നും അപരം” കൊടുത്തതായിരിക്കുമോ? എന്നത് ഭേദമതമറി കരുതുന്ന നോക്കി മനസ്സിലാക്കുന്നതായി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഭേദമതമറിഞ്ഞു ഉത്തരമെന്ന വരികെ പിടിച്ചു. അവൻ അന്നുമുതൽ ആ വീട്ടിൽ തന്നെ താമസമായി.

അവന്റെ സ്വന്തംതന്നെത്താഴ്ന്നു കിടന്നതെങ്ങനെയെന്നു ചോദിച്ചാൽ കരുതുന്നതൊന്നും ചെയ്യുന്നതും, അവൻ തന്നെത്താൻ നല്ല നാൾക്കുവേണ്ടി തന്നെത്താൻ താൽപ്പര്യം ചെയ്തു പ്രവർത്തിക്കുക; അതാലും മിക്കവാറും ചെയ്തിട്ടുള്ളതായിരുന്നു. ഒരു കൂട്ടത്തിൽ ചുറ്റും കെട്ടിയിട്ടിരുന്ന പൊടി പടർന്നു വരുന്ന അടിച്ച നനയ്ക്കു താക്കി തടക്കി, അന്നിയിൽ വെക്കിയിട്ട്. അടിക്കിന്റെ കഷ്ടത കേൾക്കുന്ന പാറയെ സാമഗ്രികൾ അതിന്റെ സ്വന്തംതന്നെയെന്നു തോന്നി. എന്നാൽ ഏതൊരു കാര്യത്തെയും എന്ന് പരിചരിക്കുന്നതിനായി സമഗ്രമായ അറിവു നൽകിയ പെട്ടെന്ന്. കിടന്നിന്റെ കൈകൾ ഒരു കൈയായി വെക്കുന്നു. കരുതുന്നതും ഇത്തരംതരംതരം. ഒരു കൈ കെട്ടിയിട്ട് പെട്ടെന്ന് അതിൽ ഉണ്ടായിരുന്നതായി. അവൻ അതെത്താഴ്ന്നു കിടന്നതിൽനിന്നും ഒരു ശിശുവിനെക്കൊണ്ടു വന്നാൽ മരിക്കാൻ കേൾക്കുന്നതിനായിട്ട്. അവൻ വെട്ടുന്നതൊക്കെ “അതിൽ നിന്നായിരിക്കുന്ന പൊടി തുടർച്ചയായിരുന്നു.

അതിന്റെതന്നെ അവൻ ഭേദമതമറിഞ്ഞു കരുതുന്നതായിരുന്നു. അപ്പോൾ ഭേദമതമറിയിട്ട് ഒരു കൈ കെട്ടുന്നതിൽ കൈ പെട്ടെന്ന്താഴ്ന്നു കിടന്നു. അതിൽ പെട്ടെന്ന്താഴ്ന്നു കിടന്നു. അതിൽ പെട്ടെന്ന്താഴ്ന്നു കിടന്നു.

അതിന്റെതന്നെ അവൻ ഭേദമതമറിഞ്ഞു കരുതുന്നതായിരുന്നു. അപ്പോൾ ഭേദമതമറിയിട്ട് ഒരു കൈ കെട്ടുന്നതിൽ കൈ പെട്ടെന്ന്താഴ്ന്നു കിടന്നു. അതിൽ പെട്ടെന്ന്താഴ്ന്നു കിടന്നു.

“അതേതരത്തിലായിരുന്നു നല്ല സുഖമായിരുന്നു. അതാണിതെന്നു വരുത്തിത്തന്നത്. ഇതും ഒരു സുഖമായിട്ട്.”

ഭേദമതമറി കരുതുന്നതായിരുന്നു. അപ്പോൾ ഭേദമതമറിയിട്ട് ഒരു കൈ കെട്ടുന്നതിൽ കൈ പെട്ടെന്ന്താഴ്ന്നു കിടന്നു. അതിൽ പെട്ടെന്ന്താഴ്ന്നു കിടന്നു.

പ്രതിയിൽ അവതരിച്ചു. ഞാൻ ഇന്നലെ യുദ്ധരംഗം അറുപതു ദൂരത്തിൽ വെച്ചു കണ്ടു. എന്റെ അമ്മയുടെ പേര് ഫാദി മരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും. എന്താണ് ഇപ്പോൾ ഫാദിമാരിയെന്ന പേരു മാറ്റിയിരിക്കുന്നത്. ഇതുപോലുള്ള ഒരു തത്വമെന്തിനെ നീ ഇതിനുമുമ്പായിട്ടെന്തിനും വെച്ചു കണ്ടിട്ടുണ്ടോ? ദേവൻ പറയൂ!”

ലത്തീയായ് കമല തല കുനിച്ചിരുന്നു. കറുപ്പുകഴിഞ്ഞു പോകട്ടെ, മേൽ തളിനിയുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിലുണ്ടായ സമോചന അവളെ വെടിഞ്ഞു.

മേൽതളിനി, കേൾക്കുകയുടെ ദേവസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചു. കേൾക്കുകയെപ്പറ്റി പറയുവാൻ തുടങ്ങി: “എന്റെ പ്രായത്തിലുള്ളവരോട് അവരുടെ ശരീരവ്യവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു ചോദിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. നീയിട്ടെങ്കിലും നിറഞ്ഞുപറയേണ്ടതല്ലെന്ന് വിചാരിച്ചു. ഞാൻ നന്നായിക്കേൾക്കേണ്ടതാണ്. എന്നെ ഏതിന് ആ ചർച്ചകൾക്കു വേണ്ടിയാവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. എന്നാലും നീ എന്റെ ആശയങ്ങളെക്കുറിച്ച് അറിയുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതിൽ ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. നിന്നോട് ഈ സംസാരിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നു ഞാൻ കറുപ്പുവീര്യമേറിയ വിചാരിച്ചിട്ട് അതിനിതവരെ താഴെ വെച്ചുവെക്കേണ്ടതില്ല. ഇന്നലെ എനിക്കു വീണ്ടും പണിയുണ്ടായപ്പോൾ അതിനി യും നീക്കിവെക്കാൻ പാടില്ലെന്നു ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു. എന്റെ ചെറുപ്പത്തിൽ എന്നോടൊക്കെയും വിവാഹത്തെ സംബന്ധിച്ച സംസാരിച്ചാൽ നാണക്കേണ്ടതു ഞാൻ നോട്ടവിട്ടോടിക്കളക്കേണ്ടതല്ല. എന്നാൽ വേറൊരു കീഴ്ത്തിലാണിപ്പോഴത്തെ പെൺകുട്ടികൾ വളർന്നിട്ടുള്ളത്. നിനക്കു ധാരാളം വിദ്യാഭ്യാസം ഉണ്ട്. ഒരു വെറും ബാലികയല്ല. നിന്നോടൊ വിവാഹത്തെക്കുറിച്ച് തുറന്ന സംസാരിക്കുന്നതിൽ ശങ്കിച്ചിട്ടാ വശ്യമില്ല. അതുതന്നെത്തന്നെയാണു് ഞാണിപ്പോൾ അക്കാശ്വതെന്തൊന്നി സംസാരിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചത്. നീ ലത്തീയെക്കുറിച്ചു വെച്ചു. ഞാൻ കഴിഞ്ഞൊന്നരം നിന്റെ അമ്മയോടൊക്കെയും വിവാഹസംരംഭിച്ചിട്ട് അതേവരെ ഏതൊക്കെയും സംസാരിച്ചോ? ചന്ദ്രൻ, മമ്മേ.”

“ഉവ്വ്; എന്നോട് പറഞ്ഞു” എന്ന് അവൾ പ്രശ്നം കേൾക്കുകയും ചെയ്തു.

കേരളത്തിൽ തുടർന്നു പോകുന്നത് നീ അതു നമ്മുടേതുവെ
ന്നു തോന്നുന്നില്ല. നീ അനുകൂലിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ അന്നുതന്നെ
ഈ അപ്പോൾത്തന്നെ വന്ന് ഏൽപ്പാടാൻ പറയുമായിരുന്നു. ചു
രുവും മാറ്റിയും ഭക്തിയിൽത്തന്നെ ലയിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരുതരം
വൈരാഗിയാണ് നളിനൻ എന്ന് നീ വിചാരിച്ചു.
അല്ലേ? അവനെ കല്യാണം കഴിക്കാനുള്ള വിഷയമാണെന്നു നീ
തോന്നിയില്ല. എന്നാൽ എന്തിനുള്ള പ്രതികൂലിക്കാതിരിപ്പാൻ
നിശ്ചയിച്ചില്ല. പുറമേനിന്ന നോക്കുകയാണെങ്കിൽ പ്രണയമു
ന്നതാണ് അവൻ അപ്പോഴുണ്ടാണെന്നാൽ വിചാരിച്ചു
ക്കാം. എന്നാലുള്ള വെറും മിശ്രബോധമാണ്. മറ്റൊരുതരം
അറിയുന്നതിനേക്കാൾ കൂടുതൽ ചിന്താപരനായിരുന്നു. അതു
കൊണ്ട് നീ അവൻ പറയുന്നതു വിശ്വസിക്കണം. അവന്റെ
ഹൃദയം പ്രകാശമാണ്. എന്നാൽ അതു അവനെ അസ
ഹ്യപ്പെടുത്തിയേക്കാമെന്നു വിചാരിച്ചു അവൻ ആ മാതിരി വി
ചാരങ്ങളെ നിയന്ത്രിക്കണം. അവന്റെ വൈരാഗ്യമുണ്
തെ ഭേദിച്ചു. ഹൃദയത്തിൽ കടന്നുവരുന്നതും നോക്കുക
യാണെങ്കിൽ ഉറപ്പുള്ളതായ പ്രണയവിചാരങ്ങളെക്കുറിച്ചു
കുറാൻ അവനും ശ്രമിക്കേണ്ടതല്ലെന്നുമാത്രം. മേൽമേൽ
മനസ്സെ നീ ഒരു കട്ടിയല്ല. നീ വിശ്വാസം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്;
നളിനന്റെ ഉപദേശവും വാഗ്ദാനിച്ചുണ്ട്. അവന്റെ വീട്ടിൽ
നിന്നു പ്രതിഷ്ഠിച്ചു കണ്ടിട്ടു എന്തിന് സമാധാനത്തോടെ
മരിച്ചാൽകൊള്ളാമെന്നുണ്ട്. അവൻ മരിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ പി
ന്നെ അവൻ വിവരം ചെയ്യുകയില്ലെന്നുനിമിത്തമല്ലെന്നു
അറിയാവുന്നതുകൊണ്ടാണിപ്പോഴേ നിങ്ങളുടെ വിവാഹം നട
ത്തണമെന്ന് അവൻ നിർബന്ധിക്കുന്നത്. അതു ചിന്തിക്കാൻ
പോലും വയ്യ. പിന്നെ ഒരു തുണയായിപ്പോകെ അവൻ കയ്യെടു
ക്കേണ്ടി വരും. നിനക്കു നളിനനെ വളരെ കൂടുതലാണെന്നു.
അതും, എന്തുകൊണ്ടാണവനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രതി
ബദ്ധമെന്നോടുകൂടിയും."

അതെല്ലാം അവൻ അദ്ദേഹത്തിൽ തോർത്തിച്ച ഒരു വലുതാ
ണെന്ന് അമ്മ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ എന്തിനൊരു വിരോ
ധമുണ്ടില്ല" എന്ന ഫലമനോഭാവം നളിനന്റെ മുമ്പാകെ.

ഇതു കേട്ട മാത്രയിൽ കേൾക്കുകി മോമനപ്പിനീയെ അപ്പോലേ അറയ്ക്കു് അവളുടെ കൈവീതിൽ ഗാഢമായി ച്ചെരിച്ചു.

പിന്നീട് അവർ ആ വിജയത്തെപ്പറ്റി സംസാരിച്ചിട്ടില്ല.

“മറുപടി, ഈ പുനർജന്മകാലത്തുപോയി—” വൃദ്ധ പറക്കു മോക്കി; എന്നാൽ മറുപടിയിലെ അമാരികളും കണ്ടിട്ടില്ല. അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അവൾ സാക്ഷാത്തുനേരെ വെളിച്ചിൽ പോയി.

അന്നത്തെ ഭാഗ്യമായിട്ടി ചുറ്റുംകാലസ്വരത്തെ പ്രാപിച്ചു. ഇത്രയും സംസാരിച്ചപ്പോഴേക്കും കേൾക്കുകിയുടെ അർത്ഥം പ്രാപിക്കുകയായിട്ടില്ല. അതിനാൽ മോമനപ്പിനി അറയുടെ അന്നത്തെ സ്ഥലത്തും പോകുന്നത് അവസാനിപ്പിച്ചു. “എന്നിരിക്കെ നോക്കൂ. പോകുന്നു. അപ്പോൾ ചുറ്റുംകാലമായിട്ടില്ല” എന്ന പറഞ്ഞു് അവൾ കണ്ണുനേർത്തു.

വൃദ്ധ ആ മുറയിലൂടെ കിഴക്കിൽ കൈയോളുന്നഗ്രാമിപ്പുകൊണ്ടു് അവൾക്കു അത്രയുംദൂരം നൽകി.

മോമനപ്പിനി പോയതിന്റെശേഷം കേൾക്കുകി നല്ല നാണക്കം നേടിപ്പോയി. അവൾ മുറിച്ചിൽ കടന്നപ്പോൾ “നളിനാ എനിക്ക് ഇതിനെപ്പറ്റി കേൾക്കുകയാണ് വേണ്ട!” എന്നു് ആ വൃദ്ധനോട് ചുറ്റുംകാലം സംസാരിച്ചു.

“എന്തു്, കാണുന്നില്ലാൻ വെണ്ടു്?” എന്നു നളിനാചോദനം ചെയ്തിട്ടു.

“ഞാൻ മോമനക്കൊടു് അതിനെപ്പറ്റി ഇപ്പോൾ സംസാരിച്ചു പിരിയുന്നതേയുള്ളു. അവൾ സംസാരിച്ചുകഴിഞ്ഞു. നിന്റെ വിജയമെന്നും ഞാൻ ഇനി കേൾക്കുവാൻ തയ്യാറില്ല. എന്റെ സ്ഥിതി നിനക്ക് അറിയാമല്ലോ. ഭവതികളായി നീക്കപ്പെട്ട കാണുന്നവരുടെ എനിക്ക് ഒരു സമാധാനവുമുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. അതിനെക്കുറിച്ച് വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇന്നലെ പത്തുവാക്കെ ഞാൻ ഗുരുക്കന്മാരെ കിടന്നു” എന്നു് കേൾക്കുകി പ്രതിവചിച്ചു.

“അങ്ങനെയൊക്കെ ആ സംഗതി വിചാരിച്ചു ക്ലേശിക്കരുത്; സുഖമായുറങ്ങണം. അങ്ങനെയുടെ ആഗ്രാഹകനായിട്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടൊക്കട്ടെ.”

അയാൾ പോയ ഉടൻ ഭക്ഷണമെന്തിനെക്കുറിച്ചായിരുന്നു വിചിത്രം. കുമ്പള അടുത്ത ഒരു മുറിയിൽനിന്നും അവിടെ കയറി വന്നു. അപ്പോൾ അടുത്തിരുന്നതിനാൽ മുറിയിൽ നല്ല പ്രകാശമില്ലായിരുന്നു. “മാമനെ, ഈ പു വെളിച്ചത്തിലിട്ട് എല്ലാ മുറിയിലും വെച്ചുകൊൾക”. ശേഷിച്ച കസേരകൾ അയാളുടെ വെളിച്ചത്തോടെ വെളിച്ചിട്ട് അയാൾ ശിഷ്യന്മാരുമായി അതിന്റെ മുമ്പിൽ സാക്ഷാദഗോപ്യമായി വെച്ചു. ഈ ലോകത്തിൽ അവർക്കുള്ള സ്ഥാനവും അതുതന്നെയാണെന്നും വിളംബരവിനാ ആ അപ്പസ്തംബവും അവരോടു നൽകാമെന്നുമാത്രമേ അവളുടെ കണ്ണുകൾ രണ്ടും ആ വെളിച്ചത്തിൽ സ്വാസ്ഥ്യം പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു.

പെട്ടെന്ന് കവാടസീറ്റി പാദസ്തംഭം കേട്ട് അവളുടെ ശരീരം വിറയലായി. വിരതിയിൽ അവൾ അലമൊഴിയുടെ വാതലടച്ചു. ആദ്യത്തെ തിരിഞ്ഞുനോക്കി. നളിനാക്ഷൻ! അവൾക്ക് അവിടെ നിന്നും നീഷ്കൃതിക്കുന്നതിന് യാതൊരു വഴിയുമില്ലായിരുന്നു അപ്പോഴത്തെ അവളുടെ മതി ഭക്തിഭക്തിസന്തതയിൽ, സമുപഗതമായ നിശ്ചിതവ അന്ധകരമായി ലയിക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നവയിൽ, എന്തുകൊണ്ട് അവൾ വിചാരിച്ചു. നളിനാക്ഷൻ കുമ്പളയെ കണ്ടു; ഉത്തരക്കുഴലിൽ അയാൾ വെളിച്ചം വിറയ്ക്കുകയും ചെയ്തു.

കുമ്പളയുടേയും അവിടെനിന്നു മറയ്ക്കുന്നതിനുള്ള സമയകർമ്മം ലഭിച്ചു. നളിനാക്ഷൻ അപ്പോൾ തിരിച്ചുവന്നു. താൻ അവിടെ വന്നപ്പോൾ കുമ്പള എത്ര വെളിച്ചം കൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നെന്നും, എത്രയൊക്കെയാണ് അവൾ വിരതിയിൽ അലമൊഴി അടച്ചതെന്നും അറിയാത്തതിനുള്ള ജിജ്ഞാസയാൽ അയാൾ അതു തുറന്നു നോക്കി. അയാളുടെ പാദം രണ്ടും നവകസേരയിൽ സമാവേശം വെളിച്ചം കൊണ്ടു് അയാൾ കണ്ടു. അയാൾ വീണ്ടും അതിന്റെ വാതലടച്ചിട്ട് വാതായനസമീപം മറുനിലക്കൊണ്ടു് ആകാശത്തേക്കു നോക്കി. അപ്പോഴേക്കും തമസ്സ് നടനരംഗത്തിൽ ആവിർഭവിച്ചു് സൂര്യന്റെ അന്ത്യകിരണങ്ങളെക്കൂടി ഗ്രസിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു.

ദീനായ ഒരു ആത്മാജീവിതവാഹിനിയിൽ ദൈവം എന്തെ നീരാടിക്കുമെന്ന് ഞാൻ കമിക്കലും വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ല. ഇതാ, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാലാവിനങ്ങളിൽ ഭക്തിപൂർവ്വം സാക്ഷാദംഗം സമീപിക്കുകയുണ്ടു് എന്റെ കർമ്മവൃക്ഷമാണെന്നതിന് സന്നദ്ധയായി നിൽക്കുന്നു. എന്റെ യോഗ്യതയിൽ കവിഞ്ഞ ഒരു മഹാസമരമാണ് ഭാഗ്യദേവത എനിക്കു ദാനംചെയ്തിരിക്കുന്നു. എന്റെ ജീവിതസാധനമാവുക അതിനെ അവലംബിച്ചുകൊണ്ടു് നിവ്വരണത്തിനുള്ള ശക്തി സർശകത്വത്തന്നെ എനിക്കു പ്രദാനംചെയ്യട്ടെ! ഈ അയോഗ്യയായ ഇവളുടെ പ്രാണശാലകത്തെ അലങ്കരിക്കാൻ ഭാവിക്കുന്ന ആ മഹാനഭാവൻ എന്റെ ഭാവീജീവിതത്തെ ദാസ്യമഭീഷ്ടവും ഭയനരസമുദ്ധരമാക്കുമെന്ന് എനിക്കു നിശ്ചയമുണ്ട്. പക്ഷേ ആ തോതിൽത്തന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാപനജീവിതം ശോഭനമാക്കുന്നതിനെറിക്കു സാധിക്കുമെന്നു, എന്നുമാത്രമേ ഞാൻ ജഗദീശപരനോടു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നുള്ളൂ.”

അവൾ ബുക്കുടപ്പുവെച്ചിട്ടു തോട്ടത്തിലേയ്ക്കു് റങ്ങി. അവിടെ പരൽ വീശിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന പാതകളിൽക്കൂടി ആ മഹത്തന്വിതയുടെ, ഭാരമധുരസരീരികയും, മുഴുവനുമുസന്നിഭവുമായ തടസ്സിൽ അവൾ വളരെനേരം ആലോചനാമഗ്നയായി ഉപാത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അപ്പോൾ അനന്തമായ ആകാശം അതിന്റെ ദിഗ്വശിപ്രമനോഹരമായ വിപഞ്ചികാങ്കരക്കുറുമ്പി തൂകിക്കൊടുക്കിരുന്ന മധുരമംഗളഗീതാഭൃതത്തിൽ അവളുടെ അസ്ഥമമായ അന്തരാന്തരവു വിമലജനംചെയ്തു.

അടുത്ത ദിവസം വൈകുന്നേരം അന്നദിബാബുവും മേമതകുട്ടിനിയും നളിനാക്ഷന്റെ വീട്ടിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടുന്നതിനൊരുക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഗേഹനിൽ ഒരു വണ്ടി രങ്ങനിന്നു. അതിൽനിന്നും നളിനാക്ഷന്റെ ഒരു വാല്യക്കാരൻ ഇറങ്ങി വന്നു് “യുദ്ധമാനത്തി വന്നിരിക്കുന്നു” എന്നറിയിച്ചു. അന്നദിബാബു ഓടിപ്പോയ് കേന്ദ്രമുദ്രിതാസ്സു് സ്വാഗതത്തേളിക്കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു: “അമ്മരംകിന്നെല്ലാ മോഴും സിദ്ധിച്ചതു്.”

“നീക്കുള്ള ഒരു ശംസിക്കുന്നതിനാണു് ഞാൻ വന്നതു്” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് അവർ അകത്തു കടന്നു.

അന്നദണ്ഡാബ്ജ അവരെ മുൻതളത്തിലേയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയി, ഒരു സോഫാസിൽ ഇരിക്കുന്നതിനപേക്ഷിച്ചിട്ട് ഹേമനളിനിയെ വിളിച്ചു.

ഹേമനളിനി പുറപ്പെടാൻ തയ്യാറായി നില്ക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ക്ഷേമങ്കുരിയുടെ ആഗമന വാർത്ത ഗ്രാമിച്ചുയുക്തൻ അവൾ അവരെ വരികെന്നതിനോടിയെത്തി. "നീ സൗഭാഗ്യസ്വന്തസമൃദ്ധീഭയാഭ്യൂഷി ഭീർഘകാലം ജീവിച്ചിരിക്കട്ടെ!" എന്ന് ക്ഷേമങ്കുരി അവളെ അനുഗ്രഹിച്ചു. "നീക്കൻ കൈയ്ക്ക് വീട്ടിപ്പിടിക്കൂ" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അവർ ഹേമനളിനിയുടെ പൂർവ്വവല്ലികളിൽ ഒരു ജോടി പൊൻവളകളണിയിച്ചു.

ഹേമനളിനി വീടും അവരുടെ മുറിയിൽ നമസ്കരിച്ചു. ക്ഷേമങ്കുരി അവരുടെ രണ്ടു കൈകൾക്കുമിടയിൽ അവളുടെ തല പിടിച്ചുവെച്ച് നെറ്റിയിൽ ഗർഭമമായി ചാർന്നു. വൃദ്ധയുടെ സ്നേഹമനുസ്മരണയായ ചാർന്നും ഹേമനളിനിയുടെ റ്റുടയകത്തു ആനന്ദത്തുരമനപ്പുഴയിൽ ആറാടിച്ചുവെന്നു പറയേണ്ട!

അന്നത്തെ ക്ഷേമങ്കുരി അന്നദണ്ഡാബ്ജവിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു പറഞ്ഞു: "സ്വാർ, എന്റെ ശൂന്യ തിരുമുദം രണ്ടു പേരും വീട്ടിലുണ്ണാൻ വരണം."

ചിറ്റാ ഭീവസം രാമിന്റെ അച്ഛനും മകളും തോട്ടത്തിലിരുന്ന് ക്ഷായ കഴിച്ചു. കാശിയിൽ വന്നതുമുതൽ ഇത്യാതി അൽ അവരുടെ പതിവ്. ഹേമനളിനിയുടെ വിവാഹഘോഷം കേൾക്കുന്നവരായി പറ്റുവസാനിച്ചതുകൊണ്ടുള്ള സങ്കടങ്ങൾ അന്നദണ്ഡാബ്ജവിന്റെ മിളകിയ മുഖത്തിൽ ഒരു തണുത്തവർണ്ണവും വിളങ്ങി. അദ്ദേഹം ഹേമനളിനിയുടെ ശാന്തഭവനത്തെ കൂടക്കൂടെ അവലോകനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. തന്റെ നീളാത്തയായാളയുടെ അനുഗ്രഹീതത്വം പൂരിയിൽ സമൃദ്ധിച്ചു. ലോകബാഹ്യമായൊരു അനാളുടെ സമുദത്തെ തെല്ലു ശമിപ്പിച്ചുവെന്ന് അദ്ദേഹം സങ്കല്പിച്ചു.

ക്ഷേമങ്കുരിയുടെ ക്ഷണമനസ്സരിച്ചു അവരുടെ വീട്ടിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടവരെന്നു അനുസ്മരിച്ചു സമയമൊക്കെ അന്നദ

ബോധം വിലയിരുത്തി. ഇതിനും അമാന്തിച്ചാൽ അവിടെ എത്രയും നേരം താമസിച്ചുപോയേക്കാമെന്നു് അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു. സമയമായിക്കൊണ്ടിട്ടു് ഹോമനളിനി പറഞ്ഞു. വാസ്തവത്തിൽ അപ്പോൾ മതി എടുത്തിട്ടുണ്ടില്ല. എന്നാൽ ഒരു ഭരണത്തിന്റേതല്ല സമയം വേണ്ടിവരുമെന്നും, താമസിക്കുന്നതിനേക്കാൾ നേരത്തെ ചെല്ലുന്നതാണു് നല്ലതെന്നും അദ്ദേഹം നിർബ്ബന്ധിച്ചു.

ഇതിനിടയിൽ ഒരു വഴക്കി, ഗേറ്റിൽ വന്നു നിന്നു. “ഇതാ യോഗൻ” എന്ന് ഹോമനളിനി ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു. ചൊണ്ടു പാടിയാതയില്ലെന്നു് ധീമതിയിൽ നടന്നു. അതെ, യോഗൻതന്നെയായിരുന്നു വഴക്കിയിൽനിന്നു മറുപടിത്തന്നതു്; ഒരു സന്തുഷ്ടഭാവം അയാളുടെ മുഖത്തിൽ പ്രത്യക്ഷമായിരുന്നു. എത്രയും സൗഹൃദത്തോടു കൂടി അയാൾ സഹോദരിയെ അഭിവാദ്യംചെയ്തു.

“യേശുന്റെ കൂടെ വേറെയാരെങ്കിലുമുണ്ടോ?” എന്ന് ഹോമനളിനി ചോദിച്ചു.

“ഉപ്പു, വേറെയൊരാൾക്കൂടി ഉണ്ട്. ബാൻ അപ്പോൾ ഒരു സാധനം സമ്മാനം കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്.”

രണ്ടാളും വഴക്കിയിൽനിന്നിറങ്ങി വന്നു. ഹോമനളിനി അയാളെ കണ്ട ഉടൻ, തിരിഞ്ഞു വീട്ടിലുള്ളിലേയ്ക്കു നടന്നു കളഞ്ഞു. “യോഗ, പോകരുതെ, എനിക്ക് നിന്നോടൊരു കാര്യം പറയാനാണ്.” എന്ന് യോഗൻ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. എന്നാൽ അവയ്ക്കു വകവെച്ചുതന്ന, ഭരണകർമ്മ ഒരു മൂലത്തിന്റെ മുമ്പിൽ കൂടി പൂജാക്കർമ്മം തന്നെപോലെ, ഒരു മീറ്റിംഗ്റൂമിൽ കയറി. അവരുടെ ചിന്തകൾക്കു, അവിടെ നിന്നും പിരിയില്ലെന്നും എന്തൊരു ചെല്ലെടുക്കുന്നതിനെയെങ്കിലും ഒരു തിന്നിട്ടുപോകും സമയത്തേക്കാൾ വിസ്തൃതത്തോളം കൂടി നിശ്ചയനായി നിൽക്കേണ്ടി.

“യോഗ, വത്ര. അപ്പോൾ വെളിയിലിരിക്കുകയാണ്” എന്നു പറഞ്ഞ് രണ്ടാളും രണ്ടാളുടെ കൈയ്യിലിട്ടു കൊണ്ട് അന്നാലയംബുവിന്റെ സമീപത്തിലേയ്ക്കു നടന്നു.

രണ്ടാൾ വരുന്നതു് അദ്ദേഹം കണ്ടു. എന്നാൽ തന്റെ കണ്ണുകൾ തന്നെ വെളിപ്പെടുത്തുന്നതെന്നു് അദ്ദേഹം സംശയിച്ചു.

തല തടവിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം പിറുപിറുത്തു. “ഇതാ ഈ കല്യാണത്തിൽ വേറെയെങ്കിലും നേരിടാൻപോകണം!”

രജേന്ദ്രൻ തല കുതിച്ചു് അന്നഭയാലുപിക്കാൻ വരിച്ചു. അന്നഭയാലു അടുത്തു കിടന്നിരിക്കുന്ന ഒരു കസാല പുണ്ടി കൊണ്ടിട്ടു് അയാളെ അതിൽ ഇഴിക്കുവാൻ ക്ഷണിച്ചു. അന്നഭയാലു അദ്ദേഹം യോഗേശ്വരനെനോക്കിപ്പറഞ്ഞു: “കൊള്ളാം യോഗൻ, നീ തന്നെ സമയമുള്ളതെന്നു വന്നുപോന്നു. ഞാൻ നിനക്കു കയ്യടി അടിക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചിരിക്കുമായിരിക്കും.”

“കാൽക്കെട്ടു്?” എന്നു് യോഗേശ്വരൻ ചോദിച്ചു.

“യോഗേശ്വരിനിറയെ നാളിനാമക്കനക്കൊണ്ടു വിവാഹം വെച്ചിട്ടുണ്ടാൻ തീർപ്പാക്കിയിരിക്കുന്നു. അയാളുടെ അമ്മ ഇന്നലെ ഇവിടെ വന്നു് യോഗത്തിനെ ആശീർവദിക്കുമായി.”

യോഗേശ്വരൻ:—“അപ്പോ, അമ്മയ്ക്കും തീർപ്പുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നു പറയാമെന്നു അപ്പൻ പറയുന്നതു്; ഏതെന്നൊക്കണം ആലോചിക്കേണ്ടതായിരുന്നോ?”

അന്നഭയാലു:—“യോഗേശ്വര, നീ എന്താ പറയുന്നതെന്നു കർമ്മമില്ലെന്നു കൂടാ. എന്തിന്നു നാളിനാക്കുന്ന പരിചയമാ കുന്നതിൽ മുഖ്യതന്നെ കീഴെല്ല ഈ വിവാഹം നടക്കുമ്പോൾ വേണ്ട ശ്രമം ചെയ്യതു്.”

യോഗേശ്വരൻ:—“ഞാൻതന്നെ എന്തെ സമർത്ഥനായ; അതു സാരമില്ല. ഏതായാലും ഇവിടും സമയമുണ്ടല്ലോ. അപ്പനോടൊന്നിച്ച് നമുക്കു കാൽക്കെട്ടും പറയാം. ഞാൻ പറയുന്നതു മുഴുവൻ ആദ്യം കേൾക്കണം. പിന്നീടു സ്വാതന്ത്ര്യത്തോടൊന്നു തോന്നുന്നപോ അതുപോലെ ചെയ്തുകൊള്ളണം.”

അന്നഭയാലു:—“എന്തിന്നു സമയമുള്ളപ്പോൾ കേട്ടുകൊള്ളാം. ഇന്നെന്തിന്നുതന്നെ സമയമില്ല. ഇപ്പോൾ ഞാൻ ഒരു സമയത്തു പോകാൻ ഭാഗിക്കുകയാണ്.”

യോഗേശ്വരൻ:—“എന്തു സ്ഥലത്തേക്കൊക്കണം പോകുന്നതു്?”

അന്നഭയാലു:—“നാളിനാമക്കൾക്കു അമ്മ എന്നെന്നും യോഗത്തിനെയും അവയുടെ വീട്ടിൽ ഇന്നു രാവിലെ ഉണ്ണാൻ ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ഇവിടെനിന്നു ഭക്ഷണം കഴിക്കണം, എന്നാൽ—”

അയാൾക്കു്:—“പ്രവാണ വേഷം, അലക്കുകുറിച്ചു ചെലിഞ്ഞു്
 ഉണ്ടു്. അയാൾ ദൈവത്തെ ഇവിടെയുള്ള ഏതെങ്കിലും ഒരു
 കോട്ടിലിൽ പോയി തുണയെഴിച്ചുകൊള്ളാം. വൈകിട്ട്
 തിരിച്ചുവരുമല്ലോ. അപ്പോൾതന്നെ മരണിക്കാമല്ലോ.”

ദൈവത്തെ നോക്കു നോക്കുന്നതിന്നു് അന്നുമ്പോഴവിടെ
 നെല്യുളിപ്പായിരുന്നു. അയാളെ അഭിവാദ്യം ചെയ്യുകയോണ്ടു്
 ഒരു വാക്കുപോലും അയാളോടു പറയുന്നതിന്നുപോലും അദ്ദേ
 ഹൻ പ്രാപ്തനായില്ല.

എന്നാൽ ദൈവനാമത്തെ ധാരണയെപ്പറ്റിയും പഠി
 ത്തില്ല. അവിടെനിന്നും താമസമെന്നതിനുള്ള സമയംവരെ
 അയാൾ ഒരുനമസ്സി കസാലയിൽ ഇരുന്നു. ഒടുവിൽമൃഗേ
 നു് അന്നുമ്പോഴവിടെ വന്നിട്ടിട്ടില്ലെന്നു് അറിഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം ൫൫.

അതിന്റെ തുടർച്ചയും ദൈവത്തിന്നു് അനുഭവപ്പെടുന്ന
 പരത്തു: “തന്നെ, അയാൾ ദൈവനായിരിക്കുവാൻ അയാളുടെ
 അപ്പോഴയും നാളെ രാവിലെ ഇവിടെ ദൈവനാമം പ്രതിഷ്ഠിക്കുവാൻ
 അണിയിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നീ അവരെപ്പറ്റി കൊടുക്കു? അതോ, അന്നു
 മ്പോഴവിടെ സകല വിദഗ്ദ്ധന്മാരുടേയും ഒരു സഭ കെട്ടി
 ശേറും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പേ ഇവിടെ ദൈവനാമം
 നോക്കു ലോപവും തുടങ്ങിക്കൊണ്ടിട്ടുള്ളതെന്തെന്നു് അറിയുവാൻ
 വന്നുമായിരിക്കണം അതു്. അങ്ങനെയല്ലേ? ചാക്കുമെഴുത്തു
 നീ ചെയ്തു സമർത്ഥനെന്നു് എനിക്കറിയാം. നീ എനിക്കു്
 പോരാത്തതിനെക്കുറിച്ചുള്ളതെന്തെന്നു് അറിയാമല്ലോ. ഇതിന്നു മുമ്പു്
 എന്റെ മകൻ ദൈവനാമത്തെപ്പറ്റി അഭിപ്രായവും പറക
 പതിച്ചിട്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇന്നതെന്തിന്റെ പാലകന്റെ
 ശ്രമത്തെപ്പറ്റി പ്രശ്നപ്പെടുന്നതിന്നു വാക്കു കിട്ടാതെ അവൻ
 വിഷമിച്ചുപോയി. എന്താ, ഇന്നൊരു സമയംവരെയും
 അങ്ങനെയല്ലേ സൂക്ഷിക്കല്ലേ?”

ഈ ഒരു അന്ത്യസ്തതയ്ക്കും ഇഹാദിലും പുറമെ പ്രകാശിച്ചു. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ഇറിയും കാക്കുന്നിട്ടുകൊണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ട്" യാക്കബായ പ്രയോജനപ്പെട്ടിട്ടു; എന്തിനെന്നിപോലും അയാൾക്കും നഷ്ടമായിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ ഹിജ്ദാസം കൈക്കൊണ്ടിയാൽ ഞാൻ സംസാരമുണ്ടാകും. അദ്ദേഹത്തെ പരിചരിക്കുന്നതിന്നു ചിലപ്പോൾ വഴിക്കുന്ന വൈകല്യം പോലും എന്തിനാലും ദാഹകരമായുള്ളു. അതു നഷ്ടമാകാതിരിക്കുന്നതിന് ഞാൻ സന്ദർശിച്ചിട്ടുണ്ടാകാം. അദ്ദേഹത്തെപ്പോലുള്ളി ഇവ ഗുരുക്കന്മാർ പരിചരിക്കപ്പെടുകയാണുപോകുന്നതിന്നും ഇതിൽ ഉത്തരവാദനും ആയിത്തീർന്നിരിക്കാമുള്ള ശക്തി കൈവരും എന്തിനെന്നു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ഇത്രയും ലഭിക്കുന്നതിന് ഞാൻ എത്രയും വേഗത്തിൽ സഹിച്ചു സഹിച്ചു! സന്ദർശിച്ചോടുകൂടി എന്റെ ഭാരം എന്തിന്നു വേദക്കാർ സഹിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ, എല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു പോകുന്നതാണു ഭേദം."

അവളുടെ അപ്ലോഷത്തെ അധ്വാനമുണ്ടായിപ്പ് ഇഹാദിലും പിന്തിട്ടിട്ട് അവൾ ഇങ്ങനെ തീർത്തായിപ്പു: "നാമു മുതൽ ഞാൻ ഒരു കാലത്തുവരെയും ധ്വസനപ്പെട്ടിട്ടു; ഒരിക്കലും അസുസ്ഥയായിട്ടില്ല. അലട്ടിയായ വസ്തുവിൽ ആശങ്കിക്കരുത് ഞാൻ പൊരുത്തപ്പെട്ടിട്ടില്ല. ആശങ്കിക്കരുത് ഞാൻ ദാസ്യവൃത്തി ചെയ്തു തൃപ്തയായിത്തന്നെക്കാളുമാം. ഞാൻ മേലോരിക്കലും തെക്കോലത്തും ഇതിൽ കൂടുതലൊന്നും ആഗ്രഹിക്കുകയില്ല."

അവൾ കിടക്കയിൽ കയറിക്കിടന്നു കറേനേരെ അങ്ങോട്ടായിത്തന്നും ഉരുങ്ങുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ ഉറങ്ങുന്നതായിപ്പു. രാത്രിയിൽ രണ്ടോ മൂന്നോ പ്രാവശ്യം അവൾ ഉണർന്നു. മറ്റൊരു തവണയും അവൾ പേരവായ്ക്കുന്നപേരവെ ഇങ്ങനെ ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു "ഞാൻ മേലോരിക്കലും, തെക്കോലത്തും ഇതിൽ കൂടുതൽ ഒന്നും ആഗ്രഹിക്കുകയില്ല." ഉറങ്ങിയിൽ ഉണർന്ന് അവൾ കൈയ്ക്കു കൂപ്പി അവളുടെ മനോബലമെല്ലാം ആ ദൃഢനിശ്ചയത്തിൽ എങ്കാശ്വരമായി. "മരണപശ്ചാത്തം അമ്മയെ പരിചരിക്കാൻ ഇഹാദി നല്ലതല്ലതത്ര! ഞാൻ മേലോരിക്കലും ഒരു കാലത്തും അതിൽ കൂടുതലൊന്നും ആഗ്രഹിക്കുകയില്ല."

അതേ അവരും ചില കഴികൾ വസ്ത്രം വലിച്ചു നളിനാക്ഷൻ മുൻ മുറിയിൽ കടന്നു. അവളുടെ വശനാഞ്ചലംകൊണ്ട് മുറിയുടെ താഴെ ചുമലോരം തുടച്ചു. ദിനീഷ്യല്ലാം ചില സ്വരങ്ങളിൽ വിളിച്ചു. പിന്നീട് കലിക്കുവാൻ മിടുതിയിൽ ഗംഗയിലേയ്ക്കു മാത്രമായി.

നളിനാക്ഷൻ നിർബന്ധമുള്ളും വീശോധിച്ചതിനാൽ, ഭക്തിമൂലം പ്രഭാതത്തിൽ മുമ്പേ കളിക്കുന്ന പതിവ് നിറുത്തി. അതിനാൽ ഉദ്യോഗത്തിന്നു, കോച്ചുന്ന തങ്ങളും സഹിച്ചു വെളിച്ചാൻകാലത്തു കമലയെ അനുഗമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത്.

കളി കഴിഞ്ഞു തിരിച്ചപ്പോൾ കമല പരസ്പരമുകിയാൽ ഭക്തിമൂലം വെളിച്ചം വെച്ചു. മൂലം ആറുകെട്ടിലേക്കു പോകാൻ പോയിട്ടുകൊണ്ട് നീക്കുകയാൽ. “നീ ഏതാണിത്ര നേരത്തെ പോയത്. നിനക്കു എന്തൊരു പരാധം തിരുന്നല്ലോ” എന്ന് അവർ കമലയോടു ചോദിച്ചു.

“ഇത് താമസിച്ചപ്പോൾ പരാധം തിരുന്ന. ധാരാളം കോലിയുണ്ട്.” ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം വാങ്ങിയ മലക്കുറി നാലുണ്ടും. സാമാന്യം വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരാൻ ഉദ്യോഗ നേരത്തെ ചെന്നിരിക്കേണ്ടതാണ്.”

“കൊണ്ടു. നീ ഏറ്റവും കരുതിത്തന്നെ പ്രവർത്തിക്കുന്നു. ഈ കണക്കിന് അതിർവികാരം എത്രയെന്നതിന് മുമ്പുതന്നെ എല്ലാം സമാനകമെന്നു തോന്നുന്നു.”

ആ സമയം നളിനാക്ഷൻ അവിടെ വന്നു കമല ഉത്തരം നൽകുന്നതിൽ നന്ദയെ അലയ്ക്കുകയും മുഴുവനും വെളിച്ചിട്ടുകൊണ്ട് മുറിക്കുകയുണ്ടായി.

“അമ്മ പിന്നെയും നളിനാക്ഷൻ പോകുകയോ, അല്ല? കോലത്തിന് കറച്ചുകൂടി ശക്തിയുണ്ടാകുന്നതുവരെ അങ്ങനെയിരിക്കേണ്ടോ?” എന്നു നളിനാക്ഷൻ തോന്നിപ്പോയി ചോദിച്ചു.

“നളിനാക്ഷൻ നീ ഒരു ധാതുവെന്നെന്നുള്ള കാര്യം വിസ്മയിക്കുക. കരുത, സ്വപ്നം ലഭിക്കുവാൻ കൗതുകമുണ്ടല്ലോ. അത് പ്രഭാതത്തിൽ മുക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ഗംഗാസ്നാനം

കുന്ന് മാത്രമാണ്. നീ ഇപ്പോൾ വെളിയിൽ പോകാൻ അവി
ക്കകത്താണ്, അല്ലേ? അധികം താമസിക്കരുത്.”

“എന്താ അങ്ങേ?”

കേശമക്കുറി:—“ഞാൻ ഇന്നലെ നിന്നോടു പർയാൽ മരണ
പോയി. നിന്നെ ആശംസിക്കുവാൻ അന്നുമ്പോൾ ഇ
ന്നിവിടെ വന്നു.”

നളിനാക്ഷൻ:—“എന്നെ ആശംസിക്കുവാനോ വരുന്നത്?
എന്താ വിശേഷം? മിടുങ്ങാ ആൻ അദ്ദേഹത്തെ
കാണാറുണ്ടല്ലോ.”

കേശമക്കുറി:—“ഞാൻ ഇന്നലെ അവരെ വീട്ടിൽ പോയി
ത്തന്നെ. ഹേമനളിനിക്ക് ഒരു കോടി വള പലതാണിതെ
ക്കയും അവളെ ആശീർവദിക്കുകയും ചെയ്തു. പക്ഷെ
എന്തെങ്കിലും അന്നുമ്പോൾ നിന്നെ ആശംസിക്കണം.
വരാൻ അടങ്ങിക്കരുത്. അവർ ഇന്നുമുഴുക്കുവിനി
കെ കണ്ണാൻ വരും.” ഇത്രയും പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു അവർ
പ്രളിമണത്തിനായി പാർപ്പെട്ടു. നളിനാക്ഷൻ നമ്രമേ
ഖിതമായി ഏതോ മിന്നിപ്പുകയെഴു് വെളിയിൽ
ഇറങ്ങി.

—:0:—

അദ്ധ്യായം ൭൮

—:0:—

മേലത്തെ കണ്ടുകൾ ഹേമനളിനി തീർത്ഥാടകി മുറി
യിൽ കയറി വരുമ്പോൾ, മനസ്സിലാണൊരു വിഷമം ഒരു
കുറാൻ തായിവരുന്ന പെട്ടെന്നുണ്ടായ കേന്ദ്രം ശാന്ത
മായപ്പോൾ അപമാനവും ദുഃഖവും അതിന്റെ സ്ഥാനം
അപഹരിച്ചു. പക്ഷേ മിന്നിതമായി ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ
കണ്ടപ്പോൾ ഇത്ര കോപമുണ്ടായ വിധം ഈ കോപി
കെപ്പം കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നുണ്ടോ? ഏതെങ്കിലും കണ്ട
കേന്ദ്രത്തെ അമർത്തുന്നതിനായി കഴിവില്ലാത്ത ഒരു ഇ
തിൽ നിന്നും അത്ഭുതമേകുന്നത്? മേൽ ഈവിധം കേ

അലും എന്റെ മനോഭാർവ്യത്തെ ശിഥിലീകരിക്കുവാൻ അനുവദിച്ചിട്ടുള്ളതാ" എന്നിങ്ങനെ അവൾ സ്വയം ചിന്തിച്ചു. അനന്തരം സ്വർശക്തികളും സംഭരിച്ചുകൊണ്ടെഴുന്നേറ്റ് വരുത് ഇറന്ന് രാമനെ നേരിടുവാൻ സന്നദ്ധയായി വെളിയിൽ വന്നു. "ഈ പ്രാവശ്യം ഞാൻ ചിന്തിക്കുമ്പോഴായില്ല. എന്റെ വികാരങ്ങളെ ഞാൻ വിമർശിക്കും" എന്നു വിടെ നിന്നുകൊണ്ട് കുന്നത്താൻ മന്ത്രിച്ചു.

പെട്ടെന്നുതോറോ കാളിന്ദ്രം അവൾ വീടും മുറിക്കിത് പ്രവേശിച്ചു. കേൾക്കുക അവൾക്കു സമ്മാനിച്ച വള രണ്ടുമെടുത്തു്. കൈകളിലിട്ടു. ഈ വിധം ആത്മസാന്നിദ്ധ്യമായി കൈയ്ക്കും അമ്പലംചിട്ടു് ശിഷ്ടമുയർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ കോട്ടത്തിലേയ്ക്കു നടന്നു.

അവളുടെ അടുത്തുവന്നാണ് അവൾ ആദ്യം എഴുന്നേൽത്തത്. "ഹേമമം, സീ എങ്ങനെയാണു് പോകാൻ തുടങ്ങിയതു്?" എന്ന് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"അങ്ങനെയൊന്നും യോഗനും ഇവിടെയില്ല?"

"ഇല്ല. അവർ രണ്ടുപേരും പൊയ്ക്കുഴിഞ്ഞു. തന്റെ സിദ്ധാമകൾക്കു് പരീക്ഷിക്കാനിടയുണ്ടാക്കുന്നതിനാൽ ഹേമനളിനിക്കു് വലിയ ആശ്ചര്യമുണ്ടായി.

"ഇനി നമുക്കു്—" എന്ന് അന്നാലോചന തുടർന്നു.

"അതെ അല്ല, നമുക്കൊരുമിച്ച് പോകാം. ഞാൻ കളിച്ചിട്ടു് വന്നുകഴിഞ്ഞു. ഒരു വണ്ടി പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞതയ്യുണം".

അവളുടെ മുഖഭാവം പെട്ടെന്നു മാറുവാനും, കേൾക്കുകയുടെ വീട്ടിൽ പോകുന്നതിൽ ധീരത കണ്ടുവാനും ഉള്ള കാരണങ്ങളെത്തന്നെ അന്നാലോചനയിൽ മറയ്ക്കിക്കൊണ്ടു് ശിരസിലു. അതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അസ്വസ്ഥതയെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു.

ഹേമനളിനി ദേശത്തിൽ സ്നാനം കഴിഞ്ഞു് വസ്ത്രം മാറി വെളിയിൽ ഇറങ്ങി, വണ്ടി വന്നോക്കുന്നതേവരിച്ചു.

"വന്നുവേണ്ടില്ല" എന്ന് അന്നാലോചന മറുപടി പറഞ്ഞു. അതിനാൽ അവൾ കോട്ടത്തിൽ ഉപാത്തിക്കൊണ്ടി

യന്നു. അന്നുമ്പോഴു തൊറ്റി തുടവിടുകയും വേദാന്തമറിവു മിടുന്നു.

അവർ നളിനാക്ഷന്റെ വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ മണി പാടുന്നതായതേയുള്ളൂ. ഡാക്ടർ സവാരി കഴിഞ്ഞ് മടങ്ങി വെരങ്ങിയിരുന്നില്ല. അതിനാൽ ഭക്ഷമുദരിക്കുന്ന അതിഥി കളെ സൽക്കരിക്കാനൊരുങ്ങി. അന്നുമ്പോഴുവുമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരവസ്ത്രമെങ്കുറിച്ചും, കടുബന്ധമിതിയെ സംബന്ധിച്ചും സംഭാഷണം ചെയ്യുവാൻ അവർ ആരംഭിച്ചു. അതിനിടയിൽ കണ്ഠകാശമുദരകൊണ്ടു് ഹോമനളിനിയുടെ നേരെ സോഷിക്കുമാണ്ടിരുന്നു. അവർ സന്തോഷമുദരിക്കുകയും കാണാത്തതിനാൽ അവർ അതിശയിച്ചുപോയി. സൂര്യഭഗവാതെഴുത്തുവായി; വിരവോടെഴുന്നേല്പിൻ എന്ന് വിളിച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് പൂർവ്വികലേയ്ക്കു ഗതനാകുന്ന ഉദ്യേഷൻ വിടുന്ന അരുണാർണ്ണത്തെ വെല്ലുന്ന ഒരു കാന്തിപൂരം, ഒരു സുവർണ്ണശ്ചന്ദ്രനോടു സമീപിച്ചിരിക്കുന്ന ആ സന്ദർഭത്തിൽ, അവളുടെ മുഖമന്ധലത്തെ വീശിത്തൊക്കേണ്ടതല്ലേ? യഥാർത്ഥത്തിൽ അതു മനോഹൃദമായൊരു മോഹസഞ്ചയത്താൽ ആവൃതമായതുപോലെ തോന്നി. സ്വപ്നസംഗതി വല്ലതും മതി, ഭക്ഷമുദരിയുടെ ഹൃദയം അസ്വസ്ഥമായിക്കഴിഞ്ഞു; ഇതായിരുന്നു അവരുടെ പ്രകൃതി. ഹോമനളിനിയുടെ അസന്തുഷ്ടാഭം അവരുടെ ഉന്മേഷത്തിനൊരു പ്രതിബന്ധമായിത്തീർന്നു. നളിനനെ കിട്ടുവാനേതൊരു ചെറുപ്പക്കുറിയൊന്നാഗ്രഹിക്കാത്തതു്? എന്നാൽ വേദാന്തലധികം പഠിച്ചുകാരണം ഇവർ ഗവീഷ്യമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. അവൻ തന്നെ യോജിച്ച പുരുഷനല്ലെന്നാണവളുടെ വിചാരം. അവളുടെ മുഖത്തു സ്ഫുരിക്കുന്ന ആശങ്കാഭരിതമായ അസംതൃപ്താവത്തിര മറെറൊരു കാരണവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. കുറവെന്റെറയാണു്; ഞാൻ ക്ഷമയൊട്ടില്ലാത്ത ഒരു വയസ്സി; എന്റെ ആഗ്രഹം നിറവേറാതടങ്ങിയിരിക്കാത്തുള്ള ശക്തിയെനിക്കില്ലാതെ പോയി. യുവതിയായ ഒരു സ്ത്രീയെ അവനെക്കൊണ്ടു കല്യാണം കഴിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഏല്പാദക ഉദ്യോഗം ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. എന്നിട്ടും ഞാൻ അവളുടെ യഥാർത്ഥ സ്വഭാവത്തെ ആരാധനാനിര തുനിഞ്ഞില്ല. അവളെ ശരി

യഥാവി പരിചയപ്പെടാനുള്ള സന്തോഷമില്ലാതിരുന്നു. അതുതന്നെ യാണതിന്റെ കാരണം കൂടും! ഈ ലോകകാര്യങ്ങൾ അവ സാന്നിദ്ധ്യം ഭാഗ്യം മുറുക്കാനുള്ള കാരണമായി കേട്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു!" ഈ വിചാരങ്ങൾ അന്നഭയാനുഭവമായുള്ള അവരുടെ സംഭാഷണത്തിന് ബാധകമായിത്തീർന്നു. രാജാജനം തുടർന്നുകൊണ്ടുപോകവാനുള്ള മിഷൻ വർദ്ധിച്ചു. ഒടുവിൽ അവരുടെ അന്തസ്സം വാത്സര്യപാത്തിൽ പ്രകാശിച്ചു. "എന്തായാലും നിർഭയമായി കല്യാണം നടത്തേണ്ട കാഴ്ചയില്ല. അവർ ഒരുപേരും വെറും കട്ടികളല്ല. അവരുടെ ഹിതം സഭയും പ്രവർത്തിക്കട്ടെ. നമ്മൾ അവരെ നിർബന്ധിക്കേണ്ടതും വശ്യമില്ല. ഫലത്തിന്റെ അഭിപ്രായക്കേടൊന്നൊന്നിന്റെയും പ്രകാരം എന്താൽ നമുക്കത് ഇനിയും പുണ്യസംഭവമായിട്ടില്ല." ഹേമനളിനിയുടെ നേതൃത്വം അവർ പ്രധാനമായി. ഈ രാജകൾ പ്രസ്താവിച്ചത്. എന്താ പാപങ്ങളെത്തന്നെയാണെങ്കിൽ ഫലത്തിനി വിഷമിട്ടു. അവരുടെ മനസ്സ് രാജാവിന്റെ താല്പര്യങ്ങളിൽപ്രകടി പൊക്കമുണ്ടാക്കി. ഈ കല്യാണനിശ്ചയം കൊണ്ട് തന്റെ പുത്രൻ കൂടുതൽ സന്തോഷത്തിനൊന്നും വകയില്ലെന്ന് അതിഥികളെ ധരിപ്പിക്കണമെന്നായിരുന്നു ഭർത്താവിന്റെ മുഖ്യോദ്ദേശം.

ഒരു ഉത്തേജനം നൽകുകക്കൊണ്ട് ഹേമനളിനി അന്നു രാവിലെ വീട്ടിൽനിന്നും പുറപ്പെട്ടത്. അല്പനേരംകൊണ്ട് ആ ഉത്സാഹമെല്ലാം പൊതി അസ്തമിക്കുകയും ഒരു ശ്ലാഘാ മുഖാശിഷ് ധ്യാനിച്ചു. അവൾ ഭർത്താവിന്റെ ഭവനത്തിൽ പ്രവേശിക്കുമ്പോൾ, പെട്ടെന്നാലോചിച്ച ഒരു ഒരു വിചാരം അവളെ താഴ്ന്നുവരുത്തി. അവളുടെ ഭാവിജീവിതത്തെ തുടരാനുള്ള ആ സമയം അന്തർനാഗ്നികൾക്കുമുമ്പിൽ കല്ലും മുഖവും നിറഞ്ഞു കിട്ടുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്ന് നീണ്ടു കിടന്നിരുന്നു. ആ വൃദ്ധൻ അദ്വൈതം കൽപിച്ചതുകൊണ്ടു കൊണ്ടു നീക്കമെടുത്തു, പലവിധ ശങ്കകൾ ഭാരമായിരിക്കുകയും ചെയ്തതെന്ന് ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. തൽഫലമായി വിവാഹാലോചനയിൽനിന്നും ഭർത്താവിന്റെ സ്വന്തം വിവാഹം അവി

മൃതോക്തൃകി വൃത്യസ്ഥഗതികളോടുകൂടിയ രണ്ടുമാതിരി വികാരങ്ങൾ അവളുടെ അനന്തരഗതത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. കല്യാണം കഴിയുന്നതും ഭവനത്തിൽ നടക്കുന്നതായിരുന്നാൽ അസ്വസ്ഥമായ അവളുടെ മനസ്സിനെക്കാലോചാരം വളർത്തുകയായിരുന്നു. ആ കാരണത്താൽ ആ വിവാഹവോലോപന ഉറപ്പിക്കുന്നതിനവൾ ആശിച്ചു. എന്നാൽ ഇദ്ദേഹം അതിന്റെ നിരസ്യരണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ഒരു സൂചന ക്ഷണഭംഗമായ ഒരു സമാധാനം അവൾക്കു പ്രദാനംചെയ്തു.

പെട്ടെന്ന് അവരുടെ മനസ്സിൽ കടന്നുകൂടിയ വിവാഹങ്ങൾ ഈ വിധം പ്രകാശിപ്പിച്ചിട്ടു ക്ഷണമെങ്കിലും ഹേമനളിനിയുടെ വരണത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി; അവരുടെ പൊടുന്നനവെയുള്ള ആ നിശ്ചയം കേട്ടിട്ടും അവളുടെ മുഖഭാവം മുഖിലത്തേക്കാൾ കഠിനമായി ശാന്തമാനി കാണപ്പെട്ടു. തൽക്ഷണം അവർക്കു ഹേമനളിനിയുടെ നേരെ കൂടുതൽ രോഷമുണ്ടായി. “എന്റെ കണ്മണിനെ ഞാൻ സഹായവിധിയ്ക്കു കൊടുക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയായിരുന്നു” എന്നു അവർ വിചാരിച്ചു. അയാൾ വരാൻ അമാന്തിച്ചതുകൊണ്ടു അവർ സന്തോഷിച്ചതേയുള്ളൂ.

അവർ തുടങ്ങും: “നളിനാക്ഷന്റെ സ്വഭാവമേ ഇങ്ങനെയാണു്. നീക്കം രണ്ടുപേരും ഇണിവകെ വരുമെന്ന് അവനറിയുമായിരുന്നു. എന്നിട്ടും അവൻ ഇതുവരെ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയില്ല. ഏതായാലും അവനു് ഇന്നത്തെ ജോലിയൊന്നു കറച്ചുവെയ്ക്കുമായിരുന്നു. എനിക്ക് നിസ്സാരമായ എന്തെങ്കിലും സുഖക്കേട് നേരിട്ടാൽ മതി, എന്തു നഷ്ടം ഉണ്ടായാലും അവൻ ചിന്തിക്കില്ല. പോകാതെ ഇവിടെത്തന്നെ താമസിക്കും.” അന്നത്തരം ക്ഷണക്കാലത്തുതെപ്പറ്റി അന്വേഷിക്കുവാനൊന്നുള്ള വ്യാജേന അവർ ഏഴുനേരം. ഹേമനളിനിയെ കമലയുടെ അടുക്കൽ വിട്ടിട്ട് അന്നസോബുവുമായി ഒരു രഹസ്യസംഭാഷണത്തിന്നു് കസർകുതുമുണ്ടാക്കണമെന്നായിരുന്നു അവരുടെ ഉദ്ദേശം.

കമല ക്ഷണസമയനുള്ളൊല്ലാം തയ്യാറാക്കി, പൂട്ടു പോകാതിരിക്കുവാൻ അടുപ്പിന്റെ മുകളിൽ വെച്ചിട്ട് അടുക്കളയുടെ

ഒരു മൂലയിൽ അഗാധചിന്തയിൽ നിമഗ്നനായിരിക്കുമായിരുന്നു. അപ്പോഴാണ് ക്ഷണമകിന്റേതെങ്കിലും ആകസ്മികമായ ആഗമനം ഉണ്ടായത്. കമല തെളി, പരിശുദ്ധതയോടുകൂടി ഒരു മനുഷ്യാത്മം ചെയ്തുകൊണ്ട് ചാടിയെഴുന്നേറ്റു, “കൊള്ളാം. നീ അതിവെളിച്ചം-തന്നെ ബലവത്തായതായിരിക്കണമെന്നു തോന്നുന്നുല്ലോ” എന്നു വൃദ്ധ അവളോടു പറഞ്ഞു. “അതേ, എല്ലാം കാലമായി” എന്നു കമല പ്രതിവചിച്ചു. “കാമനേ, എന്താണ് നീ മനസ്സിലാക്കുന്നത്”. അനാഥശാലയുടെ വൃദ്ധനല്ലേ? അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് നീ ചർച്ചിക്കേണ്ട. ഭാരതം ഇവിടെ വന്നിട്ടുണ്ട്. ; അവളെ നിന്റെ മുമ്പിൽ ശ്രീക്കൊണ്ടു പോയി കാലാനുരൂപം നിങ്ങൾ തമ്മിൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കൂ. എന്നെപ്പോലുള്ള ഒരു കിഴവിനോടു വർത്തമാനം പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ അവർക്കൊരു രസവും കാണുകയില്ല.”

ഫേമനളിനിയുടെ അലക്ഷ്യഭാവം കണ്ടപ്പോൾ ക്ഷണമകിക്ക് കമലയോടു തോന്നിയിരുന്ന സ്നേഹം പൂർവ്വധികം വർദ്ധിച്ചു.

“എന്തിനെപ്പോലെയോ വർത്തമാനം പറയുന്നതിനുള്ളതും. അവർ വളരെ പഠിച്ചിട്ടുള്ളവരാണ്” എന്നു കമല പറഞ്ഞു.

“നീ എന്താണ് പറയുന്നത്? നിനക്ക് അവളെക്കാരും ഒരു കുറവും ഇല്ല. കാര്യമെന്താണവളെ തിരഞ്ഞെടുത്തു എത്ര വേണമെങ്കിലും തന്നെത്താൻ സൂക്ഷ്മിച്ചുകൊള്ളൂ! എന്നാൽ നിന്നെപ്പോലെ സൗന്ദര്യമുള്ള കുട്ടികൾ വളരെ അപൂർവ്വമാണ്. പാവുകൾ വായിച്ച് മനസ്സിലാക്കാൻ ആകാതെ സാധിക്കാത്തതു്? തീർച്ച, എന്റെകൂടെ വരൂ. ഏതാണവളാ നീ ആദ്യമായി വസ്ത്രം മാറുക. നിനക്കുണ്ടാവാൻ ബാക്കൊരു തൂണി വെച്ചിട്ടുണ്ട്. അതു തരാം.”

തന്റെ നീക്കമെന്തെ പ്രതികരിക്കുവാൻ അവസരം കൊടുക്കാതെ ഭാരതത്തിൽ വളരെ ചാതുര്യത്തോടുകൂടി ക്ഷേത്രവസ്ത്രത്തിലുള്ള ഒരു പാട്ടെടുത്ത് കമലയെ ധരിപ്പിച്ചു. അനന്തരം പരിഷ്കൃതരീതിയിൽ അവളുടെ ശ്രദ്ധയ്ക്ക് വിധിയിടപ്പെട്ടു.

അയ്യം സാമ്പത്തിക എഞ്ചിനീയർ അമ്പലമുക്ക് തുറ സർക്കാർ സ്കൂളിൽ പഠിച്ചിട്ടുള്ളവർ. ഈ സ്കൂളിൽ പഠിച്ച കാലത്ത് ചുരുക്കിപ്പിടിച്ചു കയറ്റിക്കൊണ്ടിരുന്ന പൈസ ഇപ്രകാരം നൽകിയത്: “ഈ പട്ടാമിഷിയാനെതിരെ വേണ്ട തുടർച്ചയായ പട്ടാമിഷിയാമുഖ്”.¹³

പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിലെ അന്ത്യത്തിൽ, അക്കാദമിക് വിദ്യാഭ്യാസത്തിന് പരമ്പരാഗതമായി ഉണ്ടായിരുന്ന പരിമിതികൾ തുറന്നു. പുതിയ വിദ്യാഭ്യാസ രീതികൾ ഉണ്ടായി. പുതിയ വിദ്യാഭ്യാസ രീതികൾ ഉണ്ടായി. പുതിയ വിദ്യാഭ്യാസ രീതികൾ ഉണ്ടായി.

പ്രേമം വെളിപ്പെടുത്തും. നിന്നെ വെളിപ്പെടുത്തും. പാപം നശിക്കുന്നതിന് "ഇതുകൊണ്ട്" എന്നായിരുന്നു മെൽനിയുടെ ഉത്തരം.

[illegible]

അയക്കുക കേരളം. ൧൦൦ കോടി രൂപയിൽ കൂടുതൽ അധികമായി സംഭരിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നാണ് പ്രതീക്ഷ.

“കൊലമര, നീ ഏതാടി നാശം നാശിമടന്നതു? ഇന്ദ്രൻ
 മൃഗം നമ്മുടെ സപ്തർഷി ആളു കളകല്ല?”

[illegible]

[illegible][illegible][illegible]

അതിന്റെ മറ്റൊരു അവകാശമുള്ളതും പാലയ വിദ്യാഭ്യാസവുമായും
അവയുടെ സാന്നിദ്ധ്യമായിരുന്നു.

ആ മുറവിൽ നിന്നും നഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കവെ, അവളുടെ ശരീരം തുണിച്ച്, “നിന്നെക്കുറിച്ചുള്ള സകല സാശ്വതിയും അമ്മയെന്ന യമിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. നീ ഒറ്റനോ ഒരു പ്രിയസ്വാമിയിനെ മേന്മാക്കു വിചാരിക്കണം. നീ മക്കൾ സ്വന്തം സങ്കരാഭിമാനം കെട്ടിപ്പുറത്തുമാറി!”

[illegible][illegible]

കുടുംബനുകൂല സാമ്പത്തിക മുഴുവൻ നീക്കി പരമാവധി, വാസ്തുവകയിൽ ഉപയോഗിക്കാനാകിയും അനുസരണമുള്ള അനുനാമനിഷം ഉൾപ്പെടെ അനുനാമനിഷം.

ചേർത്തതിനി ഒരു പുത്തറിയി തുടി മതിയെന്നു നല്ല വസ്തു വെച്ചിറയുകയെന്നും അതും കോരിയ കെട്ടുള്ള അടുത്ത വഴിയൊന്നെന്ന് മനസ്സിലാക്കുക. പുത്തൂരിൽ കരളോടൊന്നു ചേർത്തുപിട്ടു തട്ടാത്ത ഏഴിത്തൂ വെള്ളാമ്പലായിത്തീർന്നു. അതിവിടെ അടങ്ങിപ്പോയ വല്ലൊന്നിൽ നീക്കമെടുക്കുക ഏഴുപുതുക്കിയതിലൊന്നും തന്നെത്തന്നെ ഒരു

[illegible]

ഭാരതത്തിൽ കമ്മ്യൂണിസം പ്രചരിപ്പിക്കുകയോണ്ട് ചെറുത്തു: “മൊത്തം നല്ലതും തൃപ്തമാക്കിയിരിക്കുമ്പോഴേക്കു തന്നെ. പക്ഷേ മറ്റ് എന്റെ ഇരു ഏനിക്ക് ഉപയോഗിച്ചുവന്നിട്ടുണ്ട്. അതും, പലപ്പോഴും മറ്റൊരു കാര്യം കാരണം മറ്റൊന്നിനും അതു അപമാനപ്പെടാതെ പലിശിപ്പിക്കുകയായിട്ട്. പക്ഷേ അങ്ങനെയൊരു കാര്യം ചെയ്യാതെ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്!”

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ കമലയുടെ നായനാഭം ഉദ്ധീർന്നു. “ചെട്ടി, ചെട്ടി, ആനയോ കയറുന്നത്? ചെട്ടി ആനയിറങ്ങുന്നതല്ലേ? എങ്കിലും, ഒന്നിനോ ഒരീക്കൂട്ടം ഒരു കാര്യം ചെയ്യാവുകയില്ല.”

പത്തനംതിട്ട കിഴക്കേത്തു കിട്ടിയിരുന്നാൽ തൃപ്പൂപ്പിന്റെ പ്രകാരം ഉണ്ടാകുമെന്നും അതിൽ പ്രകൃതി വഴിയാൽ അത് അസംസ്കൃതിക്കും സാധാരണയിലും കലർത്തുമെന്നും അതിനുള്ള കമ്പോളത്തെ പറ്റിയുള്ള ചോദ്യം ചെയ്യുന്നതും കേരള സർക്കാരിൽ നിന്നും അന്വേഷിച്ചു വരികയാണെന്നും ഇന്നുവരെ കൈവരാതിൽ പലതരം എങ്കിലും എത്തിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇന്നുവരെ മെന്ററിന് ഒരു വലിയ വിജയം ഉണ്ടായി. എന്നാൽ മിന്നിക്കാലത്തുവരെ മുമ്പ് ഒരു വലിയ എണ്ണപ്പാത്രം വഴിയിലിരുന്നു. അതാണ് അതിൽ വലിയ നഷ്ടമായിരിക്കുന്നത്. അതിനുള്ള തുടർച്ചയെക്കുറിച്ചും സഹായിച്ചിട്ടുണ്ട്. എങ്കിൽ എങ്കിലും തുടർച്ചയ്ക്ക് വലിയ കലർച്ചയ്ക്ക് നിറക്കേണ്ടതും സാധിച്ചു."

കേരളനാളിനി കോലാശിയിലെ വസതിയിൽനിന്നും തിരി
ച്ചു വന്നപ്പോൾ, അവളുടെ അമ്മയോടു് കൈയോർപ്പിക്കണമെന്നു
കൊടുത്തു. അങ്ങിനെ ചെയ്തപ്പോൾ അവളുടെ മേൽനിന്നു വന്നുവന്ന
തീയിലൊന്നു. ഒക്കുന്നതെങ്ങിനെയെന്നു അത് നോക്കുവാൻ എ
ഴുത്തുകാരനൊന്നു അവൾ മനസ്സിലാക്കി. അവളുടെ മറ്റൊരു

ശീശ്യസ്തനും വെട്ടു. അവർ അതെടുത്തുകൊണ്ട് ശയനമുറിയിൽ പോയി കനകപ്പൂ വായിക്കുവാൻ തുടങ്ങി.

നമുക്കു, അശേഷം മറച്ചുവെക്കുവാൻ കമലയുടെ കഥ മുഴുവൻ, അതിൽ പ്രതിപാദിച്ചിരുന്നു. ആ കള്ളി അയാൾ ഇല്ലകാരം അവസാനിപ്പിച്ചിരുന്നു. പക്ഷി സാലപ്പിച്ചിട്ടുതായ നമ്മളുടെ ജീവിതശുദ്ധമായ പരിതസ്ഥിതികൾ ഖണ്ഡിപ്പിച്ചിരുന്നു. നീ നിന്റെ ഹൃദയം വേദാന്തരം അപ്പുറക്കുറിഞ്ഞു. അനന്തരം നിന്നെ കുറച്ചപ്പോഴുള്ളതെന്തെന്ന് ശ്രദ്ധിക്കുക. കൈകൾ ദിവസമെങ്കിലും അന്നും കമലയും ഒരുമിച്ചു താമസിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും, കലശലായതെന്തെന്ന് അൻ അപരം വശാവദനായിത്തീർന്നത് സമീപിക്കാതിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എന്റെ ഇടപാട് അതേ മനുഷ്യനിലെത്താതെക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനായിരുന്നു. നീ എന്നെ ശ്രദ്ധിക്കാതിരുന്നെന്ന് വെറുപ്പിൽ എന്റെ ഹൃദയം നിന്റെ ശ്വേതകുസുമത്തിലെ അപരിമലം എഴുതിവന്നതും അനുഭവിച്ച് സംഭവപ്പെട്ടതായിരുന്നു. ഈ ആശയങ്ങളിൽനിന്നും, മോശനായിത്തീർന്ന അൻ അന്തരം കാടിയെത്തിയത്. എന്റെ നീക്കം എന്നെ മറയ്ക്കുവാൻ എന്റെ മുമ്പാകെ വന്നതും മറ്റൊരു സമീപിച്ചവനെപ്പോലെ എന്റെ സകല വൃഥകളും സംഭവങ്ങളും എന്നെ ചിന്തയും ബാധിച്ചു.

കമലയെ നീക്കം മറയ്ക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്ന ഹിമ മനസ്സിലായി. എന്നാൽ അനന്തരം മറയ്ക്കുവാൻ ഇല്ലെങ്കിലും, അനന്തരം ഈ ലോകത്തിൽ മറയ്ക്കുവാൻ അത് സാധിക്കാത്തതായില്ല. എന്തിനാണിത്? അൻ ഈ സമയമനുഭവിക്കുന്നത്? രണ്ടു സ്ത്രീകൾ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥാനം പിടിച്ചുവെക്കുകയുണ്ട്. അവരെ രണ്ടുപേരെയും ധ്വനിയെടുക്കുകയും വിന്യസിക്കുകയും സാധിക്കുകയില്ല. അവരെ നമ്മുടെ മനസ്സിലും മനസ്സിൽ നില്ക്കുന്നവൻ സാധിക്കുന്നവരിൽ അനന്തരം ധ്വനിയെടുക്കുകയും ചെയ്യുന്നു!

ഈ കാലികളെക്കുറിച്ച് എന്റെ ദുഷ്ടിപരത്തിൽ ഒരു അനന്തരം പ്രത്യേക പാടി മറയ്ക്കുകയുണ്ടാകും, അൻ എത്ര നിർദ്വേഷനാണ് സമയം വ്യവസ്ഥിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്, എന്റെ വ്യവസ്ഥിതികൾ മടങ്ങിയത്. ഇതിനേക്ക് അൻ അങ്ങനെ

പെയ്യുകയുണ്ടായി. മനഃസമാധാനത്തോടും സന്തോഷത്തോടും ഇടിച്ചൊന്നു തൊൻ താപ്രപറഞ്ഞത്. ഇപ്പോൾക്കു ഗ്രാമംകൊണ്ടും, ഭവനിയുടെ കാതമ്പ്രാകൊണ്ടും, നമ്മുടെ ഈ വിശ്വാസത്തിൽ എന്തിന് അഭയം വിശ്വസിച്ചു. തൊൻ ഭവനിയെ സമ്പ്രദാനം ചെയ്തും ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു. എന്തെന്നു പറയുന്നോ? അതിനുള്ളതെന്നുപോലെയുണ്ട് അല്ലെങ്കിൽ വിശ്വാസിയെയാൽ കാരണമെന്നും എന്തിന് വിശ്വസിച്ചുവെന്ന്.

ഭവനിയെപ്പറ്റിയുള്ള ആശ്വസിപ്പിച്ചതും ആനന്ദം അന്നു ബാധിച്ചതിന്റെ പൂർണ്ണകാലമായെന്നതിന്നു വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

“എന്തും, നിനക്കു ദൈവകൃപയെന്നുവെല്ലേ?” എന്നു അദ്ദേഹം പുതിയോടുകൂടി.

“അതെ അല്ല, പക്ഷെസത്യം തന്നെ; ദൈവബാധിച്ചതിന്റെ ദൈവകൃപയെന്നു കിട്ടി. അല്ലെങ്കിൽ അതെന്നുവെല്ലേ എന്നുവെല്ലേ” എന്നുപറഞ്ഞു. “എന്തെല്ലാ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയിൽകൊണ്ടിട്ട്” അയാൾ പറയുകയുണ്ടായില്ലെന്നു.

അന്നുതന്നെപ്പോലും അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റിയുള്ള മുമ്പ് എന്തെല്ലാ രണ്ടു പരിവൃത്തിയായിട്ടു. പിന്നീടു “ഭവനിയെപ്പറ്റി” കൊണ്ടുവന്നുകൊണ്ടുവന്നു ഒരു ഉത്തരം എടുത്തിട്ടു. ചിന്തയെ ശതമാനമായി അവിടെത്തന്നെ ഇരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപമാനത്തിൽ ഇപ്രകാരമായിരുന്നു: “ഒരു നോക്കിപ്പോൾ ഇതു കൊണ്ടു” തന്റെതന്നെ ദൈവവും വന്നു. ദൈവത്തെക്കൊണ്ടു യോഗ്യനാണ് നയിനാകുൻ. രംഗത്തുനിന്നും അയാൾ പാടെ നിർത്തിയത് വളരെ നന്നായി.”

ഒരു വിനാഴിക കഴിയുന്നതിന്നു മുമ്പേ നളിനാക്ഷന്റെ ആനന്ദം ഉണ്ടായി. അവർ തമ്മിൽ ഒരു കീഴ്വസംഭവം കഴിഞ്ഞു. പിന്നീടു അധികസമയമായിട്ടു. അയാൾ പിന്നെയും പെട്ടെന്നു വന്നുവെങ്കിലും കാരണമെന്തായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന് അല്ലെങ്കിൽ ആശ്വസ്തമെന്നു കരുതിയിരുന്നില്ല. നളിനാക്ഷൻ ഭവനിയെപ്പറ്റി ഏതെങ്കിലും സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് അദ്ദേഹം മുമ്പായിട്ടു. ആ യുവാക്കളെ രണ്ടുപേരെയും കണ്ടിട്ടു ചേർന്നിട്ട് വല്ലകാണവും പറയുന്ന അവിടെനിന്നും പോകുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗം അദ്ദേഹം അല്ലെങ്കിൽ കൈകൾകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു.

വരാഞ്ഞിൽ ഹേമനളിനി നില്ക്കുന്നതു കണ്ടു. അവളെ കണ്ടു
 ഭൂപാർ അയാളോടൊന്നു തെറ്റി. ഒരു പ്രചണ്ഡവാതം അവളുടെ
 ഹൃദയത്തെ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കവെ, അവളെക്കണ്ട
 യാണിതു ശാന്തയായി നില്ക്കുന്നതെന്ന് അയാൾ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു.
 അവളുടെ മുഖഭാവം, മനോവ്യക്തതയുള്ള ഭേദഭാവവും
 സൂചിപ്പിച്ചില്ല. തന്നെക്കൊണ്ടെന്നതിലും ആവശ്യമുണ്ടോ,
 എന്ന് ചോദിക്കുന്നതിലേപോലും അയാൾ ശക്തനായില്ല. അ
 വളിൽ നിന്നും ഒരു മറുപടി ലഭിക്കുന്ന കാര്യം വളരെ വിചി
 തമാണെന്ന് അയാൾക്കറിയാമായിരുന്നു.

“അവളുടെ ദുഃഖശാന്തിക്കു വല്ല മാർഗ്ഗവും നിർദ്ദേശിക്കു
 വാൻ കഴിയുമോ?” എന്ന് അയാൾ തന്റെ ചാമ്പലഹൃദയ
 തെരുവു ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹം ഹൃദയങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സംവദന
 യ്ക്കു പ്രതിബന്ധമായി നില്ക്കുന്ന ആ മറുപടികാരത്തെ ആശി
 തന്നെ ഭേദിച്ചുകയറ്റുകയല്ലവാൻ സാധിക്കും?”

ഹാ! മനുഷ്യാത്മാവ് എത്രമാത്രം ഏകാന്തവും ഭയങ്കരവു
 മായിരിക്കുന്നു!

അവൾക്കു തന്നോടു വല്ലതും പാശ്ചാത്യങ്ങളിൽ പറ
 ഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെയെന്നുള്ള വിചാരത്തോടു കൂടി നളിനാക്ഷൻ
 ഹേമനളിനി നിന്നിരുന്നു സ്ഥലത്തേക്കു തിരിച്ചു. എന്നാൽ
 അയാൾ വരാഞ്ഞിൽ കടന്ന മാത്രയിൽ അവൾ മുറിക്കുള്ളിൽ
 തിരോധാനം ചെയ്തു.

“അദ്ദേഹം ഹൃദയങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സമമളനം സുസാധ്യ
 മല്ലതന്നെ. വ്യക്തികളുടെ പരസ്പരബന്ധത്തോളം കൂടിയൊ
 കിലുമായി ഈ ലോകത്തിൽ വേറെ ഏതെങ്കിലുമുണ്ടോയെ
 ന്ന സംശയമാണ്.” എന്ന് ആത്മഗതം ചെയ്തുകൊണ്ട് അ
 യാൾ അസ്വസ്ഥചിത്തനായി വണ്ടി കിടന്നിരുന്ന സ്ഥല
 തേക്കു തിരിച്ചു. നളിനാക്ഷൻ വണ്ടിയിൽ കയറുന്നതിനുമുമ്പ്
 യോഗേശ്വൻ അവിടെ ആഗതനായി.

“നീ മാത്രമേയുള്ളൂ, യോഗേശ്വര്യ?” എന്ന് അയാളുടെ
 അച്ഛൻ ചോദിച്ചു.

“അച്ഛൻ ചിന്നെ ആരെക്കൂടിയാണ് പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊ
 ണ്ടിരുന്നതല്ല?”

“എന്ത്, രമേശൻ!” എന്ന് അന്നുമൊത്തു പറഞ്ഞു.

ഭരണകേന്ദ്രം:—അഭിമാനമുള്ള ആളുകൾ ഇവിടെ ഒരു
 പ്രാവശ്യത്തിൽ കൂടുകയ്ക്ക് വരികയില്ല. അപ്പൻ അവ
 ഒരു സ്വീകരിക്കുന്ന രീതി അത്ര വിശേഷമാണ്. അയാൾ
 ഗാഢമായി ചാടി നിത്യനിർവൃതിയടങ്ങി
 ട്ടിപ്പുമ്പിൽ, പിന്നെ എവിടെ പോകുന്നു എന്ന്
 രഹസ്യമില്ല. ഇവിടെ നിന്നും പോകുന്നതിൽപ്പിന്നെ
 ഞാൻ അയാളെ കണ്ടില്ല. ഞാനാൽ ഒരു തുണ കട
 ലാസ്സ് അയാൾ എനിക്ക് ഏഴതിവെച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.
 ഒരാൾ ഇതാ പോകുന്നു, എന്നാ സ്വന്തം രാജാൻ.
 എന്നാ മാത്രം അതിൽ കുറിച്ചിരുന്നു. ഈ രാജാവി
 സ്വന്തം പണം പൂർണ്ണമായ ഒരു നാടകത്തിന്റെ ആത്മ
 രാജാക്കന്മാക്കുണ്ടായാ ഏതു തന്നെ ആലോചിച്ച്,
 എനിക്ക് മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ഞാനും ഇപ്പോൾത്തന്നെ
 പോകുന്നു. എന്റെ ഇപ്പോളത്തെ ഉദ്യോഗം എനിക്ക്
 പററിയതാണ്. ഒരു ഫെയ്റോസ്സുരുടെ ജോലിയിൽ
 വിഷമകരമായ അകത്താണെന്നുള്ളതു. ഇതുപോലുള്ള
 തകടം മറിച്ചിലൊന്നും അതിൽ കണ്ടുകൂടുകയുമില്ല. “
 “ഭരണത്തിന്റെ കാര്യത്തെക്കുറിച്ച് സമ്മർദ്ദത്തെ
 മീലും തീർച്ച—” എന്നാ അന്നുണ്ടായ പറയുവാ
 നാക്കുമാറ്റം.

പഞ്ചായത്താണിനി ചെയ്യേണ്ടതു്? ഞാൻ എന്തെങ്കിലും തീർച്ചപ്പെടുത്തിയാൽ നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും അതിനു് വേണ്ടാത്ത നാശമുണ്ടാക്കും. ഇനി ഈ ജോലി ഞാൻ നിറുത്തിവെക്കുവാൻ പോകുകയാണ്. എന്നേക്കൂടി ഈ കാര്യങ്ങളിലൊന്നും പ്രതിജ്ഞിക്കുന്നതാണ് വളരെ നല്ലതു്. എനിക്ക് മനസ്സിലാകാത്ത സംഗതികളിൽ തലയിട്ടുവാൻ എന്താൽ പ്രയാസമാണു്. മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമമുള്ള വിഷയങ്ങളിലേക്ക് മനസ്സ് തിരിച്ചുവിട്ടുവാൻ ഫോമത്തിൽ പ്രത്യേകമൊരു സാമര്യമുണ്ടു്. അതെന്തെന്ന ശക്തിയീനനാകുന്നു. നാളെ ഓറിലേയുള്ള വണ്ടിയിൽ ഞാൻ ഇവിടെ നിന്നും പോകാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുകയാണ്. സംഗീതമന്ത്രിയ്ക്കു് എനിക്കിറക്കേണ്ട കാര്യമുണ്ടു്. എന്നു പറഞ്ഞു് ഞാൻ ഗേജൻ ഡിവിഷനിൽ അവിടെ നിന്നും ഇറങ്ങിയപ്പോയി.

പാപം, അന്നഭയാബദ്ധിതനായ ചെമ്പൻ കഴിയും! അദ്ദേഹം നെറ്റി തടവിടക്കൊണ്ട് വീണയും ചിത്താശ്വനായി അപിടക്കത്തന്നെ ഇരുന്നു. നിവൃത്തിമാറ്റമൊന്നും കാണ്മാതെ അദ്ദേഹം വീണ്ടും വിഷധിഷ്ഠവാൻ തുടങ്ങി.

—(൦)—

അദ്ധ്യായം ൩൦.

ഒന്നോ മറ്റൊരാൾ കിടപ്പം കഴിഞ്ഞു് ഒരവസ്ഥയും അവളുടെ പിതാവും കൂടി നളിനാക്ഷന്റെ വീട്ടിൽ ചെന്നു. കമലക്കൈയെ അവളുടെ മുറിയിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയി. അവർ കണ്ടുപോയ അവിടെ കിടന്ന പതുക്കെ സംസാരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ആ സമയം ചക്രവർത്തിയും കേശമകുടിയും തമ്മിൽ ഒരു സംഭാഷണമാരംഭിച്ചു.

ചക്രവർത്തി:—“എന്റെ അറയിൽ അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ഞാൻ നാളെ ഗാസിപുരത്തക്കു പോകയാണു്. ഹരിദാസിനീചിത്താ നിങ്ങൾക്കൊത്തുകിലും ശല്യം നേരിട്ടു നവെങ്കിൽ, അഥവാ നിങ്ങൾക്കു്—”

കേശമകുടി:—“ഇതാ, ചിത്താ യും തുടങ്ങി! എന്റെ പൊന്നു സാരെ, നിങ്ങളെത്താണു് വിചാരിക്കുന്നതു്? ഹരിദാസിയെ തിരികെക്കിട്ടുന്നതിനുള്ള ഒരു സൂത്രമല്ല ഇതു്?”

ചക്രവർത്തി:—“ഞാൻ ആ തടക്കാരല്ല. രൊരക്കു കൊടുത്തതു ഞാൻ തിരികെ വാങ്ങാറില്ല. എന്താൽ നിങ്ങൾക്കെന്തെങ്കിലും അസൗകര്യമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നുവെങ്കിൽ—”

കേശമകുടി:—“നിങ്ങളെന്നോടൊന്നും ഇന്നു പറയുന്നില്ല. ഹരിദാസിയെപ്പോലെ പരമജ്ഞാഗ്ന്യയായ ഒരു ചെറിയ ഹൃദയിയെ ലഭിക്കുന്നതിൽ കൂടുതലായി വേറൊരു കാര്യമില്ല. ഇതു് നിങ്ങൾക്കു അറിവമല്ലൊ; അതു പറയണ്ടു്.”

ചക്രവർത്തി:—“ശരി, ഇനി കേ.തിനെക്കുറിച്ചൊന്നും പറയേണ്ട. നിങ്ങൾക്കു ഇപ്പോഴന്റെ ഉദ്ദേശം മനസ്സിലായിക്കൊണ്ടുമായിരിക്കാം. നിങ്ങൾ ഹരിദാസിയെ പ്രശംസി

ഒന്നതു കേൾക്കുവാറുള്ള ആഗ്രാഹം കൊണ്ടാണ് ഞാൻ അമ്മനെ പറഞ്ഞത്. നളിനാക്ഷപാഞ്ചവിന് അവളുടെ ഇവിടുത്തെത്താമസം വന്യകുണ്ടിപ്പുരമായിരിക്കും, എന്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അവൾ വളരെ അഭിമാനമുള്ള ഒരു കുട്ടിയാണ്. നളിനാക്ഷപാഞ്ചവിനെത്തെയും കാരണവരായ് അവളോട് അത്യാപ്തി തോന്നുന്നുവെന്ന് സൂചിപ്പിച്ചാൽ മതി; അത് അവൾക്കു വളരെ സങ്കടകരമായിരിക്കും.”

ക്ഷേമഭൂരി:—“ഞാൻ പറയുന്നത് വിചാരിക്കുക; നളിനാപ്പി തോന്നുകയോ, രിക്കുവുമില്ല!”

ചക്രവർത്തി:—“അമ്മൾ ഹരിദാസിനെ അത്ര വാത്സല്യത്തോടുകൂടിയാണ് വളർത്തിവന്നത്. അതുകൊണ്ടാണ് അവളുടെ കാര്യം ഞാൻ ഇതു സിദ്ധർഷയോടുകൂടി അന്വേഷിക്കുന്നതും. നളിനാപ്പി അവളോടു യാതൊരുവിധത്തിലും അത്യാപ്തിക്കിടയാക്കുകയില്ലെന്നു മാത്രം പറഞ്ഞാൽ പോരാ. തന്റെ വീട്ടിൽ അവൾ താമസിക്കുന്നിടത്തോളം കാര്യം നളിനാക്ഷൻ അവളെ ഈ കട്ടാലത്തിന്റെ കരംഗമനുഭവമായ് വിചാരിച്ചു തന്നെ സംഭവം പെരുമാറണം. അമ്മൾ ഗൃഹം ധാരാളമായ ഒരു സാമഗ്രിയല്ല, അവൾ ഒരു മനുഷ്യജീവിയായാണ്. അവളുടെ സ്ഥാനിയ്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന് നീംസമില്ല; അവളെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹം യാതൊന്നും അന്വേഷിക്കുന്നില്ല; ഈ വിചാരം അവർ അറിയുള്ള ഒരുമിടത്തിൽ—”

ക്ഷേമഭൂരി:—“പ്രാണസാരം, ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചതു മതി. ഈ വീട്ടിലെ രംഗമാണ് അവളെപ്പോലെയുള്ള നളിനാക്ഷൻ വിചാരിക്കുകയുള്ള അറുന്ന് അവളുടെ സുഖത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അറുന്ന് വേണ്ടപോലെ ചിന്തിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നിരിക്കുകയും. അവന്റെ വിചാരങ്ങൾ വേറെയൊന്നുമില്ലാത്തതാണ് അത്ര എളുപ്പമില്ല.

ചക്രവർത്തി:—“കൊള്ളാം. പോകുന്നതിന് മുമ്പേ നളിനാക്ഷപാഞ്ചവിനെ കൂടിക്കണ്ട് അല്ലെങ്കിൽ സംസാരിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ട്. സ്ത്രീകളുടെ സുഖത്തെക്കുറിച്ചു

കളിക്കുറിച്ച് അന്വേഷിക്കുന്ന പുരുഷന്മാർ ഈ ലോകത്തിൽ വളരെ കുറവാണ്. നളിനാക്ഷന്മാരുവിച്ച് ഒരു പുരുഷന്റെ കിരീടവൃത്തങ്ങളിൽ സൂക്ഷ്മമായ മോഡലുകളിൽ അനുവർണ്ണമായ വിവരപ്രകടനത്തിനടിപെട്ട് ഹരിദാസിനെ അകറ്റി നിർത്തലതെന്ന് അദ്ദേഹത്തോടു പറയണമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അവളെ ഈ ഗ്രാമത്തിലെ ഒരു സ്വന്തം അംഗമായി സ്വീകരിച്ച് ആ നിലയിൽ അവളോടു പെരുമാറണം."

നളിനാക്ഷന്റെ പേരിൽ ചതുവർത്തിക്കുണ്ടായ വിശ്വാസം, ക്ഷേമകുടിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ ലീനമായിരുന്ന മാതൃവാത്സല്യത്തെ മജ്ജപരിചിച്ചു.

"നിങ്ങളുടെ അധീഷ്ഠിപ്പുള്ളവർ ഭയപ്പെട്ടാണ് ഞാൻ ഹരിദാസിനെ, നളിനാക്ഷനോട് സ്വാതന്ത്ര്യമായി പെരുമാറാൻ, അനുവദിക്കാതിരുന്നത്. അവരെ കണ്ണുപടച്ച് വിശ്വസിക്കുന്നതുകൊണ്ട് യാതൊരു വൈഷമ്യവുമില്ല."

ചതുവർത്തി:—“ഇനി എന്റെ മനസ്സിലുള്ളതു മുഴുവൻ പറയാതുകൊള്ളൂ. നളിനാക്ഷന്മാരു കല്യാണം കഴിക്കുവാൻ പോകുന്നുവെന്നു കേട്ടു. വല്ല പ്രായമായ ഒരു കുട്ടിയായാ? യാതൊരു പരിണമുള്ളവളുമാവാ? അതിനാൽ പക്ഷെ ഹരിദാസി—”

ക്ഷേമകുടരി:—“എനിക്കു മനസ്സിലായി. ആ സംഗതിയിൽ ആശങ്കയ്ക്കു വകയുണ്ട്. എന്നാൽ ആ വിവാഹം ഒരിക്കലും നടക്കുകയില്ല.”

ചതുവർത്തി:—“ആമോചനം അളിക്കളഞ്ഞോ?”

ക്ഷേമകുടരി:—“ആരും അളിക്കളഞ്ഞില്ല. നളിനാൻ അതൊട്ടും ഇഷ്ടമല്ലായിരുന്നു. ഞാനാണതു നടത്തണമെന്ന് നിർബ്ബന്ധിച്ചത്. എന്നാൽ ഇനി അവനെ നിർബ്ബന്ധിക്കുവാൻ സിദ്ധമായിട്ടില്ല. ആരുടെയെങ്കിലും മറിയത്തിന് വിപരീതമായി വിജ്ഞാപിക്കുന്നത് നല്ലതല്ലല്ലോ. അവൻ കല്യാണം കഴിച്ചു സുഖമായിരിക്കുന്നത് കൂടാതെ എനിക്കു പക്ഷേ ഭാഗ്യമില്ലായിരിക്കാം. ദൈവനിശ്ചയം ആക്കിയാം.”

ചക്രവർത്തി:—“അങ്ങനെയൊരിക്കലും പറയരുത്. നിങ്ങളുടെ മിത്രങ്ങൾ പിടുന്നെഴുന്നിന്മാരാണ്? വിവാഹം ലാഭമനു കൊണ്ടുവരുന്നവർ? കുരുങ്ങാ, സ്വമോഹവും ഏരിയുടെയും കീഴ്തം. ഈ പ്രതിഫലം ലഭിക്കുമെങ്കിൽ ഭ്രാന്ത് ആലോചിച്ചുകൊണ്ടു നടക്കരുതെന്നുവെക്കണം ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.”

ക്ഷേമജി:—“നിങ്ങളെ കൈവെക്കാനുവേണ്ടി നളിനൻ പ്രാപ്തം പ്രദീപിക്കുന്നു. ഈ പരിശുദ്ധജീവിതത്തിലേക്ക് അവൻ പ്രവേശിക്കാനിടിക്കുന്നത് ഞാൻ നിമിത്തമാണല്ലോ, എന്നു വിചാരിച്ചു ഏനിക്ക് വളരെ സങ്കടമുണ്ട്. അതു കണ്ടെത്തുന്നതാണ് അവന്റെ വിവാഹം നടത്തുവാൻ ഞാൻ ധീരനായിട്ടുള്ളതും, ബുദ്ധിപൂർവ്വം പരിതസ്ഥിതികളെ നിരീക്ഷിക്കാനും, അവാലംബമായി ഈ ആലോചന ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയും. ഈ വിചാരമെന്ന ഒരേപ്പെട്ടതാണെന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ടില്ലെന്നു വന്നുകൂടി. അതിനാൽ നിങ്ങളെക്കൊണ്ടെന്നെങ്കിലും സാധിക്കുമെങ്കിൽ കൂടും അഭ്യസിക്കരുത്. അനിനി അധികനാരും ജീവിച്ചിരിക്കുകയില്ല.”

ചക്രവർത്തി:—“അങ്ങനെയൊരിക്കലും പറയരുത്. നിങ്ങളുടെ മകൻ വിവാഹംകൊള്ളു പത്നിയോടു കൂടി സുഖമായിരിക്കുന്നത് അത്ഭുതമല്ല കഷ്ടമാണ് സാധിക്കും. ഏതു തരത്തിലുള്ള ഒരു കുട്ടിയെയാണ് നിങ്ങളുടെ പുത്രൻ വിവാഹംചെയ്യണമെന്ന് ഏനിക്കറിയാം. പ്രായം തീരെ കുറഞ്ഞിരിക്കരുത്; സ്നേഹവും അനുസരണമുള്ളതും വളരെയിരിക്കണം. ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു ഗോപികയെ വേണം തിരക്കെത്തേടേണ്ടത്. ഇവിടെ ഇനി ഇതിനെക്കുറിച്ച് അധികം ചിന്തിക്കേണ്ടതെന്നില്ല. കൈവസരമായതാൽ അതു തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നതുപോലെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടാൽ മതി. ഇവിടെ വിസ്മയകരമായതില്ലെങ്കിൽ, ഞാൻ, ഹരികാശിയോട്, അവൾ ഇവിടെ ഏങ്ങിനെ പെരുമാറണമെന്നു മനസ്സുള്ള സംഗതികളെക്കുറിച്ച് അല്പം ഉപദേശിക്കട്ടെ. കൈവസര ഇങ്ങോട്ടു പറഞ്ഞേക്കാം. ഇവിടെ വന്നതുകൊണ്ട് ഏല്പാഴ്

അവൾ അമ്മയെക്കുറിച്ചുതന്നെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു."

ശൈലധരൻ:—“ആനിക്കൾ സ്വപ്നം ജോലിയുണ്ട്. നിങ്ങൾ മൂന്നു ചേരക്കൂട്ടം കറച്ചുനേരം സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കണം."

ചക്രവർത്തി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: “ഈ ലോകത്തിൽ ഇവിടുത്തെപ്പോലുള്ള ആളുകളുള്ളതു ഞങ്ങളുടെ കൈക്കൊള്ളുക. എന്താണു് അവിടെയെന്നു ഞങ്ങളും യഥാർത്ഥം അറിയാതിരിക്കേയില്ല. നളിനാക്ഷബാബുവിനോടു വരുവിനെ തന്നെയെടുത്തുകൊണ്ടു വരുന്ന ബുദ്ധമണിയെ കൊടുക്കുവാൻ അയയ്ക്കണമെന്നതിന്നു പോകയാണു്, അല്ലേ?"

ശൈലധരനെയും കമലയെയും അന്വേഷിച്ചു ചക്രവർത്തി അവരിരുവരെയും തുറിച്ചു നോക്കി. അവരിരുവരും സംഭാഷണത്തിൽ നിമഗ്നരായിരിക്കുകയായിരുന്നു. കമലയുടെ കണ്ണുകളിൽ നിന്നും അർപ്പണങ്ങൾ ചിതറിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കനലും പറയാതെ കമലയെ വീക്ഷിച്ചിട്ടു് അദ്ദേഹം ശൈലധരന്റെ സമീപം ആസന്നസ്ഥനായി. ശൈലധരൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “അല്ല, നളിനാക്ഷബാബുവിനോടു് ഈ കഥയെല്ലാം പറയാൻ ഇനി അയാളിട്ടുകൂടെന്നു ഞാൻ കമലയോടു പറയുകയായിരുന്നു. അല്ലെങ്കൾ ഒരു കള്ളിനകമുള്ളാത്ത ഈ ഹരിദാസി, അതു പറഞ്ഞപ്പോൾ, ഏനോടു കലഹിക്കുകയാണു്."

“ചേട്ടീ, ആ കാര്യം ഇനിയും പറയരുതെന്നു ഞാൻ ഇങ്ങനെയൊക്കെ കാലുചിട്ടിച്ചുപേക്ഷിക്കുന്നു" എന്നു കമല ശൈലധരനോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു.

ശൈല:—“നീ വെറും ഒരു മറയ്ക്കിയാണു്. നളിനാക്ഷബാബു മേൽനളിനിയെ വിവാഹം ചെയ്യാൻ പോകുന്നു. അപ്പോൾ നീയും, ഒന്നും പറയാതെ ഒരു മുലയിൽ കയറിയിരിക്കുന്നു. കൊള്ളാം. നിന്റെ വിവാഹദിവസം മുതൽ നീ ഈ കഷ്ടതകളെല്ലാം അനുഭവിക്കാൻ തുടങ്ങിയതാണു്. നീ മരിച്ചില്ലെന്നുവെള്ള. അതുമത്രം അനുഭവിച്ചുകഴിഞ്ഞു; ഇനിയും അവസാനിപ്പിക്കാതെ തുടരണമെന്നാണു് ആഗ്രഹമെന്നു് തോന്നുന്നു."

കമല:—“എന്റെ കാര്യം ആരോടും പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. അപകീർത്തിയൊഴിച്ചു് മറ്റൊന്നു വേണമെങ്കിലും

അൻ സഹിച്ചുകൊള്ളാം. എനിക്കിപ്പോൾ ഒരു ആവലാതിയുമില്ല. എന്നെ സംബന്ധിച്ച യഥാർത്ഥസംഭവങ്ങൾ ആരോടുകിലും പറയുകയാണെങ്കിൽ പിന്നെ അൻ ഒരു റിപ്പോർട്ടർ ആയിത്തീർന്നു. അദ്ദേഹം സഹിച്ചുകൊണ്ട് അങ്ങനെയൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല.

അദ്ദേഹം ഇത് വിവര്യപ്പെട്ടില്ല. എന്നാൽ, നല്ലനാക്കൻ അന്ത്യത്തിലായി വിവാഹം ചെയ്യുന്നതു കണ്ടുകൊണ്ട് മിണ്ടാക്കുകയുണ്ടെന്നത് അവർക്കു അസംബോധ്യമായിത്തീർന്നു.

“നീ ഈ ചോദ്യത്തെ വിവാഹം തീർച്ചയായി നടത്തുമോ?” എന്ന് ചക്രവർത്തി ചോദിച്ചു.

അദ്ദേഹം:—“അപ്പോഴത്തെ സംഭവം! നല്ലനാക്കൻ അന്ത്യമായി മാറാൻ വേണ്ടി ഒരു ശ്രമം ചെയ്തു.”

ചക്രവർത്തി:—“ഈശ്വരസഹായത്താൽ ഈ ആശയം പല പ്രയത്നങ്ങളിലും, കൈയ്യും, കൈയും, നീ അദ്ദേഹം ചേർത്തിട്ടു കാണുകയുണ്ടായില്ല. എന്തും ജയിക്കും.”

അദ്ദേഹം പറയുകയാണെന്നത് കേൾക്കുന്ന നല്ല പോലെ മനസ്സിലായില്ല. അവർ അദ്ദേഹത്തെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി.

“ഈ നിശ്ചയം തെളിക്കുകയും, നല്ലനാക്കൻ അന്ത്യമായിത്തീർന്നു മാത്രമല്ല, അന്ത്യകാലം മാത്രവും ഇപ്പോൾ പുതുക്കിയ ഇഷ്ടപോലെയാക്കുകയും സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നു” എന്ന് ചക്രവർത്തി വിസ്തരിച്ചുപറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹം:—“അത്യാത്മം ഉണ്ടായി. “അല്ല, ഇതിലേക്കിരിക്കണം! ഈ വിവാഹനിശ്ചയത്തേപ്പറ്റി കേട്ടതിൽ പിന്നീട് ഒരു സന്ധ്യയിൽ ഉറക്കം പോലും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല.”

ഇവളുടെ ഈ സ്വഭാവത്തിൽ ഇനിയും ഒരു നൂറു വർഷം കഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ അല്ലെങ്കിൽ പറയുന്നത്? എന്നാണ് നമ്മൾ ഈ കഴിപ്പുള്ളി നോക്കുകയെന്നത്?”

ചക്രവർത്തി:—“അദ്ദേഹം. ബഹുമാനപ്പെട്ട്, എല്ലാം യഥാകാലം ശരിയാക്കും.”

കൈലാ:—“ഇപ്പോഴത്തെ കഴിപ്പുള്ളിയല്ലെന്ന്. ഇതിൽനിന്നും ഒന്നും ഒഴിപ്പിക്കണമെന്നില്ല. എനിക്കിപ്പോൾ പരാ

സംഭവമാണ്. എനിക്ക് കൂടുതൽ സന്തോഷമുണ്ടാകാ-
വാൻ നിങ്ങൾ ത്രമിക്കുകയാണെങ്കിൽ അത് കൂടുതൽ
സന്തോഷത്തിന് കാരണമായിത്തീരാനിടയുണ്ട്. എന്റെ
പ്രാണമാവണമല്ലേ, ഈ സംഭവത്തിന്റേതോടും പൊരു-
തേ! ഈ ഭവനത്തിന്റെ ഒരു കുമ്പയിൽ താങ്കിലേക്ക്
എന്നെ നിശ്ശേഷം മറയ്ക്കുകയു. എന്നിക്കത്രമാത്രം
സ്വന്തം അനുഭവിക്കുവാൻ സാധിക്കുമോ, അത്രത്തോളം
അനന്തരമുണ്ടാകട്ടെ.” ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കും
അവളുടെ കണ്ണു മണലും നിറഞ്ഞു കവിഞ്ഞു.

“അതുകൊണ്ട് ഇതെന്താണ്? കരയാതിരിക്ക! നീ പറയുന്നതെ-
ന്താണെന്നെങ്കിലും നല്ലപ്പോലെ മനസ്സിലാക്കി. നിന്നെ അങ്ങ-
രു പ്രകാരത്തിലും ശല്യപ്പെടുത്തുതില്ല. വിധിമതം അതും
നീക്കം ചെയ്യുന്നതല്ലല്ലോ. എല്ലാം യഥാസ്വഭാവം തന്നെയാണി-
തിയോ. ഇതിൽ കടന്നുപോകാൻ പറ്റുമായിരുന്നെന്ന് മറയ-
ത്തമാണ്. പെടിക്കാതിരിക്ക. ഇന്നത് ഇന്നപ്പോൾ ചെയ്ത
അനന്തരമുണ്ടാകട്ടെ പ്രയത്നമാക്കി. എന്ന്, അമ്മാവൻ
അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കുവാൻ തുടിച്ചു.

ആ സമയം ഉമ്മേൾ ചതിയുടേപോലെ പല്ലിമിച്ചു
കൊണ്ടു് അവിടെക്കയറി വന്നു.

“ഉമ്മേ, എന്താ?” എന്ന് അമ്മാവൻ അവനോടു്
ചോദിച്ചു.

“അമ്മേയോ, ഡോക്ടർ ഡോണുവിനെ തിരക്കി, താഴെ
നിൽക്കുന്നു.”

കുടലയുടെ മുമ്പം വിളർച്ച കേൾപ്പോതിരിക്ക അന്നെ-
ല്ലാം വേണ്ടതുപോലെ നോക്കിക്കൊള്ളാം. എന്ന് പറഞ്ഞ്
അമ്മാവൻ എഴുന്നേറ്റു. അദ്ദേഹം താഴെയിറങ്ങി കമേക്കന്റെ
കൈയ്ക്ക് പിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. “അമ്മേയോ, നമുക്കല്ലം
നടക്കാൻ പോകാം നിങ്ങളോടൊന്നിച്ച് സ്വല്പ സംഗതി പ-
റയാതെ.”

“അമ്മാവോ, അങ്ങ് എങ്ങനെ ഇവിടെ വന്നുവേണം?”
എന്ന് ഉമ്മേൾ ആശ്ചര്യത്തോടു കൂടി ചോദിച്ചു.

“നിങ്ങളുടെ കാര്യത്തിന് വേണ്ടിയാണ് ഞാൻ ഇവിടെ
വന്നത്. നിങ്ങളെ കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷമുണ്ട്. വത്ര,

സമത്വമധിഷ്ഠിച്ച്, നഗ്നരൂപിത്വം നേരെയെക്കണാം¹¹ എന്നു പറഞ്ഞ് ഒഴിഞ്ഞു കളയാവുന്നതല്ല¹² എന്ന് വ്യക്തമാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം മോചിപ്പിച്ചു കൊണ്ടു പോയവരിൽ നിന്നും വന്നവർക്ക് അഭയം നൽകിയിട്ടുണ്ട്. “അദ്ദേഹം വന്നു, തിരുത്തുക. എന്തിനാണ് ഇവിടെ വന്നത്?”¹³

പഞ്ചാബ് നളിനാശ്വമധാജ്ഞാപിതനാ അജനാപതിപ്രഭാവിഷി കെ വന്നത്, അയാളോട് കലാപുരുഷ കലാപുരുഷാലോ പാശാൻ പാശാൻ തീർപ്പുപറ്റുക. അപരം ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതും തിരി ക്കുന്നതെന്നാൽ ഏതൊരു ഭാഗത്തുനിന്നും."

[illegible]

“കേരള പാലതൊറ്റാനുഭവങ്ങൾ” അഭിനാഷണൻ അ.വി. ഡി.കേശവൻ തയ്യാറാക്കിയതാണ്. അമ്പല നീട്ടിത്തന്നുവെന്നായിരിക്കുന്ന, ഈ പാലതൊറ്റാനുഭവങ്ങൾ നയിനാഷണൻ അറക്കു ചെല്ലത്താനുപുറം സ്വതീക്കായിക്കിട്ടിട്ടുതന്നു” എന്ന് കേരളൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

[illegible]

ഭരതൻ സാക്ഷിപ്പു. അതാവൻ തീർത്ഥാടകനായി, കമലദളത്തിൽ പാർത്തു. “അമ്മേ, നീ നാളെ രാവിലെ അങ്ങനെയൊരു വീട്ടിൽ വരണം. നീ എന്നെ നിന്റെ ഇല്ലത്തു

സ്ഥിതിയെക്കുറിച്ച് രാജശബാഷ്വവിനോദ് പറയണമെന്നു ഓം ഞാൻ തീർച്ചയാക്കിയിട്ടുള്ളതു്.”

കമല മറുപടിയൊന്നും പറയാതെ മൂഴ്ചിക്കൾ അറയിൽ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അമ്മാവൻ തുടൻ:—നല്ല വഴി അന്താണെന്നാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്. ഈ അടിമവയുവകേസരികൾക്കു് പഴമ പരിചയമുള്ള വയസ്സന്മാർ പറയുന്നതൊന്നും ഇഷ്ടമാകയില്ല. മട്ടം പോകിക്കളയട്ടെ. വേറെ ആരും നിന്റെ സ്നായമായ സ്ഥാനം അപഹരിക്കുവാൻ അനുവദിച്ചു കൂടാ. അതു നിന്റെ കരുതവ്യമാണു്; അല്ലാതെ മറ്റൊരാളുടേതു്. അയാൾക്കു് എന്തെങ്കിലും കൈയാൻ സാധിക്കണമെങ്കിൽ അന്നു നൂത്രംതോളം ഫലമുണ്ടാകയില്ല.” എന്നിട്ടും കമല കണ്ണുപൊക്കി നോക്കിയില്ല.

അദ്ദേഹം തുടൻ പറഞ്ഞു: “മിസ്സറുവരും എല്ലാ പ്രതിബന്ധങ്ങളും നമ്മൾ നീവാരണം ചെയ്യുകയില്ലെന്നിരിക്കുന്നു. ബാക്കിയുള്ള മിച്ചമെടുത്തുകൊണ്ടു കൂടി തീർന്നേതിനു് നീ വൈമുഖ്യം പ്രദർശിപ്പിച്ചുകൂടാ.”

ആ സമയം കമലയെ കാലടിക്കുട്ടം കേട്ടു് മേപ്പോട്ടു നോക്കി. നട്ടിനാക്കുൻ വാളുക്കൽ നിന്നിരുന്നു. അവയുടെ കണ്ണുകൾ തമ്മിൽ കൂട്ടിച്ചു. എന്നാൽ ഇത്തരവനെ മുഖു് മറിച്ച സന്ദർഭങ്ങളിലെപ്പോലെ പെട്ടെന്ന് ദൃഷ്ടികൾ പിൻവലിക്കുകയാകട്ടെ, അവിടെ നിന്നും നിർശ്ശബ്ദതയാകട്ടെ പെണ്ണില്ല. ഒരു നിമിഷനേരമേ അയാൾ കമലയെ നോക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നുള്ളു. എന്നാൽ മുറ്റത്തുകാലസ്ഥിതമായ ആ വീക്കുണും കമലയുടെ സുന്ദരമായ വദനസങ്കോജത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിഫലമായ അരുളയെ മിത്തത്തിൽ സംസ്ഥാപിച്ചുവായിരുന്നതുപോലെ അങ്ങി. തനിക്ക് അവകാശമോ, ആവശ്യമോ ഇല്ലാത്ത ഒരു സാധനമെന്നു മട്ടിൽ അലംബൃതയോടുപ്രകീർത്തിച്ചു. അയാൾ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ അവളെ വീക്ഷിച്ചതു്.

കമലയുടെ സമീപം കൈവലു ഇരിക്കുന്നതു കണ്ടു് അയാൾ അവിടെ നിന്നും പോകുവാൻ മടിച്ചു. അപ്പോൾ അമ്മാവൻ അദ്ദേഹത്തെ അങ്ങുക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെയൊരു പറഞ്ഞു:—

“നളിനാക്ഷരപാണ്ഡ്യ, തിരിഞ്ഞൊരാളെ അവിടെ നില്ക്കൂ. ഞങ്ങളിൽ ഒരാളെപ്പോലുമൊന്ന് ഞങ്ങൾ നിങ്ങളെ വിചാരിച്ചിരിക്കുന്നത്, ഇത് ഏതെങ്കിലും കാര്യം കൊണ്ടാണ്. ഇവളുടെ കഴിഞ്ഞതാണ് നിങ്ങൾ ചിന്തിച്ചിട്ടുള്ളത്.”

കൈലാസ് നളിനാക്ഷരനെ വന്ദിച്ചു. തലകുനിച്ചു വണങ്ങിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം അവളോടു പറഞ്ഞു: “കുതിരയെക്കുറിച്ചിരിക്കുന്നു?”

“ഇപ്പോൾ നല്ല സമയമുണ്ട്!” എന്ന് കൈലാസ് പറഞ്ഞു.

“ഞങ്ങളുടെ സമാജം നിങ്ങളുടെ സാന്നിദ്ധ്യംകൊണ്ട് ഇതിനുമുമ്പാകെ ഒരു സന്തോഷമായിട്ടില്ല. ഇപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ ആഗമനം യാത്രാവിരമമായി. അതുകൊണ്ട് ഏതായാലും കുതിരയെക്കുറിച്ച് ഇപ്പോൾ പഠിക്കാം.”

അയാൾ അയാളെ അവിടെ ഇരുത്തിയിട്ട് തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കമലയെ കാണാനില്ല. നളിനാക്ഷരന്റെ വീക്ഷണത്തിൽ അവൾക്കൊരു സംശയവും, സന്തോഷവും സീമാതീതമായിരുന്നു. അതിനാൽ അവളുടെ ഹൃദയം മൃദലമായിത്തീർന്നു. അവൾക്കൊരു സന്തോഷം അവിടെ നിന്നും നില്ക്കുമായിട്ടുണ്ട്.

അപ്പോൾ കൈലാസനും അവിടെയെത്തി. “നിങ്ങൾ ഇവിടെ നിന്നും ഏതൊക്കെത്തന്നെയും. ഞാൻ നിങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കുന്നതിനായി തീർത്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്.” എന്ന് അവർ ചെല്ലവഴിയോടു പറഞ്ഞു.

“അമ്മ ജോലിയുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ മുമ്പേയ്ക്കു തന്നെ, ഈ കഥയെ ഉപദ്രവം സാരിക്കാനുള്ള ആത്മീയതയെ ഏതെങ്കിലും വെളിച്ചത്തിൽ കാണിക്കുകയും ചെയ്യും” എന്ന് അവർ മറുപടി പറഞ്ഞു.

“അല്ല ഇവിടെ ഇരിക്കുക. ഞാൻ ഇതാ രണ്ടുകുട്ടികൾ” എന്ന് മാതാവിനോടും, പുത്രനോടും അപേക്ഷിച്ചിട്ട് അയാൾ വേറൊരു മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

ഒരു മൂന്നു മിനിറ്റ് കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അദ്ദേഹം കമലയെ തലകുനിച്ചുവെക്കുകയും ചെയ്തു. “അപ്പോൾ പറഞ്ഞുവെക്കുക: “നളിനാക്ഷരപാണ്ഡ്യ! നിങ്ങൾ എന്തിനായിത്തന്നെ അങ്ങനെയെപ്പോലെ വിചാരിക്കുന്നു. ഈ സമയത്തിലെ ഞാൻ

നിങ്ങളുടെ വീട്ടിലാക്കിയിട്ടു പോകുകയാണ്. നിങ്ങളിൽ ഒരാളായി അവളെ ഗണിക്കണമെന്ന് നിങ്ങളോടും അമ്മയോടും അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു. അവൾ ഒരു ഹൃദയ സംഗതിയെ ആവശ്യപ്പെടുകയുള്ളൂ; നിങ്ങളെ രണ്ടു പേരെയും പരിവശിച്ചു കൊണ്ടു ജീവിക്കണം. അവൾ ഒരു കന്യായും ചെയ്യുകയില്ലെന്നു ഞാൻ ഉറപ്പു പറയാം.”

രക്ഷമന്ത്രി:—“എന്റെ സ്വാഭാ, നിങ്ങൾ ഈ കാര്യം വിചാരിച്ചാൽ ഏതാണെന്നു. എന്റെ സ്വഭാവപ്രതിഭയെപ്പോലെയാണ് ഈ വീട്ടിലുള്ളവരുടേയും ഹരിദാസിയിലെ വിചാരിച്ചുവരുന്നത്. അവർക്കു മോലിയെന്നതിലും ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കേണ്ട ആവശ്യം നാളത്തുകയെ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടില്ല. പാവശ്ശാലയിലും സ. കോശാലയിലും എനിക്ക് ഇപ്പോൾ കർഷിക്കാൻവരികില്ല. എല്ലാമുചിതലകളും ഹരിദാസി തന്നെയാണു വഹിക്കുന്നത്. വാല്യക്കാർ ഇപ്പോൾ എന്തു അവരുടെ യജമാനത്തിനായി ഗണിക്കപ്പെട്ടു. എല്ലാവരും എന്തു ഇപ്പോൾ പുറംപോക്കിൽ തള്ളിയിരിക്കുകയാണ്. ഞാനായിരുന്നു മുമ്പാകെ താഴേക്കാൽ സൂക്ഷിച്ചുവന്നിരുന്നത്. എന്നാൽ ഹരിദാസി, ഞാൻ എന്റെ കൈയിൽനിന്നും തട്ടിയെടുത്തു. നിങ്ങളുടെ ഈ കള്ളിപ്പുള്ളിക്ക് ഇനി എന്തു ആവശ്യമെന്നു ചാറേണു ധൂമ. മിത്തറു അവളെ ഗ്രൂക്കു കൊണ്ടു പോകുമെന്നു പറഞ്ഞ് ഞങ്ങളെ ഭയപ്പെടുത്തുകയാണ്. അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നവരിൽ അതിനേക്കാൾ വലിയ വഞ്ചനയാണുണ്ടാകുക.”

ചക്രവർത്തി:—“ഞാൻ പറഞ്ഞാൽതന്നെ അവൾ അങ്ങനെ ചെയ്യുമെന്നു സ്വപ്നമായി വിചാരിക്കേണ്ട. അതുകൊണ്ട് സമാധാനത്തോടു കൂടി ഇരിക്കുക. അവൾ ഇപ്പോൾ ഞങ്ങളെയാകെയും കവിച്ച് ഓടിക്കൊണ്ടിട്ടു. നിങ്ങൾ എല്ലാ വിദ്യകളിലും അവളുടെ മനസ്സുമാത്രം വശീകരിച്ചുകഴിഞ്ഞു! സാധാരണ, അവൾ വളരെ കഴുപ്പുള്ളി. ഇപ്പോൾ ഒരു മാനുഷി സമാധാനം കിട്ടിയെന്നു ഞാണെന്നു. അവളുടെ ആഭിജ്ഞാലം മുറുമ്പും സുഖമായിരിക്കുമ്പോൾ കൈവെ അവളെ അനുഗ്രഹിക്കുക. അവൾ

എന്നും നിങ്ങളുടെ വാത്സല്യത്തിനർത്ഥമായിബ്ദോദിക്കട്ടെ. ഇതത്രെ എന്റെ യാത്രാവേളയിലെ ആശംസ!" ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോഴാണ് ആ വൃദ്ധന്റെ നേതൃത്വം പൊതുവായി.

അദ്വൈതം കൈതുകത്തോടുകൂടി നളിനാക്ഷൻ അദ്വൈതത്തിന്റെ വാദങ്ങൾ ഉപവിധ്യമാക്കിത്തന്നു.

ഒടുവിൽ അദ്വൈതം പുതിയതായ പാഠങ്ങൾ ഇറക്കിത്തന്നപ്പോൾ നളിനാക്ഷൻ സാവധാനം അയാളുടെ മുറിയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. ലൗകികതയായ ഒരു നവോദയത്തിന്റെ കലാപങ്ങളിലെ ഇടതുപക്ഷങ്ങൾ, അസ്സംഗമായ ഭാരതസമൂഹത്തിന്റെ കീഴ്വരകളിലെ ആ മുറിയിലെ സമ്പന്നപ്രഭാവത്തിനായി. ശോണിതനിറത്തിലുള്ള ആ പ്രകാശം അയാളുടെ മേൽ പ്രകാശമായിത്തീർന്നു. സ്വർഗ്ഗത്തിലും സ്വാധീനിച്ചു പോലെ തോന്നി.

ഒരു സ്നേഹിതൻ അയാൾക്ക് അന്നു രാവിലെ ഒരു മണൽ നിറയെ പനി. നീർപ്പുരകൾ കൊടുത്തുതന്നു. കൈകൾ നീർക്കുകയും ചെയ്തു. അയാൾ ആ പൂരകൾ ഒരു തളിയിലിട്ടു, നളിനാക്ഷന്റെ മുറിയിൽ കൊണ്ടുപോയി വെച്ചു. അതിന്റെ സൗന്ദര്യം അയാളുടെ നാസാരസങ്ങളിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ പ്രശാന്തവേളയിൽ, അസ്സംഗതയുടെ മൗനം മൗനമായിത്തീർന്നു. ആ പനി. നീർപ്പുരകളിൽനിന്നും ചുറ്റും പരന്നുകൊണ്ടിരുന്ന പരിമളവും ഒന്നേപോൾ അയാളുടെ ഇഴുപ്പിനുള്ളിലേക്ക് പീഡിച്ചുവന്നു. വളരെക്കാലമായി, വികാരസമ്പന്നമായ പ്രതാപനാശങ്ങളോടും ധ്യാനാർത്ഥികളോടും കൂടിയ ഒരു ലോകത്തിലായിരുന്നു, അയാളുടെ വാസം. അനേകത്തരീകളോട് കൂടിയ ഒരു സംരക്ഷണത്തിന്റെ ആലോചന അയാളുടെ കണ്ണുകളിൽ തളിർക്കുകയുണ്ടെന്നും, അദ്വൈതം നൽകിത്തന്ന പാശ്ചാത്യസംരക്ഷണം അവയുടെ കൈവളകളുടെ കീഴ്വരകളിലായിരുന്നു. ഈ ഉദ്യാനാശംശം മുറുപ്പൻ മുറുപ്പിത്തന്നിരുന്നു. അയാൾക്ക് തോന്നി.

നളിനാക്ഷൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കി. അദ്വൈതം അയാളുടെ കണ്ണുകൾ കീഴടക്കിയതിൽ വിശിഷ്ടമായ പൂരക

മിത് പങ്കിച്ചു. അയാളെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഭാര്യനക നയ നങ്ങളാണെന്നും, ഏതോ ക്ഷുദ്ധയുണ്ടായ അവനെയെ അ യാളുടെ ഹൃദയപാതകിൽ അത് സമർപ്പിക്കുകയാണെന്നും അയാൾ വിചാരിച്ചു.

അതിൽ നിന്നും, ഭർത്താക്കളുടെയും വിവിധങ്ങളും, നിറം കാലാതെ സമർപ്പണത്തിന്റെ വർണ്ണങ്ങളിലൂടെയും, മറ്റൊരു സ്വർഗ്ഗത്തെ പരിഭാഷിക്കുന്നതിൽ ലയിപ്പിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നതായ ഒരു പുരുഷൻ അയാൾ കൈയിലെടുത്തു. അത് കൈയിൽവെച്ച് താഴെപ്പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോയി. അയാൾ ഉണ്ടായതുപോലെ അയാൾക്കു തോന്നി. അയാൾ പൊട്ടണം പുളകിക്കുന്നതാണെന്നി. ആ കോമളകണ്ഠത്തെ അ യാൾ അലയുകയെങ്കിലും, കണ്ഠപോളകളിലും അലയ്ക്കി. അപ്പോൾ മിന്നുന്നതുകൊണ്ട് അയാൾക്കിടയിൽ സാക്ഷാത്കാരം ചെയ്ത പ്രകാരമാണെന്നി. മറ്റിതിൽ നിന്നിറങ്ങുന്നതിനു മുമ്പ്, അയാൾ കിടക്കയുടെ അരികിൽവെന്ന് തല കുനിച്ചു വിരട്ടി പൊക്കി ആ പുരുഷൻ തലയണയിൽ വെച്ചു. അനന്തരം തല പൊക്കിയപ്പോൾ ആ കുട്ടിലിന്റെ കാൽക്കൽ ഒരാൾ മുട്ടുകുത്തിച്ചു അടുക്കിക്കൊണ്ടു കണ്ടു. അത് കമല യായിരുന്നു. അവളുടെ മുഖം മുട്ടപകർന്നിട്ട് ആദ്യം നോക്കിയിരുന്നു. അസഹനീയമായ ലജ്ജയാൽ ഭ്രമിക്കുകയോണ്ടാണെന്നിനെയും അവൾ അപ്പോൾ സന്നദ്ധയായിരുന്നു. ഓ! കമലേ ലജ്ജ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള സമയവും ഇതാ കഴിഞ്ഞുപോയി!

അവൾ ആ പുരുഷന്റെ നളിനാക്ഷന്റെ ശയ്യമേൽ വിരിച്ചിട്ട് മുറിക്കു പുറത്തുനിന്നുവെന്ന് ഭാവിച്ചപ്പോഴെത്ര അയാളുടെ പാശ്ചാത്യം കേട്ടത്. അവൾ അവിടെ കളിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. പുറത്തുനിന്നു കിടക്കയെക്കുറിച്ചും, അകത്തുള്ളിയിരിക്കുകയോ—ഇതു രണ്ടും കൈപാലെ ഒന്നുമാണെന്നി. അവൾ പരിഭ്രമിച്ചു നളിനാക്ഷന്റെ ദൃഷ്ടിപഥത്തിൽ നിന്നും മറയാൻ ബലപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴാണ് അയാൾ അവളെ കണ്ടത്.

അവളെ കണ്ട മാത്രയിൽ നളിനാക്ഷൻ വായുക്കലേയ്ക്കു നടന്നു. എന്നാൽ പടി കടക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അയാളുടെ മനസ്സിൽ പെട്ടെന്നൊരു വിചാരമുണ്ടായി. അയാൾ അന്നിവിടെ

മാത്രമേ ഇപ്പോൾ കള്ളം എന്റെ ജീവിതകാലം മുഴുവൻ ഇതുപോലുള്ള ഒരു മാറ്റംകൊണ്ടു എനിക്ക് പ്രദാനം ചെയ്തതാകുന്നു. സർവ്വപരമാർത്ഥം കാരണമുണ്ടാകാത്തതുകൊണ്ടു എന്ന് ഞാൻ വളരെ സംശയിക്കുന്നു."

രണ്ടാമത്:—എനിക്ക് നല്ല കാലം വരുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്കു അത് നീക്കം, വിട്ടുപോകയില്ല."

കുമാരൻ:—പോലീസ്, പോലീസ് അങ്ങനെ പറയരുത്. എനിക്ക് പലിശ മുഴുവനും കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞു. എന്റെ വിധിയെ ഞാൻ പഴിക്കുന്നില്ല. അതിൽ കൂടുതലൊന്നും തന്നെ എനിക്കാവശ്യമില്ല."

ആ സമയം അമ്മാവൻ അറിയുക കയറിവെന്ന് കുമാരന്റേ പറഞ്ഞു: "കുമാരൻ, വീടുപറ്റിയിരിക്കുന്നു. വരു, നമുക്കു ഞാൻ ഇവിടെ വെച്ച് നില്ക്കൂ."

നമുക്കു വന്ന ഉടൻ അമ്മാവനായി ഒരു സംവാദം കഴിഞ്ഞിട്ടാണ് അമ്മാവൻ കുമാരനെ വിളിക്കാൻ പോയത്.

അദ്ദേഹം അയാളോടു പറഞ്ഞു: "നീയുള്ള കുമാരനും സമീപമുള്ള ബന്ധുക്കളും സംബന്ധിച്ച് എല്ലാ വാസ്തവസംശങ്കകളും ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അവളെ നിശ്ശേഷം പരിത്യജിച്ചിട്ട് നിങ്ങൾ ഒരു നല്ല ജീവിതത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിക്കണമെന്നാണെന്റെ അപേക്ഷ. നിങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള അല്ലാതെപ്പോലുള്ള സന്ധിയിൽ നിന്നും ഏതാധിപ്യം അപകീർണ്ണമായി കാര്യങ്ങൾ അന്തരായിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് അത് വിധിവിചാരമാണെന്നു സമാധാനിക്കുക." നമുക്കു ഇപ്പോൾ ഒരു പക്ഷെ പറഞ്ഞു: "എന്റെ ഹൃദയസാക്ഷാത്കാരത്തിൽനിന്നും കുമാരനെ അവസാനമായി നിഷ്കാശനം ചെയ്യുന്നതിനു മുമ്പ് നല്ലൊന്നാക്കുമ്പോൾ ഈ കുമാരന്റെ ധർമ്മത്തെപ്പറ്റി പരിശോധനയായ അന്വേഷണത്തോടുകൂടി എന്റെ ജീവിതം ഇപ്പോൾ കൊണ്ടുപോകുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. കുമാരന്റെ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു പറയുവാൻ ഇനിമേൽ എനിക്ക് പക്ഷെ സാധിച്ചിട്ടില്ലെന്നോ അഥവാ സാധിക്കുമെന്നോ വരാം. പറയാതെത്തന്നെ, ഇപ്പോൾ പറയുന്നില്ലെങ്കിൽ, എന്റെ മനസ്സാക്ഷിയെല്ലാമിന്നും സൈധവം ലഭിക്കുകയില്ല."

രമേശൻ:—“വളരെക്കാലത്തെയും ഞാൻ നിന്നെ സംബന്ധിച്ചാൽപ്പോലും, കൈവരും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. എനിക്ക് അത് നാശമോശമോവാണെന്നറിഞ്ഞിട്ടും ഞാൻ നിന്റെ കാര്യം വിചിന്തനവും ശോചനയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ വിചിന്തനത്തിൽനിന്നും നീ വിമുക്തനായെന്നു വിചാരിച്ചാണു് ഞാൻ നിന്റെ ചരിത്രം പുറത്തു പറഞ്ഞത്. അതുതന്നെയും ഒരു കുടുംബത്തിലുള്ള അടുപ്പമോടു മാത്രം. അതുകൊണ്ടു് നിന്റെ ഉദ്ദേശസിലിക്ക് യാതൊരു ഹാനിയും തോന്നിയിട്ടില്ല. പ്രത്യേകം ഒരു സഹായമായിത്തീരുകയുള്ളു. അമ്മാവൻ സകലതു മറിയം. പിന്നീടു്, അന്നഭയോദ്ധ്യവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രി—”

“നിങ്ങൾ ഹോമനളിനിടെയല്ലേ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്? അവരീ കഥ അറിയത്തക്കവണ്ണംയാ?” എന്ന് അമ്മാവൻ ഇടയ്ക്കു കയറി ചോദിച്ചു.

രമേശൻ:—“ഉവ്വു്. എന്തെങ്കിലും ശ്രീനി അവരോടു് പറയണമെന്ന് നിങ്ങളോശ്വാഹിക്കുന്നുവെങ്കിൽ ഞാനപ്പകാരം ചെയ്യും. ഞാനിതിൽ കൂടുതലൊന്നും ആശിക്കുന്നില്ല. എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം ഇതാ നാശമായിരിക്കുന്നു. മഹാനായ ഭാഗം വേറെതാപ്തകാരത്തിലും സ്വാതന്ത്ര്യം കണ്ടാശ്വാമെ ഞാനിനി കാക്കുകയുണ്ടാകുന്നു. ഇനിയും ശേഷിച്ചിട്ടുള്ള ജ്ഞാപനങ്ങളിൽനിന്നും മുക്തനായി യാതൊരുലക്ഷ്യവും കൂടാതെ ജീവിക്കാനാണു് ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്.”

അമ്മാവൻ വാതലയ്ക്കുതൊട്ടുകൂടി അയാളുടെ കരം ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞു.

“ഇല്ല, രമേശബാബ നിങ്ങളിനി യാതൊന്നും ചെയ്തുണ്ടാക്കിയിട്ടില്ല. നിങ്ങൾക്കു് നല്ലിയ ശ്ലോകങ്ങൾ സഹിക്കുവാൻ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്നറിയുന്നതിനാലും. ഇനിമേലെയെങ്കിലും നിങ്ങളുടെ ജീവിതം സമാധാനപരിപൂർണ്ണവും, സ്വാതന്ത്ര്യവും, സുഖശ്രീയുദ്ധമായിത്തീരട്ടേ എന്ന് ഞാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.

രമേശൻ കമലയുടെ നേർക്കു് തിരിഞ്ഞു ചോദിച്ചു: “ഞാൻ ചോദിക്കട്ടെ?” അവൾ ഒന്നും മറുപടി പറയാതെ തല കുനിച്ചു് അയാളെ വീണ്ടും വാദിച്ചു.

ഒരു നിന്ദാവിമലനാപേക്ഷ കമേധൻ വോദിപ്പോയ്ക്കിറങ്ങിക്കൊണ്ടു് തന്നത്താൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “കമലയെ കാണാനിടയായതിൽ ഏന്ദ്രിഷ വളരെ സന്തോഷമുണ്ടു്. ഈ സമഗ്രം ഈ കഥയ്ക്കു്തന്നെ പ്രത്യേക ഉപസംഹാരമാണു്. ഗാസിപ്പുരത്തിലെ ബാഗ്ദാവിൽനിന്നും ഒളിച്ചോട്ടവാൻ കാരണമെന്തായിരുന്നുവെന്നു് തീർച്ച പറയുവാൻ സംവിധകയില്ലെങ്കിലും ഇത്രമാത്രം വ്യക്തമാണു്: എന്നുകേൾക്കേണ്ടതെന്തൊരുപയോഗവുമില്ല. ഞാൻ സംസാരസഭണിയിൽ ഏകാകിയായി സഞ്ചരിക്കും. തിരിഞ്ഞു പുറകോട്ടു നോക്കേണ്ടതൊന്നും ഇനിമേലില്ല.”

— ൦: —

അദ്ധ്യായം സൗ.

— ൦: —

കമല വീട്ടിൽ തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ അന്നഭോജ്യവും ദോമനളിനിയും ഭക്ഷമകരിയോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു കണ്ടു.

“ഇതാ ഫരിദോസി, കമലേന, നീ നിന്റെ സ്നേഹിതയെ മുറിയിൽ ഇട്ടുകൊണ്ടു പോകുക. അന്നഭോജ്യ ഇവിടീരേണു് ചായ കുടിക്കട്ടെ” എന്നു് ഭക്ഷമകരി അവളെ കണ്ടയുടെ പറഞ്ഞു.

ഫോമനളിനി, കമലയുടെ മുറിയിൽ കയറിയ മാത്രയിൽ സഖിയുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടി പിടിച്ചുകൊണ്ടു് “കമലേ” എന്നു വിളിച്ചു.

“എന്റെ പേരുതന്നെ” നിക്കളെത്തൊന്നു അറിഞ്ഞു? “എന്നു് വരിയ അമ്മുത. പ്രദർശിപ്പിക്കാതെ കമല നോദിച്ചു.

“എന്നോക്കൊരാൾ നിന്റെ ചരിത്രം മുഴുവൻ പറഞ്ഞു. അതു കേട്ടു കഴിഞ്ഞയുടെ നീ തന്നെയാണു് കമലയെന്നു് ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു.”

“മറ്റൊരാൾക്കും എന്റെ പേരില്ലെന്നതിൽ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. എന്റെ യഥാർത്ഥ നാമധേയം എനിക്കു്, അപമാനകരമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.”

“ഉവ്വു്, ശരിതന്നെ. എന്നാൽ അതു് നിന്റെ അവകാശങ്ങളെ സ്ഥിരീകരിക്കും.”

കുമാരൻ തലകുലുക്കിക്കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു. “ഞാനങ്ങനെ വിചാരിക്കുന്നില്ല. എനിക്കു് അവകാശമൊന്നുമില്ല; ഉണ്ടെങ്കിൽതന്നെ അതു സ്ഥാപിക്കുന്നതിന്നു ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.”

“എന്നാൽ നീ ഈ വിവരമെല്ലാം നിന്റെ ഭർത്താവിൽ നിന്നും ശോചനംചെയ്യുവാനുള്ള കാരണമെന്താണു്? ഗുണത്തിനായാലും ദോഷത്തിനായാലും അദ്ദേഹത്തെ സ്വകുല സംശയിക്കുകയും അറിയിക്കേണ്ടതായിരുന്നു.”

ഉത്തരക്കുറുപ്പത്തിൽ കുമാരന്റെ വദനം വിവർണ്ണമായി. അവൾ നിസ്സഹായയായി, എന്താണു മറുപടി പറയേണ്ടതെന്നറിയാതെ ഭാരമനളിനിറയെ നോക്കി. അനന്തരം അവൾ ശയ്യയിൽ ഭരമന്നു.

ഞാൻ യാതൊരുപരാധവും ചെയ്യാതിരിക്കെ ഇത്ര ചെങ്കിതയാകാനുള്ള കാരണമെന്താണെന്നു് ഭവനത്തിന്നു മദ്ധ്യമെ അറിഞ്ഞുകൂട്ട! നിരപരാധിയായ എന്നെ എന്തിനാണു ശിക്ഷിക്കുന്നതു്? ഞാൻ എങ്ങനെ അദ്ദേഹത്തോടു് അതൊക്കെപ്പറയും? എന്ന് അവൾ വിചാരിച്ചു.

രേറ്റമനളിനി കുമാരന്റെ കാര്യത്തെ സ്വപരസ്സം കൊണ്ടു് ഗൗഹിച്ചു. “ശിക്ഷയെക്കുറിച്ചാലോചിച്ചു ഭയപ്പെടേണ്ട. ഈ മർദ്ദനത്തെ തന്നെ ചെയ്യാനുള്ള വഴിയാണു് പിറയിടമെന്നതു്. നിന്റെ ഭർത്താവിനെ യഥാർത്ഥവസ്തുതയിൽനിന്നു തിരിച്ചറിയുന്നതിനുള്ള കാര്യം നിന്നെ സ്വതന്ത്ര അവിധാൻ സാധിക്കുന്നതുല്ല. ഭവനത്തിൽ പരിപൂർണ്ണവിശ്വാസത്തോടുകൂടി നിന്നെ ചൂരിയിടിക്കുന്ന ഘോരമായ പെട്ടിപ്പൂ മൂലമെഴിയുക.”

കുമാരൻ:—“ഇപ്പോൾ ലഭിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈ ആശ്വാസം കൂടി നഷ്ടമാകുമോ എന്നുള്ള ഭീതിയാണു് എന്റെ മെയ്തും അപഹരിയെന്നതു്. നിങ്ങളും പറയുന്നതു്

എന്നിങ്ങു മനസ്സിലാക്കാതെപ്പോയി. എന്റെ ഭാവി എത്ര വിചാരിച്ചിരിക്കുമെന്നാലോചിച്ചു. ഭീനയാകാതെ എല്ലാം അല്ലെങ്കിൽ പഠിക്കേണ്ടതാണ്. ഇതൊന്നും ഇനിയും അല്ലെങ്കിൽ അറിയിക്കാതിരിക്കുമ്പോൾ പോയില്ല. എന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ കൈയ്ക്ക് നോക്കി ചോദിച്ചു.

ഹേമന്തളിനി അവളോടു സാധാരണം ചോദിച്ചു: “നീ എന്താണ് വിചാരിക്കുന്നത്? പറയൂ. മറു വല്ലവരും അല്ലെങ്കിൽ ഇതു പറയുന്നതെന്നാണോ നിന്റെ ആഗ്രഹം?” കമല നിഷേധപരമായി അവളോടു ചോദിച്ചു.

പോയില്ല; അതൊരിക്കലും പോയില്ല. വേറെയൊരാളിൽ നിന്നും അല്ലെങ്കിൽ ഇതറിയാമെന്ന് പോയില്ല. അതുകൊണ്ട് പറഞ്ഞുകൊള്ളാം. എനിക്ക് അതിനു കൈയെടുക്കില്ലെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കണം.”

അതൊന്നും നല്ലത്. നാം തമ്മിൽ ഇനിക്കാണോ എന്നു സംശയമാണ്. നാം ചോദിക്കുന്നതാണ് അങ്ങനെയുള്ള വാക്കുകൾ.”

“നിങ്ങൾ എങ്ങോട്ടു പോകുന്നു?”

“കേൾക്കട്ടെ! ഇനിയും നിന്നെ അറിയുന്നില്ലെന്ന് നിന്നെ അറിയാമെന്ന് പറയുന്നില്ല. നിന്നെ ധാരാളം അറിയണം. അതുകൊണ്ട് നിന്റെ സോദരിയെ നീ അറിയണം മറക്കരുത്!”

കമല അവളുടെ കൈയിൽ കടന്നു പിടിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: “നിങ്ങൾ നിഷ്ഠാപരമായിട്ടും എനിക്ക് എഴുത്തയയ്ക്കുമല്ലോ?”

എഴുത്തയയ്ക്കുമെന്നു ഹേമന്തളിനി വാഗ്ദാനം ചെയ്തു.

“നിങ്ങൾ എനിക്ക് എഴുത്തയയ്ക്കുന്നതിന് വേണ്ട ഉപദേശങ്ങൾ തന്നെക്കൊണ്ടിരിക്കണം. നിങ്ങളുടെ കത്തുകൾ എന്നെ കൈയെടുക്കുന്നവരിൽനിന്നും എനിക്ക് അറിയാം.”

ഹേമന്തളിനി മറുപടിയും കൈയെടുക്കുന്ന പഠനം: “അ! ഞാനു സാക്ഷി. എല്ലാം എഴുത്തയയ്ക്കുന്നതിൽ നേരമെടുക്കും. എന്നാൽ നല്ല ഉപദേശം വരികയാണെന്ന് നിനക്കു ലഭിക്കും.”

ഹേമന്തളിനിയുടെ നിർദ്വേഷം വർദ്ധിച്ചു. കമലയ്ക്കു വളരെ വ്യസനമുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ അതു പുറമേ കാണി

പ്രിയപ്പെട്ടവനായുള്ള. ഹേമനളിനിയുടെ അപ്രാപ്യതയിൽ പ്രശ്നമായിത്തീർന്നുവെങ്കിലും അവൾ തീവ്രദുഃഖനദീവിഷ്ണുക്കൾക്കായി അനുഭവിക്കുന്ന മുമ്പിൽ കിടന്നപ്പോൾ സ്വന്തമായിത്തന്നെ വെറുപ്പുകൊണ്ട് ഉന്മൂലിക്കുമായിരുന്നു. കമലയുടെ അവളോട് അപമാനമായ അന്ധകര്യം തോന്നി.

കമല അന്നു രാവിലെ അവളുടെ ഏതോ യുവാവു സാരിച്ചു. എന്നാൽ ഹേമനളിനിയുടെയും അവളുടെ മനോഹരതയുടെ പറ്റത്തു പറ്റാത്ത ഏതോ കവചം നിരോധിച്ചുകൊണ്ടായിരുന്നു മടങ്ങിപ്പോയത്.

വനിതാസമൂഹം അവളുടെ ചിത്തത്തിൽ നിന്ന് ഉൽഗമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ധൂമ്രപ്രസരണം അവളുടെ വരണത്തെ മൃതമാക്കി. ഈ ലോകത്തിലുള്ള സർവ്വചാരങ്ങളിൽ ഉടയം കൃഷിച്ച് നിസ്സംഗതപ്രകാരമായി ജീവിക്കണമെന്നുള്ള നിശ്ചയത്തിന്റെ ലക്ഷണകരം, സുത്യാസ്ഥിതവേളയിലെ നിശ്ചയമായ അസ്സാദൃച്ഛപോലെ, അവളുടെ നയനമുഖത്ത് പ്രയോജിച്ചു.

അന്നു പകൽ, വീട്ടുമോളിയെല്ലാം വെണ്ണ തീർത്ത് വിശുദ്ധിക്കുമ്പോഴൊക്കെ, ഹേമനളിനിയുടെ വാചാളതയോടൊന്നിടം മനോഹരനായൊരാളും, കമലയുടെ അന്തർഭൂതതയോടൊന്നിടം മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമായിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

നളിനാക്ഷരം ഹേമനളിനിയും തമ്മിലുള്ള വിവാഹം ലോപന ശിഥിലമാക്കുന്നതല്ലാത്ത അവളുടെ മറ്റൊരു ചരിത്രമാണെന്നു കമലയ്ക്കറിയാൻ പാടില്ലായിരുന്നു.

അന്നു രാവിലെ ഹേമനളിനി, അവളുടെ തോട്ടത്തിൽ നിന്നും കറുത്ത പുഷ്പമുളളുകൊണ്ടു വന്നിരുന്നു. സാധാരണത്തിൽ കമല കളിക്കഴിഞ്ഞുവന്ന ശേഷം ആ പൂക്കൊണ്ടു ഹാരം കെട്ടുവാനാണിത്. ക്ഷേമകുരി അപ്പോൾ അവളുടെ സമീപം വന്നിരുന്നു.

“എന്റെ കമലേ, ഹേമനളിനി ഇന്നു യാത്ര പറഞ്ഞപ്പോൾ എനിക്കുണ്ടായ സങ്കടം മറ്റാർക്കുണ്ടാകുമെന്ന് വെറുപ്പിടും? ആരെങ്കിലും പറഞ്ഞാലും അവൾ ഒരു നല്ല കുട്ടിയാണു്”, അവളെ ഏന്റെർ മുമ്പുകൂടെ വെറുക്കുന്നതിനിടയായിത്തന്നെങ്കിൽ ഞാൻ എത്രമാത്രം ധന്യയാകുമായിരുന്നു! അതു നമുക്കെന്തെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു”, എന്നാൽ നളിനന്റെ

പ്രോഗ്രാമുകളിലും എന്താണെന്നറിയാത്ത കാര്യം വളരെ വിഷമമുണ്ടാകും. അതിനടിസ്ഥാനം വിചാരമുണ്ടെന്ന് അവനെ പ്രേരിപ്പിച്ചു സംഗതിക്കുണ്ടാണെന്ന് അവനല്ലാതെ വേറെയാർക്കും തന്നെ അറിയാൻ പാടില്ല.

അതും ഈ വിവരത്തിന് ഒറ്റയിൽ വിശദമായ പ്രതിപ്രതികരണമുണ്ട് ആ വൃദ്ധ ഇപ്പോൾ സമ്മതിച്ചില്ല.

കെട്ടിയിൽ കാക്കിയുടെ ശബ്ദം കേട്ട് അവർ മോശിപ്പിച്ചു: “ആരോ അത്? നാളിനാണത്?”

കുറേയേറെ വേഗം അവളുടെ പുല്ലുപുല്ലും അവളുടെ ശിരസ്സിലായിട്ട് മുട്ടപടം വെട്ടി.

നാളിനാണെന്ന് മൂറിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, അവർ മകനോട് പറഞ്ഞു: “മോശവും അവളുടെ അച്ഛനും ഇപ്പോഴാണ് പോയത്. നീ അവരെ കണ്ടോ?”

“ഉവ്വ്. അവർ യാത്ര തിരിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു.”

“കേൾക്കൂ, നീ എന്തുതന്നെ പറഞ്ഞാലും വേഗത്തെപ്പോലെത്തന്നെ പട്ടികൾ വളരെ ചുരുങ്ങിയിട്ടുണ്ട്.” നാളിനാണെന്ന് ആ വിവരത്തിന് പ്രതികരിച്ചത്, എന്തെങ്കിലും ഭാഗത്തിലുള്ള അവർ സഹായിച്ചത്. എന്നാൽ അവർ മനുഷ്യാർക്കും ചെങ്കുമ്പാകെ നിന്നതല്ലാതെ മറ്റൊരാൾക്കുമില്ല.

മേൽപറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്: “നീ മനോഹരീയെ, കണ്ടോ? നിന്നെക്കൊണ്ട് അവളെ വിവാഹം ചെയ്യിക്കണമെന്നുണ്ടായിട്ടുണ്ട് അവളെ ആശംസിക്കുകയുണ്ട്. അപ്പോൾ മഴയൊരു ‘ചെമ്പും’ പിടിച്ച് നീ എന്റെ ആശങ്കകളെയെല്ലാം തകർക്കുകയുണ്ടാകും. നിനക്ക് അതിനെക്കുറിച്ച് ഒട്ടും ലോഭമില്ലല്ലോ?”

നാളിനാണെന്ന് മകന്റെ പറഞ്ഞതിനാൽ അയാൾക്കായിട്ടുണ്ടെന്ന് കുറേയേറെ ഒരു മറുപടി. അവർ ആത്മമാർഗ്ഗമായി അവളെ ഉറപ്പു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ് അപ്പോൾ അവർക്കു മനസ്സിലായി. അവരുടെ കണ്ണുകൾ കട്ടിമുട്ടിയപ്പോൾ, അവർ ഈശ്വരനുമായ പ്രാർത്ഥന

ച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നുപോലും അവർ ആഗ്രഹിച്ചു. അവർ ഔദ്യോഗിക തരയിൽ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അവിടെത്തന്നെയായിരുന്നു.

നളിനാക്ഷൻ പറഞ്ഞു: “അമ്മയെത്തുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ അവൾക്കുനേരമായ ഒരു വരണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു” എന്നു സാരമില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു. “എന്നെപ്പോലെയാകട്ടെ വ്രതാർപ്പണപരമ്പരയായ യുഗികളിൽ സ്ത്രീകൾക്ക് അനന്തരം തോന്നുന്ന കാര്യം കെറ വിചാരിക്കണം.”

ഇതു കേൾക്കുമ്പോൾ അവളുടെ നായനകൾ വീണ്ടും ഉന്മീലിതമായി. അപ്പോൾ നളിനാക്ഷൻ ഉന്മേഷത്തോടെ ഒരു വീക്ഷണശ്രോതാവിന്റെ അടുത്തെ നേരെ പ്രയോഗിച്ചു. അവിടെനിന്നും “വിഷ്ണുവിടയല്ലാതെ അപ്പോൾ മറ്റു ക്ഷണമാർഗ്ഗമൊന്നുമില്ലെന്ന് അവൾക്കു തോന്നി.

“പ്രതിമയും മതിയാക്കി പൊയ്ക്കൂടി നിന്റെ വാക്കുകൾ എന്നെ കോപിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.”

കുറേ തനിമയോടെ “ഫോട്ടോയിനി കൊടുത്തുവെന്നു വെക്കൊണ്ട് ഒരു വലിയ മാല കോട്ടു. അത് അവർ രാജ്യത്തിൽവെച്ചു വെക്കും തരിച്ച് നളിനാക്ഷന്റെ മേൽപ്പറഞ്ഞ നിഷേധിച്ചു. ഫോട്ടോയിനിയുടെ താത്സര്യമെന്തെ സംഭാവനയാണ് ആ ദേവദൂതന്റെയോ അപ്പോൾ അവളുടെ നയനോല്ലാസങ്ങളിൽപ്പോലും ഇല്ലെന്ന് നിറഞ്ഞു.

അവർ തന്റെ ചുറ്റിയിൽ തിരിച്ചുകൊണ്ട് പല കാര്യങ്ങളും ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ ചിന്തകളെയും അവർക്കുപോലെ പ്രദമായിരുന്നു. അവളുടെ നേരെയുള്ള നളിനാക്ഷന്റെ വീക്ഷണങ്ങളുടെ അത്ഭുതമായിരിക്കാമെന്ന് അവർ അതുതപ്പെട്ടു. അയാൾക്കവളെക്കുറിച്ച് എന്തെല്ലാതെ തോന്നിയിരിക്കണമെന്നുവെച്ചാൽ അവർ ശ്രമിച്ചു. അവളുടെ സ്വകാര്യങ്ങളെല്ലാം ആ നോട്ടങ്ങൾ തുറന്നുപറയുന്നതുപോലെ തോന്നി. അയാളിൽനിന്നും വളരെക്കുറവല്ലാതെ, അവർ നയിച്ച ആ ഏകാന്തവാസത്തെപ്പറ്റി അത് സ്ഥിരീകരിക്കാതിരുന്നില്ല. ഒരു വിഷയം വട്ടത്തിലായിരുന്നു അവളുടെ അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി; തന്റെ യാഥാർത്ഥ നാമധേയം ശേഷമുള്ളതിനുള്ള ഒരു ശിക്ഷയായിരുന്നു അത് എന്നും അവർ വിചാരിച്ചു.

അവർ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു.

ശീഷം അയാളുടെ പാദങ്ങളെ സ്പർശിച്ചു. കുളികഴിഞ്ഞു വന്നിട്ട് അധികനേരമാകാഞ്ഞതിനാൽ അഴിച്ചിട്ടിരുന്നതും നന്നത്തനുമായ അവളുടെ തലമുടി ചുറ്റും വീണ്ടു വാതൽ പടിവരെയുള്ള തറയെ ആവരണം ചെയ്തു. അനന്തരം അവൾ ഏഴുനോറ് ഒരു ശിലാരൂപംപോലെ അയാളുടെ മുമ്പിൽ നിന്നു; തന്റെ മുട്ടപടം താഴെ വീണുപോയെന്നുള്ള സംഗതി അവൾ നിശ്ശേഷം വിസ്മരിച്ചു. നളിനാക്ഷൻ തന്നെ കണ്ണിമയ്ക്കാതെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുന്നുവെന്നുകൂടി അവൾ ഓർമ്മിപ്പിച്ചു. പരിതഃസ്ഥിതികളൊക്കെ അവൾ മറന്നു. അപ്പോൾ മിന്നൽപിണറുപോലെ ഒരു ദിവ്യചൈതന്യം അവളുടെ മസ്തിഷ്കകോശത്തിൽക്കൂടി പാഞ്ഞുപോയി; “ഞാനാണു കമല” എന്നു അവൾ സ്പഷ്ടമായി ചെട്ടെന്തുമ്പരിച്ചു.

ആ ശബ്ദം അവളുടെ ശരീരത്തിനുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു അവൾ സംഭരിച്ചുവെച്ചിരുന്ന കൈയ്യുത്തെ ദ്രവിപ്പിച്ചു. അവളുടെ സാർവ്വംഗങ്ങളും വിമലപലങ്ങളായി. തലമുനോട്ട മാഞ്ഞു. അവൾക്കുണ്ടാകി നീങ്ങുവാൻ ശേഷിയില്ലായിരുന്നു. എന്നാലും പലായനം ചെയ്കയല്ലാതെ മറ്റു രക്ഷാമാർഗ്ഗമൊന്നു തിരിച്ചു അവൾക്കു തോന്നി. “ഞാനാണു കമല” എന്നുള്ള ആ രണ്ടു വാക്കുകളുടെ ഉച്ചാരണത്തിൽ അവളുടെ സർവ്വ കതികളും അസ്തമിച്ചു; അവളുടെ ജീവിതംതന്നെ അവൾ ഇതാ പണയപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. തന്റെ ചുറ്റും അന്തമില്ലാതെ കിടക്കുന്ന ഭയങ്കരമായ അപമാനസിന്ധുവിൽ നിന്നും രക്ഷനേടാൻ ഒരു വയ്ക്കോൽപിരിപോലും അവളുടെ നയനങ്ങൾക്ക് ഗോചരമായില്ല. അവൾ നളിനാക്ഷന്റെ കരുണയെ അഭ്യർത്ഥിച്ചു.

അയാൾ സാവധാനം അവളുടെ ഹസ്തങ്ങൾ പൊക്കി അധരപുടത്തോടു ചേർത്തുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ മന്ത്രിച്ചു: “ഞാൻ അതെല്ലാം അറിഞ്ഞു. എന്റെ കമലയാണു നീ. എന്റെ കൂടെ വരിക.”

അവളെ അയാൾ തന്റെ മുറിയിലേയ്ക്കു വിടിച്ചുകൊടുപ്പോയി; അനന്തരം അവൾ അവിടെ കെട്ടിവെച്ചിരുന്ന പരമമുത്തു അവളുടെ ഗളത്തിൽ അറ്റിച്ചുകൊണ്ടു് പര

ത്തു: “വത്ര, നമുക്ക് അദ്ദേഹത്തെ നമസ്കരിക്കാം.” ആ ദമ്പതികൾ സ്നേഹങ്ങൾ പരസ്പരം ചേർത്ത് ആ മാർഗ്ഗവിരുദ്ധതയെ ഫലങ്ങൾകൊണ്ടു സ്പർശിച്ചപ്പോൾ ഉഭയഭാഗവിന്റെ അരുണകിരണങ്ങൾ ജനാലയിൽകൂടി ഉജ്ജ്വലമായി കടന്ന് അവരുടെ ശീർഷാപരി പ്രസരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അനന്തരം കമലയെഴുന്നേറ്റു, നിസ്സീമമായ ഭക്തിയോടുകൂടി നളിനാക്ഷന്റെ മുമ്പിൽ നമസ്കരിച്ചു. തറയിൽനിന്നും ഉത്ഥാനം ചെയ്തപ്പോഴേയ്ക്കും തജാവാദമായ സങ്കോചം അവളെ വെടിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. അവൾക്ക് അപ്പോൾ ലഭിച്ച ആശ്വാസത്തിൽനിന്നും ഉൽഭൂതമായ ശാന്തത, പ്രഭാതാർക്കപ്രഭയിൽ നീരാടിക്കൊണ്ടിരുന്ന അവളുടെ കോമളകളേമ്പരഞ്ഞ സമാവരണം ചെയ്തു. നിസ്സമമായ ഭക്തികൊണ്ടു അവളുടെ ഹൃദയം പരിപൂർണ്ണമായി. അവളുടെ ആരാധനാഭാവത്തിൽ നിന്നും ഉൽഭവിച്ച ധൃമം സൃഷ്ടിജാലമെല്ലാം ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നതുപോലെയും തോന്നി.

അവളുടെ നയനയുഗളം ബാഹ്യപൂർണ്ണമായി. വലിയ ആനന്ദാഗ്രാസമിട്ടുകൊണ്ട് അവളുടെ കരോലങ്ങളിൽകൂടി അവി. ഉല്പന്നമായി ഉരുണ്ടുരുണ്ടു താഴെ വീണുകൊണ്ടിരുന്നു. അധിന്റെ പ്രവാഹത്തിൽ കമലയുടെ വിധവാജീവിതത്തെ ആശ്വാദനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന വിഷാദനീരദങ്ങൾ ലയിച്ചുപോയി.

നളിനാക്ഷൻ പിന്നീട് അവളോടൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഒരു കൈകൊണ്ടു അവളുടെ നനഞ്ഞ കരളും നെറ്റിയിൽ നിന്നും ഒരു സ്നേഹ മാറ്റിയിട്ടിട്ട് അയാൾ അവിടെനിന്നു നിർത്തിച്ചു.

നളിനാക്ഷനോടുള്ള ഭക്തികൊണ്ടു കമല മതിമറന്നു. അവളുടെ ഹൃദയം നിറഞ്ഞു കവിയുന്ന വിധം അതു വർദ്ധിച്ചു. അതു ഏതുവിധമെങ്കിലും അപ്പോൾത്തന്നെ പുറം പ്രവർത്തിക്കുവാൻ അവൾ ആഗ്രഹിച്ചു. നളിനാക്ഷന്റെ ശയനമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു പഴയ പാദകളെടുത്തു അവയെ, തന്റെ കഴുത്തിൽ കിടന്ന മാലയുതി അവൾ അലങ്കരിച്ചു; നെറ്റികൊണ്ടു അതു സ്പർശിച്ചു പിന്നീട് ഭക്തിപൂർവ്വം പൂർണ്ണമാക്കി വെച്ചു.

അനന്തരം അവർ തന്റെ ജോലിപോക്കാൻപോയി, ഈശ്വരസങ്കേതമാണ് ആ പുണ്യദേവനമെന്ന് അവർ ധരിച്ചു.

മാർജ്ജനം, സേചനം മുതലായ അവളുടെ കാര്യം ഗ്രാമവും ഭക്തിപൂർണ്ണമായ സ്ത്രോത്രരൂപേണ, ആനന്ദപൂർണ്ണരൂപേണ ദൈവസന്നിധിയെ പ്രാപിക്കുന്നതുപോലെ അവർക്കു വന്നി. “കുമാരേ, നീ എന്താണു ചെയ്യുന്നത്?” എന്നു ജമകുരിയോടിച്ചു. “നീ അടിച്ചുതളിച്ചു വൃത്തിയാക്കുന്നതു ഞാൽ ഈ വീടു മുഴുവൻ ഒരു ദിവസംകൊണ്ടു തേച്ചു മിനുക്കുന്നെന്നാണു നിന്റെ ആഗ്രഹമെന്നു തോന്നിപ്പോകും.”

മുച്ചയ്ക്കു നളിനാക്ഷൻ ഒരു മഞ്ജുഷു നിറയെ പനിനിർമ്മലമായി മുറിയിൽ കയറിവന്നു. അപ്പോൾ കമല പതിവുപോലെ തയ്ക്കുവാൻ പോകാതെ അവിടെ നിൽക്കേണ്ടതായി നന്നു കണ്ടു.

“കമലം, ഇതു വാടാതിരിക്കുവാൻ വെള്ളത്തിലിടുക. ചുവകിട്ട്” അനുഗ്രാഹസിച്ചുകൊണ്ട് നമുക്കൊരുമിച്ച് അമ്മയുടെ അടുക്കൽ പോകാം!”

“എന്നാൽ അത് ഇതുവരെ എന്റെ ചരിത്രമറിഞ്ഞിട്ടില്ലല്ലോ” എന്നു കമല താഴെ നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

“നീ ഒന്നും എന്നോടു പറയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ഞാൻ എല്ലാം അറിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു.”

കമല അവളുടെ നിമോളം വലിച്ചിട്ട് മുഖം മൂടി.

“എന്നാലമ്മ—” എന്ന് ആരംഭിച്ച് കുറേയും ആവാചകം മുഴുവൻ പൂർത്തിയാക്കുവാൻ അവർ ധരിച്ചില്ല.

നളിനാക്ഷൻ അവളുടെ മൂടുപടം ഒരു വശത്തേയ്ക്കു നീക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “അമ്മയുടെ ജീവിതത്തിനിടയിൽ പല കററങ്ങളും അവർ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. നിശ്ചയമായും നിരവധിയായ നിനക്ക് അവർ മാപ്പുതരാതിരിക്കയില്ല!”

